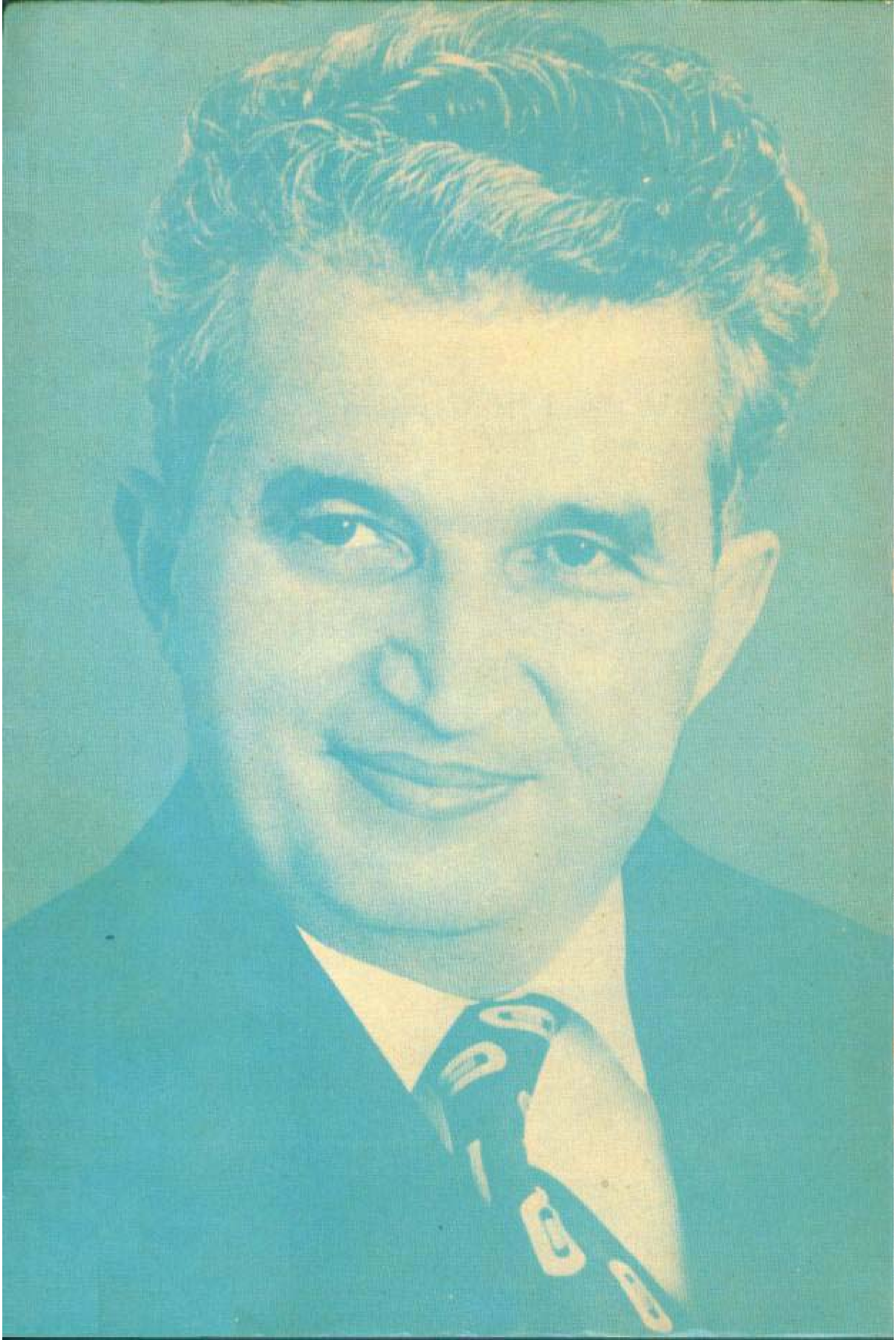
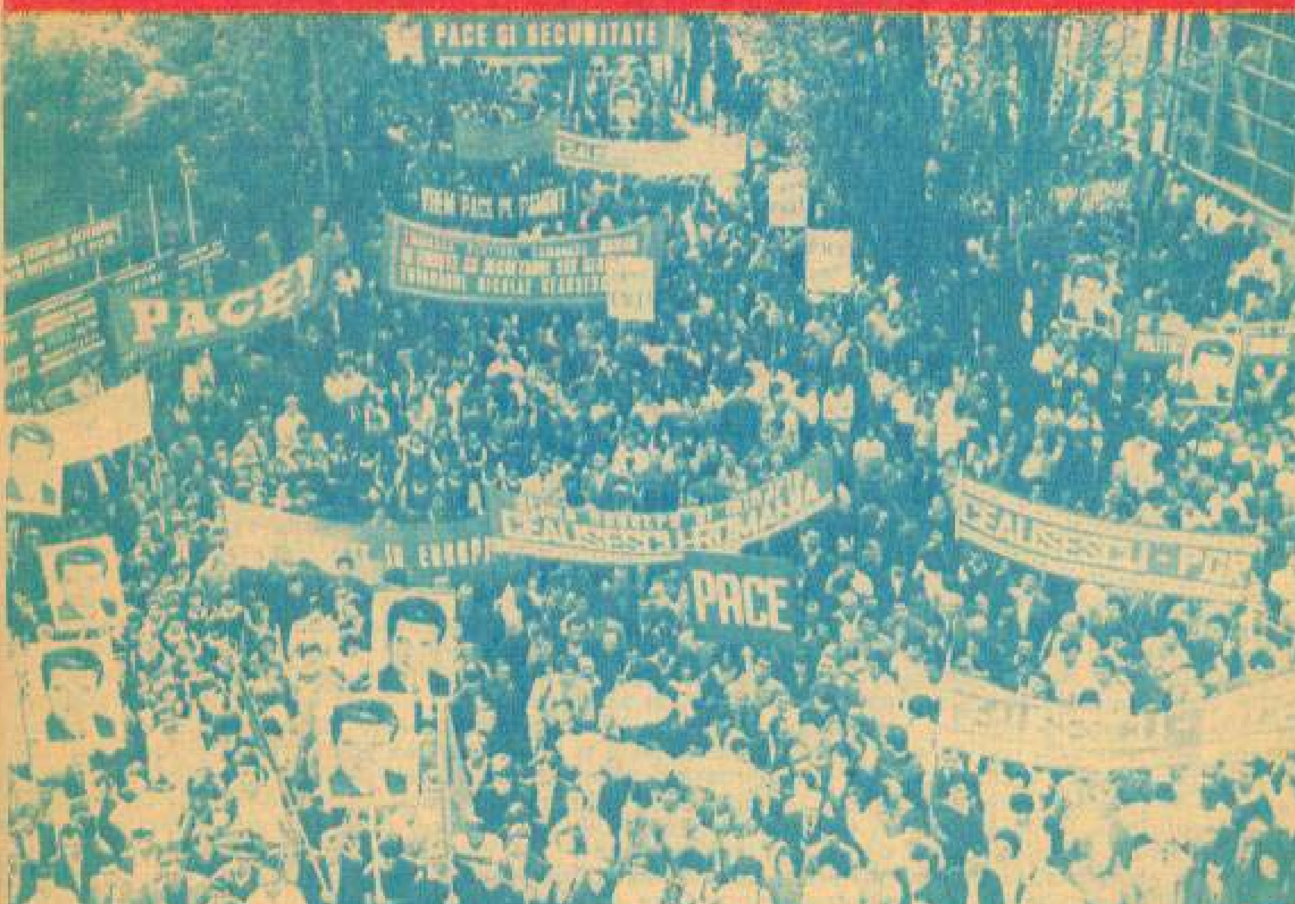
lumea
ALMANAH '84

CEAUŞESCU - ROMÂNIA - PACE

CEAUȘESCU - ROMANIA - PACE

Concepție politică revoluționară, prestigioasă acțiune internațională

Chiar și o succintă evocare a marilor inițiative și acțiuni, din anul acesta, ale României și președintelui NICOLAE CEAUȘESCU, în favoarea păcii, a dezarmării, pentru reluarea și continuarea cursului destinderii în Europa și în lume, este deosebit de ilustrativă pentru calitățile politicii externe românești, calități care îi conferă distincție, relief și largă apreciere internațională. Este vorba, mai întîi, de continuitate și principialitate în urmărirea scopurilor propuse. Deci — o politică funciar potrivnică demersurilor supuse conjuncturii de moment, influențelor sau presiunilor din afară. Iar, cînd ne raportăm la obiectivele acestei politici, ele luminează atît finalitatea, cum este și firesc, dar și cauzalitatea, resorturile determinante ale activității internaționale a României: propășirea țării, apărarea și afirmarea independenței și suveranității ei în planul construcției interne socialiste, ca și al dreptului de participare, liberă și activă, la reglementarea marilor probleme ale lumii contemporane, la efortul general de promovare a unei politici de conlucrare internațională, pentru instaurarea unui trainic edificiu al păcii, conceput ca operă istorică, de anvergură universală și substanță profund revoluționară, antrenînd toate dimensiunile fundamentale ale devenirii umane, deci avînd un real caracter global. Continuitatea și principialitatea politicii externe românești sînt, astfel, trăsături izvorîte dintr-o bogată și generoasă substanță umanistă, ele fiind, în mod obiectiv, completate prin larga deschidere a demersului, a inițiativelor, a tuturor acțiunilor internaționale ale țării noastre.

Receptivitate, respect reciproc, răbdătoare, tenace căutare a tuturor punctelor de contact și de convergență pentru triumful politicii de pace și independență — sînt calități care au investit diplomația românească, în sfera bilaterală și multilaterală, cu o apreciată forță de mobilizare a tuturor resurselor vitale unei autentice conlucrări internaționale, animate de cele mai nobile idealuri.

În același timp, sînt de notorietate aportul de imaginație constructivă, dublat de un nedezmințit realism al soluțiilor propuse, dinamica ideilor și inițiativelor românești, continua lor capacitate de îmbogățire

prin conectarea rapidă, oportună și fermă la realitățile prezentului și, deopotrivă, la marile direcții ale evoluțiilor istorice. Vedem, în aceasta, o originală sinteză între gîndirea și acțiunea practică, concretă, imediată, și viziunea globală, de largă perspectivă asupra mersului evenimentelor și fenomenelor distinctive ale epocii. Sesizînd, pe aceste baze, necesitățile obiective ale evoluțiilor politice, economice, sociale — în plan național și internațional —, gîndirea de politică externă românească, prodigios afirmată prin opera președintelui NICOLAE CEAUȘESCU, este permanent însoțită de o neobosită căutare a posibilităților reale de realizare a dezideratelor fundamentale ale popoarelor. De aici — spiritul revoluționar, transformator și creator al conceptului de participare la viața internațională. De aici — forța mobilizatoare a politicii externe românești, manifestată atît în planul diplomației, al factorilor de decizie politică, cît și în sfera largă, determinantă, a opiniei publice, acționînd, astfel, asupra conștiințelor sociale și politice. În acest efort de edificare conștientă a viitorului lumii noastre, România — putem spune — s-a remarcat, cu deosebire, prin identificarea, stimularea și consolidarea bazelor sociale ale păcii, printr-o operă complexă, de esență profund democratică și revoluționară, de afirmare a rolului hotărîtor al popoarelor, al maselor în făurirea istoriei — atît naționale, cît și mondiale — al capacității lor ca, prin luptă unită, să impună realizarea unei lumi mai drepte și mai bune. Dezvoltate pe solul fertil al socialismului științific, materialismului dialectic și istoric, gîndirea și acțiunea de politică externă românească se afirmă ca un sistem coerent, deschis înnoirilor, ca factor de progres, ostil dogmelor și prejudecăților, mereu în avangarda istoriei, slujind cu devotament idealurile naționale ale poporului român, cauza păcii și socialismului.

O asemenea politică — de limpede sorginte națională și de largă cuprindere internațională — este opera strălucită a marelui nostru om de stat, a comunistului de omenie, a patriotului înflăcărat și revoluționarului consecvent, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, personalitate prestigioasă a vieții internaționale, neobosit luptător pentru propășirea patriei, pentru idealurile sacre ale independenței, socialismului și păcii. În cei aproape 20 de ani de cînd destinele țării sînt conduse de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, secretarul general al partidului nostru, președintele Republicii, România a făcut luminoasa dovadă a unei excepționale ascensiuni pe drumul propășirii ei libere și demne, afirmîndu-se, totodată, în conștiința lumii prin strălucită faptă politică.

În temeiul unității dialectice dintre efortul de dezvoltare națională pe noi culmi de civilizație și progres și politica externă de pace și colaborare, România se prezintă lumii ca o țară demnă, liberă și stăpînă pe soarta ei, participantă activă la toate marile demersuri și acțiuni de reglementare a problemelor care confruntă umanitatea contemporană. În larga sferă a activității sale internaționale, țara noastră se distinge printr-un număr impresionant de inițiative originale și — ceea ce este, cu deosebire, important — prin calitatea participării sale la viața internațională, prin prioritatea absolută acordată păcii, ca problemă fundamentală a epocii.

> **„Avem deplina convingere că actuala situație gravă internațională poate fi depășită prin acțiunea plină de răspundere a tuturor statelor, a guvernelor și șefilor de state, prin acțiunea unită a popoarelor, în vederea realizării unor relații noi, asigurării colaborării, independenței naționale și păcii mondiale.**
>
> **În ce o privește, România, întregul popor, va acționa cu toată hotărîrea pentru asigurarea dreptului fundamental al fiecărei națiuni, al întregii omeniri — dreptul la existență, la dezvoltarea liberă, independentă, dreptul la viață, la pace!"**
>
> NICOLAE CEAUȘESCU

Luate în consensul și cu sprijinul hotărît al întregii națiuni și, deopotrivă, în acord cu cerințele vitale ale tuturor popoarelor, marile inițiative de pace și dezarmare ale președintelui NICOLAE CEAUȘESCU au adus României un prestigiu nicicînd avut în îndelungata sa istorie. Este prestigiul unei țări care știe sa-și facă auzit și, deopotrivă, ascultat glasul, în respectul și admirația generate, în mod firesc, de înțelepciunea, curajul și înalta responsabilitate a faptei politice inspirate de cele mai nobile idealuri.

Fundamentate pe o adîncă înțelegere a realităților, a fenomenelor determinante ale vremurilor pe care le trăim, gîndirea și acțiunea președintelui României au intrat în conștiința lumii ca o remarcabilă operă de pace, de extraordinară forță mobilizatoare. Clarviziune istorică, nedezmințit simț al anticipației politice, realism și profund spirit constructiv, claritate și fermitate în susținerea, științific argumentată, a opiniilor — sînt, acestea, caracteristici de esență ale inițiativelor de pace ale președintelui NICOLAE CEAUȘESCU, ale întregii acțiuni românești de politică internațională. Ostilă prea frecventelor cantonări ale problematicii de pace în sfera sterilă a declarațiilor generale sau de factură abstractă, o asemenea gîndire politică s-a născut și desăvîrșit pe solul ferm al realităților, al acțiunilor practice. Determinînd ceea ce este, în mod obiectiv, *necesar*, o asemenea gîndire își demonstrează esența sa revoluționară, înnoitoare, prin excepționala demonstrație a ceea ce este *posibil*, atunci cînd sînt valorificate toate resursele de pace ale omenirii.

Pe aceste coordonate, suita inițiativelor internaționale românești s-a distins, și în acest an, ca o contribuție de excepțională valoare — atît sub raport teoretic, cît și practic — la edificiul păcii, în interesul poporului român, al tuturor națiunilor lumii.

Radu Pascal

O politică a dialogului constructiv și principial

Larga deschidere a țării noastre spre dialogul internațional exprimă concepția proprie unui stat pentru care conlucrarea internațională, nestingherită și eficientă, nu poate fi realizată decît pe baza statornicirii ferme, între toate statele, a unor raporturi bazate pe principii noi, democratice. Ea exprimă concepția proprie unui șef de stat care vede în perfecționarea practicilor democrației un pivot al dezvoltării internaționale, un factor decisiv al edificării unei ordini politice și economice noi. Dialogul amplu pe care îl promovează președintele Nicolae Ceaușescu este una din numeroasele și constantele contribuții aduse în sprijinul edificării unui sistem nou de relații internaționale, de anvergură globală, echitabil și profitabil pentru toate statele, în esență o adevărată structură a păcii și colaborării.

Complexitatea lumii contemporane, contradicțiile și adversitățile cu care este ea confruntată, și, în mod primordial, aspirațiile la pace și dezvoltare ale popoarelor au conferit politicii dialogului valoarea de necesitate imperioasă a acestor vremi, așezată creator în slujba idealurilor umane de înțelegere și conlucrare, opusă înfruntărilor sau recurgerii la forță în reglementarea problemelor nesoluționate între țări. Politica dialogului deschis și constructiv se dovedește, în același timp, o necesitate și, deopotrivă, o posibilitate. România socialistă, președintele Nicolae Ceaușescu au ridicat dialogul la nivel înalt, convorbirile politice între factorii de răspundere ai statelor la rangul de practică permanentă și curentă, la rangul de eficace și activ instrument diplomatic, avînd ca finalitate transformarea revoluționară a lumii, reglementarea marilor probleme contemporane, în consens cu voința popoarelor. Președintele țării a imprimat diplomației românești un conținut superior, conferindu-i o poziție principială, dinamică și activă și conectînd-o direct și angajat la marea operă de pace, înțelegere și colaborare internațională.

Dialogul la nivel înalt, chintesență a politicii contactelor multiple, purtînd încărcătura prestigiului țării și a răspunderii celei mai direct asumate față de destinele proprii și ale păcii în lume, a devenit, prin activitatea neobosită a președintelui României, o adevărată practică de lucru de maximă eficiență și responsabilitate, exprimînd o poziție activă față de fenomenele lumii în care trăim. Asemenea contacte se constituie într-un instrument fundamental al deciziei politice în sfera conlucrării bilaterale, ca și în aceea, mai largă, a schimbului nemijlocit de idei în găsirea soluțiilor celor mai eficace, în vederea identificării necesarelor puncte de contact și convergență pentru acțiuni de largă cuprindere internațională. Asemenea dialoguri, desfășurate constant și perseverent, demonstrează, de fiecare dată, resursele reale, palpabile, ce se cer necontenit valorificate, ale diplomației păcii. O diplomație activă, vie și deschisă către toate ideile ce pot servi idealurilor de înțelegere între popoare, orientată către toate orizonturile acestei lumi a interdependențelor, desfășurată în fața propriului popor, ca și a tuturor popoarelor, în interesul celor mai nobile aspirații, în cel mai profund spirit democratic.

Elaborată cu contribuția hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, politica externă a Partidului Comunist Român, a României socialiste se definește ca o politică a dialogului și colaborării internaționale, bazate pe respectul reciproc și deplina egalitate în drepturi. Expresia cea mai pregnantă a acestei politici o găsim, în primul rînd, în poziția activă, în inițiativa neslăbită a României de a dezvolta relațiile cu toate statele lumii, indiferent de orînduirea socială; o găsim, în egală măsură, în preocuparea permanentă a partidului nostru de a dialoga și conlucra, în spiritul celei mai largi solidarități, cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste și social-democrate, cu partidele democratice și progresiste, mișcările de eliberare, antiimperialiste, cu toate forțele sociale și politice care militează pentru o politică de înțelegere și colaborare, indiferent de concepțiile filozofice și ideologice ale acestor forțe, partide și mișcări.

Constanța acestui dialog, întreținut ca un foc sacru al încrederii în necesitatea și, de asemenea, în posibilitatea păcii și conlucrării internaționale, face din aceste contacte permanente, și nu sporadice sau de excepție, o modalitate de consultare firească, de abordare, din vreme și la vreme, a problemelor spinoase ce confruntă azi omenirea — o abordare durabilă și realistă, realizată cu calm, la adăpost de presiunea problemelor lăsate să se agraveze, o abordare în numele păcii, spriji-

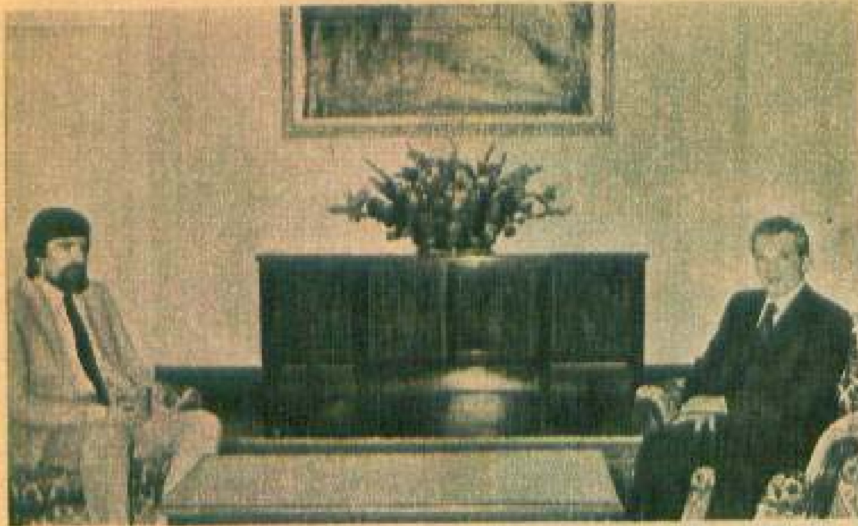
Vastă și neobosită activitate de promovare a politicii de pace, independență și colaborare internațională

Întîlniri, convorbiri, întrevederi, în țară și în străinătate

Expresie sintetică a prodigioasei activități desfășurate pe plan internațional de tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, cronologia pe care o prezentăm — continuare a celei cuprinse in ediția din această vară a almanahului revistei noastre — este elocventă pentru constanța dialogului la nivel înalt, dus cu principialitate și înaltă răspundere de conducătorul partidului și statului nostru. Întîlniri și convorbiri — în țară și peste hotare — cu șefi de stat și conducători de partid, prim-miniștri, alte personalități proeminente — această neîntreruptă suită de contacte politice la nivel înalt sînt ilustrative pentru rolul hotărîtor al secretarului general al partidului nostru, președintele Republicii, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, în continua dezvoltare a relațiilor României cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială, a raporturilor Partidului Comunist Român cu celelalte partide comuniste și muncitorești, cu forțele politice revoluționare, progresiste și democratice de pretutindeni. Sînt, acestea, totodată, exemple, de înaltă semnificație politică, ale participării nemijlocite a României și președintelui ei la dezbaterea și soluționarea marilor probleme care confruntă om nirea contemporană, în interesul propășirii patriei socialiste, al păcii și conlucrării în lume. O activitate de larg prestigiu internațional, de strălucită contribuție la triumful celor mai nobile cauze ale umanității.

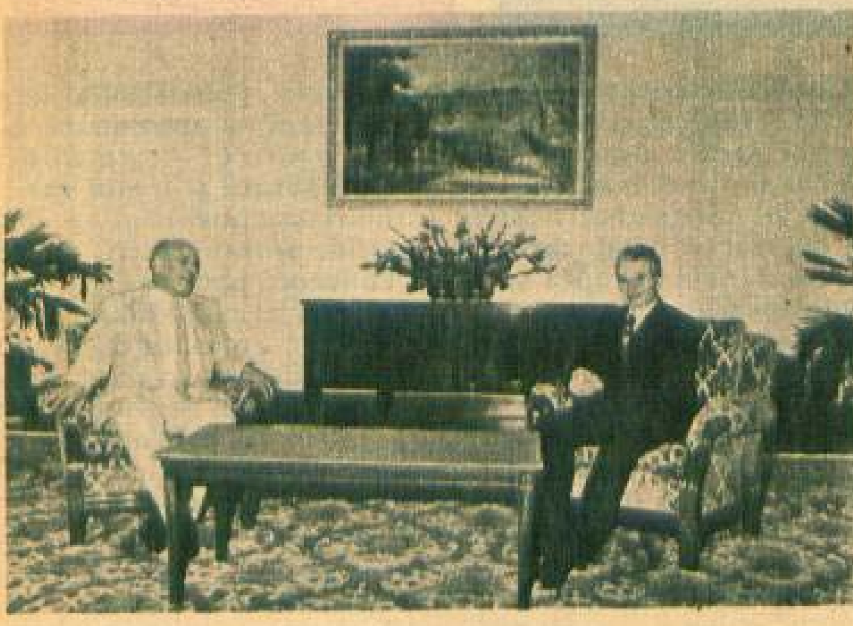
Nou și important moment în bogata cronică, de îndelungate tradiții, a relațiilor româno-chineze: vizita oficială de prietenie în țara noastră, la invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a tovarășului Hu Yaobang, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez. În imagine, aspect de la adunarea consacrată prieteniei româno-chineze, ce a avut loc în Sala sporturilor din Brașov

Întîlnirea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu Max Van Den Berg, președintele Partidului Muncii din Olanda

CEAUȘESCU -ROMÂNIA vastă și neobosită activitate

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a primit pe Khaled Al-Fahhoum, președintele Consiliului Național Palestinian

nita, angajat și plenar, de documente importante, de referință, tratate de prietenie și cooperare, declarații solemne comune, acorduri de cooperare în cele mai diverse domenii ale vieții materiale și spirituale, acte ce oferă un cadru și o bază solide în planul raporturilor bilaterale și, totodată, un exemplu convingător al posibilităților inepuizabile de fructificare a potențialului de înțelegere și conviețuire pașnică a omenirii.

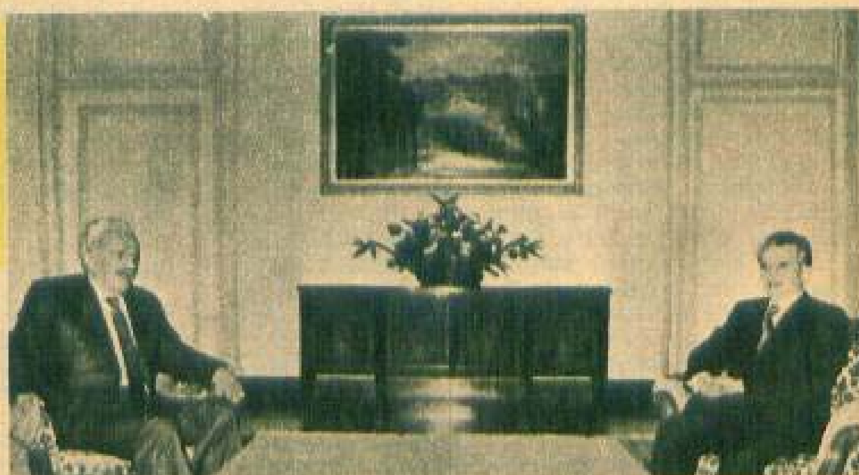
În virtutea acestor calități, convorbirile avute în țară și peste hotare, vizitele în numeroase țări ale președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, contactele cu șefii de stat și de partid, cu înalte personalități politice — momente de culme ale raporturilor multiple pe care le întreține, pe plan internațional, partidul și statul nostru — s-au constituit, de fiecare dată, în acțiuni memorabile, de referință, puse nemijlocit în slujba destinderii și înțelegerii, pentru triumful politicii de pace și independență a popoarelor. Îndeplinind cu strălucire, responsabilitate și patriotism, mandatul încredințat de poporul ce l-a ales pentru a-i afirma și apăra idealurile și țelurile sale constructive, președintele țării a adus României un binemeritat prestigiu, prieteni pretutindeni în lume. O confirmă volumul impresionant al relațiilor diplomatice, rolul ce îl ocupă azi țara noastră în concertul națiunilor, calitatea și principialitatea pe care se întemeiază raporturile României cu lumea. De remarcat că, dacă, în 1965, țara noastră întreținea relații diplomatice cu 65 de state, numărul acestora aproape s-a dublat zece ani mai tîrziu, pentru a ajunge, în 1983, la 139, în acest timp volumul comerțului exterior românesc sporind de peste opt ori.

Această amplă și bogată activitate, de o deosebită valoare politică și o mare calitate principială, a determinat rodnice rezultate în adîncirea relațiilor de prietenie cu toate țările socialiste, cu partidele comuniste, cu alte partide și organizații democratice și progresiste, a dus la intensificarea legăturilor României cu statele în curs de dezvoltare, cu țările care au pășit pe calea unei vieți noi, independente, cu mișcările de eliberare națională; de asemenea, s-au amplificat continuu relațiile cu țările capitaliste, inclusiv cele foarte dezvoltate, aducîndu-se astfel o contribuție importantă la crearea cadrului celui mai propice de valorificare,

Primirea de către tovarășul Nicolae Ceaușescu a primului ministru al Malayeziei, Dato Seri dr. Mahathir Mohamad

Aspect de la întîlnirea cu tovarășul Harilaos Florakis, secretar general al C.C. al P.C. din Grecia

în beneficiul reciproc, a posibilităților de colaborare multiplă între state, la statornicirea unor raporturi noi, bazate pe egalitate, între țările lumii, fără deosebire de orînduirea lor socială. Toate acestea sînt roadele de necontestat ale politicii dialogului nemijlocit între state, ale întîlnirilor și contactelor la cel mai înalt nivel, ale căror virtuți rezidă constant — iar viața a confirmat-o — în identificarea și valorificarea tuturor posibilităților de conlucrare în plan bilateral și multilateral, inclusiv de abordare, prin tratative, a problemelor de care depind pacea și conlucrarea internațională, a stărilor de tensiune, de neînțelegere între state, pentru soluționarea lor justă și durabilă, pentru consolidarea încrederii între națiuni.

Desigur, adeseori promovarea dialogului și a colaborării între egali este o cauză mult mai complexă și dificilă decît poate părea la prima vedere. Fiind într-o contradicție ireductibilă cu politica de forță și de dominație, cu practicile imperialiste, hegemoniste, colonialiste și neocolonialiste, ea presupune o angajare perseverentă și, așa cum adeseori s-a apreciat pe bună dreptate, necesită mult curaj, fermitate și chiar spirit de sacrificiu în apărarea principiilor noi, democratice pe care trebuie să se întemeieze raporturile între națiuni. Iată de ce politica promovată de România socialistă, de tovarășul Nicolae Ceaușescu are un caracter profund revoluționar, novator și creator, se înscrie ca o contribuție de mare semnificație în lupta forțelor progresiste, democratice pentru lichidarea vechii politici imperialiste, pentru promovarea noului în viața popoarelor și omenirii — instaurarea unor raporturi care să asigure dreptul fiecărui popor de a se dezvolta liber și nestingherit pe calea progresului economic și social, în deplină securitate, în condiții de pace și conviețuire frățească cu toate popoarele lumii.

Cu perseverență, curaj și realism, România, prin gîndirea și fapta președintelui ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a dat întotdeauna girul cuvenit elementelor comune și prioritare ale acestei lumi complexe, în care dialogul a devenit mai mult ca oricînd o necesitate, o condiție sine qua non a apărării păcii, cuceririlor civilizației, idealurilor supreme ale umanității.

Anca Voican

CEAUȘESCU - ROMÂNIA - PACE

Dezarmarea - problemă vitală, cauză a tuturor

Se împlinesc, în această toamnă, 37 de ani de cînd Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat prima rezoluție prin care se cerea interzicerea completă a armelor nucleare. Aceasta se petrecea la un an după încheierea celui de al doilea război mondial, cînd popoarele întregii lumi investeau în acest nou și mare forum al Națiunilor Unite speranța lor profundă că marea conflagrație, prin care au trecut și care a costat atîtea jertfe, va fi și ultima.

Au fost interzise, între timp, armele nucleare? În 1945, singura țară stăpînind tehnologia nucleară și arme nucleare era SUA. Au urmat, apoi, URSS, Marea Britanie, Franța și R.P. Chineză. A apărut, în continuare, cursa frenetică a înarmărilor nucleare și clasice, materializată în acumularea și diversificarea rapidă a armelor nucleare, însoțite, curînd, de o dezvoltare spectaculară a rachetelor nucleare și a sistemelor de ghidare și comandă. Cele cinci state membre ale „clubului atomic" au acumulat în jur de 50 000 arme nucleare; puterea explozivă totală a armelor nucleare stocate reprezintă un milion de bombe de tip Hiroshima. Paralel, s-au dezvoltat armele așa-zise „clasice", mereu modernizate, mereu mai distrugătoare la rîndul lor. Comerțul cu acest tip de arme a devenit unul din business-urile cele mai rentabile și odioase. Aceste arme au ucis, din 1945 încoace, în diverse războaie și conflicte, milioane de oameni.

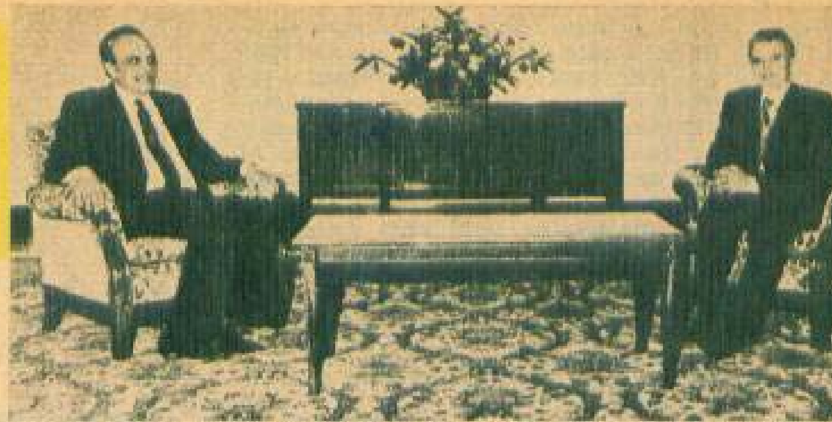
În ce privește cheltuielile militare, de la încheierea celui de al doilea război mondial cursa înarmărilor a devorat peste 6 000 miliarde dolari pînă în 1980, astăzi fondurile alocate în acest scop ridicîndu-se, anual, la 700—750 miliarde dolari. Deci, un milion de dolari în mai puțin de un minut.

Cui pot servi toate acestea? În nici un caz păcii și colaborării internaționale. Marile probleme cu care se află astăzi confruntate țările lumii — dezvoltare, disparități economice, relații comerciale și tehnologice — sînt puternic agravate de cursa înarmărilor, în timp ce progresul în domeniile sănătății, educației, locuințelor este sever stînjenit de deturnarea de fonduri și resurse în scopuri militare. Dar, mai presus de toate, înarmările, armele nucleare implică o teribilă primejdie pentru viața oamenilor, pentru existența civilizației actuale.

Existența armelor nucleare și progresele tehnice rapide realizate în acest domeniu au suscitat proliferarea unor doctrine militare supuse unor continue reconsiderări, ceea ce se explică prin faptul că, niciodată în trecut, statele nu au fost în măsură să se poată anihila reciproc, la un mod aproape instantaneu, că niciodată ele nu au avut, ca astăzi, mijloacele de a distruge elementele indispensabile supraviețuirii altor țări și altor regiuni, că niciodată nu au fost atît de capabile, ca acum, să provoace distrugeri în indiferent ce punct al globului, oricît de îndepărtat ar fi acesta.

În spiritul și litera umanismului autentic ce caracterizează viziunea românească asupra raporturilor dintre țări și popoare în lumea de astăzi, România, președintele Nicolae Ceaușescu au subliniat, în repetate rînduri, că problema centrală a epocii noastre este asigurarea păcii, apărarea dreptului fundamental al oamenilor, al popoarelor la viață, la existență liberă și demnă. Dar, pentru realizarea acestui obiectiv, se impune bararea căii războiului, se impune dezarmarea. Manifestînd o largă receptivitate față de propunerile constructive făcute în această direcție de alte state, apreciind importanța tratativelor sovieto-americane pentru reducerea armelor nucleare strategice, ca și a unui acord în problema opririi amplasării de rachete nucleare cu rază medie de acțiune în Europa, pronunțîndu-se pentru un acord de reducere a armamentelor la tratativele de la Viena, România a avansat, la rîndul ei, un set de propuneri în problema dezarmării, aceasta fie în cadrul Organizației Națiunilor Unite, fie în alte foruri și conferințe internaționale, dezarmarea și încetarea cursei înarmărilor înscriindu-se ca un obiectiv programatic în toate principalele documente de partid și de stat. Astfel, România a subliniat, în cadrul Conferinței Naționale a partidului, din decembrie 1982, necesitatea adoptării de măsuri pentru diminuarea rolului blocurilor militare și trecerea la desființarea simultană a N.A.T.O. și a Pactului de la Varșovia, pînă atunci de o importanță deosebită fiind reducerea, pînă în 1985, cu 20 la sută a cheltuielilor militare față de nivelul din 1982, știut fiind că aproximativ 80 la sută din cheltuielile militare și armament revin celor două

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu s-a întîlnit cu Inaam Raad, preşedintele Partidului Naţional Social Sirian din Liban

Nou moment important, cu adînci semnificaţii în bogata cronică a relaţiilor multilaterale de colaborare prietenească dintre România şi Turcia: vizita de stat în Turcia a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, preşedintele Republicii Socialiste România, împreună cu tovarăşa Elena Ceauşescu, la invitaţia preşedintelui Kenan Evren

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a primit pe Franz Josef Strauss, preşedintele Partidului Uniunea Creştin-Socială şi prim-ministru al landului Bavaria din Republica Federală Germania

CEAUŞESCU -ROMÂNIA vastă şi neobosită activitate

Preşedintele Republicii Socialiste România, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a primit pe dr. Leabua Jonathan, prim-ministru al Regatului Lesotho

blocuri. În ce o privește, România a hotărît să limiteze cheltuielile sale militare pînă în anul 1985 la nivelul din 1982. Este o elocventă dovadă a țării noastre de a trece, în mod concret, la adoptarea unor măsuri reale îndreptate în direcția dezarmării și este pe deplin de înțeles largul ecou internațional pe care l-a avut această acțiune izvorîtă din voința României de a-și aduce întreaga contribuție la instaurarea unui curs pozitiv în viața internațională. Retragerea trupelor țărilor celor două blocuri militare de pe teritoriul altor state, desființarea bazelor militare de pe teritoriul altor state, angajamentul solemn de a nu amplasa arme nucleare de nici un fel pe teritoriul altor state, acordarea de garanții statelor care renunță

la arme nucleare că, în nici o împrejurare, asemenea arme nu vor fi folosite împotriva lor — sînt, toate aceste propuneri, tot atîtea mărturii ale modului în care România socialistă înțelege să-și aducă contribuția sa constructivă la transformarea în realitate a unuia din obiectivele primordiale ale tuturor forțelor înaintate ale societății, ale tuturor popoarelor, și anume dezarmarea generală și, în primul rînd, dezarmarea nucleară.

O nouă mărturie, de larg răsunet internațional, s-a adăugat, recent, suitei de acțiuni prin care România socialistă, președintele Nicolae Ceaușescu demonstrează preocuparea constantă, în spiritul unei înalte responsabilități și a unui profund umanism, față de marile obiective ale zilelor noastre — realizarea dezarmării și lichidarea pericolului unei conflagrații nucleare. Mesajele adresate — la sfîrșitul lui august — de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, tovarășului Iuri Vladimirovici Andropov, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, și președintelui Statelor Unite ale Americii, Ronald Reagan, exprimă îngrijorarea poporului român față de posibilitatea trecerii la amplasarea de noi rachete cu rază medie de acțiune în Europa, situație ce ar atrage pe continent și în lume o agravare a tensiunii existente, ar stimula o nouă intensificare a cursei înarmărilor, ar spori pericolul unui război ce ar pune în joc existența tuturor popoarelor europene, existența însăși a vieții, a civilizației umane.

În mesaje se formulează următoarele propuneri: Cît timp se desfășoară negocierile și cît timp există o cît de mică șansă de a se ajunge la neamplasarea de noi rachete, se impune a se face totul pentru succesul tratativelor sovieto-americane de la Geneva, pentru obținerea unor rezultate pozitive. În cazul că, pînă la sfîrșitul acestui an, nu se va ajunge la un acord, România consideră că ar trebui făcut totul pentru a se conveni

CEAUȘESCU -ROMÂNIA vastă și neobosită activitate

Întîlnirea dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, cu tovarășul Yasser Arafat, președintele Comitetului Executiv al Organizației pentru Eliberarea Palestinei

Întîlnire cu Jose Figueres Ferrer, președintele Partidului Eliberării Naționale din Costa Rica

Vizita oficială de prietenie în țara noastră, la invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a delegației de partid și de stat a Republicii Populare Mongole, condusă de tovarășul Yumjaaghiin Țedenbal, secretar general al Comitetului Central al Partidului Popular Revoluționar Mongol, președintele Prezidiului Marelui Hural Popular al Republicii Populare Mongole

aminarea amplasării de noi rachete nucleare în Europa, cel puțin pînă la sfîrșitul anului 1984 — începutul anului 1985, urmînd ca, în acest răstimp, să fie continuate negocierile pentru a se realiza o înțelegere. O mare importanță ar avea ca Uniunea Sovietică să dea garanții în sensul declarațiilor anterioare că, în perioada continuării negocierilor, va opri desfășurarea de noi rachete cu rază medie de acțiune și modernizarea lor și va reduce în mod unilateral o parte a acestora aflate în zona europeană a teritoriului URSS. În condițiile că nu se va ajunge la un acord în legătură cu aceste propuneri, România consideră că ar fi posibil să se aibă în vedere cel puțin să nu fie amplasate rachete nucleare cu rază medie de acțiune pe teritoriul Republicii Federale Germania, Republicii Democrate Germane, Republicii Socialiste Cehoslovace și a altor state, ca o măsură intermediară pînă la realizarea unui acord final în cadrul negocierilor sovieto-americane. România apreciază că, pînă la eliberarea totală a continentului de orice fel de armament nuclear, o mare importanță prezintă crearea de zone denuclearizate pe continent. În acest sens, țara noastră consideră că se impune să se acționeze pentru sprijinirea eforturilor consacrate creării de zone denuclearizate în Balcani, în nordul Europei și în alte părți ale continentului. România propune ca SUA și URSS să adopte hotărîri unilaterale de înghețare a cheltuielilor militare pe viitorii doi ani la nivelul anului 1983 și, în această perioadă de doi ani, să se desfășoare negocieri în vederea trecerii la reducerea cheltuielilor militare. Aceasta ar avea o mare importanță politică, nu va afecta securitatea și capacitatea de apărare a celor două țări, ar fi o contribuție practică la politica de dezarmare, la creșterea încrederii și securității internaționale.

Președintele României a subliniat cu tărie că nimic, absolut nimic, nu poate justifica cursa înarmărilor, adoptarea de noi programe de dezvoltare a rachetelor nucleare. De aceea, ceea ce se impune, în momentul de față cu prioritate, este unirea eforturilor tuturor guvernelor și popoarelor pentru oprirea amplasării rachetelor americane cu rază medie de acțiune în Europa, pentru retragerea și distrugerea celor existente. Nimeni nu poate nega faptul că statele și guvernele care acceptă instalarea pe teritoriul lor a rachetelor nucleare își asumă o mare răspundere în fața popoarelor, a întregii omeniri. În locul programelor de amplasare de noi rachete, de folosire a spațiului cosmic în scopuri militare, România consideră că ar fi necesare programe de amplasare de baze pentru protecția mediului înconjurător, de folosire a Cosmosului numai în scopuri pașnice, de programe speciale privind dezvoltarea economico-socială a țărilor în curs de dezvoltare.

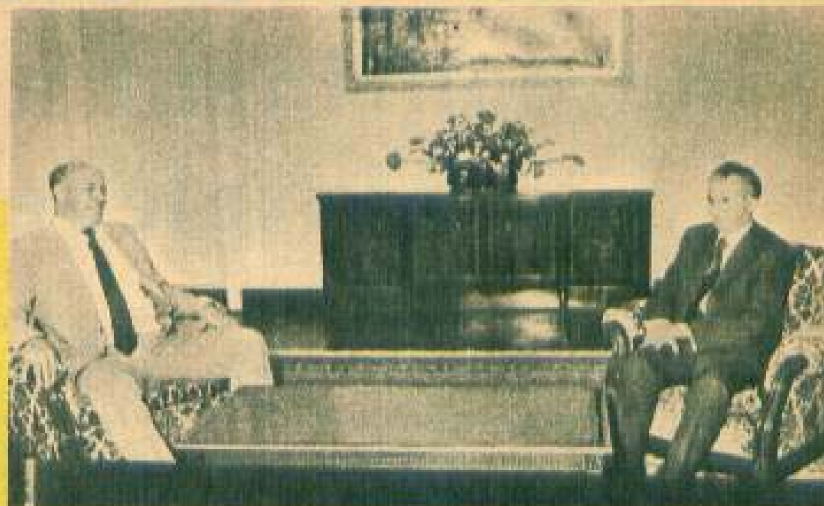
România a fost întotdeauna de părere că, datorită complexității sale, dezarmarea impune întreprinderea unei suite de inițiative și măsuri concrete. Constant atașată ideii că poziția declarativă

CEAUȘESCU -ROMÂNIA vastă și neobosită activitate

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a participat, la Moscova, la întîlnirea conducătorilor de partid și de stat din unele țări socialiste europene

Întîlnire cu delegația Partidului de Stînga — Comuniștii din Suedia, formată din tovarășii Lars Werner, președintele partidului, și Bertil Mabrink, membru al Comitetului Executiv al P.S.C.S., deputat, membru în Comisia de politică externă a Parlamentului suedez

trebuie îmbinată cu fapte, țara noastră a avansat propunerile sale în planul dezarmării convinsă fiind că promovarea acestui obiectiv, prin negocieri perseverente și acțiuni tenace, corespunde, în primă și ultimă instanță, năzuinței vitale a popoarelor. Pentru ele, progresul în pace, într-o lume a cooperării și înțelegerii, este însăși condiția lor de existență.

Într-o atmosferă de vibrant patriotism, dînd expresie adeziunii unanime a întregii noastre națiuni socialiste la strălucitele inițiative de pace ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, la recentul Apel al Frontului Democrației și Unității Socialiste, s-au desfășurat, în această toamnă, mari adunări și mitinguri ale oamenilor muncii, sub semnul hotărîrii de neclintit de a apăra dreptul fundamental al popoarelor la pace, la existență liberă și demnă. Telegramele adresate, cu acest prilej, de participanți tovarășului Nicolae Ceaușescu dau grăitoare expresie unității întregului nostru popor în jurul partidului, al secretarului său general, angajamentului ferm de a face totul pentru înflorirea patriei, pentru afirmarea idealurilor de pace și colaborare în întreaga lume. Admirație, respect și recunoștință față de neobosita activitate a președintelui Nicolae Ceaușescu, dedicată triumfului politicii de pace și independență, legitimă mîndrie pentru amplul ecou internațional al inițiativelor șefului statului român în vederea opririi amplasării noilor rachete nucleare în Europa, retragerii și distrugerii celor existente, pentru dezarmare generală și, în primul rînd, pentru dezarmare nucleară, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, fără arme și războaie — sînt, acestea, sentimente dominante care, în acest final de an, animă întreaga noastră națiune, deplin solidară cu eforturile de pace ale tuturor popoarelor, ale forțelor progresiste de pretutindeni.

Beneficiare ale schimbărilor și mutațiilor, naționale și internaționale, ai căror autori sînt, în primul rînd, ele însele, popoarele sînt tot mai conștiente că eliberarea de primejdiile pe care le implică existența armelor, de frustrările pe care acestea le atrag în sfera dezvoltării lor economice, este un obiectiv față de care trebuie să se angajeze cu toată hotărîrea, cu toate forțele unite. Manifestațiile, demonstrațiile, luările de poziție din foarte numeroase țări ale lumii fac dovada elocventă a acestei conștiințe, a înțelegerii tot mai profunde, de către popoare, a forței și capacității lor de a opri actualul curs dezastruos al înarmărilor. Popoarele cred, cu tărie, că pacea autentică și durabilă nu poate fi obținută decît prin dezarmare, prin înlocuirea cursei înarmărilor cu întrecerea în contribuția pe care fiecare țară dorește și poate să o aducă la cauza progresului general al umanității.

G. Serafin

CEAUȘESCU - ROMÂNIA - PACE

Pentru o Europă unită, fără arme nucleare, un continent al păcii și înțelegerii

Europa, continentul pe care trăim și muncim, s-a distins, de-a lungul secolelor și în vremurile noastre, prin contribuția deosebită la sporirea tezaurului de civilizație al umanității. Istoria nu uită, însă, că de pe bătrînul continent au izbucnit cele două conflagrații mondiale. Actualmente, în Europa se întîlnesc situații singulare: aici se află față în față două grupări militare opuse; pe teritoriul unora dintre statele europene se află baze și trupe străine; un adevăr grav îl constituie faptul că, în anii postbelici, Europa a cunoscut o continuă escaladare a înarmărilor, fără a se reuși să se pună bazele unei păci autentice. Perspectiva unui alt coșmar — de fapt, o sinucidere — a trezit, ca un semnal de alarmă, conștiințele oamenilor de pe continent, de pretutindeni, convinși că, pentru ei, pentru generațiile viitoare, ceva trebuie făcut. Cu atît mai urgent și mai ferm, cu cît amploarea pe care a luat-o cursa înarmărilor, în special a celor nucleare, sfidează rațiunea, reprezentînd un pericol de o gravitate fără precedent pentru însăși existența umanității, a civilizației făurite timp de milenii. Arsenalele înmagazinează o monstruoasă capacitate de distrugeri. 80 la sută din cheltuielile militare și pentru armament (ajunse la 700 miliarde dolari pe an) revin statelor ce fac parte din cele două blocuri militare din Europa. În Europa, o bombă nucleară revine la mai puțin de 200 de locuitori și la 3 persoane aflate sub arme. Dacă, în întreaga istorie a omenirii, cantitatea totală de explozibil folosit nu a depășit 10 megatone, în prezent, numai în arsenalele nucleare din Europa sau destinate continentului s-au adunat arme cu o putere de 50 000 de megatone. Cu armamentul existent pe continent pot fi uciși 250 miliarde de oameni, de peste 60 de ori mai mulți decît populația actuală a globului.

În mod incontestabil, „cheia" păcii constă nu în sporirea arsenalelor nucleare, ci în inversarea acestui proces, în realizarea unui echilibru la niveluri cît mai reduse ale înarmărilor. Tocmai de aici rezultă cerința de a se trece la reducerea armamentelor nucleare existente, pînă la retragerea totală și distrugerea lor, pînă la eliberarea Europei de spectrul distrugerii nucleare.

Este, așadar, pe deplin îndreptățită îngrijorarea profundă a opiniei publice, a popoarelor, a tuturor oamenilor de bună credință în legătură cu primejdia enormă ce planează asupra Europei, cu atît mai mult cu cît armelor existente în cantități uriașe, aberante, ar urma să li se adauge, cu începere de la sfîrșitul lui 1983, în cadrul unui program eșalonat pe cinci ani, cele 572 de rachete „Cruise" și „Pershing-2", care ar deschide perspectiva unei agravări a competiției militare.

Continentul european a avut prea mult de suferit de pe urma războaielor, pentru ca forțele iubitoare de pace, toți cei care își fac din apărarea vieții supremă îndatorire, să nu-și unească voințele pentru a împiedica transformarea Europei într-o rampă de lansare de rachete nucleare, pentru ca Europa să nu fie cuprinsă în vîlvătăile mistuitoare ale unui holocaust.

Pentru ca Europa să fie eliberată de coșmarul unui război nimicitor, să nu devină o torță nucleară acționează, cu toată hotărîrea, conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, personalitate proeminentă a vieții politice mondiale, care, cu gîndul și cu fapta, a înnobilat lupta pentru pace și dezarmare. Inițiativele și propunerile președintelui României pentru pace și dezarmare, pentru oprirea amplasării, în acest an și în viitor, a rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa, pentru retragerea și distrugerea celor existente, pentru înghețarea bugetelor militare, constituie expresia unei înalte conștiințe, a umanismului desăvîrșit pe care-l probează în fiecare acțiune, în tot ceea ce a făcut și face pentru apărarea păcii, a dreptului suprem al oamenilor, al popoarelor la existență liberă și demnă. Aceste propuneri și inițiative reprezintă înseși voința neclintită și aspirația nobilă a întregului

Vizita oficială de prietenie a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în Etiopia Socialistă, la invitația tovarășului Mengistu Haile Mariam, președintele Consiliului Militar Administrativ Provizoriu, președintele Comisiei pentru organizarea Partidului Oamenilor Muncii din Etiopia, comandant suprem al Armatei revoluționare a Etiopiei Socialiste

CEAUȘESCU -ROMÂNIA vastă și neobosită activitate

Vizita oficială de prietenie a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, la invitația tovarășului Canaan Sodindo Banana, președintele Republicii Zimbabwe, și a tovarășei Janet Banana, a tovarășului Robert Gabriel Mugabe, președintele Uniunii Naționale Africane din Zimbabwe, primul ministru al Republicii Zimbabwe, și a tovarășei Sally Mugabe

nostru popor de a trăi și construi în pace, de a conserva marile valori făurite în Europa în decursul mileniilor, de a asigura progresul umanității.

Exprimînd sentimentele de adîncă stimă și prețuire ale întregii națiuni față de conducătorul iubit al partidului și statului nostru, **Apelul pentru dezarmare și pace al adunării reprezentanților organizațiilor de masă și obștești și al celorlalte organizații componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste**, marile mitinguri, adunări și demonstrații ale oamenilor muncii de pe întreg cuprinsul patriei, demonstrează cu putere voința de neclintit a poporului român de a face să triumfe politica de pace, independență și colaborare pe planeta noastră.

„**Mai mult ca oricînd este necesar** — așa cum arăta președintele **Nicolae Ceaușescu** — **să facem totul pentru o Europă fără rachete cu rază medie de acțiune, fără nici un fel de rachete nucleare sau alte arme atomice, pentru o Europă unită, bazată pe respectul orînduirii sociale în fiecare țară și pe dorința de a conlucra pentru dezvoltarea economico-socială a fiecărei națiuni, pentru soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane, inclusiv a subdezvoltării, în interesul tuturor popoarelor, al colaborării internaționale**".

Exprimînd profunda îngrijorare a poporului român față de proiectele de amplasare a noilor rachete nucleare cu rază medie de acțiune în Europa, secretarul general al partidului nostru, președintele Republicii, tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, a prezentat, în mesajele adresate Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S., tovarășului Iuri Andropov, precum și președintelui SUA, Ronald Reagan, o serie de propuneri de cea mai mare însemnătate, menite să ducă la frînarea escaladării înarmărilor nucleare pe continentul european, să deschidă calea trecerii la măsuri de dezarmare nucleară, să contribuie la creșterea încrederii și securității în zona noastră geografică și în întreaga lume, la asigurarea păcii pe planeta noastră.

Noile propuneri ale României socialiste decurg din întreaga politică externă a țării noastre, promovată cu principialitate și consecvență de tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, care a adus în fața conștiinței întregii lumi o strălucită dovadă a înaltei răspunderi față de soarta păcii, față de destinele întregii omeniri. Este convingerea țării noastre că nu există nici o justificare pentru acceptarea, ca un fapt împlinit, a amplasării noilor rachete nucleare pe continentul european, că trebuie să se facă tot posibilul pentru a se ajunge la rezultate pozitive la tratativele sovieto-americane de la Geneva, că orice înțelegeri privind reducerea armamentelor, în primul rînd a celor nucleare, presupun asigurarea unui echilibru între cele două părți, sub un strict control internațional, astfel ca securitatea nici uneia dintre ele să nu fie diminuată, însă acest echilibru trebuie stabilit nu la plafoane ridicate, nu prin producerea de noi arme, ci, dimpotrivă, prin reducerea celor existente, prin realizarea unui nivel cît mai scăzut al înarmărilor. Această poziție izvorăște din concepția profund umanistă, susținută cu consecvență neabătută, potrivit căreia, oricît de îndelungate și grele ar fi tratativele, ele sînt incomparabil de preferat conflagrațiilor militare și, cu atît mai mult, unui conflict nuclear nimicitor. În condițiile existenței armamentului nuclear, guvernele, oamenii politici care admit amplasarea noilor rachete pe teritoriul lor își asumă o grea răspundere în fața propriilor popoare, a întregii omeniri. România a formulat propuneri concrete privind desfășurarea negocierilor în vederea opririi amplasării noilor rachete nucleare, a retragerii și distrugerii celor existente, pornind de la aprecierea că, prin eforturi, prin tratative purtate într-un spirit de conlucrare și acționîndu-se cu deplină răspundere, și de o parte, și de alta, este posibil să se ajungă la un acord corespunzător. Dacă, pînă la sfîrșitul anului, la negocierile de la Geneva nu se va putea ajunge la un acord, România a propus să se ajungă la înțelegerea ca hotărîrea de amplasare a noilor rachete să fie amînată, cel puțin pînă la sfîrșitul anului 1984 — începutul lui 1985, iar, în acest timp, să continue negocierile. Firește, ar fi de mare importanță dacă URSS ar da garanții în sensul declarațiilor sale anterioare, că va opri, în perioada suplimentară de continuare a negocierilor, desfășurarea de noi rachete cu rază medie de acțiune și modernizarea lor și va reduce, în mod unilateral, o parte a acestora, aflate în zona europeană a teritoriului URSS. Totodată, în condițiile în care nu se va ajunge la o înțelegere, România consideră că ar fi posibil să se aibă în vedere cel puțin să nu fie amplasate rachete cu rază medie de acțiune pe teritoriile R.F. Germania, R.D. Germane, R.S. Cehoslovace și altor state, ca o măsură intermediară pînă la realizarea unui acord final în cadrul negocierilor sovieto-americane. Țara noastră a propus, de asemenea, SUA și URSS să hotărască fiecare, unilateral, înghețarea cheltuielilor militare. Președintele României a subliniat că, în statornicirea unui echilibru în ceea ce privește armamentul racheto-nuclear, trebuie luate în calcul toate rachetele, inclusiv cele ai Franței și Angliei, precum și mijloacele echivalente cu rachetele cu rază medie de acțiune pentru transportarea la țintă a încărcăturilor nucleare. În virtutea intereselor vitale ale popoarelor, este imperios necesar ca toate statele care dețin în Europa armamente nucleare și mijloace de transport la țintă să se înscrie în măsurile de reducere și eliminare a acestora, iar, pe un plan mai larg, pe ansamblul comunității internaționale, toate țările producătoare de armament nuclear să ia parte la negocierile vizînd reducerea acestui armament, să-și asume răspunderea diminuării echilibrate și controlate, pînă la eliminarea completă, a arsenalelor atomice. În acest sens, trebuie luate în considerare toate propunerile existente. Președintele României a stăruit din nou asupra importanței angajării unor tratative directe între țările pactului nord-atlantic și statele membre ale Tratatului de la Varșovia, tocmai pentru că acestor blocuri militare le revine cvasitotalitatea armamentelor nucleare și clasice, iar operarea unor reduceri ar

Maputo. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, a făcut o vizită oficială de prietenie în Republica Populară Mozambic, la invitația tovarășului Samora Moises Machel, președintele Partidului FRELIMO, președintele Republicii Populare Mozambic

CEAUȘESCU -ROMÂNIA vastă și neobosită activitate

Aspect din timpul vizitei oficiale de prietenie în Zambia a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, la invitația tovarășului Kenneth David Kaunda, președintele Partidului Unit al Independenței Naționale, președintele Republicii Zambia, și a doamnei Betty Kaunda

avea un rol determinant pentru a deschide calea dezarmării generale și a asigura o pace trainică în lume.

Inscriindu-se în succesiunea unor acțiuni neîntrerupte, de larg ecou internațional, în slujba idealurilor celor mai scumpe ale omenirii, noile inițiative și propuneri ale președintelui României, chemările sale vibrante pentru asigurarea păcii reliefează, o dată mai mult, nestrămutata voință de pace a poporului român.

Ferm atașat cauzei supreme a păcii, poporul român, asemenea tuturor popoarelor lumii, așteaptă ca statele și guvernele, oamenii politici și, în primul rînd, conducătorii puterilor care dețin armament atomic, să facă tot ceea ce le stă în putință pentru a se opri amplasarea noilor rachete și a se trece la retragerea și distrugerea celor existente. Este incontestabil că, niciodată, oamenii politici, șefii de stat și de guvern, popoarele însele nu s-au aflat atît de direct și de limpede în fața unei responsabilități cu adevărat istorice, aceea de a evita calea spre abisul unei conflagrații nucleare devastatoare. Glasul rațiunii, al lucidității, voința și aspirațiile supreme ale popoarelor trebuie să triumfe, trebuie să se acționeze ferm, acum, cît mai este încă posibil, cît nu a devenit prea tîrziu, pînă cînd nu va fi lansată prima rachetă, prima bombă, care ar determina o catastrofă. Este o necesitate cu atît mai arzătoare, cu cît proiectata amplasare în Europa a noilor rachete ar crea pe continent și în întreaga lume o situație deosebit de periculoasă, ar face să sporească și mai mult primejdia unui război atomic, amenințînd grav existența noastră. Amplele manifestații în sprijinul păcii și dezarmării, care au cuprins continentul, îndeamnă cancelariile să mediteze asupra gradului de eficacitate a activităților lor și este de bun augur că glasul popoarelor reușește să răzbată dincolo de capitonajul ușilor.

Popoarele continentului se pronunță, astăzi, tot mai viguros, pentru o Europă liberă de armele nucleare și este deosebit de semnificativ pentru starea de spirit a opiniei publice europene faptul că manifestațiile împotriva amplasării de noi arme nucleare, pentru demararea unui proces real de destindere și pace au devenit un fenomen cotidian, confirmînd o realitate de esență — încrederea popoarelor în rolul lor de făuritoare ale istoriei, în capacitatea de care dispun de a determina un curs nou, pozitiv, democratic al vieții internaționale.

Tratativele asupra „eurorachetelor", ca şi ansamblul acţiunilor consacrate dezarmării trebuie să ţină seama de imensul pericol creat, de caracterul urgent al unor soluţii şi măsuri anunţate. Cu atît mai mult, cu cît timpul presează, fiindcă, în bine sau în rău, anul 1983 rămîne — pentru opinia publică — anul Europei, şi e de dorit ca bilanţul de la sfîrşitul său să consemneze doar prima alternativă. Este limpede că nu există nici o justificare pentru acceptarea, ca un fapt împlinit, a instalării noilor rachete nucleare, statele şi guvernele care vor proceda în acest mod asumîndu-şi o mare răspundere în faţa propriilor popoare, a întregii omeniri. Respingînd orice atitudine de pasivitate, de fatalism, vibrantele chemări la asigurarea păcii ale secretarului general al partidului, preşedintele Republicii, tovarăşul **Nicolae Ceauşescu**, se constituie într-un puternic îndemn la acţiune politică hotărîtă pentru a se bara, cît mai este timp, cursa atît de primejdioasă spre o catastrofă nucleară. Aşa cum sublinia tovarăşul **Nicolae Ceauşescu**, **„Noi sîntem ferm hotărîţi ca, împreună cu popoarele europene, să facem totul pentru ca Europa să nu cunoască noile rachete cu rază medie de acţiune, pentru ca să se asigure un echilibru al forţelor nu prin noi armamente, prin noi rachete, ci prin reducerea celor existente la un nivel cît mai scăzut"**.

Uriaşa acumulare de armament pe continentul nostru impune ţărilor membre ale celor două blocuri alocarea unor importante resurse materiale care, în loc să fie investite pentru propăşirea lor, pentru sprijinirea ţărilor în curs de dezvoltare, sînt absorbite de bugetele militare. Avînd în vedere aceste considerente, România a propus începerea de negocieri directe între statele participante la Tratatul de la Varşovia şi statele membre ale NATO cu privire la îngheţarea şi reducerea cheltuielilor militare, la dezarmare şi înlăturarea pericolului unui război. Desigur că realizarea unei înţelegeri între statele care aparţin celor două alianţe militare ar avea o pondere însemnată în procesul dezarmării generale. În ceea ce o priveşte, dînd o nouă mărturie a unităţii dintre iniţiativele formulate şi exemplul oferit, România a hotărît îngheţarea bugetului său militar pînă în 1985 la nivelul anului 1982. Este, de asemenea, convingerea ţării noastre că o contribuţie importantă la dezangajarea militară, la sporirea securităţii şi încrederii în Europa ar constitui-o crearea de zone denuclearizate în diferite părţi ale continentului, în această direcţie înscriindu-se şi propunerea României privind transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii şi bunei vecinătăţi, a prieteniei şi colaborării, lipsită de arme nucleare, de trupe şi baze militare străine, obiectiv pentru atingerea căruia preşedintele **Nicolae Ceauşescu** a propus ţinerea unei întîlniri la nivel înalt a ţărilor din zonă, menită să examineze căile şi măsurile de întărire a încrederii, a colaborării şi păcii în Balcani.

Acordînd o importanţă deosebită deschiderii, la începutul anului 1984, a **Conferinţei pentru măsuri de creştere a încrederii şi securităţii şi dezarmare în Europa**, menită să asigure cadrul organizatoric adecvat pentru mobilizarea eforturilor în această direcţie, România apreciază că va fi necesar ca această conferinţă, în care popoarele europene îşi pun mari speranţe, să fie temeinic pregătită şi organizată, ca parte integrantă a procesului de securitate şi cooperare în Europa, în conformitate cu spiritul şi litera Actului final, ţinînd seama, totodată, de faptul că încheierea cu rezultate pozitive a reuniunii de la Madrid trebuie să deschidă un cîmp larg de acţiune pentru reluarea, dezvoltarea, îmbogăţirea, pe baze noi, a dialogului european.

Înfăptuirea unui proces înnoitor în viaţa Europei implică sporirea preocupărilor pentru dezvoltarea cooperării economice, lărgirea schimburilor comerciale, conjugarea eforturilor pentru progresul economic şi social al tuturor naţiunilor, înlăturarea oricăror practici discriminatorii şi bariere artificiale în calea conlucrării între popoare, colaborarea în domeniul ştiinţei şi tehnologiei, pentru propăşirea ţărilor europene şi creşterea schimburilor în dezvoltarea civilizaţiei mondiale, apropierea între naţiuni, întărirea respectului şi a priete-

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, a efectuat o vizită oficială de prietenie în Republica Democratică Somalia, la invitația tovarășului Mohamed Siad Barre, secretar general al Partidului Socialist Revoluționar Somalez, președintele Republicii Democratice Somalia

CEAUȘESCU -ROMÂNIA vastă și neobosită activitate

Mii de oameni ai muncii, exprimînd sentimentele de profundă satisfacție și mîndrie patriotică ale întregului popor față de rezultatele de excepțională însemnătate ale noii misiuni de pace, prietenie și solidaritate pe pămîntul Africii, au făcut o primire entuziastă, plină de dragoste, tovarășului Nicolae Ceaușescu și tovarășei Elena Ceaușescu

niei între popoare. Securitatea europeană depinde, în ultimă instanță — așa cum demonstrează cu prisosință practica — de modul în care toate statele vor respecta, în relațiile dintre ele, principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța. Este necesar ca toate statele — indiferent de orînduire socială, mărime sau potențial — să participe, direct și neîngrădit, în mod egal, la dezbaterea și soluționarea problemelor majore ce confruntă Europa.

Ținînd seama de tradițiile, interesele și aspirațiile comune, de multiplele probleme pe care popoarele europene sînt chemate să le soluționeze împreună, este necesar să se facă totul pentru crearea unei Europe unite, bazate pe respectul orînduirilor sociale și al independenței fiecărei națiuni, în care toate statele să conlucreze rodnic, pe bază de egalitate și respect reciproc, fiecare națiune să se poată dezvolta liber, la adăpost de orice agresiune, fără nici un amestec din afară, eliberată de coșmarul nuclear.

Nutrind convingerea că nu există misiune mai nobilă, îndatorire mai înaltă decît aceea de a milita neobosit pentru înlăturarea primejdiei nucleare, pentru apărarea păcii, a dreptului la viață, la existență al popoarelor, al oamenilor de pretutindeni, pentru edificarea unei reale securități și a unei ample și nestingherite colaborări în Europa și în lume, poporul român nu precupețește nici un efort pentru înfăptuirea dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare, pentru respectarea fermă a principiilor noi de relații dintre state, pentru realizarea unei lumi mai drepte și mai bune, a păcii, colaborării, în care toate națiunile să se poată dezvolta armonios, ridicînd pe noi trepte civilizația milenară a umanității.

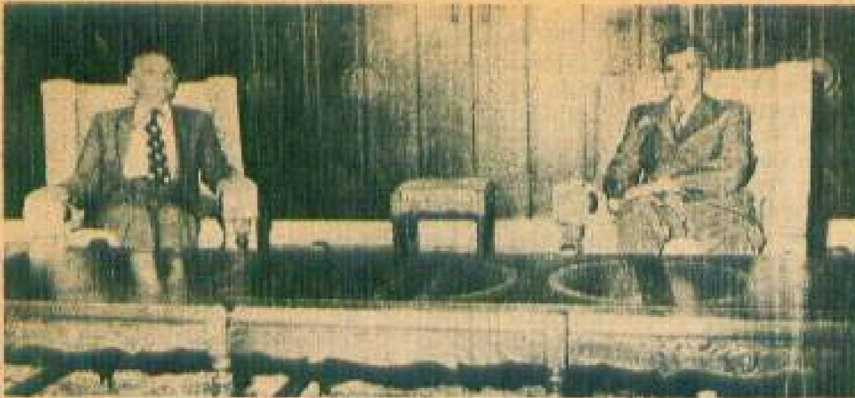
Sabina Diaconu

Colaborarea interbalcanică - parte integrantă a securității europene

Adoptarea documentului final și încheierea cu succes a celei de-a doua reuniuni general-europene post-Helsinki de la Madrid, în toamna lui 1983, au fost privite, pe bună dreptate, ca evoluții încurajatoare în contextul actualei vieți internaționale, ca momente cu un însemnat potențial constructiv în vederea aplicării integrale a Actului final al C.S.C.E., a reluării cursului spre destindere și colaborare în relațiile dintre state. Unor asemenea obiective constructive, de certă rezonanță politică, le sînt consacrate, de mai mulți ani, și eforturile privind dezvoltarea colaborării bi și multilaterale în Balcani — ea însăși parte integrantă a securității și cooperării în Europa, aflată într-o relație organică, de evidentă interacțiune, cu ansamblul situației de pe continent.

Începuturile colaborării balcanice, pe un plan sau pe altul, sub o formă sau alta, sînt mai vechi și datează de mult timp. Dar — și, se poate spune aceasta fără teama de a greși — niciodată obiectivele, perspectivele și șansa unor rezultate concrete, tangibile, nu au fost mai promițătoare ca acum. Anul pe care îl încheiem a adus, în această privință, noi evoluții, noi argumente — evidențiind, din partea României, aceeași atitudine constructivă, consecventă și principială de transformare a spațiului sud-est european într-o zonă de pace, colaborare, bună vecinătate și securitate ireversibilă, lipsită de arma atomică, de baze și de efective militare străine. Au continuat, astfel, în ritmul și la cotele de interes cunoscute, schimburile de vizite la nivel înalt, convorbirile președinte-

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, a primit pe Victor Shemtov, secretar general al Partidului Muncitoresc Unit din Israel (M.A.P.A.M.)

CEAUȘESCU -ROMÂNIA vastă și neobosită activitate

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a primit pe tovarășul Pak Sen Cer, membru al Biroului Politic al C.C. al Partidului Muncii din Coreea, vicepreședinte al R.P.D. Coreene, care a efectuat o vizită de prietenie în țara noastră

lui Nicolae Ceaușescu cu alți conducători din regiune. S-au adoptat documente și înțelegeri importante privind extinderea colaborării cu statele respective și a fost reiterată certa semnificație a colaborării interbalcanice — atît pe un plan, cît și pe altul, atît bilateral, cît și multilateral. A fost reafirmată și discutată, sub multitudinea de aspecte pe care le comportă, propunerea țării noastre de convocare a unei reuniuni balcanice la nivel înalt, cu obiectivul bine stabilit al întăririi încrederii, conlucrării și păcii în Balcani. S-au manifestat, în sfîrșit, valoroase idei și inițiative din partea altor state, cum ar fi propunerea Greciei de organizare la Atena, în viitorul apropiat, a unei reuniuni de experți din țările balcanice, acțiune ce se înscrie în procesul convocării unei conferințe la nivel înalt, conform inițiativei României, și care ar putea avea ca unul dintre obiective discutarea problemelor denuclearizării peninsulei.

Toate acestea arată că Balcanii au devenit, de mai mult timp, un creuzet de inițiative și idei inovatoare, aflate în cea mai strictă concordanță cu aspirațiile de progres economico-social, de pace și colaborare activă ale popoarelor din zonă, cu țelurile Actului final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, cu acutele exigențe ale unor evoluții spre destindere și conlucrare în întreaga viață internațională. Nu vom stărui asupra istoricului propriu-zis al acestor inițiative, în care România deține, după cum se știe, un rol de pionierat, prin cunoscutele ei propuneri din septembrie 1957 și din iunie 1959. Să remarcăm, însă, doar atît: faptul că aceste inițiative și această colaborare nu au fost și nu sînt îndreptate împotriva nimănui, a unui stat sau a unui grup de state, că nu vizează constituirea unui nou bloc sau a unei alianțe în Balcani și, cu atît mai puțin, ruperea statelor balcanice de raporturile cu statele din afara zonei. Dimpotrivă, prin țelurile și prin obiectivele ei concrete, cooperarea țărilor balcanice — tradițională, în unele domenii, și mai ales pe plan neguvernamental, dar și cu unele rezultate notabile pe plan guvernamental multilateral, după reuniunea de la Atena din 1976 — reprezintă o contribuție nemijlocită la dezvoltarea prieteniei, bunei vecinătăți și înțelegerii între popoarele zonei, la aplicarea, ca un tot unitar, a prevederilor Actului final, inclusiv a celor referitoare la dezvoltarea neîngrădită a conlucrării subregionale pe continent. Aceste constatări sînt cu atît mai importante, mai justificate, cu cît Balcanii erau cunoscuți, într-un trecut nu prea îndepărtat, ca „butoiul cu pulbere" al Europei, iar metafora „balcanizării" unei regiuni sau alteia de pe glob — folosită și astăzi în limbajul politic, deși fără un suport real în ce privește relațiile din zona noastră — se leagă tocmai de starea de lucruri amin-

tită. A acționa, așadar, pentru promovarea colaborării interbalcanice înseamnă o contribuție directă și indirectă la întărirea suveranității și independenței țărilor din regiune, la eliminarea tuturor surselor de conflict și de animozitate, la promovarea unui curs înnoitor în întreaga sferă a vieții internaționale. În același timp, nu trebuie eludată nici o altă semnificație majoră a noilor raporturi din Balcani. Căci, după cum se știe, ca urmare a evoluțiilor din epoca postbelică, în Balcani există și se dezvoltă țări socialiste și țări capitaliste, membre sau nu ale unor grupări militare sau economice. Este, spre a spune astfel, un spectru foarte divers de realități și structuri politico-economico-sociale, care reproduce fidel însăși diversitatea existentă în Europa și în lume la ora actuală. Iată de ce colaborarea interbalcanică, noile raporturi dintre statele zonei, cu toate problemele încă deschise între unele dintre ele, oferă exemplul edificator, cu tendințe de redimensionare, al posibilității unei coexistențe pașnice active în lumea contemporană, al unor raporturi de natură să stimuleze pacea, înțelegerea și buna vecinătate.

Desigur, nu trebuie să se înțeleagă că situația din Balcani nu comportă și aspecte mai puțin încurajatoare pentru amploarea și importanța obiectivelor avute în vedere. Există încă probleme deschise între unele state din zonă, există litigii și dificultăți încă nesoluționate. Dar, cu toate acestea, ideea cooperării, a stabilității și bunei vecinătăți se impune și cîștigă teren — ca o consecință pozitivă a schimbărilor din regiune, a consolidării independenței și suveranității statelor din zonă. Este ceea ce a permis, între altele, dezvoltarea relațiilor bilaterale, menținerea și amplificarea unei tradiționale cooperări multilaterale neguvernamentale, deschiderea — mai ales după conferința de la Atena din ianuarie-februarie 1976 — a unui proces de cooperare multilaterală la nivel guvernamental, care a mai cuprins, pînă acum, reuniunile sectoriale de la Ankara (1979), Sofia (1981) și București (1982) și care, firește, se cere continuat, lărgit și aprofundat, conform bogatelor posibilități disponibile. Este ceea ce a permis, de asemenea, evaluarea șanselor sporite ale unei reale și democratice colaborări politice, cum o atestă propunerile amintite inițial, inclusiv prin organizarea unei reuniuni la nivel înalt, prin trecerea la transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării, lipsită de armament atomic, de baze militare și de trupe străine. În ce o privește, România — care întreține bune relații cu toate statele din regiune — s-a pronunțat și se pronunță constant pentru soluționarea politică, negociată, a dificultăților încă existente, pe baza respectării normelor democratice de raporturi internaționale și a intereselor reciproce, tocmai ca o premisă esențială pentru succesul eforturilor de instaurare a unui climat ireversibil de pace, securitate și bună vecinătate în Balcani.

Faptele, realitățile și evoluțiile menționate sînt elocvente, credem, atît pentru semnificația istorică a noilor raporturi din Balcani, cît și pentru locul lor în ansamblul complexelor evoluții ale vieții internaționale actuale. Datorită mai ales amestecului străin, imperialist, în viața zonei, Balcanii au constituit altădată, după expresia lui Nicolae Titulescu, „cîmpiile însîngerate" ale Europei; astăzi, prin eforturi comune și prin contribuția activă a diferitelor state din zonă, ei tind să devină, tot mai mult, un spațiu al coexistenței pașnice, al colaborării, înțelegerii și bunei vecinătăți. Este una din contribuțiile cele mai de seamă pe care popoarele regiunii o pot aduce la promovarea constantă a raporturilor reciproce, la cauza securității, cooperării și păcii în Europa și în lume.

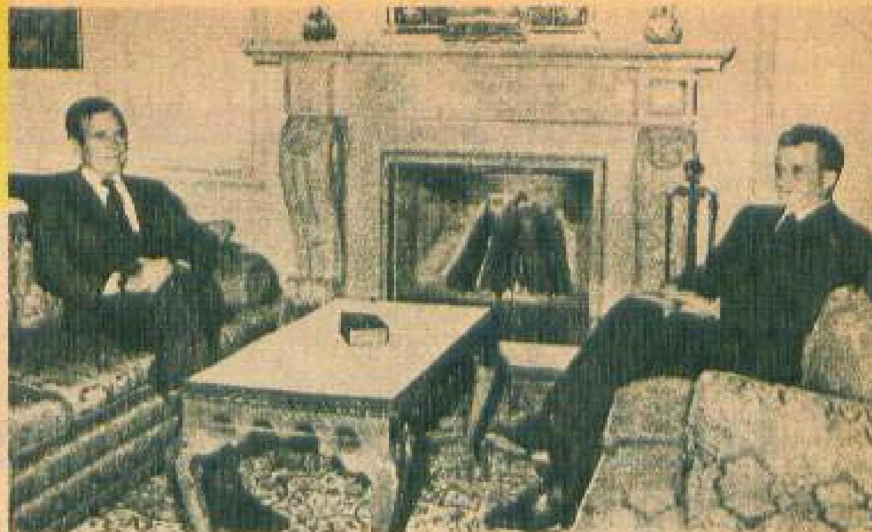
I. Madoșa

Tratativele sau calea rațiunii

Unul dintre principalele momente politice ale lui 1983, încheierea cu succes a reuniunii general-europene din capitala Spaniei – după aproape trei ani de eforturi laborioase, nu lipsite de dificultăți și incertitudini – demonstrează, dacă mai era cazul, cu puterea faptului concret, importanța, necesitatea și utilitatea dialogului politic constructiv în viața internațională a zilelor noastre. Sînt dificile tratativele și necesită, uneori, timp îndelungat? Desigur. Sînt nesigure, uneori, și rezultatele lor se lasă îndelung așteptate? Desigur. Dar, cu toate acestea, ele reprezintă „glasul rațiunii", al înțelegerii și conlucrării în lumea actuală. O lume suficient de complexă, de contradictorie și de diversă, agitată de tendințe și de acțiuni opuse, pentru a asista, destul de frecvent, la menținerea și redimensionarea unor conflicte, la continua apariție a altora noi. O lume care – tocmai datorită multitudinii fenomenelor ei contradictorii, evoluției spre reașezarea raporturilor dintre state și creării altora noi, mai juste, mai echitabile – impune dialogul politic ca unica alternativă realistă, lucidă și rațională, la războaie și confruntare, la intensificarea spectrului unei conflagrații nucleare pustiitoare.

„Si vis pacem, para bellum" – sună un cunoscut dicton latin. „Si vis pacem, para pacem" – pare să fie imperativul, tot mai acut, al zilelor noastre. Dar, cu toate acestea, asistăm la intensificarea stărilor de încordare și de conflict, la accentuarea tendințelor vechii politici imperialiste, de împărțire sau reîmpărțire a zonelor de influență și dominație. Cursa înarmărilor – ajunsă, practic, la peste 700 miliarde dolari anual – constituie principalul instrument al acestei politici de forță și dominație, de menținere a structurilor învechite, inechitabile, ale actualelor raporturi internaționale. Starea necorespunzătoare a climatului politico-economic mondial, persistența practicilor și tendințelor imperialiste, nesoluționarea sau întîrzierea soluționării unor probleme constituie cauzele cele mai importante ale multiplicării conflictelor, ale agravării periodice și redimensionării unora dintre ele.

CEAUȘESCU -ROMÂNIA vastă și neobosită activitate

Președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a primit pe vicepreședintele Statelor Unite ale Americii, George Bush

Convorbiri oficiale, la București, între tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, și Quett K.J. Masire, președintele Republicii Botswana, președintele Partidului Democratic din Botswana

Am asistat, astfel, după al doilea război mondial, la circa 140 de războaie sau de conflicte așa-zis „locale", în care au fost implicate un mare număr de țări; dintre ele, foarte multe sînt de dată recentă și, în condițiile marilor interdependențe actuale, mențin, permanent, riscul agravării, al extinderii lor. Schimbări calitative deloc neglijabile au survenit în chiar folosirea forței pe plan internațional, atît prin stabilirea unei granițe tot mai fluide între pace și „ne-pace", cît și prin marele număr de victime din rîndul populației civile și prin amploarea pagubelor materiale provocate. Numeroasele conflicte din epoca postbelică, dar și o serie de alte probleme politice nesoluționate, reclamă, de aceea, o „armă" eficientă a dialogului, în dauna prea frecventului „dialog al armelor". Impun realism și voință politică constructivă, în consens cu aspirațiile de pace și securitate, de dezvoltare liberă, independentă, ale tuturor națiunilor.

*„**Viața, evenimentele** — subliniа președintele **Nicolae Ceaușescu — demonstrează că este ușor să se înceapă un conflict, să se provoace o stare de tensiune într-un loc sau altul al lumii, dar este mult mai greu să se ajungă la oprirea și soluționarea acestora".** Cine ar putea contesta adevărul acestei afirmații? Conflictul din Orientul Mijlociu datează din 1947–1948, a cunoscut patru „explozii" apropiate în timp și se află încă departe de exigențele unei reglementări corespunzătoare. Lucru valabil pentru multe alte diferende, litigii și stări de tensiune. Iată de ce, calea dialogului politic – și, în fond, calea rațiunii – se impune, nu numai ca urmare firească a unor confruntări sau războaie, ci și ca metodă menită să contribuie la rezolvarea echitabilă, justă și durabilă, a tuturor problemelor existente, să permită promovarea fermă a destinderii și cooperării în întreaga viață internațională, prevenind agravarea unor neînțelegeri și degradarea lor în confruntări periculoase. Este sensul în care, de pildă, și rezultatele de la Madrid – privind situația actuală și de perspectivă pe un continent supraîncărcat de arme, cu un serios potențial exploziv – au fost salutate ca o dovadă de victorie a rațiunii, ca demonstrație elocventă a rolului și importanței negocierilor politice constructive în lumea actuală. Este sensul în care, prin valoroase idei și inițiative, România s-a manifestat, și pe parcursul lui 1983, ca promotor activ, consecvent, al soluțiilor exclusiv politice, pașnice, în viața internațională, conform aspirațiilor de progres, destindere și securitate ale tuturor popoarelor.*

Ovidiu Adam

În consens cu cerințele dezvoltării globale

Semnele, de altfel palide și firave, de relansare apărute, pe alocuri, în economia mondială în 1983 nu au schimbat în mod fundamental climatul economic internațional, profund deteriorat în anii din urmă și marcat de multiple manifestări de criză, cu consecințe resimțite în toate statele lumii, de stagnarea sau chiar scăderea producției, de accentuarea subocupării forței de muncă, de adîncirea fără precedent a dezechilibrelor din plățile internaționale. De departe cel mai grav lovite de repercusiunile crizei s-au dovedit a fi țările în curs de dezvoltare, care, de mai mulți ani, trebuie să înfrunte acute dificultăți, determinate de prăbușirea prețurilor la produsele primare ce predomină în exporturile lor, de scumpirea continuă a tehnologiilor și produselor industriale, pe care le importă, de sporitele bariere protecționiste ridicate în fața propriilor livrări industriale externe, de dobînzile excesive impuse asupra creditelor la care au fost nevoite să apeleze. Greutățile întîmpinate de aceste țări sînt legate, deci, nu numai de vulnerabilitatea lor obiectiv mai mare la repercusiunile crizei, dar și, în mod direct, de adversitatea crescîndă a condițiilor de pe piețele internaționale, respectiv de accentuarea puternică a presiunilor economice, comerciale și financiare la care le-au supus țările occidentale dezvoltate, care, folosindu-și pozițiile precumpănitoare în economia și relațiile economice internaționale, au urmărit, prin înăsprirea politicilor lor, să transfere propriile dificultăți pe seama țărilor în curs de dezvoltare.

Nu întîmplător, în ciuda susținutelor eforturi depuse în vederea continuării dezvoltării, aceste țări au ajuns să înregistreze, pe ansamblu, scăderi ale nivelului produsului brut pe locuitor și să acumuleze masive datorii externe, care le impun împovărătoare sarcini de rambursare. Prinse, în ultimii ani, ca într-un clește între diminuarea încasărilor lor din exporturi și creșterea supradimensionată a plăților în contul datoriilor, țările în curs de dezvoltare s-au văzut obligate să-și reducă drastic importurile. Astfel afectate sînt, însă, nu numai ele, pe linia frînării programelor lor de dezvoltare, dar și celelalte țări ale lumii, inclusiv și, în primul rînd, statele occidentale dezvoltate, ale căror exporturi întîlnesc acum piețe de desfacere restrînse. Și este vorba de piețe cu o pondere deosebit de importantă. Întrucît livrările lor externe se îndreaptă în proporție de aproape o treime spre țările în curs de dezvoltare. După ce ani de zile, importurile acestor din urmă țări din cele dezvoltate au reprezentat cel mai dinamic flux al comerțului mondial și, deci, un factor de prim ordin al expansiunii acestuia, limitarea impusă fluxului respectiv contribuie acum la stagnarea comerțului internațional, la destabilizarea piețelor financiare, în detrimentul general.

Și nu s-ar putea, desigur, să nu se facă o legătură între deteriorarea situației economice mondiale în ultimii ani și blocajul care a existat în acești ani la nivelul dialogului economic internațional, absența unui asemenea dialog în abordarea și soluționarea problemelor ducînd la complicarea și agravarea acestora.

În astfel de împrejurări, menirea celei de-a VI-a sesiuni a Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), cea mai importantă reuniune economică internațională din 1983, s-a înscris — prin momentul întrunirii ei și cadrul de largă participare internațională oferit — pe linia deblocării dialogului și trecerii la acțiune efectivă pentru relansarea economiei mondiale. Sesiunea, desfășurată timp de o lună, la începutul verii, la Belgrad, s-a încheiat, însă, datorită pozițiilor adoptate îndeosebi de unele țări occidentale dezvoltate, cu rezultate mult sub cerințele impuse de actualul context economic internațional, de distorsiunile și fenomenele de criză din economia mondială, de agravarea fără precedent a situației economice a țărilor în curs de dezvoltare.

Propunerile realiste și constructive avansate de țările în curs de dezvoltare — în care doar la o privire superficială se puteau identifica doar interesele acestor țări și nu și cele mai generale, ale dezvoltării globale, ale stabilității economiei mondiale — au întîlnit, la UNCTAD VI, ca și la alte reuniuni internaționale din 1983, din partea țărilor occidentale dezvoltate o serie de abordări care, în forme mai mult sau mai puțin noi, le-au reluat pe cele mai vechi care nu încearcă să se desprindă, în conformitate cu realitățile și cerințele în schimbare, de viziunile înguste, pe termen scurt, ancorate în conservarea pozițiilor și privilegiilor dobîndite pe plan economic internațional.

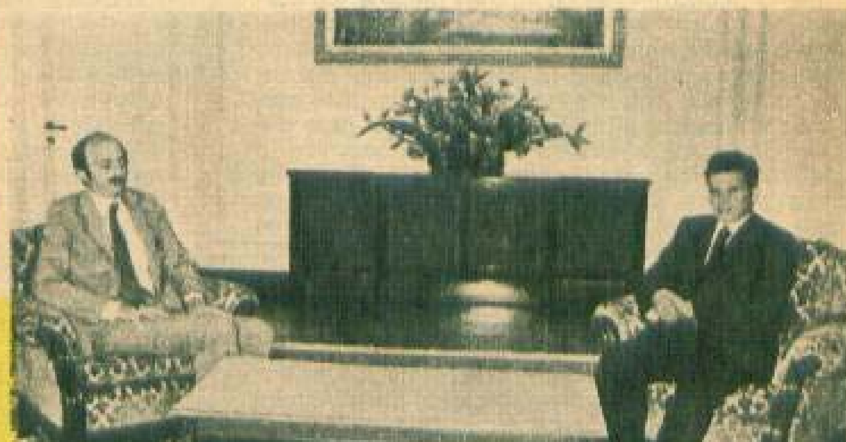
Datorită atitudinilor unor țări occidentale dezvoltate, rezoluțiile pe principalele probleme de pe

→

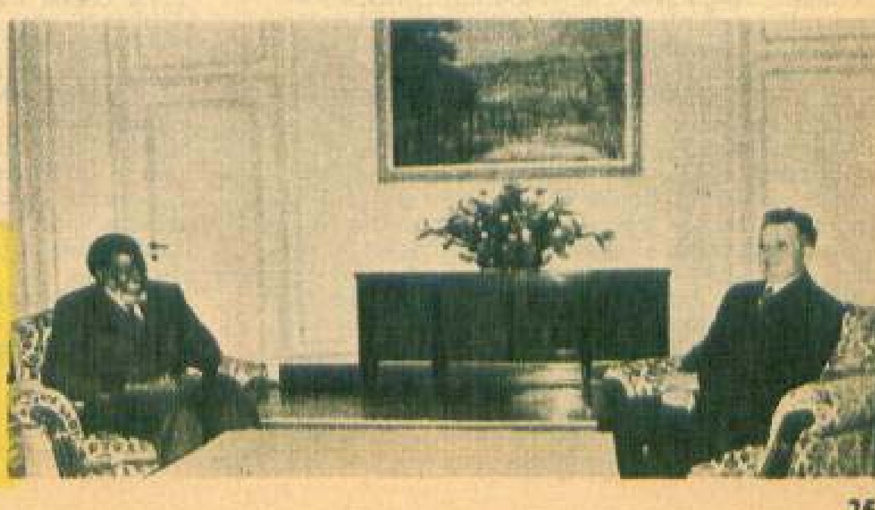

Tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, şi tovarăşei Elena Ceauşescu le-a fost înmînată, de către tovarăşul Todor Jivkov, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, preşedintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria, cu prilejul vizitei de prietenie în ţara noastră, în cadrul unei festivităţi care a avut loc la Casa Snagov, medalia jubiliară „Gheorghi Dimitrov"

CEAUŞESCU -ROMÂNIA vastă şi neobosită activitate

Primirea de către tovarăşul Nicolae Ceauşescu a preşedintelui Partidului Socialist Progresist din Liban, Walid Joumblatt

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a primit pe Sam Nujoma, preşedintele Organizaţiei Poporului din Africa de Sud-Vest — S.W.A.P.O. — Namibia

agenda sesiunii (produse de bază, comerț, monedă și finanțe) nu au căpătat substanța de care era nevoie pentru soluționarea lor eficace. Dealtfel, multe rezoluții s-au rezumat, de fapt, la reportarea problemelor spre studiere și abordare în cadrul unor organisme ale UNCTAD sau al altor organizații economice internaționale precum Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Acordul General pentru Tarife și Comerț (GATT).

În aceste condiții țările în curs de dezvoltare și-au exprimat dezamăgirea și decepția față de rezultatele reuniunii, pe care le-au apreciat a se situa sub așteptările lor în problemele de substanță, aflate astăzi într-o fază acută, ce reclamă abordări de substanță și măsuri de substanță. Astfel, ele au interpretat sesiunea ca o ocazie ratată în eforturile de a se contribui în mod semnificativ la dezvoltarea și redresarea economică mondială.

Ca urmare, principalele probleme ale economiei mondiale rămîn să-și aștepte soluționarea. O intensificare a eforturilor se impune în continuare. Așa cum subliniază România, președintele **Nicolae Ceaușescu,** mai mult decît oricînd apare necesitatea ca țările în curs de dezvoltare să-și întărească solidaritatea și colaborarea, obiectiv la care o contribuție de prim ordin ar avea o întîlnire la nivel înalt a acestor țări. Prin cooperare și conlucrare, țările respective își pot susține reciproc eforturile pe calea dezvoltării și, totodată, își pot întări pozițiile în dialogul cu țările dezvoltate, în vederea luării în considerare a cerințelor lor legitime și realizării unei colaborări globale, cu participarea tuturor statelor, care să ducă la rezolvarea echitabilă și eficientă a complexelor probleme din economia mondială, la edificarea unei noi ordini economice internaționale. Condiția unei asemenea colaborări global-mondiale — de care depinde depășirea autentică a crizei economice, a amenințărilor pe care le reprezintă — o constituie voința politică a tuturor statelor. Și aceasta nu poate rezulta, la rîndul ei, decît din înțelegerea clară a faptului că în joc sînt continuarea dezvoltării generale și salvgardarea păcii mondiale.

În spiritul acestor cerințe s-au înscris pozițiile și inițiativele României socialiste, adoptate în cadrul diferitelor reuniuni economice internaționale în anul 1983, inclusiv cele prezentate, în cadrul sesiunii UNCTAD, din însărcinarea președintelui **Nicolae Ceaușescu,** poziții și inițiative care au în vedere următoarele acțiuni prioritare pentru depășirea crizei economice mondiale: eliminarea barierelor protecționiste și discriminărilor comerciale, lărgirea și îmbunătățirea tratamentului comercial preferențial în favoarea țărilor în curs de dezvoltare, asigurarea unor raporturi corespunzătoare între prețurile materiilor prime și produselor industriale; convenirea unor programe de sprijinire a țărilor în curs de dezvoltare în domeniile agriculturii, industriei, pregătirii cadrelor de specialitate, transporturilor; asigurarea unui transfer de tehnologii moderne, în condiții avantajoase, către aceste țări; sporirea substanțială cu circa 60 miliarde dolari în următorii 3-4 ani, a fondurilor alocate pentru sprijinirea țărilor respective; reducerea și stabilizarea dobînzilor la niveluri rezonabile (nu mai mult de 5 la sută în cazul creditelor acordate țărilor în curs de dezvoltare) și asigurarea accesului acestor țări în condiții preferențiale la creditele internaționale; soluționarea problemei datoriei externe a țărilor respective prin anularea datoriilor țărilor cel mai puțin dezvoltate, prin reducerea și reeșalonarea pe termen lung a datoriilor celorlalte țări în curs de dezvoltare; trecerea hotărîtă la reducerea cheltuielilor militare, al căror nivel constituie unul din principalii factori de agravare a situației economice mondiale.

Președintele **Nicolae Ceaușescu** nu înfrumusețează situația economiei mondiale, ci prezintă realitățile ei așa cum sînt, cu toate implicațiile și pericolele sale grave. Sînt evidențiate tendințele de amînare și tergiversare a trecerii la acțiune, blocajul existent în aceste condiții în soluționarea eficientă a problemelor, consecințele pe linia complicării și acutizării lor. Dar acestei abordări îi este complet străin defetismul. Pentru președintele **Nicolae Ceaușescu** criza economică mondială și amenințările ei nu au un caracter implacabil. Pericolul destabilizării poate fi preîntîmpinat. Criza poate fi depășită. Conflictualizarea ei, confruntarea țări bogate—țări sărace pot fi evitate. Soluții îndrăznețe dar realiste sînt opuse pericolelor, ca strategii concrete și operaționale de înlăturare a acestora. Se manifestă încredere în prevalența rațiunii, în forța popoarelor de a determina-o.

Strategia înlăturării gravelor discrepanțe de dezvoltare actuale — cauza ultimă și fundamentală a distorsiunilor și disfuncționalităților din economia mondială, a însăși crizei care o confruntă — este întemeiată, în concepția românească, a președintelui **Nicolae Ceaușescu,** pe o judicioasă îmbinare a contribuției factorilor intern și extern; această strategie pornește de la primordialitatea celui intern — efortul propriu, de însemnătate esențială și în absența căruia aportul celui extern rămîne fără efect —, în timp ce factorul extern — respectiv colaborarea internațională, așezată pe echitate, avantaj reciproc și sprijin multilateral pentru țările mai puțin dezvoltate — este menit tocmai să potențeze, să valorifice eforturile interne spre progres economico-social. Dar, în condițiile actuale, fără a se diminua cu nimic importanța hotărîtoare a efortului propriu, care, dimpotrivă, trebuie să-și întărească și intensifice contribuția, este indispensabil ca aportul factorului extern să capete o nouă dimensiune, substanțial sporită, determinată strict obiectiv. Sprijinirea legitimă a țărilor în curs de dezvoltare se revendică, acum, ca reparare nu numai a unei injustiții a trecutului, ci și a unei flagrante inechități a ultimilor ani, cînd țările occidentale dezvoltate au transferat, prin practici neocolonialiste, o bună parte din consecințele crizei în spinarea, și așa supraîncărcată, a țărilor în curs de dezvoltare. Situația creată este, astăzi, de o asemenea natură încît, indiferent dacă se dorește sau nu, însăși ieșirea autentică din criza economică mondială nu poate avea loc decît prin sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare. Actuala restrîngere a piețelor lor — impusă țărilor respective datorită presiunilor externe la care au fost supuse — este cel mai mare pericol la adresa stabilității economiei mondiale. În timp ce de lărgirea acestor piețe, de altfel cu cel mai important potențial de creștere, au nevoie toate celelalte țări, inclusiv și în primul rînd cele dezvoltate, ea constituind calea depășirii constrîngerilor actuale din economia mondială în interesul general, al evitării conflictualizării crizei și al prezervării păcii.

dr. Ilie Șerbănescu

Nouă solie de pace, prietenie și colaborare. *Președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, a efectuat o vizită oficială de prietenie în Republica Malta, la invitația președintelui Republicii Malta, Agatha Barbara, și a primului ministru al Republicii Malta, Dom Mintoff*

Vizita oficială de prietenie a tovarășului Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în Republica Arabă Egipt, la invitația președintelui Mohamed Hosni Mubarak și a doamnei Suzanne Mubarak

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, a efectuat o vizită oficială de prietenie în Republica Democratică Sudan, la invitația președintelui Uniunii Socialiste Sudaneze, președintele Republicii Democratice Sudan, Gaafar Mohamed Nimeiri, și a doamnei Bathayana Nimeiri

Semnarea Declarației comune româno-cipriote, la încheierea vizitei oficiale de prietenie, întreprinsă de președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, la invitația președintelui Republicii Cipru, Spyros Kyprianou, și a doamnei Mimi Kyprianou

Rădăcinile istorice ale Unirii din 1918

conf. univ. dr. Mircea Mușat

Coordonată fundamentală și permanentă a istoriei României, rezultat legic al evoluției societății românești, lupta pentru unitate și independență națională a constituit idealul și năzuința multiseculară a poporului român. Ea a fost gravată pe temelia de granit a dezvoltării poporului român — popor plămădit unitar în vatra strămoșească a Daciei. Din cele mai vechi timpuri, poporul român s-a dezvoltat într-o continuă confruntare cu piedici și greutăți de tot felul, cu nenumărate adversități și vicisitudini istorice. Valurile populațiilor migratoare, abătute secole întregi peste patria noastră, poziția de răscruce, la interferența intereselor rivale ale celor mai mari imperii din Europa — otoman, habsburgic și țarist —, războaiele pustiitoare duse pe teritoriul țărilor române, distrugerile sau înstrăinarea a nenumărate valori materiale și spirituale, toate acestea, la care s-au adăugat, uneori, divizarea sau împărțirea țărilor române între marile imperii ale timpului, au frînat considerabil progresul social-economic al poporului român. Dar, în pofida acestor grele furtuni ale istoriei, cu o mînă pe plug și cu alta pe sabie, poporul român și-a păstrat ființa etnică și de stat, hotărîrea de a fi unit, liber și pe deplin stăpîn în propria țară.

Năzuința refacerii statului unitar, eliberat deplin și definitiv de dominația opresiunii străine, în care românii, strînși laolaltă să-și afirme individualitatea în cadrul umanității, a dominat în întregul ev mediu gîndirea politică și culturală, planurile militare și diplomatice ale înaintașilor noștri, devenind, în epoca modernă, idealul suprem al întregii națiuni române, țelul ei politic fundamental. Pe bună dreptate, marele istoric și revoluționar democrat Nicolae Bălcescu scria în 1850: „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari care întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră"[1]. Idealul libertății naționale a înaripat de-a lungul veacurilor mintea, inima și pana celor mai înaintate personalități ale culturii românești, dînd substanță multor scrieri tipărite dincoace sau dincolo de Carpați, dincoace sau dincolo de Milcov, alimentînd focul aspirației seculare spre unitate a tuturor românilor, în pofida granițelor fictive, artificiale, trasate de marile imperii pe teritoriul unitar al străvechii vetre dacice. Îmbrățișat de masele largi populare, acest ideal a dobîndit o forță de nestăvilit, ideea unirii și neatîrnării poporului român regăsindu-se în toate marile acte istorice ale poporului român în epoca modernă, culminînd cu Marea Unire din 1918.

•

Istoria românilor este istoria unui popor statornic, plămădit unitar în una și aceeași vatră de viață în care și-a urmat făgașul propriu de acțiune și manifestare, de făurire a culturii materiale și spirituale. „Este vorba — remarca Nicolae Iorga — de un popor care, prin strămoșii săi, își are rădăcini de patru ori milenare, aceasta este mîndria și aceasta este puterea noastră"[2].

Numeroase vestigii arheologice și mărturii scrise ale antichității amintesc despre strămoșii poporului român, geto-dacii, care făceau parte din numerosul neam al tracilor, cu adînci rădăcini și în spațiul carpato-danubiano-pontic și despre care marele istoric al antichității, Herodot, scria, cu peste 2500 de ani în urmă, că „sînt cei mai viteji și mai drepți dintre traci".

S-a conturat prin vremuri și s-a dăltuit în lespezi epoca înfloritorului stat dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista, apreciat ca „cel dintîi și cel mai mare dintre toți regii care au domnit vreodată asupra Traciei". Statul condus de Burebista (secolul I î.e.n.) își exercita influența pe un vast teritoriu, mergînd în nord-vest pînă la munții Slovaciei și Dunărea Mijlocie, în nord-est pînă dincolo de Tyras, spre sud pînă la Munții Balcani, iar spre sud-est pînă în vestul Mării Negre, cuprinzînd și orașele grecești de pe țărmul pontic. Epoca lui Burebista a pregătit epoca lui Decebal, regele erou al dacilor, care a avut de înfruntat una dintre cele mai mari forțe ale antichității — Imperiul roman.

După cucerirea unei părți a Daciei de către romani, în urma războaielor din 101—102 și 105—106 — cucerire care, pentru localnici, a avut atît urmări negative cît și pozitive, în special pe plan etnolingvistic și spiritual —, viața acestor ținuturi a cunoscut un nou stadiu de progres, pe baza împletirii celor două civilizații și culturi — adică dacă și romană.

În anul 271—275 e.n., din ordinul împăratului roman Aurelian, administrația și armata romană din Dacia au fost re-

1) N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea a II-a, 1940, p. 126.

2) Nicolae Iorga, *Originea, firea și destinul neamului românesc*, în *Enciclopedia României*, vol. I, 1938, p. 4.

Deschiderea lucrărilor Divanului ad-hoc al Țării Românești, 1857

trase la sud de Dunăre. Aceasta nu a însemnat o abandonare totală a Daciei, căci puternice capete de pod au legat în continuare imperiul cu regiunea nord-dunăreană a fostei provincii. Ca urmare a legăturilor cu romanitatea orientală, procesul de împletire a celor două civilizații a continuat și după retragerea aureliană. Permanența elementului autohton a rămas o condiție esențială a procesului de împletire etno-culturală dintre daci și romani, proces care a avut drept rezultat etnogeneza poporului român.

Năvălirea populațiilor migratoare, începînd cu secolul III e.n., a provocat mari distrugeri și pustiiri, dar n-a putut schimba comunitatea de viață, limbă și cultură a poporului nostru, cursul său istoric spre forme superioare de organizare politică și social-economică.

Subliniind continuitatea neîntreruptă de viață materială și spirituală a poporului român pe vatra strămoșească și ripostind încercărilor de falsificare a adevărului istoric, scriitorul Liviu Rebreanu spunea: „Ce argument de continuitate poate fi mai plauzibil decît existența aceluiași popor pe aceleași locuri după două mii de ani? Inexplicabilă ar fi tocmai discontinuitatea. S-au văzut popoare mutîndu-se în altă țară, se cunosc popoare care au dispărut cu totul, dar un popor care să dispară și să se risipească pentru a reapărea, peste multe sute de ani, exact în locurile pe care le-a părăsit, ar fi o minune ce nu se poate întîmpla decît în anumite manuale istorice cu tîlc"[3]).

În această perioadă de trecere spre feudalism, românii au cunoscut forme specifice de organizare: obști sătești, uniuni de obști, romanii populare, cnezate, ducate, voievodate. Acestea s-au întins în anumite zone geografice și economice și au primit denumirea de „țări", în accepția de stat, de organizații politico-administrative, conduse de duci sau voievozi.

3) *Liviu Rebreanu, Laudă țăranului român, Discurs de recepție la Academia română, în „Viața românească", anul XXXII, nr. 7, iulie 1940, p. 5.*

Alexandru Ioan Cuza (1859—1866)

65 de ani de la făurire

Procesul istoric obiectiv de constituire a statului feudal centralizat, ca rezultat al dezvoltării și unificării voievodatelor de pe întreg teritoriul românesc, a fost îngreunat atît de tendințele centrifuge interne, datorate procesului de fărimițare feudală caracteristic întregii Europe din acea vreme, cît și de vitregiile permanentului pericol extern. Așa se face că, începînd din secolul al X-lea, după sedentarizarea lor în Cîmpia Panonică, în pofida unei puternice rezistențe a românilor, cetele regilor unguri au început să se infiltreze în Transilvania. Ele au reușit să ocupe părți din teritoriul din nord-vestul României abia către sfîrșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea. Și după această dată, însă, românii din această parte a țării și-au păstrat vechea organizare a „țării", rezistînd și perpetuînd cultura lor materială și spirituală. Documentele vremii, chiar și cele ale regilor unguri datînd din acele timpuri, pomenesc de „terra Blacorum" (Țara românilor), țările Oașului, Lăpușului, Sălajului, Țara Hațegului, Țara Făgărașului, Țara Maramureșului, Țara Bîrsei și atîtea altele.

— Avînd o structură organizatorică deosebită de restul statului feudal ungar, Transilvania și-a păstrat forma autohtonă de organizare: voievodatul, comun și celorlalte țări române. În această privință, umanistul ungur Losonczy István scria, în 1783, că „Țara Ardealului, cu care Ungaria se învecina la răsărit, se numea cîndva Dacia de mijloc"; referindu-se la venirea ungurilor în acest spațiu, el arăta că „regii unguri l-au stăpînit prin voievozi ai Ardealului"[4]), iar istoricul Szilágy Sándor afirmă, în mod categoric, că „Transilvania și Ungaria nu s-au confundat niciodată și că ele au format întotdeauna două țări diferite"[5]).

În secolele XIII—XIV, voievodatele românești de la sud și est de Carpați s-au unificat, afirmîndu-se ca state centralizate, independente și suverane, sub dinastiile Basarabilor și Mușatinilor. În concordanță cu asemenea realități, Mircea cel Bătrîn (1386—1418) se putea intitula: „Io Mircea, mare Voievod și Domn cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpînind și domnind toată țara Ungro-Vlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătărești și Almașului și Făgărașului herțeg și Banatului de Severin domn, și de amîndouă părțile de peste toată Dunărea pînă la Marea cea Mare și cetății Dirostorului stăpînitor"; Roman Mușat (1391—1394) se intitula și el „Voievod al Țării Moldovei de la Munți și pînă la țărmul Mării Negre"[6]).

— Începînd din această epocă istorică, o realitate definitorie a spațiului carpato-ponto-danubian a constituit-o *continuitatea statelor românești*, prezența lor fără întrerupere într-o zonă în care, prin desfășurările de forță, unele state și-au întrerupt existența pentru perioade de sute de ani sau au fost definitiv desființate. Existența țărilor române ca state feudale separate n-a afectat unitatea etnică a poporului român, exprimată în continuitatea de limbă și cultură, în similitudinile structurilor economice și sociale ale întregului teritoriu românesc. Între ele s-au păstrat în permanență legături politice, economice, spirituale, organizarea internă (domnia, dregătoriile, justiția, armata, alte instituții feudale), fiind, în linii mari, identice sau asemănătoare. Poporul și-a păstrat, în continuare, numele generic și străvechi pentru toți locuitorii patriei noastre — acela de român. Istoricul francez Jules Michelet, de pildă, sublinia, în acest sens, că românul „păstrează neștirbit tot ceea ce i-au lăsat străbunii: portul, moravurile, limba și mai cu seamă marele lor nume de români[7])".

— Abia constituite în state feudale independente, țările române au trebuit să facă față pericolului din sud, reprezentat de Imperiul otoman, care, după ce cucerise întreaga Peninsulă Balcanică și transformase țaratele bulgarilor și sîrbilor în pașalîcuri, se afla, către sfîrșitul secolului al XIV-lea, în contact direct cu hotarul de sud al țărilor române. Rezistența comună împotriva pericolului otoman, victoriile purtate în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara (1441—1446), Vlad Țepeș (1456—1462), Ștefan cel Mare (1457—1504) și a altor domnitori au permis țărilor române încă din secolul al XVI-lea să încheie înțelegeri și tratate cu Poarta otomană. Înțelegeri prin care se recunoștea puterea suverană a domnitorilor, iar, în schimbul unei sume de bani pe care aceștia se angajau s-o plătească sultanului, sub formă de tribut, Poarta se obliga să le respecte independența și integritatea teritorială. Chiar și mai tîrziu, la mijlocul secolului al XVI-lea, cînd asupra țărilor române s-a accentuat presiunea politică și economică a Porții otomane, nu s-a putut ajunge la ocuparea și transformarea lor în provincii otomane, administrate direct de Poartă pe baza obiceiurilor și legilor mahomedane, ci, prin tratatele politice amintite, cunoscute sub denumirea de „capitulații" — numite în izvoarele otomane „Ahidname" —, țările române și-au menținut autonomia administrativă, conducîndu-se după legile și obiceiurile lor, păstrîndu-și privilegiile cunoscute în aceste acte oficiale.

— La mijlocul secolului al XVI-lea, cînd Poarta își instalează dominația asupra Ungariei pentru un secol și jumătate, creîndu-se beilerbeilic-ul cu reședința la Buda, principatul românesc Transilvania iese de sub jurisdicția Ungariei și stabilește cu Poarta raporturi de vasalitate-suzeranitate prin genul de tratate „Ahidname" —, avînd deci un statut juridic ca cel al celorlalte două principate române. O astfel de situație a contribuit la strîngerea legăturilor între românii de pe ambele versante ale Carpaților, a stimulat în mod firesc intensificarea colaborării, pe multiple planuri, între Moldova, Transilvania și Muntenia.

Ca un simbol al aspirațiilor sale spre unitate, al dreptului său istoric de a trăi liber și independent în vatra strămoșească, poporul român a reușit să înfăptuiască, sub domnia lui Mihai Vodă Viteazul, reunirea politică a tuturor fiilor săi în hotarele ce cuprindeau cea mai mare parte a teritoriului vechii Dacii. După realizarea acestui act, la 1600, Mihai Viteazul se intitula „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei". Pe bună dreptate, în unirea țărilor române, istoricul oficial al lui Gabriel Bethlen, Gaspar Dojtinus, vedea „inevitabilis fatorum lex"[8]) (împlinirea unei legi a destinului inevitabil).

— Unirea înfăptuită sub sceptrul politic al lui Mihai Viteazul a verificat în mod convingător forța și autenticitatea idealului poporului român de unitate și libertate națională.

— Deși unirea celor trei țări române a fost de scurtă durată, ea a rămas o prezență vie în cugetarea și simțirea atît a contemporanilor, cît și a urmașilor. Memoria unirii înfăptuită acum aproape 400 de ani s-a transmis de la epocă la epocă, de la generație la generație. Dreptul imprescriptibil al poporului român la unire și independență a reprezentat, în continuare, o dominantă a gîndirii și acțiunii marilor oameni de stat munteni, moldoveni și transilvăneni ce au urmat lui Mihai Viteazul.

După Mihai Viteazul, ideea reconstituirii vechii Dacii, a unității țărilor române, în hotarele lor, strămoșești, a dominat planurile politice, diplomatice și militare ale multor domnitori, printre care Gheorghe Ștefan, Matei Basarab, Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu, Gabriel Bethlen, Mihnea al II-lea, Gheorghe Rákóczy II și mulți alții.

---

4) Losonczy István, *Hármas kis tükör mely (Tripla oglindă mică)*, Posonyban, 1783, p. 27.
5) Szilágyi Sándor, *Erdélyország törtenete*, vol. I, Pest, 1859, p. 56.
6) *Documente privind istoria României, veacurile XII–XV*, Editura Academiei, 1950, p. 51.
7) Jules Michelet, *Principatele Dunărene*, în *Scrieri alese*, vol. II, Editura „Minerva", 1973, p. 337.
8) *Documente privind istoria României, veacul XVI*, vol. VI, Editura Academiei, 1953, p. 390.

tatului național unitar român

Declinul tot mai vădit al Imperiului otoman, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, a permis Imperiului habsburgic să înceapă ofensiva împotriva Porții otomane, aceasta vizînd în mod implicit și soarta țărilor române. În 1686, în urma victoriilor obținute asupra otomanilor, armata austriacă a pătruns în Transilvania, impunînd principelui Mihai Apaffi tratatul de la Blaj, prin care armata de ocupație trebuie primită în Transilvania „pentru iernat". Prin metode militare forte, în anul 1688, habsburgii au obținut de la Dieta Transilvaniei renunțarea „de bună-voie" la suzeranitatea Porții și acceptarea „protecției împăratului" de la Viena. Practic, Transilvania devenea o provincie a Imperiului habsburgic, „legalizată și statornicită" politico-juridic prin Diploma leopoldină, „document" care conferea împăratului austriac și titlu de principe al Transilvaniei. Această situație a fost acceptată de Poartă prin tratatul de pace de la Carlowitz (1699), în urma căruia Transilvania era trecută „oficial" sub stăpînirea Imperiului habsburgic, schimbîndu-se astfel dominația otomană cu ocupația habsburgică.

În decursul întregului ev mediu, poporul român a trebuit să facă față, prin mari sacrificii materiale și umane, ingerințelor imperiilor străine, distrugerilor și jafurilor pe care acestea le-au provocat pe teritoriul patriei noastre. Dar, în tot acest răstimp, procesul obiectiv, legic, al dezvoltării societății românești — pe plan economic, social, politic, militar și cultural — și-a continuat înaintarea implacabilă, ducînd spre împlinirea năzuințelor de unire ale țărilor române, năzuințe pentru care au militat neobosit spiritele cele mai înaintate, forțele progresiste ale societății, masele largi ale poporului nostru.

Atunci cînd, în procesul dezvoltării relațiilor capitaliste, elementelor de unitate materială și spirituală, de limbă și cultură, de unitate etnică și a conștiinței de neam, aspirațiilor și idealurilor comune li s-a adăugat impulsul dinamic al progresului economic, conștiința unității de neam s-a dezvoltat în conștiință națională, iar năzuința de unitate a devenit țel politic, țelul unirii tuturor forțelor românești într-un stat național unitar.

Un rol important în afirmarea ideilor naționale l-a avut pleiada de renumiți cronicari, ca și reprezentanții de seamă ai culturii românești, care, prin evidențierea luptelor seculare duse de poporul nostru împotriva cotropitorilor, a momentelor de strălucire ale istoriei sale, au contribuit la dezvoltarea conștiinței unității poporului român, a originii comune a românilor din toate teritoriile locuite de ei.

O deosebită semnificație în lupta pentru libertate socială și națională a poporului român a avut revoluția populară din anul 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan. Marx scria că Horea plănuia eliberarea neamului său, el ajungind „simbolul renașterii Daciei". Cuvîntul „Dacia" a devenit, de altfel, un manifest în publicațiile istorice și literare ale epocii.

Tot ceea ce — după cum bine zicea Nicolae Bălcescu — s-a acumulat în „18 veacuri de lucrare a poporului asupra lui însuși" — vitejie, curaj, înțelepciune, meșteșugul armelor, ca și cel al diplomației, dorul de libertate, setea de neatîrnare și sentimentul de unitate, argumentele spadei și ale izvoarelor de necontestat despre drepturile legitime de stăpîni ai Daciei străbune — s-a întruchipat, prin Tudor Vladimirescu și generația revoluționarilor de la 1848, în hotărîrea de a realiza neîntîrziat „slobozenia din afară și dinăuntru".

În contextul istoric întemeiat pe ascensiunea revoluțiilor burgheze din Europa, revoluționarii români de la 1848 proclamă ideea „triumfului dreptului asupra tăriei", anunțind, „în numele revoluției române", dreptul la unitate și independență al poporului român. În acest context a găsit un puternic ecou deziderațul exprimat de revoluționarul democrat Nicolae Bălcescu: „Vrem să fim o națiune, una, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misiune a împlini în omenire"*).

— Peste împotrivirea deschisă a marilor puteri, la 24 ianuarie 1859 a triumfat din nou voința de unitate a poporului nostru. „Zi de aur a veacului", cum au numit-o contemporanii, Unirea Principatelor, realizată prin ceea ce Mihail Kogălniceanu definea drept „actul energic al națiunii", a reprezentat încununarea unui proces istoric obiectiv. Unirea Moldovei cu Muntenia și crearea statului modern România au constituit punctul de plecare și pîrghia de susținere a tuturor eforturilor depuse pentru desăvîrșirea unității naționale și statale, de atracție pentru toate provinciile românești ce se găseau încă sub stăpînirea străină. „Cînd s-a ales Cuza domn — scria, pe bună dreptate, cărturarul transilvănean Alexandru Papiu-Ilarian — entuziasmul la românii din Transilvania era, poate, mai mare decît în Principate".

Ca și celelalte acte definitorii ale istoriei noastre naționale, Unirea din 1859 s-a înfăptuit ca expresie a voinței poporului român, constituind pentru popoarele din Europa, dar mai ales pentru cele din centrul și sud-estul continentului, o ilustrare convingătoare a aplicării în viață a principiului dreptului la autodeterminare, al unirii pe baze plebiscitare a două teritorii aparținînd unuia și aceluiași popor. Ulterior, unificarea Italiei, Germaniei și altor state s-a realizat prin forță, pe calea armelor, românii au oferit, însă, soluția plebiscitului, a căii pașnice, aceeași soluție pe care o vor folosi și în memorabilul an 1918, cînd s-a încheiat procesul de făurire a statului național român. În esență, era soluția voinței naționale, căreia geniul politic al poporului român i-a găsit drum de aplicare pe cale pașnică, prin utilizarea tuturor posibilităților contextului istorico-diplomatic. Tocmai aceasta explică de ce teritoriul României a devenit, în timpul domniei lui Cuza și după aceea, loc de pregătire și pornire a marilor acțiuni și mișcări de deșteptare națională pentru popoarele din sud-estul Europei. România a devenit sprijinitor activ al luptei pentru formarea statelor unitare naționale și independente în sud-estul Europei.

Eveniment cu adevărat epocal al istoriei patriei, Unirea din 1859 a pus bazele statului național român modern, a permis angajarea țării — cu forțe sporite — pe drumul progresului. Determinantă pentru întreaga evoluție ulterioară a țării, Unirea din 1859 a creat posibilități noi de afirmare și acțiune ale statului român în planul relațiilor internaționale, a făcut posibilă cucerirea independenței depline de stat a României la 1877.

Unirea din 1859 și cucerirea independenței de stat în 1877 au deschis o etapă nouă în mișcarea politică și națională a românilor, în viața economică, socială și culturală a țării. Ideea libertății naționale a cuprins gîndurile și voința unor largi pături sociale, ale forțelor politice burgheze înaintate, ale socialiștilor și asociațiilor culturale, înscriindu-se ca un obiectiv central al activității acestora. Lupta românilor din teritoriile aflate sub dominație străină, pentru drepturi politice, economice și culturale, găsește un răsunet tot mai puternic în întreaga țară, mai ales după instaurarea dualismului austro-ungar, în 1867, și a măsurilor de deznaționalizare forțată a românilor din Transilvania.

În secolul al XIX-lea, odată cu organizarea clasei muncitoare și, îndeosebi, după crearea, în 1893, a P.S.D.M.R., lupta pentru înlăturarea dominației străine și făurirea statului național român unitar a fost ridicată pe o treaptă superioară, muncitorimii, socialiștilor români revenindu-le un rol de seamă în marile acțiuni pentru realizarea acestui obiectiv istoric.

La începutul secolului al XX-lea, dezvoltarea social-economică și politică a ridicat în fața națiunii române necesitatea inexorabilă a desăvîrșirii unității statale, a eliberării tuturor provinciilor românești aflate sub stăpînire străină și uni-

*) N. Bălcescu, op. cit., p. 126.

65 de ani de la făurire

Marea Adunare Națională de la Alba Iulia — 1 decembrie 1918

rii lor cu Țara. România a participat la primul război mondial pentru cauza sa dreaptă — reunirea într-un stat puternic și independent a tuturor românilor. În luptele pentru apărarea pămîntului patriei împotriva ocupanților militariști germani, în timpul primului război mondial, pentru salvgardarea unității și integrității teritoriale, oștile române, masele populare din întreaga țară au înscris la Mărăști, Mărășești, Oituz și în multe alte locuri pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte, imprimînd luptei sale un caracter popular național.

Prăbușirea țarismului, victoria revoluției socialiste din Rusia au răsunat ca un îndemn înflăcărat la luptă pentru realizarea aspirațiilor de libertate și autodeterminare ale tuturor popoarelor lumii. În mișcarea popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine s-a încadrat organic și lupta poporului român. Ea a avut un caracter larg, burghezo-democratic, antrenînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, celelalte forțe sociale și politice.

În provinciile românești din Austro-Ungaria, vestea victoriei revoluției din Rusia a trezit speranțe și a impulsionat lupta pentru eliberarea națională. Marile manifestații și demonstrații populare desfășurate în tot cursul anului 1918, acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale românești pentru acreditarea ideilor unității naționale exprimau actul de voință al întregii națiuni române. Atitudinea hotărîtă a națiunii române a contribuit în mod decisiv la grăbirea procesului de lichidare a dualismului austro-ungar, la sfărîmarea cătușelor asupririi naționale în imperiul habsburgic.

Într-un strîns paralelism cu evenimentele din celelalte provincii românești[10]), se desfășoară și evenimentele din Transilvania. La 18/31 octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central, „ca unicul for care reprezenta voința poporului român", format din șase social-democrați și șase reprezentanți ai Partidului Național Român. Pe întreg teritoriul Transilvaniei s-au format consilii regionale, locale și gărzi naționale, ca organe ale unei largi mișcări burghezo-democratice, care activau sub conducerea Consiliului Național Român Central. În manifestul lansat la 7/20 noiembrie 1918, în pregătirea marii adunări plebiscitare de la Alba Iulia, se arăta: „Mersul irezistibil al civilizației omenești a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina conștiinței de sine... Vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumii, liberi și independenți"[11]).

La 1 decembrie 1918 s-au strîns la Alba Iulia, pe Cîmpia lui Horea, peste 100 000 de oameni, muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, veniți să consfințească actul legic, obiectiv și progresist de încheiere a procesului de formare a statului național unitar român. La adunare erau prezenți 1 228 de delegați, aleși prin vot de către cercurile electorale sau de către organizațiile politice și de instituțiile românești din Transilvania. Alături de cunoscuți oameni politici și fruntași ai mișcării naționale, au participat 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd aproape 70 000 de muncitori organizați, atît români cît și maghiari, germani și de altă naționalitate[12]). Adunarea de la 1 decembrie 1918 a adoptat istorica „Declarație de la Alba Iulia", prin care Marea Adunare Națională a proclamat solemn „Unirea Transilvaniei și Banatului cu România pentru toate veacurile"[13]).

Înfăptuirea unității statului român a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea României moderne, a avut o înrîurire pozitivă asupra întregii evoluții economice, politice și sociale a țării. S-au creat condiții pentru dezvoltarea forțelor progresiste ale societății, ale clasei muncitoare, ale partidului său politic.

10) *Vezi pe larg, Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, De la statul geto-dac la statul național unitar român, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983.*
11) *„Românul", anul VII, nr. 11, din 8–21 noiembrie 1918.*
12) *Tiron Albani, Douăzeci de ani de la Unire, vol. I, Oradea, 1938, p. 225–228.*
13) *Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente, vol. I, p. 14–18.*

tatului național unitar român

Istoricul act al Unirii Transilvaniei cu România a găsit sprijin și în rîndul unor reprezentanți progresiști ai poporului maghiar, ca și ai oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare din Transilvania, interesați în lichidarea opresiunii naționale și sociale. Astfel, în manifestul din 3 noiembrie 1918, semnat de cei mai de seamă reprezentanți ai vieții culturale și obștești ungare, printre care Ady Endre, Bártok György, Kodály Zoltan, Varga Jenő, se spunea: „Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată de ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai sîntem forțați să fim stîlpii asupririi. Să trăim unul lîngă altul în pace, ca națiuni libere între națiuni libere"[14]. La rîndul său, prefectul maghiar al județului Arad, doctor Varjassy Lajos, afirma: „Eu găsesc cît se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai vrea să tolereze robia — cum nici noi (ungurii — *n.n.*) nu am tolerat-o față de Austria"[15].

În ianuarie 1919, printr-un manifest s-a adus la cunoștință publică hotărîrea populației săsești de unire cu România, trimițîndu-se poporului român „salutul frățesc, cu urările cordiale la îndeplinire a idealurilor sale naționale". Aceeași atitudine au adoptat și șvabii din Banat, care, întruniți în Congresul de la Timișoara, ale cărui lucrări s-au desfășurat în august 1919, și-au exprimat dorința unirii lor cu România, considerînd că „hotărîrea de la Alba Iulia este o chezășie pentru dezvoltarea etnică și culturală"[16]. Tot în ianuarie 1919, populația evreiască din Transilvania a aderat, și ea, la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România și făurirea statului național unitar român"[17].

— Odată cu formarea statului național unitar român s-au creat și alte state independente în centrul și sud-estul Europei: cehoslovac, polonez, austriac, iugoslav. În cadrul acestui proces a luat ființă și Republica Ungară independentă, ceea ce a permis înfăptuirea revoluției burghezo-democratice, iar apoi instaurarea în Ungaria, pentru scurt timp, a puterii revoluționare a republicii sfaturilor. *„Trebuie să spunem* — aprecia secretarul general al partidului nostru, tovarășul *NICOLAE CEAUȘESCU*, în cuvîntarea rostită la 1 decembrie 1978 — *că, din păcate, atît revoluția burgheză, cît și puterea sovietică instaurată în Ungaria în 1919, neînțelegînd pe deplin principiile dreptului popoarelor la autodeterminare, nu au recunoscut de la bun început caracterul legic și deci just al unirii Transilvaniei cu România. Abia mai tîrziu, conducătorul guvernului sovietelor revoluționare maghiare, Béla Kun, a înțeles necesitatea acestui proces obiectiv și a exprimat aprobarea revoluției maghiare față de formarea statului național unitar român"*[18].

Într-o notă oficială adresată guvernului român la 30 aprilie 1918, Béla Kun arăta că guvernul trecut se menținuse „pe baza așa-zisului drept istoric, care își trage dreptul oprimării viitoare din oprimarea din trecut. În prima zi a venirii noastre la putere, noi am renunțat la acest principiu. Am declarat, în repetate rînduri, în modul cel mai solemn, că nu ne menținem pe principiul integrității teritoriale, iar acum vă aducem la cunoștință acest lucru și în mod direct, anume că recunoaștem fără nici o rezervă toate pretențiile dumneavoastră teritoriale naționale"[19].

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român realizate în 1918 și confirmate prin hotărîrile Conferinței de pace pun și mai mult în evidență faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci nedrepte, nu s-a întregit prin bunăvoința învingătorilor sau a cîștigurilor aduse de hazardul biruinței într-un război. Unirea a fost expresia vie, dinamică a voinței națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unde s-a zămislit. Aceste coordonate de afirmare, de apărare a unității și integrității țării, de păstrare a independenței și suveranității naționale, care se identificau cu idealurile poporului român, au jalonat direcțiile politicii externe românești în perioada interbelică.

Istoria demonstrează că formarea statului național unitar nu a fost rezultatul unui eveniment de conjunctură, al unor înțelegeri intervenite la masa tratativelor, ci expresia firească a unui proces pentru împlinirea căruia poporul român a dus o lungă și înverșunată luptă. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrșirii acestui proces, președintele României, NICOLAE CEAUȘESCU, arăta: *„Alcătuirea statului român național unitar nu este deci un dar, rezultatul unor conferințe internaționale, ci rodul luptei neobosite duse de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, produsul legic al dezvoltării istorice, sociale și naționale, a poporului român"*[20]. Tratatele de pace de la Saint Germain (1919), Trianon (1920) și Paris (1920) au consfințit pe plan internațional o situație de fapt creată de lupta maselor populare. Unirea, al cărei proces s-a încheiat la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, a însemnat înfăptuirea firească a năzuințelor seculare ale poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a înseși dezvoltării istorice.

•

În împrejurările tragice ale celui de-al doilea război mondial, prin dictatul imperialist-fascist de la Viena, din 30 august 1940, a fost din nou ruptă din trupul patriei noastre o parte a teritoriului locuit dintotdeauna de români. Anexarea nordului Transilvaniei de către Ungaria horthistă a provocat un uriaș val de indignare în sînul întregului popor român, a determinat ridicarea sa la luptă pentru înlăturarea marii nedreptăți care i se făcuse.

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată sub conducerea Partidului Comunist Român la 23 August 1944, participarea masivă și hotărîtă a armatei române, alături de glorioasele armate sovietice și de armatele celorlalte state ale coaliției antifasciste, la lupta pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste au readus pămînturile cotropite de horthiști în cadrul firesc și legitim al României. În acest cadru — înnoit radical prin transformările sociale din deceniile care au urmat — și-au găsit rezolvarea justă și definitivă marile probleme cu care poporul român fusese confruntat în orînduirea bazată pe exploatare, între care și problema națională. Astăzi, deplini egali în drepturi și îndatoriri, toți cetățenii României socialiste, fără deosebire de naționalitate, întregul nostru popor își mobilizează forțele pentru înfăptuirea Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, program aflat în deplină concordanță cu aspirațiile și interesele lor vitale.

---

14) „Adevărul" din 28 octombrie/10 noiembrie 1918.

15) „Arady Közlöny" din 21 noiembrie 1918.

16) „Revista Institutului social Banat-Crișana", anul XXI, 1943, p. 420.

17) Vezi *1918 Unirea Transilvaniei cu România*, Editura politică, 1972, p. 678.

18) Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Edit. politică, 1979, p. 276.

19) Gh. Unc, *Republica Ungară a Sfaturilor*, Edit. politică, 1973, p. 81–82.

20) Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, Editura politică, 1976, p. 18.

Actualele decalaje de dezvoltare - origini și evoluții

În anii '50 exista ideea că, odată cu dobîndirea independenței de către fostele colonii, problemele economice ale acestor țări vor fi, în mare parte, rezolvate. Astăzi, la peste trei decenii de la începutul procesului de decolonizare, se constată că distanțele economice, științifice, tehnologice, culturale, de nivel de trai etc. dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare nu numai că s-au menținut, dar s-au și adîncit, căpătînd dimensiuni îngrijorătoare.

Astfel, în anul 1950, produsul pe locuitor în țările capitaliste dezvoltate era de 4130 de dolari, în timp ce în țările slab dezvoltate, de numai 170 dolari, iar în țările cu dezvoltare medie, de 640 dolari. Așadar, produsul pe locuitor era de 24,3 ori mai mare în țările capitaliste dezvoltate față de cele subdezvoltate și de 6,4 ori mai mare față de cele pe care le denumim țări cu dezvoltare medie. În anul 1980, produsul pe locuitor ajunsese în țările dezvoltate la 10 660 dolari, față de 250 dolari în cele subdezvoltate și de 1580 dolari în cele cu venit mediu (toate în prețuri constante ale anului 1975). Astfel, produsul pe locuitor devenise, după 30 de ani, de 42,6 ori mai mare în țările dezvoltate decît în cele subdezvoltate și de 6,7 ori mai mare față de țările cu venit mediu. Aceste date, prezentate în Raportul pe 1981 al Băncii Mondiale cu privire la dezvoltarea economiei lumii în care trăim, dovedesc că deteriorarea decalajelor internaționale a devenit atît de profundă încît amenință să se transforme într-o adevărată prăpastie.

Se dovedește că lichidarea moștenirii coloniale nu poate fi realizată numai prin simpla înlăturare a relației coloniale în sine, odată cu dobîndirea independenței politice, procesul de decolonizare trebuind să continue în plan economic, pe baza unor restructurări profunde, atît în economia internă, cît și în sfera relațiilor economice internaționale. Aceste restructurări — prin sine un proces complex și îndelungat — sînt singurele în măsură să elimine o moștenire tristă, pe care au lăsat-o decenii, chiar secole, de asuprire și exploatare.

Este cazul să menționăm că un reputat economist elvețian, specialist în istoria economiei mondiale, Paul Bairoche, care a investigat cu multă profunzime evoluția decalajelor economice dintre țările avansate și cele rămase în urmă, a ajuns la o concluzie care poate fi sintetizată astfel: dacă prin anii 1700 nu exista, practic, o deosebire semnificativă în ce privește nivelul de dezvoltare economică între diferitele țări ale lumii, odată cu intensificarea procesului de colonizare și exploatare economică a coloniilor, decalajele au avut tendința de a se adînci cvasicontinuu, ajungînd pînă la proporțiile imense din zilele noastre.

Prezentînd realitatea în mod deformat și unilateral, unii economiști occidentali falsifică explicația asupra perpetuării și adîncirii decalajelor, apreciind ca fiind de importanță primordială unii factori secundari (cum sînt clima, tradițiile, lipsa de experiență în ce privește dezvoltarea economică ș.a.m.d.), și izolează cauzele subdezvoltării de izvoarele sale istorice — exploatarea colonială — ca și de persistența relațiilor de tip colonial sub forme noi, mai subtile și mai ascunse.

În realitate, **decalajele sînt rezultatul istoric al colonialismului, iar menținerea lor este legată, în principal, de dăinuirea raporturilor de dominație și exploatare, a politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste.** Țările care au fost în trecut colonii sau smicolonii, dependente din punct de vedere economic față de metropolele imperialiste, dominate și exploatate de către acestea, continuă să constituie un obiect al politicii de împărțire și reîmpărțire a sferelor de influență și dominație economică și politică.

Studii recente arată că între adîncirea decalajelor economice internaționale de-a lungul istoriei ultimelor secole și principalele crize economice care au zguduit sistemul imperialist există o legătură foarte strînsă. Trecerea capitalismului dintr-un stadiu în altul al dezvoltării sale, trecere care are la bază acel tip de crize denumit în general „crize structurale", a însemnat, de fiecare dată, și o creștere a distanței ce separă cele două grupuri mari de țări. O studiere atentă a istoriei economiei mondiale în ultimele trei secole arată că trecerea capitalismului de la un stadiu la altul a fost urmarea unor crize puternice, la nivel internațional sau chiar mondial, datorate exacerbării, la un moment dat, a unor contradicții specifice dintre relațiile social-economice și noile condiții tehnico-economice ale producției și schimbului.

Pe de altă parte, în afara factorilor interni, ce au acționat la nivel național, dezvoltarea capitalismului într-un număr restrîns de țări a fost legată de cucerirea și dominarea unui număr crescînd de țări, de transformarea lor în colonii sau semicolonii.

În stadiile inițiale ale capitalismului, principalul obiectiv al politicii coloniale a fost spolierea de bogății din colonii, în special sub forma metalelor prețioase și transformarea lor în capitaluri productive în metropole. Așadar, coloniile erau sărăcite prin jaf

Gravele discrepanțe economice actuale sînt, deopotrivă, moșteniri coloniale și expresii ale perpetuării unor relații economice inechitabile

fără, însă, să fie afectată capacitatea lor productivă, deoarece bogățiile transferate în metropolă erau, din punct de vedere productiv, un „capital" tezaurizat și nu acumulat. Totuși, decalajele încep să apară din cauză că metropola utilizează respectivele bogății spoliate nu pentru a le tezauriza, la rîndul său, ci pentru a le folosi în calitate de capital productiv. De aceea, se poate spune că finanțarea revoluției industriale în cele cîteva țări vest-europene ce au început să se dezvolte în secolele 18 și 19 a avut loc pe seama unor fonduri obținute nu numai prin exploatarea muncitorilor și pauperizarea țăranilor din propriile state, dar și prin jefuirea coloniilor. **Aceasta și constituie premisa istorică a împărțirii lumii în țări bogate și sărace, în țări industriale și țări furnizoare de produse primare, de materii prime.**

Încercînd o estimare cifrică a distanțelor ce separau la sfîrșitul secolului al 18-lea cele cîteva țări mai avansate (Anglia, Franța, Olanda) și restul țărilor lumii, se poate conchide că între veniturile pe locuitor din cele două grupuri de state exista un raport de circa 4 la 1, cam de două ori mai mare decît în secolul al 16-lea. Așadar, în două secole decalajele se dublaseră, fără să devină însă realmente o prăpastie economică.

Intrarea țărilor capitaliste mai avansate în stadiul liberei concurențe a însemnat conferirea unui nou rol țărilor coloniale și, prin aceasta, jalonarea unor profunde deosebiri și decalaje între cele două grupuri de țări. În acest stadiu, care se întinde în majoritatea țărilor capitaliste dezvoltate pînă către sfîrșitul secolului al 19-lea și începutul secolului al 20-lea, principalul obiectiv al politicii coloniale devine obținerea de materii prime ieftine sau cvasigratuite pentru industria din metropole. În acest moment începe **procesul împiedicării dezvoltării oricărei industrii în colonii sau distrugerea unor industrii artizanale existente,** cum a fost industria textilă din India, mare exportatoare de țesături de bumbac pînă la lichidarea țesătoriilor țărănești indiene de către colonialiștii britanici. Mijloacele utilizate în acest scop au fost atît economice cît și extraeconomice. Pe această bază, începe **transformarea structurilor țărilor coloniale în economii monoproducătoare pentru export.** Prin aceasta, decalajele nu mai au ca suport simpla diferență dintre veniturile pe locuitor în cele două grupuri de țări, ci **structurile deformate ale țărilor coloniale.** Am putea spune chiar că diferențele de venit pe locuitor devin urmarea inevitabilă a distorsiunilor pe care le suferă în mod iremediabil — atîta vreme cît se mențin relațiile de tip colonial — economiile țărilor dominate și exploatate. Astfel se face că spre sfîrșitul secolului al 19-lea decalajele dintre veniturile celor două grupuri de țări ajung să depășească raportul de 6,6 la 1.

În stadiul următor, monopolist sau imperialist, are loc **desăvîrșirea unilateralizării structurilor economice ale coloniilor,** paralel cu transformarea lor în piețe de desfcere a mărfurilor metropolitane și în piețe de plasare a exportului de capital. Pierderea deplină a independenței politice, împreună cu a celei economice, este transformată într-un **instrument de spoliere sistematică a economiilor slab dezvoltate.** Decalajul crește, pe această bază, și mai mult. Numai în cîțiva ani, între 1900 și 1913, se apreciază că decalajul dintre veniturile celor două grupe de țări crește de la 6,6 la 1 la 7 la 1. Ostilitățile și suferințele pricinuite de acestea în timpul primului război mondial au dus la o puternică sărăcire a țărilor coloniale, la impunerea unor mari sacrificii populației lor. Pe această bază, decalajele cresc în continuare, astfel încît, în anul 1929, ajunul declanșării marii depresiuni economice mondiale, raportul dintre veniturile celor două grupuri de țări ajunge la 7,8 la 1.

După primul război mondial, sub influența marilor transformări revoluționare pe arena internațională, ce au avut loc pe fundalul victoriei Marii Revoluții din Octombrie în Rusia țaristă, mișcările de eliberare națională își intensifică lupta antiimperialistă în toate continentele. Un număr redus de colonii reușesc să-și scuture jugul, dar ele rămîn în continuare dominate cu ajutorul relațiilor economice și politice internaționale care le știrbesc independența politică și economică. Așa se și explică faptul că ele nu au putut beneficia nici măcar de pe urma faptului că, imediat după primul război mondial, prețurile la unele materii prime livrate de ele au crescut apreciabil datorită creșterii cererii ca urmare a refacerii economice a țărilor beligerante. În ajunul celui de al doilea război mondial, în ansamblul lor, țările coloniale nu aveau o situație mai bună decît cu două decenii în urmă. Dimpotrivă, jugul colonial se accentuase, adîncind și mizeria celor mai largi pături ale populației acestor țări. Totodată, procesul de deteriorare a situației economice era înregistrat și de acele puține țări care reușiseră să dobîndească o independență de stat în urma primului război mondial.

Trecerea la capitalismul monopolist de stat, ca stadiu nou al capitalismului în cîteva dintre cele mai dezvoltate țări occidentale, are loc simultan cu cucerirea independenței de stat de către majoritatea fostelor colonii. În acest context, metodele coloniale de jaf nemijlocit, de spoliere a avuțiilor teritoriilor coloniale, nu mai pot fi folosite. De aceea, paralel cu încercările de menținere a statutului colonial prin forța armelor de către unele țări metropolitane, are loc o „perfecționare" a metodelor de exploatare. **Politicile neocolonialiste** capătă precumpănire, iar **metodele economice** — în special cele legate de sistemele co-

merciale, de prețuri, de raporturile de schimb, relațiile financiare, de credit și valutare etc. — devin principalele mijloace de adîncire a decalajelor. Dacă vom compara situația din 1950, cînd decalajele dintre veniturile celor două grupuri de țări erau de circa 10,2 la 1, cu cea din 1980, cînd ele ajunseseră la 14,6 la 1, atunci devine și mai evidentă deteriorarea pozițiilor ansamblului țărilor în curs de dezvoltare pe parcursul ultimilor 30 de ani.

În perioada postbelică, o asemenea evoluție poate apărea ca absurdă. În fond, sistemul colonial al imperialismului a fost abolit și, ca urmare, fiecare stat ar putea dispune liber de destinele sale politice și economice. Într-adevăr, unele țări recent eliberate își elaborează programe de dezvoltare complexă a economiei, de modernizare a agriculturii, de industrializare sau, cel puțin, de punere a bazelor unei prelucrări industriale a propriilor materii prime. Așa se explică faptul că începînd din 1950 ritmul mediu de creștere a produsului brut total, a producției industriale și agricole este, în general, mai rapid pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare decît pe ansamblul țărilor capitaliste dezvoltate. Chiar și în ce privește ritmul de creștere a produsului brut pe locuitor, în perioada 1970—1976, se constată o anumită devansare în favoarea țărilor mai puțin dezvoltate. Pe această bază, unele prognoze considerau că pînă în anul 2000 va avea loc o micșorare a decalajelor — unele dintre cele mai optimiste variante prevăzînd chiar o reducere a lor la jumătate. Aceste prognoze extrapolau ritmurile creșterii economice ca și efectele creșterii prețurilor la unele materii prime — care au avut loc în mod temporar în anii 1951—1957, și, apoi, între 1970 și 1974 — într-o astfel de măsură încît ajungeau să ia în considerare că, pe termen lung, aceste țări vor reuși să-și autofinanțeze dezvoltarea economică. De-a lungul timpului, optimismul unor astfel de prognoze s-a estompat și a făcut loc, uneori, unor variante de-a dreptul pesimiste. Totuși, ca notă dominantă se poate considera că studiile de prognoză elaborate în ultimul deceniu porneau de la premisa că decalajele, dacă nu se vor micșora în mod semnificativ, vor rămîne măcar la aceleași proporții ca în anii 1950—1960.

TABEL

Evoluția decalajului mediu de dezvoltare dintre țările actualmente economic avansate și, respectiv, în curs de dezvoltare.

1700	2:1
1770	4:1
1900	6,6:1
1913	7,8:1
1950	10,2:1
1980	14,6:1

Declanșarea crizei din 1974—1975, care a prefațat lunga depresiune din economia mondială, depresiune ce se menține pînă în prezent, a pus sub o altă lumină perspectivele de dezvoltare ale țărilor în curs de dezvoltare. Unii economiști, inclusiv din țări occidentale avansate, au considerat că majorarea prețurilor la petrol și produse primare ar constitui semnul că bătălia pentru lichidarea subdezvoltării, a decalajelor internaționale s-a angajat în mod ireversibil pe calea victoriei țărilor în curs de dezvoltare într-un interval previzibil de timp. Se poate constata, cu îngrijorare că, dimpotrivă, agravarea și prelungirea crizei economice mondiale, complexitatea cu totul ieșită din comun a acesteia, încetinirea generală a ritmurilor de creștere economică în lume, agravarea problemelor financiare internaționale (mari datorii externe pe termen scurt ca și pe termen lung, deficite cronice ale balanțelor externe — comerciale și de plăți — dobînzi exagerat de ridicate etc.) au făcut ca tendința de accelerare a dezvoltării țărilor mai puțin avansate să fie stopată. Mai mult chiar, țările în curs de dezvoltare, ele însele importatoare de materii prime — cum era cazul unor țări ce se angajaseră pe calea industrializării —, au avut de plătit cea mai grea parte a facturii scumpite la capitolul produselor primare.

De asemenea, nu se poate trece cu vederea faptul că în actuala criză economică mondială a avut loc un transfer al crizei ciclice din economiile dezvoltate în cele în curs de dezvoltare, datorită reducerii importurilor țărilor avansate. Criza industrială de supraproducție din țările dezvoltate a dus la micșorarea volumului produselor primare importate din statele mai puțin dezvoltate, ceea ce a declanșat tendințe de supraproducție de materii prime în aceste ultime țări. Un element important care a agravat pe parcurs criza de acest tip a fost și sistemul de prețuri de pe piața mondială, a cărui influență, combinată cu fluctuațiile unor devize-cheie ale sistemului monetar internațional, s-a resimțit tot mai puternic asupra încasărilor externe ale țărilor în curs de dezvoltare. Unele țări mai puțin avansate au încercat să iasă din această criză printr-o reducere a producției de materii prime, inclusiv de petrol. Rezultatul a fost, în condițiile actualului raport de forțe din economia mondială, nu o creștere a prețurilor produselor primare, cum se așteptaseră unele țări în curs de dezvoltare, ci o nouă reducere a importurilor țărilor dezvoltate, paralel cu promovarea unor politici de substituire a materiilor prime importate cu produse primare proprii. Totodată, a avut loc o nouă și substanțială creștere a prețurilor produselor industriale livrate de țările dezvoltate, simultan cu o accentuare deosebită a practicilor vamale discriminatorii și protecționiste. Ca urmare, a avut loc o scădere a capacității financiare a țărilor în curs de dezvoltare, tradusă printr-o creștere masivă și rapidă a datoriei externe, printre altele și din cauza saltului spectaculos al dobînzilor. Rezultatul de ansamblu al evoluției economiilor naționale ale țărilor în curs de dezvoltare sub incidența crizei economice mondiale este o nouă deteriorare a decalajelor dintre ele și țările dezvoltate.

După cum s-a văzut, decalajele s-au agravat în anii perioadei postbelice, făcînd ca situația țărilor în curs de dezvoltare să fie tot mai precară din punct de vedere financiar. Pe de altă parte, cronicizarea și agravarea decalajelor a constituit un factor de adîncire a crizei economice mondiale. Frînarea creșterii economice în țările în curs de dezvoltare a îngustat piața mondială provocînd, pînă la urmă, pierderi și țărilor dezvoltate, dintre care cele mai palpabile au fost cele înregistrate la capitolul exporturilor acestor state către țările în curs de dezvoltare.

Concluzia ce poate fi trasă din analiza evoluției istorice a decalajelor internaționale nu poate fi decît una singură: lichidarea necesară a acestor distanțe anacronice, generatoare de instabilitate, crize și contradicții ce pot degenera în conflicte tot mai deschise, nu ar putea fi concepută fără înlăturarea izvoarelor lor, a inegalităților și inechităților care le permanentizează. În acest context se impune luarea de măsuri concrete și urgente pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, menite să asigure o dezvoltare armonioasă și stabilă tuturor țărilor, în beneficiul general, al cauzei păcii și securității internaționale.

N. S. Stănescu

REMEMBER REMEMBER REMEMBER '83

Are anul politic 1983 acel „ceva" specific care să îl particularizeze într-o viitoare istorie universală a acestui sfîrşit de veac? Răspunsul, dificil astăzi, va fi totuşi afirmativ, viaţa însăşi, în continua ei desfăşurare, purtînd necesarmente, în germene, noul.

Nu este în intenţia acestui succint preambul să epuizeze paleta variată de manifestare a fenomenului extern — politic, diplomatic, militar, economic —, ci, mai curînd, să încerce un crochiu al fundalului pe care se dezvoltă, într-o intimă interdependenţă, mănunchiul de factori ce dau profilul stării internaţionale actuale. Un fundal puternic, ancorat în trecutul mai mult sau mai puţin apropiat şi cu vocaţia de a-şi proiecta înrîuririle în timp. O punte între ieri şi mîine.

Ne-am obişnuit să definim, printr-un diagnostic lapidar, drept complexă şi contradictorie o situaţie generală, a cărei progresivă deteriorare se dezvăluie, în multitudinea faţetelor sale, numai la un examen aprofundat. Terenul pe care încolţeşte şi se maturizează seria de influenţe ce agravează maladia vremii — practica forţei, amestecul în treburile interne, presiunea, învrăjbirea, politica zonelor de dominaţie, deplasarea divergenţelor ideologice în sfera relaţiilor internaţionale, adîncirea decalajelor economice şi atîtea altele — este de mult cunoscut pretutindeni: cursa înarmărilor. O competiţie în numele unui echilibru militar mereu mai sus — într-o lume divizată de blocuri, interese şi scopuri opuse — situat dincolo de limita suportabilului. Îngustarea pronunţată a marjei de risc, posibilitatea degradării tensiunii actuale pînă la expresia confruntării armate propulsează, însă, în conştiinţa popoarelor urgenţa salvgardării păcii. Pentru că, în 1983 — ca şi în anii trecuţi, după cum aşa va mai fi şi în perspectiva imediat următoare — alternativa dramatică a umanităţii a fost: pace sau război.

Pacea — în starea sa ideală, indivizibilă — nu a existat în perioada de referinţă. Harta păcii mondiale nu a fost şi nu este imaculată; ea se aseamănă mai degrabă cu o piele de leopard. Petele negre au rămas, în 1983, războaiele localizate (şi nu „locale", dacă le privim din unghiul radiaţiilor negative asupra vieţii internaţionale), cu teatrul de operaţiuni în diverse arii geografice.

Privit pe ansamblu, anul acesta (încă neîncheiat) n-a făcut decît să confirme, la scară planetară, dezvoltarea a două tendinţe diametral opuse: pe de o parte — promovarea dominaţiei, agresiunii şi dictatului; pe de alta — voinţa manifestă a majorităţii copleşitoare a statelor de a trăi în libertate, independenţă şi pace.

A fost 1983 anul bun al Europei? Succesul reuniunii de la Madrid, după trei ani de negocieri anevoioase, pe alocuri dure, ne îndreptăţeşte la speranţă. Speranţa în forţa metodei; pentru că, la urma urmei, etalonul de măsură în cazul tratativelor este de natură calitativă, constînd, prin urmare, nu în lungimea, ci în finalitatea dezbaterilor. La ora acestor însemnări (1 octombrie) se negociază din plin pe continent, de doi ani la Geneva — asupra rachetelor nucleare cu raze diferenţiate de acţiune —, de zece ani, la Viena, în probleme militare vizînd Europa centrală. În Europa anului 1983 — a alianţelor opuse, a suprastocurilor de armamente aduse la rafinamentul tehnicii de vîrf, a crizei de încredere şi a subminării destinderii — angajările politico-diplomatice pot şi trebuie să permită intrarea într-o etapă nouă, general-avantajoasă: a înţelegerii şi colaborării în pace. Miza de pe masa verde continentală este atît de importantă — un viitor sigur sau o sinucidere neselectivă —, încît nu este îngăduit decît jocul cinstit. Cel aşteptat de covîrşitoarea mulţime a oamenilor de bună credinţă.

Punem punct acestor scurte consideraţii cu credinţa că, pînă la urmă, raţiunea va triumfa — în Europa şi dincolo de ea — spre beneficiul miliardelor de oameni care dau adevăratul sens existenţei cosmice a planetei albastre.

Ilie Olteanu

REMEMBER REMEMBER REMEMBER '83

Pentru Europa - o rază de lumină

După aproape trei ani de tratative, nu lipsite de incertitudini și asperități, reuniunea general europeană de la Madrid a realizat consensul participanților pentru documentul final. În prezența miniștrilor de externe ai celor 35 de țări reprezentate, reuniunea din capitala spaniolă încheie astfel îndelungi și stăruitoare eforturi pentru reluarea și impulsionarea unei conlucrări care să aducă atît în viața continentului, cît și a întregii lumi, speranța înseninării raporturilor internaționale și orientarea acestora spre obiectivele stabilite în comun prin Actul final de la Helsinki. Referindu-se la acordul încheiat la Madrid, președintele **NICOLAE CEAUȘESCU** îl aprecia **„ca o rază de lumină care poate duce la noi rezultate pozitive pe calea destinderii, a dezarmării și păcii"**.

Documentul de la Madrid – un succes al dialogului, spre o nouă etapă a politicii de destindere

Substanțial și suficient de echilibrat, acordul de la Madrid îndreptățește opinia că el reprezintă o sinteză pozitivă a eforturilor comune desfășurate pe parcursul celor trei ani de tratative. Documentul nu este, poate, perfect, pentru că unele prevederi ale sale meritau o abordare mai aprofundată, unele formulări mai multă concretețe, după cum s-ar fi justificat și cuprinderea altor aspecte importante ale securității și cooperării în Europa. Dar, să nu uităm că tratativele s-au desfășurat într-un context internațional de deosebită încordare și că, în ciuda acestei situații, eforturile statelor participante au reușit să mențină dialogul și să identifice, în cele din urmă, punctele de convergență. Acordul realizat, salvînd principiul consensului, amenințat la un moment dat, este așadar rezultatul unor compromisuri făcute și acceptate de toți participanții, al căutărilor pentru găsirea unei soluții reciproc acceptabile.

Rezultatele pozitive ale reuniunii de la Madrid au pus deci, încă o dată, puternic în lumină adevărul axiomatic că nu există probleme, oricît de complicate ar fi ele, care să nu poată fi soluționate pe calea tratativelor, atunci cînd se dă dovadă de rațiune politică, de spirit constructiv și dorință de cooperare, atunci cînd se pornește de la interesele majore ale popoarelor, ale păcii și securității întregii lumi.

Fără îndoială, unul din rezultatele cele mai remarcabile ale tratativelor este consensul pentru convocarea **Conferinței consacrate măsurilor de creștere a încrederii, securității și dezarmării în Europa.** Continentul se află, ca atare, în fața unei premiere de anvergură: pentru prima oară în istoria sa, Europa va beneficia de un for de negocieri cu participarea tuturor statelor semnatare ale Actului final de la Helsinki, acționînd pe baza regulilor de procedură ale Conferinței pentru securitate și cooperare, în vederea adoptării de măsuri de încredere, dezangajare militară și dezarmare în Europa, măsuri în absența cărora nu pot fi concepute progrese reale în direcția destinderii, colaborării și înțelegerii pe continentul nostru. Securitatea Europei, obiectivul fundamental al C.S.C.E., este amenințată tocmai de armele, în primul rînd cele nucleare, acumulate pe teritoriul continentului, și de suspiciunea și neîncrederea pe care această realitate le generează. Un dialog direct, abordînd frontal tocmai sursele și cauzele primejdiei ce planează asupra Europei reprezintă, în situația dată, o acțiune politică susceptibilă de a se solda cu rezultate de cea mai mare însemnătate pentru destinul european.

Documentul final tratează în mod explicit, în același timp, importantul aspect al **„Urmărilor C.S.C.E."**, asigurînd **continuitatea procesului multilateral început la Helsinki.** Totuși, în acest plan nu pot trece ignorate tendințele de discriminare manifestate față de unele țări care s-au oferit să

Acțiunile pentru pace, organizate în RFG, au mobilizat milioane de persoane care, prin demonstrații, mitinguri, marșuri de protest și-au exprimat pregnant împotrivirea la intențiile de amplasare în țară a noilor rachete nucleare americane „Pershing—2" și „Cruise", dorința lor de a trăi în pace. În imagine, un aspect din timpul amplei manifestații împotriva „eurorachetelor", desfășurată în orașul vest-german Miessan. Demonstranții au blocat intrarea într-un depozit al armatei SUA, situat în apropierea bazei americane situate la Ramstein

găzduiască diferitele reuniuni ce urmează a fi organizate în cadrul continuității procesului.

Sînt, fără îndoială, de salutat prevederile din documentul final care reafirmă angajamentul celor 35 de state de a aplica în mod ferm, atît în relațiile dintre ele, ca și în relațiile cu alte țări, principiile independenței, egalității și respectului reciproc, de a lărgi și dezvolta cooperarea pe continent. Prevederile privind cooperarea economică, ca și cele referitoare la colaborarea în domeniile educației, științei, culturii, informației și contactelor umane se constituie în componente substanțiale ale documentului și corespund, în general, literei și spiritului Actului final semnat cu ani în urmă la Helsinki.

România și Europa – spirit constructiv, contribuție remarcabilă

„Noi vom acționa, cu toată hotărîrea, pentru realizarea celor convenite la Madrid — spunea recent președintele **NICOLAE CEAUȘESCU — pentru dezvoltarea colaborării și cooperării în Europa, pentru realizarea unei Europe unite, fără arme nucleare, în care să se asigure dezvoltarea egală a fiecărei națiuni, fără deosebire de orînduire socială".** Acest angajament al României socialiste continuă în mod firesc eforturile constante și perseverente desfășurate de țara noastră, personal de președintele Nicolae Ceaușescu, de-a lungul anilor pentru edificarea cu succes a edificiului european al securității și cooperării.

La lucrările reuniunii de la Madrid, România a avansat o serie de propuneri de ordin politic, militar, economic și cultural, manifestînd, totodată, înțelegere și receptivitate față de propunerile și pozițiile celorlalte state. Țara noastră a intervenit pentru depășirea momentelor de încordare, și-a adus o contribuție substanțială la orientarea eforturilor pentru realizarea consensului. Se știe, în același timp, că președintele Nicolae Ceaușescu a acționat personal prin mesaje, intervenții și luări de poziție, contribuind astfel direct la dinamizarea negocierilor și finalizarea lor cu succes.

Perioada ce va urma, perioada post-Madrid, va trebui să situeze în centrul preocupărilor pentru securitatea europeană problema opririi cursei înarmărilor, trecerii la dezarmare și, în primul rînd, la dezarmarea nucleară. În momentul de față, continentul nostru este pîndit de marea primejdie a amplasării, încă în acest an, a noilor rachete nucleare cu rază medie de acțiune. Or, aceasta ar echivala cu un nou și puternic impuls dat cursei înarmărilor, implicit, deci, cu creșterea pericolului de război, al unui război nuclear. În opinia țării noastre, nimic, absolut nimic nu justifică acceptarea, ca un fapt împlinit, a amplasării noilor rachete nucleare, iar statele care ar accepta aceasta își vor asuma o mare răspundere în fața propriilor popoare, ca și a întregii omeniri. Este cunoscută poziția clară a României în această problemă, ca și propunerile avansate de președintele Nicolae Ceaușescu, în mesajele adresate președintelui Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, Iuri Andropov, și președintelui SUA, Ronald Reagan (cf. articolul despre dezarmare din acest almanah).

Situația existentă în Europa, unde se află cea mai mare concentrare de armamente, inclusiv nucleare și unde se află față în față cele două pacte militare opuse — NATO și Tratatul de la Varșovia — impune măsuri energice și consecvente în direcția lichidării politicii de bloc, reducerii activității militare a acestora. Propunerile românești în legătură cu înghețarea și reducerea cheltuielilor militare a statelor aparținînd celor două alianțe ar marca, în mod real și pozitiv, procesul dezarmării. România, în ce o privește, a hotărît înghețarea bugetului său militar pînă în 1985 la nivelul anului 1982. Dar, după cum observa președintele **NICOLAE CEAUȘESCU, „exemplul României nu e suficient. Exemplul Uniunii Sovietice și al Statelor Unite ar avea o importanță deosebită în privința aceasta".**

REMEMBER REMEMBER REMEMBER '83

De asemenea, considerînd că o contribuţie importantă la dezangajarea militară, la sporirea securităţii şi încrederii în Europa ar avea-o crearea de zone denuclearizate în diferite părţi ale continentului, România a propus ţinerea unei conferinţe la nivel înalt a ţărilor din Balcani, care să examineze căile de transformare a acestei regiuni într-o zonă a păcii şi bunei vecinătăţi, a prieteniei şi colaborării, lipsită de arme nucleare, de trupe şi baze străine.

Deschiderea, la începutul anului 1984, a Conferinţei pentru măsuri de creştere a încrederii şi securităţii şi dezarmare în Europa prezintă o însemnătate cu totul deosebită în contextul internaţional actual, ea oferind cadrul organizatoric adecvat pentru mobilizarea eforturilor tuturor statelor participante la C.S.C.E. în direcţia realizării acestor obiective. Nimeni nu poate nega că dezarmarea este o problemă complexă, dar conştiinţa mondială a necesităţii ei s-a făcut şi se face simţită în forme din ce în ce mai largi şi mai convingătoare. Prin măsurile asupra cărora va conveni, conferinţa de anul viitor va fi în măsură — dacă statele vor manifesta voinţa politică necesară — să reducă riscul unei confruntări armate catastrofale, să înlăture primejdia de război, să facă demonstraţia posibilităţii unor progrese concrete pe calea unei dezarmări reale, să producă breşe în zidul suspiciunii şi neîncrederii, să înlesnească apariţia şi instalarea unei atmosfere de încredere între state, stimulînd astfel angajarea acestora în acţiuni tot mai hotărîte pe calea reducerii şi încetării cursei înarmărilor. De aici şi importanţa politică a succesului unei asemenea conferinţe, deoarece ea va netezi drumul spre o conlucrare mai extinsă şi mai fructuoasă în vederea reglementării şi a altor probleme cardinale ale vieţii internaţionale.

Europa şi lumea

Este, de altfel, de natura celei mai clare evidenţe că orice progres în direcţia consolidării securităţii, a destinderii şi cooperării în Europa se reverberează direct asupra climatului politic internaţional. Este firesc să fie aşa, ştiută fiind ponderea europeană în politica mondială. Dar această realitate obligă la angajarea mai profundă şi mai eficientă a statelor participante la C.S.C.E. în eforturile şi contribuţiile la reglementarea celorlalte probleme cu care este confruntată întreaga umanitate.

Din rîndul acestor probleme, subdezvoltarea ocupă un loc central. Apare tot mai limpede că starea de tensiune, instabilitatea mondială nu pot fi depăşite ignorîndu-se decalajele existente între marea majoritate a naţiunilor şi ţările dezvoltate. Luînd în considerare stricta interdependenţă economică dintre Europa şi ţările în curs de dezvoltare, se impune ca statele europene dezvoltate din punct de vedere economic să acţioneze, pe

Puternice acţiuni în sprijinul păcii şi dezarmării s-au desfăşurat în Olanda. În cadrul acestora s-a manifestat protestul faţă de proiectata amplasare de noi rachete nucleare în Europa

calea dialogului, deschis şi sincer, în vederea instituirii pe plan mondial a unui sistem echitabil de relaţii, care să se constituie într-o contribuţie de primă însemnătate la lichidarea anomaliilor existente, la edificarea unei noi ordini economice internaţionale. În concepţia ţării noastre, Europa poate contribui, prin acţiuni conjugate, la uşurarea grelei poveri pe care o reprezintă dobînzile ridicate pentru un număr mare de ţări, reglementarea datoriei externe a unor state, facilitarea accesului ţărilor în curs de dezvoltare la cuceririle ştiinţei şi tehnicii contemporane, stabilirea unor raporturi echitabile între preţurile materiilor prime şi ale produselor industrializate, elaborarea şi aplicarea unui program special de dezvoltare economică şi socială a ţărilor în curs de dezvoltare.

Un alt domeniu al vieţii politice mondiale în care statele europene au îndatorirea să intervină în mod constructiv este acela al modalităţii de soluţionare a conflictelor existente. A nu întreprinde nimic de natură să agraveze aceste conflicte sau să creeze altele noi, a opta cu hotărîre pentru *reglementarea* neînţelegerilor şi disputelor numai şi numai pe calea tratativelor, a repudia ferm forţa, confruntarea militară, a contribui la crearea condiţiilor în măsură să favorizeze reglementarea de către părţile implicate a propriilor lor dispute — toate acestea sînt cerinţe ale progresului, ale păcii şi colaborării de care să beneficieze toate naţiunile lumii.

După ani de nelinişti, incertitudini şi tensiuni, reuniunea de la Madrid a întredeschis porţile spre un orizont mai luminos. Este datoria statelor participante la conferinţa general-europeană să deschidă acum cît mai larg aceste porţi, în aşa fel încît să poată fi netezit drumul spre crearea unei Europe unite, bazate pe respectul orînduirilor sociale şi al independenţei fiecărei naţiuni, o Europă în care toate statele să conlucreze rodnic, pe bază de egalitate şi respect reciproc, în care fiecare naţiune să se poată dezvolta liber, la adăpost de orice agresiune, fără nici un amestec din afară.

Este o Europă în a cărei devenire poporul român este hotărît să se angajeze cu toate forţele sale.

George Serafin

LIBAN

Un turn Babel al zeului Marte

Încîntătoarele meleaguri ale ţării cedrilor au cunoscut, şi în anul 1983, calvarul înnegurat al războiului, cu întreaga sa cohortă de nenorociri umane: vieţi suprimate brutal, schilozi şi orfani, familii îndoliate, cămine şi bunuri transformate în cenuşă, transhumanţa forţată a unei bune părţi a populaţiei, repetată de mai multe ori pe parcursuri scurte de timp.

Cu cîţiva ani în urmă, Libanul era denumit „Perla Mediteranei" sau „Elveţia Orientului", înregistrînd o permanentă afluenţă de vizitatori din toate colţurile lumii. Invazia estivală de turişti străini şi clocotitoarea viaţă comercială şi bancară, după ce, în zona Orientului Mijlociu, începuse mirifica eră a „aurului negru", făcuse din Beirut unul din cele mai active oraşe ale Mediteranei, cu o modernizare accentuată, prezentă în arhitectură şi în modul de viaţă, de care nu rămăsese departe nici restul ţării, pus rapid în valoare pe coordonatele unei uimitoare dezvoltări, pînă la ultima aşezare din vîrf de munte.

Şi dintr-odată, nori negri de furtună s-au adunat, ameninţători, pe cerul de azur al frumoasei ţări, curmînd treptat liniştea veselei şi opulentei capitale de pe ţărmul mediteranean, ca şi a străvechilor aşezări din munţii Libanului şi din mănoasa cîmpie Bekaa. Luminile scînteietoare ale oraşelor au fost stinse de suflul necruţător al ciocnirilor armate; magazinele şi băncile şi-au tras obloanele atunci cînd întrecerea dementă a distrugerii fără noimă nu le aruncase în aer mai înainte; din hotelurile de lux de pe faleza înconjurătoare a Beirutului au rămas doar scheletele calcinate ale zidurilor pe trei sferturi spulberate de exploziile proiectilelor de diverse calibre. Cartiere întregi, oraşe şi sate au fost înveşmîntate în linţoliul negru al morţii şi nimicirii.

Tragedia libaneză durează de aproape zece ani, cu pauze de speranţă, repede întrerupte de noi confruntări între aceiaşi protagonişti, dar adeseori, cu alţi şi alţi proaspăt participanţi. Odiseea a început prin simple incidente între libanezi, repede amplificate şi copios hrănite de ingerinţe străine, de o criminală afluenţă de arme de tot felul, dintre cele mai sofisticate, într-o ţară unde nu se produceau nici măcar puşti de vînătoare sau pistoale cu dopuri pentru copii. Proliferarea inimaginabilă a armelor de luptă, se înţelege de peste hotare, de la simpla puşcă automată la tunuri de calibrul 155 mm şi la tancuri supergrele în mîinile întregii populaţii, dublată de stimularea divergenţelor interne, reale sau, de cele mai multe ori, artificiale, au condus, împreună, la haosul distrugător al unui război civil în care, timp de zece ani, toată lumea s-a bătut cu toată lumea: partidele politice cu partidele politice, miliţiile de dreapta cu cele de stînga, miliţiile de dreapta cu miliţiile de dreapta, miliţiile, ieri aliate, cu miliţiile a doua zi duşmane, creştinii cu musulmanii, creştinii cu creştinii, musulmani cu musulmani, unităţi ale armatei libaneze cu alte unităţi ale armatei libaneze şi aşa mai departe. Protagoniştilor interni, în continuă mişcare şi schimbare, li s-au substituit, pe parcurs, militari din diverse ţări ale lumii, transformînd, încetul cu încetul, teatrul de luptă din oraşele, satele, munţii şi cîmpiile Libanului, într-un adevărat turn Babel al sîngerosului şi nesăţiosului zeu Marte.

Septembrie 1983 a fost o lună fierbinte în Liban: luptele dintre miliţiile dreptei creştine, cele druze ale Partidului Socialist Progresist, şi musulman şiite ale organizaţiei politico-militare „Amal", în cadrul cărora au intervenit unităţi ale armatei libaneze şi ale forţei multinaţionale, soldîndu-se cu sute de morţi şi mii de răniţi, inclusiv din rîndurile populaţiei civile, plus intense distrugeri atît în localităţile din regiunea Chouf, cît şi în Beirut.

În 1976, conform hotărîrii Ligii Arabe, pe teritoriul libanez a fost amplasată Forţa arabă de descurajare, cu un efectiv de 30 000 de oameni, care, de atunci şi pînă în prezent, a fost implicată în nenumărate confruntări armate cu tot felul de protagonişti din interiorul sau exteriorul ţării. În martie 1978, ca urmare a invadării temporare a sudului Libanului de armata israeliană, a fost instalată în această regiune o forţă a O.N.U., cu un efectiv de 7 000 de „căşti albastre" din cele mai diferite ţări ale globului — din Irlanda şi Olanda pînă în Nigeria, Nepal, insulele Fidji etc. —, ce

REMEMBER REMEMBER REMEMBER '83

continuă să staționeze acolo, fără a fi reușit, pînă acum, din motive independente de voința sa, să-și îndeplinească misiunea: stabilirea păcii și normalizarea vieții. A urmat, în iunie 1982, masiva invazie a armatei israeliene care, în decurs de trei zile, a ocupat aproape jumătate din teritoriul Libanului, pînă la porțile capitalei sale. În continuare, asediul sîngeros al Beirutului de vest, supus unor bombardamente sălbatice timp de 88 de zile. În septembrie, anul trecut, după retragerea din Beirut a combatanților palestinieni, conform înțelegerilor survenite, repede încălcate de partea israeliană, Beirutul s-a trezit peste noapte sub ocupație străină. Au urmat masacrele din taberele palestiniene de la Sabra și Chatila, și trupele israeliene care ocupaseră Beirutul au fost înlocuite cu o „forță multinațională" (pușcași marini americani, parașutiști francezi, bersaglieri italieni, infanteriști britanici) menită „să calmeze spiritele" și să sprijine armata libaneză în vederea instaurării unei securități provizorii a libanezilor pînă la retragerea totală a israelienilor de pe teritoriul libanez și normalizarea completă a situației.

La 17 mai 1983, după cinci luni de intense negocieri între reprezentanții guvernului de la Beirut, al Israelului și Statelor Unite, s-a ajuns la un acord privind retragerea trupelor israeliene de pe teritoriul libanez. Dar israelienii au condiționat, ulterior, retragerea lor completă de retragerea tuturor trupelor străine din Liban, complicînd astfel din nou lucrurile. Între timp, în regiunea Chouf din sud-estul Beirutului, aflată sub control israelian, s-a declanșat un război local între milițiile dreptei creștine și milițiile druze ale Partidului Socialist Progresist. Declarîndu-și intenția „de a nu se amesteca în treburile interne libaneze", Israelul a hotărît, unilateral, să-și regrupeze trupele din regiunea Chouf pe un nou aliniament, la rîul Awali, întărindu-și astfel dispozitivul din sudul Libanului, regiune în care, conform comentariilor observatorilor din zonă, ar intenționa să-și perpetueze prezența, mai cu seamă că, aici, se găsesc izvoarele principalelor surse de apă din această parte a Orientului Mijlociu. Imediat după retragerea israeliană din Chouf, survenită la 4 septembrie, războiul civil din regiunea evacuată s-a inte-

Membrii comisiei politico-militare pentru supravegherea încetării focului în cursul primei sale întîlniri

Distrugeri de pe urma luptelor într-o localitate din regiunea Chouf

țit, luptele generalizîndu-se odată cu intervenția armatei guvernului de la Beirut, reechipată prin ajutor tehnico-financiar american. În paralel, s-au semnalat puternice bombardamente și ciocniri sîngeroase în periferiile Beirutului între armata libaneză și milițiile grupării politico-militare a musulmanilor șiiți „Amal" (în periferiile Beirutului, se aflau, în septembrie 1983, circa o jumătate de milion de șiiți, în mare parte refugiați din sudul Libanului).

Cum proiectile de artilerie au căzut și în pozițiile deținute de „forța multinațională" la marginea capitalei libaneze, noii veniți la ospățul războiului din Liban au ținut să-și pună imediat în evidență tehnica modernă de susținere, cantonată pe luciul mării din fața Beirutului (21 nave de război americane, franceze, italiene). În timp ce avioanele de asalt „Super Etendard" de pe portavionul francez „Foch" și F—14 „Tomcat" de pe portavionul american „Eisenhower" atacau cu rachete pozițiile milițiilor druze și ale aliaților lor din munții Liban, crucișătorul „Virginia" și cîteva distrugătoare aparținînd de US Navy își încercau bătaia tunurilor de la bord, în aceeași direcție. Armada multinațională din fața Beirutului a fost ulterior întărită cu una din cele mai mari nave de război din lume, cuirasatul american „New Jersey", cu 29 de tunuri de mare calibru capabile să trimită proiectile grele la 35 km distanță, completînd astfel panoplia zeului Marte cu care a fost procopsit, în ultimii ani, nefericitul pămînt al țării cedrilor.

Cînd scriu aceste rînduri, între forțele din conflict a fost încheiat un acord de încetare a focului (al nu știu cîtelea în decursul anilor de confruntări) și se pregătește un Congres național de reconciliere, menit să pună, în sfîrșit, capăt stării de continuă tensiune și distrugătoarei răfuieli stimulate de interese străine. Ce se va întîmpla în viitor rămîne de văzut. Deocamdată, epilogul dramei libaneze nu a fost încă încheiat. Este însă de sperat că, pînă la urmă, rațiunea va reuși să împiedice marșul zgomotos al sîngerosului zeu Marte și turnul său Babel se va destrăma, aducînd din nou liniștea pe frumoasele meleaguri ale „Perlei Orientului" și lăsînd poporul libanez să-și rezolve singur problemele, inclusiv restabilirea independenței și suveranității sale naționale pe întregul său teritoriu, fără amestec și presiuni din afară.

Crăciun Ionescu

AMERICA CENTRALĂ

Între confruntare și dialog

O recrudescență a luptelor și a violenței, pe de o parte, eforturi sporite de căutare a unei soluții negociate, pe de altă parte. Pentru America Centrală anul în curs a început totuși printr-o inițiativă in direcția păcii, despre care se va vorbi apoi insistent: crearea, la 9 ianuarie, a „Grupului de la Contadora", echipă negociatoare alcătuită din patru state (Mexic, Venezuela, Panama și Columbia), care și-a propus să nu dezarmeze în fața obstacolelor vechi sau noi și să ajungă, prin demersuri diplomatice persistente, la găsirea drumului spre pace în țările regiunii. Eforturile diplomatice au dat, deci, nota caracteristică a acestui an, cu atît mai mult cu cît 1983 a preluat întreaga încărcătură de tensiuni a anilor precedenți, tensiuni mereu escaladate, făcînd necesară și inevitabilă recunoașterea unui adevăr ce nu mai trebuia de altfel demonstrat: armele nu rezolvă, ci complică stările conflictuale, negocierile fiind singurele în măsură să defrișeze terenul complex al înfruntărilor. „Fronturile" din această parte a lumii au continuat, în acest timp, să fie active, fără ca să se reușească a se impune o formulă pe calea armelor (impas ce era de așteptat). Vărsarea de sînge s-a prelungit absurd și dureros, dar forțele ce se înfruntă nu dispun, totuși, de capacitatea de a înclina balanța, în mod decisiv, într-o parte sau alta. Speranțele sînt investite, pe mai departe, în eforturile diplomatice, cu toate că aceste speranțe sînt însoțite de o justificată prudență, dată fiind natura confruntărilor ce depășește cadrul strict local.

Pe un fundal constant al luptelor, al căror zgomot a bruiat adesea demersul diplomatic, eforturile in direcția păcii au înaintat cu dificultate, dar important este că ele nu au fost întrerupte. Chiar dacă războiul civil din Salvador a mărit, și în acest an, numărul victimelor, chiar dacă încordarea dintre Nicaragua și Honduras s-a accentuat, ca urmare a atacurilor de graniță ale grupurilor antisandiniste, chiar dacă tensiunile dintre Managua și Washington s-au resimțit adesea, iar manevre și demonstrații de forță americane au contribuit la perturbarea unei atmosfere și așa tulburi

În regiunile din Salvador ocupate de insurgenți, populația sprijină lupta și acțiunile acestora

Consilieri militari americani instruiesc soldații salvadorieni în lupta împotriva insurgenților

Pentru prima dată de la începutul crizei salvadoriene, opoziția armată și „Comisia de pace" instituită de guvernul de la San Salvador încep convorbiri directe în încercarea de a găsi o soluție negociată conflictului din această țară. Ceea ce se intenționează, a declarat președintele „Comisiei de pace", este ca Salvadorul să-și reglementeze problemele „cu mijloace proprii, fără amestec din afară". Acțiunea de mediere a „Grupului de la Contadora" este apreciată, și din acest punct de vedere, ca un util sprijin acordat statelor din zonă în încercarea de identificare a unor soluții proprii, atît pentru diferendele interne, cît și pentru cele bilaterale.

Tot pentru prima dată, un reprezentant al guvernului american, ambasadorul special Richard Stone, și membri ai opoziției salvadoriene s-au întîlnit la aceeași masă a negocierilor, la San Jose, în Costa Rica. „Aceasta consacră, scria «France Presse», recunoașterea de către Administrația Reagan a opoziției salvadoriene drept forță politică reprezentativă". La doi ani de la declarația franco-mexicană, recomandînd această recunoaștere — respinsă atunci categoric de guvernul american — pozițiile s-au modificat, în sensul acceptării unei duble realități: existența unei opoziții constituite, atît din punct de vedere militar cît și politic, și necesitatea cunoașterii reciproce a punctelor de vedere, cu alte cuvinte a demarării negocierilor. Căci, așa cum declară lideri ai Frontului Farabundo Marti de Eliberare Națională,

REMEMBER REMEMBER REMEMBER '83

„salvadorienii sînt cei ce vor trebui să negocieze între ei o soluție politică", dar, în același timp, ținînd cont de faptul că „guvernul Statelor Unite este în asemenea măsură implicat în această criză, încît anumite aspecte ale problemei trebuie discutate cu acesta".

La Washington, unde se acordă istmului o importanță strategică deosebită, părerile asupra politicii față de America Centrală pun adesea în opoziție Congresul și Casa Albă, iar aceasta în absența unei poziții americane coerente și bine definite și a preocupării, larg resimțite, față de posibila reeditare a „experienței din Vietnam". Căci partea a doua a anului a marcat, în fapt, o aplecare a balanței către o presiune militară crescîndă în zonă și o tendință mai dură față de ideea negocierilor. În urma deselor controverse, s-a trasat „Comisiei Kissinger", creată din inițiativa președintelui Reagan, sarcina de a face, pînă în februarie viitor, recomandările pe care, după studii și consultări amănunțite, le consideră oportune în domeniul politicii pe termen lung a Statelor Unite în America Centrală. Și aici, deosebirile de vederi sînt evidente, mai ales asupra cauzelor stării conflictuale din zonă, plasate în continuare de Casa Albă în sfera raporturilor Est-Vest, dar localizate de mulți oameni politici în înseși realitățile regiunii: subdezvoltare, inechități sociale, aspirații la o viață democratică, independentă. Reactualizarea vechii „teorii a dominoului" (o piesă căzută antrenează prăbușirea altora) se află la originea hotărîrii S.U.A. de „a nu permite" „o a doua Nicaragua" în zonă. Datorită considerentelor ținînd de „marea politică", diferitele crize ce bîntuie întreaga zonă tind tot mai mult să se internaționalizeze, implicarea externă sporește, potențialul exploziv acumulat aici începe să fie comparat cu cel din Orientul Mijlociu. Perspectiva unei intervenții militare americane în zonă suscită temeri și vădite aprehensiuni în rîndul statelor istmului, ca și a celor învecinate.

„Grupul de la Contadora" încearcă să deblocheze această situație, continuîndu-și demersurile diplomatice fără întrerupere. Documente pregătitoare începerii de negocieri multilaterale sînt pregătite, etapă cu etapă, pornindu-se de la identificarea factorilor ce alimentează tensiunile în zonă: cursa înarmărilor, prezența consilierilor militari străini, ajutorul militar extern, tentativele de destabilizare politică. Luna septembrie aduce, din acest punct de vedere, un important element nou: miniștrii de externe ai țărilor grupului negociator și omologii lor din cinci state ale Americii Centrale — Costa Rica, Guatemala, Honduras, Nicaragua și Salvador — aprobă un document, care pune bazele unor negocieri de pace. Se prevăd măsuri concrete ca, de exemplu, dezarmarea treptată a regiunii, retragerea consilierilor militari străini și inițierea unui dialog guvern-opoziție în țările confruntate cu conflicte interne, în vederea organizării de alegeri. Prin ratificarea documentului de către șefii de state din America Centrală,

Începute în iulie, manevrele comune americano-honduriene vor dura pînă în martie 1984

America Centrală: o imagine frecventă în ultimii ani

„inițiativa de pace a Grupului de la Contadora intră într-o etapă nouă, aceea a negocierilor", afirmă Oyden Ortega, ministrul de externe al Republicii Panama, țara gazdă a majorității reuniunilor grupului.

Speranțele de pace rămîn să fie, însă, confirmate de fapte. Drumul negocierilor nu va fi simplu, ci anevoios, în măsura în care în regiune se interferează o serie de factori externi, iar acumulările interne — dificultăți economice, frămîntări sociale, tendințe de reașezare a raporturilor de forțe, deziderate antiimperialiste — prefigurează un curent de schimbări și de afirmare a unor opțiuni autonome, care întîmpină opoziția activă a celor ce preferă statu quo-ul. O lume liniștită și parcă resemnată, în care establishmentul părea bine ancorat, erupe brusc în cea mai vie actualitate, scoțînd la lumină o nouă imagine a ei. În America Centrală, planeta își regăsește încă o confirmare a nevoii de schimbare a omenirii, de afirmare a identității proprii, a unui destin și a unei căi specifice de evoluție și dezvoltare.

Anca Voican

Dolarul și confruntările interoccidentale

În cursul anului 1983, dolarul a cunoscut o puternică ascensiune în raport cu celelalte principale valute occidentale, producînd mari perturbații pe piețele de schimb. Deși tendința a stopat, existînd chiar unele dări înapoi în perioada din urmă, dolarul continuă să se afle la niveluri-record, comparativ cu situația din ultimii ani, față

Cîteva luni, în cursul anului, bursele de schimb valutar au cunoscut o puternică agitație, datorită ascensiunii artificiale a dolarului, în contextul menținerii dobînzilor înalte americane

de alte monede (marca vest-germană, francul francez, yenul japonez etc.). „Concertarea interoccidentală" — despre care se afirma că fusese pusă pe rol la reuniunea la nivel înalt din mai de la Williamsburg în vederea combaterii dezordinilor monetare — a fost supusă unui serios test, bilanțul fiind considerat, îndeobște, negativ.

În declarația adoptată la reuniunea de la Williamsburg se preciza că țările participante (cele șapte principale state occidentale industrializate), prezervîndu-și „libertatea de a acționa fiecare în mod independent în materie de politică monetară", sînt, însă, dispuse „să aplice intervenții coordonate pe piețele de schimb în cazul în care se va conveni că asemenea intervenții vor fi utile". Era formula de compromis la care se ajunsese în cele din urmă, pentru concilierea pozițiilor net opuse, îndeosebi ale Statelor Unite, pe de o parte (favorabile unei atitudini de a se lăsa cursurile valutare să se stabilească liber pe piață fără intervenții ale autorităților monetare), și ale Franței, pe de altă parte, care reclama nu numai masive intervenții ale băncilor centrale pentru jugularea speculațiilor și dezordinilor valutare, ci și o nouă conferință monetară internațională, menită să reorînduiască sistemul și relațiile monetar-financiare. În centrul controversei se afla, de fapt, dolarul american, moneda-cheie a sistemului monetar-financiar în vigoare, ale cărei evoluții din ultimii doi ani, sub incidența politicii economico-financiare promovată de Statele Unite și la adăpostul privilegiilor conferite de înseși reglementările sistemului, puneau la grea încercare valutele ce-

Criza economică accentuată în ultimii ani, și care nu a slăbit realmente nici în 1983, a determinat în multe țări ale lumii o agravare a fenomenului șomajului; politici economice adecvate și echitabile de relansare economică sînt necesare pentru asigurarea ocupării mîinii de lucru, drept fundamental al omului

REMEMBER REMEMBER REMEMBER '83

lorlalte principale țări occidentale, economiile lor, și așa profund afectate de criză.

Pînă la sfîrșitul deceniului trecut, deși coordonatele sistemului monetar-financiar erau aceleași, dolarul păstrînd de departe poziția-cheie, totuși evoluțiile acestuia marcaseră o sensibilă slăbire: în contextul schimbărilor din raporturile de forțe interoccidentale, materializate în cîștigurile de poziție îndeosebi ale R.F.G. și Japoniei; tendințele în plan general-economic își spuseseră, în ultimă instanță, cuvîntul, dolarul resimțind o concurență sporită din partea mărcii vest-germane și yenului japonez. Accentuarea fără precedent a crizei pe ansamblul economiei occidentale în anii '80 a fost, însă, de natură să schimbe relativ rapid și substanțial tendințele. După îndelungi perioade de expansiune, inclusiv economiile vest-germană și japoneză au intrat într-o fază de „încezeală", confruntate cu profunde dificultăți. Monedele lor, considerate pînă atunci „forte" și în ascensiune, au resimțit efectele, pierzînd din viteză sau chiar scăzînd pe piețele de schimb. Dolarul, cum s-ar spune, a rămas fără un concurent de talie cît de cît similară. Și astfel, deși situația economiei americane nu se deosebea cu nimic de cea din celelalte țări occidentale (prezentîndu-se, dimpotrivă, chiar mai defavorabil), dolarul a început să redobîndească pozițiile pierdute, cursul său urcînd treptat pe piețele de schimb. De unde, pînă atunci, căutau cu predilecție plasamente în mărci vest-germane, yeni japonezi, franci elvețieni sau chiar francezi, deținătorii de capitaluri și-au reorientat atenția spre deviza-cheie, dolarul, avînd în vedere semnificația sa și, poate, înainte de toate, lipsa de opțiune, fluxul transferurilor în dolari putînd fi apreciat ca o expresie a „alegerii răului mai puțin rău".

Dar nu este vorba numai de atît. Fluxul transferurilor înspre dolar și, ca urmare, ascensiunea cursului acestuia, au avut cel puțin condiții favorizante în — dacă nu au fost chiar determinate de — politica economico-financiară adoptată pe plan intern de autoritățile americane la începutul anilor '80. Confruntate cu o inflație ridicată, considerată a fi devenit „inamicul public numărul 1", acestea au promovat, în numele combaterii fenomenului inflaționist, o politică de scumpire exorbitantă a creditului, prin introducerea unor dobînzi excesive. Capitalurile au pornit spre Statele Unite pentru a beneficia de nivelul de „fructificare" mai înalt oferit, iar cota mai „remuneratorie" a plasamentelor în dolari a făcut ca, pe piețele de schimb, cursul monedei americane să crească în raport cu alte principale valute occidentale. Pentru a stăvili transferurile masive de fonduri de pe piețele lor pe piața americană, dinspre monedele proprii înspre dolar, celelalte țări occidentale s-au văzut obligate să se alinieze, treptat, la dobînzile excesive, dar, avînd în vedere efectele directe ale scumpirii creditului pe linia frînării investițiilor, nu au adoptat, totuși — pentru a nu-și compromite complet activitatea economică, deja afectată de criză — dobînzi la fel de ridicate precum cele americane. Context în care dolarul și-a continuat ascensiunea pe piețele de schimb. S-a vorbit astfel — inclusiv la niveluri guvernamentale — de o „supraevaluare artificială" a dolarului, în măsura în care ascensiunea cursului monedei americane provenea nu dintr-o situație comparativ mai bună a economiei S.U.A., ci dintr-o politică de scumpire, fără baze reale, a creditului în această țară.

Scăderea ulterioară a dobînzilor la care s-a procedat din 1982 și în contextul căreia au s[...] apărut semne de reluare a investițiilor și, deci, a activității economice — nu a dus, practic, la oprirea ascensiunii dolarului. Pentru că această scădere a dobînzilor, întreprinsă pe măsură ce inflația a bătut în retragere, nu a fost făcută și în măsura reducerii acesteia. Ca urmare, pe piața americană, cel puțin la creditele pe termen lung, dobînzile reale (diferențele dintre ratele nominale ale dobînzilor și rata inflaționistă) sînt, în prezent, chiar mai ridicate decît în urmă cu doi ani, cînd se înregistrau nivelurile-record ale dobînzilor nominale. Condițiile „supraevaluării" s-au menținu[t] și cursul dolarului a continuat să crească pe piețele de schimb, în ciuda protestelor și criticilor partenerilor occidentali.

Profitînd de faptul că, în ultimele luni, S.U.A. s-au aflat în avans în cadrul ciclului redresării, oficialități americane au încercat să-și convingă partenerii că acesta este noul atu al dolarului. Numai că legătura strînsă a ascensiunii acestuia cu dobînzile mai înalte americane nu s-a dezmințit. Puseul febril al monedei americane din iulie-august a intervenit, în mod semnificativ, în contextul în care mai multe bănci americane au reaprins focul dobînzilor majorînd cu jumătate de punct procentual rata dobînzii la creditele acordate principalilor clienți, în condițiile cererilor sporite de împrumuturi pe fundalul redresării. Această simplă jumătate de punct procentual a anihilat efectele dealtfel firavei intervenții „concertate" pe piețele de schimb a băncilor centrale din S.U.A., R.F.G. și Japonia. Interpretată de majoritatea partenerilor occidentali ai S.U.A. ca „nesemnificativă" și chiar „formală", intervenția pare să fie considerată la Washington ca suficientă pentru a arăta că Statele Unite și-au respectat obligația asumată la Williamsburg și, totodată, îndeajuns de semnificativă pentru a proba că „forțele pieței" ar fi prea impetuoase ca să poată fi oprite prin noi intervenții, făcîndu-le, deci, inutile.

Deși un curs ridicat al dolarului le asigură, în principiu, o ascendență comercială (ținînd cont că înseamnă devalorizarea comparativă a propriilor monede și, deci, „ieftinirea" exporturilor și „scumpirea" relativă a importurilor), partenerii occidentali ai S.U.A. resimt „supraevaluarea" monedei americane ca o „sfidare de forță" la adresa lor pe plan politic, și ca un obstacol direct în calea redresării economiilor lor, întrucît dolarul „supraevaluat" îi constrînge, de fapt, să mențină dobînzi ridicate pe piețele interne, cu efecte nemijlocite în direcția descurajării, dacă nu chiar a compromiterii, reluării investițiilor și activității economice.

Pentru țările în curs de dezvoltare, consecințele sînt îndoit resimțite în plan economic: pe de o parte, dobînzile înalte care stau la baza „supraevaluării" dolarului sau care sînt perpetuate de aceasta le impun împovărătoare sarcini de rambursare a creditelor la care sînt nevoite să apeleze; pe de altă parte, cursul în sine ridicat al dolarului le accentuează povara, sporind semnificația reală a datoriilor lor externe, întrucît acestea sînt contractate în covîrșitoare majoritate în dolari.

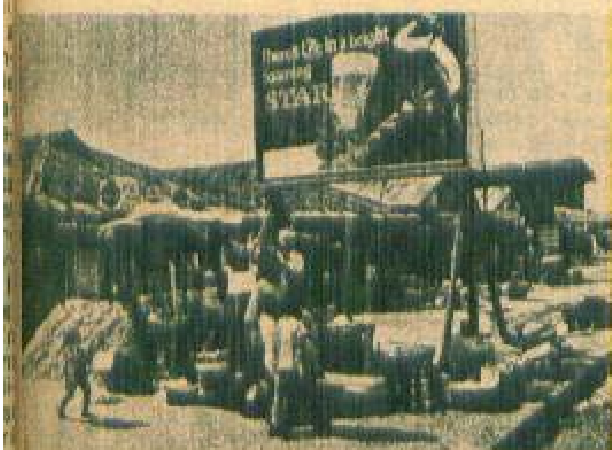
dr. Ilie Șerbănescu

Ce este complexul militaro-industrial?

Fără enigme și mistere

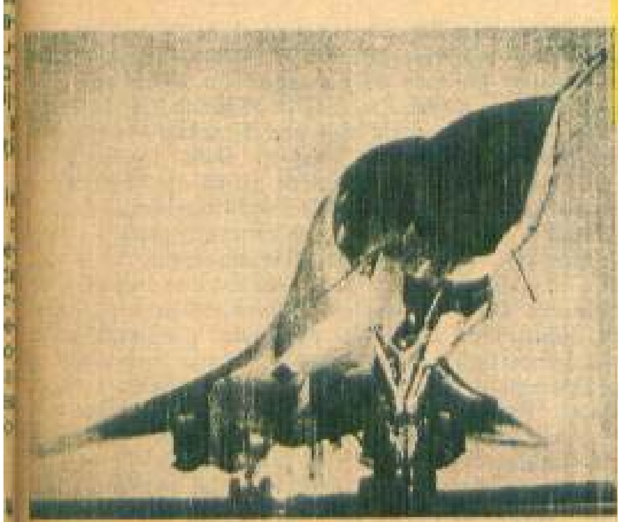
De unde provine dorința acumulării demențiale de armamente? Care este, sau care sînt motivele reale ale freneticei curse a înarmărilor? Provine oare cursa înarmărilor din condițiile sociale existente la un moment dat? Sau, nu cumva cursa înarmărilor este consecința directă a existenței, pe planeta noastră, a unor sisteme sociale diferite?

A fost o vreme cînd această ultimă teză număra mulți adepți. Atunci ca și astăzi, realitatea istorică este cea care oferea cele mai solide contraargumente acestui sistem de judecată, fundamentat pe prejudecăți și viciat de interese partizane. Pentru simplul motiv că această teză implică o gravă eroare de logică: ea presupune că, înainte de apariția orînduirii socialiste, istoria mondială n-a fost decît o lungă și fericită perioadă de pace și de coexistență fericită între țări și popoare. E fals; și cine nu recunoaște aceasta? În fapt, cursa înarmărilor a apărut în momentul în care mijloacele de producție au fost supuse, în totalitatea lor, controlului particular. Istoria abundă în exemple care demonstrează că statele capitaliste s-au angajat, în numeroase rînduri, într-o acerbă cursă a înarmărilor în încercarea de a-și afirma superioritatea, unele asupra altora, pentru a-și însuși teritorii străine și a coloniza alte țări. De altfel, este în logica elementară a capitalismului să încerce, pretutindeni și prin cele mai variate mijloace, crearea de condiții noi

Sărăcie și înarmări — două realități tragice și strîns legate ale zilelor noastre; cu numai 10 la sută din sumele cheltuite astăzi în absurda cursă a înarmărilor s-ar putea tripla actuala asistență publică pentru dezvoltare

şi mereu mai favorabile pentru maximalizarea profiturilor şi pentru punerea în aplicare a unei politici în măsură să protejeze, să susţină şi să extindă propriul sistem. Nu este o simplă întîmplare, de pildă, faptul că familia Krupp a intrat în istorie nu numai ca un mare fabricant de arme, ci ca un prototip al corelaţiei dintre profit şi cursa înarmărilor. Cei care realizează averi datorită armelor vor căuta, în mod normal, să pună la punct şi să comercializeze arme din ce în ce mai costisitoare. Dar aceasta nu este posibil decît în condiţii sociale specifice. Într-o societate în care mijloacele de producţie sînt în mîinile unor organisme particulare.

Iată de ce originea cursei înarmărilor este fără enigme şi mistere. Pentru că motivele principale ale cursei înarmărilor sînt extrem de strîns legate de legile emanînd de la acelaşi sistem socio-economic care permite o alianţă intimă între monopoluri şi administraţie, şi o uniune la fel de solidă între expansiunea capitalului şi politica oficială regizată de aceleaşi legi.

Cînd intră în joc „CMI"

Această alianţă şi uniune nu produce, însă, doar cursa înarmărilor, ci şi motivaţia acesteia, ceea ce, în practică, înseamnă teoretizarea necesităţii fabricării de arme împotriva a ceea ce „subminează". În concepţia burgheză, ordinea existentă — alias practicile capitaliste, neocolonialiste şi imperialiste în raporturile internaţionale — şi anume socialismul, lupta de eliberare, mişcarea mondială pentru încetarea cursei înarmărilor, pentru destindere, colaborare şi pace. De aici, o politică şi o diplomaţie conforme acestei realităţi. Astăzi, principalul inspirator al politicii şi diplomaţiei în chestiune este complexul militaro-industrial, pe scurt „CMI".

Termenul de complex militaro-industrial a apărut la începutul anilor '60, atunci cînd, în discursul său de adio la încheierea mandatului prezidenţial, Dwight Eisenhower spunea concetăţenilor săi americani: „Noi am creat o vastă industrie permanentă de armament, a cărei influenţă este resimţită în fiecare oraş, în fiecare instituţie, în fiecare birou al guvernului federal. Dar nu trebuie să pierdem din vedere gravele implicaţii ale acestei situaţii şi trebuie, în cadrul guvernului, să prevenim orice influenţă necontrolată a complexului militaro-industrial".

Ce au constatat o serie de ideologi şi politologi occidentali la sfîrşitul anilor '60? Să-i dăm cuvîntul cunoscutului John Galbraith: „Cei ce hotărăsc sînt forţele armate şi trusturile de armament, ele mulţumindu-se să informeze Congresul şi opinia publică, după ce deciziile au fost luate... Puterea militară a nesocotit dispoziţiile Congresului nostru; ea a retras opiniei publice şi Congresului puterea şi a transmis-o Pentagonului". Anvergura cîştigată de „CMI", de-a lungul anilor, este de-a dreptul impresionantă. Fostul diplomat american George F. Kennan, cunoscut politolog, aprecia, la rîndul său, în cartea sa „Nori primejdioşi", că, „reflectînd asupra situaţiei acestei ţări (S.U.A.) şi asupra comportării sale în materie de politică externă, nu trebuie pierdut din vedere niciodată un al doilea fenomen al vieţii americane: complexul militaro-industrial. Spunînd aceasta, mă refer la ponderea militarilor în calitate de clienţi ai economiei noastre, la rolul Pentagonului ca factor al vieţii noastre industriale şi la influenţa acestei situaţii asupra societăţii noastre".

Firmele de armament americane, care au ramificaţii în toată lumea, îşi asigură „partea leului" din beneficiile realizate de pe urma programului militar nu numai al S.U.A., ci şi al NATO ca atare. Iată cîteva dovezi, aduse la cunoştinţa publică de o serie de ziare, printre care „Kieler Nachrichten", din 4 aprilie 1978, „Wallstreet Journal" din 7 iunie 1977, sau „Business Week" din 27 iunie 1977:

— Chiar înaintea semnării tratatului SALT 2, preşedintele Jimmy Carter a dispus construirea unui nou sistem de rachete, celebrul MX. Proiectul a fost încredinţat firmelor „Aerojet General", „Hercules", „United Technologies", „Honeywell", „Northrop", „Rockwell International", „Westinghouse", „Legicon şi Geodynamics". Odată realizat, programul va aduce acestor firme circa 30 miliarde dolari beneficiu.

— Profiturile obţinute prin folosirea rachetelor Cruise (o singură rachetă costă în jur de un milion de dolari) revin, în principal, firmelor „General Dynamics" şi „Boeing".

— Costul total al programului Trident depăşeşte 22 miliarde. Şi de astă dată, beneficiile intră în buzunarele lui „General Dynamics", al cărui record în m... terie de profituri a fost atins, în 1977, cu suma d... 103,4 milioane dolari.

— Programul militar al S.U.A. asigură principalelor firme americane comenzi uriaşe. Astfel, Pershing II v... fi construită de „Martin Marietta"; avionul de lup... FX de „General Dynamics" şi „Northrop"; elicopte... rele de atac pentru armata de uscat de „Hughes Air... craft"; distrugătorul de tip Aegis, de „Litton Industries". Şi aşa mai departe. Firmele cele mai bine „co... tate" de Pentagon, pentru cifra lor de afaceri în m... lioane dolari, sînt următoarele, potrivit publicaţiei „Einheit", nr. 2 din 1979:

1. McDonnel-Douglas Corp.	2 465
2. Lockheed Aircraft Corp.	1 510
3. Northrop Corp.	1 480
4. General Electric Co.	1 347
5. United Technologies Corp.	1 233
6. Boeing Co.	1 176
7. General Dynamics Corp.	1 073
8. Grumman Corp.	982
9. Litton Industries Inc.	978
10. Rockwell International Corp.	964
11. Hughes Aircraft Co.	911
12. Raytheon Co.	784

Partea ce revine celor o sută din cele mai mari societăţi de capitaluri ale S.U.A., din valoarea totală a comenzilor militare ale Pentagonului, a fost de 69,7 la sută în 1970, de 66,3 la sută în 1975, de 72,1 la sută în 1979. În afară de două milioane de soldaţi, Pentagonul numără un milion de salariaţi civili. El furnizează arme pentru 63 de state şi se ocupă de instruirea pe teritoriul american a 10 000 de militari din 68 de ţări, pentru a nu mai aminti de instructorii proprii trimişi în alte ţări, cum este cazul Hondurasului. 11 la sută din mîna de lucru a S.U.A. este folosită în sferele de influenţă ale complexului militaro-industrial. „Asociaţia industriilor securităţii naţionale" garantează acţiunea concertată a organismelor de stat însărcinate cu problemele armamentelor şi a statelor majore ale armatei. Patru sute de întreprinderi americane sînt membre ale acestei Asociaţii, ele realizînd 90 la sută din totalul furnizărilor de armamente.

Nici complexului militaro-industrial din R.F.G., deşi mai modest ca cel din S.U.A., nu i se poate nega ...

fluenţa. Potrivit publicaţiei „Antimilitarismus Informationen", nr. 1 din 1979, producţia de armamente în R.F.G. se concentrează în 25 de întreprinderi, printre care: Siemens A.G., München; AEG-Telefunken, Frankfurt pe Main; Messerschmidt-Bölkow-Blohm (M.B.B.) GmbH, München; Vereinigte Flugtechnische Werke Fokker GmbH, Bremen; Krauss-Maffei AG (Flick), München; Motoren-und Turbinenunion GmbH, München/Friedrichshafen (M.A.N.+Daimler-B); Rheinmetall GmbH (Röchling), Düsseldorf; Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg AG (Haniel). Monopolurile care domină viaţa economică a R.F.G. ocupă, de asemenea, un loc preponderent în sectorul armamentelor. Este vorba de firmele Flick, Quandt, Thyssen, Krupp, Siemens, AEG şi Haniel. Sînt, cu alte cuvinte, aceleaşi firme care au profitat de izbucnirea celor două războaie mondiale şi care continuă să realizeze profituri uriaşe de pe urma cursei înarmărilor. Concernele vest-germane se numără din nou printre principalii armurieri ai Europei occidentale, ele sporindu-şi constant cifra de afaceri. De pildă, concernele Siemens şi AEG-Telefunken au atins o cifră de afaceri de ordinul a două miliarde mărci numai la capitolul comenzi militare.

În interesul sporirii influenţei lor politice şi a profiturilor monopolurilor de armamente, complexele militaro-industriale din alte ţări membre ale NATO au reclamat şi reclamă cu insistenţă o mai mare concentrare şi o mai mare centralizare a industriei de armamente. Este cazul Marii Britanii, Franţei, Italiei şi, în mai mică măsură, al celorlalte state membre ale NATO.

Internaţionalizarea „CMI"

În ciuda luptei concurenţiale dintre capitalurile destinate armelor în diferitele ţări ale NATO, procesul de transnaţionalizare progresează, iar aceasta se produce în cadrul cursei înarmărilor. Prin intermediul unei „integrări" şi unei „cooperări" interstatale pe planul armamentelor, monopolurile armamentelor intensifică vînătoarea după profituri maxime şi îşi lărgesc influenţa politică. În acest scop, ele se regrupează în sinul întreprinderilor transnaţionale de armamente. De exemplu:

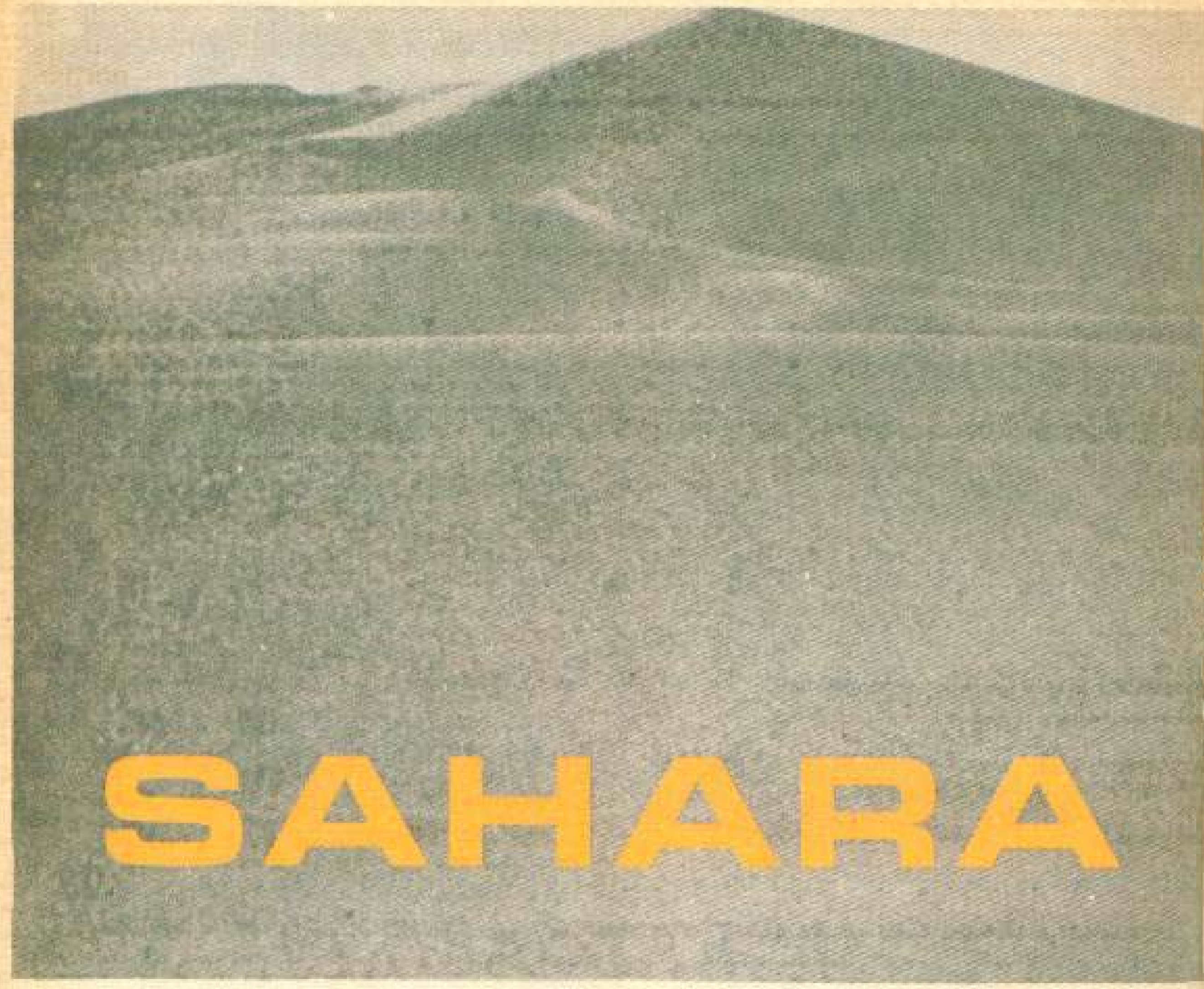
— Panavia Aircraft GmbH a fost fondată sub acoperirea unei întreprinderi vest-europene „în concordanţă cu dreptul (vest)-german". Cu sediul la München, această întreprindere are sarcina de a pune la punct un avion capabil pentru „toate misiunile (MRCA)", de tipul Tornado. Asociaţii întreprinderii sînt firma vest-germană MBB (42,5 la sută din capital), British Aircraft Corporation (42,5 la sută) şi Aeritalia (15 la sută). Se prevede ca Panavia să fie centrul de coordonare pentru fabricarea avionului de luptă multinaţional al anilor '90 şi anume TKF 90. Mai pot fi citate aproximativ 30 de exemple de diferite arme, avioane, motoare, tancuri, rachete, a căror realizare se face în comun de către diferite monopoluri şi întreprinderi occidentale.

Monopolurile de armamente, care formează nucleul complexului militaro-industrial, caută permanent comenzi din ce în ce mai importante, deoarece aceasta le garantează, fără riscuri şi cu binecuvîntarea statului, profituri gigantice şi pieţe interne şi externe sigure şi nedepinzînd de conjunctură. Anchetele efectuate de economişti şi politologi, ca şi o serie de informaţii de presă, arată că profitul pe care monopolurile îl realizează prin armamente este de două pînă la de trei ori mai ridicat decît în întreprinderi aparţinînd altor sectoare economice. Profitul realizat graţie armamentelor este, ca atare, un motor important şi autonom al cursei înarmărilor. Proporţiile acestui profit nu ar fi, însă, posibile fără ca statul, datorită unor măsuri extraordinare, să creeze condiţiile adecvate şi să garanteze aceste condiţii. Practic, concernele de armament ajung la profituri fabuloase, datorită unei presiuni fiscale grele asupra contribuabililor şi reprezintă o povară grea pentru economiile naţionale. Revista „Der Spiegel" nota, la un moment dat, că, în S.U.A., profiturile monopolurilor de armamente sînt mai mari cu aproape 60 la sută decît acelea ale întreprinderilor civile comparabile... Beneficiile (fără impozit), în raport cu capitalul propriu, realizate de întreprinderile de armament, sînt aproape de trei ori mai ridicate decît media profiturilor din industria americană.

Dezarmarea — unica soluţie

Este lesne de înţeles, în aceste condiţii, de ce complexele militaro-industriale consideră destinderea şi dezarmarea ca o lovitură dată propriilor interese. Şi atunci, ce e de făcut? Acceptarea continuării cursei înarmărilor ar apropia omenirea de o catastrofă îngrozitoare. O asemenea perspectivă nu este, din fericire, inevitabilă. În înseşi statele în care există şi operează complexele militaro-industriale există suficienţi oameni lucizi care avertizează, cu autoritate, asupra primejdiilor ce ameninţă astăzi umanitatea. Există în lume şi continuă să se producă o modificare profundă a raportului de forţe pe plan mondial, modificare ce înclină balanţa în favoarea forţelor înaintate, progresiste ale societăţii umane. Există ţările socialiste, ţările în curs de dezvoltare, nealiniate, există şi se dezvoltă o amplă mişcare a opiniei publice, a popoarelor, pentru pace şi dezarmare, împotriva cursei înarmărilor şi războiului. S-a demonstrat că încetarea cursei înarmărilor ar revigora alte sectoare social-economice, ar contribui, prin sumele rămase disponibile, la eradicarea sărăciei, a bolilor, a analfabetismului. Reconvertirea industriilor de armament în industrii civile e posibilă şi, la rîndul ei, beneficiară. Nu pentru monopoluri, dar pentru mase largi de oameni, pentru naţiuni întregi. Securitatea fiecărui stat ar putea fi garantată prin inversarea procesului existent astăzi. Adică nu prin acumularea de noi arme, ci prin reducerea lor treptată. Eliberate de încordarea pe care o generează cursa înarmărilor şi politica ce o inspiră, relaţiile dintre state, indiferent de orînduirea lor, s-ar dezvolta în baza principiilor coexistenţei paşnice, efortul pentru reglementarea celorlalte mari probleme ce confruntă umanitatea ar deveni, într-adevăr, un efort comun. Ceea ce i-ar da vigoare, trăinicie, permanenţă. O asemenea devenire a lumii este obiectivul primordial al politicii externe a României socialiste, împărtăşit de popoarele ce trăiesc pe toate meridianele acestui pămînt.

George Serafin

SAHARA

chipul pustiului

Sahara este, înainte de toate, cel mai mare deșert din lume. Se întinde pe o suprafață de 6 475 000 km² din totalul mondial de 26 000 000 km² de deșert. Este, de asemenea, și cel mai arid. Acoperă aproape un sfert din Africa, de la Atlantic la malurile Mării Roșii și de la lanțul munților Atlas pînă la primele stepe sudaneze. De fapt, e dificilă determinarea limitelor deșertului căci, în cele din urmă, el nu are nimic definit. Pustiul este o mișcare constantă în jurul unor insulițe stîncoase. În acest deșert există și stepe sărăcăcioase, podișuri pietroase, lacuri sărate și masive muntoase, ca Hoggar și Tibesti, care se înalță pînă la 3 000 m altitudine. Numai acolo unde apa subterană răzbate pînă la suprafață se găsesc — risipite ca niște puncte întunecate pe galbenul strălucitor al pustiului — așezări omenești: oazele. În ele își duc traiul, ca agricultori și crescători de vite, ceva mai mult de o jumătate de milion de oameni, într-o climă vrăjmașă, care cunoaște arșițe înspăimîntătoare, oscilații de temperatură ajungînd la 30° și chiar 40° C în cursul aceleiași zile, și numai extrem de rar ploi.

Se întîlnesc, așadar, în Sahara, zone de nisip (erg), sau întinderi plate și presărate cu pietricele (reg), precum și regiuni muntoase. În erg, dunele ating cîteodată 200 metri înălțime. Aceste dune nu sînt fixe, cîteva, de pildă barkanele, putînd înainta între 10 și 15 metri pe lună. Alteori, această formă de relief ocupă suprafețe vaste, cum ar fi marele erg oriental, care măsoară 300 km lungime și 150 km lățime. Regul definește largi întinderi de nisip întărit, acoperite cu pietre negre sau cu porțiuni stîncoase. Reliefului inițial, frămîntat și brutal, i-a luat locul o suprafață netedă, efect al vechilor eroziuni fluviale. Anumite reg-uri, cum ar fi Ténéré, sînt imense, dînd senzația de nemărginire.

În Sahara, totul este relativ, omul, împrejurimile, culorile. Nu există o scară de măsură, obiectele parcă nu mai au dimensiuni. Nimic, în afara unei suprafețe strivite de lumină.

Pentru a ajunge la ksours (mici aglomerări umane), trebuie să urmezi adevărate labirinturi — aflate între pîlcuri de curmali, ziduri de argilă sau de trestie legată trunchi lîngă trunchi: ele sînt precara protecție a micilor suprafețe cultivate, împotriva vîntului și a nisipului devorator. Apoi, întortocherea, aparent, fără noimă, a înguştelor „străduțe" ale așezărilor de acest tip are o rațiune. Ea servește omului ca paravan împotriva năprasnicelor raze solare.

Ar fi o greșeală să se creadă că Sahara a fost dintotdeauna un pustiu. Savantul englez Richard Baker — reputat cunoscător al Africii — scria cu un pătrar de veac în urmă: „Astăzi se consideră ca un fapt dovedit că, în vremuri preistorice, Sahara era acoperită de păduri tropicale. Mai tîrziu însă, încetul cu încetul, clima s-a modificat. Căzînd cantități din ce în ce mai mici de ploaie, fauna și flora tropicală au dispărut". Schimbările climatice, este adevărat, sînt principala cauză a transformării dramatice a chipului Saharei. Dar omul? În decursul timpului, triburile nomade au doborît copacii, au incendiat desișurile pentru a-și croi drum spre inima Africii. De asemenea, la degradarea și moartea învelișului vegetal au participat și turmele de vite. Efectul? Cantități din ce în ce mai mici de ploaie.

Încă în urmă cu 6-7 mii de ani, în mijlocul Saharei, în zona masivului Hoggar, trăiau girafe și hipopotami. Pe vremea Romei, nordul Saharei era considerat un adevărat grînar. Aici, romanii creaseră ingenioase sisteme de irigație: din bazinele de acumulare, apa se scurgea prin canale cu pereții zidiți în cîmpia lipsită de ploi.

Astăzi, Sahara începe să redescopere apa.

Civilizația deșertului

Apa este un lichid mai prețios decît petrolul pentru viitorul Saharei. Vitală pentru agricultură, prospecțiuni miniere și pentru industriile pe cale să se nască, apa urmează să transforme economia, peisajul și mediul înconjurător saharian. Toată apa deșertului provine din subsol, pînza freatică fiind aceea care alimentează oazele și culturile, dar de unde vine această apă? Multă vreme s-a crezut că pînzele freatice erau, de fapt, ape fosile — rezervoare create prin infiltrațiile survenite în decursul timpului. În realitate, nu sînt decît acumulările, în profunzime, a infiltrațiilor cauzate de ploile ce cad în jurul Saharei. Dar trebuie să se scurgă, desigur, mult timp pînă ce această apă traversează toate straturile geologice. Anumiți autori estimează la circa 1200 ani durata acestui ciclu, pînă cînd apa poate fi băută. Prin urmare, în oaze se bea astăzi apa ploilor căzute în epoca califului **Harun Al Rașid!**

Aceste rezervoare sînt, prin urmare, grandioase, dar sînt necesare mijloace tehnice din ce în ce mai importante pentru a le exploata. Locuitorii oazelor din extremul sud saharian, folosind mijloace arhaice, dar eficace, reușesc să cultive legume sau palmieri. Irigația depinde, de regulă, de ridicarea apelor subterane.

Foggara. Metoda de irigare cea mai originală în Sahara rămîne, fără îndoială, **foggara,** un canal subteran lung, care drenează apa pornind în căutarea ei acolo unde se află, adică în formațiunile de gresie, la izvor, nu sub cerul liber, ci într-o galerie subterană, spre a avea loc doar un minim proces de evaporare. Apa se ridică prin capilaritate la suprafață, de-a lungul galeriei, și este purtată în pantă lină către oaze, unde ajunge la un rezervor **(majem),** de unde apa este distribuită prin alte canale — **seguia** (rigole) — care duc pînă în grădini. Acest mod de irigare nu necesită nici o forță animală sau umană și are avantajul că nu seacă. În ceea ce privește debitul, acesta rămîne constant.

Foggara se poate recunoaște după gropile care brăzdează nisipul la aproximativ fiecare 10 metri. Prin aceste puțuri sînt evacuate surpările de nisip și se asigură întreținerea șanțurilor, lungi cîteodată de 30 sau 40 km. În regiunea Adrar, din Algeria, există aproape 1500 km de **foggara** și 4000 km în tot cuprinsul Saharei. Este de admirat priceperea tehnică a „inginerilor" din timpurile stră-

vechi care au știut să găsească locurile precise unde se afla apa și să descopere totodată izvoarele acesteia.

Dar astăzi, problema apei este altfel abordată. **Foggara** este într-adevăr „redescoperită" pentru a rămîne o sursă a vieții, sacră, impunînd respectul. Cel ce finanța altădată o **foggara** devenea stăpînul acesteia și, în consecință, vindea celorlalți apa.

Situația este cu totul alta astăzi, de cînd apa aparține colectivității. Autoritățile administrative și tehnice din departamentul Adrar pun accentul pe importanța apei, apartenența acesteia la comunitate și pe păstrarea de **foggara** care trebuie întreținute printr-un mare elan de solidaritate, unind dimpreună lucrările și finanțarea lor.

Debitul de apă obținut se împarte tuturor, în funcție de participare, după o măsură stabilită dinainte, și care este **habba.** Astfel, fiecare primește una, două sau trei **habba** care vor permite, în tot cursul anului, fie consumul apei ca atare, fie folosirea ei în irigarea cîmpului. Dar, dincolo de acest an, trebuie supravegheate întreținerea, curățarea, dimpreună cu deschiderea unui alt **foggara** ce va spori debitul celorlalte. În regiunea Timimoun există nu mai puțin de 202 **foggara** în cele 52 **ksours.**

Însă irigarea cu ajutorul acestor **foggara** nu mai răspunde exigențelor pe care le impune dezvoltarea reală a agriculturii. Procedeul adoptat este, evident, forarea. Există astăzi 34 foraje realizate dintre cele 60 programate. Numărul lor rămîne însă insuficient, ținînd cont de posibilități care, conform unui studiu al experților UNESCO, pot permite instalarea a 800 foraje fără riscul de a epuiza pînza de apă, cu debit de 15 m³/sec. De altfel, posibilitățile hidraulice disponibile, dacă sînt folosite în mod optim, vor permite punerea în valoare a 10 000 ha.

Pustiul renaște

Datorită acestei abundențe de apă din ultimii ani, autoritățile au angajat investițiile necesare pentru a transforma în mod progresiv regiunea, pentru a adapta tehnologiile agricole necesare, a experimenta și a alege culturile spre a utiliza astfel, la maximum, apele subterane.

Agricultura a luat o nouă înfățișare, iar cultura tomatelor cunoaște astăzi o mare amploare. Producția de tomate din regiunea Adrar este expediată, în parte, către nordul Algeriei, dar se exportă totodată în străinătate, cu precădere către Republica Democrată Germană.

Principala preocupare a autorităților din zonă este crearea de condiții favorabile exprimării depline a inventivității oamenilor și venirea în întîmpinarea nevoilor acestora. Această apropiere pragmatică facilitează transformarea înfățișării unei regiuni unde este deja vizibilă sporirea cuceririlor geniului uman în lupta cu o natură pe cît de mîndră pe atît de maiestuoasă.

În ciuda unei clime extrem de dure, caracterizată prin călduri puternice, furtuni de nisip, arșița vîntului sirocco și chiar înghețuri, în anumite **ksours** s-au întreprins eforturi importante pentru a dezvolta agricultura astfel încît să poată fi adaptată condițiilor locale. Noua orientare ado tată în dezvoltarea agricolă a fost axată pe inter sificarea grădinăritului, prin introducerea de teh nici noi și utilizarea mai cu seamă a serelo Aceste tehnici au dat rezultate concludente, iar i viitoarele programe de dezvoltare se prevede ex tinderea lor, făcîndu-le accesibile tuturor, ceea c va permite, de asemenea, o diversificare a cultur lor și introducerea altora noi.

Cucerirea distanțelor

Beneficiind astăzi de artere bine trasate și as faltate, în mijlocul unei regiuni ce dispune, dato rită mai ales sursei solare, de energie electrică în proporție de 70%, care permite — prin introduce rea îndeosebi a televizoarelor, a instalațiilor d aer condiționat și a congelatoarelor — celor 24 de **ksours** să trăiască la unison cu restul țării orașul Adrar — inima unei regiuni-șantier — und răsar școli și colegii, este situat la 1600 km de ca pitală, Alger. Iată deci importanța care se acord căilor de comunicație în sudul saharian, adese uitat, dacă nu chiar practic necunoscut locuitori lor din nordul țării.

Făcînd abstracție de căile aeriene care permi legături regulate cu marile așezări Bechar, Ghar daia, Oran, Alger etc., legături simbolizate de ae roportul din Adrar, creat recent și amenajat c aeroport internațional, o remarcabilă rețea rutier a fost construită în mijlocul acestui deșert, oferind astfel „dezenclavarea" populațiilor dispersat în numeroasele **ksours.** Situată în sud-vestul Algeriei, regiunea Adrar se întinde pe mai mult de 500 000 km², ceea ce corespunde întregii suprafețe a Franței. În direcția nord-sud, distanțele de parcurs sînt considerabile. De la Oran la Adrar sînt 1400 km de drum, iar de la Ghardaia la Adrar 900 km. Legăturile interne ale regiunii sînt formate, în majoritate, de numeroase și foarte lungi piste. Primele eforturi de dezenclavare a Adrar-ului s-au făcut acum 15 ani, anterior planurilor pe patru ani și, în acest cadru, au fost realizate două șosele asfaltate, una de 600 km plecînd din Bechar, cealaltă de 450 km, pornind din El Golea. Aceste prime eforturi ale statului — executarea unei rețele rutiere necesită, în medie, 300 m³ de apă/km — au permis localității Adrar să se desprindă din izolare și să se deschidă lumii moderne. Prin consolidarea șoselelor Reggane — Bordj Mokhtar, s-a asigurat o dezvoltare socio-economică și culturală excepțională a regiunii, acestea facilitînd accentuarea schimburilor cu țările vecine din sud, cu Mali (o frontieră de 1100 km), cu Mauritania (100 km).

Sahara, uitată de acum cîteva milenii de oamenii din nord, ce pare ca imobilizată în nisipurile și misterul său, dovedește din ce în ce mai mult, astăzi, datorită geniului creator african, că ea poate fi fertilizată și rentabilizată de către om. Ea poate renaște după o lungă eclipsare istorică și redeveni acea răscruce de comunicații, de schimburi și de apropiere între popoare care a fost odată, vatra unei bogate civilizații a continentului african, despre care se spunea că nu are trecut, nici amintiri. Renașterea, pe toate planurile, a Adrar-ului și a regiunii sale, dovedește că Africa este bogată prin diversitățile, tradițiile sale, prin vitalitatea și ingeniozitatea popoarelor sale.

GEOGRAFIA

SĂRĂCIEI

În anul 2000 lumea noastră va fi una a săracilor, o lume în care majoritatea populației (75 la sută) va trăi în țări în care foamea n-a fost încă învinsă sau unde supraviețuirea se află la limita inferioară. Concluzie dramatică a unor studii de sorginte ONU.

Astăzi, lucrurile nu diferă prea mult. Sărăcia, indicator dramatic pentru cvasimajoritatea țărilor lumii a treia, devine tragică pentru numeroase state pe care Națiunile Unite le includ în rîndul celor mai puțin dezvoltate. Ele sînt în număr de 31 — 21 în Africa, 8 în Asia, cîte unul în America Latină și Oceania. Parametrii considerați în această clasificare sînt venitul redus pe locuitor, nivelul slab al alfabetizării adulților, cota redusă reprezentată de produsele industriale în ansamblul producției naționale. În medie, nivelurile sînt, în ordine: 183 dolari, un sfert din populație, 8 la sută din producția națională.

În țările cele mai defavorizate trăiesc aproape 300 milioane de oameni (500 milioane la sfîrșitul secolului XX), dintre care 70 de milioane de „conpămînteni" erau, în 1977, subnutriți, incluzînd doi din fiecare trei copii. Un om din lumea mizeriei are o speranță de viață (45 de ani) cu 15 ani mai mică decît „fratele" său din polul abundenței. Mai mult de două treimi din populația statelor „sub-subdezvoltate" nu are acces la apă potabilă; în 29 din aceste state (fără Lesotho și Samoa) malaria este la ea acasă.

În prezent, statele cele mai puțin dezvoltate au devenit mari importatoare de alimente, circa 28 la sută din încasările lor de pe urma exporturilor fiind cheltuite pentru achiziționarea de hrană. Iar mai mult de jumătate din valoarea tuturor exporturilor acestora este acoperită de un număr de 8 produse: cafea, ceai, tutun, bumbac, fructe, arahide, semințe oleaginoase, animale vii. Să ne oprim aici, detaliile aflîndu-se în fișierul care urmează.

Ce-i de făcut? Pentru națiunile industrializate, pentru Nordul bogat care risipește anual mii de miliarde de dolari pentru armamente, care angajează cele mai mari energii pe terenul confruntării Est-Vest, realitatea Sudului auster ar trebui să fie un zguduitor avertisment, semnul unui risc care planează asupra întregii omeniri. Un risc implacabil atita timp cit necesitatea unei noi rinduieli economice mondiale este recunoscută numai în fraze cu lustru diplomatic. Vremea este a acțiunii.

AFRICA • Benin, **situat în V. Africii, 112 622 km.p., 3,5 milioane locuitori; capitala: Porto Novo. Vecinii: Volta Superioară, Niger, Nigeria, Golful Benin, Togo. 90 la sută din populație depinde direct sau indirect de agricultură (manioc, batate, palmier de cocos, arahide, bumbac), ramură slab dezvoltată, ca și industria (prelucrare primară a materiilor prime vegetale). Produs național brut: 757 milioane dolari (224 dolari pe locuitor). Export: nuci de cocos, bumbac, arahide.** • Botswana. **Stat în S. Africii, limitat de Zimbabwe, R. Sud-Africană, Namibia. 600 372 km.p., 800 mil locuitori; capitala: Gaborone. Bogate resurse minerale (diamant, cupru, nichel, huilă, mangan), mineritul avind o pondere de 25 la sută în PNB. Cea mai mare parte a populației depinde însă de agricultură (creșterea animalelor). Industria se rezumă la prelucrarea, pe scară mică, a produselor animale. Produsul național brut: 461 milioane dolari (544 dolari pe locuitori). La export: diamante, concentrate nichel-cupru, carne ș.a.** • Burundi. **Situat în centrul Africii, limitat de Rwanda, Tanzania, Zair. 27 834 km.p., 4,3 mil. loc. capitala: Bujumbura. Țară foarte slab dezvoltată. Agricultura orientată spre export (cafea). Resurse minerale puțin cunoscute; industria, neînsemnată, concentrată în capitală. Produs național brut: 610 mil. dolari (140 dolari pe locuitor). Export: cafea (peste 85 la sută), bumbac, ceai, tutun.** • Republica Capului Verde. **În Oc. Atlantic, la 500 km. de V. Africii. 4 033 km.p., 300 000 loc; capitala: Praia. Agricultura, practicată în perioadele cu precipitații normale, ocupă aproape 60 la sută din populație (porumb, cafea, trestie de zahăr, cartofi, banane, nuci de cocos). Resursă minerală: sare. Industrie (alimentară și materiale de construcții) slab dezvoltată. Produs național brut: 50 mil. dolari (150 dolari pe loc.). Export: pește, banane, sare.** • Republica Centrafricană. **Situată în Africa centrală, 622 984 km.p., 2 mil. locuitori, învecinată cu Ciad, Sudan, Zair, Congo, Camerun. Capitala: Bangui. Agricultura — sector predominant (90 la sută din populația activă), maniocul și bananele fiind principalele produse. Industria, rudimentară, prelucrează materii prime agricole. Produs național brut: 526 mil. dolari (248 dolari pe locuitor). Exportă: cafea, lemn, bumbac, diamant.** • Ciad. **Situat în Sahara Africană, 1 284 000 km.p. 4,4 mil. locuitori; capitala: N'Djamena. Vecini: Libia, Sudan, R. Centrafricană, Camerun, Nigeria, Niger. 85 la sută din populație depinde de agricultură. Subsol insuficient cercetat: petrol, natron (carbonat de calciu), sare. Industrie slabă: egrenarea bumbacului, textile. Produs național brut: 808 mil. dolari (188 dolari pe locuitor). La export: bumbac (cca 64 la sută), carne, natron.** • Comore. **Arhipelag între Madagascar și Africa. 2 171 km.p., 300 000 loc.; capitala: Moroni. 87 la sută din populație lucrează în agricultură (în special plantații): vanilie, plante aromate, cocotieri, cafea, cacao. Industrie pe scară redusă (prelucrează materii prime agricole). Produs național brut: 80 mil. dolari (153 dolari pe locuitor). Exportă esențe de parfum, vanilie, copra.** • Etiopia. **În E. Africii, 1 221 900 km.p., 30,4 mil. locuitori, limitat de Marea Roșie, Djibouti, Somalia, Kenya, Sudan. Capitala: Addis Abeba. Agricultura (80 la sută din populația activă) nu asigură necesarul alimentar intern. Industrie textilă și alimentară. Resurse minerale puțin explorate și exploatate. Produsul național brut: 4,239 miliarde dolari (143 dolari pe locuitor). Exportă cafea (cca 80 la sută), piei brute ș.a.** • Gambia. **Enclavă în statul Senegal, în V. Africii. Suprafața — 11 295 km.p., populația: 600 000 locuitori; capitala: Banjul. Economie agrară înapoiată, bazată pe monocultura de arahide. Manufactura este și ea tributară acestui produs, pe care îl prelucrează pentru export. Construcțiile, repararea ambarcațiunilor fluviale, atelierele sătești se adaugă elementelor industriei. Importă produse agroalimentare. La export: arahide și ulei de arahide (90 la sută). Produs național brut: 139 milioane dolari (244 dolari pe locuitor).** • Guineea. **Pe coasta de V. a Africii, limitată de Guineea-Bissau, Senegal, Mali, Coasta de Fildeș, Liberia, Sierra Leone, Oc. Atlantic. Suprafața: 245 857 km.p., populația: 4,9 mil. de locuitori; capitala: Conakry. Însemnate resurse de bauxită, minereu de fier; diamante. 85 la sută din populația este dependentă de agricultură: arahide, orez, banane; creșterea animalelor. Industria prelucrătoare (5 la sută din populație), concentrată în capitală. La export — bauxită și alumină (97 la sută), banane, cafea, ulei de palmier, diamante. Produs național brut: 1,2 miliarde dolari**

GEOGRAFIA SĂRĂCIEI

(262 dolari pe locuitor). • Guineea-Bissau. Pe coasta de V. a Africii, învecinat cu Senegal, Guineea, Oc. Atlantic. Suprafaţa: 36 125 km.p.; populaţia — 560 000 loc.; capitala: Bissau. Predominantă agricultura (80 la sută din populaţie): cocotieri, arahide, manioc. Industrie rudimentară: uleiuri vegetale, cherestea ş.a. La export: arahide, ulei de palmier, lemn. Produs naţional brut: 137 milioane dolari (250 dolari pe locuitor). • Lesotho. Enclavă în Republica Sud-Africană. 30 355 km.p., 1,3 milioane locuitori; capitala: Maseru. Economie agrară slab dezvoltată (creşterea ovinelor, caprinelor), ocupînd peste 4/5 din populaţie. Produsul naţional brut — 186 mil. dolari (145 dolari pe loc.), realizat din agricultură (37 la sută), industrie (2 la sută) etc. La export: lînă, mohair, diamante, animale vii. Importatoare de produse alimentare. • Malawi. Stat în S-V Africii, limitat de Tanzania, Mozambic, Zambia. Suprafaţa — 118 484 km.p., populaţia — 5,8 mil. locuitori; capitala — Lilongwe. Economia slab dezvoltată, bazată pe agricultură, destinată consumului intern (porumb, manioc, batate) şi exportului (tutun, bumbac, arahide). Industrie modestă. Produs naţional brut: 1,011 miliarde dolari (175 dolari pe locuitor). • Mali. Situat în N—V Africii. 1 200 000 km.p.; 6,5 milioane locuitori; capitala: Bamako. Limite: Mauritania, Algeria, Niger, Volta Superioară, Coasta de Fildeş, Guineea, Senegal. Agricultura slabă, afectată serios de mari secete, ocupă 90 la sută din populaţie; mei, sorg, manioc, arahide, bumbac. Industria se rezumă la prelucrarea materiilor prime agricole. Zăcăminte neexploatate de bauxită, minereuri de fier, cupru, uraniu, fosfaţi. Produs naţional brut: 824 milioane dolari (131 dolari pe locuitor). Exportă: arahide, bumbac, animale vii. • Niger. Situat în partea central-nordică a Africii, limitat de Algeria, Libia, Ciad, Nigeria, Benin, Volta Superioară, Mali. Suprafaţa — 1 267 000 km.p., populaţia — 5,2 milioane loc.; capitala — Niamey. Creşterea animalelor şi cultura arahidelor ocupă 90 la sută din populaţia activă. Valorifică bogate resurse de uraniu. Industrie — ulei de arahide, egrenarea bumbacului. Producţia agricolă satisface 3/4 din necesarul intern. La export — concentrate de uraniu, uleiuri vegetale. Importă produse alimentare, combustibil ş.a. Produs naţional brut — 1,1 miliarde dolari (220 dolari pe locuitor). • Rwanda. În E Africii ecuatoriale. 26 338 km.p.; 4,7 mil locuitori; capitala — Kigali. Limite: Uganda, Tanzania, Burundi, Zair. Circa 48,4 la sută din PNB este datorat agriculturii; industria participă la PNB cu 14,2 la sută. Cafea, ceai, piretru (împreună asigurînd peste 4/5 din exporturi), porumb, orez, manioc (baza alimentară), bananieri; creşterea animalelor, sector important în economia ţării. Industria se reduce la prelucrarea materiilor prime. Resurse importante de gaz metan. Produs naţional brut: 848 mil. dolari (188 dolari pe loc.). • Somalia. Situată în Cornul Africii, Somalia se învecinează cu Kenya, Etiopia, Djibuti şi Oc. Indian. 637 657 km.p., 3,5 mil locuitori. Capitala — Mogadiscio. Produs naţional brut: 481 mil. dolari (130 dolari pe locuitor). Agricultură înapoiată, afectată de condiţii climatice, principala activitate fiind creşterea nomadă şi seminomadă a animalelor. Industria se reduce la un număr mic de unităţi prelucrătoare ale materiilor prime vegetale şi animale. Dispune de zăcăminte de uraniu, fier, cuarţ, gips, beriliu, neexploatate (cu excepţia minereurilor de fier). La export — animale vii, banane, carne, piei crude ş.a. • Sudan. Stat african, învecinat cu Egipt, Marea Roşie, Etiopia, Kenya, Uganda, Zair, R. Centrafricană, Ciad, Libia. 2 505 813 km.p.; 17,9 mil. locuitori. Capitala — Khartoum. Produs naţional brut: 5,568 miliarde dolari — 320 dolari pe locuitor — (38 la sută din agricultură; 5,8 la sută din manufacturi). Economia este dominată de agricultură, care ocupă mare parte a populaţiei şi dă 95 la sută din exporturi. Încearcă să-şi diversifice culturile, dar bumbacul continuă să domine oferta la export. Produce 4/5 din guma arabică din lume şi este mare cultivator de susan. Pe lîngă sorg, principalul produs agricol, consumul intern se bazează pe carne, arahide, manioc, mei; creştere extensivă a animalelor, capre, oi, bovine, cămile (locul 2 în lume). Resurse minerale slab prospectate şi exploatate. Industrie neînsemnată, tributară prelucrării materiilor prime agricole. • Tanzania. Stat în E Africii, limitat de Burundi, Rwanda, Uganda, Kenya, Oc. Indian, Mozambic, Malawi, Zambia, lacul Tanganika, Zair. Suprafaţa: 945 087 km.p.; 18 milioane locuitori; capitala: Dar Es Salaam.

GEOGRAFIA SĂRĂCIEI

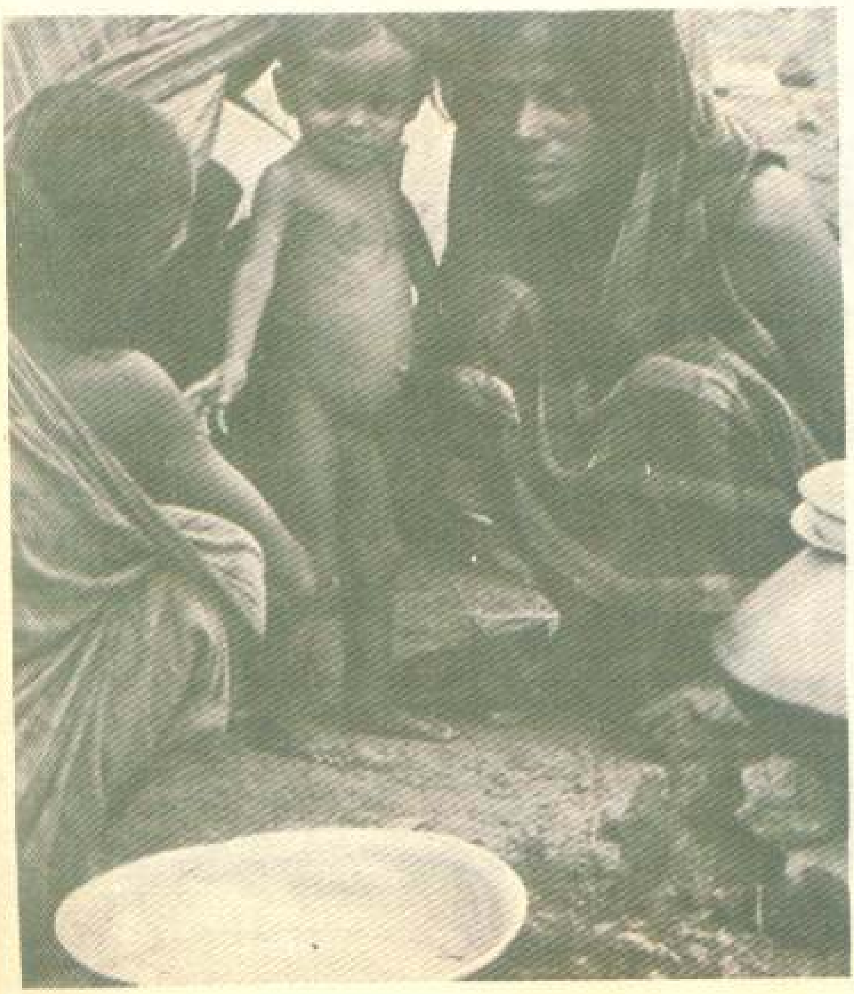
Variate resurse naturale. Produs național brut: 4,354 miliarde dolari (263 dolari pe locuitor). Agricultura contribuie cu 48 la sută la formarea PNB și peste 80 la sută din populație depinde de această ramură. Dar numai 5,4 la sută din teritoriu este arabil și, în mod tradițional, sectorul agricol este orientat mai degrabă spre export decît spre satisfacerea nevoilor interne (cuișoare, sisal, cafea, bumbac, creșterea vitelor). Industria contribuie cu peste 9 la sută în formarea PNB și se referă la fabricarea zahărului, egrenarea bumbacului, medicamente ș.a. Dispune de rezerve de uraniu și nichel, neexploatate încă. • Uganda. În E Africii ecuatoriale, invecinată cu Sudan, Kenya, Tanzania, Rwanda, Zair. 236 036 km.p., 13,2 milioane locuitori; capitala: Kampala. Produs național brut: 3,472 miliarde dolari (280 dolari pe locuitor). Agricultura — inclusiv industria forestieră și pescuitul — contribuie cu circa 75 la sută în PNB și cu aproape 90 la sută la export. Alte produse agricole: ceai, tutun, cacao. Extracția cuprului se face la scară redusă. Sectorul manufacturier (5 la sută în PNB) se referă la mici întreprinderi textile, de îngrășăminte chimice, țigarete, zahăr, textile, materiale de construcții. • Volta Superioară. Situată în Africa de V, între Mali, Niger, Benin, Togo, Ghana, Coasta de Fildeș. 274 200 km.p.; 6,6 mil. locuitori; capitala: Ouagadougou. Peste 4/5 din populație ocupată în agricultură și, aici, creșterea intensivă a animalelor (capre, oi, bovine) deține ponderea. Cultivă mei, sorg, orez, batate, bumbac. Industria se rezumă la prelucrarea unor materii prime agricole locale: egrenarea și țesături din bumbac, produse alimentare ș.a. Produsul național brut: 870 mil dolari (160 dolari pe loc). La export oferă animale vii, piei și pieilcele, bumbac, arahide, susan etc.

AMERICA LATINĂ. • Haiti. Ocupă treimea vestică a insulei omonime din Marea Caraibilor. Limite: Oc. Atlantic, Rep. Dominicană, Marea Caraibilor. 27 750 km.p., 4,9 mil. locuitori. Capitala: Port-au-Prince. Produs național brut 1,342 miliarde dolari (278 dolari pe locuitor). Numai 31 la sută din teritoriu este cultivat și 68 la sută din forța de muncă este ocupată în agricultură. Cafeaua este principala cultură și principalul produs de export. Dispune de reduse resurse ale subsolului, bauxita fiind singura exploatată și exportată. În capitală există un mic sector manufacturier, orientat, și acesta, pentru export. Principalele produse: textile, artizanat, de industrie ușoară. Este o țară importatoare de produse alimentare.

ASIA. • Afganistan. Situat în Asia central-sudică (647 497 km.p.; 15,5 milioane locuitori; capitala: Kabul), invecinat cu URSS, R.P. Chineză, India, Pakistan, Iran. Agricultura — creșterea, în parte nomadă, a animalelor, cultura plantelor și pomicultura — ocupă peste 78 la sută din populația activă. Valorifică parțial (cu excepția gazelor naturale) variate resurse ale subsolului. Însemnat potențial hidroelectric, consumul energetic pe locuitor, însă, atinge numai 47 kg echivalent cărbune. Industria, redusă în însemnătate, prelucrează, îndeosebi, materii prime agricole. La export oferă

GEOGRAFIA SĂRĂCIEI

fructe proaspete și conservate (40 la sută), gaze naturale (20 la sută), bumbac (7 la sută) covoare, pieilcele karakul. Produs național brut — în jurul a 3,7 miliarde dolari (241 dolari pe locuitor). • Bangladesh. În suprafață de 143998 km.p. (peste 90 milioane locuitori; capitala: Dacca), se învecinează cu India, Birmania, Golful Bengal. Agricultura (50 la sută din PNB) — iută, orez, ceai, trestie de zahăr — ocupă peste 75 la sută din populația activă. Industria (10 la sută din PNB) prelucrează iuta, bumbacul, lemnul; dispune de o rafinărie, fabrici de zahăr, îngrășăminte, asamblare de vehicule ș.a. Consum de energie pe locuitor: 43 kg echivalent cărbune. Exportul: materii prime agricole, îndeosebi iută. Produs național brut: 10,2 miliarde dolari (circa 113 dolari pe locuitor). • Bhutan. În inima Himalayei, 47000 km.p., 1,2 mil. locuitori, capitala Thimphu. Vecini: R.P.Chineză, India. Economie agrară (95 la sută din populația activă). Resurse minerale puțin cunoscute și valorificate. Produs național brut: circa 124 mil. dolari (103 dolari pe locuitor). • Laos. Situat în Indochina, 236800 km.p., 6,7 mil. locuitori, capitala: Vientiane. Limite: R.P. Chineză, Vietnam, Kampuchia, Thailanda, Birmania. În agricultură: 83 la sută din populația activă. Unități industriale de mașini agricole, alimentare, ciment. La export: îndeosebi lemn și produse din lemn. Produs național brut: 296 milioane dolari (83 dolari pe locuitor — cel mai scăzut din lume.). • Maldive. Arhipelag în Oc. Indian, 298 km.p., 153000 locuitori, capitala: Male. Pescuitul ocupă 44 la sută din populație, reprezentînd 1/3 din PNB. Fără resurse minerale. Industria — în stare incipientă. Export: circa 90 la sută produse ale industriei pescuitului. Produs național brut: 22,5 milioane dolari (150 dolari pe locuitor). • Nepal. Situat în inima Himalayei, 140797 km.p., 13,7 milioane locuitori, capitala: Kathmandu. Vecini: R.P. Chineză, India. Agricultura contribuie cu peste 70 la sută la produsul național brut — 1,6 miliarde dolari (119 dolari pe locuitor) — și acoperă peste 3/5 din export. Unități industriale mici — prelucrarea iutei, zahăr, tutun, prelucrarea lemnului. Depinde de import la produsele de bază. • Republica Arabă Yemen. Situată în SV peninsulei Arabia, avînd ca vecini Arabia Saudită, R.D.P. a Yemenului, Marea Roșie; 195000 km.p., 6,5 milioane locuitori, capitala: Sanaa. Produsul național brut: 1,5 miliarde dolari (256 dolari pe locuitor). Peste 80 la sută din populația activă este ocupată în agricultură, care are însă o pondere de numai 29 la sută în PNB, ceea ce reflectă creșterea ponderii altor sectoare, în special comerțul și transporturile. Industrii tradiționale — textile, alimentare. La export oferă, în principal, bumbac, cafea. • Republica Democratică Populară a Yemenului. Situat în extremitatea sudică a peninsulei Arabia, învecinat cu R.A. Yemen, Arabia Saudită, Oman, Marea Arabiei. 287 683 km.p., 1,9 milioane locuitori; capitala Aden. Cu un PNB de 565 milioane dolari (316 dolari pe locuitor), RDP a Yemenului este printre puținele țări sărace în care sectorul manufacturier (14,4 la sută) depășește agricultura (12,6 la sută) în formarea PNB. Agricultura ocupă peste 60 la sută din populația activă, industria — doar 10 la sută. Exportă rafinate din petrolul importat, bumbac, curmale.

OCEANIA. • Samoa. Arhipelag în SV Oc. Pacific, 2 849 km.p., 165000 locuitori, capitala Apia. Agricultura, pescuitul și industria forestieră contribuie cu 50 la sută în produsul național brut de circa 86 milioane dolari (520 dolari pe locuitor); Sectorul manufacturier — bere, țigarete, chibrituri, produse animaliere — reprezintă 16 la sută din PNB. Export: cafea, cacao, lemn, banane ș.a.

APARTHEID

UN CAZ DE CONSTIINTA PENTRU UMANITATE

Apartheid este numele dat de guvernul de la Pretoria politicii sale oficiale de segregaţie rasială, de oprimare şi exploatare a africanilor, metişilor şi asiaticilor din Africa de Sud. Un sistem care permite albilor să obţină profituri imense din exploatarea africanilor, care, pentru salarii derizorii, valorifică pămîntul şi bogăţiile naturale care le-au fost răpite. „Este vorba, pur şi simplu, de o problemă a dominaţiei albilor" — a recunoscut principalul «arhitect» al sistemului, fostul premier sud-african Hendrik F. Verwoerd. Este vorba de „o crimă împotriva umanităţii", a decis Adunarea Generală a Naţiunilor Unite, iar Consiliul de Securitate a descris apartheidul ca „respingător pentru conştiinţa umanităţii".

Apartheidul în acțiune

„Cînd eram copil, îi ascultam pe bătrînii tribului povestind despre zilele fericite de odinioară, dinainte de venirea omului alb. Poporul nostru trăia, pe atunci, în pace, într-o țară care îi aparținea, prin nume și de drept. Pămînturile, pădurile, rîurile erau ale noastre; noi eram cei ce extrăgeam resursele minerale ale solului. Bătrînii ne mai povesteau despre luptele strămoșilor pentru apărarea meleagurilor". Relatarea aparține lui Nelson Rolihlahla Mandela, personalitate a mișcării de eliberare sud-africane. Azi — arată Mandela — „Africa de Sud este o țară a extremelor, unde albii se bucură de un nivel de viață care este, poate, cel mai ridicat din lume, în vreme ce africanii trăiesc în sărăcie și mizerie. Eu — explică el situația actuală a africanului — nu am drept de vot, pentru că parlamentul țării este controlat de albi. Eu nu am pămînt, pentru că minoritatea albă și-a împărțit țara mea, luîndu-și partea leului și m-a silit să trăiesc în rezervații mizerabile și suprapopulate. Sîntem decimați de foame și de boală. Scopul apartheidului este de a crea o enormă rezervă de mînă de lucru ieftină... Noi (africanii) sîntem «mușchii» agriculturii și industriei. Noi exploatăm minele de aur, lucrăm pămîntul, facem să funcționeze industria, extragem diamantele și cărbunele pentru niște salarii de mizerie; noi am pus în valoare bogățiile solului nostru și continuăm să o facem, în beneficiul albilor, care și le însușesc doar pentru că sînt albi".

Pentru convingerile sale, pentru activitatea sa de militant pentru drepturile milioanelor de africani din Africa de Sud, Nelson Mandela ispășește de aproape 20 de ani în înfricoșătoarele închisori sud-africane. Sentința: detenție pe viață.

*

Africa de Sud — spun călătorii — este o țară frumoasă. Este un teritoriu bogat — indică statisticile: 70 la sută din aurul lumii, fier, cărbune, platină, cupru, antimoniu, vanadium, asbest, diamante, enorme cantități de uraniu, plantații imense. O țară, așadar, în care toți locuitorii ar putea să beneficieze de o viață îmbelșugată. Dar nu e așa. Inchizitori cu fața de granit, uzînd de texte biblice și invocînd pretinse «drepturi» de supremație, au instaurat un absurd sistem de concepții, legi, instituții și practici rasiale, în cadrul căruia milioane de oameni sînt constrînși la monstruoase privațiuni. Africa de Sud este singura țară de pe glob în care, prin Constituție, culoarea pielii determină irevocabil locul în societate. Într-un fel — considera un vizitator al acestei țări — este „situația negrilor în America înaintea revoluției industriale și a războiului civil".

Sute de legi rasiste susțin acest edificiu, în care o minoritate de 4,4 milioane albi sud-africani deține întreaga putere, toate privilegiile și bogăția, în vreme ce celelalte aproape 25 de milioane de «nealbi» n-au nici un drept și sînt supuși unui control absolut din partea autorităților rasiste, care decid unde pot ei să trăiască, în ce mod, gradul de instruire pe care îl pot spera, funcțiile care le sînt accesibile și însăși libertatea de deplasare în interiorul țării.

În esență — era de părere Jean Ziegler, în paginile revistei „Le Nouvel Observateur" — apartheidul este

expresia desăvîrșită a aventurii coloniale, în cadrul căreia, dacă rasismul este, în sensul hegelian, răul universal concret, apartheidul poate fi considerat ca răul absolut. Un rău fără vreo posibilă justificare sau scuză, dar cu adinci rădăcini în trecut. De altfel, în Africa de Sud — scrie cercetătorul Leo Marquard în „The Story of South Africa" — „trecutul invadează prezentul într-un grad mult mai ridicat decît în orice altă țară".

Înseși autoritățile sud-africane manifestă o adevărată obsesie a istoriei. O istorie, însă, scrisă de albi și pentru albi, astfel încît, dacă desfășurarea evenimentelor nu poate fi contestată, i se dă, ostentativ, interpretarea dorită. De pildă, cu orice prilej se fac referiri la anul 1652, cînd — se spune — «tribul albilor africani», al afrikaanerilor, s-a stabilit în sudul continentului negru. Data este exactă. Dar ipoteza, larg vehiculată, că albii și negrii ar fi sosit odată în Africa de Sud este, demult, infirmată; de cel puțin 20 de ani — menționează Marianne Cornevin, în lucrarea sa „Apartheid — ficțiune și realitate", este demonstrat, științific, faptul că populațiile bantu, strămoși ai negrilor sud-africani de azi, s-au stabilit în nordul regiunii Transvaal cu 1 400 de ani înainte de venirea albilor la Cap.

Rădăcinile răului

Cîteva repere ale „istoriei cunoscute" a Africii de Sud sînt esențiale pentru înțelegerea delirantului vis al afrikaanerilor*:

În 1652, Compania olandeză a Indiilor orientale întemeiază colonia Capului, condusă autoritar de Jan van Riebeeck, predicator calvin, comerciant, mercenar. Autoritate care nemulțumește pe unii funcționari ai Companiei; la expirarea contractului, ei părăsesc Capetown-ul și se stabilesc în teritoriul din apropiere ca „free burghers" (coloni liberi sau buri). Li s-au adăugat, apoi, alte familii și un număr de imigranți germani, olandezi, scandinavi, veniți de peste mări. În 1688, sosește un transport mare de protestanți francezi, alungați din țară de revocarea, în 1685, a Edictului de la Nantes (de toleranță confesională).

În înaintarea lor spre nord, unii coloni intră în conflict cu hotentoții: alții — spre nord-est, cu triburile bantu, adversari redutabili. Obținînd pămînt cît mai mult, se decid să utilizeze sclavi; sute de africani și asiatici sînt „importați"; de asemenea, sînt înrobiți hotentoții. Din legăturile dintre coloni și femeile africane se nasc strămoșii actualilor „coloured" (oameni de culoare, metiși). La începutul secolului trecut, cînd Anglia se pregătea să intre în scenă, societatea sud-africană număra: 16 000 „free-burghers", 15 000 sclavi și 30 000 hotentoți și metiși. Infiltrarea britanică va conferi confruntărilor intercomunitare un caracter triunghiular, complicîndu-le.

Marea Britanie, care cumpărase de la Olanda colonia Capului pentru șase milioane de lire, introduce o serie de reforme și măsuri, acordînd prioritate intereselor noilor veniți din metropolă; sînt promovate limba engleză — ca limbă oficială — și moneda britanică, burii sînt îndepărtați din administrație, iar, în 1833, este abolită sclavia. Ceea ce va trezi rezistența burilor. În 1834, cei mai duri, mai ireductibili dintre ei, vor începe să plece din colonie. Conduse de predicatori înarmați, lungi șiruri de care, trase de boi, se vor afunda în interiorul continentului, cu popasuri de la un fluviu la altul, tot mai spre nord. Acesta a fost „marele Trekk", din care afrikaanerii au făcut un simbol al „atașamentului lor pentru libertate". Dar drumul lor va fi un lung șir de lupte cu indigenii pe care-i vor supune, răpindu-le cel mai adesea pămînturile. Episodul cel mai dramatic are loc la 16 decembrie 1838, cînd, în bătălia de la Blood River, burii, conduși de Pretorius (de la care vine denumirea capitalei, Pretoria), masacrează, într-o singură zi, 3 000 de zuluși ai împăratului Dingaan. „Marele Trekk" a avut consecințe profunde în istoria Africii de Sud; în desfășurarea sa, indigenilor li se iau teritoriile strămoșești, fără a li se acorda alt spațiu de trai; apoi, procesul de colonizare este fărîmițat într-o multitudine de ferme, izolate prin mari spații, în care colonii, rupți de exterior, vor păstra metodele arhaice și mentalitatea înapoiată. Pe cele 1,2 milioane kilometri pătrați, smulse, burii întemeiază trei state independente: Natal, Orange și Transvaal. Pe care, însă, Anglia nu le recunoaște, intervenind prin forță. Noile „state" bure dețineau bogății miniere și agricole de care capitalismul comercial britanic avea nevoie. Scopuri pe care, de altfel, le servește și apariția în viața — întîi economică, apoi politică sud-africană — a lui Cecil Rhodes, prototip al aventurierului.

Diamante și gratii

Se pare că principalul vinovat a fost mezinul văduvei Jacobs, care, într-o zi a anului 1866, în loc să păzească gîștele, s-a apucat să se joace pe malul Vallriver-ului. Dar — povestește reporterul Jean Villain, în cartea scrisă după călătoria sa în Africa de Sud: „Și astfel zămisli Dumnezeu apartheidul" — micul Jacobs, neascultător, s-a jucat și a găsit... un „ciob" — cum a spus, cu dispreț, negustorul ambulant O'Reilly, căruia i l-a arătat întîi. Ceva mai interesat s-a arătat fermierul vecin, Schalk van Niekerk, care a luat „ciobul" ca să-l arate farmacistului din Coleberg, singurul om învățat de pe acele meleaguri. Dar nici spițerului nu i-a trecut prin minte ceea ce abia un geolog din Grahamstown a ghicit: că era vorba de un diamant de două carate și jumătate.

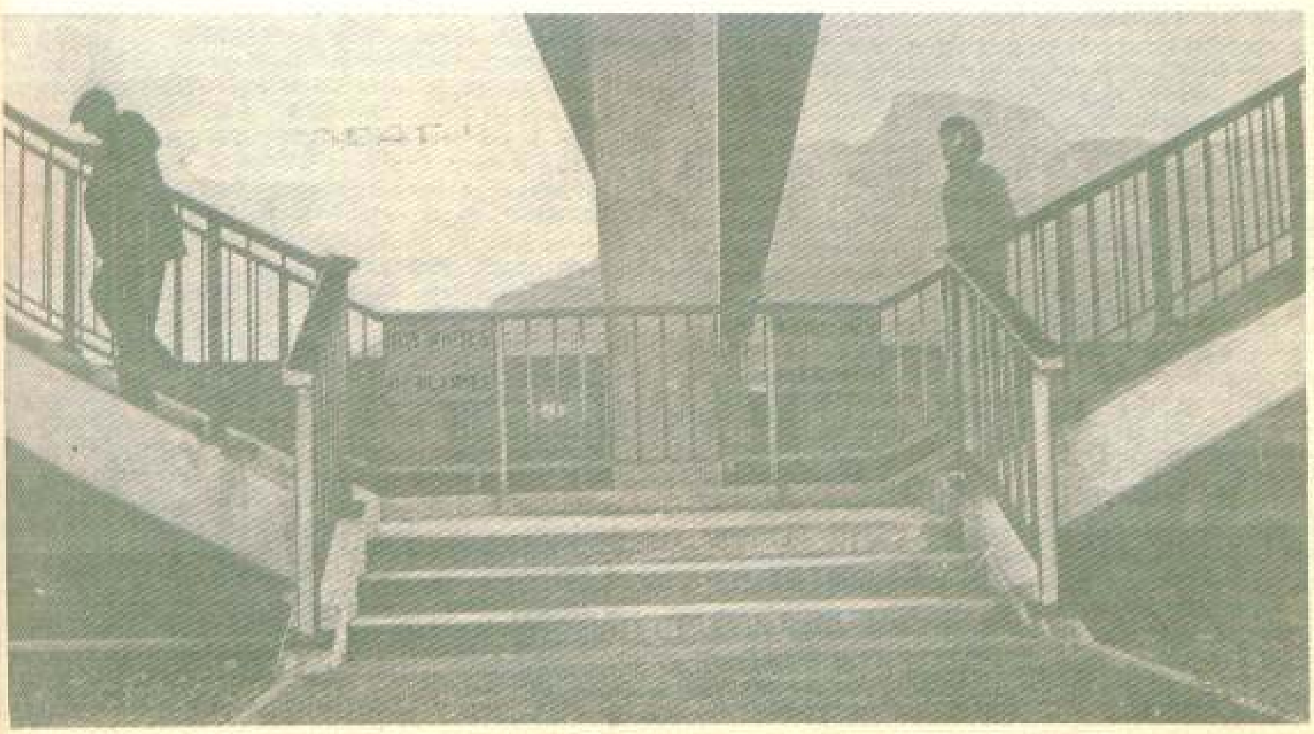
* Termen desemnînd pe descendenții foștilor coloni olandezi, denumiți în trecut buri (de la olandezul boers = fermieri). Evoluție morfologică desfășurată în paralel cu transformarea olandezei originare (dutch) într-o limbă nouă, formată prin derivare — afrikaans, vorbită de afrikaaneri.

Oricum, avertizat de astă dată, doi ani mai tîrziu, cînd a zărit, la gîtul unui vraci african, un obiect asemănător celui arătat de mezinul vecinei, van Niekerk s-a grăbit să-l cumpere, oferindu-i băștinașului african, stupefiat de norocul său, prețul a 500 de oi. Dar și mai uimit a fost fermierul, cînd, la Grahamstown, a primit 11 200 de lire. Șase luni mai tîrziu, el a aflat că a fost, totuși, tras pe sfoară, fiindcă piatra magică a vraciului african — devenită ulterior celebra „Stea a Africii" — obținuse, de la prima strigare, la licitația de la Londra, 25 000 de lire. A fost cel mai mare „boom" al diamantelor din secolul trecut și motivul deplasării valurilor de „diggers" (săpători) din Capetown spre Vallriver. După multă caznă, în mai 1871, marele zăcămînt diamantifer, de la rîul Vall, era străpuns. Un an mai tîrziu, Cecil Rhodes sosea în Africa de Sud, în căutarea unei clime mai blînde decît cețurile britanice, pentru plămînii săi roși de ftizie. Medicii îi mai acordau cîteva luni de viață. A trăit pînă în 1902. La 49 de ani, cînd a murit, a lăsat moștenire casei Rotschild — care îi procurase capitalul necesar introducerii metodelor industriale în minele de diamante — un veritabil supertrust. „De Beers Consolidated Mines LTD.", care monopoliza peste 90 la sută din comerțul mondial de diamante. Rînd pe rînd, Rhodes îi înlăturase pe mărunții „diggers", inaugurînd „era industrială" a economiei sud-africane.

Efect direct al acestor descoperiri și al „invaziei" britanice, conflictul dintre buri și englezi, din perimetrul sud-african — culminînd cu războaiele din 1880—1881 și 1899—1902 — a opus două formule de colonialism: cel comercial-industrial, impregnat de ideile victoriene, și cel așa-zis „mesianic", calvinist și rigid, al afrikaanerilor. În mai 1910, Colonia Capului, Natal, Orange și Transvaal se unesc și proclamă dominionul Uniunea Sud-Africană; 51 de ani mai tîrziu, afrikaanerii proclamă R.A.S., care se retrage din Commonwealth. Între timp, Africa de Sud devenise prima putere economică și militară a continentului. La baza acestui „imperiu" economico-militar s-au aflat truda și viețile strivite a sutelor de mii de africani. Villain relata, de pildă, despre munca lucrătorilor africani de la compania „De Beers": „În timpul orelor de lucru nu pătrunde și nu iese din mină nici măcar un șoarece, iar, după orele de lucru, aceeași măsură e în vigoare și pentru îngrăditura cu ziduri înalte, în care Compania îi ține pe cei trei mii de africani, lucrători în galerii. Singurul drum îngăduit locuitorilor săi nu duce, din sufocantele dormitoare colective, decît în înnăbușitorul labirint subteran al galeriilor și, din acesta, înapoi în adăposturile colective. Lucrătorii africani ai lui «De Beers» — este concluzia lui Villain — sînt niște condamnați la galere". „Gratii, gratii, gratii!" — este laitmotivul reporterului Villain despre peregrinarea sa prin lagărele muncitorilor de culoare, înrobiți „boom"-ului economic sud-african. „De la descoperirea diamantelor (1871) și a aurului (1886), economia sud-africană este bazată pe munca neagră — scrie Marianne Cornevin. Din bogăția creată, doar o mică parte a populației, privilegiată, cea a albilor, se înfruptă".

80 la sută din populația majoritară de culoare nu cîștigă nici măcar atît cît să atingă limita oficială de subzistență; diferențele de salarizare între albi și africani sînt de 1 la 20, pentru munci egale; un medic revine la 400 persoane albe, iar pentru africani la 44 000. Pentru un elev alb se cheltuiesc 700 dolari anual, pentru unul african — 45 de dolari și, în vreme ce aceștia din urmă sînt nevoiți să plătească taxe de școlarizare, primii dispun de învățămînt gratuit.

Cifrele nu pot sugera, însă, tragedia reală a milioanelor de africani, transformați în minoritate în propria lor țară, supuși discriminărilor pe plan politic, economic, cultural. Însăși o deplasare între două localități devine o aventură riscantă pentru un african. Numiți arbitrar ce-

tăţeni ai diferitelor bantustane, constituite pe teritoriul Republicii Sud-Africane, ei sînt trimişi cu forţa în aceste lagăre de concentrare, unde, cel mai adesea, nu găsesc de lucru, nu au destul teren pentru agricultură şi nu dispun de condiţii elementare de trai. Staţionarea, fie şi temporară, în oraşele de baştină este permisă doar pe baza unei aprobări, extrem de greu de obţinut. Astfel încît părăsirea bantustanelor în căutare de lucru îi transformă, automat, în infractori, fiind pasibili de închisoare.

Sharpeville, 21 martie 1960

„În zori — relata, ca martor, Jean Villain — soarele răsărise, ce e drept, la fel ca întotdeauna; marea, la poalele muntelui stîncos şi învăluit în ceaţă, urla tot atît de vijelios şi puternic ca în orice zi, dar, în cenuşiul oraş al albilor, ziua obişnuită nu voia să înceapă încă. Sirenele din port zadarnic chemau muncitorii şi docherii la lucru. Hirîindele autobuze pentru «Nie Blankes» (nealbi), conduse de metişi, circulau, pentru prima oară de cînd ţin minte oamenii, absolut goale, la această matinală oră de mare trafic. Cenuşiul City e mort, pentru că, la Langa, Nyanga, Windermere şi în toate celelalte ghetouri, africanii au decis să trăiască — scrie Villain, arătînd mai departe: La Langa, trei mii de oameni aleargă din casă în casă, poftindu-şi semenii să se pună în mişcare pînă la circumscripţiile poliţieneşti, în faţa cărora să aşeze, în stive, acele «Reference Book» (paşapoartele), să pretindă salarii minimale de 35 de lire pe lună şi, eventual, să fie pregătiţi să se lase arestaţi fără a opune împotrivire.

Oamenii rămaşi fără paşapoarte se întorc acasă. După amiază, un zvon străbate pînă la cea mai îndepărtată colibă: că un mare boss alb va cuvînta în piaţa din Sharpeville, în numele guvernului alb, cu privire la cererile africanilor din Capetown, făcînd poate unele concesii. În scurt timp, piaţa devine un întunecat lac mişcător — 15 000 de suflete, printre care mulţi copii şi femei. Soseşte marele boss alb, dar nu singur, ci însoţit de poliţişti şi blindate. El ordonă adunării să se risipească; după cîteva minute, poliţia dezlănţuie atacul cu bice şi bastoane de cauciuc. Apoi, unul din poliţişti îşi descarcă pistolul automat în mulţime; alţii îl urmează. Mulţimea reacţionează cum poate: cu pietre, sticle, pumni, prăjini, dar atît de violent încît marele boss se retrage în grabă din piaţa în care băltoace de sînge strălucesc în lumina asfinţitului".

Sharpeville — 1960 a reprezentat începutul organizării luptei populaţiei sud-africane oprimate pentru abolirea apartheidului şi discriminării rasiale, pentru drepturi egale, pentru progres şi prosperitate. În pofida măsurilor de înăsprită reprimare: proclamarea stării de urgenţă, interzicerea partidelor Congresul Naţional African şi congresul Panafrican, exponente ale populaţiei de culoare, în ciuda numeroaselor arestări, chiar şi în rîndurile personalităţilor progresiste albe, lupta a continuat. Stimulată şi de evenimentele din ţări vecine: de pildă, în 1975 — îşi proclamă independenţa Angola şi Mozambicul. În 1980, un puternic suflu de speranţă a trezit în rîndul negrilor din Africa de Sud proclamarea independenţei statului Zimbabwe.

În vara anului 1976, la Soweto — azilul de noapte negru din Johannesburg, unde trăieşte cea mai ridicată concentraţie de proletari negri din Africa — izbucnesc demonstraţii de mare amploare, fără precedent în istoria sud-africană. 600 de morţi şi noi arestări şi condamnări la ani grei de temniţă. După ghetourile negre din Johannesburg, Capetown şi Durban, ies în stradă metişii şi indienii. Aidoma africanilor, „coloraţii" — cum sînt ei denumiţi oficial — nu mai acceptă situaţia de inegalitate, lipsa de drepturi politice, instrucţia inegală, şansele inegale. Puternice greve au fost declanşate la Durban, Stillfontain, Capetown. În 1980, în Natal, au încetat lucrul 7 500 de lucrători din industria textilă, 4 500 de la minele de aur din Stillfontain, 700 de la abatoarele din Capetown, 800 de la Kromrivier Apple. În mai 1980, pentru prima oară, manifestează, împreună, albi, negri, indieni, metişi. În anii următori, lupta va continua.

De la Soweto, vîntul istoriei s-a schimbat. Albii nu vor mai fi mult timp stăpîni absoluţi ai istoriei Africii de Sud — scrie Marianne Cornevin. Chiar dacă aceştia vor mai deţine puterea guvernamentală încă un timp, negrii nu-şi mai pleacă fruntea. Au depăşit sentimentul inferiorităţii în care au fost ţinuţi... Sharpeville — 1960 şi Soweto — 1976, Johannesburg, Capetown şi Durban — 1980 sînt mari date ale unei istorii a Africii de Sud în curs de scriere.

Liana Enescu

„Huaqueros“, Picasso și comerțul de artă

Pe coasta de vest a Anzilor, în Peru, există sate ai căror locuitori își petrec timpul săpînd în nisip, în căutarea mormintelor strămoșilor. Nu, nu este vorba nici de o simplă curiozitate istorică și nici de un insolit ritual. E un act ce ține mai degrabă de arheologie, căci locuitorii acestor sate nu sapă pentru a-și dezgropa osemintele strămoșilor, ci pentru a vinde oalele antice, obiectele de îmbrăcăminte, unele țesute cu aur, aparținînd culturii Nazca, de acum o mie de ani. E modul lor de a supraviețui. Căci, în unele locuri, n-a mai plouat de șase ani, oamenii convertindu-se, de nevoie, de la agricultură la jaful de morminte. „Dacă ar fi apă, aș fi acum pe cîmp“ — declară trimisului special al revistei „U.S. News and World Report“ un țăran peruan, sprijinit în sapăliga sa de „arheolog“. „E, într-adevăr, interzis de poliție, dar cînd nu ai bani și nu poți lucra cîmpul, ce altceva îți rămîne de făcut?“

Acești țărani peruani — menționează revista citată — nu sînt decît „soldații de plumb“, rețeaua de la baza unei mult mai largi piețe de contrabandă de antichități: trei miliarde dolari anual, pe întregul glob. Un vas Nazca, vîndut cu 35 dolari într-una din cafenelele pline cu turiști de lîngă aeroportul Nazca, valorează sute de dolari la New York sau Paris. Negustorii de artă, valorificînd sărăcia și ignoranța, trimit în Occident comori de asemenea antichități pentru a satisface gustul milionarilor ce colecționează artă primitivă „șic“.

Pierderile de pe urma acestei piețe ilicite sînt imense: pe de o parte, țările respective (în special, cele din lumea a treia) vor fi lipsite de relicvele culturii moștenite, certitudini clare ale istoriei lor; pe de altă parte, șantierele arheologice sînt — după cum declară un arheolog — „cea mai importantă sursă de informație pe care o avem despre strămoșii noștri. Este mai importantă chiar decît literatura“. Numai în Costa

Rica, aproape 95 la sută din zonele de săpături arheologice cunoscute au fost distruse, parțial, în urma acestui jaf.

JEFUITORII DE MORMINTE

În ultimii zece ani, numeroase țări aparținînd lumii a treia au introdus legi care limitează sau interzic exportul de artă veche, dar dificultățile întîmpinate de autorități în stăvilirea acestei contrabande sînt enorme. În India, de pildă, între anii 1977 și 1979, au fost semnalate — relevă „U.S. News and World Report“ — 3 000 de furturi de antichități și, dintre acestea, doar zece cazuri au fost rezolvate de poliție. Se pare că, cel mai adesea, vameșii nu disting obiectele antice de cele artizanale, bijuteriile de valoare de falsuri sau kitsch-uri.

Această contrabandă, născută din sărăcie și nevoi, începe de obicei de la nivelul cel mai adînc al structurilor economice, „proprietarii“ posedînd, ca în orice altă industrie, propria lor „mînă de lucru“. În Columbia, 60 000 „huaqueros“, cum sînt denumiți tîlharii de morminte, își cîștigă existența astfel, sub oblăduirea unor bogați negustori de antichități. Unii își vînd singuri marfa, în hotelurile de lux din Bogotá. De cealaltă parte a globului, în Coasta de Fildeș și în alte țări africane vecine, „comis-voiajori“ aleargă din sat în sat, căutînd să obțină, prin troc, obiecte de artă veche. În Zair, un negustor arată „echipei“ sale obiectul pe care-l dorește, spunîndu-le doar atît: „Găsiți-mi unul la fel“. E chiar posibil — constata autorul articolului din revista americană — să găsești cataloage de la licitațiile vest-europene, mototolite și aruncate în tufișurile din savană...

Unii „huaqueros“ folosesc metode arheologice clasice, ca, de pildă, tăiatul unui triunghi în vîrful unei piramide mayașe, cu ajutorul unui fierăstrău electric, pentru a pătrunde înăuntru. Cei mai mulți, însă, distrug vasele și obiectele, lăsînd pămîntul răvășit și scurmat ca de bombe. Există și „specialiști“, dotați — averea agonisită le-o permit — cu bărci cu motor, planoare sau echipa-

mente de scufundare. Nu rareori, își recrutează mîna de lucru chiar între arheologii lipsiți de scrupule, care caută, în publicațiile de specialitate, știrile privind cele mai recente zone de săpături. Cînd la Tallija Tepe, în Afganistan, s-au descoperit, în 1979, în șase morminte, coroane de aur, bijuterii și figurine, publicarea știrii a atras valuri de jefuitori.

Între contrabandiști se află, nu rareori, „gulere albe" — diplomați, ziariști, negustori de artă. O cale sigură o reprezintă, de pildă, valiza diplomatică, de obicei necontrolată de vameși. Există apoi aventurieri de un tip special — un exemplu celebru în acest sens constituindu-l avocatul și ziaristul mexican José Castaneda, care a ieșit din Biblioteca Națională din Paris cu un manuscris aztec din secolul 17, ascuns sub haină. Cînd avea să fie arestat, la Cancun, în Mexic, două luni mai tîrziu, el a declarat autorităților că nu face decît să revendice moștenirea țării sale...

REÎNTOARCERE — SAU RETROCEDARE?

Peste cincizeci de țări, printre care Grecia, Turcia, Egipt și Mexic, depun eforturi pentru a recupera vechi comori de artă, acaparate de colecționarii occidentali. Două succese au marcat, recent, lentul proces de reîntoarcere și retrocedare a bunurilor culturale: Italia a restituit 12 000 de piese arheologice scoase ilegal din Ecuador, iar o cantitate importantă de table cuneiforme, păstrate, pînă acum, la Universitatea Harvard (S.U.A.) și la Oriental Institute din Chicago au fost retrocedate Irakului. Deși rezultatul este același pentru țăril care și-au pierdut tezaurele di patrimoniul lor cultural, Comitetul UNESCO ce se ocupă c această problemă face o distinc ție netă între reîntoarcere și re trocedare. Se intitulează, de alt fel, „Comitetul interguvernamen tal pentru reîntoarcerea bunuri lor culturale în țara lor de origin sau pentru restituirea lor, în ca de însușire ilicită". Membrii co mitetului, care s-au reunit la Is tanbul, în mai anul acesta, repre zentînd 28 de țări, au invitat gu vernele care n-au făcut-o pîn acum să adere la o convenție di 1970, ce-și propune să stăvi lească traficul internațional — d altfel foarte profitabil — car scapă controlului vamal, încura jează contrabanda și jaful. „Tre buie să recunoaștem dreptul mo ral al țărilor de a-și recăpăt moștenirea culturală de care a

Pentru o echitabilă repartizare a patrimoniului cultural mondial

— Interviu cu Salah Stétié, președintele „Comitetului interguvernamental pentru reîntoarcerea bunurilor culturale în țara de origine".

— *Din 1978, în urma apelului făcut de directorul general al UNESCO, ideea de a retroceda bunurile culturale țărilor din care provin nu încetează să-și croiască drum. Ați putea să ne schițați pe scurt istoricul acestei mișcări?*

— Retrocedarea patrimoniului cultural constituie una din vechile revendicări ale lumii a treia, care a apărut în urma perioadei de decolonizare. În acel moment, fostele țări colonizate, care tocmai își cîștigaseră independența politică, au înțeles că aveau nevoie de un fond cultural. Aceste țări, în special acelea de pe continentul african, și-au dat seama că, din nefericire, partea esențială din patrimoniul lor cultural a fost expatriată. Ele s-au adresat, atunci, ONU care, în 1978, prin rezoluția 3187 a celei de-a 28-a sesiuni a Adunării Generale, a afirmat că retrocedarea bunurilor culturale constituie o măsură adecvată dorinței de a repara prejudiciul comis și că această restituire e de natură să întărească cooperarea internațională. Mai tîrziu, la Dakar și Veneția, au avut loc mai multe consultări la nivel de experți. În final, ansamblul dosarului a fost transferat organismului competent al Națiunilor Unite — UNESCO, care se ocupă de atunci de el.

— *Potrivit comitetului interguvernamental pe care-l conduceți, în ce ar trebui să constea retrocedarea bunurilor culturale țărilor din care provin?*

— O definiție a bunului cultural susceptibil de a fi obiectul unei proceduri de retrocedare s-ar referi la orice fel de bun cultural, a cărui absență sau retragere ar cauza o amputare sau o lipsă ireparabilă în lanțul acțiunilor și interacțiunilor prin care se formează o cultură vie. Trebuie să se înțeleagă prin aceasta că nu este vorba despre toate bunurile culturale prezente în totalitatea muzeelor din Occident, în special Muzeul Omului (Paris), British Museum (Londra), Metropolitan Museum (S.U.A.).

— *Această idee de retrocedare a bunurilor culturale nu a fost, din nefericire, înțeleasă întotdeauna de occidentali, care au reacționat adesea în diferite moduri. Ce părere aveți despre reacțiile și refuzurile lor?*

— Pentru a se sustrage recomandării de a restitui aceste obiecte, țările deținătoare au recurs, în general, la trei argumente: de ordin tehnic, universalist și juridic.

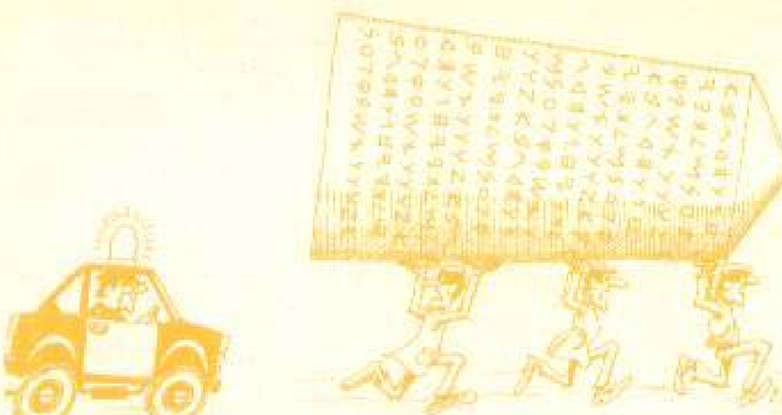
— *În ce constă argumentul tehnic?*

— Aceste țări afirmă că ele nu pot restitui obiectele respective, pentru că sînt foarte fragile sau sînt formate din materiale perisabile. „Tocmai datorită nouă, ele au putut fi salvate. Noi le-am conservat", menționează ele. La acestea, țările solicitante răspund și, după părerea mea, pe drept cuvînt, că „era de datoria țărilor colonizatoare, în loc de a transporta aceste obiecte în muzeele lor din Occident, să găsească la fața locului, în structurile coloniale din acea vreme, mijloacele necesare, susceptibile de a conserva aceste obiecte în cele mai bune condiții posibile".

— *Ce se înțelege prin argumentul universalist?*

— Argumentul universalist constă în apărarea ideii potrivit căreia bunul cultural, indiferent de importanța sa, este, în primul rînd, mai lesne vizionat și mai bine apreciat în marile muzee de la Paris, Londra sau New York, decît dacă ar fi expus în micile muzee din Africa de exemplu, unde circulația turistică și culturală este foarte redusă.

Adepții acestei teze adaugă că, tocmai datorită prezenței în Occident a obiectelor de artă africană, a fost

fost frustrate în timpul dominației coloniale" — declara, cu acel prilej, Salah Stétié, președintele sus-menționatului Comitet UNESCO. „Eu rămîn, însă, realist. Unele din țările care doresc să-și întregească patrimoniul cultural sînt prea nerăbdătoare, iar o parte din țările care dețin comorile de artă revendicate nu sînt dispuse să dea curs cererilor", a adăugat Stétié.

Operele de artă care urmează să fie înapoiate țărilor de origine sînt răspîndite pe întregul glob. Noua Zeelandă, de exemplu, dorește să recapete o serie de basoreliefuri maori care se află în prezent într-o colecție particulară din Marea Britanie. Nigeria cere lui British Museum să-i înapoieze mai multe măști din fildeș din secolul al XV-lea, despre care se afirmă că ar fi fost furate.

În centrul atenției publice se situează, la această oră, cererea oficială a Greciei privind recuperarea frizelor Parthenonului, așa-numitele statui Elgin, după numele englezului care le-a adus în Europa, achiziționate de British Museum, în 1802. Cu ocazia

(Continuare în pag. 69)

P.D.

posibilă apariția unor mari curente ale picturii contemporane, ca, de exemplu, cubismul. Dar eu cred că țările deținătoare uită că un obiect cultural este, în primul rînd, făcut pentru aceia care l-au produs, înainte ca el să le reprezinte identitatea pe alte meleaguri. În plus, țările solicitante cer doar cîteva obiecte, și nu toate obiectele. În orice caz, întotdeauna vor exista în Occident nu zeci, ci sute de obiecte culturale care vor reprezenta Africa, Asia sau America Latină, la cel mai înalt grad.

— *Și argumentul juridic?*

— David Wilson, președintele-director general al British Museum, mi-a spus: „Chiar dacă aș vrea să restitui aceste obiecte, nu aș putea-o face. British Museum este o instituție particulară, asupra căreia statul nu are nici o putere". Același răspuns îl primim, evident, și în alte metropole, chiar dacă colecțiile sînt, uneori, supuse dreptului public. La aceasta, țările solicitante au răspuns — și cred că au dreptate: „nu Omul este în slujba Dreptului, ci invers".

Se poate considera, deci, că, după exemplul legislațiilor naționale care evoluează permanent, reglementările și legislațiile internaționale, în special în ceea ce privește retrocedarea de bunuri culturale, trebuie să fie modificate, la rîndul lor, pentru a asigura o repartizare culturală corespunzătoare pe întreaga planetă.

— *Cum ar trebui să acționeze, după părerea dumneavoastră, țările africane și celelalte țări deposedate de bunurile lor culturale pentru a le recupera?*

— Cea mai bună soluție ar fi, evident, aceea a negocierii bilaterale. Ea prezintă avantajul discreției. Ea are, totodată, și avantajul de a nu răni susceptibilitățile unora sau altora și, în special, pe acelea ale țărilor deținătoare. Comitetul interguvernamental nu intervine decît în caz de impas.

(Din „AFRIQUE NOUVELLE")

BUNURI RESTITUITE ÎN ANII 1978—1982

1982

- **Muzeul din Bagdad a recuperat 8 mii de obiecte din S.U.A.**
- **Ecuadorul reintră în posesia a 12 mii de obiecte, aflate ilicit în Italia**

1981

- **Zimbabwe: 5 păsări sculptate, aflate mai înainte la Muzeul Cap (Africa de Sud), au fost restituite în cadrul unui schimb.**
- **Kenya recuperează din Marea Britanie un craniu vechi de 14 milioane de ani**
- **Insulele Solomon recuperează peste o mie de obiecte de la Noua Zeelandă**
- **Vanuatu reintră în posesia unei mari tobe funerare, deținută înainte de „Australian Museum" din Sidney**
- **Republica Arabă a Yemenului primește o colecție de obiecte de la „Welcome Institute" din Londra**

1978

- **Indonezia reintră în posesia statuilor budhiste deținute, pe vremuri, de Olanda.**

Vara lui 42 la Chicago

de B. Goldschmidt*

*La 2 decembrie 1942, apariția primului reactor nuclear marca începutul erei nucleare. În «Istoria politică a energiei nucleare»**, Goldschmidt reamintește evoluția domeniului nuclear, de la descoperirea fisiunii și pînă în zilele noastre. Reproducem mai jos un extras din această carte în care autorul relatează despre participarea sa personală la programul de cercetare nucleară din Statele Unite, despre contactele pe care le-a avut cu cercetători de la Universitatea din Chicago și în care ne reamintește că experiența lui Fermi, deși istorică, nu reprezenta prima reacție în lanț.*

---

* Goldschmidt a fost director al relațiilor internaționale ale Comisariatului pentru energie atomică, fost guvernator reprezentant al Franței pe lîngă AIEA și membru al Comitetului științific consultativ al AIEA.

** Prezentul articol este inspirat dintr-o secțiune a cărții „Complexul atomic — Istoria politică a energiei nucleare", publicată în 1980 de Fayard.

Ca reprezentant al britanicilor și unic francez ales să participe, fie și pentru scurt timp, la întreprinderea americanilor, am avut șansa de a asista, cîteva luni, la evoluția acesteia, din iulie pînă în octombrie 1942, la Chicago.

Eram specializat în chimia corpurilor radioactive, deoarece lucrasem, în cei cinci ani care au precedat războiul, la Institutul radiului, unde mă angajase Marie Curie ca preparator particular în 1933, cu un an înaintea morții sale.

La sfîrșitul anului 1940, am fost revocat din postul meu de asistent la facultatea de științe din Paris în baza aplicării statutului evreilor (care le interzicea, printre altele, să lucreze în învățămînt), statut instituit de guvernul de la Vichy; în cele din urmă, am reușit să plec în Statele Unite.

La scurtă vreme de la sosirea mea la New York, Enrico Fermi și Leo Szilard mi-au propus să mă ocup, în cadrul echipei lor de la universitatea din Columbia, de problemele purificării avansate a uraniului.

Am așteptat toată vara anului 1941 să fiu afectat echipei din Columbia; Szilard mă asigura că numirea era iminentă și că întîrzierea nu era decît rezultatul formalităților legate de împuternicirea mea secretă. În octombrie a sosit, în sfîrșit, decizia: era negativă.

Fermi și Szilard mi-au spus acest lucru. Primiseră într-adevăr un ajutor guvernamental suplimentar, dar cu condiția să nu mai recruteze străini. Astfel, ei erau obligați să renunțe la participarea mea, care devenise și

mai dificilă, din cauză că Washingtonul nu recunoştea, la acea dată, „Forţele franceze libere". Acestea au propus, atunci, serviciile mele cercetării ştiinţifice engleze pentru a participa la grupul de la Cambridge, condus de Hans Halban şi Lew Kowarski.

După ce am lucrat citeva luni la Cancer Hospital din New York, unde se făceau primele încercări de radioterapie pe cale internă cu radioelemente artificiale, am fost numit consultant la uzina canadiană de extracţie a radiului la Port Hope, în Ontario.

De acolo, la sfirşitul lunii iunie 1942, am fost rechemat la Washington de ambasada britanică; mi s-a spus că, în loc să plec, cum fusese prevăzut, la Cambridge pentru a lucra in echipa lui Halban, acesta mă trimitea la Chicago, pe socoteala englezilor, pentru a mă iniţia în chimia noului element, plutoniul.

Din primăvara anului 1942 se alcătuia, intr-adevăr, la universitatea din Chicago, un grup desemnat sub numele codificat de «Metallurgical Project», sub conducerea fizicianului Compton, care trebuia, între altele, să reunească echipele lui Fermi şi Szilard, ca şi pe cea a lui Glenn Seaborg, responsabil de descoperirea plutoniului. Grupul avea o misiune dublă: pe de o parte, să stabilească dacă o reacţie în lanţ: uraniu natural-grafit era realizabilă; pe de altă parte, să încerce să pună la punct o metodă chimică de extracţie a plutoniului format în acest sistem.

Am sosit la Chicago în iulie 1942, şi aveam să petrec acolo patru luni pasionante. Am fost intimpinat chiar de Compton, unul dintre cei mai respectaţi savanţi din Statele Unite; acesta mi-a explicat că, în calitate de reprezentant al echipei britanice, îmi erau deschise toate porţile; totuşi mi-a cerut să mă rezum la domeniul meu de competenţă, cel al chimiei. Apoi mi-a mărturisit, spre marea mea surpriză, că, printre marile secrete ce aveau să-mi fie dezvăluite, se afla şi comportamentul chimic al acestui element, la fel de important ca descoperirea sa. Într-adevăr, pe atunci se considera, pe bună dreptate, că germanii nu posedau un ciclotron destul de puternic pentru a putea descoperi şi izola acest element ale cărui proprietăţi, aşa cum constatase Seaborg, erau diferite de cele care puteau fi bănuite.

Fermi şi Szilard m-au primit, şi ei, foarte prietenos, amuzaţi să mă vadă în sfirşit pătrunzind în sanctuarul întreprinderii atomice americane prin calea dublă a „Forţelor franceze libere" şi a cercetării ştiinţifice britanice.

În momentul sosirii mele la Chicago, cam o sută de oameni de ştiinţă lucrau deja, împrăştiaţi prin laboratoarele universităţii. Atmosfera era excelentă în acest grup de tineri tehnicieni entuziaşti; ei ştiau că obiectivul lor era o armă care, în caz de reuşită, va deţine un potenţial de distrugere ce nu putea fi comparat cu cele anterioare. Scrupulele morale erau umbrite de interesul pasionant, trezit de cercetări, şi de teama obsesivă ca nu cumva germanii să se afle pe acelaşi drum, poate chiar în avans. Calendarul întocmit la acea dată, şi care avea să fie respectat în mod miraculos, prevedea ca bomba să fie fabricată în decurs de trei ani.

Fermi răspundea de realizarea reacţiei în lanţ. Pe treptele tribunelor terenului de fotbal al universităţii se monta, în cel mai mare secret, edificiul pe bază de grafit şi uraniu natural care avea să primească numele de «pilă atomică»: era vorba de o adevărată îngrămădire de bare de grafit, din care unele erau goale pe dinăuntru şi conţineau o masă de uraniu, oxid sau metal. (Termenul de reactor va apărea mai tirziu).

Chimiştii erau autorizaţi să vină citeodată în această incintă misterioasă, care scînteia din cauza pulberii de grafit. Bărbaţi, negri din cap pină în picioare, construiau aici o stranie structură cubică neagră şi strălucitoare, cu latura de mai mulţi metri. Imaginea acestei grămezi era emoţionantă; sfirşitul războiului şi, în consecinţă, destinul lumii depindeau de ea.

După calculele întocmite, în momentul în care latura edificiului avea să fie de aproape şapte metri, se

Universitatea din Chicago. În interiorul acestei clădiri echipa condusă de Enrico Fermi a construit primul reactor nuclear din lume. La 2 decembrie 1942, la orele 3 şi 25 după amiază, o bară de comandă învelită în cadmiu, a fost retrasă din reactor, declanşîndu-se astfel prima reacţie în lanţ autoîntreţinută, provocată de om

Al nouăsprezecelea strat de grafit fotografiat în timpul construirii pilei lui Fermi. Se pot zări barele de oxid de uraniu în cel de-al optsprezecelea strat, care este, în parte, descoperit

atingea masa critică, iar reacția în lanț începea lent, deoarece, pe de o parte, grafitul încetinea neutronii și mărea timpul scurs între două generații succesive de fisiuni, iar, pe de altă parte, barele de control din cadmiu, substanță care absoarbe neutronii, erau prevăzute să pătrundă în mod dirijat în sistem și să împiedice reacția să se accelereze.

Deci, în cazul sistemului uraniu natural-grafit, care este elementul esențial al pilei de la Chicago, se realiza o masă critică, ca în cazul bombei. Totuși, există două diferențe fundamentale: prima este că pentru uraniul natural sînt indispensabile tone de produs pentru a obține masa critică, față de cele cîteva kilograme necesare în cazul uraniului 235 și al plutoniului. A doua diferență este datorată faptului că, neutronii fiind încetiniți, producția de generații succesive de neutroni este mult mai lentă decît în bombă, ceea ce face pila controlabilă.

Pila atomică cu uraniu natural este, în plus, o veritabilă mașină a alchimiei, pentru că, pe măsură ce aceasta consumă uraniu 235 prin fisiune, ea produce, pe bază de uraniu 238, plutoniu în cantitate aproximativ echivalentă cu cea de uraniu 235 distrusă***. Or, în timp ce separarea celor doi izotopi de uraniu este infinit dificilă, cea a plutoniului și a uraniului este relativ ușoară, cu rezerva că această din urmă separare este complicată în practică de intensa radioactivitate a produșilor de fisiune prezenți.

Punerea la punct a procedeului chimic de extracție a plutoniului era obiectivul echipei lui Seaborg, căreia îi fusesem afectat. Această echipă lucra într-o singură încăpere, foarte mare, destinată în mod normal lucrărilor practice de chimie ale studenților. Vreo zece grupuri mici de cîte doi, trei cercetători studiau diversele metode de separare pe baza urmelor de plutoniu imponderabil, dar care puteau fi detectate datorită radioactivității lor. Eu trebuia să determin, în colaborare cu Isadore Perlman, secundul lui Seaborg, principalii produși de fisiune cu viață lungă care trebuie eliminați la extracția plutoniului. Ne aflam în epoca de aur a acestei noi chimii și am descoperit repede radioelemente noi, izotopi de elemente puțin frecvenți și care vor reprezenta o parte considerabilă a reziduurilor radioactive ale funcționării viitoarelor centrale nucleare.

La 20 august 1942, în cursul reuniunii cercetătorilor lui «Metallurgical Project» (reuniune săptămînală la care, de la o ședință la alta, creștea numărul participanților într-un ritm demn de reacția în lanț), Seaborg s-a ridicat și a anunțat că văzuserăm pentru prima oară, chiar în acea zi, o substanță transmutată de om, o infimă cantitate (cîteva miimi de gram) a unui compus al plutoniului de culoare trandafirie. Edward Teller, un alt savant strălucit de origine maghiară, șef al unui grup de fizică teoretică și viitor «părinte al bombei H», a întrebat despre ce compus era vorba. Seaborg a răspuns că nu putea să precizeze despre ce este vorba, atît era de strictă compartimentarea cunoștințelor pentru a evita scurgerile de informații.

Datele chimice obținute pornind de la un sfert de miligram de element au permis realizarea, în septembrie, a unui tur de forță tehnică și industrială: în mai puțin de trei ani, kilograme de plutoniu aveau să fie extrase într-o halucinantă uzină telecomandată prin niște ziduri groase de beton care protejau pe operatori de o iradiație mortală.

*** *Pentru fiecare gram de uraniu 235 consumat se creează aproape un gram de plutoniu și se degajă aproximativ douăzeci de mii kilowați/oră de energie.*

La cîteva luni de la izolarea primului sfert de miligram de plutoniu, a avut loc un alt eveniment considerabil la Chicago. Într-adevăr, la 2 decembrie 1942 — dată istorică a erei atomice — pila lui Fermi, atingînd masa critică, a început reacţia în lanţ în acea bizară structură de uraniu (6 tone de metal şi 50 tone de oxid) şi de grafit (400 tone).

Retragerea lentă a barelor de cadmiu a determinat o creştere a radioactivităţii şi a neutronilor conţinuţi în ansamblul respectiv. Peste cîteva minute, după o degajare de energie de mai puţin de un watt, a trebuit să fie încetinită reacţia, deoarece radioactivitatea devenea periculoasă pentru operatori. După cîteva zile de funcţionare la puteri de o fracţiune de watt, a trebuit să fie oprită pila lui Fermi, deoarece radiaţiile emise ar fi putut deveni periculoase pentru trecători şi pentru locuitorii din vecinătatea terenului de fotbal. Această primă pilă, construită prin aproximări succesive într-un scop pur experimental, nu era prevăzută cu ecrane protectoare. De abia ne imaginam că va putea funcţiona şi, oricum, ea nu era concepută ca o construcţie permanentă sau măcar durabilă.

La patru ani după ce Joliot-Curie şi echipa sa întrecuseră doar cu o săptămînă echipa lui Fermi în descoperirea neutronilor secundari, de fisiune, savantul italian îşi lua o revanşă strălucită. Fără invadarea Franţei şi a Norvegiei, Joliot-Curie şi colaboratorii săi ar fi cîştigat, fără îndoială, această cursă, realizînd reacţia în lanţ cu uraniu şi apă grea.

Compton, care asistase la 2 decembrie la întreaga operaţie zisă de «divergenţă» a primei pile atomice, telefonase, după succesul acesteia, lui Conant, la Washington. El îi spusese simplu: „Veţi fi interesat să aflaţi că navigatorul italian a aterizat în lumea nouă". În momentul în care pentru prima dată înaintarea germană era oprită în deşertul egiptean, în faţa Alexandriei, şi în stepele îngheţate ale Rusiei, în faţa Stalingradului, o experienţă reuşită deschidea omului accesul într-o lume nouă, plină de speranţe şi ameninţări, cea a alchimiei moderne.

După treizeci de ani, analiza minuţioasă, într-un laborator al Comisariatului pentru energie atomică, a unui minereu provenind din Gabon, permitea cercetătorilor francezi să dovedească, cu certitudine, că reacţia în lanţ în uraniu avusese deja loc în natură.

Într-adevăr, uraniul 235 este un radioizotop mai instabil decît uraniul 238 şi, urcînd pe firul preistoriei, se ştie că uraniul se găsea mai „îmbogăţit" decît în momentul actual. În epoca în care, acum două miliarde de ani, s-a constituit minereul din mina Oklo din Gabon, conţinutul de uraniu 235 al amestecului era de cinci-şase ori superior celui din natură; era chiar concentraţia pusă în joc în centralele nucleare moderate cu apă obişnuită, cele mai răspîndite azi.

Acum două miliarde de ani, Pămîntul avea două treimi din vîrsta sa actuală, continentul african şi cel american nu se separaseră încă, organismele vii cele mai evoluate la suprafaţa globului erau monocelularele: algele albastre. Atunci s-a produs, ca şi la Oklo, o concentraţie de uraniu în condiţii fizice favorabile reacţiei în lanţ provocată de fiecare trecere a apei prin depozitele sedimentare respective. Prezenţa, în cursul preistoriei, a mai multor pile naturale pe o rază de cîţiva kilometri a fost probată.

Traducere şi adaptare de Lidia Voiculescu

(Urmare din pag. 65)

unei vizite la Londra, ministrul culturii din Grecia, Melina Mercouri, a adresat un emoţionant apel pentru înapoierea celor 100 de frize care au fost luate de la Parthenonul din Atena. David Wilson, preşedintele-director general al British Museum, a replicat că pierderea acestor statui ar „ruina" muzeul. „Dacă vă înapoiem statuile, vor începe şi alţii să ridice pretenţii asemănătoare", a argumentat el. În cazul sculpturilor Elgin, ministrul artelor din Marea Britanie, Paul Channon, a declarat că înapoierea statuilor greceşti ar constitui un precedent pentru restituirea operelor de artă în ţările de origine, acţiune care ar duce la golirea muzeelor lumii. Robert Browning, preşedintele Comitetului britanic pentru restituirea frizelor Parthenonului, argumentează, însă, că aceste sculpturi în marmură constituie „un caz special", datorită locului de o deosebită însemnătate pe care-l ocupă în cultura greacă. El consideră că Marea Britanie are datoria morală de a le înapoia.

Mari dificultăţi se ivesc, însă, în ce priveşte restituirea unor monumente transportate ilegal în ţările occidentale, în cea mai mare parte a cazurilor înainte de fixarea actualelor graniţe naţionale. Oficialităţile muzeelor neagă adeseori că ar avea cunoştinţă de faptul că anumite obiecte din colecţiile lor au fost furate sau achiziţionate în mod ilegal din ţările de origine. Experţii occidentali în probleme de artă consideră că această situaţie este extrem de delicată.

De remarcat, totodată, că, dacă rolul parlamentelor în ratificarea Convenţiei din 1970 şi votarea unei legislaţii naţionale în acest sens sînt importante, acţiunea poliţiei este indispensabilă în stăvilirea traficului ilicit de opere de artă. Interpolul participă, şi el, la lucrările Comitetului interguvernamental şi, în momentul de faţă, pregăteşte un raport pentru viitoarea reuniune, ce urmează să aibă loc în Grecia, la Delphi, la începutul lui 1985.

MĂŞTI AFRICANE ÎNTR-O VITRINĂ PARIZIANĂ

Astăzi, distincţia — altădată clară — între „furt" şi „transferul" unor obiecte de artă s-a îngustat considerabil. Pe de altă parte, arheologii deplîng mutarea unui obiect de artă din contextul său original, deoarece aceasta îi distruge valoarea sa de punct de reper istoric, de detaliu şi cheie în explicarea civilizaţiei şi culturii umane. Din acest unghi de vedere, orice obiect scos pe piaţa artistică poate fi considerat „jaf". În acelaşi timp, negustorii şi colecţionarii susţin că piaţa încurajează răspîndirea culturii, dînd exemplu influenţa culturii africane asupra artei moderne. Picasso — susţin ei — n-ar fi pictat niciodată „Domnişoarele din Avignon", dacă n-ar fi văzut măşti africane într-un magazin parizian...

„În Europa — şi nu puţini sînt cei care, în Occident, sînt de această părere — poate fi păstrată mai bine această cultură, ce aparţine tuturor, în loc să zacă în muzeele autohtone". Dar nu e aceasta o formulă elegantă de a susţine un neo-colonialism cultural? Climatul relaţiilor internaţionale tinde, la ora actuală, să se schimbe şi, odată cu el, şi cel artistic. O nouă etică începe să-şi facă loc — e drept, încă timid — pe piaţa obiectelor de artă. „Nu-mi voi cere scuze pentru colecţionarii care au strîns obiecte de artă la începutul secolului — declară un negustor newyorkez. Dar — constată el — timpurile încep să se schimbe". Căci, pentru „Occidentul apăsat de vină", pare să fi sosit momentul să plătească piperul şi aurul coloniilor...

ȘTIINȚA peste 50 de ani

La 50 de ani, peste 50 de ani... La 50 de ani de la apariție, revista „US News and World Report" a publicat, în numărul său din 9 mai 1983, un supliment intitulat „Ce vor aduce următorii 50 de ani".

Vom asista la un timp al „miracolelor" în știință și tehnologie? Vom fi, unii dintre noi, locuitori ai orașelor plutitoare, va exista o colonie permanentă pe Lună, vom putea preveni cutremurele? Se va produce o „revoluție a sănătății"? Se va putea schimba ereditatea și se vor vindeca boli nevindecabile azi? Multora dintre noi asemenea isprăvi le pot părea de domeniul science-fiction. Totuși, uluitoarele realizări descrise mai jos, cum ar fi inventarea unei mașini antigravitaționale sau comunicarea cu viața extraterestră, nu vor mai impresiona pe nimeni, în următorii 50 de ani. În cele ce urmează, prezentăm cîteva dintre evoluțiile tehnice, despre care experții spun că, în anul 2033, vor deveni istorie. Lăsăm timpului misiunea de a le confirma sau infirma...

din presa de acum 50 de ani...

Războiul chimic

Merită să se evoce evaluări făcute de presa mondială, acum 50 de ani, cu referire la viitoarele confruntări militare. Se aprecia atunci că pînă în anul 1940 toate țările beligerante vor fi pregătite să folosească în eventualele lupte „cele mai moderne și mai ieftine arme — gazele toxice". În 1934, cînd se făceau aceste pronosticuri, chimiștii cunoșteau peste 300 de „sortimente" de gaze care puteau ucide armatele dușmane, mult mai „ușor" și mai „ieftin".

Un singur exemplu: o tonă de gaze toxice costa 10 000 de franci; o tonă de exploziv, 1 000 000 de franci. Iar eficacitatea gazelor era apreciată astfel: bomba explozivă „lucrează" pe o rază de numai 50 de metri, pe cînd bomba cu gaze își extinde efectul pînă la 500 de metri. Cele mai eficiente gaze care vor fi folosite în viitoarele războaie: gazele toxice, gazele iritante, gazele sufocante și gazele vezicante (care au fost lansate pe unele fronturi în primul război mondial). Și ce recomandă presa mondială? Să se ducă o permanentă campanie împotriva folosirii gazelor chimice în lupte și să se producă suficiente echipamente de apărare. A venit cel de-al doilea război mondial, gazele au avut rolul lor distrugător și milioane de oameni le-au căzut victime. În 1945, însă, și-a făcut apariția bomba atomică, gazele toxice rămînînd, astfel, pe planul al doilea. Periculozitatea lor nu este, totuși, diminuată.

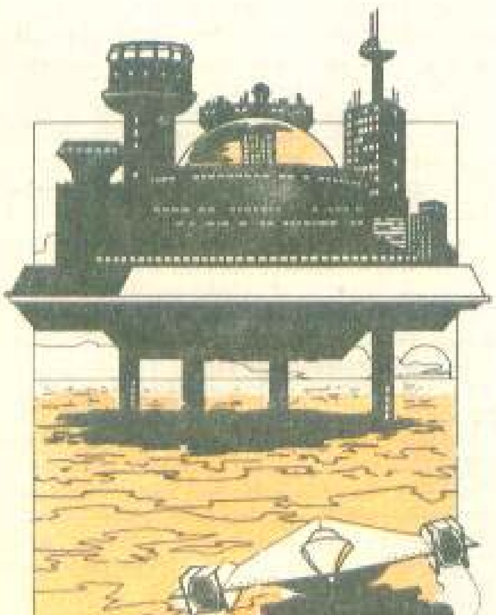
Știință și tehnologie – timpul „miracolelor"

Tehnologie medicală

Din mariajul medicinei cu fizica, se vor crea senzori auditivi, ce vor permite surzilor să audă. Noi cercetări în legătură cu posibilitățile creierului uman vor grăbi apariția unor substanțe biochimice artificiale, capabile să producă buna dispoziție, să controleze greutatea, să potențeze memoria și să înlesnească percepția extrasenzorială.

Microinginerie

O serie de megaproiecte se referă la poduri peste strîmtoarea Gibraltar și peste Canalul Mînecii, orașe plutitoare în oceane, orașe acoperite de cupole, instalate

în zone azi nelocuibile, aisberguri transportate în regiuni cu clima uscată, pentru a furniza apă potabilă. Un alt proiect: construirea, între țărmurile mărilor, a unor rețele subterane de trenuri ultrarapide, care să circule cu sute de kilometri pe oră.

Prevenirea cutremurelor

Unul dintre proiecte: injectarea unui fluid între faliile terestre pentru a diminua riscul de producere a cutremurelor prin amortizarea punctelor de presiune.

Energie spațială

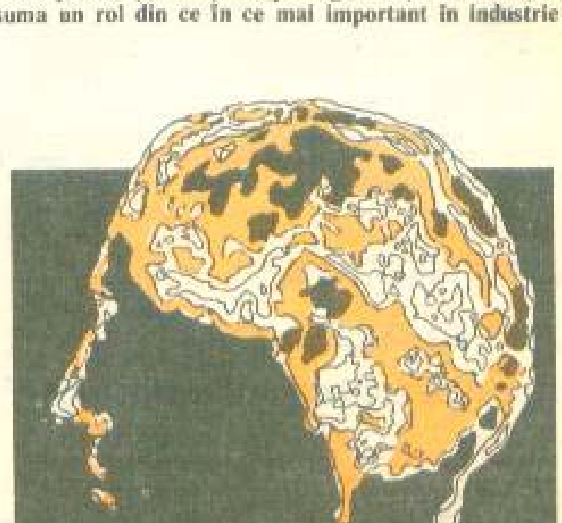
Energia solară va fi adunată în sateliți-colectori giganți și trimisă pe Pămînt, unde va fi preluată de plante capabile să transforme această energie — afirmă revista americană. Aceste plante, cu o producție enormă de energie, vor reprezenta doar o parte din diversitatea de noi surse de energie ale secolului XXI.

Meteo

Unul din visele omului — modificarea climei, pentru a scăpa Pămîntul de secetă, uragane și alte perturbări climaterice. Oamenii de știință promit că vor face uraganele să-și înmoaie furia, vor îndrepta ploile spre deșerturi și vor crea pături de nori pentru a răcori orașele în zonele fierbinți. Sateliții și alte instrumente de observații teleghidate vor reuși să extindă rigoarea prognozelor meteorologice, cu indicații precise pînă la cel puțin șase luni.

Inteligență artificială

Computere și roboți ce pot „gîndi" și analiza își vor asuma un rol din ce în ce mai important în industrie și

economie. Aceste computere vor fi capabile să înțeleagă vocea operatorilor lor și vor lua asupra lor treburile de rutină, dînd astfel omului posibilitatea de a avea mai mult timp pentru gîndirea creativă. Computere ultrarapide vor executa mai mult de 100 bilioane calcule pe secundă, față de circa 10 milioane calcule pe secundă, ale computerelor de azi.

Colonii spațiale

O stație permanent echipată va fi plasată pe o orbită terestră la începutul anilor '90. Sînt preconizate — pentru anul 2020 — o colonie selenară și — în jurul lui 2030 — o expediție pe Marte.

MEDICINA VIITORULUI – „revoluția sănătății"

Frontiera genetică

Revoluția ingineriei genetice — care a început cu descoperirea ADN-ului, codul elementar al vieții, „proiectul" evoluțiilor ulterioare — promite să transforme tratamente medicale. În jurul anului 2000, cercetătorii vor dispune de o hartă completă a genelor umane. Vor afla, de asemenea, modul în care genele reglează creșterea celulelor. În final, vor fi capabili să vindece multe boli cu ajutorul schimbărilor de gene.

În timpul cercetărilor asupra cancerului, cercetătorii au aflat că peste 20 de gene diferite — numite oncogene —, care devin inactive după dezvoltarea foetală, se declanșează, la un moment dat, subit, și pot crea o sută de forme de cancer. În următoarele decenii, vom putea controla cancerul, prin reglarea acestor oncogene.

Peste 50 de ani, tratarea hipertensiunii va necesita reglarea genei ce controlează tensiunea arterială, înlocuindu-se astfel agasantele pilule...

Terapia genetică va putea schimba sistemul de imunizare (în cazul transplanturilor de inimă sau de plămîni), prevenind respingerea grefei mai bine decît o fac azi medicamentele.

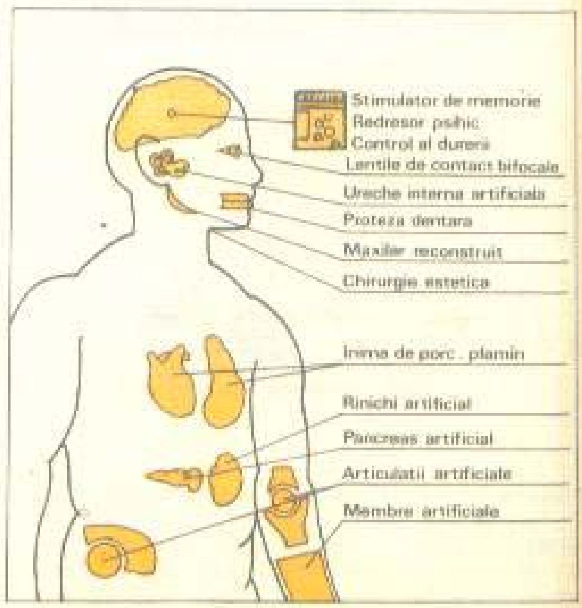
Chirurgia

În deceniile următoare, chirurgii vor folosi din ce în ce mai puțin tradiționalul bisturiu, pe măsură ce noi tehnici cu laseri sau progrese în radiații și terapie medicamentoase fac operațiile de azi să se transforme în pagini de istorie a medicinei.

Deși e puțin probabil ca cercetătorii să găsească înlocuitori sintetici pentru ochi sau plămîni, se înregistrează progrese evidente la alte părți ale organismului, precum vasele de sînge, piele, genunchii artificiali, inimă, ureche, rinichi, limbă sau chiar pancreas artificial! Cei cărora li s-au înlocuit brațele, ajutați de electrozi și, eventual, de un microcomputer care să transmită mesajele la creier, vor fi capabili să apuce cu degete artificiale și să-și rotească încheietura sintetică.

Deși un rinichi artificial complet integrabil organismului este un proiect încă îndepărtat, dispozitive mici, portabile, cu rol de rinichi, pot deveni ușor o banalitate. Medicii de la Universitatea din Utah au realizat un rinichi artificial portabil, alimentat cu baterii, care cîntărește 3,6 kilograme și care poate fi agățat de curea.

Se așteaptă, în următorii cinci ani, o inimă artificială complet implantabilă, rezolvîndu-se astfel problema unei surse de energie exterioare, care a limitat primul implant de inimă artificială, în 1982. Se preconizează că,

în următorii 5—8 ani, vor exista 5 000 de oameni cu inimi artificiale.

Și totuși, mulți așteaptă o revenire a transplanturilor de inimă de la donatorii umani sau de la animale, care, indiscutabil, rivalizează cu inima artificială. Progresele de imunologie și noile medicamente fac chirurgia de transplant extrem de rentabilă. Pentru cei cu plămînii ireversibil distruși, transplantul rămîne singura speranță.

„Supermedicamentele"

Următorii 20 de ani vor inaugura o revoluție în tratamentul medicamentos, pe măsură ce oamenii de știință dezleagă misterele creierului și găsesc terapii eficiente pentru maladii la fel de vechi precum umanitatea: depresiunea, durerea acută, schizofrenia, sensibilitatea și chiar comportarea criminală; cercetătorii susțin că, în creier, există între 200 și 300 de „mesageri chimici" — neurotransmițători — ce influențează funcțiile și activitatea organismului uman.

Noile tehnici de laborator fac medicamente mai puternice, astfel încît pacienții să nu ia decît doze mici, cu zone de acțiune mai restrînse, lista contraindicațiilor diminuîndu-se încetul cu încetul. În fază de proiect se află: un agent pentru întărirea memoriei celor cu semne premature ale bolii Alzheimer — o formă de senilitate — și medicamente pentru schizofrenie, depresiune și Parkinson.

Împotriva cancerului, medicii vor folosi din ce în ce mai mult agenții denumiți „anticorpi monoclonali", proiectați să conducă medicamentul direct la celulele atacate, ocolindu-se cele sănătoase. După expresia dr. Frank J.Ranscher, de la Societatea Americană pentru Studierea Cancerului, „în chimioterapie vom avea o mitralieră, în locul actualei puști cu aer comprimat; astfel, vom putea reduce sau opri efectele secundare".

În sfîrșit, un ultim deziderat ar fi reducerea procesului de îmbătrînire și prelungirea vieții normale, printr-o „programare" a celulelor la o viață mai lungă. Dar dacă științele medicale vor găsi o modalitate de regenerare a celulelor, aceasta ar însemna ca oamenii să trăiască normal și după 100 de ani...

din presa de acum 50 de ani...

Marea frescă

Sala cea mare a Ateneului Român din București a așteptat aproape o jumătate de veac pentru a fi încununată cu fresca circulară prevăzută de inițiatori. După strîngerea fondurilor necesare, această măreață operă artistică a fost începută — în primele săptămîni ale anului 1934 — de către pictorul Costin Petrescu, și s-a lucrat la ea mai mult de trei ani (a fost inaugurată la 23 aprilie 1937). Fresca evocă douăzeci și cinci de mari etape din istoria neamului nostru. Printre cele mai semnificative reprezentări sînt: Legiunile romane trecînd Dunărea în Dacia; Mircea cel Bătrîn; Ștefan cel Mare; Mihai Viteazul; Dimitrie Cantemir; Horea, Cloșca și Crișan; Unirea; Războiul de la 1918. În timpul bombardamentelor germane din august 1944 fresca a fost avariată, rămînînd în această stare două decenii. În 1964, pictorul Radu Costin Petrescu, fiul autorului frescei, a restaurat întreaga lucrare, astfel încît astăzi ea se prezintă la fel ca în ziua inaugurării inițiale, cînd ziarele omagiau opera artistică, scriind: „Marea frescă de la Ateneu, reprezentînd istoria generală a neamului românesc, poate fi considerată cea mai importantă lucrare de artă picturală executată pînă acum în țara noastră".

În reproducere: Ștefan cel Mare pe frescă.

OMUL împotriva violenței

„DIN VIAȚA LUI GANDHI"*

„În lume s-au petrecut evenimente catastrofale. Mai pot oare susține credința mea în adevăr și refuzul violenței? N-a fost oare pulverizată această credință prin explozia bombei atomice? Nu, nicidecum. Abia acum mi se pare mai limpede ca oricînd că numai îmbinînd adevărul cu lupta împotriva forței — acești doi gemeni vor făuri o putere invincibilă în lume. O putere care va depăși bomba atomică. Pentru că forța spiritului stă în progres, și ea este infinită. Dacă aceasta este puterea căreia îi dăm ființă și expresie, vom fi de neînfrînt" (Mahatma Gandhi, februarie 1946)

Deschizînd, prin cercetările sale fundamentale, drumul spre folosirea forței atomului, marele fizician Albert Einstein n-a dorit și n-a acceptat niciodată explozia de la Hiroshima. Voia doar ca arma nucleară să nu ajungă în mîna naziștilor, dușmanii omenirii. În privința bombei atomice, Einstein era de părerea lui Gandhi, și a spus acest lucru: „Gandhi a demonstrat, arăta Einstein, că adevărata putere umană poate fi înfăptuită nu prin jocul înșelător al manevrelor și rafinamentelor atît de obișnuite în politica pe care o cunoaștem, ci prin exemplul fără replică al superiorității morale transpusă în fapt al vieții". Superioritatea dreptului la viață independentă împotriva forței, ideea-cheie susținută de Gandhi, a ajuns să fie recunoscută chiar de un faimos comandant de armate din timpul celui de-al II-lea război mondial, generalul Douglas MacArthur, care a primit, în septembrie 1945, capitularea militară niponă — din partea Statelor Unite. În anii mai vîrstnici, reflectînd asupra celor petrecute în timpul unei cariere militare îndelungate, care i-a adus renumele controversat de „Cezar American", generalul în retragere MacArthur declara: „Dacă vrem ca civilizația să supraviețuiască oamenii vor trebui să adopte, în cele din urmă, convingerea lui Gandhi. Și anume că procesul de folosire masivă a forței pentru rezolvarea problemelor litigioase este fundamental greșit. Iar asta nu e totul: nu e numai greșit, ci cuprinde în sine germenii autoanihilării".

Într-o lume saturată de crize și violențe, amenințată de autodistrugere prin conflagrație nucleară, Gandhi rămîne actual. O dovedește și succesul, cu totul ieșit din comun, al filmului închinat marelui bărbat al Indiei de cineastul britanic Richard Attenborough. După ce filmul „Gandhi" a primit nu mai puțin de opt distincții „Oscar" pentru realizatorii săi, la Los Angeles, Attenborough și-a încheiat astfel cuvîntul de mulțumire: „Il onorați acum pe Mahatma Gandhi și îndemnul ce ni l-a adresat tuturor — de a trăi în pace".

Filmul „Gandhi" a fost făcut în Anglia în 1982. Dar cu douăzeci de ani înainte, în decembrie 1962, omul de cultură indian Motilal Kothari, atrăgea atenția lui Attenborough asupra biografiei lui Mohandas Karamchand Gandhi, pe care poporul său l-a numit „Mahatma", adică „omul cu suflet mare". Gandhi a fost asasinat la

* Extrasele autobiografice redau viața lui Gandhi prin fragmente din „Autobiografia" lui M.K. Gandhi; relatări pe baza biografiilor consacrate lui Gandhi de D.G. Tendulkar și Louis Fischer; referiri la scenariul filmului „Gandhi", de Richard Attenborough și John Briley.

New Delhi, la 30 ianuarie 1948, de un hindus extremist de dreapta, fanatic al violenței, care nu accepta efortul lui Mahatma pentru reconcilierea neamurilor din subcontinentul indian. În scenariul închinat lui Gandhi, John Briley (premiul „Oscar" pentru acest scenariu) evocă momentele tragice din 1948...

...Sînt orele 16,30, în acea zi de vineri. Abha, tînăra soție a lui Kanu, unul din strănepoții familiei care poartă numele Gandhi, aduce ceva de mîncare bătrînului omuleț firav, în vîrstă de 78 de ani, pe care îl numește cu drag „Bapu"-tată. Gandhi ia laptele de capră, legumele și portocalele: ultima masă, în casa Birla din New Delhi. Apoi, glumind cu Abha și cu Manu, o altă strănepoată din familie, Gandhi se îndreaptă spre grădina casei, unde îl așteaptă cîteva sute de oameni... A întîrziat zece minute la intîlnirea fixată pentru orele 17. „Voi sînteți ceasurile mele", spune Gandhi celor două însoțitoare, în timp ce Manu îi reproșează: „Dar nici nu te uiți la ele — și, iată, e tîrziu"... Pășesc cu toții pe iarbă, Gandhi este cu picioarele goale în sandale. Saluturi tradiționale indiene, cu palmele împreunate. Gandhi se pregătește să se așeze pe un mic pătrat de scînduri. Dar tocmai atunci un bărbat grăbit își face loc, dînd din coate, îi iese înainte. O împinge cu grosolănie pe Manu care încearcă să-l prindă de braț. Răsună trei focuri de revolver, trase de la un metru distanță. Gandhi se întinde încet în iarbă, murmurînd: O, Rama... Fața îi era calmă, blîndă sub fruntea rasă, atît de cunoscută prietenilor și dușmanilor. Ultimele cuvinte par luminate de credința într-un simbol care revarsă viața lui Mahatma în universul indian de epopee al „Ramayanei".

Două săptămîni mai tîrziu... Cenușa lui Gandhi este răspîndită în marile fluvii ale Indiei. Principala ceremonie se desfășoară la confluența dintre Gange și Jumna — un loc de sacră tradiție. Premier al noii țări independente, Jawaharlal Nehru[1] va spune: „Cei care nu l-au cunoscut pe Gandhi și au citit doar scrierile lui pot gîndi că el a fost o figură de puritan, un fel de ascet lipsit de bucuria vieții... dar a fost tocmai dimpotrivă: zîmbetul lui te întîmpina mereu, el rîdea împreună cu tine și răspîndea în jurul lui buna dispoziție. Avea ceva copilăros în felul lui de a fi, care te fermeca. Aducea pretutindeni o adiere de aer proaspăt..." Desigur, Nehru — unul din ctitorii Indiei contemporane și ai mișcării țărilor nealiniate — nutrea sentimente profunde față de Mahatma, deși n-a împărtășit toate ideile lui Gandhi. Dar este instructiv să aflăm cum reacționa față de contactul direct cu personalitatea lui Gandhi un ziarist, reporter și istoric experimentat, un analist ca William Shirer, autorul american al cunoscutei cărți „Ascensiunea și prăbușirea celui de-al treilea Reich": „Socotesc zilele petrecute cu Gandhi — nota William Shirer în amintirile lui — drept cele mai rodnice din viața mea. Dintre toate experiențele pe care le-am trăit, Gandhi mi-a lăsat impresia cea mai trainică, un impuls inspirator pentru aprofundarea înțelesului acțiunilor noastre. Nimeni n-a reușit, ca Gandhi, să mă smulgă din făgașul existenței banale".

●

Flash-back: secvență retrospectivă. Întoarcere rapidă cu mulți ani în urmă... 10 iunie 1891, Londra... Citim în „Autobiografia" lui Gandhi, care poartă subtitlul „Istoria experiențelor mele căutînd adevărul": „Mi-am trecut examenele juridice și am căpătat dreptul de a practica profesia de avocat". Gandhi a studiat la Londra, a frecventat „Inner Temple" — instituție juridică de mare distincție —, a purtat joben și costum elegant de „Gentleman", comandat în Bond Street, a luat lecții de dans... După doi ani și opt luni, timp petrecut în Anglia, tînărul Mohandas Gandhi s-a îmbarcat pe vasul „Assam", care l-a readus la Bombay. Revenea în patria sa, India, acolo unde se născuse la 2 octombrie 1869, la Porbandar. Juristul Gandhi nu avea să rămînă mult timp la Bombay. În 1893 se afla în Natal[2], la Durban, în Africa de Sud, unde existau numeroși indieni — veniți pe continentul african în căutare de lucru. Gandhi urma să clarifice un litigiu comercial la Pretoria, pentru evitarea unui proces.

„În a șaptea sau a opta zi de la sosire, am părăsit gara Durban. Îmi fusese rezervat un loc în vagonul de clasa I. ...La orele 21, trenul a ajuns la Maritzburg, capitala Natalului... Un pasager a intrat în compartiment și m-a măsurat din cap pînă-n picioare. A remarcat că eram un «om de culoare». Asta l-a deranjat foarte mult."

Scenariul lui John Briley adaugă la însemnările lui Gandhi: tînărul avocat poartă cravată după moda londoneză și un guler tare... Pasagerul alb sud-african îi strigă „să se cărăbănească rapid la «colorații lui» de la clasa a treia, dacă nu vrea să fie bușit afară..." Gandhi continuă: „Au apărut atunci doi sau trei slujbași. Mă fixau în tăcere. Apoi, unul s-a îndreptat spre mine și mi-a spus: Hai, trebuie să treci la vagonul de bagaje!"

„Cum asta? am răspuns eu. Am bilet în acest vagon!" „N-are importanță! a replicat controlorul. Ascultă ce-ți spun și treci la vagonul de bagaje".

...„Refuz să-mi părăsesc locul" a declarat Gandhi. A apărut un polițist. L-a înșfăcat pe tînărul jurist indian și, la prima stație, l-a azvîrlit afară din tren...

Acesta a fost începutul transformării petrecute în sufletul și în atitudinea lui Gandhi. „Am început să mă gîndesc la datoria mea. Trebuia să lupt pentru demnitatea mea sau să plec înapoi în India? Să mă duc la Pretoria făcîndu-mă că nu observ insulta și să revin în India numai după ce rezolvam dosarul ce-mi fusese încredințat? Ar fi fost o lașitate să mă retrag. Desigur, neplăcerea pe care o întîmpinasem era ceva superficial — doar un simptom al unei boli cumplite și profunde: prejudecata rasială. Deci trebuia să încerc, dacă era cu putință, să lucrez pentru eradicarea acestei boli și să-mi asum greutățile unui astfel de proces".

Gandhi va declara, apoi, la o adunare a indienilor din Africa de Sud: „Am fost silit să cobor în șanț pentru ca trecătorii de culoare albă să nu fie pătați de apropierea mea. Este o taină de neînțeles pentru mine cum poate să se simtă onorat un om care jignește pe un semen al său".

22 August 1906. „Transvaal"

The Gov. Gazette publică proiectul unei legi prin care toți locuitorii de origine indiană, bărbați, femei și copii peste vîrsta de opt ani, trebuie să se prezinte la birouri

speciale de înregistrare unde li se vor lua amprentele digitale. Cu acest prilej, urma să se stabilească dacă solicitatorul indian va căpăta drept de rezidență în Africa de Sud sau dacă va fi deportat. Gandhi declară: „Există un singur răspuns la această măsură. Mai bine să mori decît să te supui". Este proclamată, la propunerea lui Gandhi, mișcarea cunoscută sub denumirea indiană de „Satyagraha". Gandhi explică: „satya" este adevărul, căutat și susținut cu iubire față de om și de demnitatea lui; „agraha" este fermitatea, hotărîrea, puterea de a nu ceda în fața greutăților. Satyagraha nu înseamnă rezistență pasivă. Dar, precizează Gandhi: Satyagraha respinge principiul „ochi pentru ochi", principiul violenței care, dusă pînă la ultimele consecințe, „îi poate transforma pe toți în orbi"... „Satyagraha, adaugă Gandhi, exclude recurgerea la violență directă sau indirectă, amenințarea voalată sau pe față, violența în gîndire, cuvînt sau faptă".

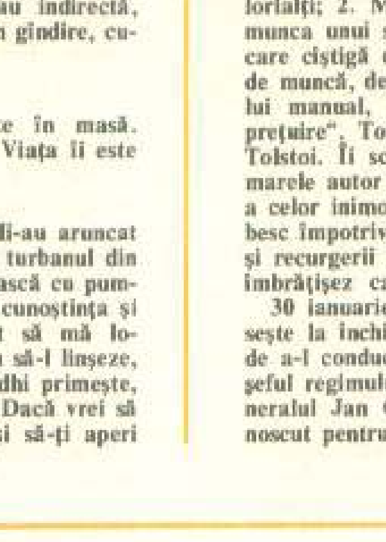
Birourile de înregistrare sînt boicotate în masă. Gandhi este arestat în mai multe rînduri. Viața îi este amenințată.

...„S-au repezit asupra mea cu pietre. Mi-au aruncat cărămizi și ouă clocite. Cineva mi-a smuls turbanul din cap, în timp ce alții au început să mă lovească cu pumnii și cu picioarele. Am simțit că-mi pierd cunoștința și m-am sprijinit de un gard. Au continuat să mă lovească..." Scăpat din mîna celor care voiau să-l linșeze, prin intervenția unui ofițer de poliție, Gandhi primește, totuși, de la acesta, următorul „sfat bun": „Dacă vrei să cruți casa și averea prietenilor dumitale și să-ți aperi familia, atunci ascultă ce-ți spun și pleacă de aici, fără să te observe nimeni!"

11 ianuarie 1908. Mai mulți indieni sînt somați de autoritățile sud-africane să se prezinte la înregistrarea amprentelor digitale. Printre ei se află și Gandhi. Refuz în masă, fără recurgere la violență. Gandhi, împreună cu 155 de aderenți ai mișcării, sînt condamnați la închisoare. În acest timp, Gandhi începe să traducă, în limba gujarati, cartea scriitorului englez John Ruskin, „Unto This Last" (Pînă la sfîrșit). Își notează în „Autobiografie": „Cîteva dintre convingerile mele cele mai profunde își au izvorul în cartea lui Ruskin. M-a captivat și m-a făcut să doresc o altă viață... Iată cum înțeleg ideile lui Ruskin: 1. Valoarea unui individ nu poate fi separată de valoarea întregului din care face parte, de valoarea celorlalți; 2. Munca unui jurist nu este mai nobilă decît munca unui simplu frizer — dacă ținem seama că fiecare cîștigă dreptul la viață prin munca sa; 3. O viață de muncă, de exemplu viața plugarului sau a muncitorului manual, este singura viață care merită adevărata prețuire". Tot în închisoare, Gandhi citește operele lui Tolstoi. Îi scrie apoi la Iasnaia Poliana, unde se află marele autor rus. Tolstoi îi va răspunde. „Aceeași luptă a celor inimoși împotriva celor împietriți, a celor ce iubesc împotriva celor ce urăsc, lupta împotriva orgoliului și recurgerii la violență — ne leagă tot mai mult... Te îmbrățișez ca pe un frate".

30 ianuarie 1908. Șeful poliției din Johannesburg sosește la închisoarea unde se află Gandhi. Are misiunea de a-l conduce pe deținut la o întîlnire, la Pretoria, cu șeful regimului colonial din Africa de Sud britanică, generalul Jan Christiaan Smuts,[8] un ultraconservator cunoscut pentru vederile lui rasiste. Gandhi se prezintă la

din presa de acum 50 de ani...

Glasul unui savant

La o întrunire ținută de socialiștii bucureșteni, în sala Dacia, la 6 martie 1907, doctorul Ion Cantacuzino (evidențiat la vremea aceea pentru ideile și credințele sale progresiste) declara:

„Cauza țărănimii este o cauză omenească. Singura noastră dorință este să fie realizată integral dreptatea". Glasul unui savant se alătura, astfel, celorlalte glasuri, ale milioanelor de nedreptățiți care au pornit marea răscoală de la 1907. Doctorul Ion Cantacuzino a fost unul dintre cei mai mari savanți ai lumii medicale de la noi și din întreaga lume. Lucrările sale de specialitate au trecut frontierele țării, fiind preluate în toate marile centre mondiale. Pentru activitatea sa profesională deosebită (a scris peste 120 de lucrări medicale), Academia de Medicină din Franța l-a ales ca membru activ. În țară a fost mai întîi director general al Serviciului sanitar, apoi ministru al sănătății. La 30 mai 1925 a fost ales membru titular al Academiei Române. S-a născut la 13 noiembrie 1863, ca fiu al lui Ion Cantacuzino, fost ministru de justiție pe vremea domniei lui Cuza. A murit acum cincizeci de ani — la 14 ianuarie 1934.

Pretoria în costum de pușcăriaș... „Accept modificările propuse la proiectul de înregistrare a indienilor, declară Smuts lui Gandhi; pot garanta că legea privitoare la «regimul asiaticilor» va fi ulterior scoasă din uz, dacă acceptați o înregistrare voluntară". Gandhi a acceptat un compromis și a fost înșelat în așteptările sale. Va scrie: „A fost o înscenare necinstită. Smuts este un om fără suflet". Compromisul cu Smuts face parte dintre greșelile pe care Gandhi le-a numit „mari cît munții Himalaya"... Ieșit din închisoare, Gandhi nu va mai purta, de aici înainte, decît un pantalon indian din pînză albă și sandale în picioarele goale. Va declara la un miting: „Adopt această îmbrăcăminte în amintirea minerilor uciși de gloanțele opresorilor". Generalul Smuts va încerca să-și justifice atitudinea față de Gandhi în memoriile sale: „Povestea ciocnirii mele cu Gandhi în zilele de început ale Uniunii sud-africane este bine cunoscută, arată Smuts. Așa a fost soarta mea: să fiu adversarul unui om pentru care, încă de pe atunci, am căpătat un deosebit respect... Gandhi nu uita niciodată fondul uman al situației, nu-și pierdea cumpătul și nu se lăsa antrenat de ură. Mai mult, își păstra umorul său blajin chiar în situațiile cele mai grele. Felul său de a fi și spiritul său contrastau cu forța brutală la modă... Trebuie să mărturisesc, arată Smuts, că activitatea lui Gandhi m-a pus în mare încurcătură. Avea o tehnică nouă... Metoda sa era de a nu ține seama de ordinele noastre și de a-și organiza aderenții într-o mișcare de masă. O mulțime de indieni au trebuit să fie trimiși la închisoare, și Gandhi a stat închis un anumit timp, așa cum de fapt dorise. Pentru el, acesta era un lucru prevăzut... Pentru mine, era o situație penibilă: impuneam o lege care nu avea sprijinul publicului..." În iulie 1914, Gandhi a părăsit Africa de Sud. I-a trimis generalului Smuts, ca „amintire", o pereche de sandale pe care le lucrase în închisoare.

17 februarie 1931. La palatul viceregelui Indiei, la Delhi, prima întîlnire între Lordul Irwin și Gandhi. Winston Churchill își exprimă, la Londra, „indignarea față de spectacolul respingător și umilitor al acestui fost jurist de la Inner Temple, acum fakir rebel, care pășește pe jumătate dezbrăcat pe treptele palatului Viceregelui spre a negocia și conversa de la egal la egal cu reprezentantul regelui—împărat". Cum s-a ajuns aici?

Gandhi s-a reîntors definitiv în India, prin Londra, în ianuarie 1915. Tînărul timid devenise un lider experimentat. În Africa de Sud cunoscuse opresiunea rasială, economică, politică și juridică. Se identificase cu oprimații, se pronunțase pentru unitatea dintre hinduși și musulmani. În filmul „Gandhi", scenariul surprinde un moment definitoriu al luptei celui care va fi numit „Ma-

---

din presa de acum 50 de ani...

Relațiile cu U.R.S.S.

Nicolae Titulescu, ministrul nostru de externe, se străduiește să realizeze reluarea legăturilor diplomatice normale dintre România și U.R.S.S. Problema aceasta este discutată mai întîi la întrunirea de la Zagreb a Consiliului permanent al Micii Înțelegeri (22 mai 1934). În iunie 1934 Titulescu are convorbiri, la Geneva, cu Litvinov, rezultatele fiind pozitive. La 9 iunie 1934 se anunță reluarea legăturilor dintre România și U.R.S.S., ambele guverne garantîndu-și respectarea suveranității și neamestecul în treburile interne.

La 9 noiembrie 1934 își ia postul în primire ministrul plenipotențiar al U.R.S.S. pentru România, M. Ostrovski. Îl vedem în fotografie (stînga), la Ministerul de Externe, cu ocazia prezentării scrisorilor de acreditare. În mijloc — soția lui Ostrovski. Din partea României este numit ministru plenipotențiar la Moscova E. Ciuntu.

hatma". O demonstrație de indieni, condusă de Gandhi, este atacată de polițiști călări. Masa de manifestanți se așterne la pămînt, în frunte cu Gandhi. Oamenii simpli, ai Africii de Sud, ca și ai Indiei, au teama de a fi călcați în copitele cailor. Teama este înfrîntă și șarja polițiștilor este blocată. Gandhi declară: „Sînt gata să-mi dau viața pentru cauza pe care o apăr, dar nu voi accepta să ucid pe nimeni". Alții vor folosi, însă, forța împotriva lui Gandhi și adepților săi...

13 aprilie 1919, Amritsar, „orașul sacru" al populației Sikh din India, sub administrația britanică. Un punct de cotitură pentru Gandhi. Spiritele sînt încordate la maximum. La Delhi și la Bombay a fost declarat „hartal". Gandhi arată că „hartal" înseamnă „ca, în lupta pentru independență împotriva autorităților britanice, să fie boicotate toate instituțiile, să fie închise toate magazinele, să nu se lucreze în fabrici,uzine, ateliere, să fie refuzat orice serviciu pentru dominanți". Ca și în alte centre populate, mișcarea „hartal" repurtase la Amritsar un succes care depășea orice așteptări. Întreaga activitate era oprită în oraș. Un cuvînt de ordine suna astfel: "Hindu-Mussalman ki jai", „Trăiască frăția între hinduși și musulmani". Autoritățile britanice alungă din Amritsar pe liderii mișcării, îi arestează, amenință pe locuitori cu represalii. Miting spontan în parcul Jallianwalla, la prînz. Un teren în formă de dreptunghi adăpostește o mare mulțime de oameni. Un orator vorbește de pe o platformă improvizată. Nimeni nu are arme de foc. Doar cîțiva manifestanți sînt înarmați cu pari rupți din garduri. Prin poarta principală din Jallianwalla Bagh își face apariția, fără nici un avertisment, generalul de brigadă englez Reginald Dyer. Dyer este născut la Simla, în India, în 1864 — și a intrat în armata britanică în 1885. Acum, în aprilie 1919, comandă unitățile din Punjab. În Amritsar a ordonat interzicerea oricăror manifestații. Din poarta de la Jallianwalla trupele de gurka (ostași recrutați din Nepal de autoritățile britanice) deschid focul la comanda generalului Dyer. Raportul comisiei Hunter, alcătuit după evenimentele de la Amritsar, arată: s-au tras 1650 de gloanțe; au căzut 379 de morți și 1137 de răniți. Mulțimea, masată pe terenul în pantă coborîtoare de la Jallianwalla, a fost o țintă ușoară...

Lui Gandhi i se aduce la cunoștință „Raportul Hunter" care subliniază: „Acțiunea generalului Dyer a fost înfățișată drept necesară pentru a se evita o rebeliune de proporțiile «răscoalei șipailor»" (Răscoala antibritanică a indienilor din anii 1857—1859, care a dus la ocuparea orașului Delhi de către insurgenți. A fost reprimată cu cruzime; India a trecut, în noiembrie 1858, sub administrația directă a coroanei engleze, guvernatorul general primind titlul de vicerege, ca reprezentant al monarhului). Gandhi scrie în autobiografia sa: „Astfel, în timp ce mișcarea pentru promovarea acțiunii non-violente făcea, încet-încet, progrese constante, politica autorităților, de intimidare ilegală, era în plină desfășurare. În Punjab, represiunea s-a arătat în toată brutalitatea ei. Liderii au fost arestați, au fost instituite tribunale speciale. Aceste tribunale nu erau instanțe pentru distribuirea justiției, ci simple instrumente ale forței pentru punerea în aplicare a voinței arbitrare a puterii autocrate. Verdictele erau pronunțate fără respectul elementar al întemeierii pe adevărul faptelor. Era o fla-

din presa de acum 50 de ani...

Aripi românești

La începutul anului 1934 Irina Burnaia se afla în posesia brevetului de pilot de avioane. Intra astfel în rîndul aviatoarelor noastre, cu modestie la început, dar spectaculos după cîteva luni. A fost prima româncă participantă la un raid aviatic internațional, pe un avion de fabricație românească. Împreună cu celebrul pilot Petre Ivanovici, Irina Burnaia a făcut marele raid București-Istanbul-Cairo-Lacul Victoria din Africa centrală și înapoi în țară. Plecarea din București a fost la 3 ianuarie 1935, iar înapoierea la 24 martie 1935, întîrzierea survenind în urma unui accident suferit la o aterizare. Totalul raidului: 16 000 de km de zbor. S-ar fi cuvenit ca acești doi aviatori să fie sărbătoriți la înapoiere, fiind realizatorii celui mai lung raid. Dar Ivanovici a primit... 20 de zile de închisoare și a fost mutat disciplinar la Iași. Motivele pedepselor: 1-A zburat fără parașute la bord; 2-A zburat și peste regiuni nepermise. 3-A depășit permisia (era militar) de 45 de zile care i se dăduse pentru acest raid. Irina Burnaia, nefiind în cadrele armatei, a rămas nepedepsită, dar a denunțat opiniei publice ceea ce trebuia să se știe despre activitatea negativă a subsecretariatului de stat al aviației, publicînd volumul memorial „Aripile mele" (august 1937). În zilele cînd i se lansa la București acest volum, temerara aviatoare zbura, singură la bord, în raidul București-Roma-București.

grantă violare a justiției. La Amritsar, bărbați și femei fără nici o vină au fost siliți să se tîrască pe jos, ca viermii." („Ordinul de a merge tîriș" a fost dat de generalul Dyer la cîteva zile după masacrul de la Jallianwalla Bagh. Pe o anumită stradă din Amritsar, unde un grup de manifestanți atacase și bătuse pe doamna Sherwood, o directoare engleză, toți trecătorii indieni, bărbați și femei, erau obligați să se tîrască în patru labe — sau să fie biciuiți pe loc, în public...) Răspunzînd protestului lui Gandhi și al altor conducători indieni, secretarul de stat pentru India, Edwin S. Montagu, a trimis următoarea telegramă Viceregelui Indiei, lordul Chelmsford, la 26 mai 1920: „Guvernul majestății sale repudiază în mod expres doctrina pe care și-a bazat acțiunea generalul de brigadă Dyer". Ordinul dat populației de a se tîrî, adăuga Montagu, „constituie o ofensă împotriva oricărei norme de conduită a unui guvern civilizat". În fața unei comisii de anchetă, Dyer a declarat: „Probabil că aș fi putut risipi mulțimea fără să deschid foc în plin. Dar dorința mea a fost să le aplic o pedeapsă. Din punct de vedere militar, urmăream să le las o impresie pe care să n-o uite ușor". Gandhi relevă în memoriile sale: „Încercarea de a ne înjosi, de a ne trata ca pe niște viermi tîrîtori a făcut să pălească pînă și tragedia sîngeroasă de la Jallianwalla Bagh". Desigur, masacrul a atras atenția poporului Indiei și lumii întregi. Gandhi continuă: „Pe măsură ce am putut aprofunda investigațiile mele asupra atrocităților comise împotriva poporului, am fost pus în fața evidenței unor fapte de despotism arbitrar absolut de neconceput. Acestea m-au umplut de amărăciune." Gandhi are prilejul să cunoască numeroși englezi care îl dezaprobă pe generalul Dyer și pe cei care l-au folosit împotriva populației indiene. Va trage o concluzie nouă din tragedia de la Amristar. „Dacă nu am avea de ales decît între lașitate și dreptul la apărare prin forță — scrie Gandhi la 11 august 1920 —, atunci m-aș pronunța pentru violență și împotriva lașității. Dar, adaugă Gandhi, nu pot să predic pentru India doctrina sabiei. Sînt prea mîndru de patria mea".

Ahmedabad, 18 martie 1922. Dosarul nr. 45 este în fața tribunalului. Acuzat: Mohandas K. Gandhi. Patrule militare întărite păzesc clădirea unde se judecă procesul Gandhi. „Procurorul general, arată acuzatul, a spus lucrurilor pe nume, așa cum sînt ele... Nu am de gînd să ascund onoratului tribunal că pasiunea vieții mele este să predic cea mai profundă dezaprobare față de sistemul de guvernare impus Indiei. Nu doresc să cer milă sau circumstanțe atenuante. Mă aflu aici pentru a primi cea mai grea pedeapsă. Aceasta este prevăzută de o lege care face din comportarea mea o infracțiune deliberată — în timp ce eu consider că nu pot proceda altfel, dacă este vorba să dau ascultare celei mai înalte datorii de cetățean al țării mele. Singurul lucru pe care îl puteți face, domnilor judecători, este — fie să demisionați, fie să mă condamnați cu cea mai mare severitate, dacă sînteți convinși că sistemul pe care îl apărați și legea pe care o aplicați sînt bune..." Judecătorul C.N. Broomfield a pronunțat sentința: șase ani închisoare. A declarat ulterior: „Nu putem, totuși, ignora faptul că, în ochii milioanelor de compatrioți, Gandhi era un mare lider, omul unor înalte idealuri".

În 1931, după noi dețineri și întemnițări administrative fără judecată, Gandhi era primit la Vicerege, spre

din presa de acum 50 de ani...

„O viață de om"

Nicolae Iorga a publicat, în martie 1934, cele trei volume ale autobiografiei sale: „O viață de om — așa cum a fost". Monumentala scriere va fi reeditată în 1976, într-un masiv volum de 956 de pagini. G. Călinescu va scrie despre opera și personalitatea lui Nicolae Iorga („Istoria literaturii române", 1941): „Schimbînd ceea ce-i de schimbat, N. Iorga a jucat în cultura românească, în ultimele patru decenii, rolul lui Voltaire. Personalitatea lui e covîrșitoare... N. Iorga apare masiv privit de departe, prin numărul uriaș de tomuri scrise și prin multiplicitatea preocupărilor sale... În istoria politică N. Iorga știe atît de multe, a călcat cu mintea lui atîtea documente, încît memoria lui însăși va avea tăria unui document. El e specialist total, un istoric care a sorbit apa tuturor. Nu este cu putință să-ți alegi un domeniu oricît de îngust și umbrit din istoria română fără să constați că N. Iorga a trecut pe acolo și a tratat tema în fundamentul ei. Iorga este în istorie Virgiliu, Sf. Paul și Beatrice. În timp ce epigonii lui N. Iorga duc lupta pe o singură specialitate, N. Iorga ține piept ca specialist pe toate tărîmurile". Amintim că acest mare savant a scris și a publicat, în cincizeci de ani de muncă istovitoare, 1 250 de cărți și broșuri și 25 000 de articole pentru ziare și reviste — operă neegalată de nici un alt savant din întreaga lume.

amintita indignare a omului politic conservator, apărător al Imperiului britanic, Winston Churchill.

...„Nu sînt împotriva unei colaborări între India și Anglia ca parteneri egali. Aspir să fiu — nu cetățeanul unui imperiu, ci al unui Commonwealth, întemeiat pe egalitatea de drepturi. Nu are valoare o comunitate, un «partnership» în care o națiune impune voința ei altor națiuni. Voi accepta din toată inima o unitate între Est și Vest, care să nu fie întemeiată pe ideea forței. India, ca partener independent, va avea o contribuție de adus într-o lume prea încercată de război și vărsare de sînge. Sînt cuvintele cu care Gandhi și-a luat rămas bun de la britanici în 1931. Cît de adînc vrei să desparți India de Imperiu?, l-a întrebat pe Gandhi un membru al clubului Raleigh. Răspunsul a fost: „Pînă la separarea totală, pînă la independență. Dar vom rămîne interdependenți, dacă vom fi egali". La 15 august 1947, a fost proclamată independența Indiei. La 26 ianuarie 1950, patria lui Gandhi se declară oficial republică suverană.

Mai bine de treizeci și cinci de ani au trecut de cînd Gandhi și-a unit cenușa cu apele eterne ale subcontinentului indian. Mahatma, omul cu suflet mare, aparține poporului său, Indiei și omenirii. Este un semn bun — pentru capacitatea națiunilor și oamenilor de pretutindeni de a învăța mereu — faptul că filmul celor 8 premii Oscar, despre viața lui Gandhi, a fost făcut de un englez și interpretat de artiști aparținînd, între alții, celor două popoare — indian și britanic. Pentru că, așa cum spunea premierul Indiei, Indira Gandhi, „spiritul lui Mahatma, pe care filmul îl evocă, își propune să îndemne oamenii acestui pămînt să trăiască în pace și bună înțelegere, părăsind pentru totdeauna căile stropite cu lacrimi".

Florin Hera

Note

1. Jawaharlal Nehru (1889—1964) — unul din conducătorii luptei pentru independența a Indiei, alături de Mahatma Gandhi. Lider al Congresului Național Indian, partidul care a condus țara la dobîndirea statutului de republică independentă în cadrul Commonwealth-ului. Prim-ministru al guvernului Indiei (1947—1964). Nehru a fost unul din „părinții fondatori" ai mișcării de nealiniere.

2. Natal și Transvaal, provincii din Republica Sud-Africană. Majoritatea populației, 68%, este formată din africani negri. 16% este populație albă, din care peste 60% dintre albi sînt locuitori de origine olandeză, „afrikaners" (cunoscuți și sub numele de „buri"), subjugați în sec. 19 de Imperiul britanic. În cele două provincii au venit în sec. 19 și 20 numeroși indieni și chinezi, ca lucrători și comercianți. Față de majoritatea africană, precum și față de locuitorii de origine asiatică, a fost și este aplicată o politică de apartheid, de discriminare rasială. Din 1909, Natalul și Transvaalul fac parte din Uniunea Sud-Africană, cu statut de dominion britanic. În 1961, după proclamarea R.S. Africane — sub dominația minorității rasiste — au fost rupte orice legături cu Commonwealthul, statele din această comunitate de națiuni neacceptînd, la rîndul lor, regimul de la Pretoria.

3. Smuts, Jan Christiaan (1870— 1950), om politic din Africa de Sud, mareșal britanic (1941); sprijinitor inițial al burilor, Smuts a devenit, ulterior, prim-ministru al Uniunii Sud-Africane. În 1939, a făcut parte din cabinetul de război al Imperiului britanic. Mareșalul Smuts a dus o politică ultraconservatoare cu scopul de a consolida dominația minoritară în Africa de Sud, împotriva majorității africane.

---

din presa de acum 50 de ani...

Ploaia artificială

În ziarul „Neues Wiener Journal" din 5 iunie 1934, celebra fiziciană franceză Irène Joliot-Curie, răspunzînd întrebărilor unui reporter, menționa: „Ne amintim că o savantă română, d-ra Mărăcineanu, a anunțat, în 1924, descoperirea fenomenului radioactivității artificiale". Era o recunoaștere incontestabilă a meritelor compatrioatei noastre în această privință. Ștefania Mărăcineanu, lucrînd ca asistentă a doamnei Marie Curie, în 1924, cînd obținuse doctoratul în științe fizice, la Paris, a descoperit, prima, acest fenomen, dar nu și-a asumat paternitatea marii realizări, din cauza modestiei sale. Și-a continuat experiențele, ajungînd și la constatarea că expunerea la soare a unor substanțe radioactive produce condensarea norilor. De aici a venit abordarea unei teme îndrăznețe: provocarea ploii „artificiale". În aprilie 1934 face experiențe în Algeria, reușind să obțină prima ploaie „comandată" din istoria Saharei. „Ploaie în Sahara!", este titlul unei comunicări făcute, în 1934, de către directorul laboratorului din Touggourt, referitoare la experiențele compatrioatei noastre, pe care le făcea subvenționată de statul francez. De la Ștefania Mărăcineanu pornește deci realizarea ploii cu mijloace de laborator.

Expediţia AUTONOMOUS

Nopţile... Nopţile acelea, vreo două mii, n-au fost niciodată suficient de lungi sau de întunecate, îndeosebi pentru cei trimişi în misiunile cele mai primejdioase. Sub bolta lor, în anii celui de-al doilea război mondial, avioane fără semnalmente brăzdau cerul Europei. Uneori focuri aprinse, la momente dinainte stabilite, indicau ţinta. Alteori lansările se făceau „în orb", doar pe baza coordonatelor locului. „Pasagerii", cum s-a întîmplat nu o dată, puteau dispărea, pentru totdeauna, victime necunoscute ale frontului din umbră.

Cuvînt banal — Autonomous **—, însemnînd în traducere din limba engleză, cum este lesne de dedus — Autonom —, a dat impresia serviciilor secrete britanice că este o etichetă codificată perfectă pentru a acoperi şi defini sarcina unei operaţiuni clandestine, al cărei dosar avea să se găsească pe mesele de lucru ale celor mai înalte foruri din multe capitale.**

Pe meleagurile „pădurii nebune", de la care ne-a rămas moştenire doar contemporana denumire a Teleormanului, zilele ultimei luni a anului sînt, cele mai multe, ceţoase. Umiditatea mare şi temperaturile scăzute îmbracă totul într-o piclă alburie. Intensitatea ei creşte dinspre noapte spre dimineaţă, ştergînd contururile şi anulînd luminile. Ajunul celui de-al treilea Crăciun de cînd România fusese tîrîtă în război era tot atît de trist aici, ca şi în orice loc al ţării, al cărei viitor însuşi părea învăluit în negură.

O ceaţă deasă se instăpînise şi în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1943. Pe ecranul staţiei radar germane amplasate la Plosca, aşezare cam pe la mijlocul drumului între Alexandria şi Roşiorii de Vede, apăru, înainte de miezul nopţii, un avion. Deşi zbura la mare înălţime, fusese, probabil, reperat încă din momentul în care pătrunsese în spaţiul aerian al Balcanilor de reţeaua de avertizare cu care forţele de ocupaţie împînziseră peninsula. Avionul, un „Liberator" cu patru motoare, decolase de cîteva ore din Benghazi. Date fiind condiţiile meteorologice, s-a rotit un timp în zona comunei Plosca, de unde s-a îndreptat spre Roşiorii de Vede pentru a arunca manifeste. Pe aerodromul militar german de la Roşiori nu s-a dat alarma şi nici antiaeriana n-a intrat în funcţiune. Prima impresie a fost că singuraticul mesager aerian făcuse călătoria pentru a răspîndi, ca şi cu alte ocazii, îndemnuri în limba română împotriva Germaniei naziste şi de a se cere pace. După 12 ore, însă, la 22 decembrie, la amiază, postul de jandarmi Plosca a raportat Inspectoratului judeţean, instalat la Turnu Măgurele, arestarea a trei ofiţeri englezi, în uniformă, la liziera din vecinătatea comunei. Cei trei vorbeau perfect româneşte, aveau acte de identitate, erau neînarmaţi şi dispuneau de un post de radio-emisie. După paraşutare, ceaţa îi împiedicase să ia legătură cu cineva şi fuseseră descoperiţi cînd au cerut informaţii unor localnici pentru a se orienta. Între Turnu Măgurele şi Inspectoratul General al Jandarmeriei din Bucureşti, care a alarmat şi Serviciul secret de informaţii, telefoanele au început să sune fără întrerupere.

Enervare în subsolul blindat

Pomii îşi reînnoiau veşmintele pentru a cincea oară de la izbucnirea războiului, dar adierile primăverii nu aveau cum pătrunde în subsolul blindat de la „Storey's Gate". Aici îşi instalase cartierul general premierul W. Churchill, după ce o bombă germană distrusese parţial reşedinţa oficială de pe Downing Street 10. Aflat la 21 de metri sub inima Londrei, Whitehall — cu laturile sprijinite pe Downing Street, cu clădirile în stil victorian ale Foreign Office şi Ministerului de Război, pe Mall — locul de plimbare publică — şi pe parcul Saint James, în uriaşul complex subteran pulsa activitatea de rutină în seara ultimei zile de aprilie 1944. În camera hărţilor, situaţia operaţiunilor de pe toate fronturile de luptă era permanent modificată pe baza celor mai recente comunicări. Membrii secretariatului personal se pregăteau pentru o nouă noapte de lucru, premierul obişnuind să se retragă foarte tîrziu şi să-şi rezolve o parte a corespondenţei dimineaţa în dormitorul din vecinătatea biroului său. Dat fiind decalajul orar, la Washington era după-amiază şi se mai putea ca premierul să dorească o convorbire la Casa Albă prin telefonul special, instalat într-o cămăruţă cu aparenţă de toaletă.

O telegramă adusă de la Foreign Office, spre miezul nopţii, l-a făcut pe secretarul de serviciu să o depună imediat într-una din cele două cutii aflate pe masa de lucru a primului ministru. Era cutia cu menţiunea **„Acţionează azi"**. Deoarece în mai tot cursul lunii aprilie ministrul de externe Anthony Eden fusese bolnav, iar Churchill îi preluase temporar funcţia; fiindcă întreţinea ocazional şi o corespondenţă directă cu V.M. Molotov, comisarul poporului pentru afaceri externe al U.R.S.S., premierul n-a fost, acum, prea surprins că îi fusese adus de la acesta un nou mesaj „personal şi secret".

Pe măsură ce citea, temperamentul său vulcanic izbucni. Molotov cerea „o explicaţie" în legătură cu prezenţa la Bucureşti a trei ofiţeri englezi, dintre care doi au fost asociaţi cu capitalul străin din petrolul românesc şi care, după paraşutare şi arestare, foloseau un aparat de emisie pentru a transmite mesaje cifrate. Pentru Molotov era vorba de „o misiune semi-oficială britanică pe lîngă guvernul Antonescu, al cărei scop guvernul sovietic nu îl cunoaşte". Enervat, ofensat şi intuind implicaţii adverse intereselor imperiului britanic, Churchill schiţează imediat un proiect de răspuns: „Mă aştept ca dv. şi Stalin să mă credeţi cînd vă spun că nu ştiu absolut nimic despre această afacere şi pot doar presupune că insistaţi asupra unei descoperiri iluzorii... În toată chestiunea privind România eu acţionez împreună cu dv. şi Stalin... Sînt gata să cooperez cu dv. în orice mod. Sînt gata să înlătur pe oricine ar sta în cale... Aţi fi, pur şi simplu, iraţional dacă presupuneţi că sîntem implicaţi în vreo intrigă cu România, sau cu oricine din România... Spuneţi-mi ce vreţi, aveţi încredere în mine şi nu fiţi neîncrezători".

Instinctul său politic, format de-a lungul deceniilor de furtunoasă participare la viaţa publică şi culisele ei, îl fac totuşi să ceară la Foreign Office lămuriri. Versiunea primită nu-l mulţumeşte, întărindu-i suspiciunea că se duce acolo o politică proprie, nu întotdeauna conformă dorinţelor sale. Ofensat, însă, de tonul scrisorii, premierul decide să transmită răspunsul pe care îl întocmise iniţial, dar netezindu-i asperităţile de limbaj. La 7 mai, nesatisfăcut de argumentele din informarea de la

Foreign Office, Churchill îi tuna lui Eden, revenit din convalescență: „De ce doi din cei trei membri ai misiunii au fost aleși dintre petroliști importanți? Am impresia că S.O.E. (Direcția operațiunilor speciale — n.n) se bălăcește într-un mod ignorant în tot felul de situații delicate... Este un lucru foarte periculos ca relațiile dintre două puternice forțe, ca imperiul britanic și U.R.S.S., să fie tulburate de aceste mărunte înțepături, ca între persoane obscure care își fac de cap departe de suprafață. **Doresc să discutăm întreaga activitate a S.O.E. și mă gîndesc dacă nu ar trebui să o divizăm între Armată și Foreign Office".**

„Incendiați Europa"

Cînd, în noaptea de 10 mai 1940, Winston Churchill, desemnat prim ministru de cîteva ore, s-a reintors în clădirea Amiralității, unde își avea apartamentul de la numirea cu cîteva luni în urmă în funcția echivalentă ministrului flotei militare, telegramele confirmau că Wehrmachtul înainta, ca un rulou compresor, peste Belgia și Olanda. Invazia fusese declanșată în zori. La Londra, ea a precipitat căderea guvernului Chamberlain. Era limpede că, ocolindu-se sistemul de fortificații al „liniei Maginot", trupele germane vor pătrunde pe o altă direcție în Franța, ceea ce mai făcuseră și în timpul primului război mondial. După trei zile, prezentînd Camerei Comunelor noul guvern, în care își rezervase și ministerul apărării, Churchill a declarat cu retorica sa caracteristică: „Nu am nimic altceva de oferit decît sînge, trudă, lacrimi și sudoare... Mă întrebați care este țelul nostru? Vă pot răspunde într-un singur cuvînt: Victoria..."

Pe lîngă victorie și afirmarea pozițiilor Angliei în lume (în noiembrie 1942, a și spus: „nu am devenit primul ministru al regelui pentru a prezida lichidarea imperiului britanic"), scopul său strategic cel mai urmărit era transformarea Mediteranei într-o **Mare Nostrum.** Nu aveau să treacă nici 40 de zile de la preluarea guvernului de către Churchill, și Marea Britanie a rămas singură în fața Germaniei naziste. În aceste condiții, nu este surprinzător terenul pe care l-a cîștigat la Londra teoria că subversiunea poate juca un rol strategic independent, comparabil ca importanță cu cel al forțelor terestre sau aeriene. Admirator declarat al colonelului T.E. Lawrence, care, în timpul primului război mondial, instigase și participase la revolta arabă în Imperiul otoman, noul premier împărtășea opinia șefilor de stat major, încă înaintea capitulării Franței, că o componentă principală în vederea înfrîngerii Germaniei ar consta în provocarea „unei largi revolte în teritoriile cucerite". Churchill, care acorda o enormă importanță spionajului și subversiunii, era însă nemulțumit de activitatea serviciilor secrete. Abia instalat pe puntea supremă de comandă, îi și scria colaboratorului său militar, generalul Ismay: „Nu sînt satisfăcut nici de cantitatea și nici de calitatea informațiilor primite"[1].

La 1 iulie 1940 un consiliu interministerial este însărcinat să elaboreze proiectul unui nou organism care să coordoneze toate acțiunile de sabotaj și subversiune împotriva inamicului. Pe loc se ivi o controversă: cine să fie autoritatea „tutelară"? Foreign Office, șefii de state majore, Ministerul de război, S.I.S. o revendicau. La ședința din 22 iulie a cabinetului de război, Churchill, căpătînd aprobarea pentru crearea Direcției Operațiunilor Speciale (S.O.E.), a cărei misiune a rezumat-o în două cuvinte, „Incendiați Europa", a rezolvat și problema subordonării. Conducerea superioară a fost încredințată lui Hugh Dalton, laburist și titular al Ministerului Economiei de Război, departament pe care tot Churchill îl poreclise „ministerul războiului neonorabil".

Primul ministru nu se gîndea, însă, ca noul organism să se ocupe numai de „conducerea tuturor acțiunilor care vor fi acum întreprinse împotriva inamicului pe continent prin intermediul sabotajului și subversiunii". După ședința de cabinet în care a primit binecuvîntarea planului, premierul îi scrie ministrului de război, Anthony Eden, care, la sfîrșitul anului, avea să devină ministru de externe: „Este evident urgent și indispensabil de a face totul pentru a obține în secret cele mai bune informații posibile asupra forțelor germane în diverse țări ocupate, pentru a stabili strînse contacte cu populațiile locale și pentru a instala în rîndurile lor agenți. Sper că această misiune să fie îndeplinită pe o foarte mare scară și conform împrejurărilor de către noua organizație pe care ministerul războiului economic a fost însărcinat să o constituie".

---

1 Existau mai multe servicii secrete, care, adeseori, acționau la concurență, și rivalitatea dintre ele s-a extins pe măsură ce s-au și înmulțit. M.I. (Military Intelligence) 5, sau serviciul de securitate, îndeplinea mai ales funcții de contraspionaj. M.I. 6 sau S.I.S. (Secret Intelligence Service) avea o structură complexă, în care se detașa secția D cu două componente — S.O.1 (propaganda subversivă) și S.O.2 (acțiuni de sabotaj și diversiune). Armata, Flota, Aviația își aveau de asemenea, propriile servicii secrete. În decembrie 1939 s-a creat M.I.9 pentru activitatea legată de prizonierii căzuți la inamic și de prizonierii inamicului, ultimul aspect fiind preluat în decembrie 1941 de un nou organism — M.I.19. Decodarea și descifrarea traficului de corespondență străin se efectuau de către G.C. and C.S. (The Government code and cypher school). Foreign Office tutela, de asemenea, numeroase activități din sfera serviciilor secrete, iar diferite alte ministere își creaseră propriile organisme de informații pentru a fi la curent cu activitățile din domenii echivalente. Foreign Office și Ministerul Informațiilor patronau propaganda subversivă, iar ultimul minister elabora zilnic un amplu buletin al presei din Germania și alte țări de pe continent. Un serviciu special de ascultare urmărea emisiunile de radio.

Pe strada lui Sherlock Holmes

Baker Street e un fel de „strada mare" a Londrei, un vad comercial pentru publicul larg. Faima străzii provine, însă, nu de la puzderia de magazine universale, este chiar anterioară apariţiei lor şi s-a răspîndit de mult pe glob. N-ar fi exclus ca, şi azi, la oficiul poştal din cartier, să se mai primească de la vreun hitru sau de la un naiv admirator o carte poştală pe adresa: Baker Street 221 b. Acolo îşi plasase, într-un apartament inexistent, Arthur Conan Doyle pe celebrul său detectiv Sherlock Holmes.

În 1940, oamenii de afaceri de pe Baker Street, dintre care unii fuseseră atraşi în activitatea S.O.E., au fost solicitaţi să pună la dispoziţie imobile pentru noul organism. Primul cu o asemenea destinaţie a fost la nr. 62—64. A urmat, pe aceeaşi stradă la nr. 82, o clădire a birourilor societăţii de magazine universale Marks and Spencer, numită St. Michael House şi care era şi eticheta cunoscută a unor produse de rufărie de corp. Aici a fost mutată conducerea S.O.E., intrarea fiind printr-o străduţă ce duce la spatele clădirii. Cei care veneau aici cu greu puteau fi deosebiţi de funcţionarii birourilor din alte imobile. Peste drum, pe Baker Street 83, într-o tristă casă de cărămidă roşie, era singurul sediu al S.O.E. — în împrejurimi existau şi altele — pe care se afla o placă de identificare, dar pe care scria doar: Birou de cercetări interservicii.

Ofiţeri superiori experimentaţi în acţiuni pe teritorii străine, diplomaţi de prim rang, oameni de afaceri versaţi în treburi internaţionale s-au instalat la St. Michael House şi în alte locuri de pe Baker Street. Secţia de cercetări a Serviciului de Informaţii Militare (M.I.R.) din ministerul de război, S.O.1 şi S.O.2 au fost integrate la baza S.O.E., deşi ulterior S.O.1 a devenit un organism separat — Direcţia războiului politic (Political Warfare Executive) — însărcinat cu declanşarea haosului în Europa dominată de nazişti, prin subminarea moralului inamicului.

Vreme îndelungată, secretul a fost atît de bine păstrat, încît existenţa S.O.E. nici n-a fost ştiută, iar rezultatul operaţiunilor atribuit altor servicii secrete britanice. Iniţiaţii obişnuiau să desemneze S.O.E. ca „banda de gangsteri". Instalarea cartierului general S.O.E. pe Baker Street dă, însă, şi măsura în care pragmatismul este dublat de umor englez.

„Casa secretă" din apropierea Nilului

Metropola egipteană de pe Nil continua să arate ca o tabără militară, chiar şi după ce ameninţarea diviziilor mareşalului Rommel din „Afrikakorps" fusese înlăturată. Şoferii de taxiuri, ale căror maşini ridicau nori de praf spre cerul tropical, obişnuiau să arate complice pasagerilor lor o clădire masivă — Rustom Building —, numind-o Casa Secretă. S-a întîmplat ca astfel de afirmaţii să fie înregistrate chiar de ofiţeri din S.O.E., ale căror uniforme nu se deosebeau de cele ale mulţimii de militari care împînzeau oraşul — sediu al Comandamentului Orientului Mijlociu şi al organismelor şi serviciilor subordonate.

Din necesităţi practice privind o mai mare apropiere de „teatrele" respective de operaţiuni şi de coordonare cu instanţele în a căror competenţă pe plan militar intra şi zona Europei de sud-est şi centrale, la Cairo fuseseră amplasate şi secţiile S.O.E. pentru Albania, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, România şi Ungaria. Întreaga ramură S.O.E. de la Cairo, cu sediul la Rustom Building, purta denumirea codificată de **Forţa 133.** Pe baza unui aranjament încheiat în septembrie 1942, între S.O.E. şi Oficiul Serviciilor Strategice (O.S.S.) al Statelor Unite, englezii aveau rolul conducător al acţiunilor în Balcani. Cînd, însă, în toamna anului următor, preşedintele F.D. Roosevelt a solicitat inversarea atribuţiilor, Churchill a refuzat, precizîndu-i nu numai că este o zonă de deosebit interes pentru imperiu, dar şi faptul că britanicii au, de acum, în Balcani, 80 de misiuni speciale. În cele din urmă, activitatea O.S.S. privind Bulgaria şi România a fost transferată de la Cairo la Istanbul, unde S.O.E. avea, de altfel, o puternică filială, care acţiona în contact strîns cu cea funcţionînd pe lîngă ambasada britanică din Ankara.

Serviciul Secret de Informaţii (S.S.I.) român, după ce procedase la arestarea grupului R. Georgescu, care ţinea legătura cu filiala S.O.E. din Istanbul şi era unul dintre canalele de comunicare cu liderul naţional-ţărănist Iuliu Maniu, considera că „secţiunea românească" pe lîngă „serviciile de informaţii din subordinele directe ale înaltului comandament englez din Cairo" concentrează „o seamă de aşa-zişi experţi, între care se găsesc englezi care au lucrat în România, în petrol, în bănci, în afaceri comerciale, în presă şi în diplomaţie". Dintre persoanele enumerate, S.S.I. acorda mai mare atenţie lui „Masterson, proprietarul societăţii de petrol «Unirea», al cărui frate joacă un rol important în băncile din City", şi lui de Chastelain, „fost director comercial al societă-

ţii de petrol «Unirea»" şi care „pare să fi fost rezidentul Intelligence-Service-ului în România". Într-adevăr, după cum a scris în memoriile sale, apărute în 1965, fostul colonel B. Sweet-Escott, care, din martie 1944, a şi coordonat secţiile bulgară, română şi ungară ale **Forţei 133**, „G. de Chastelain a fost principalul nostru reprezentant la Bucureşti (pînă la ruperea relaţiilor diplomatice de către Marea Britanie în februarie 1940 — E.P.), unde a petrecut vreo paisprezece ani la una dintre companiile petroliere", iar, în vara 1941, conducea activitatea S.O.E. din Turcia. În primăvara 1943, el a părăsit Istanbulul şi, timp de cîteva luni, a îndeplinit o misiune în Statele Unite şi Canada, legată, între altele, de recrutarea şi pregătirea de agenţi pentru **Forţa 133**. În ce îl priveşte pe E. Masterson, după ce, în noiembrie 1940, a fost trimis la Belgrad cu rangul de prim secretar de legaţie, i s-a încredinţat conducerea unei secţiuni de „acţiune politică" S.O.E. la Cairo, în vara lui 1941, după care a preluat secţia de „subversiune politică", în Balcani. După intrarea Statelor Unite în război şi pînă în noiembrie 1942, a fost trimis la Washington pe lîngă Coordonatorul informaţiilor secrete şi, din luna iunie a aceluiaşi an, şeful O.S.S. — William Donovan — „pentru a-l sfătui în problemele Balcanilor şi Orientului Mijlociu". Colonelul E.C. Masterson a revenit la Cairo într-o poziţie cheie a **Forţei 133**, în special în legătură cu România.

Misiunea „Ranji"

Antrenarea de echipe ale S.O.E., din primăvara anului 1943, pentru a fi trimise în România, se asocia cu faptul că, deşi contactele cu Maniu continuau prin intermediul a diferite canale (legaţiile la Bucureşti ale unor ţări neutre, diplomaţi români, mesaje codificate ale postului de radio B.B.C.-Londra în emisiunile de luni în limba germană etc.), liderul naţional-ţărănist, cu excepţia unor memorii de protest adresate guvernului antonescian, se menţinea în expectativă. La Rustom Building, după cum consemna B. Sweet-Escott, se considera că „deşi România era complet epuizată de război, pregătirile lui Maniu nu păreau niciodată să ducă la acţiune. În consecinţă, s-a hotărît în vara lui 1943 să fie trimisă o misiune denumită **Ranji**, condusă de maiorul David Russell, în Iugoslavia, în speranţa că va putea ajunge în România şi să intre în contact cu Maniu. Russell a fost paraşutat cu succes în luna august, a trecut Dunărea, s-a întîlnit cu un reprezentant al lui Maniu"[2]. Din aceeaşi sursă rezultă că Russell a fost asasinat, în scurt timp, „în condiţii neelucidate". Operatorul său de radio, locotenentul Nicola Antonio Vella (Nicolae Ţurcanu) a continuat să acţioneze. Adăpostit în casa fiicei prinţului Ştirbei, Vella-Ţurcanu (alias Reginald, în corespondenţa secretă britanică) a asigurat legătura radiotelegrafică a grupului Maniu cu ramura S.O.E. care acţiona în Balcani.

Soarta misiunii **Ranji** a pus pe rol trimiterea unui nou grup. Mai ales că, în luna august, survin demersuri ale guvernului antonescian care se declară gata a „coopera cu o forţă anglo-americană care ar intra în Balcani înaintea ruşilor". Pe fundalul crizei regimului dictaturii militar-fasciste, ca urmare a situaţiei revoluţionare ce cuprindea ţara, a opoziţiei faţă de războiul în care fusese tîrîtă România alături de Germania nazistă, a cotiturii în desfăşurarea marii conflagraţii, guvernul antonescian a început să se preocupe activ de ceea ce se considera la Londra că este „biletul de întoarcere". Începerea debarcării anglo-canadiene în sudul peninsulei italice şi anunţarea semnării armistiţiului italian de către guvernul Badoglio, în primele zile ale lunii septembrie, întăreau convingerea, după cum arătau rapoartele diplomatice sosite la Bucureşti, că, „la începutul toamnei, se va produce debarcarea în Balcani".

În octombrie, viceconsulul român la Istanbul a luat contact cu reprezentaţii S.O.E. „din partea unui grup de generali şi unui mare număr de ofiţeri superiori din armată", care „doreau să-l răstoarne pe Mareşalul Antonescu"[3]. În aceeaşi lună, Maniu a comunicat prin canalul S.O.E. că ar fi dispus să sosească în Orientul Mijlociu. I s-a răspuns, după cum informa, la Foreign Office, diplomatul C.E. Steel, care conducea Comitetul Unit de Informaţii Secrete din raza de activitate a Comandamentului Orientului Mijlociu, că „politica noastră constă în a nu lua în considerare vreo propunere de pace din România, pînă nu este, de asemenea, adresată guvernelor Statelor Unite şi sovietic şi ia forma unei oferte de a semna capitularea necondiţionată la cei trei aliaţi principali". La Londra se aprecia „inoportun" momentul solicitării, deoarece, cum preciza un document al Foreign Office din 16 octombrie: „Noi... ne propunem... să căutăm o politică comună cu ruşii şi americanii. Dacă... l-am scoate brusc pe Maniu, ca pe un iepure din pălărie, ruşii, probabil, vor gîndi că vrem să-i înşelăm, şi orice şansă de a ajunge la o înţelegere ar fi, în mod corespunzător, redusă".

Căutînd să clarifice tabloul situaţiei, S.O.E. transmite, totodată, la sfîrşitul toamnei 1943, din diferite surse, că în România „Partidul Comunist şi-a dezvoltat, acum, mult activităţile sale şi sfera de influenţă".

[2] Istoricul Elizabeth Barker, care în anii 1942—1945 a fost şeful Regiunii Balcani în Direcţia războiului politic, dă gradul de căpitan pentru Russel, iar luna paraşutării — iunie. S-ar putea ca ambele date să nu fie eronate, deoarece, şi după alte surse, paraşutarea a fost în iunie, iar sosirea în România în august.

[3] Despre acest demers, Foreign Office a informat la Washington şi Moscova în februarie 1944.

Forța 133 dorea să trimită un **consul** propriu la București, mai ales că, în noiembrie, statul major imperial, fixînd lista operațiunilor speciale în următoarea perioadă, stabilise pe primul loc Balcanii.

De la Moscova la Cairo

„Tatonările de pace" s-au aflat, din inițiativa lui Anthony Eden, pe agenda primei conferințe a miniștrilor de externe ai U.R.S.S., Marii Britanii și S.U.A., din capitala sovietică, ale cărei lucrări s-au desfășurat între 19 octombrie și 1 noiembrie. Eden a primit un răspuns negativ în privința unui contact sovietic cu Maniu, Molotov declarînd că tratativele cu „România, Ungaria și Finlanda, care luptă împotriva noastră, pot fi numai în problema capitulării fără condiții". Intr-o rezoluție, Conferința a consemnat că „cele trei guverne au căzut de acord să se informeze reciproc, imediat ce vor primi orice fel de tatonări de pace din partea unui guvern, fie ale unui grup, fie individuale dintr-o țară cu care oricare dintre cele trei țări se află în război. Cele trei guverne sînt, de asemenea, de acord să se consulte împreună în vederea concertării acțiunilor privind astfel de avansuri (propuneri)".

De la Moscova, Eden a sosit la Cairo, unde are patru runde de convorbiri (5—8 noiembrie) cu ministrul de externe al Turciei, Numan Memencioglu, pentru a-i cere intrarea în război pînă la sfîrșitul anului. Tot în capitala egipteană, ministrul de externe britanic și generalul Ismay au discutat pe larg cu Comandamentul Orientului Mijlociu, cu ministrul-rezident britanic în această zonă, cu diplomații britanici pe lîngă guvernele grec și iugoslav în exil, cu reprezentanții S.O.E. și alți factori importanți care-și desfășurau aici activitatea și ale căror antene se extindeau în întreaga Europă de sud-est.

Pregătirile în vederea trimiterii unei noi misiuni S.O.E. în România, botezată de această dată **Autonomous**, sînt încheiate și, chiar în luna noiembrie, se face o primă tentativă. „Avionul — scrie B. Sweet-Escott — a căutat două ore zona de lansare, a eșuat să o găsească și și-a epuizat combustibilul pe drumul de întoarcere. Grupul a fost, totuși, în stare să ajungă în Italia. La a doua încercare, semnalele de pe pămînt nu au putut fi văzute".

Inițial, afirmă Elizabeth Barker, se stabilise ca misiunea **Autonomous** „să organizeze dislocarea violentă a sistemului de comunicații și, totodată, poate «un fel de lovitură de stat»". De fapt, scopurile misiunii erau mult mai vaste, deși, nici în prezent, nu pot fi complet elucidate, lipsind încă numeroase piese de natură să completeze tabloul. Oricum, la mijlocul lui noiembrie, guvernul britanic anunță la Moscova și Washington primirea unui mesaj de la Maniu, care exprimă dorința de a trimite un delegat special **din** România „pentru a discuta aranjamentele unei schimbări în această țară". Guvernul britanic propunea să se răspundă că „emisarul său va fi primit, înțelegîndu-se că unica lui funcție va fi să discute detaliile privind răsturnarea actualului regim din România și înlocuirea lui cu un guvern pregătit să capituleze necondiționat în fața celor trei aliați".

Molotov și-a dat asentimentul la 18 noiembrie, atrăgind, totodată, atenția ambasadorului britanic că, în orice convorbiri directe de acest fel, guvernul sovietic consideră absolut necesar să fie reprezentat.

Eșuarea primelor două încercări de parașutare a misiunii **Autonomous** fac să intervină, în această cursă de viteză, noi elemente, cu implicații incomparabil mai mari în desfășurarea războiului. La Teheran, între 28 noiembrie—1 decembrie, Roosevelt, Stalin și Churchill adoptă decizia lansării principalei operațiuni anglo-americane în nord-vestul Franței în primăvara următoare, după ce insistențele premierului britanic privind o debarcare în Balcani nu sînt acceptate. „Churchill a fost întotdeauna interesat, cu pasiune, de posibilitățile strategice (ce s-ar fi deschis) ale luptei cu germanii în **Balcani**, fie prin operațiuni militare ortodoxe sau atacuri aeriene, ori prin contactele S.O.E. și sprijinul pentru mișcările de rezistență... Deciziile strategice luate la Teheran excludeau, virtual, metodele militare ortodoxe, exceptînd Grecia, dar atacuri aeriene, raiduri de comando, acțiuni de gherilă și contactele politice ale S.O.E. încă ofereau perspective tentante" (E. Barker).

După Teheran, Churchill și Eden revin la Cairo pentru a continua discuțiile cu Roosevelt. La 4 decembrie, pilotul personal al lui Churchill îl aduce în capitala egipteană pe președintele Turciei, Ismet Inönü. Dar acesta nu acceptă intrarea în război. După cum a declarat, ulterior, președintele Inönü, atunci cînd a plecat la Cairo, nu știa că există divergențe între anglo-americani în ce privește intrarea Turciei în război: „Dar, rapid și-a dat seama că președintele Roosevelt nu era prea entuziasmat de a vedea Turcia în război. Acest fapt — a spus președintele Inönü profesorului turc Ulman — l-a intuit, dîndu-i forța de a rezista presiunilor britanice și de a lega, și mai mult, problema beligeranței turcești de o lungă listă de ajutor militar".

Ultimele evoluții s-au întrepătruns în țesătura misiunii **Autonomous.** Problema a fost abordată cu participarea lui Eden. S.O.E., conform unui raport al lui C.E. Steel, trimis la Londra, urma să comunice lui Maniu că „delegatul trebuie să fie în măsură să-i satisfacă pe aliați, reprezentînd pe cei care sînt gata, dacă este necesar, să execute o lovitură de stat și să procedeze la capitularea necondiționată, acestea trebuind să fie precis știute de el — metoda propusă de realizarea capi-

tulării și, de asemenea, numele membrilor noului guvern. Această problemă a fost discutată cînd Secretarul de stat (Eden) a fost la Cairo, la reîntoarcerea de la Teheran, și s-a decis ca reprezentantul lui Maniu să vină la Cairo, unde putea să-i întîlnească pe reprezentanții britanic, sovietic și **posibil** (subl. E.P.) american".

În seara de 21 decembrie, de pe aeroportul din Benghazi, pornește misiunea **Autonomous**. B. Sweet-Escott scrie: „Lansarea s-a făcut cu succes, dar numai la cîțiva kilometri de locul unde erau așteptați. În cîteva ore, de Chastelain și Ivor Porter au fost arestați. Am aflat prin Reginald că erau în siguranță, dar închiși la cartierul general al jandarmeriei din București".

La Rustom Building, situația e examinată pe toate fețele, mai ales că sînt de așteptat fulgere și tunete chiar din Olimpul churchillian, dat fiind implicațiile internaționale. La 28 decembrie, **Forța 133** atrage atenția Foreign Office-ului, că „nici guvernele sovietic, nici al Statelor Unite nu au fost informate despre operația «Autonomous», care s-a desfășurat atît de tare rău... În mod cert, nu vom putea extinde operațiunile noastre în România, așa cum sîntem pe cale să o facem, fără ca, cel puțin, să spunem ceva rușilor în termeni generali; altfel ei, în mod inevitabil, vor face cele mai rele interpretări asupra eforturilor noastre. Acest pericol este accentuat de regretabilul sfîrșit al ultimei noastre încercări, care, în orice moment, ar putea rezulta în lansarea de către inamic a unei povești tendențioase despre Serviciul Secret britanic, care încearcă să aranjeze un front anti-sovietic cu România."

Dar, de ce ți-e teamă nu scapi...

O știre dată din Budapesta

La Inspecția navală engleză din Istanbul, paravan local al S.O.E., și la consulatul britanic din metropola de la Golful Cornului de aur, ca și la ambasada din Ankara, dimineața de 16 ianuarie 1944 a început printr-o constatare neplăcută. Telegrame cu mențiunea „prioritate" au fost transmise la Cairo și de la Rustom Building la Londra: în presa turcă a apărut, datată Budapesta — 15 ianuarie 1944, o informație despre „Trei parașutiști britanici (care) au descins la 24 decembrie în provincia Deliorman și, după ce s-au adresat unui mare moșier cu numele de Papian, au cerut să fie conduși la Comandamentul Jandarmeriei, unde au spus că doresc să vorbească primului ministru român într-o problemă urgentă și importantă... Toți trei vorbesc perfect românește. Conform relatărilor, aceste persoane au fost primite de importante persoane civile și oficiale la București. Este îndoielnic dacă mareșalul Antonescu le-a primit. Se spune că ei au arătat românilor copia fotografică a propunerilor făcute rușilor de germani, conform căreia germanii ar lăsa rușilor teritoriul românesc pînă la rîul Siret". Supozițiile cele mai sumbre, privind exploatarea de către inamic a misiunii **Autonomous**, se confirmau. **Urbi et orbi** se dezvăluia că o misiune fusese trimisă în România, fără ca Washingtonul sau Moscova să fi fost informate.

Abia fusese primită la Londra această comunicare și o telegramă a ambasadei britanice la Moscova atrăgea atenția că, la 17 ianuarie, ziarul „Pravda" publicase, sub titlul „Zvonuri la Cairo", următoarea notiță: „Cairo, 12 ianuarie (de la corespondentul Pravdei). Conform unor informații demne de încredere provenind din surse grecești și iugoslave, o întrevedere secretă între două personalități britanice importante și Ribbentrop (ministrul de externe al Germaniei — E.P.) a avut loc recent într-un oraș de pe coasta peninsulei iberice. Scopul întîlnirii a fost lămurirea condițiilor unei păci separate cu Germania. Se presupune că întrevederea nu a fost fără rezultat". Știrea a fost întîmpinată cu proteste la Foreign Office, dar și cu supoziții că era un fel de răspuns la afirmațiile presei turcești.

După două zile, S.O.E—Istanbul primește, printr-un curier, o primă informare asupra soartei grupului de Chastelain, de la o persoană din anturajul lui Maniu: „Ei sînt bine tratați de guvern în cazarma din Ștefan cel Mare, de lîngă cartierul general al poliției. Nu există pericolul de a fi predați germanilor, deși au cerut-o. Stația de emisie a fost provizoriu închisă din motive de siguranță. Răspundeți dacă de Chastelain n-a adus un mesaj pentru Maniu sau Mihai Antonescu". De altfel, Bucureștii abundau în zvonuri privind grupul de Chastelain, iar misiunile diplomatice, inclusiv ale celor neutri, se interesau activ de soarta lui, ceea ce oferea canale suplimentare pentru S.O.E. de a se ține la curent cu unele date ale situației.

24 ianuarie 1944 a căzut într-o luni, ziua de mesaje codificate prin emisiunea B.B.C. în limba germană, și i s-a transmis lui Maniu: „De Chastelain are comunicări verbale direct legate de instruirea emisarului pe care ați declarat că îl veți trimite în Orientul Mijlociu". Între timp, la Londra se decide ca reprezentantul S.O.E. la Moscova să informeze organismele sovietice corespunzătoare, și, la 28 ianuarie, i se fixează scheletul comunicării: „1. Misiunea constă din trei ofițeri britanici parașutați în România la 22 decembrie. 2. Obiectul misiunii era contactarea lui Maniu pentru a se asigura să înțeleagă clar termenii capitulării necondiționate înainte de a trimite un emisar să discute modalitățile cu reprezentanții celor trei puteri în Orientul Mijlociu. Se spera, de asemenea, că misiunea noastră va fi în măsură să-l ajute pe Maniu în organizarea unei lovituri de stat. 3. Misiunea noastră nu a dus nici un fel de documente, exceptînd tabelele de cifrare. Relatările că au fost duse documente referitoare la propuneri

de pace ale Germaniei sînt absolut (repetăm absolut) false.[4] Improbabil ca Maniu să aibă vreo comunicare directă cu acești ofițeri, dar informații sugerează că au fost contactați de Mihai Antonescu". Peste alte cinci zile, Foreign Office precizează ambasadei la Moscova: „Zvonurile false descrise în paragraful 3 au fost publicate în presa turcă din 16 ianuarie".

La sfîrșitul lunii ianuarie, revine la post, de la București, ministrul român în Turcia, Al. Cretzianu. Acesta fusese numit în toamnă în fruntea legației din Ankara pentru a asigura un canal de comunicări „discrete" și pleda în favoarea unei debarcări anglo-americane în Balcani, care să implice și antrenarea Turciei în război.[4] La 29 ianuarie, Cretzianu se întîlnește la Istanbul cu colonelul E.C. Masterson, cu care se cunoștea foarte bine din România, și reprezentantul S.O.E. transmite eșaloanelor superioare: „Mareșalul (Antonescu) i-a spus lui Cretzianu că de Chastelain a dorit să-l vadă, dar aceasta i-a fost imposibil. Cretzianu este, totuși, de părere că, în fapt, ei s-au întîlnit, deoarece mareșalul a fost, timp de două ore, într-o seară, într-un loc ferecat, ceea ce nu s-a mai întîmplat. El crede că de Chastelain s-a văzut de asemenea cu Mihai Antonescu, dar acesta din urmă nu admite așa ceva"[5]. Conform aceluiași raport S.O.E., Cretzianu a înmînat un mesaj codificat, scris de mînă de G. de Chastelain, în care arată că parașutarea n-a decurs conform instrucțiunilor și că, după douăsprezece ore, au fost arestați, că erau bine tratați și se vor strădui să-și îndeplinească misiunea, „dar cere unele indicații asupra soartei viitoare a României, fără de care nu va fi posibil să obțină vreun rezultat". Raportul mai conține: „Notă: Este de observat că precedentul mesaj nu include semnul convențional stabilit, după care colonelul de Chastelain era un agent liber în momentul cifrării și, în consecință, trebuie să se presupună că mesajul și metoda de cifrare au fost supravegheate". Precizarea irită la Foreign Office, și O. Sargent, adjunctul lui A. Eden, pune rezoluția: „Românii să se adreseze rușilor". Dar, încă la 16 ianuarie, guvernul britanic comunicase la Moscova că, avînd în vedere că armatele sovietice „vor fi primele care vor ajunge în România, guvernul sovietic va juca rolul principal în stabilirea condițiilor armistițiului". La 30 și 31 ianuarie, trupele Fronturilor 3 și 4 ucrainiene au trecut la ofensivă, apropiindu-se de Bug. La 1 februarie, colonelul Masterson anunță pe Cretzianu că cei trei aliați sînt de acord să primească un emisar de la București la Cairo.

Raportul din 29 ianuarie, trimis de S.O.E.—Istanbul, îi atribuia lui Cretzianu și următoarea afirmație: „Ungurii au fost furioși de sosirea ofițerilor britanici și ei au fost cei care au inventat povestea că aceștia au adus fotocopia propunerii de pace germane făcută Rusiei". Oricum s-ar interpreta această declarație, cert este că, la 9 septembrie 1943, împuterniciți ai guvernului britanic și regimului horthyst semnaseră, pe o navă în Marea Marmara, acordul preliminar, strict secret, prin care Ungaria se obliga să depună armele în momentul în care puterile aliate vor ajunge la granițele sale, iar, în decembrie, ofițeri unguri și americani de la misiunile diplomatice din Ankara au avut convorbiri privind ieșirea din război. Guvernul horthyst n-a primit asigurări certe privind frontierele, dar sconta că, prin aceste acte, se va bucura de o atitudine binevoitoare, cel puțin în cazul celor cu țările care nu erau atunci în coaliția antihitleristă.

Corespondență secretă cu încărcătură întîrziată

Deși în răspunsul din 2 mai 1944 Churchill îl asigurase pe Molotov asupra „condițiilor de capitulare pe care le-am aranjat"[6], premierul britanic avea să constate că afacerea **Autonomous** căpăta

[4] Vezi **Săritura de pisică** (Ed. Militară, București, 1976, p. 133—136, 197). În aceeași carte este schițat, de asemenea, un istoric al S.O.E. și misiunilor sale în Balcani, inclusiv misiunea **Autonomous**, așa cum rezultă pe baza lucrărilor apărute pînă atunci în Marea Britanie, în Statele Unite, volume de documente și de istorie oficială și de memorii (p. 22—23, 74, 109—111, 116, 131—134, 169—173, 197, 210, 246—247, 263).

[5] În 1982, cercetătorul Florin Constantiniu a publicat traducerea rapoartelor colonelului Gardyne de Chastelain, redactate după eliberarea sa, rapoarte aflate la Arhivele Statului București, Colecția microfilme Anglia — „Note cu caracter general și diverse probleme de informație", „Evenimentele din martie, aprilie, mai 1944", „Ultima vizită a lui Antonescu la Hitler" (5—6 august 1944), „Evenimentele dela 22—23 august 1944" (**Revista de istorie**, tom 35, nr. 1, p. 161—170 și nr. 5—6, p. 735—739, 1982). Din aceste materiale nu rezultă o întîlnire cu Antonescu. În schimb, Elisabeth Barker scrie, citîndu-l pe I. Porter: „În 24 de ore după prinderea de către jandarmeria română și aducerea la București, ei erau arestați și interogați amănunțit de organizația românească a securității de stat și, de asemenea, pentru cîteva zile, de un ofițer german de informații. Pentru români, de Chastelain a folosit, la început, povestea sa de camuflare, conform căreia venise să-l contacteze pe Antonescu, dar apoi le-a spus adevărul că venise să-l întîlnească pe Maniu. Mareșalul a acceptat aceasta, și a trimis vorbă că, deși grupul a venit ca inamic al său, nu dorește să cadă în mîinile germanilor: în consecință, vor fi pregătite declarații care să-i satisfacă pe germani, în timp ce nu li se va spune adevărul sau să li se ofere un pretext de a cere să-i preia pe prizonieri. El i-a luat pe Mihai Antonescu, ca jurist (în drept) internațional, pentru a redacta declarațiile, pe care apoi prizonierii le-au semnat". Tot Barker scrie: „După aceea, de Chastelain a insistat la Antonescu însuși, **în scris și față în față** (subl. — E.P.) să urmărească (să încheie) pace". Din însemnările lui Chastelain rezultă că, la 29 martie, a sugerat Inspectoratului general al Jandarmeriei „ca Maniu să fie contactat pentru a se folosi aparatul de emisie ce îl avea, deoarece aparatul grupului **Autonomous** devenise inutilizabil". „La 2 aprilie, de Chastelain a avut o întrevedere cu Maniu, care a durat o oră și jumătate într-o pădure de lîngă București. Cu acest prilej, Maniu a spus că dezvăluise că, în afară de postul de emisie nefolosit, dispune și de unul în funcțiune" (Reginald). Pentru „Surse germane despre misiunea Chastelain, în România", vezi documentele publicate de I. Chiper în **Revista de istorie**, tom 35, nr. 12, 1982, p. 1339—1351.

[6] La 12 aprilie, condițiile de armistițiu propuse de U.R.S.S. și acceptate de S.U.A. și Marea Britanie, au fost înmînate de reprezentanții celor trei puteri prințului Stirbey la Cairo. Ele au fost transmise de S.O.E. lui de Chastelain prin cifru „pentru Antonescu și Maniu". Concomitent, ele au fost remise de ambasada U.R.S.S. legației române la Stockholm.

proporţii. La Londra s-a crezut că demersul sovietic era în legătură cu proiectul transmis de reprezentantul S.O.E. la Moscova, brigadierul (generalul) George Hill, privind o misiune S.O.E./O.S.S. în România. Se făceau şi speculaţii că ar fi vorba de o prelungire, pe alt plan, a părerilor divergente exprimate între Londra şi Moscova în corespondenţa diplomatică secretă în legătură cu Grecia. La 4 mai, Churchill i-a adresat două note lui Eden. Într-una cerea pregătirea unui material asupra problemelor politice de rezolvat cu guvernul sovietic, în privinţa Italiei, României, Bulgariei, Iugoslaviei şi, mai ales, a Greciei: „În general vorbind, problema este următoarea: «vom accepta noi comunizarea Balcanilor şi poate a Italiei?»" În cealaltă notă se evoca posibilitatea rechemării ambasadorului britanic la Moscova, fiindcă „în mod evident ne apropiem de o dare a cărţilor pe faţă cu ruşii".

A doua zi, Eden a invitat pe ambasadorul sovietic Gusev şi, după cum scrie E. Barker, a avut cu el „o convorbire destul de prietenească despre România şi Grecia. El a spus că speră că explicaţia britanică despre cei doi ofiţeri din România a clarificat problema. Nici un fel de grupuri engleze nu vor mai fi trimise, deocamdată, în România şi, în orice caz, ruşii vor fi consultaţi".

În aceeaşi zi, la Moscova, ambasadorul britanic, A. Clark Kerr, i-a remis lui Molotov răspunsul lui Churchill. Dar Molotov, apreciind că nu s-a dat curs explicaţiei cerute, nu-şi modifică poziţia. Premierul e furios din această cauză, dar nu mai puţin pe subalternii săi. De aceea, în nota din 7 mai adresată lui Eden, Churchill îi punea şi următoarele întrebări: „De ce să fim confruntaţi cu aterizarea a doi petrolişti[7] în România, cu vagi împuterniciri, care, imediat, cad cu neîndemînare în mîinile inamicului? Ce bază putem avea în cifrul colonelului de Chastelain, cînd este în mîinile inamicului şi poate fi folosit de Maniu fie că este sau nu agent liber?" Eden răspunde la 10 mai, constatînd că telegrama S.O.E. expediată la Moscova în luna ianuarie „nu făcea referiri la toate aspectele operaţionale ale misiunii de Chastelain. A trebuit să-i spun lui Gusev că noi amînăm planul de a trimite alte grupuri în România şi, acum, am instruit S.O.E. să abandoneze complet. I-am cerut lui Clark Kerr să transmită aceasta lui Molotov". După două zile, Eden avea să afle însă că, în acel moment, M.I.19 lansase doi agenţi în România.

O coincidenţă face ca, în chiar ziua în care Eden răspunsese întrebărilor lui Churchill, Molotov să trimită o nouă scrisoare: „Am primit mesajul dv. din 2 mai asupra problemei româneşti şi am informat guvernul despre conţinutul lui. În pofida întregii sale ingeniozităţi, mesajul este neconvingător, deoarece nu cuprinde nici o explicaţie referitoare la problemă. Aţi declarat că ambasadorul britanic ne va da explicaţii detaliate. Dar, la întrevederea cu mine din 5 mai, el nu ne-a dat nici o explicaţie referitoare la problema misiunii Chastelain în România. Cu acest prilej, Sir A. Clark Kerr a spus că faptul că germanii permit românilor să-i ţină capturaţi pe ofiţerii britanici care foloseau un aparat de radiotelegrafie şi cifru pentru comunicări cu exteriorul i se părea straniu şi că, pentru el, relaţiile dintre Mareşalul Antonescu şi Maniu erau un mister".

Churchill îi cere lui Eden „detalii complete" despre misiunea **Autonomous.** În seara zilei de 12 mai, Foreign Office transmite două telegrame: 1. **Ministrului rezident la Cairo, membru al guvernului britanic, Lordul Moyne:** „Avînd în vedere suspiciunile sovietice, sînteţi rugat să supravegheaţi ca de Chastelain să fie imediat instruit să nu mai folosească cifrul său şi să nu mai trimită nici un fel de mesaj"; 2. **Ambasadorului A. Clark Kerr** i se cere să-l informeze pe Molotov de dispoziţia dată la Cairo. A doua zi, ambasadorul Clark Kerr opinează: „Dacă îl informez pe Molotov despre instrucţiunile pentru Chastelain, înainte de a i se spune ceva în legătură cu ultimul mesaj ce l-a adresat primului ministru, mă tem că aceasta ar putea să fie privit ca şi cînd dăm înapoi. Propun să se amîne acţiunea pînă vor sosi noi instrucţiuni pentru a putea trata imediat întreaga problemă". Eden replică după cîteva ore în două cuvinte: „De acord".

„Detaliile complete" sînt înaintate lui Churchill la 14 mai. Se arată că cinci mesaje de la Chastelain, transmise prin aparatul lui „Reginald", au fost comunicate la Cairo sovieticilor. „Obiectivele **(Autonomous)** erau, din punct de vedere operaţional, organizarea dislocării comunicaţiilor inamice şi, din punct de vedere politic, să se încerce răsturnarea regimului Antonescu şi înlocuirea cu un guvern gata să capituleze necondiţionat în faţa principalilor trei aliaţi. Noi am avertizat S.O.E. că nu trebuie să facă nici un fel de promisiuni, de nici un fel, grupurilor cu care acţionează". Dar, în „detaliile complete", a fost ştearsă fraza următoare din proiectul supus aprobării lui Eden: „Ulterior, am fost de acord că de Chastelain poate spune colaboratorilor săi români, din partea noastră, dar nu şi a Aliaţilor noştri, că, odată ce România capitulează necondiţionat, orice acţiune luată împotriva Axei va fi considerată ca o contribuţie spre «revenirea acasă»".

Instrucţiunile pentru ambasadorul A. Clark Kerr sînt expediate la 17 mai. I se cere să-i explice lui Molotov că primul ministru nu va răspunde ultimei scrisori, „dat fiind tonul comunicării care pare să afecteze buna sa credinţă şi candoare". Kerr urma să prezinte laturile operaţionale şi politice ale misiunii, aşa cum îi fuseseră arătate şi lui Churchill, şi că trimiterea ei „a fost o încercare de a se pune în practică politica deja convenită la Conferinţa de la Moscova". Deoarece acest argument „din memorie" nu corespundea deciziei Conferinţei în chestiunea „tatonărilor de pace", se mai reamintea că, în noiembrie, guvernul sovietic fusese de acord cu primirea unui emisar al lui Maniu şi de Chastelain „a fost auto-

---

[7] Sursa confuziei asupra „petroliştilor" din misiunea **Autonomous** era chiar la Londra. Foreign Office îi confirmase lui Churchill că Chastelain şi Porter „erau funcţionari minori" în companiile petroliere din România. În realitate, Chastelain fusese director comercial la societatea Unirea, proprietatea lui Masterson, dar Porter deţinuse locul de lector la Universitatea din Bucureşti.

rizat să facă aranjamente pentru trimiterea acestuia și să vadă dacă este instruit corespunzător". Între timp, la Cairo, Lordul Moyne îl tatonează pe ambasadorul sovietic Novikov în legătură cu eventualitatea trimiterii în România a unui nou grup, format dintr-un ofițer și un operator radio. Dar Eden îl avertizează, la 22 mai, că suspiciunile sovietice „în legătură cu incidentul de Chastelain fac necesar pentru noi să încetăm să mai luăm inițiativa în aceste probleme românești. În consecință, veți face clar colegului dv. sovietic că așteptați de la el să ia inițiativa în orice negocieri viitoare cu Stirbey..."

Lordul Selborne, care, numit în februarie 1942 ministru al războiului economic, era „patronul" S.O.E., se scandalizează, însă, că n-a fost consultat în legătură cu interdicția ca de Chastelain să nu mai trimită mesaje. Eden îi scrie la 6 iunie: „Primul ministru și eu sîntem hotărîți să nu ne abatem de la calea noastră, multiplicînd inutil suspiciunea... Avantajul acestei linii este că ne dă posibilitatea să fim fermi acolo unde interesele noastre militare și politice sînt mai vital implicate, ca de pildă în Grecia, unde există posibilitatea fizică a unei debarcări britanice". Pentru a pune punctul pe i, Eden îi alătură o copie a convorbirii cu Gusev.

București, 23 August; Epilog la Istanbul

S.O.E.-Istanbul transmite la Cairo, la 24 august 1944, că, la ora 13, ora locală, locotenent-colonel de Chastelain a sosit cu un avion și că autoritățile turcești îl vor pune în libertate în cîteva ore. Telegrama parvine la Foreign Office a doua zi, cînd încep să sosească și primele rapoarte lapidare de la de Chastelain, care afirmă: „Vreau să fac perfect clar să sosirea mea aici nu este o evadare". Într-adevăr, evenimentele de la 23 august 1944, în România, l-au surprins în apartamentul-închisoare din clădirea Inspectoratului General al Jandarmeriei. Aceste evenimente declanșate de insurecția națională, în a cărei pregătire și înfăptuire rolul hotărîtor l-a avut Partidul Comunist Român, a permis să devină liberi și membrii grupului **Autonomous**, ca de altfel toți prizonierii puterilor din coaliția antihitleristă. Hotărîndu-și cu arma în mînă propriul destin, poporul român avea să imprime desfășurării războiului o turnură cu mari consecințe în însăși scurtarea lui, și anihilînd, implicit, multe din planurile urzite în culise împotriva intereselor lui și ale altor popoare, care nu concepeau să nu-și realizeze, după zdrobirea tiraniei naziste, aspirațiile de dezvoltare independentă și progres.

Înțelegînd imperativul istoric de a răsturna dictatura militar-fascistă și de a preveni catastrofa în care aceasta tîrîse țara, P.C.R. a devenit catalizatorul unirii tuturor forțelor angrenate în pregătirea, desfășurarea și succesul insurecției române din august 1944, act istoric pentru destinele poporului român, pentru accelerarea victoriei coaliției antihitleriste în Europa. Însemnătatea de prim rang a politicii P.C.R. rezidă, însă, și în faptul că n-a permis ca evenimentele să ia caracterul unei „lovituri de palat" sau „lovituri de stat" care să preîntîmpine consolidarea forțelor revoluționare și ajungerea lor în centrul politicii naționale. Bazîndu-se pe mase și folosind cu iscusință condițiile internaționale și interne, partidul a dat impuls insurecției la care participau forțele armate în totalitate, sprijinite activ de masele largi ale poporului român. Chiar în 24 august Declarația Comitetului Central al P.C.R. afirma că „politica sa

(Continuare în pag. 112)

Eugen Preda

MICROFIȘIER BIBLIOGRAFIC

– *Arhivele Statului București*, Colecția microfilme, Anglia, *Rolele 405, 406, 407, 408;* Colecția microfilme S.U.A., *Rola 653*

– British Foreign Policy in the Second World War *by Sir Llewellyn Woodward, Volume III, London, H.M.S.O., 1971*

– Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, 1944 Volume IV, Europe, *Department of State, Government Printing Office, Washington, 1966.*

– *Ministerstvo Inostranîh Del SSSR,* Moskovskaia Konferenția Ministrov Inostranîh Del SSSR, SSA I Velikobritania (19—30 octioabria 1943 g) Sbornik dokumentov, *Izdatelstvo Politiceski Literaturi, Moskva, 1978.*

– *E. Barker,* British Policy in South East Europe in the Second World War, *McMillan, London, 1976;* Churchill and Eden at War, *McMillan, London, 1978.*

– *J. Colville,* Footprints in Time, Memories, *Collins, London, 1979.*

– *E.H. Cookridge,* Mettez L'Europe à feu, *Fayard, Paris, 1968.*

– *D. Hamilton-Hill,* S.O.E. Assignment, *William Kimber, London, 1973.*

– *R. Lewin,* Churchill as Warlord, *B.F. Batsford, Ltd., London, 1974.*

– *B. Sweet-Escott,* Baker Street Irregular, *Methuen and Co., Ltd., London, 1965.*

Acest pămînt al oamenilor

● *Suprafaţa globului nostru acoperă mai mult de 500 milioane km².*

● *Aproximativ 70 la sută este apă şi numai 30 la sută uscat. Două cincimi din uscat sînt deşert şi gheaţă.*

● *Omul a apărut acum un sfert de milion de ani...*

CU 2000 DE ANI ÎN URMĂ... **Piramidele există deja de 30 secole. Marele Zid chinezesc de 200 ani. Caius Iulius Cezar tocmai a murit. Pe pămînt trăiesc cam 250 milioane de oameni. Tehnologiile primitive le limitează aria culturilor.**

1000 DE ANI MAI TÎRZIU... **Mileniul care a trecut n-a adus schimbări spectaculoase în condiţia umană. Marea familie a pămîntenilor a crescut la 350 milioane. Oamenii au rămas, în mare parte, vînători, păstori, pescari şi agricultori. În Europa se ridică marile catedrale. Vikingii navighează spre vest, atingînd coastele Americii de Nord.**

AU MAI TRECUT 500 DE ANI... **Populaţia lumii este de 450 milioane. Omul îşi începe marile explorări. Vasco da Gama navighează în jurul Africii. Columb descoperă „Lumea Nouă". Copernic observă că Pămîntul nu este centrul Universului. Într-un singur an, o treime din populaţia Europei piere într-o epidemie de ciumă.**

ANUL 1800... **Revoluţia Industrială. Producţia de fabrică. Linii ferate vor acoperi curînd continentele. Populaţia se ridică la 1000 milioane. Thomas Robert Malthus scrie tristul „Eseu despre principiul populaţiei".**

ZORILE SECOLULUI NOSTRU... **1650 milioane de guri cer hrană. Apar primele automobile. Începe să se răspîndească tehnologia modernă. Durata vieţii oamenilor creşte. Foametea şi bolile împiedică, totuşi, creşterea demografică aproape peste tot în lume.**

ASTĂZI, SÎNTEM 4 500 000 000... **Populaţia s-a mărit de peste două ori de la începutul secolului. Marile imperii au dispărut, o lume de naţiuni independente visează o viaţă mai bună pentru noile generaţii.**

LA SFÎRŞITUL ACESTUI SECOL... **Se estimează că populaţia lumii, în anul 2000, va ajunge la 6500 milioane, de 4 ori mai mult decît la începutul secolului.**

Bunul nostru Pămînt, care a rămas de aceeaşi mărime, l-a slujit bine pe om...

Zece ani după Conferința de la București

Între 6 și 13 august 1984, la Ciudad de Mexico se va desfășura cea de-a doua Conferință mondială a populației, la care vor participa delegații din 157 state ale lumii. La zece ani după Conferința de la București, comunitatea mondială va avea ocazia să analizeze realizările ultimului deceniu, să facă sugestii pentru acțiuni viitoare. Realizările sînt mari dacă ținem seama de amploarea problemelor care trebuie soluționate. Rata creșterii anuale a populației în țările în curs de dezvoltare a scăzut de la 2,4 la sută în 1965—70, la circa 2,0 la sută în 1980—85. Dacă actuala tendință demografică se menține, populația lumii va ajunge să se stabilizeze pînă la sfîrșitul veacului al XXI-lea.

Ultimii 30 ani au cunoscut cele mai înalte rate ale creșterii demografice din istoria omenirii, provocate, în special, de o scădere a mortalității. Efectele acestui fenomen s-au repercutat asupra condițiilor de viață, deplasărilor și repartiției populațiilor, resurselor naturale și mediului înconjurător.

Creșterea rapidă a populației este considerată — de către unii — responsabilă pentru toate plăgile sociale (mizerie, șomaj, poluare, subdezvoltare etc.). Dar fundamentul acestor „relații" de la cauză la efect nu are nici o bază științifică, el n-a fost pînă în prezent dovedit. Este bine cunoscut faptul că ratele înalte ale creșterii demografice nu constituie un obstacol în calea dezvoltării economice — ci dimpotrivă. Calea cea mai eficace de a modifica variabilele demografice este aceea de a schimba structurile politice și economice care mențin popoarele în stare de sărăcie și subjugare, pentru a da oamenilor speranța unui viitor mai bun.

Așa cum o recunosc chiar unii specialiști occidentali în demografie, problema populației a fost permanent deformată de postulatul inconștient și fals că oamenii săraci au mulți copii din ignoranță și că ei ar fi mai fericiți și ar duce-o mai bine dacă ar avea mai puțini copii. Realitatea explică, însă, dorința celor săraci de a avea familii numeroase ca o reacție la condițiile economice și sociale ale sărăciei. Majoritatea dezmoșteniților soartei din lumea a treia nu au dreptul la alocații de șomaj, la indemnizații de boală sau la pensie. Cînd locurile de muncă se împuținează, cînd își fac apariția

Răspîndirea populației lumii

Există indicii că primele numărători ale populației au fost făcute în Babilon înainte de 3800 î.e.n., în China, cam pe la 3000 î.e.n. și în Egipt, către 2500 î.e.n. Deși în antichitate grecii, romanii și evreii au întocmit numeroase tabele ale populației, recensămîntul modern a început cu numărătoarea populației din Quebec în 1666. De atunci, recensămînturile constituie principala sursă a statisticilor demografice.

Mai mult de jumătate din populația globului trăiește în Asia, deși rata creșterii populației pe continent este a treia ca mărime, după America Latină și Africa. Se estimează că populația Asiei în anul 2000 va fi de 3778 milioane — mai mult decît totalul populației lumii în 1970.

Al doilea adaos substanțial la populația lumii va veni din Africa, continent care, la ora actuală, cuprinde aproximativ o zecime din locuitorii globului. La sfîrșitul secolului, populației actuale a continentului i se vor adăuga alte 475 milioane.

America Latină, *avînd în prezent cea mai rapidă rată anuală de creștere a populației, va număra, pînă la sfîrșitul secolului, 369 milioane de locuitori în plus, chiar în condițiile declinului progresiv al natalității.*

Europa, *care înregistrează creșterea demografică cea mai lentă, este cel mai „aglomerat" continent, din punct de vedere al densității populației, cu 93 de persoane pe km².*

Orașele de miine

Statistici ale Națiunilor Unite arată că populația urbană la nivel mondial a crescut cu aproximativ 3 la sută anual, mult mai rapid decît ansamblul populației mondiale, a cărei rată de creștere este la ora actuală de 1,7 la sută. La începutul secolului al XIX-lea, populația orașelor planetei nu depășea 3 la sută din totalul ei la scară mondială. Către anul 1900, populația urbană era de 13,6 la sută din același total; în prezent, ea este de 41,6 la sută...

Polisul atenian, în perioada înfloririi sale, nu număra probabil mai mult de 100 000 de locuitori. Populația Romei antice în secolul I e.n. era de 1 milion de locuitori. Către anul 1800, această cifră a atins-o Cantonul și, nu mult după el, Londra. Pe la 1900, în întreaga lume existau doar 20 orașe care, împreună cu suburbiile lor, puteau fi considerate „milionare". Astăzi pe Pămînt sînt 225 astfel de orașe și se presupune că, la sfîrșitul secolului, numărul lor va fi de cel puțin 414.

Către anul 2000, 60 orașe vor atinge probabil nivelul de 5 milioane de locuitori sau îl vor depăși. Dintre acestea, 45 se află în țări în curs de dezvoltare, majoritatea în Asia. Se estimează că, la începutul secolului XXI, Ciudad de Mexico va număra 32 milioane de locuitori, Saô Paulo 26 milioane, Tokio-Yokohama 26 milioane, New York 23 milioane (inclusiv sectorul din statul New Jersey), Shanghai 23 milioane, Beijing 20 milioane, Calcutta 20 milioane, Rio de Janeiro 19 milioane, Bombay și Djakarta cîte 17 milioane. După cum se observă, Tokio și New York vor fi singurele reprezentante ale lumii industrializate în plutonul primelor 10 orașe din lume ca mărime.

Un fenomen ce însoțește urbanizarea — alături de poluare, șomaj, discriminarea socială, criminalitate — este retragerea populației urbane înstărite spre zonele mai „curate" din jurul marilor orașe. Între 1956 și 1975, în principalele 10 orașe ale Statelor Unite, numărul locuitorilor n-a crescut decît la Los Angeles. La New York s-a redus cu 5 la sută, la Boston cu 20 la sută, la Detroit cu 30 la sută, la Saint Louis cu 38 la sută. Orașele tind să devină un conglomerat de mizerie, iar suburbiile se dezvoltă, creînd la rîndul lor, probleme de „urbanizare".

bolile și bătrînețea, copiii devin o necesitate pentru securitatea și liniștea părinților. Ei nu reprezintă o povară pentru bugetul familiei, ci o valoare economică, brațe de muncă suplimentare. Și, oricum l-am privi, e un fapt: copiii lumii a treia încep să-și cîștige existența înainte de a împlini vîrsta de 15 ani.

La aceste presiuni se adaugă aceea a mortalității infantile: 10 milioane de copii mor, în fiecare an, înainte de prima lor aniversare. Cauza? Alimentația mediocră și lipsa serviciilor medicale.

Fondul problemei

Problema, în ultimă instanță, nu este a populației, cît a sărăciei. Căci nedreptatea existentă în lume alimentează în fiecare zi o situație din ce în ce mai explozivă — structuri comerciale care nu permit unei jumătăți din populația globului să-și cîștige decent existența; modele de consum care sînt pe cale de a epuiza resursele mondiale mai mult decît ar face-o creșterea economică; sisteme economice care aduc profituri unei minorități în detrimentul majorității; forțe politice care le refuză oamenilor dreptul de a fi stăpîni pe propria lor viață etc.

Problema populației trebuie plasată într-o perspectivă corectă. **Populația este o variabilă dependentă ce trebuie considerată în contextul problemei globale a dezvoltării.**

Mare parte a factorilor care joacă un rol în dinamica demografică sînt factori ai dezvoltării. Dezvoltarea este un proces de schimbare socială, economică și politică permițînd populației să-și realizeze progresiv toate posibilitățile umane; un proces dinamic sau evolutiv care tinde să amelioreze calitatea vieții maselor. Politicile și programele de dezvoltare trebuie nu numai să asigure satisfacerea nevoilor materiale elementare ale maselor, ci să le permită să contribuie la făurirea propriului viitor. Problemele populației înglobează factori sociali, economici și politici ai societății, care influențează, în același timp, dezvoltarea și evoluția demografică (serviciile sociale — educație, sănătate, nutriție —, precum și repartizarea și disponibilitatea resurselor în acest domeniu; economic: locuri de muncă, securitatea socială, practicile agricole și aprovizionarea alimentară, structura industrializării și metode de producție, politici în domeniul comerțului și

Demografie și educație

Numărul copiilor de vîrstă școlară (5—14 ani) se va ridica la 1391 milioane spre sfîrșitul secolului, din care 1152 milioane în țările mai puțin dezvoltate (în cazul în care se va înregistra un declin al creșterii demografice). Ceea ce înseamnă un număr dublu de școli primare și secundare numai pentru a menține procentul actual, nesatisfăcător, de școlarizare, ca să nu mai vorbim de necesitatea de a asigura școlarizarea unei proporții mereu în creștere, dacă nu a tuturor copiilor planetei.

Problemele educației nu se limitează la populația tînără. Aproximativ o treime din adulții lumii sînt analfabeți. Există riscul foarte real ca, în preajma anului 2000, numărul total al acestora să depășească 900 milioane. 40 la sută din populația lumii a treia nu știe să scrie sau să socotească. Asia numără 604 milioane de neștiutori de carte. Analfabetismul este prezent și în Europa. În cele 10 țări ale Pieței comune, 4—6 la sută din populație, adică aproape 15 000 000 de oameni, sînt analfabeți. În Olanda, procentul este de 4 la sută, în Italia de 5,2 la sută din populația adultă, în Marea Britanie sînt 2 000 000; 14 la sută din populația Greciei și 23 la sută din populația Portugaliei o formează neștiutorii de carte. În SUA, numărul lor se ridică la 25 milioane.

exportului, repartizarea pămînturilor; infrastructura socială în zonele urbane și rurale — transporturi și comunicații, mobilitate geografică, electrificare, aprovizionare cu apă, condiții de locuit; sistemele de valori și de cultură — mobilitate socială, factori psihologici, religie, necesitatea menținerii integrității culturale tradiționale; ideologiile și politicile; știința și tehnica etc.).

Strategiile care permit creșterea bunăstării întregii populații au un efect direct asupra problemei demografice. Echilibrul demografic depinde de o ordine economică, socială și politică mai justă.

Avînd în vedere interdependența complexă care există între populație și factorii sociali, economici, politici, culturali, „problema demografică" înseamnă găsirea unui echilibru just între numărul, creșterea și repartiția populației, pe de o parte, și calitatea vieții la care aspiră indivizii și națiunile, pe de alta.

Agendă pentru comunitatea internațională

Pe baza recomandărilor făcute de grupurile de experți în problemele respective, Conferința mondială a populației din 1984 va studia modalitățile de incorporare în programele de dezvoltare a unor măsuri sociale privind reducerea ratei mortalității și creșterea speranței de viață, cum ar fi educație pentru toți, acces larg la serviciile de sănătate, îmbunătățirea condiției femeii etc. O altă problemă pe agenda Conferinței este relația între populație, sărăcie și degradarea mediului. Pe baza unor studii efectuate, reiese că sărăcia, mai mult decît presiunea demografică, duce la degradarea mediului. Conferința va examina, de asemenea, repartizarea populației și migrările internaționale. Acestea au loc dinspre zonele rurale spre orașe, dinspre țările sărace spre cele bogate și dinspre țările unde mîna de lucru abundă spre cele unde ea este deficitară. În ultimii ani, s-a produs o redistribuție fără precedent a populației; în țările în curs de dezvoltare, în favoarea orașelor, iar numărul emigranților din aceste țări spre țările dezvoltate, sau dintr-o țară în curs de dezvoltare spre o alta, a crescut. Țările bogate ale lumii au speculat fenomenul sărăciei din țările lumii a treia, considerate „rezervoare" de mînă de lucru ieftină.

Conferința din 1984 își mai propune, ca obiectiv, inițierea unor programe în domeniile în care nu s-au înregistrat progrese semnificative. Politicile demografice trebuie, însă, întreprinse în mod exclusiv de țările interesate și nu impuse de ONU, sau de organisme particulare, fiind, în același timp, compatibile cu planurile și programele lor de dezvoltare.

Dincolo de toate discursurile și dezbaterile despre populație, să nu uităm un adevăr elementar, anume că oamenii sînt cei care formează „populația". Trăim într-o lume a interdependențelor crescînde, economice, sociale și politice. Unul din cele mai mari pericole este, așa cum o afirma un demograf canadian, apariția unor atitudini egoiste, etnocentrice care ascund realitățile lumii. Pentru a putea supraviețui, avem nevoie de mai multă generozitate și de o viziune mai largă și mai clară asupra fenomenelor. 4 miliarde de oameni nu pot trăi independent unii de alții. Iar scopul nostru nu este simpla supraviețuire, ci o viață în demnitate și pace, cu speranțe pentru fiecare nouă generație. Din acest unghi de vedere, problema populației reprezintă o dimensiune distinctă a operei de edificare a unei noi ordini economice și politice mondiale, înțeleasă ca imperativ de factură globală, multisectorială, interesînd, deopotrivă, toate țările.

Pornind de la realitatea că viitorul populației ține de dezvoltarea progresistă a societății omenești, apare imperios necesară lichidarea raporturilor inechitabile, de dominație și asuprire, la nivel național și internațional, care împiedică popoarele să valorifice în mod egal cuceririle revoluției științifice și tehnice, pentru așezarea relațiilor internaționale pe principii noi, pe respectul dreptului fiecărui popor de a se dezvolta liber, conform năzuințelor sale, pentru realizarea unei lumi mai bune și mai drepte în care omul să se bucure din plin de roadele muncii sale.

Întreaga organizare a societății, politica generală a statelor trebuie să aibă drept țel suprem bunăstarea oamenilor, garantarea libertății și demnității omului, dezvoltarea personalității sale, participarea maselor la făurirea istoriei proprii.

Grupaj realizat de
Mirela Șetraru

Indicatori statistici

În toate țările, creșterea speranței de viață reprezintă un obiectiv important al politicilor sociale. După estimări ONU, speranța medie de viață la naștere a crescut de la 47 ani, în 1950—1955, la 57,5 ani în 1975—1980, pe ansamblul populației lumii. Există, totuși, o diferență netă între speranța de viață în țările dezvoltate (unde, între 1950—1975, atinsese deja 65,2 ani și, între 1975—1980, 71,9 ani) și cea din țările în curs de dezvoltare (care variază considerabil: de exemplu, 62,5 ani în America Latină, față de 48,6 ani în Africa). Durata medie de viață în țara noastră era între 1976—1978 de 69,82 ani: la bărbați de 67,42 ani și la femei de 72,18 ani. (Anuarul statistic al Republicii Socialiste România — 1982)

●

-Rata mortalității infantile a scăzut în țările dezvoltate de la 56 la mia de nașteri vii, la 19, între 1950 și 1980, iar, în țările în curs de dezvoltare, de la 164 la 100. Africa înregistrează rata cea mai ridicată a mortalității infantile (care depășește 150 la mie în multe țări).

●

Un efect important al prelungirii speranței de viață este creșterea numărului persoanelor în vîrstă. Numărul celor trecuți de 60 de ani va crește pînă în anul 2000 la peste 590 milioane, față de 200 milioane în 1953. În țările în curs de dezvoltare, procentul persoanelor în vîrstă pe totalul populației va fi de 7 la sută, iar în țările dezvoltate, de 18 la sută pînă la sfîrșitul secolului.

SEVESO — şapte ani mai tîrziu...

Descoperirea, la 19 mai a.c., în nordul Franţei, a celor 41 de bidoane de dioxină (una din cele mai puternice substanţe toxice create de om), provenind de la accidentul produs, cu şapte ani în urmă, la întreprinderea Icmesa din Seveso, de lingă Milano, a pus capăt unui foileton „politico-chimic", ce a ţinut în suspens, timp de cîteva luni, opinia publică din cîteva ţări vest-europene. Dispariţia containerelor cu dioxină — s-a dovedit ulterior — n-a fost decît consecinţa unor manevre şi a unei fugi de responsabilitate a unor firme multinaţionale, precum „Hoffmann — La Roche" şi „Mannesmann", care, în caruselul concurenţei, au preferat să riște un nou episod Seveso, undeva în Europa (mai exact la Saint-Quentin, în nordul Franţei), decît să-şi piardă creditul în faţa clienţilor ce trebuie, „cu orice preţ", păstraţi...

Oile au murit pe o păşune situată la 4,5 kilometri de Uzina Icmesa...

10 Iulie 1976

O amiază calmă de sfîrșit de săptămînă. La Seveso, localitate semiindustrială, semiagrară, situată la 18 kilometri de Milano, e o căldură toridă, sufocantă, tipică pentru cîmpia lombardă. E sîmbătă. Retrași în case, oamenii se pregătesc să se așeze la masă. Cineva iese, din întîmplare, în curte și remarcă pe cerul de un albastru intens un singur nor, mare, alb-cenușiu. O briză ușoară bate spre sud și, în cîteva minute, norul dispare, așezîndu-se, cu o pulbere ușoară, peste case și grădini. În zilele imediat următoare nu se întîmplă nimic. Dar, la jumătatea săptămînii, frunzele copacilor se îngălbenesc brusc, animalele domestice încep să moară cu sutele, fețele copiilor se acoperă de bube... Se dă brusc alarma. Cuvîntul „dioxină", pe care mulți îl auzeau pentru prima oară, planează amenințător asupra Seveso-ului și localităților învecinate...

Ce s-a întîmplat? În Seveso, exista, de cînd lumea, o uzină, Icmesa, aflată în paragină cînd a cumpărat-o societatea elvețiană Givaudan. O mană cerească pentru locuitorii șomeri din Seveso și Meda, căci Givaudan este o filială a unuia din giganții mondiali ai chimiei, Hoffmann - La Roche. Noua uzină Icmesa, modernizată, îi furnizează trichlorophenol, un produs intermediar, bază a hexachlorophenului, un bactericid folosit în fabricarea produselor cosmetice și medicamentelor, dar care folosește și la producerea lui 2—4—5 T, un defoliant utilizat de americani în timpul războiului din Vietnam, sub numele de „agent orange". 2—4—5 T este folosit, cu excepția Statelor Unite, în agricultură, de multe țări. În 1975, Icmesa producea 250 tone de trichlorophenol.

În acea zi de iulie, unul din blocurile uzinei rămăsese fără supraveghere. E sîmbătă, e ora mesei... Din cauza unei creșteri brusce a presiunii și temperaturii, discul de securitate al unui reactor de sinteză, lăsat să se răcească, se rupe. Tot ce se întîmplă e normal: siguranța a funcționat perfect, explozia a fost evitată. Dar gazul iese spre cerul liber, căci nu există nici un alt spațiu care să-l rețină, ceea ce nu mai e normal.

Căci Icmesa produce dioxină, nu se știe încă nici acum în ce cantitate, dar a cărei toxicitate se numără în micrograme...

În zilele acelea ale lui iulie 1976, pe o întindere de 53 de hectare, casele au fost distruse, vegetația smulsă, pămîntul arat la o adîncime de 25—60 centimetri, și chiar mai mult. 80 000 metri cubi de deșeuri au fost plasate într-o uriașă groapă, acoperită de polietilenă, săpată în apropiere de Icmesa. O a doua groapă, mai mare, urmează să fie umplută pînă în vara lui 1984...

Saci de plastic cu obiecte contaminate în „Zona A". În chenar: una din victimele dioxinei

6 Iulie 1978

Ziarul milanez „Corriere della Sera" îl trimite la Seveso pe Fabio Felicetti, pentru a realiza un reportaj, la doi ani de la catastrofă. Reporterul de la „Corriere" își începe „călătoria în terenul unui inamic ce nu se vede, nu se simte, dar care ucide": dioxina. Etapa numărul unu — povestește Felicetti — este, după ce s-a trecut de militarii înarmați ce stau de pază zi și noapte, stația „filtru". „Nimic din ceea ce avem pe noi nu poate fi păstrat, nici măcar ceasul de la mînă. Hainele ne sînt schimbate cu un echipament ce se va arunca apoi: un impermeabil alb, o mască, ochelari, cizme de cauciuc. Un coridor — și se iese de cealaltă parte. O liniște stranie ne înconjoară."

Iată casa familiei Zanon. Ferestrele sînt închise, înăuntru totul a fost distrus. Afară, în curte, au rămas, într-o fixitate grotescă, tractorul, greblele... Cîteva sute de metri mai încolo, vilele de pe Via Carlo Porta. Vile cu două etaje, cu grădină, în care înfloresc încă trandafirii și oleandrii. La numărul 5, locuia familia Senno, ale cărei două fetițe se aflau pe terasă cînd vîntul a îndreptat norul de dioxină spre casa lor. Au avut fețele devastate de acnee. Fotografiile lor au făcut înconjurul lumii.

O altă casă, în față, cu pomi plini de fructe. Alături — o baracă de lemn, ce a fost probabil un magazin. Singurul obiect rămas în vitrină: o fotografie a echipei de unsprezece „azzuri", vicecampioni în Mexic. Ceva mai încolo — o fabrică de confecții cu moderne mașini de cusut, croit, călcat. Totul abandonat brusc, ca după un cutremur. Un Pompei al secolului XX — ai zice. Limbile orologiului de pe perete s-au oprit la orele 11.28, foile calendarului au rămas la 10 iulie 1976...

„Călătoria în interiorul tragediei din «Zona A» nu are alte pagini. Ne întoarcem la stația «filtru». Ne scoatem hainele, care vor fi distruse imediat. Cizmele vor fi spălate și dezinfectate pentru a mai «supraviețui» încă 20 de zile. Nu mai mult. Măștile (una singură costă 50 000 de lire) vor fi folosite doar de șase ori. Dușul e obligatoriu, cu un săpun lichid, o soluție pe bază de sulf.

Iesim afară. Vocile orașului, traficul, oamenii care intră și ies din magazine ne dau sentimentul unui alt destin. «Triunghiul morții» s-a oprit undeva, în imediata vecinătate, și nimeni nu știe cît va rămîne acolo". Căci, deocamdată, nimeni nu știe cum se distruge dioxina. Arsă în cuptoare? Închisă în containere metalice și îngropată în pămînt? Distrusă cu solvenți? Degradată cu raze ultraviolete? Experiența lipsește, știința a fost luată prin surprindere și e încă neputincioasă.

10 Iulie 1980

Momentul Seveso este una din catastrofele ecologice cele mai grave petrecute pînă azi. Autorități și oameni de știință se află în fața unor întrebări al căror răspuns n-a fost încă dat. Căci consecințele reale ale catastrofei de la Seveso — susțin experții — nu vor fi cunoscute mai devreme de 10—20 de ani.

În cei patru ani cîți au trecut, multe lucruri au fost făcute. Au rămas însă la Seveso o serie de fapte deconcertante. Cerculețelor roșii, galbene și verzi de pe harta zonei respective, apărute în zilele catastrofei, li s-au adăugat, în acești patru ani, altele noi, „cerculețe ale fricii", cum le denumea un ziarist italian, și care semnifică malformațiile copiilor. Căci malformațiile au crescut la copiii născuți în perioada 1977—1978, de 13 ori, după date oficiale, și de 36 de ori, din unele surse neoficiale.

Pe o suprafață de 200 de hectare, cei 4700 de locuitori nu au voie să consume fructele și legumele din propriile lor grădini. Mai departe, pe o mie de hectare, se întinde o zonă suspectă, pe care trăiesc 31 800 de persoane. Dezbaterea privind sănătatea locuitorilor, posibilitatea de noi culturi, necesitatea distrugerii vechilor locuințe, metodele de decontaminare a terenurilor învecinate continuă. Unul din rezultatele pozitive în legătură cu afacerea Seveso — scria, la 10 iulie 1980, «Corriere della Sera» — este cel în legătură cu acordul economic cu Roche-Givaudan. Grupul elvețian s-a obligat să verse regiunii Lombardia o sumă de peste 103 miliarde lire italiene, pentru cheltuielile de pînă acum, precum și pentru cele viitoare". „Să deschidem un proces internațional — erau de părere, în ziua în care era semnată convenția, avocații italieni — ne-ar costa mult, prea mult, în vreme și bani". Cu toate acestea, acțiunea judiciară demarează...

28 septembrie 1982

Doi ani mai tîrziu, instrucția judiciară era pe sfîrșite. Procesul fusese fixat pentru 18 aprilie 1983, judecătorii urmînd să decidă dacă accidentul era previzibil sau nu.

În 1982, autoritățile locale au demonstrat opiniei publice, cu fapte, că au reușit să elimine parțial dioxina din zonă. Cloracneea a dispărut, nou-născuții nu mai prezintă anomalii. Numărul de cancere sau de malformații nu este mai ridicat de media obișnuită.

Și, brusc, în această atmosferă de calm și destindere, dioxina reapare: la 28 septembrie 1982. Nu la Seveso, nu în Italia, ci la Paris, în cadrul comitetului științific al părților contractante ale Convenției de la Londra. Este vorba de 47 de țări, ce s-au angajat să împiedice poluarea mărilor cu deșeuri, și care se reunesc, frecvent, să analizeze situația. Italia, care nu este semnatară a Convenției, și-a trimis, totuși, o delegație la Paris, care a evocat posibilitatea deversării în mare a deșeurilor rămase de la reactorul din Seveso. Delegația italiană cere să i se fixeze un loc convenabil. Danezii și portughezii se opun cu fermitate. De asemenea și delegații asociației ecologice „Greenpeace", care, din 1981, participă la Convenție ca observator.

La 14 octombrie, președintele Consiliului regional al Lombardiei dezminte știrile de presă potrivit cărora Italia ar intenționa să arunce în mare deșeurile de la Icmesa. Acestea — declară el — se află ermetic închise în 41 de bidoane, ce au fost îngropate undeva în afara Italiei. Nu spune însă unde. Și astfel, începe vînătoarea, prin toată Europa occidentală, a celor 41 de bidoane, între care 27 conținînd 200 de grame de dioxină, iar restul — îmbrăcăminte și ustensile contaminate.

Cam la jumătatea lui octombrie, ministerul francez al mediului ambiant cere, printr-o circulară, vămilor și ministerului minelor să verifice dacă bidoanele nu se află cumva în Franța. Trimite, simultan, o scrisoare firmei multinaționale elvețiene în care cere să se clarifice misterul. La 21 octombrie, Hoffmann—La Roche răspunde printr-un lung telex, în care explică detaliat că deșeurile nu se află nici în Elveția, nici în mare, nici în Italia, ci într-o zonă lipsită de seismicitate, într-un loc special amenajat pentru depozitarea a cel puțin 150 tone de produse atinse de dioxină. Un strat de argilă gros de 3—5 metri acoperă bidoanele. Parisul răsuflă ușurat, căci, în Franța, nu există oficial nici un asemenea depozit. Dar Katia Kanas, delegată a „Greenpeace", sesizează ministerul francez al afacerilor externe în legătură cu istoria reală a celor 41 de bidoane. Povestea face senzație. Deșeurile — relatează Katia Kanas — au părăsit Italia la granița de la Ventimiglia și au intrat în Franța la 10 septembrie, într-un camion, escortat, pînă la frontieră, de o mașină oficială, în care se afla senatorul Luigi

Cîteva săptămîni după accident, se încearcă „fixarea" dioxinei de zidurile unei școli și de frunzele copacilor, pentru ca vîntul să n-o împrăștie mai departe

Noe, fost deputat în parlamentul vest-european, democrat-creștin, vicepreședinte al Enea (Oficiul național pentru energia atomică) și responsabil cu „problema Seveso".

Odată intrate în Franța, unde au dispărut bidoanele cu dioxină? Se află ele în Franța, în Italia sau R.F.G.? Nimeni nu știe. Sau nimeni nu spune. Nici chiar Marc Pellisson, șoferul care a transportat, între 10 și 13 septembrie, deșeurile din Italia în Franța, și care declară că nu știa ce încărcătură se afla în camionul său. Ajuns în seara de 13 septembrie la St. Martin-du Frešne, Marc Pellisson și-a garat camionul în curtea întreprinderii familiale, unde vehiculul a rămas nesupravegheat timp de două zile. Apoi s-a îndreptat, pe autostradă, spre St. Quentin, la 600 kilometri spre nordul Franței, unde firma „Naftank" i-a cerut să descarce marfa. De atunci, cele 41 de bidoane au dispărut fără urmă. Poliția franceză începe să caute bidoanele albastre, plecate în septembrie de la Saint-Quentin și sosite... nicăieri. La începutul lui decembrie, la numărul 106 din rue la Fère, St. Quentin, poliția descoperă un ciudat depozit, proprietate a societății „Naftank", subînchiriat unui oarecare Bernard Paringaux. În depozitul său, se află o mulțime de bidoane. Dar nici unul cu dioxină. Depozitul lui Paringaux nu este însă legal, iar activitățile sale frizează ilicitul. La 17 decembrie, un prim proces-verbal este redactat împotriva lui Bernard Paringaux. La 29 martie 1983, timp de șase ore, acesta este interogat de justiție. Zadarnic. Paringaux declară că nu știe nimic. Între timp, vama franceză creează o rubrică „dioxină", ce nu exista înainte. În Franța, produsul este interzis. În R.F.G., la Bonn, ministrul de interne Friedrich Zimmermann deschide o anchetă. Se zvonește apoi că deșeurile s-ar afla în Belgia, Danemarca sau Marea Britanie. Opinia publică din aceste țări își manifestă revolta. „Este anormal și scandalos — declară noul ministru francez al mediului ambiant, Huguette Bouchardeau — faptul că o întreprindere nu dă toate informațiile pe care le posedă, atunci cînd este vorba de securitatea populației".

18 aprilie 1983

Este data cînd se deschide, la Monza, în Italia, procesul penal împotriva a cinci inculpați pentru „dezastru prin imprudență, răniri și infracțiuni la legislația muncii". Cei cinci inculpați fac, toți, parte din conducerea întreprinderii Icmesa sau din grupul elvețian Givaudan. În afara celor 162 de lucrători ai uzinei, alte 40 de persoane, între care 30 de copii, se constituie parte civilă. Trei din comunele care au avut de suferit fuseseră deja despăgubite de „Givaudan". Procesul este amînat, în chiar ziua deschiderii, pentru 11 mai. La 11 mai este din nou amînat, din cauza unei greve a membrilor baroului din Monza. Audierile au început, în sfîrșit, la 17 mai.

„Catastrofa ecologică de la Seveso putea fi evitată. Procesul de la Monza s-a încheiat la 24 septembrie, cu o sentință exemplară. Cei cinci reprezentanți ai conducerii uzinei ICMESA au fost condamnați la închisoare între 2 și 5 ani, pentru vina de a fi omis, voluntar, cele mai elementare măsuri de securitate. Sentința, dată după 30 de ore de dificile deliberări, are valoare de exemplu — a subliniat președintele regiunii Lombardia, Giuseppe Guzzetti: „Nimeni nu va mai risca, după episodul Seveso, să facă «o afacere», economisind securitatea instalațiilor industriale".

Unul din depozitele clandestine ale lui Bernard Paringaux

19 mai 1983

Căutate, timp de șapte luni, în cele patru colțuri ale Europei, cele 41 de bidoane albastre sînt găsite, la 19 mai 1983, în... Franța, unde dispăruseră, ca volatilizate, în septembrie. Le ascunsese Bernard Paringaux, într-un hangar dintr-un mic sat din apropiere de St. Quentin. Pivot central al întregii afaceri, Paringaux se afla, de la 30 martie, sub stare de arest la închisoarea din St. Quentin, într-un mutism total. De ce, brusc, Paringaux s-a decis să vorbească? Două ar fi — potrivit comentatorilor — motivele dezvăluirii sale: ori a cedat, pur și simplu, în fața promisiunii de a fi eliberat, ori a avut dezlegare de la firmele Hoffmann—La Roche și Mannesmann (care i-au încredințat lui Paringaux transportul dioxinei). „În această istorie — comenta, în acele zile, France Presse — fiecare a fost într-un fel sau altul, înșelat de celălalt. Hoffmann—La Roche, proprietarul elvețian al deșeurilor, s-a dat pe mîna firmei Mannesmann, ce s-a ocupat de transport, și consideră acum că a fost înșelat. La rîndul său, Mannesmann a crezut în asigurările transportatorului francez Bernard Paringaux privind depozitarea oficială și controlată a deșeurilor toxice. Or, un destinatar final nu exista. Dar numai Bernard Paringaux și funcționarul său la Saint-Quentin, Jean-Michel Guignon, știau acest lucru".

În chiar ziua descoperirii lor, deșeurile de dioxină au fost puse sub pază militară. Zilele următoare, guvernele a cinci țări membre ale Pieței comune — Danemarca, Franța, Marea Britanie, R.F.G. și Elveția — au fost abordate de Hoffmann—La Roche pentru a accepta distrugerea — prin incinerare — a dioxinei de la Seveso. La 4 iunie, în zori, cele 41 de containere albastre părăseau Franța, cu destinația Elveția, unde au fost stocate, la 10 metri sub pămînt, urmînd a fi „în cîteva săptămîni" incinerate, la o temperatură de 1200 grade, într-unul din modernele cuptoare ale societății Ciba-Geigy, primul grup chimic elvețian, singura firmă ce posedă cuptoare ce ating asemenea performanțe de temperatură.

Seveso, parc natural?

Dioxina va fi complet eliminată din Seveso la sfîrșitul lui 1984, urmînd ca, pe locul catastrofei, să se creeze un parc natural de 50 de hectare, în chiar inima contaminatei „Zone A" — a declarat presei inginerul Alberto Piepoli, care conduce operațiunile de decontaminare. Azi, trei din cele șapte sectoare ale „zonei A" au fost redate populației și 70 la sută din cele 735 de persoane evacuate s-au întors acasă.

În „zona B", mai puțin contaminată, întinsă pe o suprafață de 169 hectare, oamenii trăiesc normal, deși nu au încă permisiunea să-și cultive grădinile de legume.

În sfîrșit, vastul perimetru de securitate (1468 hectare), numit „Zona R" și creat în jurul celor două zone contaminate, este lipsit de interdicții, cu excepția unei parcele de zece hectare, situată în imediata vecinătate a uzinei Icmesa.

Italia însă nu va scăpa ușor de dioxină. Va trebui să găsească o soluție pentru cele 150 tone de elemente ale reactorului uzinei, contaminat de dioxină în acea zi nefastă de iulie 1976.

Rodica Dumitrescu

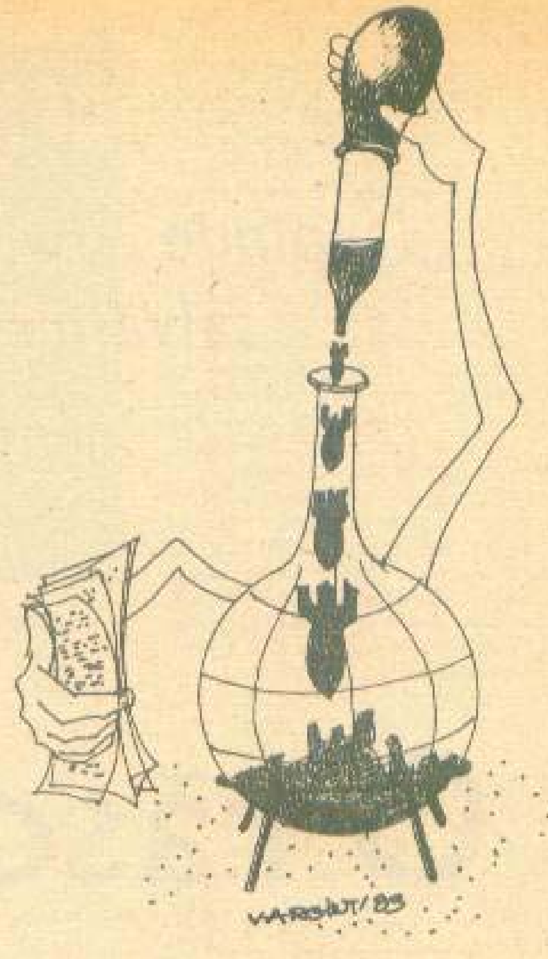
„Depinde de fiecare dintre noi să salvăm această planetă"

O răscolitoare pledoarie împotriva „morții atomice"

O fetiță de 10 ani se joacă pe o plajă încîntătoare. Se bucură de priveliștea în mijlocul căreia se află, de razele soarelui, de apele golfului, de munții ce se profilează în zare, de parfumul florilor, de oamenii ce o înconjoară. Visul ei este să devină medic și să-i vindece pe copiii bolnavi. Nu i-a trecut prin minte vreodată că lumea în care trăiește ar putea pieri, că viitorul la care ea visează ar putea dispărea de la orizont. Obosită de atîta alergat, fetița se așază pe plajă și deschide cartea pe care a luat-o cu ea: romanul „On the Beach" (Pe plajă) de Neville Shute. O carte în care se povestește despre cum este distrusă lumea de un război atomic. Locul acțiunii este chiar locul în care se află ea în acel moment: Melbourne, Australia.

Episodul acesta, petrecut în anii '50, este povestit în ambianța solemnă a Muzeului Științelor din Boston, într-o incintă care amintește, prin fiecare detaliu, de marile invenții ale geniului uman. La întrunire, în tradiționala sa conferință anuală, Asociația Umaniștilor Americani. Dar să urmărim, în continuare, destinul fetiței din Australia, relatat de la tribună de Gina Allen, unul din liderii asociației.

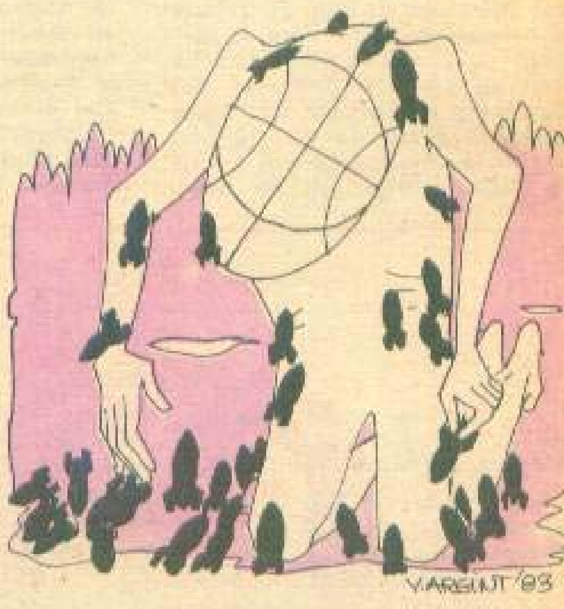
Fetița din anii '50, care citea și se gîndea ce va face cînd va fi mare, și-a realizat visele copilăriei. A devenit medic pediatru, s-a căsătorit cu un medic, specialist, și el, în boli de copii. Ei înșiși au trei copii: doi băieți și o fată. În anii '60, viața ei era ocupată de creșterea propriilor copii, încă mici, și de munca la spitalul de copii din Adelaide. Printre micuții săi pacienți, la un moment dat, erau mulți care băuseră apă radioactivă, contaminată de experiențele cu arme nucleare din sudul Pacificului. „Am văzut copii murind de leucemie și cancer – spune ea. Mi-am dat seama că aceste boli se vor răspîndi dacă radioactivitatea mediului va crește. Am căpătat convingerea că acțiunea pentru eliminarea armelor nucleare face, de fapt, parte din practica pediatrică și din medicina profilactică". De atunci, ea n-a încetat să avertizeze opinia publică australiană asupra pericolului armelor nucleare. În 1975, sosește pentru specializare la Children's Hospital Medical Center, din Boston, și la Harvard Medical School. În 1978, fondează organizația Medicii pentru responsabilitatea socială, al cărei președinte devine. Doi ani mai tîrziu, pune bazele Partidului pentru Supraviețuire al Femeilor, transformat ulterior în Acțiunea pentru dezarmare nucleară. Ea crede că este de datoria fiecăruia dintre noi să-și asume personal răspunderea pentru păstrarea vieții pe această planetă fragilă, pentru salvgardarea procesului vieții. Noi – spune ea – trebuie să fim păstrătorii singurei vieți din Univers; este o răspundere covîrșitoare.

Și, adresîndu-se mamei, medicului pediatru și militantului neobosit pentru pace, celei care la vîrsta copilăriei a avut brusc, pe o plajă australiană însorită, revelația spectrului morții atomice, reprezentanta Asociației Umaniștilor Americani spune: „Helen Caldicott, îți mulțumim pentru dăruirea ta și pentru credința în forța opiniei publice. Îți acordăm titlul de Umanist al Anului pe 1982 cu mare admirație și cu încă mai mare recunoștință".

Vorbește apoi dr. Helen Caldicott. Ca mamă, ca medic, ca militantă pentru dezarmare nucleară, ca om. Și poate că, tocmai de aceea, spusele sale se constituie într-una din cele mai răscolitoare pledoarii împotriva morții atomice, pentru pace și înțelegere între popoare. Iată ce a avut de mărturisit dr. Helen Caldicott, în fața conferinței anuale pe anul 1982 a Asociației Umaniștilor Americani, ținută în fastuoasa aulă a Muzeului Științelor din Boston:

Din momentul în care mi-am dat seama că Pămîntul este amenințat de războiul nuclear, am simțit că noi putem și trebuie să avem o influență. Mulți dintre dumneavoastră înțeleg probabil semnificația lumii în care trăim. Dar, de fapt, în fiecare zi, trăim într-un timp parcă împrumutat. Nu știu cît de mult ne vom mai afla încă aici. Desigur, sîntem bucuroși că ne aflăm aici, în acest loc magnific, cu toate invențiile omenirii în jurul nostru. Dar cît de mult vor mai fi ele aici, nu sînt sigură. Iată terminalul unui computer I.B.M. Compania I.B.M. este serios angrenată în cursa înarmărilor; ea produce computere pentru sistemele de ghidare a armelor nucleare. Multe din aceste terminaluri au fost făcute de firme care sînt implicate în soluționarea problemelor noastre globale. Sateliții care se văd aici, aparatura pe care ei au dus-o pe Lună și multe din cele ce se fac în cursa spațială sînt legate de armele nucleare și de vectorii lor. Unii spun că a duce omul pe Lună a reprezentat un scop în sine. Și așa este. Dar aceasta arată, totodată, și cît de grandios poate fi omul. De ce folosim, însă, tehnologia noastră pentru moarte? Căci, facem aceasta. Și am făcut-o mereu. Unii spun că noi, medicii, am învățat tot felul de lucruri tratînd oamenii de arsuri în timpul războiului din Vietnam. Dar aceasta nu este o cale bună pentru a învăța ceva — omorînd oameni.

Trebuie să modificăm întreaga psihologie a speciei umane. Nu este vorba numai de soluționarea problemei armelor nucleare; trebuie să facem omenirea să înțeleagă că ea nu se mai poate angaja în războaie. Războiul este anacronic. Nu mai pot avea loc acum nici războaie convenționale. Iar, dacă începe, de pildă, un război în Golf sau în Europa,

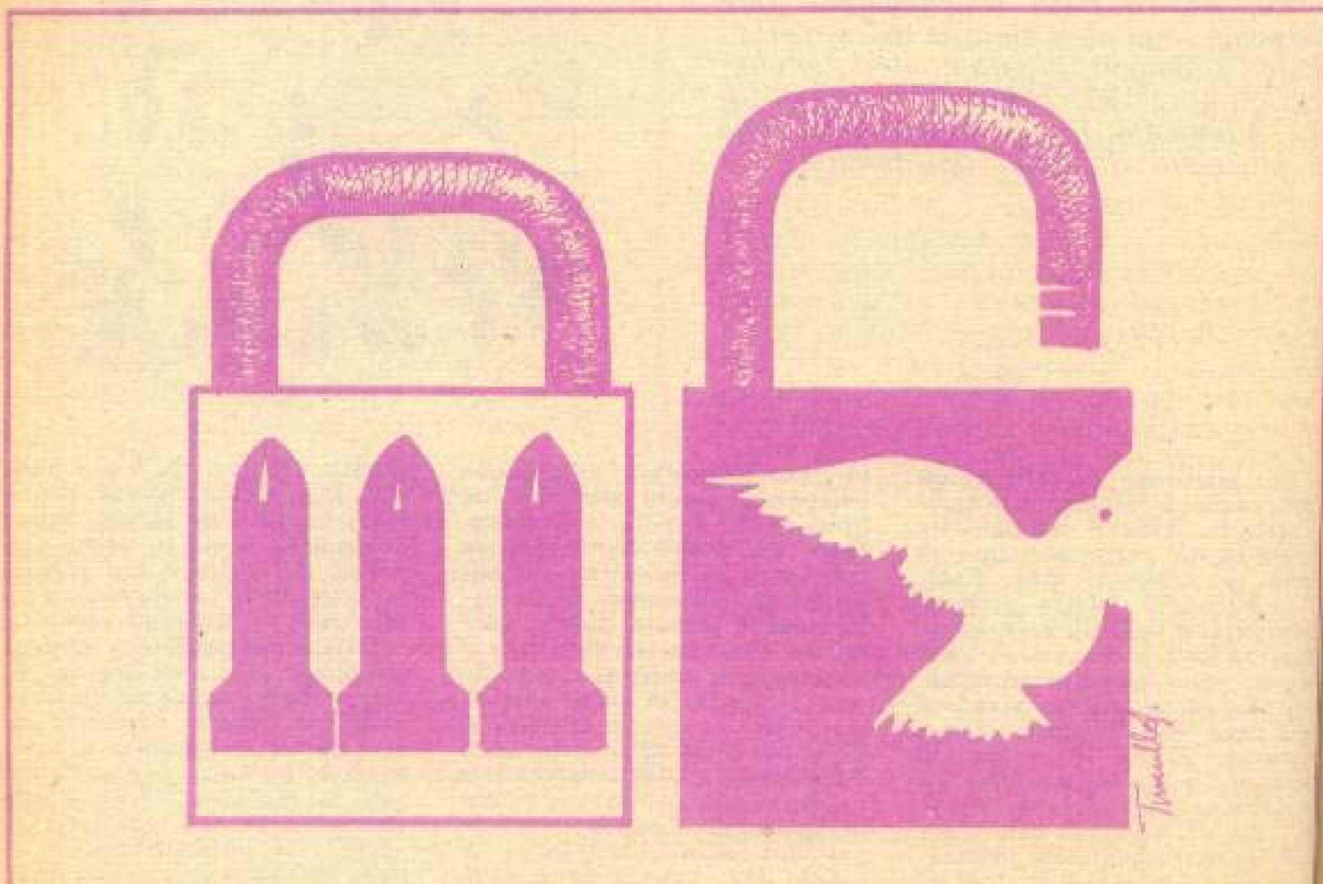
în decurs de săptămîni sau chiar de zile el va escalada într-un război nuclear tactic în respectivul teatru de operaţiuni; de-a lungul altor cîtorva ore, va escalada spre un holocaust global. Şi totuşi, unii spun: „Ei bine, după ce am soluţiona problema eliminării armelor nucleare, vom produce arme convenţionale şi mai puternice, iar, după aceea, vom putea purta războaie convenţionale". Noi nu mai putem duce, însă, nici un fel de războaie. Sau vom distruge lumea noastră.

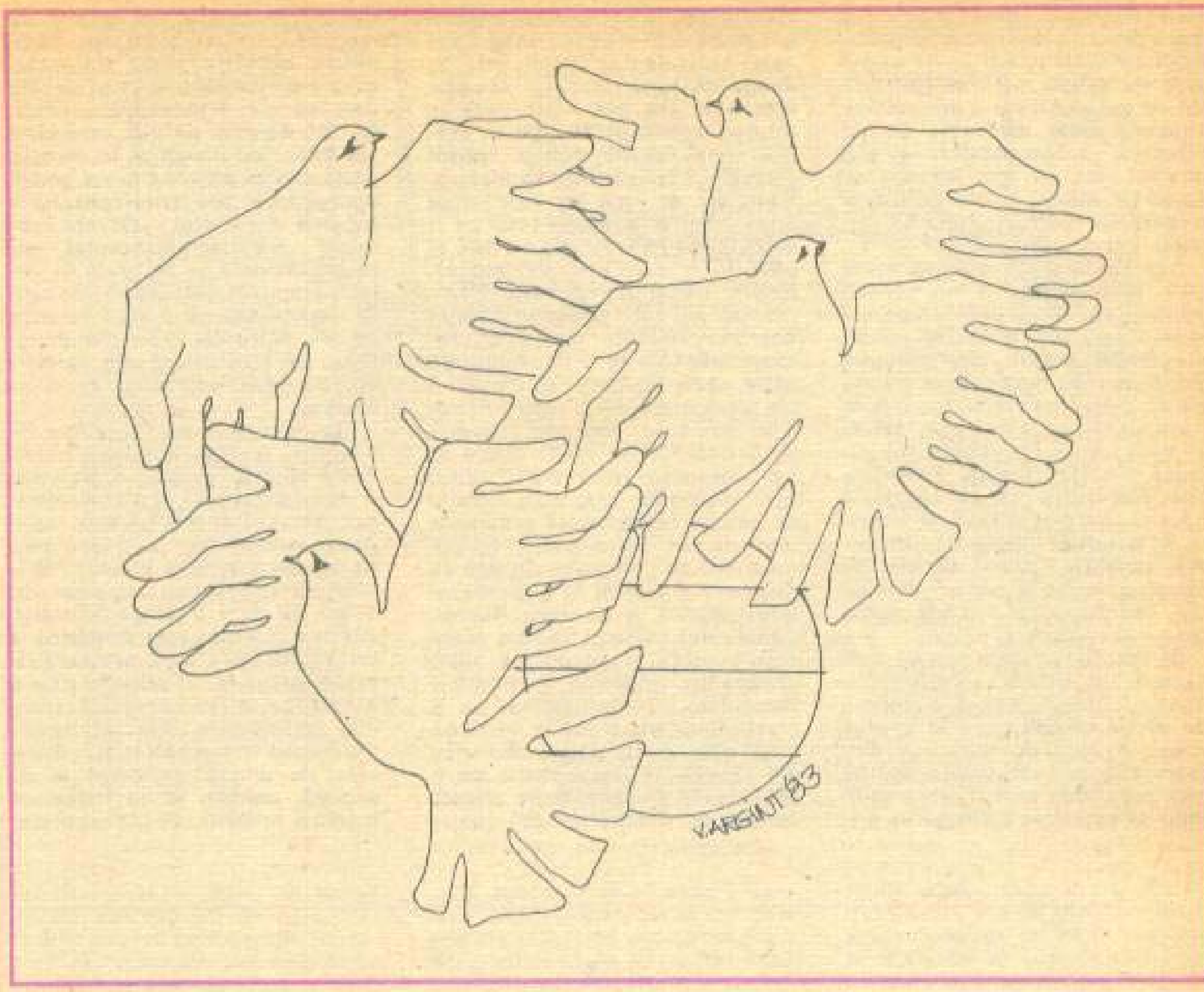
Dar acest lucru nu a pătruns încă în conştiinţa tuturor. Singura cale pe care o avem acum este să ne folosim laringele, cu muşchii săi subţiri care acţionează coardele vocale. Şi sîntem bine înzestraţi pentru aceasta. Mă gîndesc, de pildă, că, dacă în căsătorie nu o ducem prea bine, nu rezolvăm nimic recurgînd la explozii cu dinamită. O căsătorie nu se poate restabili în acest fel. Cît de stupid este că ne lipseşte imaginaţia de a rezolva conflictele altfel decît mergînd să ne distrugem unii pe alţii. Şi, trebuie să o spun, cei care merg să distrugă nu sînt bărbaţii şi femeile care au conflicte între ei; cei care merg să distrugă sînt copiii noştri în vîrstă de 17—18 ani, sînt nişte copilaşi. Ei sînt trimişi ca nişte instrumente de către aceia care nu-şi pot rezolva conflictele lor. Iar aceştia procedează prosteşte; nu-şi iau din timpul lor pentru a veni unul în întîmpinarea celuilalt, pentru a se înţelege între ei, pentru a proceda la renunţări şi concesii reciproce.

Nenorocirea este că, printre liderii statelor lumii, există unii care sînt prizonierii unui mod vechi de gîndire. Einstein, o minte sclipitoare (deşi aş fi dorit să nu fie atît de sclipitoare, pentru a nu fi scindat atomul), spunea că scindarea atomului a schimbat totul, cu excepţia modului nostru de a gîndi. Iar noi ne îndreptăm spre o catastrofă fără precedent.

Există printre liderii politici din lume unii care îşi imaginează încă războiul, ca şi cum ei ar sta pe meterezele unei cetăţi, iar lupta s-ar purta cu arcuri şi săgeţi. Cîţi dintre liderii politici ai lumii au văzut explozia unei bombe cu hidrogen? Doar cîţiva. Cîţi dintre ei au simţit pe feţele lor dogoarea acestei explozii sau au văzut o navă de război scufundîndu-se în apă ca o aşchie, şi dispărînd? Poate că nici unul. Cîţi dintre ei au văzut vreodată născîndu-se un copil? Un copil care se naşte este întotdeauna o minune. Cîţi dintre ei s-au aflat vreodată lîngă un copil care moare sau i-au ajutat pe părinţi în durerea lor? Căci despre asta vorbim acum — despre vieţi omeneşti. Şi nu numai omeneşti — e vorba şi de lei, de tigri, de elefanţi şi de balene. E vorba de plante încîntătoare, de trandafiri şi de gardenii. E vorba chiar de microorganisme, de care depinde întreaga structură şi piramidă a vieţii.

Şi ce s-a întîmplat cu noi? N-am fost în stare să ţinem sub control tehnologia. Iar mulţi dintre noi nici nu o înţeleg măcar. Eu, de exemplu, nu-mi dau seama cum este lansată o rachetă; am învăţat tot felul de lucruri în această privinţă, dar, de fapt, tot nu înţeleg. Oameni de ştiinţă stau în turnurile lor de fildeş de la M.I.T., şi Harvard, şi Johns Hopkins, şi Los Alamos, proiectînd aceste arme ale genocidului, fără a spune cuiva despre ceea ce fac, fiindcă multe din ele sînt secrete. Pentru că noi nu trebuie să ştim cum ne îndreptăm spre distrugere; totul este secret. Este ca atunci cînd, în medicină, sîntem foarte aroganţi şi spunem: „Nu-ţi fă griji, vom aranja totul. Dar n-o să-ţi spunem ce ai. N-o să-ţi spunem că ai cancer, aşa că poţi să te obişnuieşti cu faptul că mergi spre moarte şi, prin urmare, mori

în pace". Cutremurătoare aroganță!

Și noi plătim pentru asta. Plătim pentru asta în dolari. Pentagonul are, zilnic, cite 1 600 de „lobby"-iști pe colina Capitoliului. Dar unde sint „lobby"-iștii care să reprezinte copiii lumii? Ei nu sint nicăieri.

Și noi sintem pregătiți pentru a continua să ne ducem viața potrivit aceleiași amorțeli în gindire, fără a ne da seama de faptul că ne îndreptăm spre distrugere în fiecare clipă. Știți că, dacă aveți niște șoareci într-o cușcă și îi amenințați creînd o situație care le primejduiește viața, ei o să înceapă să alerge și să facă ceva care n-are nici o legătură cu ceea ce îi amenință de fapt. Este ceea ce se cheamă „activitate de deplasare". Dar, oare nu același lucru facem și noi în fiecare zi?

Și acum să vorbim despre ceea ce ne amenință. În anii '60, Robert Mc Namara era secretar la apărare. Ar trebui să se vorbească, de fapt, despre Departamentul de război; ar fi mult mai potrivit. În această țară, politica oficială constă în faptul de a fi pregătită pentru a putea distruge circa 100 de milioane de ființe umane. În această țară, cu istoria sa minunată și cu Constituția sa minunată! Mai demult, forțele aeriene erau cele care dețineau toate bombele, iar armata și marina doreau și ele ceva asemănător. Căci, aceasta e calea pe care se merge în armată: sint ca niște copii. Așa că au hotărît să dezvolte o triadă de arme nucleare: în aer — aparatele B 52, la sol — rachetele balistice intercontinentale, sub apă — submarinele. Apoi au hotărît să instaleze arme nucleare pe arme convenționale; au pus arme nucleare pe torpile. Le-au pus, apoi, în rachete sol-sol și sol-aer. Totul a devenit nuclearizat. Astăzi, în loc de a avea 200 de bombe nucleare — ceea ce este absolut suficient pentru a da un loc de muncă oricui ar dori să facă acest gen de muncă — există 30 000 de arme nucleare. 30 000!

Și tot nu este destul. Administrația Reagan dorește încă 17 000 de rachete intercontinentale în următorii 10 ani. 17 000! Puteți măcar să vă imaginați cit de multe sint? Cit de mult timp vă ia să numărați pînă la 1 000?

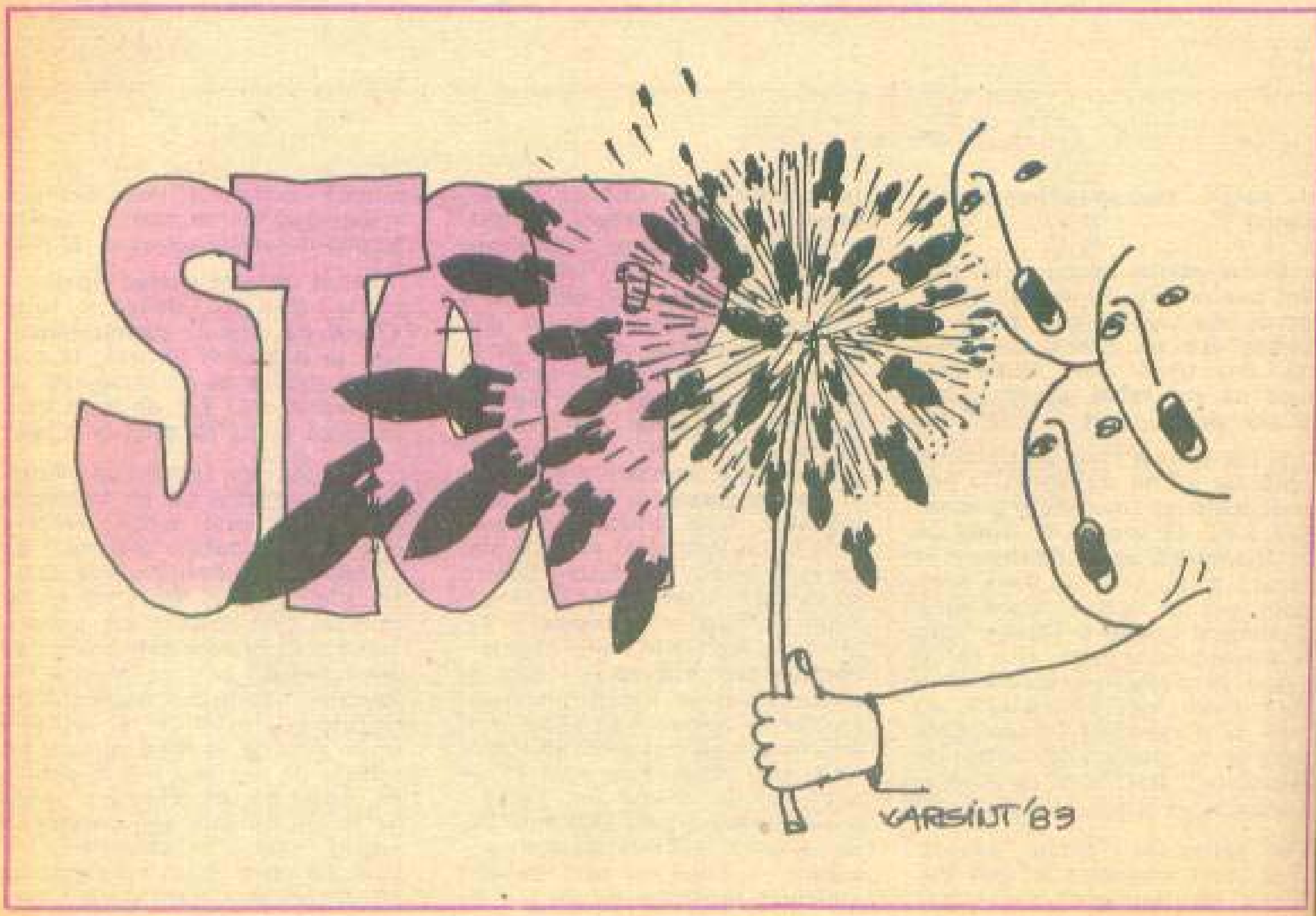
Să descriem acum un război nuclear, pentru ca să înțelegeți despre ce este vorba. Fiecare oraș cu o populație mai mare de 10 000 de locuitori din țara noastră, din Uniunea Sovietică și din Europa, este țintit cu cel puțin o bombă. Și oricare este mai mare decît bomba lansată asupra Hiroshimei. Un război nuclear între Uniunea Sovietică și Statele Unite ar dura, în total, circa o jumătate de oră sau o oră, pentru că, odată ce una din părți apasă pe buton, armele sint lansate în spațiu, reintră în atmosfera Pămîntului cu o viteză care este de 20 de ori mai mare decît viteza

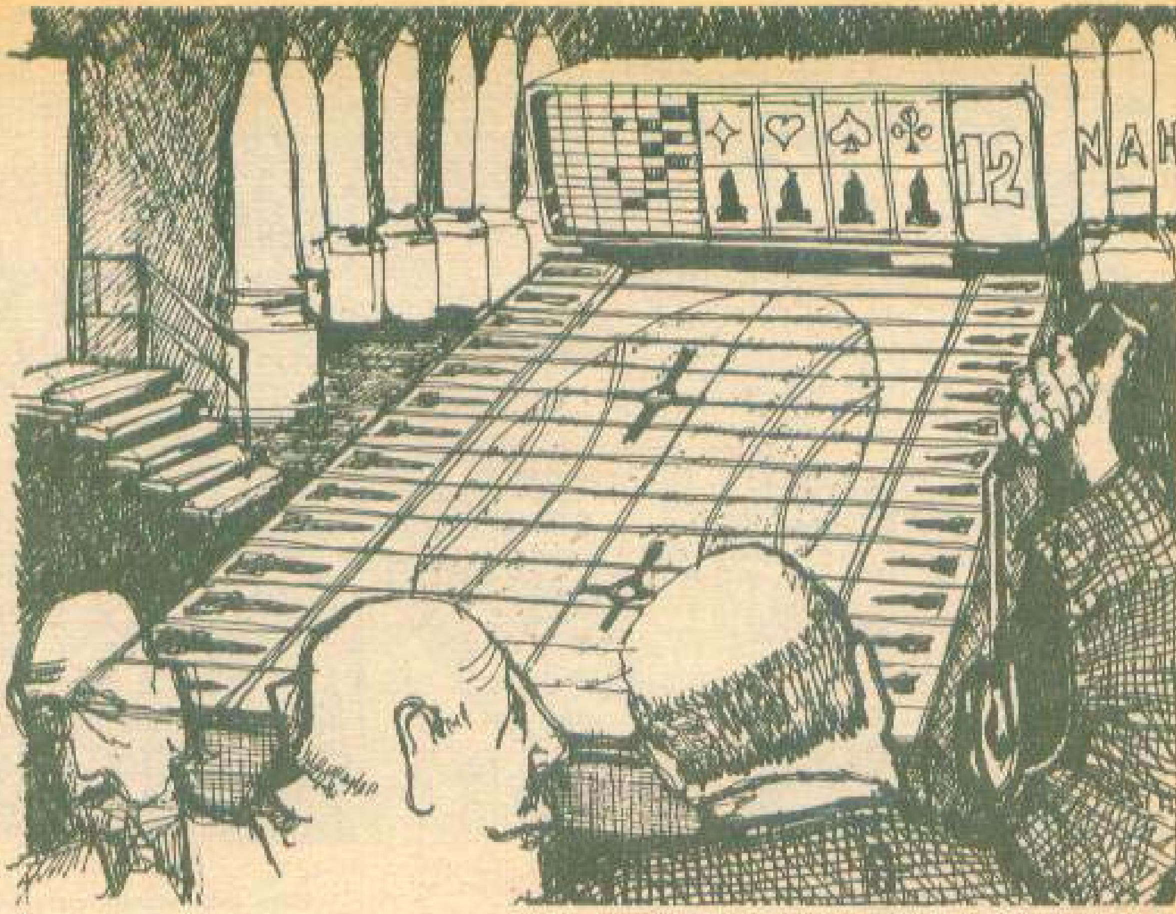
sunetului și își ating ținta cu o mare precizie. În același timp, sateliții celeilalte părți — și există sute de sateliți care se învîrtesc tot timpul și care pot aproape să citească chiar numerele de pe plăcuțele automobilelor — văd armele care au fost lansate; se apasă pe buton, armele se încrucișează în spațiu și totul se termină într-o oră-două.

Așa se face că noi nu avem mult timp pentru a ne pregăti pentru aceasta, deși Departamentul pentru apărarea civilă pregătește pentru noi mutarea din zonele cu riscuri în alte zone ale țării. Pentru evacuarea orașelor sînt necesare opt zile, dar ni se spune să nu ne facem griji, fiindcă este tot timpul. Președintele plănuiește ca, la aparatele noastre de televiziune și radio, să se monteze cîte un mic dispozitiv care să dea un semnal de avertisment cu numai un sfert de oră înainte de a ne mai putea spune la revedere.

Să lansăm acum o bombă aici, asupra lui Science Center din Boston. Am să lansez o bombă de 20 de megatone — o bombă mare. Asupra acestui oraș sînt îndreptate o mulțime de bombe mai mici, dar ar lua prea mult timp să explicăm distrugerile pricinuite de ele. Așa că să folosim o bombă mare. 20 de megatone este echivalentul a 20 de milioane de tone de TNT. Aceasta înseamnă de patru ori puterea tuturor bombelor lansate în timpul celui de-al doilea război mondial. Explodînd la nivelul solului, ele ar arde cu strălucirea Soarelui și ar distruge totul pe o distanță de trei sferturi de milă și pînă la o adîncime de 800 picioare, transformînd toate clădirile, pe noi toți, pămîntul de sub noi, în molecule de căderi radioactive, care ar fi răspîndite de către norul în formă de ciupercă din stratosferă. Pe o rază de șase mile din acest loc, toți oamenii ar fi omorîți, iar mulți dintre ei s-ar evapora. Noi n-am putut face niciodată așa ceva înainte de armele nucleare: să evaporăm oamenii. În mare parte, corpul omenesc se compune din apă și, dacă am fi expuși la o temperatură ridicată a Soarelui, ne-am transforma în gaz. Noi am făcut deja aceasta, după cum o arată fotografiile umbrelor locuitorilor Hiroshimei. Toate clădirile ar fi complet distruse pe o rază de șase mile, adică pe un diametru de 12 mile. În continuare, pe o rază de 20 de mile, toate ființele umane ar fi omorîte sau rănite mortal. Presiunea este atît de mare, încît ființele umane, cărămizile, mortarul, sticla sfărîmată, totul s-ar transforma în proiectile care se vor deplasa cu o viteză de 100 de mile pe oră, pînă cînd vor întîlni un obiect solid. Aceste proiectile ar provoca răniri grave, decapitări și alte nenorociri. Pentagonul a elaborat o lucrare intitulată „Efectele războiului nuclear", în care ni se arată în detaliu cum o bucată de sticlă, care se deplasează cu o sută de mile pe oră, pătrunde în corpul uman. Este ca și cum ai citi relatări despre cele petrecute la Auschwitz.

Ce altceva s-ar mai putea întîmpla? Spargerea timpanelor. Dacă ați privi la lumina orbitoare a exploziei, ochii vii s-ar dezintegra și s-ar topi. Arsurile ar fi foarte serioase — zeci sau sute de mii de persoane ar arde într-o clipă. O arsură este cazul cel mai dificil pe care îl avem de tratat. Avem nevoie de șase luni pînă la un an pentru a trata pacienții cu arsuri grave, și ei sfîrșesc prin a fi desfigurați într-un mod cumplit, iar, adesea, mor. Și pentru asemenea tratamente noi folosim sute de unități de sînge și de plasmă, precum și un tratament medical intensiv. În întreaga țară

există numai o mie de paturi pentru cazurile de arsuri şi noi vorbim despre zeci de mii de victime ale arsurilor într-un singur oraş. Toată această lume ar muri prinsă sub dărîmături sau agonizînd în clădiri, fără a-şi putea vedea rudele, pentru că multe din ele vor fi murit, fără a putea fi consultat un doctor, fără a putea primi nici un fel de medicament pentru alinarea durerilor, pentru că medicii şi spitalele vor fi în zonele afectate şi totul ar fi distrus. Probabil ştiţi că preşedintele Carter avea o rezervă de opiu pentru cazul unui război nuclear. Eu nu ştiu unde este această rezervă. Dar dacă o avem, ar trebui s-o folosim pentru euthanasie, dacă vor mai fi rămas seringi şi dacă cineva dintre noi va mai fi încă în viaţă.

Pe o rază de 27 de mile, dacă v-aţi afla acolo, hainele vi s-ar aprinde instantaneu şi aţi deveni o torţă în flăcări. Dacă aţi privi lumina strălucitoare de la o distanţă de pînă la 40 de mile, veţi orbi într-o clipă. S-ar declanşa o furtună de foc pe o rază de 1 500 pînă la 3 000 de mile pătrate, astfel încît, dacă v-aţi afla într-un adăpost, focul ar consuma oxigenul şi aţi muri prin asfixiere, iar suflul şi căldura ar transforma adăposturile în crematoriu.

De aceea, a vorbi despre apărare civilă şi adăposturi nu este etic din punct de vedere medical. Noi gîndim că, la 30 de zile după un război nuclear, 90 la sută dintre americani, ruşi şi europeni ar fi morţi. Care ar fi efectele pe termen lung asupra lumii? Desigur, acei puţini supravieţuitori care ar rătăci printre ruine ar trudi să rămînă în adăposturile lor timp de două luni, întrucît căderea radioactivă ar fi atît de puternică, încît ar provoca stări de vomă, căderea părului şi, în cele din urmă, moartea. Şi chiar dacă ei ar scăpa, lumea va fi diferită; orice lucru din cele pe care le ştim nu ar mai exista. Toată muzica — Bach, Beethoven, Haendel; nu ar mai fi artă, nu ar mai fi literatură, nu ar mai fi clădiri. Ar fi milioane şi milioane de cadavre. Şi în timp ce aceste cadavre se vor descompune, bacteriile ar prolifera. Insectele sînt foarte rezistente la radiaţii; gîndacii sînt de 400 000 de ori mai rezistenţi la radiaţii decît fiinţele umane. Ei s-ar înmulţi cu trilioanele, pentru că păsările vor fi murit din cauza căderilor radioactive. Astfel că ar fi epidemii, cum a fost ciuma neagră din secolul al XIII-lea, sau maladii pe care noi le putem acum trata, cum ar fi febra tifoidă, poliomielita, hepatitele şi multe altele. Credem că atît de mult ozon, din cel care ne protejează acum de radiaţiile soarelui, ar fi distrus în păturile înalte ale atmosferei, încît fiecare fiinţă de pe planetă ar fi orbită de razele ultraviolete. Aceasta ar însemna moartea Pămîntului. Şi razele ultraviolete pot distruge chiar şi microorganismele, de care depinde întreaga piramidă a vieţii.

Există în lume rezerve de hrană pentru numai 30 de zile. Ţările lumii a treia depind de ele, dar nu ar mai fi vapoare pentru a transporta această hrană, nu ar mai fi combustibil, nu ar mai fi oameni. Ar fi o agonie de masă în rîndul acestor popoare lipsite de mijloace, care s-ar însoţi cu epidemii, cu pierderea vederii şi cu arsuri provocate de razele soarelui. Mai e oare nevoie să continui? Credem că temperatura Pămîntului ar coborî cu 1—2 grade Fahrenheit, ceea ce ar putea duce la o altă eră glaciară. Nu ştim. Singura cale pentru a şti ce s-ar putea întîmpla constă în a face aceasta.

Şi mi-e teamă că tocmai în această direcţie ne îndreptăm. Nu este posibil să facem o experienţă numai pentru a vedea cum ar putea fi, iar după aceea, să ne întoarcem înapoi.

Iată de ce vorbim acum despre moartea planetei. Cum se face că acest lucru nu s-a întîmplat încă, nu știu. Computerele Pentagonului comit greșeli: un număr de 151 de greșeli într-un interval de 15 luni. Cea mai gravă dintre ele a fost atunci cînd cineva a pus în computer o cartelă cu un „joc de război", și aceasta a provocat o greșeală: computerul a arătat că rachete străine se îndreaptă spre noi. Trei escadrile de aviație avînd la bord arme nucleare au fost puse în mișcare pentru a da riposte. Peste șapte minute, președintele urma să fie anunțat în legătură cu această situație, dar el n-a putut fi găsit. Să presupunem că era în baie sau în altă parte? În noiembrie 1979, mai erau 14 minute pînă la distrugere. S-a publicat atunci un articol lung în Marea Britanie; în „New York Times" a fost doar o știre mică, lîngă anunțurile de decese. În fiecare an, circa 5 000 de oameni care mînuiesc armele nucleare sînt înlăturați din serviciile armatei din cauza consumului de alcool, de stupefiante sau pentru că sînt instabili psihic.

Iată de ce ne aflăm într-o situație foarte serioasă. Noua generație de arme este „mai bună", din cauză că acestea pot fi folosite pentru prima lovitură, care distruge silozurile de rachete ale celeilalte părți. Pentru „a ucide"

o rachetă trebuie să lansezi două bombe cu hidrogen la sol la interval de șapte secunde una de alta. Ar fi atît de multe căderi radioactive provocate, încît oamenii care proiectează aceste noi bombe — numite MX, Trident, Cruise și Pershing 2 — spun că acestea ar crea sindromul „Pe plajă", cu efecte mortale, pentru că ar omorî orice ființă umană de pe planetă, în decurs de cîteva săptămîni.

Care este efectul pe plan medical al acestor noi arme? Costul lor se ridică la 2,2 trilioane de dolari pentru următorii cinci ani; cheltuielile Americii pentru bugetul de apărare au fost, în ultimii 37 de ani, de două trilioane de dolari. Iar două treimi din copiii lumii sînt malnutriți și agonizează chiar în acest moment! Copii care nu vor avea niciodată stomacul plin din ziua în care s-au născut și pînă în ziua în care vor muri. 80 la sută din bolnavii lumii sînt bolnavi din cauza apei infectate. Și această apă ar putea fi purificată cu costul pe două săptămîni al cursei înarmărilor. Și aș mai putea da și alte exemple. 92 la sută din populația lumii, care nu locuiește în Uniunea Sovietică sau în Statele Unite, nu are cunoștință de nici un fel de date în legătură cu numărul de bombe de care dispune fiecare parte. Este într-adevăr vorba de „a lua jucăriile și a le ține departe de copii".

Trebuie să-i vedem pe acești copii cum cresc și se maturizează, cum — pînă la urmă — devin persoane adulte. Într-adevăr, depinde de fiecare dintre noi să salvăm această planetă. Noi, eu, trebuie să ținem lumea pe umerii noștri ca Atlas și să spunem: „Sînt pe deplin răspunzător pentru această planetă, pentru copiii mei și pentru copiii lumii"

În căutarea comorilor ascunse din Arhipelagul Nipon

Ceea ce incintă și chiar emoționează cind ne ocupăm de legende este că ele pot fi reinterpretate și adaptate imaginației fiecăruia.

Se spune că vestitul Marco Polo ar fi auzit la curtea hanilor chinezi că, undeva, in estul continentului asiatic, se află insulele Wa (japoneze) in care ar exista alchimiști ce pot transforma metalele obținute in aur și argint. Astăzi, nimeni, in Japonia, nu va spune că ceea ce ar fi auzit Marco Polo in China ar fi putut fi adevărat, chiar și in legendă. Dar există locuitori ai cătunelor izolate din Alpii japonezi care pot spune că, dacă intîlnești un crin negru (floare foarte rară in această zonă), să sapi sub el, pentru că, aproape sigur, vei da de o comoară de aur ascunsă acolo de cine știe cine și cine știe cind.

De altfel, arhipelagul nipon este bogat in asemenea legende cu comori ascunse de pirați, „ronini" (samurai fără stăpin) vestiți, invingători și invinși in numeroasele războaie civile din epoca feudală a Japoniei. În egală măsură, el este bogat și in visători și căutători neobosiți ai unor asemenea comori.

1000+1

Roma - opt coline?

Autor al mult discutatului Beaubourg parizian, arhitectul italian Renzo Piano lucrează la unul din cele mai ambițioase proiecte ale sale: acela de a dota Roma cu o a opta colină, pe care ar urma să fie construit un cartier administrativ. Arhitectul și-a denumit proiectul — „Parc urban construit", pentru a-l diferenția de tradiționalul sistem de parcuri și grădini urbane, pe care le consideră drept „sate transplantate în orașe". Proiectul tînărului arhitect genovez este total diferit de vechea concepție a baronului Haussmann, potrivit căruia parcul trebuie separat de oraș și, mai ales, de locurile de muncă. Renzo Piano visează să creeze mici coline artificiale, în cadrul unui ansamblu general, ușoarele ondulări ale terenului concentrîndu-se pe o colină unică, pe care vor fi construiți 390 000 metri pătrați de garaje. Proiectul s-ar putea rezuma astfel: ansamblul, situat într-o suburbie a Romei, va măsura 105 hectare. O treime din clădiri vor fi construite sub pămînt, pentru a se evita distrugerea zonei verzi. Garajele și șoselele vor fi, și ele, construite sub pămînt, în interiorul colinei, și de-a lungul lor vor fi locuințe și birouri acoperite de vegetație. Ideea sa este de a construi „zgîrie-nori culcați", adică edificii foarte largi și foarte joase, putînd adăposti în subsol birouri de înaltă tehnologie legate de centre electronice, care nu numai că n-au nevoie de lumina zilei, ci necesită o climatizare constantă. În exterior și deasupra construcțiilor vor fi instalate sisteme recreative, ca grădini, restaurante, piscine, terenuri de tenis etc. Proiectul lui Renzo Piano nu e numai pe hîrtie. Au început primele lucrări de releveu, ce vor da Romei o față nouă și care vor reprezenta, precum Parisul sfîrșitului de secol XIX, un model de urbanism pentru orașele viitorului.

Cei mai îndîrjiți căutători de comori din Japonia, poate chiar din lume, au fost Toyotomi Mizuno, tatăl, și Yoshiharu Mizuno, fiul. Ei și-au petrecut viața, de-a lungul a 50 de ani, în căutarea „comorii șogunilor Tokugawa". Convinși că dețin secretul acesteia, despre care se spune c-ar fi fost ascunsă sub muntele Akagi, din prefectura Gumma, ei au pornit s-o descopere folosindu-se de o sferă de cupru, moștenită de la un unchi al lor, care a lucrat în trezoreria șogunilor Tokugawa în anii premergători Revoluției Meiji din 1868, ce a dus la căderea șogunatului și familiei Tokugawa.

Documentele vremii arată că, atunci cînd împăratul Meiji a venit din Kyoto la Edo (actualul Tokio) să preia palatul șogunilor, a găsit camerele subterane, în care se ținea tezaurul țării, goale. De atunci și pînă astăzi, se crede că sumele mari, în monezi de aur și argint, precum și cantitățile uriașe de obiecte de preț adunate de șoguni, de-a lungul a peste 250 de ani, cît au guvernat țara ca dictatori, au fost scoase în secret și ascunse în locuri conspirative de înseși oficialitățile trezoreriei, profitînd de panica creată de revoluție în palatul șogunilor din Edo și sperînd să le folosească mai tîrziu în interesul lor.

Ca în mai toate poveștile despre comori cu aur există multe indicații precise privind istoria și locul probabil unde acestea ar zace, dar și numeroase lacune care învăluie în mister temerara încercare a căutătorilor. Sfera de cupru aflată în posesia familiei Mizuno avea înscrise pe ea ideograme japoneze și semne care s-au păstrat doar parțial. Unele au fost distruse de vreme și nu se mai pot distinge, iar cele care au rămas intacte au fost interpretate de posesorii sferei ca indicînd o direcție, în muntele Akagi, unde a fost ascunsă o comoară de 250 000 de monezi de aur, valorînd astăzi peste 1,5 miliarde dolari. O asemenea sumă uriașă explică de ce cei doi Mizuno, tatăl și fiul, au săpat, timp de 50 de ani, galerii în muntele Akagi, fără să dea însă de comoară. Singura evidență descoperită de ei a fost o galerie părăsită, sprijinită pe stîlpi de lemn, săpată de mult. Cum au dat de ea, cei doi și-au zis că oamenii în perioada Edo (1603—1868) nu s-a încumetat să sape o asemenea galerie în munte fără nici un scop.

Un fost detectiv caută „comoara Tokugawa"

Dar „comoara Tokugawa" a înfierbîntat și alte minți. Poate că cea mai elaborată teorie despre această comoară aparține lui Masaburo Saegusa, care și-a cheltuit toată averea pentru a finanța cercetările de localizare a ei. Înainte de a se aventura în căutarea de comori, Saegusa era polițist. Plictisit de uniforma pe care o purta, a demisionat și s-a apucat de cercetări în vederea căutării comorii, folosindu-se de pregătirea lui de detectiv și studiind folclorul bogat creat în jurul acesteia. Și el este convins că aurul ascuns ar valora astăzi peste 1,5 miliarde dolari. Spre deosebire de cei doi Mizuno, fostul detectiv Saegusa afirmă că averea familiei Tokugawa nu a dispărut în condițiile confuze create în preajma Revoluției Meiji, că ea n-ar fi fost ascunsă de funcționarii din departamentul trezoreriei, ci că dispariția ei ar fi fost plănuită din timp de înșiși membrii familiei șogunului Tokugawa pentru a evita ca ea să cadă în mîinile celor ce urmăreau distrugerea șogunatului.

Saegusa merge mai departe și afirmă că ar fi existat chiar o încercare de „a vinde Franței insula Hokkaido" pentru a finanța luptele viitoare în vederea readucerii familiei Tokugawa la Edo și a reinstaura șogunatul. Într-adevăr, în lunile imediat următoare venirii împăratului Meiji la Edo, un răzvrătit, pe nume Enomoto Takeaki, a fugit cu flota maritimă militară în Hokkaido, unde a creat o republică cu o viață foarte scurtă, dar recunoscută, după cum afirmă unele surse, de consulii francez și britanic. În acele momente de confuzie politică și în perioada premergătoare, susține Saegusa, șogunul Tokugawa a colectat mari sume de bani de la daimyo (lorzi feudali) loiali, și a folosit oameni fără rude și poziție socială pentru a săpa un tunel în muntele Akagi și a ascunde comoara. După aceasta, i-a ucis pe toți cei ce au lucrat la tunel, fără excepție, pentru a se păstra secretul asupra locului unde au fost ascunse monedele de aur. După cercetările făcute de el, Saegusa crede că circa 1 500 de oameni au săpat tunele și încăperi la adîncimea de 60—70 metri și au tencuit pereții cu mortar alb. Nefericiții lucrători au locuit în case improvizate și, în puținele lor ore libere, au jucat pe monezi de aur, folosite, de regulă, în perioada Edo pentru pariuri și jocuri de no-

roc. Ceea ce a găsit fostul detectiv sînt doar aceste monezi, ascunse probabil de lucrătorii care au cîștigat, de teamă să nu le fie furate de ceilalți lucrători. Cum toți au fost uciși, după construirea tunelelor, nu s-a mai știut nimic despre monezile cîștigate de unii dintre ei și îngropate.

Cuprins de visul de a descoperi, cu orice preț, comoara, Saegusa a săpat în munte dînd peste tunele vechi, ca și cei doi Mizuno. Abia după ce le-a descoperit, au început cele mai mari dificultăți, pentru că și-a dat seama că există mai multe tunele și încăperi false, săpate pentru a dezorienta pe eventualii hoți, care ar fi putut pătrunde în ele, să ajungă la comoară. A continuat să sape și a descoperit un labirint similar cu cel din piramidele egiptene care ascund camerele mortuare ale faraonilor.

Saegusa a mers înainte cu căutările, neluînd în seamă ridiculizările la care era supus de cei din jur, a cercetat adîncurile muntelui dînd peste cărbune, urme de mortar folosit de oameni, pietre șlefuite și chiar peste o piatră pe care era gravată o ideogramă însemnînd „muntele de aur". A găsit și o sabie făcută de un vestit făurar din perioada Edo. Aceste evidențe l-au încurajat și, în 1949, a cumpărat un detector electro-magnetic, construit în Germania federală, ale cărui indicații arătau că există aur în zona în care săpa. După opt ani, a ajuns într-o încăpere tencuită în alb, pe care a considerat-o falsă.

Naufragiul vasului „Funahaya Maru"

Obosit și descurajat, s-a gîndit, pentru moment, să renunțe, dar, pînă la urmă, a continuat săpăturile și a dat peste o piatră sculptată sub forma unei corăbii pe care era o inscripție însemnînd comoară. Săpînd în jurul acestei corăbii de piatră, a dat peste alt tunel fals, unde s-a oprit, deoarece în presă apăruseră știri despre o altă variantă a dispariției „comorii Tokugawa". Se afirma că 350 de tone de monezi, bare de aur și obiecte de preț au fost transportate într-o corabie la Kurihama, lîngă Yokosuka, prefectura Kanagawa, și că, în drum spre această localitate, vasul s-a scufundat la adîncimea de 30 de metri.

Instigat de ipoteza acestui naufragiu, un căutător de comori, Tomitaro Amano, a cheltuit circa 20 de milioane de yeni pentru a descoperi epava. Pînă la urmă, a găsit rămășițele unei nave, dar n-a descoperit în ea decît niște bare de cupru, table de oțel și 40 de sticle de vin, încă destul de gustos.

La scurt timp după aceasta, pe la începutul anului 1965, ziarul "Nihon Keizai Shimbun", scriind despre vestita „comoară Tokugawa", arăta că, în ajunul Revoluției Meiji, clanul Sendai, credincios familiei Tokugawa, a cumpărat o navă de oțel din Europa pentru a fi folosită de șogun, dacă acesta va fi nevoit să abdice, pentru a fugi în Anglia. Cînd forțele împăratului Meiji se apropiaseră de Edo, această navă de 800 tone, denumită Funahaya Maru (navă rapidă), a plecat din portul Yokohama, la 15 aprilie 1868, pe o furtună foarte puternică. Ea a dispărut în valuri și, potrivit zvonurilor, s-a scufundat la un kilometru și jumătate de localitatea Kurihama. Același ziar scria că nava transporta o comoară alcătuită din aurul și obiectele de preț ale familiei Tokugawa și clanurilor Sendai și Matsudaira, credincioase șogunului, o sumă mare de dolari pe care Oriental Bank din Yokohama îi transfera la filiala ei din Șanhai, la cererea consulului britanic. În navă se mai aflau bare de cupru pentru o firmă olandeză.

Mulți au încercat să găsească epava, dar n-au reușit. Abia în august 1965, o asociație a scoaterii de comori ascunse în ocean a reușit să găsească nava Funahaya Maru și să aducă la suprafață cîteva tone de bare de cupru. Scafandrii care au luat parte la operație susțin că o bună parte din navă se află îngropată în mîlul din fundul mării și precizează că mai există încă lingouri de cupru și chiar alte obiecte, greu, însă, de scos la suprafață.

În căutarea comorii ascunse de pirați

Un alt pasionat al căutării comorilor, Katsumi Tamauchi, a înființat, în 1970, o companie pentru aducerea la suprafață a epavelor cu obiecte de preț și cu mărfuri neperisabile aflate pe fundul mărilor și oceanelor din Asia de

1000+1

„Marché aux puces"

Celebrul „Marché aux puces" („talciocul") din Paris, cel mai mare tîrg de vechituri din lume (320 000 metri pătrați), instalat, de o sută de ani, la porțile de nord ale capitalei franceze, a trecut, în mare parte, în mîinile marii finanțe: „Henin", companie financiară, filială a grupului naționalizat „Suez", a cumpărat recent, cu 40 milioane franci, două din cele opt piețe de antichități de la Saint-Ouen. Această primă incursiune a marii finanțe în „puces" exprimă incredibila creștere ce a cunoscut, de-a lungul unui secol, „talciocul" parizian. Înființat în 1900, „Marché aux puces" are azi cîteva milioane de vizitatori pe an și o cifră de afaceri de 50 milioane de franci. Potrivit experților, acest volum de afaceri trebuie multiplicat cel puțin cu patru, căci nu ține seamă decît de declarațiile fiscale. Or, adesea, negustorii „uită" să declare numărul vînzărilor. Se consideră, de asemenea, că 80 la sută din volumul de afaceri în antichități se realizează între negustori: un negustor găsește, de pildă, într-un pod, o mobilă căreia îi ignoră valoarea reală; o vinde unui anticar de la „Marché aux puces", acesta o cedează altuia, și așa mai departe. În cîteva ore, un scrin își multiplică valoarea de zece ori, trecînd dintr-un pod plin de praf, într-o luxoasă vitrină. Această atracție a „talciocului" a stat la originea ascensiunii fulgerătoare a lui Alain Serpette, expert în arme vechi, care a vîndut grupului „Henin" piața ce-i poartă numele. În 1977, Serpette a cumpărat, cu cîteva zeci de mii de franci, un garaj situat în „talcioc", pe care l-a împărțit în mici magazine de anticariat. Șase ani mai tîrziu, „piața Serpette" număra 120 de „boutique"-uri. Achiziționarea, de către marea finanță, a piețelor „Serpette" și „Paul Bert" nu va pune în pericol activitatea micilor anticari? Se pare că nu. Căci — explică un ziarist francez — „anticarii, foarte individualiști în afaceri, știu să facă front comun cînd se profilează o amenințare" la adresa lor.

Sud-Est, Indonezia și Japonia. Ei caută și acum „comoara piraților din Marea Interioară Seto (Seto Naikai)". Povestea acesteia începe în primul sfert al secolului 17, cînd al treilea șogun din familia Tokugawa, pe nume Iemitsu, a reușit să distrugă flota piraților ce acționau în această mare din interiorul arhipelagului. A supraviețuit doar ceata lui Moemon din Naruto, un pirat fioros, o namilă solidă ce purta permanent cu el o bară de metal cu care ucidea pe toți cei ce-l mîniau sau nu-i dădeau ascultare. Amenințat de armatele șogunului, acesta a hotărît să ascundă tezaurul pe care-l furase devastînd corăbii. A recurs la metoda clasică: a ascuns tezaurul și, apoi, a organizat un chef în timpul căruia trei dintre pirații de încredere au turnat otravă în sake, vinul de orez servit sub-șefilor care știau locul unde fusese ascunsă comoara. Dar otrava nu a acționat rapid, cum se prevăzuse, și sub-șefii l-au atacat pe Moemon. S-a iscat, astfel, o luptă generală și, potrivit planului inițial și măsurilor luate în secret din timp, vasul s-a scufundat. Au supraviețuit doar doi pirați care au reușit să se salveze într-o barcă mică, cu care trebuiau, de fapt, să se salveze Moemon și cei trei pirați credincioși. Aceștia știau că Moemon ascunsese comoara în insula Shodoshima și au plecat spre ea. Nu știau, însă, locul exact în care fusese ea îngropată. Cei care știau pieriseră odată cu vasul. Unul dintre cei doi pirați supraviețuitori, rănit grav, a murit, rămînînd doar Denji, care s-a stabilit în insulă, s-a căsătorit și a lucrat ca pescar, căutînd întruna comoara, fără să dea de ea.

În 1871, Wasuke Kimura, din orașul Wakayama, a găsit, între obiectele de preț moștenite de familie, două caiete de note în care se vorbea de comoara lui Moemon și se reproducea jurnalul lui Denji, cu încercările lui de a o descoperi. Se crede că soția lui Denji, rămînînd văduvă, a vîndut cele două caiete, din nevoie de bani. Kimura s-a aliat cu un negustor din Osaka, pe nume Ikude, și au început, în 1874, să caute comoara. După cercetări amănunțite în insula Shodoshima au găsit, lîngă o peșteră, un schelet de om cu monezi de aur împrăștiate în jurul lui. După aceasta au abandonat căutările, dar au venit alții care continuă să caute și astăzi...

Singurul aspect dezamăgitor al legendelor și, mai ales, al încercărilor numeroase de a descoperi comorile ascunse în arhipelagul japonez este că nu s-a reușit să se scoată, din ascunzătorile bine tăinuite, o comoară adevărată. Și nici chiar în situația în care localizarea ascunzătorilor a fost destul de exactă ca în cazul tezaurului lui Shogetsu Yui (1651—1680). Acesta, din localitate pentru soarta roninilor (samurailor fără stăpîn), reușise să colecteze aur în valoare de circa 50 milioane de yeni pentru a finanța o răscoală împotriva șogunatului Tokugawa. Trădat, prins și condamnat la moarte, colaboratorii lui au ascuns banii în apropierea templului Yushima Tenjin din Tokio, în speranța că îi vor putea folosi într-o încercare viitoare. Nu i-au mai folosit, dar nici comoara nu a fost găsită. Încercările de a da peste ea au fost zădărnicite de prea numeroasele transformări edilitare petrecute în jurul templului amintit, de-a lungul anilor, în care Tokio, capitala Japoniei, s-a dezvoltat și modernizat.

Florea Țuiu

1000+1

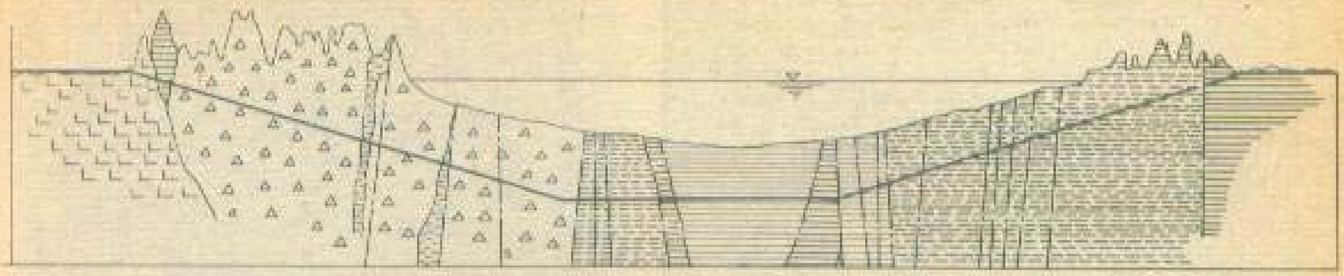
Instrument misterios

„E un obiect simplu, pe care majoritatea italienilor îl posedă în casele lor" instrumentul folosit de un șofer italian pentru prevederea cutremurelor de pămînt. Despre ce obiect este vorba Antonio Carrus (46 de ani) nu vrea să spună: „Voi dezvălui descoperirea mea autorităților, numai cînd acestea mă vor lua în seamă". Agenția ANSA susține că șoferul din Busalla (Liguria) a prognozat, cu instrumentul său, cutremurul produs, la începutul lui octombrie la Pozzuoli, în sudul Italiei: în ajunul cutremurului, a telefonat filialei ANSA din Napoli, precizînd că seismul va fi de gradul 6 pe scara Mercalli, fapt ce s-a adeverit. Antonio Carrus continuă să păstreze, însă, misterul, deși a dat unele detalii asupra aparatului său: poate fi ținut în buzunar, costă maximum 50 000 de lire (circa 50 dolari) și un bec se aprinde în clipa în care captează undele seismice. Șoferul italian precizează că, după aprinderea becului, trec exact patru zile și cinci ore pînă la declanșarea cutremurului. „Am descoperit din întîmplare acest sistem, în 1976. Dar nimeni nu m-a luat pînă acum în serios" — explică, plin de amărăciune, Antonio Carrus.

(Urmare din pag. 99)

de Bloc Național, ca și aceea de Front Național Patriotic, nu a răpit și nu răpește independența sa organizatorică, ideologică și politică, el păstrîndu-și deplina libertate în rezolvarea problemelor de bază ale României de azi și de mîine. În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său". Clarviziunii P.C.R. i se datorește și faptul că, din acel moment, fără convulsii, acțiunea armatei, care s-a acoperit de glorie în războiul antihitlerist, n-a mai putut fi contrapusă aspirațiilor de libertate și progres ale poporului căruia îi aparținea.

De altfel, în chiar primul raport sumar trimis din Instanbul, de Chastelain, care plecase cu un avion românesc de pe aeroportul din Boteni, la ora 7,30 a.m., în 24 august, consemna că, la București, „simțămîntul popular este puternic în favoarea acțiunii imediate împotriva Germaniei". El arată de asemenea că, după ce fusese adus la Palatul regal, s-a decis să vină la Istanbul, deoarece, la ora 24,00, n-a putut stabili legătura radio-telegrafică și că dorește să se întoarcă la București în următoarele zile. El a anunțat că, deoarece Maniu nu a venit la Palat, nu l-a putut întîlni și că regele cere trimiterea de brigăzi aeropurtate lîngă București. La 27 august, de Chastelain, conform instrucțiunilor primite, s-a întîlnit la Istanbul cu ofițeri sovietici pentru a-i informa despre situația la București. În aceeași zi, lordul Moyne îl anunță pe Eden că, fără aprobarea lui personală, de Chastelain nu va pleca înapoi la București. Răspunsul a venit la 1 septembrie 1944: „S-a spus la S.O.E. că nu poate fi nici vorbă ca de Chastelain să se întoarcă în România, acum sau la o dată viitoare". Astfel a căzut cortina peste **Operația Autonomous.**

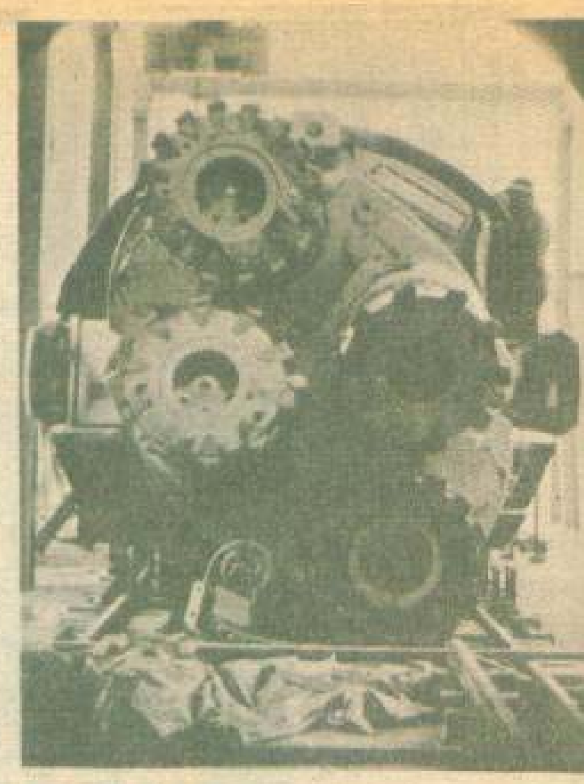

SEIKAN - cel mai mare tunel submarin din lume

Exact în momentul în care primul ministru nipon, Yasuhiro Nakasone, apăsa în ziua de 27 ianuarie 1983, pe un buton instalat chiar în biroul său din Tokyo, la aproape 1 000 de kilometri în nordul arhipelagului și la adîncimea de 100 metri sub fundul apelor agitate ale mării avea să se producă o explozie care dărîma ultimul perete ce mai bloca trecerea prin „tunelul pilot" submarin, construit între cele două mari insule — Honshu și Hokkaido. 27 ianuarie 1983 a fost așadar ziua în care constructorii din echipele reunite, venind din direcții opuse, după ce au curățat pămîntul și piatra dislocate de explozie, au cărat prin tunel butoiul de „sake" (vin de orez) într-un festival tradițional și, apoi, au ciocnit pocalele pentru a sărbători evenimentul. În primul rînd pentru izbînda de a fi străpuns ultimul segment din „tunelul pilot", adevărată „cale terestră submarină", și, în al doilea rînd, pentru că aceasta le aducea „asigurarea fermă și mult așteptată" că nu mai există practic nici un obstacol tehnic major în calea realizării cu succes a „tunelului principal", săpat, din ambele direcții, concomitent cu „tunelul pilot", dar întotdeauna în urma acestuia, mai rămînînd din el în ziua sărbătoririi evenimentului, doar 2,7 kilometri pînă la străpungerea definitivă.

Map of Japan

Ca să ajungi în Hokkaido (marea insulă din nord), pornind din Honshu (cea mai mare insulă a arhipelagului nipon), nu există acum altă cale decît fie să zbori cu avionul, fie să navighezi cu vaporul peste strîmtoarea Tsugaru, ambele soluții oferind, însă, dezavantajul că pe calea aerului nu se pot transporta cantități mari de mărfuri, iar cu vasul viteza este redusă. În numeroase cazuri datorită taifunurilor frecvente în această regiune, navigația devine imposibilă, întrerupîndu-se complet transportul între cele două mari insule ale arhipelagului japonez. Ne-au trebuit 4 ore și jumătate să traversăm strîmtoarea cu ferryboatul „Taisetsu Maru", într-un moment cînd apele erau liniștite, pentru că atunci cînd sînt agitate traversarea este foarte anevoioasă. S-au întîmplat și naufragii, soldate cu mii de victime omenești, între care, de tristă amintire, este cel al vasului „Taya Maru" ce transporta, în 1954, peste 1 200 de elevi aflați în excursie.

Pentru a se înlătura asemenea tragedii și pentru ca transporturile să țină pasul cu dezvoltarea economică a Hokkaido, insulă ce deține o cincime din teritoriul Japoniei, s-a hotărît construirea tunelului submarin Seikan care va lega cele două mari insule pe o „cale terestră", îndeplinindu-se, astfel, visul dintotdeauna al japonezilor de a uni cele patru mari insule — Kyushu, Honshu, Shikoku și Hokkaido. Kyushu a fost deja unită cu Honshu printr-un pod și două tuneluri de cale ferată și de autostrăzi, iar pentru conectarea insulei Shikoku de Honshu (pe care se află Tokio și aproape toate celelalte orașe mari, cu rezonanță istorică ale Japoniei) s-a realizat proiectul unui pod uriaș peste marea interioară Seto.

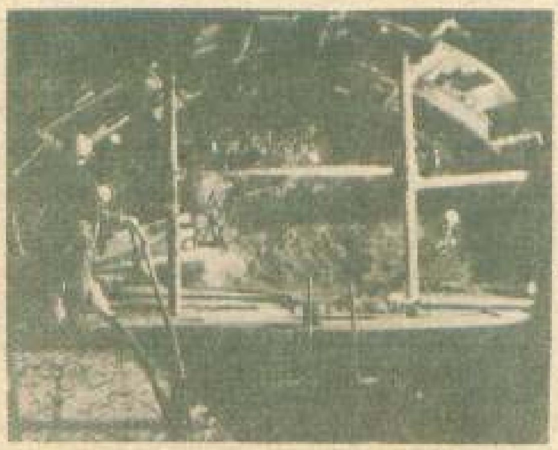
La sediul oficiului central din Hakodate al companiei care construiește tunelul Seikan — „Japan Railway Construction Corp" — aflăm istoria și detaliile acestei „construcții a secolului", cum o numește dl. S. Hama, vorbindu-ne despre ea. Gazda ne arată scheme, ne oferă materiale și ne dă explicații ample, în timp ce pe un ecran rulează cîteva filme în care este prezentată lupta constructorilor cu apele din străfundurile submarine, biruindu-le și conturîndu-se, așa cum aveam să ne convingem mai tîrziu, coborînd în subteran, galeriile „tunelului de probă" prin straturile geologice și pînzele de ape freatice pentru a căpăta certitudinea fiabilității construirii tunelului propriu zis.

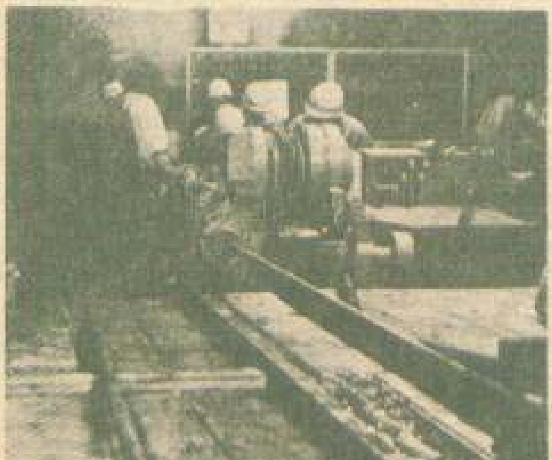
Ideea realizării acestui tunel este veche, dar ea a fost adusă în atenția generală, cu insistență, abia în 1948. Lucrările de investigații au început în 1963, în Yoshioka, pe insula Hokkaido și în 1964, în Tappi, pe insula Honshu. Mai întîi, au fost săpate pornindu-se de pe ambele țărmuri ale strîmtorii, tuneluri de investigații sau de probă, de peste doi kilometri fiecare, la care s-a lucrat pînă în 1971, cînd probele obținute au fost suficiente pentru a se hotărî că este posibilă realizarea acestei lucrări îndrăznețe. De la această dată s-a trecut cu toate forțele la executarea, după un program bine pus la punct, a tunelului.

Constructorii au atacat mai întîi „tunelul pilot" de ghidare a traseului, dar și de încercare a straturilor prin care urma să treacă „tunelul principal". Numai văzînd ceea ce se întîmplă în subteran îți dai seama că lucrarea

este de dificultate și complexitate tehnică deosebite. Să transporți la suprafață roca dislocată, pe distanțe de zeci de kilometri, este o problemă extrem de dificilă, nemaivorbind de săparea în stîncă, adesea de granit. Japonezii, cu ingeniozitatea lor tehnică, au găsit, însă, soluții. Pe șine de cale ferată au amplasat mașini uriașe de săpat tunele, niște mamuți cu roți dințate fixate pe partea frontală ce mușcă din rocă și înaintează încet, în timp ce balastul este injectat afară cu apă sub presiune prin tuburi groase.

Înainte, însă, ca mașina-mamut să acționeze se fac sfredeliri adînci de probă pentru a se determina rezistența rocilor și a se depista eventualele pungi sau cursuri de ape subterane care ar putea inunda tunelul și pune în pericol întreaga lucrare. Este o muncă grea — ne explică interlocutorul — plină de neprevăzut, din care va ieși cel mai lung tunel din lume, depășind cu mult tot ceea ce s-a construit pînă în prezent în acest domeniu. Pentru că lungimea totală a tunelului va fi de 54,2 km, din care 23,3 km pe sub apele strîmtorii adînci de 140 de metri. Tunelul trece pe la adîncimea de 100 de metri sub fundul apei. Este, într-adevăr, o lucrare uriașă dacă avem în vedere că cel mai lung tunel submarin este Shin Kanmom de 18,6 km, dat în exploatare cu cîțiva ani în urmă între insulele japoneze Honshu și Kyushu, cum arătam mai sus.

În termeni financiari construirea tunelului, de asemenea, nu are egal. Suma prevăzută în cazul în care lucrarea s-ar fi terminat în opt ani, așa cum se planificase, a fost de mult depășită deoarece au trecut 12 ani de la începerea construcției. Există speranța ca, după străpungerea „tunelului pilot", construirea „tunelului principal" să se apropie de sfîrșit cît mai curînd pentru a se putea trece la amenajările definitive în vederea circulației feroviare.

Cînd tunelul va fi dat în exploatare, în 1986, se va reduce enorm timpul de transbordare de pe o insulă pe alta a mărfurilor și pasagerilor. Vor dispărea complet suspendările de ferryboat-uri din cauza taifunurilor și ceței, se va face un transport absolut sigur și se va elimina timpul de încărcare și descărcare în și de pe ferryboat-uri a trenurilor, mărfurilor, autovehiculelor și pasagerilor. Timpul de străbatere a distanței dintre Tokio și Sapporo, cu trenuri rapide de tip Hikari, se reduce la 5 ore și 50 de minute, față de 17 ore și 20 de minute în cazul recurgerii la ferryboat. Avantajele economice generale vor fi extrem de mari deoarece insula Hokkaido va fi permanent racordată la pulsul accelerat al vieții industriale din marea insulă Honshu, ceea ce va impulsiona propria ei dezvoltare.

Din cauza depășirii mari a cheltuielilor de construcție (în fiecare an întreprinderea constructoare înregistrînd un deficit de circa 90 miliarde yeni, așa cum scria recent ziarul „Nihon Keizai Shinbun"), compania căilor ferate japoneze înclină, de pe acum, să nu mai folosească trenuri super-rapide de tip Hikari, care aleargă cu viteza de pînă la 250 km la oră, ci să pună în circulație, deocamdată, trenuri convenționale mai ieftine.

Cu toate dificultățile întîmpinate, tunelul submarin Seikan devine o realitate. El este o construcție unică, e primul tunel realizat pe sub fundul mării libere, în cazul respectiv strîmtoarea Tsugaru, deschisă circulației navale internaționale. Construirea lui a ridicat, spun japonezii, probleme mai complicate decît ar putea apărea în cazul construirii tunelului submarin pe sub Canalul Mînecii pentru a lega Europa continentală de Marea Britanie. Japonezii au acumulat o mare experiență în construirea de asemenea tunele submarine mai întîi pe șantierul tunelului Shin Kanmon dintre Kyushu și Honshu, apoi pe cel al tunelului Seikan și nu este exclus, e chiar de așteptat ca ei să iasă cu această experiență pe piața mondială și să-și ofere cooperarea în realizarea de astfel de proiecte în cele mai diferite zone ale lumii.

Florea Țulu

FAPTE, INTIMPLARI, CURIOZITATI

SIDA – o maladie „misterioasă"

„Miinile sus, am SIDA!" Întîmplarea este elocventă pentru temerile stîrnite, în S.U.A., de misterioasa maladie „SIDA" (sindromul imuno-deficitar dobîndit), ale cărei prime cazuri au fost înregistrate în 1979. În luna iulie a.c., un răufăcător din New-York a reușit să jefuiască patru bănci din oraș, punînd sub ochii funcționarilor o hîrtie cu următoarea inscripție completă: „Am SIDA. Mai am de trăit circa 30 de zile. Dați-mi toate bancnotele de 20 de dolari. Am un pistol. Nu voi face rău nimănui. Cooperați". Se pare, după cum au arătat unele surse ale poliției, că teama de simpla atingere a hîrtiei întinse de răufăcător i-a determinat pe unii funcționari să se piardă cu firea și să-i execute consemnul, deși aveau la dispoziție mijloacele necesare pentru apărare. Dar nu numai atît. Tot anul acesta, în luna iunie, un canal de televiziune din San Francisco și-a propus să „demitizeze" maladia, organizînd o emisiune specială pe această temă și încercînd să demonstreze că „SIDA" nu este contagioasă. Dar, surpriză! Cînd unul dintre bolnavi a fost invitat pe platou, pentru a depune mărturie, tehniciana de serviciu, urmată de alți colegi, a refuzat să-i agațe microfonul de reverul vestei și să rămînă în același loc cu el. De ce? „Vechea teamă de necunoscut" – avea să explice, mai tîrziu, unul dintre coordonatorii programului. Directorul „Fundației pentru SIDA", Rick Crane, arăta, în cursul aceleiași emisiuni, că misterioasa maladie „dezvoltă, în rîndul publicului, sindromul clasic al leprei". „Dorim să explicăm oamenilor, a adăugat el, că nu trebuie să se teamă de contagiune și că, după toate aparențele, SIDA nu se transmite decît printr-un contact sexual sau prin transfuzii de sînge". Dar, prin atitudinea lor, tehnicienii studioului s-au arătat neîncrezători în aceste argumente, chiar înainte de a le fi ascultat. Iar invitatul bolnav a trebuit să participe la emisiune dintr-o cabină alăturată și... numai prin telefon.

Asemenea incidente, după cum relevă agenția „France Presse", s-au înmulțit simțitor în ultimii ani, ducînd, uneori, la manifestări cu totul neașteptate. Ca, de pildă, într-un spital din San José (California), unde infirmierele, chiar cu riscul concedierii, au refuzat să-l îngrijească pe un bolnav de „SIDA". Sau, la New York, unde un judecător a dispus evacuarea sălii de ședințe, iar membrii tribunalului și-au acoperit fața cu măști chirurgicale, înainte de a permite intrarea unui deținut atins de teribila maladie.

Deloc izolate sau întîmplătoare, la originea acestor reacții se află, potrivit specialiștilor, teama de noua boală, dificultățile unui diagnostic rapid și, nu în ultimă instanță, răspîndirea ei vertiginioasă în unele medii. „Psihoza" creată de „SIDA" a determinat-o pe Margaret Neckler, secretar al sănătății, să evoce problema la Denver (Colorado), în fața unei conferințe a primarilor americani. „Aceste temeri – a spus ea – sînt iraționale. E o eroare să se creadă că SIDA se poate răspîndi la ansamblul populației. Pentru enorma majoritate a americanilor, riscul de a fi victimă a acestei maladii este minim și, practic, inexistent". Totuși, secretarul sănătății a precizat că lupta împotriva „SIDA" a devenit „una dintre principalele priorități" ale departamentului său, motiv pentru care însuși bugetul destinat combaterii misterioasei maladii – de 14 milioane dolari, în prezent – ar urma să fie suplimentat cu încă 12 milioane.

Din 1979, cînd au apărut primele cazuri, „SIDA" nu a contenit să se extindă pe teritoriul american. Pînă în 1982, numărul cazurilor înregistrate s-a ridicat la 693, pentru ca, apoi, conform unui bilanț oficial, cifra să se dubleze în numai 6 luni. Pe la mijlocul anului în curs, totalul cazurilor cunoscute se ridica la aproximativ 1400. Denumită și „sindromul imuno-deficitar dobîndit", maladia – cu unele aspecte încă neelucidate – se caracterizează prin distrugerea treptată a sistemului imunologic al organismului. În ultimele luni, mai multe sute de persoane din SUA și din Europa au decedat din cauza ei. Cercetările pentru stabilirea unui diagnostic rapid și pentru punerea la punct a unui tratament adecvat continuă pe ambele maluri ale Atlanticului.

Epilog la „Bătălia Nilului"

Aboukir, 23 iunie 1983... În rada imensului port cu același nume, situat la circa 30 km vest de Alexandria, dragorul de mine francez „Vinh Long" înaintează ușor, pe o vreme însorită, cu o viteză de numai 1,8 km/oră. La circa 7 km de coastă, în apele teritoriale egiptene, începe încă un episod interesant al luptei omului cu marea: detectarea și, eventual, aducerea la suprafață a resturilor flotei lui Napoleon Bonaparte, de sub comanda amiralului Brueys, scufundată aici, la 1 august 1798, în cursul celebrei „bătălii a Nilului" cu flota engleză de sub conducerea amiralului Nelson. „Vinh Long" este condus de cineastul și scafandrul francez Jacques Dumas, dar operațiunea e urmărită atent și de către prințul Louis Napoleon, ultimul strănepot al împăratului. În sala de control a vasului, pe mai multe ecrane, imagini ale fundului marin defilează una după alta. Radarul luminează pînă în adîncuri. Cînd o imagine „suspectă" își face apariția pe ecrane, înaintarea vasului este oprită și începe un examen atent. Apoi, au loc diferite manevre, lansarea bărcilor pneumatice, scufundări și reveniri la suprafață...

După numai o zi de cercetări, bilanțul expediției începe să se dovedească fructuos. În adîncimile care le-au adăpostit atîta timp, sînt reperate primele patru ancore, în greutate de pînă la două tone, unele obiecte din ceramică și mai multe grinzi. Două zile mai tîrziu, cercetătorii și scafandrii de pe „Vinh Long" se declară și mai satisfăcuți, odată cu descoperirea provei, tunurilor și catargului navei-amiral „Orient" participantă la bătălia de la Aboukir.

Celebra luptă navală, de o violență deosebită, începe, astfel, să cunoască un epilog neașteptat și îndepărtat. După 185 de ani petrecuți pe fundul mării, cel puțin una dintre navele scufundate în august 1798 va fi readusă la suprafață și restaurată. De altfel, lucrările în acest sens au și început, după terminarea primei faze de explorări, la sfîrșitul lui iunie. O a doua fază similară era plănuită pentru mijlocul verii, ca parte a unei operațiuni mai ample, de doi-trei ani.

Începute atît de promițător, explorările din Golful Aboukir se desfășoară în baza unui acord franco-egiptean, semnat în luna iunie la Cairo. Potrivit clauzelor lui, cele două țări vor împărți în mod egal toate obiectele ce vor fi găsite, pînă la urmă, pe locul celebrei bătălii, cu excepția celor din aur, care vor reveni Egiptului. Această ultimă prevedere e legată, se pare, de o legendă larg răspîndită, potrivit căreia, în drum spre Aboukir, flota franceză, plecată din Toulon, s-a oprit în Malta și a luat cu ea faimosul tezaur al insulei. Sceptic în această privință, conducătorul lui „Vinh Long" a declarat: „Misiunea noastră are un caracter strict științific. Personal, nu am

auzit niciodată vorbindu-se despre tezaurul din Malta". La rîndul său, prinţul Louis Bonaparte, vizibil satisfăcut de primele rezultate ale expediţiei, a subliniat: „Cercetările începute sînt foarte interesante din punct de vedere ştiinţific, căci ele ne arată că istoria e mereu prezentă printre noi. Cred că ele vor întări legăturile de prietenie dintre Egipt şi Franţa".

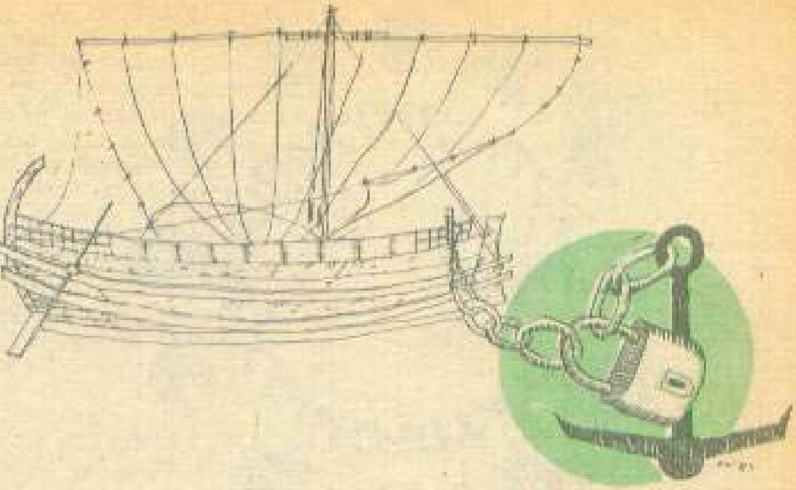
O istorie bogată, plină de fapte şi mereu prezentă se destăinuie, desigur, în rada portului Aboukir. Din păcate, cum se întîmplă cel mai adesea, şi această istorie este mărturia unui episod violent şi sîngeros, nu a unei opere constructive. Căci, spre a relua un bilanţ cunoscut, la Aboukir şi-au pierdut viaţa circa 2000 de soldaţi francezi, inclusiv comandantul flotei, amiralul Brueys. Alţi 1 500 de francezi, dintr-un total de 8000, au fost răniţi, iar 3000 făcuţi prizonieri. Alături de „Orient", nava-amiral, au mai fost scufundate, în cursul bătăliei, navele „Franklin" şi „Wilhelm Tell". Cu un echipaj de 1000 de oameni şi cu 120 de tunuri la bord, nava-amiral, a cărei readucere la suprafaţă pare iminentă, era considerată cea mai mare navă a timpului. Victorioasă, flota engleză, de sub conducerea amiralului Nelson, a suferit şi ea pierderi importante. Aşa încît, celebra „bătălie a Nilului", reactualizată prin cercetările abia începute, nu aparţine exclusiv istoriei. Într-o epocă şi într-un secol care pun problemele cunoscute, bilanţul luptelor de la Aboukir şi tentativa recuperării resturilor unei flote-gigant îndeamnă la reflecţii dintre cele mai profunde.

Două „mundialuri" faţă în faţă

În aşteptarea unui nou campionat mondial de fotbal, se discută mult despre cele precedente. E, şi aceasta, o formă de a menţine viu interesul pentru „sportul rege", de a-i spori farmecul şi popularitatea, chiar dacă problemele şi implicaţiile lui nu sînt totdeauna dintre cele mai roze. Iată, de pildă, costul lui „El Mundial '78", organizat de Argentina şi adjudecat de echipa ţării-gazdă: 520 milioane dolari! S-a constatat (dar, fireşte, nu prea devreme) că această sumă depăşeşte de patru ori cheltuielile prilejuite de competiţia similară din Spania, din 1982, cu celebra semifinală Franţa–R.F.G. „Scandalul mundialului", cum se exprima presa argentiniană, nu a întîrziat să fie legat de numele viceamiralului în retragere Carlos Lacoste, fost, pentru scurt timp, preşedinte interimar al ţării şi devenit, apoi, vicepreşedinte al Federaţiei internaţionale de fotbal amator (FIFA). Ca vicepreşedinte al organismului pentru „El Mundial '78", viceamiralul Lacoste dispunea, după Juan Aleman, ministrul de finanţe din acea perioadă, de „depline puteri" pentru utilizarea fondurilor destinate organizării popularei competiţii. Mai mult, acest organism ar fi practicat o adevărată „risipă de bani", depăşind cu circa 180 milioane dolari cheltuielile prevăzute prin buget. Întrebarea, deci, prin prisma celor constatate, este următoarea: au existat sau nu „neregularităţi financiare" în organizarea „El Mundialului" din Argentina? Acestei probleme, destul de delicate, încearcă să-i răspundă acum o anchetă desfăşurată sub conducerea judecătorului Siro de Martini, după ce unul dintre colegii lui, Pedro Marvaiz, ameninţat, se pare, cu moartea, a hotărît să se „desisteze". Numai după examinarea amănunţită a tuturor cheltuielilor prilejuite de „El Mundial '78", dosarele respective vor fi înaintate justiţiei, care va decide apoi dacă va trebui sau nu ca măcar unii dintre organizatori să fie inculpaţi. În ce-l priveşte pe Lacoste, încă vicepreşedinte al FIFA, acesta a preferat să tacă, aşteptînd, desigur, rezultatele minuţioasei anchete.

Şi, pentru a mai spune cîteva lucruri şi despre „mundialul" din Spania. Ştiaţi cîte persoane a cuprins dispozitivul global de securitate care a funcţionat cu această ocazie? – 25 712! Cu numele de cod „Libra", acest dispozitiv a fost calificat ca „monstruos" chiar de către diferitele cercuri responsabile interesate. Peste 25 000 de membri ai forţelor de securitate au participat permanent la diferite misiuni, fiind ajutaţi, uneori, de un contingent de 10 000 de militari. În timpul „mundialului" din Spania, au fost interpelate 3 153 de persoane, inclusiv 177 de străini, iar 150 de suporteri au fost expulzaţi – nu fără motiv, fireşte. Dacă mai adăugăm şi protejarea celor aproape 2 000 de instalaţii, a amenajărilor şi personalităţilor legate de „El Mundialul" spaniol, reiese că „Libra" a avut efectiv foarte mult de lucru. Şi, să nu uităm că sumele globale alocate au fost, totuşi, de patru ori mai mici ca cele pentru competiţia similară din Argentina...

„Vaporul din Kyrenia"

Dispus în formă de semicerc pe țărmul de nord al insulei cipriote, portul Kyrenia a oferit, în 1967, prilejul unei descoperiri senzaționale: o navă comercială de pe vremea lui Alexandru cel Mare, adică din jurul anului 300 î.e.n., de la sfîrșitul perioadei clasice grecești. Alertată de prezența unui adevărat covor de amfore în apropierea portului, o echipă americană de studii subacvatice, aflată în Cipru la invitația Departamentului pentru antichități, a început cercetările. Care, iată, s-au soldat cu rezultate imediate. Sub covorul de amfore, semnalat de un pescar, membrii echipei au descoperit, la circa 30 de metri adîncime, o navă naufragiată, bine păstrată, cunoscută acum în toată lumea sub numele de „vaporul din Kyrenia". Din 1967 și pînă în 1974, timp de opt ani, o expediție foarte numeroasă, alcătuită din oameni de știință, tehnicieni și studenți din 12 țări, a lucrat, deosebit de intens și de atent, pentru a scoate la suprafață, a asambla și a păstra nava. Prin februarie 1974, lucrările de restaurare erau încheiate; o încăpere specială din apropierea turnului din Kyrenia, de care se leagă unele episoade ale luptei de eliberare a poporului cipriot, era destinată păstrării prețioasei relicve.

Lung de 14,75 m și putînd transporta o încărcătură de 30 de tone, „vaporul din Kyrenia" se numără printre navele cel mai bine păstrate din epoca sa. Cercetări minuțioase au permis să i se stabilească nu numai vechimea, ci și ultimul itinerar: insulele Samos – Nisyros – Rhodos, din Marea Egee, înainte de a fi fost atacat și scufundat de pirați în apropierea coastei de nord a Ciprului. Între insulele respective, vaporul, cu un echipaj de patru persoane, transporta ulei (din Rhodos), vinuri, minereu de fier etc.

Din păcate, la numai cîteva luni de la terminarea lucrărilor de restaurare, în Cipru au intervenit cunoscutele evenimente din vara lui 1974, soldate cu ocuparea zonei de nord a insulei și cu proclamarea orașului Kyrenia drept „capitală" a „statului federat cipriot turc", declarat unilateral. După cum afirmă „Buletinul Ciprului", publicație editată la Nicosia, autoritățile cipriote-turcești au interzis, de atunci, atît reprezentanților Departamentului pentru antichități, cît și echipelor de arheologi străini să viziteze nava. Dar, indiferent de aceasta, aceeași publicație și agenția „France Presse" anunțau, la sfîrșitul lui 1982, începerea unei noi operațiuni sui-generis: reconstruirea fidelă a „vaporului din Kyrenia" la șantierele navale „Psaros" din localitatea greacă Parama, în apropiere de Pireu. Proiectul a fost încredințat unor cercetători greci și americani, de la Institutul elen pentru arheologie maritimă și, respectiv, de la Universitatea din Texas. Interesul științific al operațiunii, care va dura doi ani, pare să fie deosebit, deoarece ea ar urma să permită unele concluzii de maximă precizie cu privire la corăbiile din antichitatea greacă și la navigabilitatea lor. Odată construită, replica „vaporului din Kyrenia" va fi testată în mare. Cît despre original, acesta, conform unor precizări de ultimă oră, continuă să se afle în clădirea numită „Castelul din Kyrenia", din apropierea amintitului turn al orașului.

Insulele Galapagos sub influența curentului „Niño"

Celebrul curent marin „Niño", despre care se afirmă, uneori, că ar fi contribuit la decăderea imperiului Chimu din Peru, pune probleme speciale și pentru arhipelagul Galapagos, apărut, în urmă cu peste 5 milioane de ani, din apele Oceanului Pacific. Chiar anul acesta, după cum re-

FAPTE, ÎNTÎMPLĂRI, CURIOZITĂŢI

levă specialiştii, echilibrul ecologic al arhipelagului – declarat „parc naţional" de către statul ecuadorian şi înscris de UNESCO în patrimoniul umanităţii – a suferit modificări bruşte şi importante, sub influenţa curiosului fenomen din regiune.

Situat la 950 km de coastele Ecuadorului, arhipelagul Galapagos este format din 13 insule principale, din şase insule secundare şi din 42 de stînci. Timp de patru luni pe an, el se află, în general, sub influenţa unor perturbaţii meteorologice evidente, provenind din convergenţa a două curente marine: curentul rece „Humboldt", care urcă din sudul continentului latino-american, de-a lungul ţărmurilor sale, şi curentul umed „Niño", care, pornit din Golful Panama, urmează coastele Columbiei şi Ecuadorului, încălzind regulat masele de apă antrenate de cel dintîi. În dreptul insulelor Galapagos, efectele lui se conjugă cu cele ale altor curenţi mai mici, provenind din vestul Pacificului. Dar, dacă această „fricţiune" constantă a maselor de apă calde şi reci pare un lucru obişnuit în fiecare an, ea se manifestă cu o violenţă deosebită la intervale mai mari, de opt-zece ani, cînd temperaturile mai ridicate ale curentului „Niño" antrenează schimbări bruşte ale peisajului şi puternice perturbaţii în viaţa numeroaselor specii de animale din insulele Galapagos.

Se pare, cum susţin specialiştii, că sfîrşitul lui 1982 şi începutul lui 1983 au coincis cu o asemenea perioadă de manifestare violentă a efectelor curentului „Niño". Intensitatea lui deosebită a făcut ravagii, nu numai în Galapagos, ci şi pe continentul latino-american. Mai ales în Peru şi Ecuador, ploile abundente din această perioadă au provocat inundaţii catastrofale soldate cu sute de victime şi cu pagube materiale considerabile. În Galapagos, ploile torenţiale nu au contenit din noiembrie 1982, timp de opt luni consecutiv, fiind urmate de o încălzire excepţională a apelor oceanului. De la 20–23 de grade Celsius, cît măsoară de obicei, în perioada amintită, aceasta s-a ridicat la 28–30 grade. Iar peisajul obişnuit al insulelor – aproape deşertic, cu vulcani în activitate, cu cratere erodate, cu cîmpuri milenare de lavă solidificată, cu licheni, arbuşti şi păduri de cactuşi uriaşi – a început să se modifice. În locul unei ambianţe cvasiaride, a apărut o vegetaţie exuberantă, mai curînd tropicală, cu muşchi acoperind solul, cu ierburi înalte alături de cactuşi şi cu plante agăţătoare înfăşurate pe trunchiurile de „palo santo", o specie de arbore caracteristic arhipelagului.

Această situaţie a avut repercusiuni profunde şi asupra faunei. „Transformarea mediului ambiant – explica unul dintre cercetătorii sosiţi să studieze fenomenul – a antrenat plecarea pasageră a unor specii, modificarea repartiţiei diferitelor populaţii între insule şi apariţia bolilor". Bilanţul întocmit de cercetători e deosebit de încărcat. Încălzirea apelor a obligat populaţiile de foci din regiune să părăsească insulele centrale, pentru a se refugia spre nord sau spre vest, în căutarea unor ţărmuri mai reci. Numărul lor, apreciat anterior la circa 4 000 de exemplare, a scăzut brusc, la numai cîteva sute. Coloniile de lei de mare, numărînd aproape 40 000 de exemplare, au fost victimele unei epidemii de variolă, care le-a redus simţitor. Şi nu numai atît. Multe iguane marine, în absenţa algelor distruse de furtuni, au murit de foame. Deranjaţi de insecte, apărute odată cu vegetaţia luxuriantă, pescăruşii şi-au părăsit cuiburile. În sfîrşit, pelicanii şi alte păsări au trebuit să emigreze spre ape mai reci, în căutarea bancurilor de peşte. Reproducerea iguanelor terestre – asemănătoare unor mici dragoni galbeni, cu coloana vertebrală acoperită de ţepi – a fost, în schimb, mai bună, datorită abundenţei de ierburi din insula Plazas, singura care adăposteşte această specie unică în lume.

După opinia specialiştilor, arhipelagul Galapagos evocă acum momentele „genezei". Dar, cu toate perturbaţiile aduse de

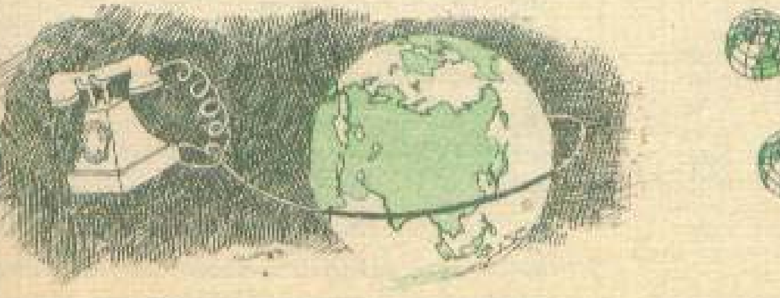
curentul „Niño" („Băiețelul"), el rămîne un adevărat „paradis al turismului". De altfel, se apreciază că, odată cu trecerea tulburărilor oceanografice și climaterice, speciile deplasate se vor întoarce în mediul lor natural, iar echilibrul ecologic va fi restabilit. Arhipelagul rămîne singurul loc din lume unde pot fi admirate împreună iguane și lei de mare, foci, enormi crabi roșii și pești tropicali multicolori, o mare varietate de păsări și, mai ales, imensele țestoase „galapagos", de la care provine și numele insulelor din îndepărtatele ape ale Pacificului.

Alo? La telefon, spațiile intersiderale...

Cînd, la 13 iunie, sonda spațială americană „Pioneer 10" a devenit primul obiect fabricat de om care a depășit limitele sistemului nostru solar, premiera astfel înregistrată nu a fost singulară. Și mai neașteptată, pentru unii locuitori ai S.U.A., a fost posibilitatea ca ei să stabilească, la propriul aparat, o legătură telefonică directă cu nava călătorind printre astre. Contra modestei sume de 50 de cenți, ne asigură unele agenții de presă, aceștia au putut asculta un mesaj transmis de la mare distanță, direct de la bordul vehiculului spațial. Semnalele astfel recepționate, prelucrate electronic, se asemănau întrucîtva cu o transmisie făcută prin alfabetul Morse. Într-un mesaj explicativ înregistrat, un purtător de cuvînt al societății T.R.W., constructorul lui „Pioneer 10", mulțumea autorului fiecărui apel, amintindu-i că este vorba de o comunicare deosebită, efectuată la cea mai mare distanță din istorie...

Lansată la 2 martie 1972, nava „Pioneer 10" a depășit sistemul nostru solar după o călătorie de 11 ani și mai bine, timp în care a parcurs o distanță de 5,6 miliarde km. Specialiștii NASA speră ca aparatele de la bordul ei să mai funcționeze pînă în 1984, cînd se vor epuiza sursele de combustibil nuclear, și să se obțină, în felul acesta, noi date privind spațiul de dincolo de limitele orbitelor planetelor cunoscute pînă în prezent. Se apreciază că „Pioneer 10" se va afla, peste 10 507 ani, în apropierea primei stele – „Steaua lui Bernard" –, iar peste 32 000 de ani va trece pe lîngă steaua „Rose 248".

Așa cum s-a mai precizat, sonda spațială americană poartă cu sine un mesaj al omului către alte eventuale ființe inteligente din Univers – o placă pe care sînt gravate siluetele unui bărbat și unei femei, bărbatul avînd mîna ridicată în semn de salut. Ce bine ar fi dacă același mesaj, facilitat de mijloacele de comunicare ale epocii noastre, s-ar răspîndi cît mai mult și aici, printre noi, pretutindeni pe Terra!

Cum se moare de zgomot?

Zgomotul este o sursă continuă de senzații neplăcute, precum și de tulburări multiple destul de bine cunoscute azi de medicina muncii. Dar ce se întîmplă atunci cînd un subiect este supus unui zgomot extrem de intens într-o incintă închisă? La această întrebare au încercat să

răspundă mai mulți cercetători chinezi de la două institute din Beijing. Ei au întreprins un studiu cu privire la efectul zgomotului asupra porcilor de India. Animalele de experiență au fost supuse la zgomote foarte intense (158–171 db), cu frecvențele cuprinse între 150 și 8 000 Hz. În timpul experiențelor au fost înregistrați continuu diferiți parametri.

După o oră de expunere la zgomot extrem de intens, majoritatea animalelor au murit, ca urmare a unei stări de agitație și a unor manifestări de insuficiență respiratorie, deși la început păreau că se adaptează repede la acest mediu neobișnuit. Autopsia a pus în evidență cauza morții: hemoragii pulmonare multiple și un edem pulmonar. Pe scurt, de zgomot se moare pentru că plămînii încetează să funcționeze.

Rubrică realizată de I. Madoșa

COMPLOTURILE CIA

În 1975 și 1976, Camera Reprezentanților și Senatul Statelor Unite anchetează serviciile secrete americane. Rezultatele acestei anchete au fost date publicității. Trei francezi — David Antonel, Alain Jaubert și Lucien Kovalson — au reunit și prezentat rapoartele celor două Comisii — „Church" și „Rockefeller", după numele celor doi senatori care le-au prezidat — în volumul „Comploturile C.I.A. Manipulări și asasinate".

„Raportul Church", din care am prezentat, în „Lumea. Caiet de vacanță '83", episodul asasinării generalului chilian Schneider, din guvernul lui Salvador Allende, reprezintă un imens montaj de citate, însoțite de comentarii și concluzii ale membrilor Comisiei.

Am ales, de această dată, alte două capitole, în care sînt anchetate asasinatele — la care C.I.A. a participat direct — ale altor doi șefi de stat: Rafael Trujillo, președintele Republicii Dominicane, și Ngo Dinh Diem, primul ministru al Vietnamului de Sud.

Dacă motivele implicării C.I.A. în Chile au fost evidente, Statele Unite refuzînd să accepte ideea existenței regimului socialist al lui Allende, organizarea asasinării celor doi — ambii prieteni supuși ai Statelor Unite — pare, la prima vedere, lipsită de sens. Explicația stă în aceea că, la începutul anilor '60, Statele Unite au început să înțeleagă că opinia publică internă și internațională nu mai tolerează sprijinul fățiș acordat unor regimuri dictatoriale corupte, total discreditate în urma unor inimaginabile represiuni interne. Americanii nu numai că nu mai îndrăznesc să susțină două regimuri izolate și condamnate în lumea întreagă, ci decid să scape de acești dictatori incomozi, ce le amenință credibilitatea. Situația intolerabilă creată, în Republica Domini-

cană, de Rafael Trujillo și, în Vietnamul de Sud, de Ngo Dinh Diem, pare ideală pentru a demonstra, printr-o acțiune directă, că Statele Unite dezaprobă regimurile opresive.

Henric al II-lea — remarcă autorii francezi ai selecțiilor de documente — obișnuia să spună: „Cine mă va debarasa de acest om?" Nu spunea, însă, niciodată: „Asasinați-l pe acest om". În plin secol XX, guvernul Statelor Unite își propune să se debaraseze de doi dictatori. Serviciile secrete americane, C.I.A. în speță, decid, precum oamenii lui Henric al II-lea, ca cei doi să fie asasinați...

Dezvăluirile Comisiei de anchetă atrag, însă, atenția asupra unui alt aspect, și anume acela că Statele Unite, indiferent de motivele pretextate, au încălcat, prin organizarea unor asemenea acte în propriile interese, principiile de relații între state, amestecindu-se direct în treburile interne ale altor țări — în cazul în speță regimuri aliate lor.

În textul pe care-l prezentăm în continuare, intervențiile autorilor francezi, precum și ale noastre — titluri, subtitluri, texte de prezentare sau de legătură, note, citate — sînt culese cu alt caracter de literă. Restul textului, pe alocuri prescurtat și cules cu drepte, face parte din „Raportul Church", constituit din peste 8000 de pagini de procese verbale ale audierilor martorilor.

CONSULUL NOSTRU la SANTO DOMINGO

Statele Unite au avut întotdeauna raporturi dificile cu Santo Domingo. Au considerat, multă vreme, această insulă drept o colonie sau un protectorat. De aceea, au controlat total vămile, finanțele, administrația. Din 1916 pînă în 1924, trupele americane au ocupat insula. Un guvern militar american se instalează la Santo Domingo, capitala.

Trupele de ocupație trebuie să facă față mișcărilor de partizani care luptă împotriva invaziei străine. Pentru a stopa aceste revolte, americanii organizează o poliție națională dominicană. Au însă nevoie de oameni din țară. Un tînăr dominican se angajează în poliție în anul 1919. În 1926, devine locotenent-colonel și șef al acestei poliții. Se numește Rafael Leonidas Trujillo y Molina. Curînd, devine șeful statului major al armatei dominicane. Este în anul 1928. Are 37 de ani.

În 1930, Trujillo ajunge la putere, după falsificarea alegerilor și intimidarea sau asasinarea concurenților săi. Domnia sa va dura treizeci și unu de ani.

Santo Domingo, bogat în resurse agrare (zahăr, cacao), devine imaginea însăși a dictaturilor latino-americane: sinistră și opulentă. Trujillo preia controlul plantațiilor, aflate pînă atunci în mîinile americanilor, și le pune pe numele său. Corupție, asasinate, falimente frauduloase. Încetul cu încetul, își clădește o imensă avere, pentru sine și familia sa. Opoziția e persecutată, chiar și în exil. Tortura este instituționalizată: Ramfis Trujillo, unul din fiii săi, colecționează fotografiile opozanților torturați. Americanii îl susțin, însă, pe Trujillo.

În 1959, Batista, dictatorul cubanez, fuge. Fidel Castro vine la conducerea Cubei. În fața noilor curente revoluționare din America Latină, americanii nu mai îndrăznesc să susțină, pe față, un regim discreditat în lumea întreagă.

Trujillo încearcă să-l asasineze pe președintele Venezuelei, Betancourt. E prea mult. Statele Unite se decid să-l abandoneze pe Trujillo, cel care cerea să fie numit „Binefăcătorul" și care rebotezase capitala — Ciudad Trujillo.

Din februarie 1960, cele mai înalte instanțe ale Administrației Eisenhower au început să prepare un program secret de asistență a opozanților regimului lui Trujillo. În aprilie 1960, președintele Eisenhower aproba un plan de măsuri de urgență ce stipula, între altele, ca, în eventualitatea unei deteriorări a situației în Republica Dominicană, „...Statele Unite să intre imediat în acțiune, pentru a-l răsturna pe Trujillo, deîndată ce se va fi găsit un succesor convenabil, pregătit să ia puterea. Acest succesor urma să primească asigurarea că Statele Unite îi vor ajuta pe plan politic, economic și — dacă e necesar — militar[1]".

În același moment, Statele Unite încercau să organizeze în America Latină o opoziție la regimul lui Fidel Castro, în Cuba. Unii oameni politici latino-americani, precum președintele Betancourt al Venezuelei, insistau ca Statele Unite să ia măsuri împotriva lui Trujillo, pentru a distruge mitul potrivit căruia Statele Unite nu se opuneau decît regimurilor de stînga.

Unul din semnele prevestitoare ale căderii lui Trujillo a fost opoziția explicită a bisericii, înce-

[1] *Memorandum al secretarului de stat Herter adresat președintelui (14 aprilie 1960); o scrisoare a lui Herter către Gates, secretar al apărării, vorbea despre acordul președintelui (21 aprilie 1960).*

CONSULUL NOSTRU la SANTO DOMINGO

pînd cu ianuarie 1960. Pînă atunci fidelă regimului (unul din sloganurile regimului era „Dumnezeu și Trujillo sînt credința mea"), biserica intră brusc în opoziție deschisă cu Trujillo. Citâm din „Le Monde": „La 31 ianuarie 1960, în toate bisericile țării, preoții au dat citire celui mai violent atac lansat vreodată împotriva dictatorului în interiorul frontierelor țării. Într-un stil foarte evanghelic, scrisoarea episcopală se termina cu aceste cuvinte: «Îl rugăm pe Dumnezeu ca familia Trujillo să nu aibă niciodată de suportat, cît va exista, suferințele pe care le provoacă în țară în rîndul a numeroși tați de familie, copii, mame și soții».

Cîteva luni mai tîrziu, în iunie, Trujillo cerea expulzarea Monseniorului Zanini, nunțiu apostolic, acuzat de a fi inspirat scrisoarea pastorală". (Claude Julien în „Le Monde", 5 august 1960).

Telefonul

În primăvara lui 1960, Farland, ambasadorul Statelor Unite la Santo-Domingo, contactează un grup de opozanți la regimul lui Trujillo. Acest grup era moderat, pro-american și își propunea să instaureze un regim democratic[2]. Înainte de a părăsi definitiv Republica Dominicană, în mai 1960, ambasadorul prezintă acestor opozanți pe șeful adjunct al misiunii, Henry Dearborn, lăsîndu-i să înțeleagă că pot avea încredere în el. La 16 iunie 1960, cartierul general al C.I.A. îi cere lui Dearborn, într-o telegramă, să servească drept „telefon" între opozanți și C.I.A. Cablul precizează că secretarul de stat adjunct, Rubottom, aprobă oficial această acțiune.

Dearborn își dă acordul. Cere, totuși, ca C.I.A. să confirme disidenților că Statele Unite sînt gata să acorde un ajutor „clandestin" opoziției, pentru „a intra în acțiune forțe capabile să-l răstoarne pe Trujillo", dar că americanii „nu se vor implica direct în nici o acțiune împotriva lui Trujillo, atîta vreme cît acesta din urmă va rămîne solid ancorat la putere în Republica Dominicană".

Cartierul general este de acord cu interpretarea lui Dearborn.

Documentele atestă că C.I.A. a intenționat, la un moment dat, să parașuteze arme la Santo Domingo. Ele relevă, de asemenea, că, la sfîrșitul lui iunie 1960, secretarul de stat adjunct, Roy R. Rubottom, și colonelul J.C. King, șeful Diviziunii America Latină, s-au întîlnit. Se pare că King voia să afle de la secretarul adjunct „pînă la ce punct guvernul american era gata să se implice în răsturnarea guvernului Trujillo". King i-a pus mai multe întrebări, și, în special, aceasta: „Statele Unite pot furniza cîteva puști (sau alte arme) pentru a asigura dispariția anumitor personalități-cheie ale regimului Trujillo?" Dacă e să dăm crezare notelor lui King, răspunsul lui Rubottom a fost: „Da" (Memorandum C.I.A., 28 iunie 1960).

Puști sterile

La 1 iulie 1960, un memorandum, — pe care trebuia să-l semneze King, dar pe care l-a sem-

[2] *Acest grup, foarte puțin coerent, cu care fuseseră stabilite contacte, este identificat, în diverse telegrame, scrisori și memorandumuri, ca „opozanți" și este termenul pe care-l folosim aici.*

Generalissimul Rafael Trujillo, împreună cu fratele său, Hector, și soția, Maria Martinez. Dictatura lui Trujillo (31 de ani) era considerată, la vremea aceea, cea mai lungă și mai represivă din întreaga Americă Latină. În momentul asasinării sale, dictatorul avea 69 de ani

nat, în absență, adjunctul său — a fost adresat generalului Cabell, directorul C.I.A. Memorandumul raportează că un lider al opoziției (față de regimul Trujillo) a cerut ambasadorului Farland să i se furnizeze o cantitate limitată de arme care, după toate aparențele, „ar servi contra oamenilor regimului Trujillo". Memorandumul recomandă ca armele respective să fie livrate, căci căderea lui Trujillo pare inevitabilă și guvernul Statelor Unite are interesul să întrețină raporturi foarte strînse cu opoziția. „Furnizînd aceste arme, facem un pas important în această direcție" (Memorandum C.I.A., 1 iulie 1960).

Memorandumul precizează că vor fi furnizate opozanților, chiar la Santo Domingo, douăsprezece puști „sterile"[3], prevăzute, fiecare, cu o lunetă telescopică și cinci cartușe. Paragraful patru al memorandumului precizează: „Aprobarea pentru livrarea acestor arme a fost dată de secretarul de stat adjunct, Roy Rubottom, care cere ca opozanții să intre în posesia lor cît mai curînd posibil". Memorandumul șefului Diviziei America Latină a primit acordul Directorului de operațiuni, Richard Helms, și a fost aprobat de generalul Cabell. Tipul de arme (puști „sterile", cu lunetă telescopică) și faptul că trebuiau utilizate împotriva unor personalități importante ale regimului Trujillo, indică faptul că era vorba de „ținte vizate".

La 1 iulie 1960, un cablu al cartierului general al C.I.A. îl informează pe Dearborn despre o tentativă de parașutare, în teritoriu dominican, a douăsprezece puști cu lunetă telescopică.

La 14 iulie 1960, Dearborn răspunde că șefii disidenților se opun oricărei acțiuni în Republica Dominicană, atîta timp cît Organizația Statelor Americane (O.S.A.) n-a aprobat o rezoluție venezuelană în care era condamnat Trujillo. Opozanții credeau, atunci, că o luare de poziție energică a O.S.A. ar fi atras căderea lui Trujillo, fără a mai fi fost nevoie de intervenția lor. Opozanții n-au mai primit niciodată cele douăsprezece puști.

La 26 august 1960, un cablu al lui Dearborn adresat asistentului secretarului de stat adjunct, Lester Mallory, se referă la o întrevedere între un lider al opoziției și un membru al consulatului. Opozantul nu mai credea într-o tentativă de asasinat și vorbea de o invadare a țării de către Venezuela. La 1 septembrie, totuși, opozanții cereau, din nou, arme. Era vorba, de data aceasta, de două sute de puști. În cursul lunilor ce au urmat, s-a vorbit de două pînă la trei sute de puști...

Concluzia unei scrisori

În iunie 1960, o bombă explodează, la Caracas, în fața automobilului prezidențial al lui Betancourt. Președintele Venezuelei este ars grav și trei persoane sînt ucise. Colonelul Garcia, șeful securității dominicane, este demascat rapid ca organizator al atentatului. Opinia publică din America Latină este revoltată de acest act. Trujillo este condamnat de O.S.A., condamnare sprijinită de Statele Unite. De fapt, această organizație era, pe atunci, total controlată de Washington.

În vara lui 1960, în întreaga Americă Latină se înregistra o opoziție crescîndă față de regimul Trujillo. În iunie, emisari ai lui Trujillo încearcă să-l asasineze pe președintele Betancourt al Venezuelei. O.S.A. adoptă un vot de cenzură contra guvernului Trujillo. Și, în august 1960, Statele Unite decid să rupă relațiile diplomatice cu Republica Dominicană și să impună un embargo comercial. Ambasada Statelor Unite la Santo Domingo își închide porțile. Aproape tot personalul american, inclusiv șeful stației C.I.A.,[4] părăsesc Republica Dominicană.

După plecarea șefului stației, cel care reprezintă de fapt C.I.A. este Dearborn. Fapt recunoscut, de altfel, atît de C.I.A., cît și de Departamentul de Stat. Chiar și după sosirea, în ianuarie 1961, a unui nou șef de stație în Republica Dominicană, Dearborn continuă să fie agentul de legătură cu opozanții.

Dearborn a ajuns la concluzia că era perfect inutil să se încerce o răsturnare a regimului, fără a decide, concomitent, asasinarea lui Trujillo. Și-a împărtășit opinia Departamentului de Stat și C.I.A.-ului. În iulie 1960, îi scrie secretarului adjunct, Rubottom, că opozanții „nu erau, pentru moment, deloc pregătiți să întreprindă o acțiune revoluționară — dacă nu-și asasinau dușmanul principal".

Comisia de anchetă n-a putut determina pînă la ce punct informațiile furnizate de Dearborn Departamentului de Stat puteau fi cunoscute la un nivel ierarhic superior. Pînă în august 1960, în interiorul Diviziei America Latină a Departamentului, numai Rutterborn, secretarul adjunct, asistentul său, Lester Mallory, și șeful personalului erau la curent cu „proiectele" lui Dearborn.

În septembrie 1960, Thomas Mann îl înlocuiește pe Roy Rubottom în postul de secretar adjunct însărcinat cu afacerile inter-americane, și șeful personalului devine însărcinat de misiune pe lîngă Mann. În toată perioada cît a fost în serviciul secretarului adjunct, acest însărcinat de misiune și-a petrecut nouăzeci la sută din timp pentru a coordona activitățile comune ale C.I.A. și Departamentului de Stat în America Latină. În acest cadru, însărcinatul de misiune se afla în relații aproape zilnice cu funcționari ai Diviziei America Latină a C.I.A.

---

[3] *O pușcă „sterilă" e o armă a cărei origine e imposibil de aflat, adică fără număr și nici marcă de fabricație*

[4] *Situată aproape întotdeauna în capitală, sub o acoperire diplomatică, stația este centrul rețelei C.I.A. într-o țară. Ea este condusă de către un șef de stație (desemnat prin inițialele COS: Chief of Station), asistat de un adjunct. Personalul său este format din ofițeri ai C.I.A. care au, fiecare, repartizat un sector de muncă. Aceștia sînt «ofițeri pe domenii». În anumite țări, există și «baze» în alte orașe decît capitala. Acestea depind de stație și sînt conduse de «șefii de baze». Stația are, în principiu, responsabilitatea directă a tuturor operațiunilor agenției în țara respectivă. Bineînțeles, anumite misiuni ultrasecrete, după cum vom vedea, sînt adesea efectuate peste nivelul stației. Rar se întîmplă, totuși, ca șeful ei să nu fie la curent. Stația raportează zilnic despre activitatea sa în fața biroului regional de care depinde, din cadrul Direcției Operațiilor de la Washington.*

CONSULUL NOSTRU la SANTO DOMINGO

CONSULUL NOSTRU la SANTO DOMINGO

Mann i-a cerut lui Dearborn să-și expună vederile asupra unei lovituri împotriva lui Trujillo; într-o lungă scrisoare, Dearborn a ajuns la această concluzie: „Un ultim punct, despre care probabil n-ar trebui să vorbesc. Concret, e mai bine — atît pentru noi, cît și pentru O.S.A. și Republica Dominicană — ca dominicanii să-l asasineze pe Trujillo înainte de a-l lăsa să le scape. Dacă rămîne liber în exil, cu milioanele sale, își va consacra întreaga energie pentru a împiedica formarea unui guvern stabil în Republica Dominicană. Va acționa pentru răsturnarea regimurilor democratice din Caraibe și pentru înlocuirea lor cu dictaturi, încercînd să-și asasineze dușmanii."

Otrăvire lentă

Un memorandum confidențial al C.I.A., datat 3 octombrie 1960, se intitulează „Proiecte de răsturnare a regimului Trujillo prezentate de opoziția dominicană și biroul nostru la Santo Domingo". Sînt expuse o serie de planuri care „au fost puse la punct cu titlu experimental, dar care par realizabile și la care C.I.A. poate participa, în mod secret, cu riscuri minime". Aceste proiecte cuprindeau, între altele: „livrarea de circa 300 de puști și pistoale, ca și de muniții și grenade, într-o ascunzătoare sigură de pe coasta meridională a insulei, la aproximativ 14 mile est de Ciudad Trujillo; livrarea, în același loc, a unui detonator electronic, cu comandă la distanță, pe care opozanții l-ar putea utiliza pentru a elimina anumiți agenți-cheie ai lui Trujillo. Pentru această operațiune ar trebui antrenați dominicanii, și deci, ar trebui să introducem clandestin în insulă un tehnician competent, care să pună la punct bomba și detonatorul". (Memorandum C.I.A., 3 octombrie 1960).

La 29 decembrie, Grupul special aprobă un vast plan de asistență secretă fața de forțele anti-Trujillo. Planul — prezentat de Bissell— prevede ajutorarea, în paralel, a grupurilor de dominicani în exil și a opozanților rămași în țară. Se preconiza furnizarea de fonduri grupurilor de exilați care urmau să pună la punct o campanie de propagandă anti-Trujillo și să reechipeze un iaht pentru anumite acțiuni paramilitare. Bissell a atras atenția Grupului special „că planul, singur, n-ar aduce, pe termen scurt, rezultatele scontate, căci nu va reprezenta o lovitură decisivă împotriva lui Trujillo însuși".

La 12 ianuarie 1961, Grupul special[5] se reunește: „Merchant a explicat că Departamentul de Stat era de părere că trebuiau furnizate opozanților din Santo Domingo o cantitate limitată de arme ușoare și alt material. Potrivit lui Parrott, C.I.A. era în măsură să organizeze afacerea în deplină securitate, dar opozanții trebuiau să se ocupe, ei înșiși, de transportul armelor în insulă. Grupul își dă acordul pentru proiect". (Minută a Grupului special, 12 ianuarie 1961). În cursul unei întîlniri la New York, la 10 și 15 februarie 1961, cu reprezentanții C.I.A., șefii disidenților au insistat, în cîteva rînduri, asupra faptului că „cheia succesului acestui complot era asasinarea lui Trujillo". Opozanții cereau, între altele, din partea C.I.A.: foști agenți ai F.B.I. pentru a pregăti și executa asasinarea lui Trujillo; aparate fotografice și alte instrumente putînd servi lansării de proiectile; un produs chimic cu efect întîrziat pe care o persoană să-l frece de palme ca să i-l transmită, printr-o strîngere de mînă, lui Trujillo, (astfel, Trujillo ar fi murit prin otrăvire lentă); puști silențioase capabile să ucidă de la o distanță de mai multe mile.

Printre alte metode propuse de disidenți în timpul acestor întîlniri, figurau otrăvirea lui Trujillo prin alimente sau medicamente, precum și o ambuscadă, urmată de un atac armat și cu grenade asupra mașinii sale. Potrivit memorandumului din februarie al C.I.A., „ultima găselniță" a opozanților era aceea de a plasa o bombă puternică pe drumul pe care se plimba seara Trujillo, făcînd-o să explodeze printr-un dispozitiv electric situat în apropiere. La 13 martie 1961, un opozant cere grenade, ce urmau a fi folosite săptămîna următoare. Cererea sosea la cartierul general al C.I.A. la 14 martie și, a doua zi, o a doua cerere preciza că e nevoie de 50 de asemenea grenade, cinci puști cu tir rapid și zece rachete antitanc de 64 mm. Această nouă cerere este, și ea, comunicată cartierului general. Nu reiese, însă, că opozanții au și primit aceste arme.

Trei ananasuri pentru un picnic

Documentele relevă clar că însărcinatul de misiune al Departamentului de Stat era la curent și cu alte evenimente. Într-o scrisoare din 16 martie 1961, în care se vorbește de „picnic", Dearborn se plînge însărcinatului de misiune că are moralul foarte scăzut: „Membrii clubului nostru se află în starea de spirit propice pentru a face un picnic, dar le lipsesc condimentele pentru salată. Au organizat recent propriul lor picnic, care ar fi fost foarte reușit, dacă ar fi avut toate cele necesare. Ne-au cerut cîteva sandwich-uri, nimic mai mult, iar noi refuzăm să le dăm. Săptămîna trecută, doreau trei sau patru ananasuri pentru un viitor party, dar instrucțiunile pe care le am nu-mi permit să le furnizez asemenea fructe. Am rezistat tentației. Am instrucțiuni ce precizează că asezonarea salatei va fi livrată în afara terenului de picnic și că un alt club o va asigura".

După ce a examinat această scrisoare, precum și telegramele din 14 și 15 martie, Dearborn crede — în depoziția sa în fața Comisiei de anchetă — că „ananas"-urile erau, fără îndoială, grenadele cerute și faptul „de a livra condimentele necesare salatei în afara terenului de picnic" se referea la o

[5] *Din grupul special făceau parte, la vremea aceea: Livingstone Merchant, secretar de stat adjunct; Gordon Gray, consilier al președintelui pentru problemele securității naționale; John N. Irwin, secretar adjunct la Apărare; Allen Dulles, director al C.I.A.*

decizie, luată la 12 ianuarie de Grupul special, în care se cerea ca armele să fie livrate în afara teritoriului Republicii Dominicane.

Într-un cablu din 26 martie 1961, stația cere de la cartierul general autorizația de a da opozanților trei carabine de calibrul 30 și de tip M1. Aceste arme fuseseră abandonate la consulat de către oamenii Marinei, cînd Statele Unite rupseseră relațiile diplomatice, în august 1960. Dearborn a declarat Comisiei că era la curent și era de acord. La 31 martie 1961, cartierul general a telegrafiat această aprobare a sa. Carabinele au fost date unuia din grupurile de acțiune, la 7 aprilie 1961. Vor fi găsite, apoi, la unul din executanți, Antonio de la Maza. Dearborn și șeful stației afirmă, amîndoi, că darul acesta n-a fost considerat altfel decît un gest simbolic, un sprijin moral acordat de Statele Unite opozanților ce încercau să-l răstoarne pe Trujillo.

Stația a sugerat, la 10 februarie 1961, cartierului general să plaseze o mitralieră de tip M3 într-o valiză. Aceeași cerere se repetă în martie, dar nu se face nimic. La 20 martie 1961, stația transmite o cerere a opozanților pentru cinci mitraliere M3 (sau arme similare). Opozanții vor ca aceste arme să fie trimise prin valiză diplomatică sau pe o cale asemănătoare. Se pare că se temeau de problemele suplimentare pe care le-ar fi creat o parașutare sau livrarea în largul mării. Stația specifică clar, în cablul trimis, că aceste arme trebuie să servească în cursul unei tentative de asasinare a lui Trujillo. Potrivit acestui plan, Trujillo urma să fie ucis în apartamentul metresei sale, și cablul adaugă: „Necesare 5 M3 sau mitraliere asemănătoare și 1500 cartușe ca arme defensive dacă atacați. De folosit armă silențioasă pentru acțiune principală".

Pentru cartierul general, momentul nu e propice pentru un asasinat. O acțiune precipitată sau prost coordonată ar fi făcut ca „simplul fapt de a se debarasa de Trujillo să antreneze mai multe probleme decît soluții".

Cartierul general este explicit: „Trebuie să încercăm să evităm orice grabă din partea opozanților, pînă ce opoziția și cartierul general vor putea să pregătească mai bine (asasinatul[6]), să ofere o soluție de schimb la regimul actual și să domine situația" (cablu C.I.A., cartierul general către stație, 24 III 1961).

Cablul adaugă: cartierul general va fi gata să dea mitralierele și cartușele opozanților, cînd vor fi în măsură să le primească, dar că, din rațiuni de securitate, nici nu se pune problema de a se folosi un mijloc de transport american. Puțin mai tîrziu, la 6 aprilie 1961, un funcționar al stației se duce la Washington pentru a consulta cartierul general. În raportul său asupra situației, el subliniază „insistența liderilor EMOTH (grupul de opoziție), care cer să li se furnizeze o cantitate limitată de arme ușoare pentru apărarea lor" (Arhivele C.I.A., 11 IV 1961).

La 7 aprilie 1961, sînt prezentate o cerere și un certificat de derogare de la regulile de folosire a valizei diplomatice. Cererea specifică faptul că în valiză vor fi transportate, cu prioritate, „patru mitraliere M3 și 240 cartușe, care vor fi puse la dispoziție unui mic grup de opozanți pentru apărarea lor".

[6] *Cablul a fost cenzurat; cuvîntul „asasinat" a fost restabilit de C.I.A.*

Aprobarea

Cererea, făcută în numele șefului Diviziei America Latină, adaugă: „Am ajuns la concluzia că e de dorit să se dea acest material grupului de acțiune, cu unicul scop de a se asigura colaborarea permanentă a acestei importante mișcări. Membrii săi trebuie să aibă încredere în faptul că C.I.A. se va achita de angajamentele pe care și le-a luat față de ei. Circumstanțele fac imposibilă punerea la punct a unui sistem care să le permită recuperarea materialului prin canale clandestine normale — parașutarea sau transferul în largul mării".

Cererea de derogare a primit aprobarea lui Richard Bissell, directorul operațiunilor, la 10 aprilie 1961. În aceeași zi, Walter Elder, adjunctul directorului, semna un memorandum potrivit căruia „Dl Dulles interzice orice parașutare, fără autorizația sa, de manifeste sau arme în Republica Dominicană" (memorandum al lui Elder, 10 aprilie 1961[7]). Memorandumul lui Elder lasă impresia că Dulles ignora faptul că o parașutare de arme era deja considerată impracticabilă și că se hotărîse trimiterea lor cu valiza diplomatică. Stația dominicană primea valiza cu armele, la 19 aprilie 1961[8].

La 14 februarie 1961, înainte de trimiterea armelor, dar la o lună după autorizația generală acordată de Administrația Eisenhower, membrii Grupului special, McNamara, Gilpatric, Bowles, Bundy, Dulles și generalul Cabell s-au reunit. Procesul verbal al reuniunii indică: „Dl Dulles, ajutat de Dl Bissell, face un rezumat, pentru noii membri ai Grupului special[9], al operațiunilor întreprinse în cursul anului precedent de predecesorii lor, și enumeră planurile importante elaborate înainte de începutul lui 1960, planuri ce se intenționează a fi continuate".

În cursul discuției, a fost ridicată, între altele, o problemă: Republica Dominicană. Bundy cere să se prepare un raport „pentru uzul instanțelor superioare, asupra a ceea ce noi putem face în favoarea unui regim care i-ar succeda lui Trujillo". Această cerere, atribuită lui Bundy, lasă să se creadă că Dulles și Bissell le-au explicat noilor

[7] *Elder, în mărturia sa, afirmă că această notă — expediată în timpul week-end-ului ce preceda invadarea, de către S.U.A., a Republicii Cuba (17 aprilie 1961) — avea drept scop să se evite „ca nici un avion suspect să nu fie doborît și să nu se petreacă nimic neobișnuit în Republica Dominicană, înaintea invadării Cubei".*

[8] *Autorizația de predare a armelor n-a fost dată, și ele n-au ajuns niciodată în mîinile opozanților.*

[9] *După alegerea la președinție a lui J.F. Kennedy, Grupul special este reînnoit. Își păstrează postul doar Allen Dulles, directorul general al C.I.A.*

CONSULUL NOSTRU la SANTO DOMINGO

CONSULUL NOSTRU la SANTO DOMINGO

membri problema Santo Domingo. Ceea ce rămine obscur, în procesul verbal al reuniunii de la 14 februarie (ca, de altfel, și în al aceleia de la 12 ianuarie), este pînă la ce punct Grupul special era la curent cu metodele pe care opozanții înțelegeau să le utilizeze pentru răsturnarea regimului Trujillo. Comisia de anchetă nu știe însă dacă noii membri ai Grupului special fuseseră preveniți de intenția opozanților de a-l asasina pe Trujillo. Nu știe nici dacă Grupul special a fost informat asupra poziției reprezentantului Departamentului de Stat la Santo Domingo. Acesta era de părere că răsturnarea guvernului dominican implica, în mod necesar, asasinarea lui Trujillo.

În mărturia sa, Bissell nu-și amintește detalii de la reuniunea din 14 februarie și nu știe dacă s-au discutat sau nu metodele preconizate de opozanți pentru înlăturarea lui Trujillo. Robert McNamara, unul din noii membri ai Grupului special, nu-și amintește, nici el, precis, de această discuție despre Santo Domingo. Nu-și amintește că Dulles sau Bissell au menționat planul opozanților de asasinare a lui Trujillo.

La 15 februarie 1961, secretarul de stat trimite președintelui un memorandum destinat să răspundă unei întrebări a președintelui asupra a ceea ce s-a făcut pentru a se asigura ca preluarea puterii să se facă în ordine, „dacă se producea căderea lui Trujillo": „Reprezentanții noștri la Santo Domingo au luat contact — în ciuda riscurilor și pericolelor — cu mai mulți lideri ai opoziției clandestine și C.I.A. a primit recent autorizația de a le livra arme ușoare și material de sabotaj în afara teritoriului Republicii Dominicane". Această aluzie la livrarea de arme demonstrează că Dean Rusk avea informații privind situația din Republica Dominicană și cunoștea decizia de a furniza arme mișcărilor anti-Trujillo, luată, în ianuarie 1961, de Grupul special.

În timpul acestei perioade de tranziție, Thomas Mann, secretar adjunct al afacerilor inter-americane, William Coerr, subsecretar adjunct, și însărcinatul de misiune erau, în continuare, la post. Nici un document depus în fața Comisiei de anchetă nu relevă că secretarul de stat Rusk sau subsecretarul Bowles ar fi primit informații precise asupra intenției opozanților de a-l ucide pe Trujillo. Biroul pentru afaceri inter-americane cunoștea, cu siguranță, aceste intenții. De fapt, Dean Rusk a declarat în fața Comisiei că nu fusese prevenit personal.

La 17 februarie 1961, Richard Bissell i-a trimis lui McGeorge Bundy un memorandum asupra situației din Republica Dominicană. Bundy era pe atunci consilierul președintelui Kennedy în materie de securitate internă. Această notă — cerută de Bundy pentru „instanțe superioare" — se referă la autorizația, valabilă în continuare, acordată de Grupul special pentru trimiterea de arme și material opozanților dominicani. Ea afirmă că aceștia fuseseră informați de faptul că Statele Unite erau dispuse să le furnizeze aceste arme și acest material, deîndată ce vor fi în măsură să le primească.

Documentul notează, de asemenea, că opozanții au pus la curent C.I.A. cu „planul lor de acțiune care ar putea, după părerea lor, să se pună în mișcare dacă li se furnizau arme pentru a echipa 300 de oameni, explozive și detonatoare cu comandă la distanță". Diverși martori au afirmat, totuși, că — judecat izolat — faptul de a furniza arme pentru 300 de oameni lăsa să se presupună o acțiune „fără țintă precisă" (adică o lovitură paramilitară, spre deosebire de un atentat îndreptat împotriva unei ținte precise).

În legătură cu acest memoriu, Bissell a declarat, în fața Comisiei: „E evident că, în momentul redactării acestei note pentru Dl. Bundy, știam că opozanții sperau — de multă vreme — să-l asasineze pe Trujillo. De fapt, cererea lor, care data de șapte sau opt luni, nu lăsa nici o îndoială în acest sens și, de aceea, pentru mine nu era nici o noutate".

La întrebarea de ce memorandumul nu menționează că opozanții voiau să-l asasineze pe Trujillo, Bissell răspunde: „Domnule președinte, nu pot să vă spun. Nu-mi amintesc motivele ce mă animau la vremea aceea. Nu știu dacă pentru că toată lumea era la curent și, deci, consideram inutil să insist sau — așa cum insinuați — dacă încercam să disimulez ceva. În prezent, aș fi foarte surprins să fie pentru acest din urmă motiv".

La întrebarea: „De ce rezumatul din 17 februarie 1961 nu conține nici o informație privind folosința pe care o dădeau opozanții armelor?", Bissell răspunde: „Cred că greșeala C.I.A. — dacă, bineînțeles, constituie o greșeală — a fost că nu a scris, negru pe alb, că planul opozanților prevedea o tentativă de asasinat".

Documentul redactat pentru Bundy se încheia cu ipoteza că ar putea avea loc, foarte curînd, o înfruntare violentă între Trujillo și forțele de opoziție, înfruntare „care s-ar termina fie prin lichidarea lui Trujillo și a clicii sale, fie prin dispariția forțelor de opoziție." Dată fiind această situație, exista temerea ca ziua fixată pentru livrarea armelor către opozanți să nu fie cea mai fericită. În consecință, se recomandă să se găsească o ascunzătoare pentru arme și material.

Ciorne

Deci, de la jumătatea lui februarie 1961, cele mai înalte instanțe ale noii administrații (și termenul „instanțe superioare", folosit de Bundy, lasă să se înțeleagă că e vorba de președintele Kennedy însuși) cunoșteau autorizația, valabilă în continuare, acordată de Grupul special pentru livrarea de arme și material. Această decizie, „moștenită" de la Grupul special anterior, n-a fost pusă în cauză; se poate conchide, pe bună dreptate, că noua Administrație era cel puțin de acord.

În cursul lunilor martie și aprilie 1961, la nivelul grupurilor operaționale ale C.I.A. și Departamentului de Stat, se cunosc planuri din ce în ce mai detaliate ale opozanților pentru asasinarea lui

McGeorge Bundy: un raport „pentru uzul instanțelor superioare”

Trujillo. Nu există nici o probă ce ar permite să se afirme că aceste informații au parvenit la Casa Albă sau vreunui membru al Grupului special, cu excepția lui Allen Dulles[10]. Totodată, este imposibil de dovedit că, în timpul acestei perioade, cineva din afara C.I.A. ar fi fost la curent cu livrarea de pistoale și carabine sau cu trimiterea, prin valiza diplomatică, a mitralierelor în Republica Dominicană.

După eșecul invaziei, din Golful Porcilor, în Cuba, la 17 aprilie 1961, emisarii Departamentului de Stat și ai C.I.A. au încercat să-i convingă pe opozanți să renunțe la tentativa de asasinare. Aceste reticențe erau datorate, în parte, neliniștii C.I.A. pentru perioada ulterioară și pentru vidul de putere ce ar fi rezultat după asasinarea lui Trujillo.

În cursul reuniunii Consiliului Național al Securității din 5 mai 1961, a fost discutată problema politicii Statelor Unite față de Republica Dominicană și s-a decis ca grupul de studii[11] afectat Cubei să prepare, în cel mai scurt timp, un plan de urgență, precum și planuri pe termen lung de intervenție anticomunistă, în caz de criză politică în Haiti și în Republica Dominicană. Se menționează avizul președintelui, după părerea căruia Statele Unite nu ar trebui să ia inițiativa răsturnării lui Trujillo, înainte de a ști ce guvern îi va succeda; orice acțiune împotriva lui Trujillo ar trebui, potrivit președintelui, să fie „multilaterală” (raport privind activitățile Consiliului național de Securitate, 5 mai 1961; aprobat de președinte, 16 mai 1961[12]).

La o dată ce nu se poate preciza, Dearborn este chemat la Washington pentru a participa la pregătirea acestui plan de urgență și pentru a face propuneri. Dearborn rămîne la Washington între 10 și 13 mai 1961.

Departamentul de Stat a comunicat Comisiei de anchetă două documente distincte, intitulate: „Program de acțiuni secrete în Republica Dominicană”. Ambele par să fie ciorne ale documentului asupra activităților secrete descrise de Dearborn în memorandumul de la 11 mai 1961. Una din aceste ciorne recomandă ca Statele Unite să lărgească evantaiul ofertei de arme ușoare și de explozibili. A doua ciornă seamănă cu prima, dar conchide că nu este cazul să fie trimise arme opozanților din Santo Domingo. Un text de o pagină însoțea cea de-a doua ciornă. Cuprinde opt puncte numerotate, pe care însărcinatul de misiune crede că le-a scris. Între cele opt puncte: „1. Guvernul Statelor Unite nu trebuie să se preteze la un asasinat politic. 2. Prestigiul Statelor Unite nu-și poate permite luxul de a fi din nou terfelit în ochii lumii întregi. 3. Îi vom încuraja, le vom furniza arme, ne vom obliga să le livrăm aceste arme și, la sfîrșit, la ultimul act, ne vom baza oare pe trăgători locali (fără experiență)? 4. Deocamdată, nu avem nici o dovadă privind competența lor. Să ne angajăm și să ne periclităm reputația, fără a ne asigura o contrapartidă? 7. Putem noi să ne permitem de a apărea în fața lumii în postura de a transporta, prin valiza diplomatică, arme pentru executarea unui șef de stat?”. Documentul evocă și o altă problemă: e posibil ca participarea Statelor Unite să fie, într-o bună zi, revelată opiniei publice?!

La 15 mai 1961, secretarul adjunct ad-interim, Coerr, i-a trimis subsecretarului Bowles un document intitulat „Programe secrete autorizate în Republica Dominicană”. Acest document ia notă de deciziile Grupului special privind ajutorul secret dat opozanților dominicani și, deși nu face nici o recomandare asupra politicii viitoare, sugerează, totuși, Grupului special să reconsidere autorizațiile acordate și să anunțe toate serviciile interesate de statutul legal al acestor autorizații.

La vremea aceea, un alt document, datat 13 mai 1961, este pregătit la cererea lui Richard Go-

---

[10] *Se pare că, la biroul directorului CIA, au fost expediate copii ale cablurilor CIA, inclusiv cablul din 20 martie 1961, în care se află descris planul de asasinare a lui Trujillo, în apartamentul metresei sale.*

[11] *Task Force*

[12] *Președintele, înainte de a aproba, la 16 mai, raportul asupra activităților Consiliului național de Securitate, știa, de la Robert Kennedy, că anumite rapoarte se refereau la faptul că Trujillo urma să fie asasinat. Richard Goodwin, de la Casa Albă, primise, și el, la 16 mai, un memorandum al CIA care menționa că opozanții dominicani, care aveau intenția să-l „neutralizeze” pe Trujillo, primiseră de la Statele Unite arme și cereau altele.*

CONSULUL NOSTRU la SANTO DOMINGO

CONSULUL NOSTRU la SANTO DOMINGO

odwin; va circula apoi în interiorul Departamentului de Stat. Intitulat „Program de acțiuni secrete în Republica Dominicană", el menționează că „C.I.A., sub supravegherea exclusivă a stației sale din Ciudad Trujillo, a primit o cantitate foarte limitată de arme și grenade. În urma cererilor presante ale liderilor opoziției pentru arme defensive, pe care le vor folosi în cursul acțiunii lor de neutralizare a lui Trujillo, le-au fost trimise, pe o cale sigură, trei revolvere de calibru 38 și trei carabine, precum și muniții. Apoi, în cîteva rînduri, aceștia au cerut arme suplimentare". Acest memorandum constituie prima probă formală că un funcționar al Casei Albe știa că se trimiseseră arme opozanților din Republica Dominicană. Pe originalul acestui memorandum, citatul de mai sus este încercuit cu creionul, iar cuvîntul „neutralizare" este subliniat. În mărturia sa, Goodwin a afirmat că el însuși a încercuit paragraful la prima lectură a memorandumului, deoarece informațiile privind livrarea de arme erau noi pentru el și i se păreau importante.

La 15 mai 1961, Bundy i-a trimis lui Goodwin un alt memorandum care se intitulează „Situația actuală în Republica Dominicană și planuri de urgență". Există și un document explicativ în care se spune: „Rapoarte recente menționează că opozanții din Santo Domingo sînt din ce în ce mai deciși să-l elimine pe Trujillo, prin orice mijloc, și că planurile lor în acest sens sînt deja foarte avansate". Memorandumul din 15 mai subliniază importanța pe care o are pentru Statele Unite faptul de a se identifica cu forțele ce caută să-l răstoarne pe Trujillo și consideră dezirabil să li se dea ajutor. Documentul cere ca opozanții să fie preveniți de Dearborn că „dacă reușesc, din proprie inițiativă, și sub propria responsabilitate, să formeze un guvern provizoriu acceptabil, atunci ei pot fi asigurați că orice cerere rezonabilă de ajutor adresată Statelor Unite va primi imediat un răspuns favorabil".

Lui Richard Goodwin i s-a transmis o copie după cablul lui Dearborn, datat 16 mai 1961, în care acesta reclama de urgență directive de la Departamentul de Stat. La cererea expresă a lui Goodwin, Departamentul i-a răspuns lui Dearborn, la 17 mai, sfătuindu-l să nu piardă din vedere avizul președintelui, emis în cursul reuniunii din 5 mai a Consiliului național de Securitate, și anume că Statele Unite nu trebuie să ia inițiativa răsturnării lui Trujillo fără a fi sigure de guvernul ce-i va succeda (Cablu al Departamentului de Stat, 17 mai 1961).

Răspunsul lui Dearborn, la 21 mai 1961, semnalează că, de peste un an, reprezentanții Departamentului de Stat la Santo Domingo încurajează tentativele de răsturnare a lui Trujillo și că această încurajare are multiple fațete, așa cum, de altfel, știe foarte bine Departamentul de Stat. Dar să-l cităm pe Dearborn, care precizează că este „prea tîrziu, pentru a ne întreba dacă Statele Unite urmează să ia inițiativa răsturnării lui Trujillo".

Departamentul de Stat a pregătit, la 24 mai, un răspuns la ultimul cablu al lui Dearborn. Ciorna răspunsului pune în evidență opoziția dintre două obiective: „1. A fi asociat la răsturnarea regimului Trujillo și a avea apoi credit pe lîngă opoziția din Santo Domingo și pe lîngă toți liberalii din America Latină. 2. A se disocia Statele Unite de orice intervenție prea evidentă în afacerile Republicii Dominicane și, mai mult, de orice asasinat politic ce s-ar putea produce". Această ciornă a fost trimisă subsecretarului Bowles, însoțită de o notă ce preciza că Goodwin o considera „prea negativă" și că el (Goodwin) va încerca să redacteze o nouă versiune, „pe care Bundy o va putea prezenta a doua zi dimineața".

Primul paragraf al unui memorandum din 26 mai 1961 adresat de Bowles lui Bundy: „În urma discuției noastre de ieri, de la reuniunea Grupului special privind Santo Domingo, vă trimit ciorna unei telegrame pe care dorim să i-o trimitem lui Henry Dearborn, consulul nostru general la Ciudad Trujillo, care va completa directivele pe care le va primi în legătură cu planul de urgență aprobat recent". Numai că procesul verbal al reuniunii din 25 mai 1961 a Grupului special nu menționează nicăieri vreo discuție asupra Republicii Dominicane. Dacă, așa cum sugerează memorandumul lui Bowles, s-a discutat ceva în cursul reuniunii de la 25 mai, este imposibil să se cunoască termenii discuției și nici deciziile ce au fost — dacă au fost — luate. Richard Goodwin a pregătit, el însuși, o versiune diferită a ciornei telegramei ce urma să fie trimisă lui Dearborn de către Departamentul de Stat. Potrivit mărturiei sale, intenția lui era aceea de a modifica telegrama, astfel încît să-l facă pe Dearborn să înțeleagă că Președintele Kennedy are convingerea că „noi — adică Statele Unite — nu trebuie să avansăm pe terenul acțiunilor ce ar duce la asasinarea lui Trujillo". În același timp, versiunea lui Goodwin punea problema unor noi acțiuni secrete și a furnizării de arme către opozanți. Goodwin îl sfătuia pe Dearborn să țină armele la dispoziția opozanților, așteptînd ca aceștia să le preia. Versiunea Goodwin viza un dublu obiectiv: 1. să arate dorința Statelor Unite de a rămîne în termeni buni cu opozanții care — se credea — vor rămîne la putere după asasinarea lui Trujillo; și 2. să se evite orice gest ce ar implica și mai mult Statele Unite în acest asasinat. Această dichotomie apare clar în textul telegramei: „Nu trebuie, cu nici un preț, să existe riscul ca Statele Unite să fie asociate unui asasinat politic, căci Statele Unite, **în virtutea principiilor lor politice, nu pot trece sub tăcere un asasinat.** Această ultimă preocupare trebuie să fie prioritară și trebuie să primeze" (sublinierea aparține Comisiei de anchetă). „Continuați să lăsați forțele de opoziție să creadă că Statele Unite le sprijină poziția". După părerea lui Goodwin, fraza pe care Comisia a subliniat-o a fost introdusă în cablu la cererea expresă a președintelui Kennedy.

În ce privește cele patru mitraliere ce se aflau la consulat și pe care disidenții le ceruseră în repetate rînduri, telegrama îl sfătuia pe Dearborn să spună că Statele Unite se aflau în imposibilitatea de a le da opozanților: „Spuneți-le că n-o facem, deoarece ne temem că procedura de transfer nu este sigură. În realitate, ne temem că armele nu le vor fi de nici o utilitate și am risca să fim aso-

ciați la tentativa de asasinat". Cablul, corijat de Goodwin și aprobat de președintele Kennedy, i-a fost expediat lui Dearborn la 29 mai 1961.

Asasinatul

La 30 mai 1961, seara tîrziu, Trujillo cade într-o ambuscadă și este asasinat în apropiere de San Cristobal, în Republica Dominicană. Asasinatul urmărește îndeaproape planul prezentat de opozanți reprezentanților americani la Santo Domingo, plan ce fusese comunicat la Washington Departamentului de Stat și C.I.A. (cablu al lui Dearborn către Departamentul de Stat, 30 aprilie 1961). Asasinatul a fost executat de către membri ai grupului de opozanți, cărora li se dăduseră carabinele americane. Informațiile, foarte fragmentate, pe care le posedăm, indică faptul că cel puțin una din aceste carabine se afla în mîinile grupului în momentul asasinării lui Trujillo. Ancheta relevă, totuși, că Trujillo a fost executat cu ajutorul pistoalelor și puștilor.

Șoferul lui Trujillo, comandantul Zacharias, scăpat viu din atentat, a povestit ambuscada: „Trujillo pleca, marți seara, cu automobilul, fără escortă, din capitală, la reședința sa de la San Cristobal. Mașina, care rula pe autostrada Washington, a fost, la un moment dat, depășită de două automobile, în timp ce un altul, venit de pe o șosea secundară, o urmărea. Cînd cele două mașini i-au blocat trecerea, șoferul lui Trujillo a încercat să se întoarcă, dar a fost împiedicat. Imediat, oameni înarmați au apărut la marginea șoselei și au deschis focul. Trujillo, atins de un glonte, i-a spus șoferului: «Sînt rănit, pregătește-te să ne batem» și a ridicat revolverul (pe care-l purta întotdeauna asupra lui) pentru a trage. La rîndul său, șoferul, înainte de a fi rănit, a golit încărcătoarele celor două mitraliere pe care le avea în mașină. Atins mortal, Trujillo a căzut din mașină. Agresorii au luat cadavrul și l-au băgat în portbagajul uneia din mașinile lor, unde a fost descoperit miercuri în zori. Șoferul a afirmat că mai mulți agresori au fost răniți" („AFP", 2 iunie 1961).

Unul din agresori, rănit, a fost transportat într-o clinică și găsit de poliție. Ramfis Trujillo, aflat la Paris în momentul asasinatului, s-a reîntors la 2 iunie la Santo Domingo. Moartea dictatorului n-a răpus clanul Trujillo. Represiunea a fost neîndurătoare. Complotiștii — militari, funcționari și medici — au fost rapid identificați. Toți, cu excepția a doi, au fost găsiți de poliție, torturați și executați. În zilele ce au urmat asasinatului, trei „sinucideri" au avut loc printre cei apropiați de membrii comando-ului.

După ce au primit de la Washington cablul din 29 mai, consulul Dearborn și stația au răspuns. Dearborn — potrivit mărturiei sale — nu considera că telegrama din 29 mai constituia o schimbare de politică din partea Statelor Unite în ce privește sprijinul acordat proiectelor de asasinat.

Dr. Joaquin Balaguer este ales președinte la 1 iulie 1966

Propria interpretare și-a rezumat-o astfel: „E clar că nu ne păsa dacă dominicanii îl asasinează pe Trujillo. Ceea ce ne interesa era ca noi să nu fim prinși asupra faptului; nu noi, ci dominicanii s-au ocupat de această treabă".

Șeful de stație, dimpotrivă, considera că acest cablu constituia o schimbare de politică, în special în ce privește furnizarea de arme. A crezut că telegrama din 29 mai era o luare de poziție definitivă a Statelor Unite. Avea sentimentul că guvernul dădea înapoi în raport cu politica sa anterioară de ajutorare materială a opozanților și că, de acum înainte, refuza să mai dea acest ajutor. Răspunsul său la cartierul general afirma: „Cartier general la curent grad în care guvern american deja asociat cu asasinat. Dacă vrem cel puțin șterge urmele, funcționari C.I.A. amestecați direct la preparative asasinat trebuie rechemați" (Cablu C.I.A., Stația către cartierul general, 30.V.1961).

Imediat după asasinat, toți funcționarii C.I.A. în Republica Dominicană au primit ordinul să părăsească țara și, cîteva zile mai tîrziu, consulul general Dearborn era la Washington. Departamentul de Stat a trimis, la 31 mai 1961, o telegramă stației C.I.A. la Santo Domingo, în care ordona să fie distruse toate dosarele în care era vorba de contacte cu opozanții sau de lucruri de acest gen. În schimb, cerea să fie păstrate intacte planurile de urgență și cablul din 29 mai 1961 adresat lui Dearborn.

Pe măsura trecerii timpului, Statele Unite, temătoare de o alunecare a Republicii Dominicane spre regim democratic, nu s-au putut decide să-i

CONSULUL NOSTRU la SANTO DOMINGO

abandoneze pe trujilliști. Juan Bosch, ales președinte la întoarcerea sa din exil din Venezuela, este, la rîndul său, răsturnat, în septembrie 1963, cu sprijin american. În urma unei insurecții ce a avut loc la 24 aprilie 1965 și care urmărea restabilirea Constituției din 1963 și consacrarea reîntoarcerii la putere a lui Juan Bosch, americanii intervin militar la Santo Domingo. La 27 aprilie 1965, pretextînd o intervenție pentru protejarea cetățenilor americani din Santo Domingo, „marine"-ii debarcă și înnăbușe insurecția. De la 40 000 în 1965, numărul soldaților scăzuse la 7 000 în 1966. Balaguer, fostul ministru de externe al lui Trujillo, este ales președinte la 1 iulie 1966.

O SINUCIDERE ACCIDENTALA

La 16 iunie 1954, la sugestia Statelor Unite, Ngô Dinh Diem formează un nou guvern în Vietnamul de Sud. Diem are 53 de ani. E un catolic integrist de la curtea mandarinală din Hue. A petrecut mai mulți ani de exil în SUA. La 21 iulie 1954, Statele Unite și guvernul lui Diem refuză să semneze declarația finală a Conferinței de la Geneva privind restabilirea păcii în Indochina, dar Statele Unite declară că nu doresc să se opună prin forță. Sînt prevăzute alegeri în 1956, sub controlul unei comisii internaționale.

Foarte curînd, Diem apare drept omul americanilor. Acordurile de cooperare se succed: 15 august 1954 — acord economic SUA — Vietnamul de Sud; 12 februarie 1955 — acord între Diem și generalul O'Daniell, prin care SUA capătă monopolul instruirii militare a trupelor sud-vietnameze. Ziua de 28 aprilie 1955 reprezintă momentul plecării din Indochina a ultimului soldat francez.

În ciuda sprijinului Statelor Unite, regimul lui Diem este izolat.

Frontul Național de Eliberare (F.N.E.) se constituie la 20 decembrie 1960, la cîteva săptămîni după alegerea lui J.F. Kennedy la președinția Statelor Unite. La 8 mai 1963, 20 000 de budiști demonstrează în jurul postului de radio Hue, pentru a protesta contra persecuțiilor la care sînt supuși. Armata trage: opt morți, între care șapte copii. Criza dintre regimul Diem, care apără cu sălbăticie privilegiile catolicilor (aceștia reprezintă doar 10 la sută din populație) și budiști este deschisă. Oligarhia pe care Diem a format-o, împreună cu cei trei frați — clanul Nhu —, nu poate stăpîni situația. La 11 iunie 1963, un preot budist, în vîrstă de 73 de ani, își dă foc, pentru a protesta împotriva persecuțiilor cărora le cad victime budiștii. Emoția opiniei publice mondiale este considerabilă.

Statele Unite, prin intermediul ambasadorului lor, fac presiuni asupra lui Diem pentru a se separa de fratele său, Ngô Dinh Nhu și de soția acestuia. În fața refuzului său obstinat, Departamentul de Stat american susține și încurajează complotul generalilor vietnamezi, condus de generalul Minh, care avea să se finalizeze cu asasinarea lui Diem și a fratelui său Nhu, la 1 noiembrie 1963.

■

Potrivit raportului Comisiei de anchetă, Departamentul de Stat și militarii joacă un rol predominant în complotul îndreptat împotriva lui Diem și Nhu, în timp ce CIA nu intervine decît într-o manieră discretă. De fapt, comisia trece sub tăcere poziția CIA față de Diem și Nhu: se pare că divergențe de poziție au apărut între Departamentul de Stat și conducerea CIA. În plină pregătire a loviturii de stat, în timp ce ambasadorul Statelor Unite, Cabot Lodge, și generalul Harkins luau contact cu generalii sud-vietnamezi, la 5 octombrie, John H. Richardson, șeful stației CIA din Saigon, era plecat. Numele său nu e citat, și plecarea sa nu e menționată de comisie.

CIA era în legătură cu Nhu. La venirea sa la putere, Diem constituise o armată de intervenție independentă de forțele armate ale regimului sud-vietnamez — „Special Force", antrenată și finanțată de CIA. Din cei 8 000 de oameni ce formau această armată, 2 000 constituiau poliția secretă din Saigon și 6 000 luptau împotriva forțelor F.N.E. Această „forță specială" era condusă de Nhu și comandată de colonelul Le Quang Trang (care va fi, și el, asasinat, la puțin timp după lovitura de stat).

La vremea aceea, constituirea de armate secrete făcea parte din politica CIA în Asia de Sud-Est. Divizia operațiilor speciale ale CIA (SOD) a creat, în anii '70, o armată secretă în Laos, organizînd triburile Meos. Această armată era opera ofițerului CIA, Lucien Conein. El va fi

Ngo Dinh Diem — izolare, în ciuda sprijinului american

cel care va negocia cu generalii lovitura de stat împotriva lui Diem.

Nhu lucra în legătură directă cu asemenea armate ce evoluau în „triunghiul de aur" al opium-ului. Pentru a finanța corupția și întreținerea poliției sale secrete, el organiza, cu colaborarea CIA, prin intermediul companiilor aeriene controlate de Agenție, precum Air America, traficul de opium cu triburile Meos din Laos. El avea, astfel, comanda „căii opium-ului", din Laos în Vietnamul de Sud. Eliminarea lui Nhu risca să antreneze perturbații în dispozitivul pe care CIA îl pusese la punct în zonele de frontiere ale Vietnamului cu China, principala resursă a triburilor Meos provenind din cultura și vînzarea de opium.

Reticențele CIA față de eliminarea lui Nhu au stat, fără îndoială, la originea deplasării șefului de stație, John Richardson.

Ofițerul CIA, Lucien Conein, specialist în probleme vietnameze de pe vremea ocupației franceze, a fost cel care a montat operațiunea de eliminare a lui Nhu. Pentru a cîștiga încrederea generalilor, care-l asimilau pe Nhu cu CIA, Lucien Conein a furnizat planurile cartierelor de la Saigon ale „armatei speciale".

Americanii nu se angajaseră încă total în Vietnam. Și, la ora cînd se petrec cele ce urmează, nimeni nu știa că Statele Unite vor suferi în Vietnam cea mai mare înfrîngere din istoria lor.

I. COMPLOTUL
° Budiștii persecutați

La 8 mai 1963, la Hue, trupe sud-vietnameze deschid focul asupra budiștilor care celebrează aniversarea lui Budha. Bilanțul împușcăturilor: opt morți și patrusprezece răniți. Acest incident declanșează un val de proteste ale budiștilor vietnamezi. Regimul Diem și-a pierdut complet creditul.

La 18 mai, ambasadorul Statelor Unite, Frederick E. Nolting, îl întîlnește pe Diem pentru a-i transmite ce anume Statele Unite consideră necesar pentru a se stăvili nemulțumirea budistă și oprobriul opiniei publice: Diem trebuie, în primul rînd, să recunoască faptul că guvernul este responsabil de incidentul de la Hue. De asemenea, trebuie să dea indemnizații victimelor și să reafirme egalitatea religioasă în țară.

În iunie, Trueheart (șeful misiunii, în absența ambasadorului Nolting), îl previne pe Diem că, pe viitor, Statele Unite se vor desolidariza de orice măsură represivă la adresa budiștilor.

La puțin timp de la aceasta, Quang Duc și alți preoți budiști se sinucid, dîndu-și foc. Despre aceste sacrificii, doamna Nhu, soția lui Nhu, unul din frații lui Diem, spune că „i-ar face plăcere să facă rost de muștar pentru fripturile sale de budiști". La 12 iunie, Trueheart îi spune lui Diem că sinuciderea lui Quang Duc a șocat opinia publică mondială, prevenindu-l pentru a doua oară că Statele Unite vor rupe cu guvernul său, dacă nu va fi soluționată problema budistă.

Pentru Lucien Conein[1], ofițer al CIA la Saigon, răzmerița budiștilor n-a fost decît catalizatorul căderii finale a guvernului Diem. Aceste evenimente au determinat Statele Unite să bată cu pumnul în masă și să facă presiuni directe asupra lui Diem, ceea ce rar au încercat s-o facă cu o țară prietenă.

La 4 iulie, generalii Minh, Don, Kim și Khiem căzuseră de acord asupra necesității unui puci. Raportul lui Conein de la vremea aceea sună astfel: „Majoritatea ofițerilor, inclusiv generalul Minh, doresc ca Diem să se retragă onorabil de pe scena politică și să se exileze. În ce-i privește pe Nhu și Can, n-a existat nici un dezacord: consideră că moartea lor, la fel ca și cea a doamnei Nhu, ar fi binevenită" (raport, 1 noiembrie 1963).

În cursul ultimei sale întrevederi cu ambasadorul Nolting, la 14 august, Diem a acceptat să facă o serie de concesii budiștilor, într-o declarație publică. Aceasta a luat forma unui interviu cu ziarista Margueritte Higgins. Afirma în interviu că politica sa față de budiști a fost întotdeauna o politică de conciliere și ridica în slăvi armonia și sprijinul guvernului.

La 21 august, puțin după miezul nopții, Nhu a ordonat trupelor ce-i erau fidele să atace pagodele de pe întreg teritoriul Vietnamului, să-i aresteze pe preoții budiști și să devasteze templele. Peste 30 de budiști au fost răniți și 1 400 arestați. Ambasada americană avea să fie luată prin surprindere și va interpreta acest atac drept o renegare pe față a promisiunilor făcute de către Diem lui Nolting. Conein crede că aceste atacuri au fost, fără îndoială, planificate să aibă loc într-un moment în care nici un ambasador american să nu fie la post în Vietnam. (Nolting plecase, cu cîteva zile înainte, iar Lodge, succesorul său, nu sosise încă).

La 24 august, Departamentul de Stat trimitea o telegramă (Deptel 243) noului ambasador la Saigon, Henry Cabot Lodge. Telegrama fusese redactată de Roger Hilsman, adjunctul secretarului de stat pentru afacerile Extremului Orient, și de subsecretarul de stat Averell Harriman. Ea fusese aprobată de președintele Kennedy. I se cerea lui Lodge să intervină pe lîngă Diem și să facă presiuni pentru ca acesta să ia „măsuri rapide și energice", pentru a repara răul făcut budiștilor. În telegramă se spunea: „În același timp, trebuie să spunem șefilor militari importanți că Statele Unite consideră drept imposibil să susțină, militar și economic, guvernul din Vietnamul de Sud, dacă măsurile citate mai sus nu sînt imediat aplicate; acestea, o recunoaștem, reclamă retragerea fraților Nhu de pe scena politică. Dorim să-i dăm lui Diem o ocazie rezonabilă să-l concedieze pe Nhu, dar dacă se încăpățînează, atunci sîntem

---

[1] *Conein declară că el îi cunoștea pe generalii implicați în puci, de ani de zile. „Pe majoritatea dintre ei i-am cunoscut înainte de al doilea război mondial. Unii aveau posturi de răspundere și puteam să le vorbesc, de la om la om, și nu numai ca reprezentant oficial".*

O SINUCIDERE ACCIDENTALA

O SINUCIDERE ACCIDENTALA

gata să acceptăm constatarea evidentă că nu-l putem susține pe Diem multă vreme. Puteți, de asemenea, să spuneți conducătorilor militari potriviți că le vom acorda un sprijin direct în perioada de interimat, cînd puterea centrală va fi căzut. Decurge din aceasta că ambasadorul și conducătorii din țară trebuie să examineze urgent toate combinațiile posibile de guvern și că trebuie să facă planuri detaliate ale modului în care putem avea în vedere înlocuirea lui Diem, în cazul în care aceasta ar fi necesară".

Un cablu din 25 august relatează concluziile unei reuniuni dintre un reprezentant al stației CIA, Lodge, Trueheart, generalul Harkins (șeful Comandamentului de asistență militară în Vietnam) și generalul Weed (șeful personalului de asistență militară): „Acceptă telegrama Deptel 243 ca pe o decizie fundamentală venind de la Washington, și vor face tot ce le stă în putință pentru a pune în practică aceste instrucțiuni", dar se îndoiesc că Diem va accepta să-și înlăture fratele.

„Reprezentantul CIA" (Station Representative) **este John H. Richardson, șeful stației din Saigon. Comisia de anchetă trece sistematic sub tăcere rolul șefului stației din Saigon în această afacere. Această tăcere nu poate fi interpretată ca o măsură de securitate necesară, căci numele șefului stației și rolul său sînt în mod clar divulgate în dosarele Pentagonului. De fapt, această tăcere relevă o divergență importantă între Departamentul de Stat și CIA în legătură cu complotul generalilor și asasinarea lui Diem și Nhu. Relațiile strînse între șeful stației, J.H. Richardson, cu Nhu erau în contradicție cu politica Departamentului de Stat de eliminare a clanului Nhu de la putere. Dosarele Pentagonului vorbesc: „Generalul Harkins a aflat că relațiile dintre Richardson și Nhu declanșaseră neîncrederea generalilor; se temeau ca Richardson să nu-i trădeze și credeau că Nhu primea subsidii din partea CIA"** („Le Dossier du Pentagone", ed. Albin Michel, pg. 203). **J.H. Richardson și-a părăsit postul de la Saigon la 5 octombrie.**

Presiuni și intimidări

În zorii zilei de 26 august, „Vocea Americii" pentru Vietnamul de Sud aruncă responsabilitatea acțiunilor din 21 august asupra lui Nhu și scoate din cauză armata[2]. În buletinele de știri, postul de radio informează că Statele Unite și-ar putea suspenda ajutorul acordat guvernului sud-vietnamez. Ceva mai tîrziu, în aceeași zi, Lodge își prezintă scrisorile de acreditare președintelui Diem. Conein și un alt ofițer al CIA fac vizite generalilor Khiem și, respectiv, Khanh. Au misiunea să le comunice conținutul telegramei „Deptel 243" și să le amintească faptul „că nu le vor putea fi de nici un ajutor la început, atunci cînd vor prelua puterea. Răspunderea va fi a lor, fie că vor cîștiga, fie că vor pierde" (directorul general al CIA către stația din Saigon, 26.VIII.1963).

La 29 august, un mesaj al Casei Albe îl autorizează pe Harkins să confirme generalilor vietnamezi că Statele Unite vor sprijini un puci, dacă acesta ar avea șanse de succes, fără să fie necesară intervenția armatei americane. **Iată o telegramă trimisă de șeful stației din Saigon directorului C.I.A., în aceeași zi: „În cursul întîlnirii cu Harkins, Trueheart, Mecklin și șeful CIA la Saigon, Lodge a decis, în această dimineață de 26 august, ca intervenția americană să rămînă invizibilă. În consecință, Harkins nu va lua nici o inițiativă pe lîngă generalii vietnamezi (Conein însărcinat să transmită indicații generalului Khiem, iar Spéra lui Khanh; dacă Khiem e de acord, Conein va vorbi cu Don)" — Extrase din telegrama adresată lui John McCone, directorul CIA, de șeful stației J.H. Richardson, la 26 august 1963** („Le Dossier du Pentagone", documentul nr. 37).

Aceste acțiuni de apropiere a conjuraților de către ofițerii CIA trebuiau să fie completate cu un demers oficial al generalului Harkins, așa cum se precizează în telegrama adresată de secretarul de stat Dean Rusk lui Cabot Lodge, la 29 august 1963: „...Ca răspuns la recomandarea dumneavoastră, generalul Harkins este autorizat, prin prezentul cablu, să repete generalilor, al căror nume îl veți preciza, conținutul mesajelor deja transmise de ofițerii CIA. El va trebui să sublinieze că guvernul Statelor Unite susține mișcarea ce vizează eliminarea fraților Nhu din guvern, dar, înainte de a ajunge la acorduri specifice cu generalii, generalul Harkins trebuie să știe care sînt persoanele implicate, resursele de care ele dispun și să cunoască, în linii mari, proiectul de puci. Guvernul american susține puciul, cu condiția ca acesta să aibă șanse de reușită și să nu prevadă nici un angajament direct al forțelor americane. Harkins va trebui să anunțe că este gata să intre în legătură cu conjurații și să supervizeze planurile lor, dar că nu va participa personal la elaborarea acestor planuri"...

Lodge a fost autorizat să suspende ajutorul american, în cazul în care i se părea necesar. Un cablu al președintelui, adresat lui Lodge, suna astfel: „Am aprobat toate mesajele pe care le-ați primit azi, și confirm că tot ceea ce vi s-a transmis are sprijinul meu total. Vom face tot posibilul pentru a vă ajuta să duceți cu bine la capăt această operațiune. Îmi rezerv dreptul de a schimba instrucțiunile precedente pînă în ultima clipă, înaintea semnalului de declanșare a operațiunii generalilor. Deși pe deplin conștient de consecințele pe care le-ar putea avea, așa cum estimați și dumneavoastră, o asemenea schimbare, știu, din experiență, că un eșec este mai dezastruos decît o indecizie aparentă. Desigur, îmi voi asuma întreaga responsabilitate a unei eventuale schimbări, așa cum îmi asum responsabilitatea operațiunii și a consecințelor ei". (Președin-

[2] Într-un cablu adresat lui Harriman, Lodge se plîngea că informațiile date de „Vocea Americii" „au complicat problema, și așa dificilă", eliminînd „posibilitatea pe care o aveau generalii de a desăvîrși efectul de surpriză". Mai tîrziu, Lodge va avertiza că Statele Unite nu trebuiau să apară public în această afacere, căci au astfel aerul că dau „sărutul morții" prietenilor lor.

Ambasadorul Cabot Lodge: presiuni asupra lui Diem

tele Kennedy către Lodge, telegramă din 29 VIII 1963).

Lodge îi răspunde: „1. Înțeleg perfect că aveți dreptul și responsabilitatea de a schimba, în orice moment, cursul operațiunilor. Firește, voi respecta întotdeauna acest drept. 2. Pentru a avea succes, această operațiune trebuie să fie o afacere esențialmente vietnameză. În această perspectivă, probabil că nu vă va fi posibil s-o controlați: «semnalul de plecare» poate fi dat de generalii înșiși" (Lodge către președintele Kennedy, telegramă din 30 VIII 1963).

Departamentul de Stat pare să ezite asupra angajării efective a responsabilității guvernului Statelor Unite în complotul contra lui Nhu și Diem. Astfel, cablul adresat, la 30 august 1963, de către Lodge secretarului de stat Dean Rusk precizează: „Dacă operațiunea generalilor este lansată, nu doresc să fiu obligat să-i opresc, înainte ca ei să controleze complet situația. Vor putea atunci să se debaraseze de frații Nhu și să decidă dacă vor să-l păstreze pe Diem. Am convingerea că cel mai bun mijloc de a regia această situație este de a ne încrede într-o acțiune pur vietnameză" (Citat din „Le Dossier du Pentagone", document nr. 42).

Un cablu din Saigon, datat 31 august 1963, spune: „S-a zis cu puciul, generalii nu se simțeau suficient pregătiți și nu aveau suficiente forțe la dispoziție. Nu e imposibil ca guvernul sud-vietnamez să fie la curent cu rolul Statelor Unite și să aibă multe detalii" (Cablu CIA, stația către director, 31 VIII 1963).

Depeșa „Deptel 243" și informațiile „Vocii Americii" dăduseră tonul viitoarelor relații dintre reprezentanții Statelor Unite și generali. „Grasul" Minh, care, la început, avea îndoieli în ce privește soliditatea sprijinului american, s-a arătat mai încrezător.

II. PUCIUL
„Asasinatul" - o opțiune?

Opoziția americană față de regimul Diem devenea din ce în ce mai vizibilă. La 8 septembrie, directorul AID[3], David Bell, declara, în cursul unui interviu televizat, că Congresul ar putea suprima ajutorul acordat Vietnamului de Sud, în cazul în care guvernul Diem nu-și schimbă orientarea.

De fapt, Departamentul de Stat îi dăduse, la 29 august, mînă liberă lui Cabot Lodge să decidă suprimarea ajutorului economic american regimului Diem și să facă, astfel, presiuni asupra lui Diem pentru a se despărți de Nhu. Lodge va renunța să folosească această armă, deoarece ea dovedea un sprijin prea explicit conjuraților. Telegrama lui Rusk către Lodge, din 29 august 1963, anticipase această atitudine: „...Sînteți împuternicit, prin prezenta telegramă, să anunțați suspendarea ajutorului economic, cînd și cum vi se va părea mai nimerit. Decizînd punerea în aplicare a acestei autorizații, va trebui să țineți seama de importanța alegerii momentului și mijloacelor prin care veți anunța acest lucru, astfel încît să fie micșorată orice aparență de legătură cu generalii, micșorîndu-se astfel și riscurile ca guvernul actual să angajeze acțiuni imprevizibile și explozive. Presupunem că, de fapt, nu veți folosi această autorizație, doar dacă aceasta nu vi se va părea esențial, și credem că un contact al lui Harkins și o colaborare mai mare din partea sa ar putea furniza generalilor asigurările dorite". (Citat din „Le Dossier du Pentagone; document nr. 40).

Cabot Lodge a propus un studiu pentru a determina modul cel mai eficace de a fi înlăturat regimul, suprimîndu-se ajutorul economic. La 12 septembrie, senatorul Church, cu asentimentul Casei Albe, a supus Senatului spre aprobare o rezoluție în care se condamna politica represivă a guvernului sud-vietnamez față de budiști, și a cerut oprirea ajutorului american, dacă nu se renunță la măsurile represive.

Spre jumătatea lui septembrie, Administrația avea în vedere două soluții pentru a trata cu Diem. Prima consta în mărirea presiunilor pentru ca Diem să se alinieze la pozițiile americane. A doua implica o cauțiune acordată politicii lui Diem recunoscîndu-se, astfel, faptul că Nhu și Diem erau inseparabili. Prima soluție a fost adoptată. Secretarul de stat al apărării, McNamara, și generalul Taylor au fost trimiși în misiune în Vietnam, pentru a vedea, la fața locului, cum stau lucrurile.

La 2 octombrie, McNamara și Taylor se întorceau la Washington și-și prezentau concluziile Consiliului național de Securitate. Raportul lor confirma că efortul militar progresa în mod favo-

---

[3] *A.I.D.: Agenția pentru Dezvoltare Internațională. A fost adesea folosită ca acoperire a CIA în țările lumii a treia.*

O SINUCIDERE ACCIDENTALA

O SINUCIDERE ACCIDENTALA

rabil, dar punea în gardă contra pericolelor unei efervescențe politice, sugerînd să se facă presiuni asupra lui Diem. Trebuia anunțată retragerea unor trupe americane, de ordinul a o mie de soldați, la sfîrșitul anului, încetarea oricărui ajutor militar acordat trupelor vinovate de jefuirea pagodelor și continuarea politicii lui Cabot Lodge: distanțarea de regim. Raportul se pronunța împotriva unui puci, dar sugera că ar trebui avută în vedere pregătirea unei echipe conducătoare de schimb. Aceste recomandări au fost imediat aprobate de președinte.

Ambiguitatea atitudinii anumitor oameni politici față de Nhu este ilustrată de poziția lui McNamara în timpul călătoriei sale de studiu în compania lui Taylor: „McNamara și generalul Taylor l-au întîlnit pe președintele Diem la 29 septembrie și, deși McNamara era împuternicit să ceară plecarea lui Nhu, n-a ridicat această problemă. Studiul nu precizează de ce această omisiune capitală" (Hedrick Smith, **în** „Le Dossier du Pentagone", pag. 205).

La 3 octombrie, Conein l-a contactat pe Minh, care i-a explicat că un puci a fost pus la punct și i-a cerut garanții asupra sprijinului american în caz de reușită. Unul dintre cele trei planuri de acțiune ale lui Minh prevedea asasinarea fraților lui Diem, Nhu și Can[4] (cablu CIA, Saigon către director, 5 X 1963). Stația a telegrafiat, la 5 octombrie, la cartierul general pentru a preciza că i-a transmis lui Lodge că ea (stația) „nu e total opusă planului de asasinare, în măsura în care celelalte două soluții înseamnă fie o baie de sînge la Saigon, fie o luptă prelungită" (cablu CIA, Saigon către director, 5 X 1963).

Directorul CIA răspunde: „Bineînțeles că noi nu putem încuraja, aproba sau susține asasinatul, dar, pe de altă parte, nu sîntem împuterniciți să stopăm asemenea acțiuni, în cazul în care am fi avertizați, chiar și parțial. Nu vom favoriza, desigur, asasinarea lui Diem. Credem că o luare de poziție în această afacere deschide prea ușor poarta unei critici aprofundate a atitudinii noastre generale, sprijinul nostru acordat regimului etc. De aceea, credem că cea mai bună soluție este de a ne ține deoparte de toate acestea. În orice caz, rămînem, desigur, interesați de orice informație în legătură cu planul[5].

„Simțeam că președintele era de acord"

McCone a declarat că a avut o întrevedere particulară cu președintele și procurorul general, în cursul căreia au decis că „rolul lor era acela de a aduna toate informațiile în legătură cu ceea ce se petrecea și de a le transmite autorităților competente. Controlarea evenimentelor nu intra în rolul lor". Era de părere că Statele Unite trebuiau să se țină deoparte: „Simțeam că președintele era de acord cu mine, deși avea mari rezerve în ce-l privește pe Diem și politica acestuia. Insistam să exercite toate presiunile posibile asupra lui Diem, pentru a-și schimba politica, pentru a beneficia de un sprijin în țară. Cuvintele mele exacte, îmi amintesc foarte bine, au fost: «Domnule președinte, dacă aș fi managerul unei echipe de base-ball și aș avea un singur înaintaș l-aș păstra, fie el bun sau prost». Cu alte cuvinte, voiam să-i spun că, dacă Diem era înlocuit, am fi avut nu numai un puci, ci o succesiune de puciuri și de dezordini politice în Vietnam, probabil timp de mai mulți ani, și, de altfel, așa s-a și întîmplat".

McCone: „Simțeam că președintele era de acord". În imagine: McCone (dreapta) împreună cu Allen Dulles

McCone afirmă că n-a discutat despre asasinat cu președintele, ci mai degrabă a vrut să știe „dacă trebuia să lăsăm cale liberă puciului sau, dimpotrivă, să ne folosim influența pentru ca acesta să nu aibă loc". A părăsit reuniunea convins că președintele era de acord cu el asupra

[4] *Celelalte două planuri prevedeau încercuirea Saigonului de către diverse unități militare și o confruntare directă între unitățile angajate în puci și unitățile loialiste.*

[5] *Colby era, la vremea aceea, șeful Diviziei Extremul Orient, care a redactat acest cablu pentru directorul general al CIA, McCone. La întrebarea Comisiei de anchetă: „Ați fost, într-adevăr, informat că directorul se opunea personal oricărei implicări a CIA într-o tentativă de asasinat?", Colby a răspuns: „Desigur că am fost".*

faptului că Statele Unite trebuiau să se țină deoparte. McCone telegrafia stației, la 6 octombrie: „Directorul general al CIA, McCone, cere să reveniți asupra recomandărilor făcute ambasadorului (în legătură cu planul de asasinat). Nu putem superviza acest gen de acțiune, angajîndu-ne astfel responsabilitatea" (Cablu CIA către stația Saigon, 6 X 1963).

Stația CIA la Saigon a răspuns cartierului general: „Dispoziții luate conform indicațiilor. În plus, deoarece Trueheart era, și el, prezent, cînd a fost dată prima recomandare, i s-a notificat un contraordin special al recomandării lui McCone. Ambasadorul Lodge a declarat că împărtășea opinia lui McCone".

Conein, reprezentantul oficial al CIA care a tratat direct cu generalii vietnamezi, a fost pus la curent, la 20 octombrie, de către Cabot Lodge, cu poziția lui McCone asupra posibilității de asasinat. Conein afirmă că (dar nu o spune în raportul său detaliat de la acea epocă) l-a prevenit pe Don de opoziția Statelor Unite față de asasinat. Generalul a răspuns: „Foarte bine, dacă nu vă place, să nu mai vorbim despre asta".

Statele Unite și-au accentuat presiunile pentru ca Diem să-și amelioreze politica. La 17 octombrie, generalul Richard Stillwell (șeful operațiunilor M.A.C.V.[6]), l-a informat pe secretarul de stat vietnamez Thuan despre suspendarea ajutorului american dat unităților „armatei speciale", responsabile de atacarea pagodelor, atîta timp cît ele nu vor fi transferate și plasate sub comanda J.C.S.[7]. La 27 octombrie, Lodge l-a însoțit pe Diem la Dalat, dar Diem n-a făcut, în cursul călătoriei, nici o aluzie la exigențele americane. La 28, Conein l-a întîlnit pe generalul Don. Acesta primise asigurarea, din partea lui Cabot Lodge, că ofițerul Conein ar vorbi în numele Statelor Unite. Don urma să-i comunice ambasadorului planul puciului, cu patru ore înainte ca acesta să înceapă. I-a sugerat ca Lodge să nu-și anuleze voiajul în Statele Unite, prevăzut pentru 31 octombrie. La 30 octombrie, Lodge prevenea Washingtonul că-i este imposibil să împiedice un puci controlat, în întregime, de vietnamezi. Generalul Harkins nu era de acord și a telefonat generalului Taylor, explicîndu-i opoziția sa față de puci.

Un cablu al lui McGeorge Bundy[8], adresat lui Lodge, datat 30 octombrie, exprimă punctul de vedere al Casei Albe: „Nu putem accepta neputința noastră de a amîna sau opri puciul". În aceeași zi, puțin mai tîrziu, o telegramă de la Washington îi cerea lui Lodge să intervină pe lîngă generali pentru a opri puciul, dacă erau de părere că acesta n-ar putea reuși. Instrucțiunile precizau: „Neangajare și, orice se întîmplă, cea mai strictă neutralitate".

---

[6] M.A.C.V. Military Assistance Command (Comandamentul de asistență militară pentru Vietnam).

[7] Joints Chiefs of Staff (Comitetul șefilor de stat major).

[8] McGeorge Bundy era asistentul special al președintelui Kennedy pentru afacerile de securitate națională.

Ziua „Z"

Spre sfîrșitul dimineții de 1 noiembrie, primele unități care participau la puci au început să se desfășoare în jurul Saigonului. Ambasada nu fusese prevenită decît patru minute înainte de declanșarea operațiunii.

Dacă data exactă a puciului a putut fi o surpriză, iminența lui era presimțită de Cabot Lodge. Într-o telegramă adresată lui Rusk, el declara: „Sîntem angajați într-o direcție ce nu ne mai permite o dezangajare respectabilă, și anume răsturnarea regimului lui Diem. Nu mai e nici o posibilitate de întoarcere, deoarece prestigiul Statelor Unite este deja angajat în mod public. („Le Dossier du Pentagone, document nr. 39).

Un aghiotant al lui Don i-a cerut lui Conein să aducă toți banii disponibili la cartierul general al comandamentului militar. Conein a adus trei milioane de piaștri (aproximativ 42 000 de dolari) și i-a dat lui Don, pentru a-și hrăni trupele. Conein a rămas la cartierul general cea mai mare parte a puciului. La orele 13,40, generalii i-au propus lui Diem să demisioneze imediat, garantîndu-i că el și fratele său Nhu puteau părăsi țara teferi. Palatul avea să fie încercuit puțin după aceea. La 16,30, generalii difuzau la radio știrea despre lovitura de stat și cereau plecarea lui Diem și Nhu. Diem i-a telefonat lui Lodge, întrebîndu-l ce poziție au Statele Unite. Lodge i-a răspuns că, deocamdată, Statele Unite n-au nici o poziție, dar, el personal, e îngrijorat de securitatea lui Diem. **Conversația a fost înregistrată la ambasada Statelor Unite.**

Potrivit raportului lui Conein, Minh l-a avertizat pe Nhu că, dacă el și Diem nu demisionau în următoarele cinci minute, palatul va fi bombardat. Minh i-a telefonat, apoi, lui Diem. Diem a refuzat să-i vorbească. Minh a ordonat atunci bombardarea palatului. Trupele au pătruns în el, dar Diem, din nou, a refuzat să capituleze. Minh i-a oferit o a doua șansă dacă, într-o jumătate de oră, se preda, spunîndu-i că, dacă refuză, va fi „ras de pe suprafața pămîntului". Puțin înainte de căderea nopții, a avut loc un atac aerian contra clădirilor gărzii prezidențiale.

O sinucidere accidentală

În dimineața de 2 noiembrie, la orele 6,20, Diem l-a chemat pe generalul Don la cartierul general și i-a spus că se predă, cu condiția ca el și Nhu să fie conduși la aeroport. Nu mult după aceea, Diem propunea capitularea sa fără condiții și ordona gărzii prezidențiale să înceteze focul. Potrivit lui Conein, o escortă l-a așteptat pe Diem, la orele 8, în fața palatului, dar nici Diem și nici Nhu nu erau prezenți.

O SINUCIDERE ACCIDENTALA

Conein afirmă că a părăsit cartierul general al J.C.S., în timp ce vietnamezii se pregăteau să-i închidă pe Diem și Nhu. Întors acasă, a primit un telefon, în care i se spunea să se prezinte urgent la ambasadă. Acolo, i s-a spus că președintele Statelor Unite ordonase să fie regăsit Diem. Conein povestește că s-a întors la cartierul general al J.C.S. la orele 10,30 dimineața și că l-a întrebat pe generalul Minh unde se afla Diem.

După o scurtă discuție, Minh i-a spus că Nhu și Diem se aflau în spatele cartierului general, dar că s-au sinucis. Minh i-a propus lui Conein să vadă corpurile, dar acesta a refuzat, temîndu-se ca un asemenea act să nu prejudicieze interesele Statelor Unite. Detalii asupra morții lui Diem și Nhu nu se cunosc. N-a existat nici o probă asupra unei implicații, directe sau indirecte, a Statelor Unite.

„Les Dossiers du Pentagone" propun următoarea versiune asupra morții lui Nhu și Diem: „În timp ce luptele continuau în jurul palatului, președintele Diem și fratele său Nhu s-au refugiat, printr-un tunel subteran secret, la Cholon, cartierul chinezesc din Saigon. În zorii zilei de 2 noiembrie, ultimii apărători ai palatului s-au predat. În timpul nopții, președintele Diem s-a menținut în contact cu generalii, care l-au obligat să părăsească țara pe calea aerului. La orele 6,20, Diem a acceptat, dar fără să-i spună generalului Minh unde se află (...). Președintele Diem și fratele său au fost depistați de o unitate blindată, comandată de un ofițer care le era ostil de multă vreme, au fost băgați într-o mașină blindată care i-a condus la cartierul general inter-arme. La cererea lui Dean Rusk, guvernul american n-a recunoscut imediat noul regim — secretarul de stat considera că o scurtă perioadă de timp ar fi permis să se reducă aparentele responsabilități ale Statelor Unite în pregătirea puciului, iar opinia publică ar fi fost mai puțin tentată să-i considere pe generali doar simpli figuranți. Secretarul de stat dorea, de asemenea, ca ambasadorul să evite să primească o importantă delegație a generalilor, căci lumea ar fi avut atunci impresia că aceștia veniseră «să-i dea socoteală»".

Această versiune pare să corespundă cu cea dată de generali după puci. Versiune în care au introdus noțiunea nouă de „sinucidere accidentală": Moartea fostului președinte și a fratelui său a fost evocată miercuri de generalul Tran Tu Oai, noul ministru al informațiilor, care a declarat că a fost vorba de „o sinucidere accidentală" în interiorul mașinii blindate în care aceștia fuseseră urcați. „Deoarece o mare mulțime de oameni se adunase, militarii s-au temut ca cei doi să nu fie linșați dacă nu sînt îndepărtați rapid. Diem urcase primul, și un căpitan l-a împins pe Nhu în mașină, în spatele fratelui său. Nhu, după ce a protestat, s-a întors brusc și i-a smuls ofițerului pistolul. O luptă s-a angajat în acel moment". Generalul Tran Tu Oai n-a dat detalii asupra a ceea ce s-a petrecut apoi. A spus doar: „Cei doi au murit după ce Nhu i-a luat căpitanului pistolul". Răspunzînd unei întrebări, generalul a afirmat că Statele Unite n-au jucat absolut nici un rol în lovitura de stat de la Saigon (Saigon, 6 noiembrie, „Associated Press").

În momentul acela, războiul din Vietnam începea cu adevărat pentru Statele Unite.

Prezentare, traducere și adaptare de Rodica Dumitrescu

din presa de acum 50 de ani...

Radarul

Nici una dintre armele inventate și experimentate în anii celui de al doilea război mondial n-a atîrnat atît de greu în balanța victoriei aliaților ca radarul — de fapt nu ca armă de luptă, ci de apărare. Supremația aviatică germană a fost anihilată datorită eficienței radarului. Primele instalații — acele santinele misterioase și tăcute, cum li se spunea — au fost realizate în Anglia, în anul 1934, dar n-au putut fi operative decît din luna septembrie 1940. Specialiștii au lucrat deci șase ani pentru a pune la punct această invenție. Studiind posibilitățile de detectare a aeronavelor la mari distanțe, ei au stabilit — primii din lume — proprietatea undelor electromagnetice de a fi reflectate în ionosferă. Așa s-a născut, în laboratoarele de la National Physical, Radio-Direction-Finding, menționată în rapoartele militare cu inițialele R.D.F. și apoi cu denumirea de Radar. Cu ajutorul primelor instalații s-a realizat, în septembrie-decembrie 1934, marele lanț dintre insulele Shetland, în nordul Angliei, și pînă în sud, la Dover, ceea ce a făcut posibilă semnalarea apariției bombardierelor germane cu o oră înaintea pătrunderii lor în zona obiectivelor urmărite, atacurile prin surprindere devenind, practic, excluse.

Rubrică realizată de Ion Munteanu

DROGURI

şi gloanţe la Marsilia

Totul se petrece ca şi cum Marsilia, oraş închis, aproape secret, nu reuşeşte să se debaraseze de trecutul său. Ca şi cum, prizonier al miturilor sale, oraşul acesta nu încetează să-şi acrediteze proasta reputaţie, stereotipe care revin în maniera refrenului lui Colette Renard: „Marsilia, taci, Marsilia, strigi prea tare..." Reputaţia este, se spune, fiica repetiţiei. Şi istoria o confirmă. În 1937, o serie de scandaluri dezvăluie omniprezenţa lumii interlope în afacerile municipale. Primarul de atunci, Henri Tasso, subsecretar de stat la marina comercială, este destituit şi înlocuit printr-un administrator capabil, prefectul Frederic Surleau, căruia îi va succeda, în timpul regimului de la Vichy, o „delegaţie specială". Va trebui să se aştepte anul 1945 pentru ca un ales să se regăsească în fruntea administraţiei municipale. Din 2 000 de agenţi comunali, 77 aveau să fie deferiţi justiţiei pentru faptul că primeau bani de la celebrii şefi de bandă, Carbone şi Spirito, sau din partea mai puţin cunoscuţilor fraţi Guerini.

O afacere a falselor facturi şi a mituirilor a adunat în închisoarea Baumettes, în vara lui 1982, un număr de 50 de funcţionari, în jurul unei alte figuri bine cunoscute a mediului corsican din Marsilia, Nick Venturi, scăpat teafăr din războiul bandelor, desfăşurat imediat după eliberare.

Marsilia, această „poartă a Orientului", a adăpostit întotdeauna o faună mai mult sau mai puţin pitorească de răufăcători. Lumea interlopă face parte, aici, din peisaj. Dar pe la sfîrşitul anilor '20 — ani etalon ai gangsterismului tip Chicago, oraş al prohibiţiei —, lumea interlopă a depăşit, la Marsilia, cadrele tradiţionale, pentru a se implanta de acum înainte în viaţa economică şi politică a oraşului. O lume ţesută din ramificaţii atît de numeroase, încît răufăcătorii au ajuns să se înrădăcineze în ea. Ne aflăm în faţa unei jumătăţi de secol de aventură politico-afaceristă, cu recorduri triste de sînge şi bani. Este vorba de cronica familiară unei metropole în care afacerile tenebroase se estompează pe măsură ce se succed unele altora, în care scandalurile izbucnesc şi se transmit ca un bumerang de la un clan la altul. Căci banditismul la Marsilia nu

are doar o culoare politică, ci o culoare a puterii.

Înverşunîndu-se să acapareze controlul asupra prostituţiei şi contrabandei, care constituiau resursele esenţiale ale „mediului" marsiliez, corsicanul Paul „Venture" Carbone, zis Tatuatul, şi italianul François Lidro Spirito, zis Panglică-Frumoasă, nu s-au limitat doar la copierea năravurilor lansate ca modă dincolo de Atlantic de Al Capone. Dîndu-şi seama, cei dintîi, de profitul care ar putea fi obţinut din sprijinul politic pentru desfăşurarea acţiunilor lor criminale, ei şi-au oferit serviciile lui Simon Sabiani, transfug din stînga marsilieză, ales consilier municipal în 1919, deputat în 1928, ajutor de primar în 1929.

La 30 martie 1934, în plină criză provocată de moartea stranie a escrocului Stavisky, un afiş ciudat acoperea zidurile oraşului: „Locuitori ai Marsiliei! Carbone şi Spirito sînt prietenii mei. Nu voi admite să li se clintească un singur fir de păr. S. Sabiani, ajutor al primarului". Cei doi gangsteri aveau să fie arestaţi de inspectorul parizian Bonny, care îi bănuia de asasinarea unui magistrat, consilierul Prince, însărcinat cu elucidarea afacerii Stavisky. Eliberaţi, ei sînt purtaţi în triumf de la gara Saint-Charles pînă la primărie. Cei doi n-au nevoie de prea multă imaginaţie pentru a se gîndi că portul marsiliez este, din punct de vedere geografic, predestinat pentru a deveni într-o zi placa turnantă a traficului mondial de droguri. Ei instalează, într-o vilă izolată din Bandol, primul laborator clandestin de heroină. Adaptîndu-şi activităţile la împrejurările momentului, ei ocolesc blocada impusă Italiei fasciste, livrînd arme rebeliunii franchiste.

Intervine dezastrul din 1940. Preocupîndu-se de „ordinea morală", regimul de la Vichy îi internează la închisoarea Sisteron. Poliţia germană îi aduce la Marsilia, înzestrîndu-i cu permise care nu numai că îi pun la adăpost de poliţia franceză, dar le deschid larg porţile pieţei negre şi ale birourilor de cumpărare naziste. În timp ce prietenul său Spirito se lasă înrolat de către sinistrul Gestapo corsican, Carbone se mulţumeşte să o întreţină cu cheltuieli mari pe amanta sa, Germaine, de la care aşteaptă un copil.

Distrugerea portului vechi, ordonată de comandamentul SS şi executată de regimul de la Vichy, între 23 ianuarie şi 19 februarie 1943, îl loveşte din plin pe Carbone. Împreună cu ai săi, ei scapă, în ultimul moment, din operaţiunea de amplă curăţire în care a pierdut 43 de bordeluri şi 30 de localuri de noapte. A fost, aceasta, o pagină a propriei sale tinereţi, ruptă cu brutalitate. La 16 decembrie în acelaşi an, în apropiere de Lyon, Rezistenţa aruncă în aer trenul în care se afla Carbone, în drum către palatul său parizian. N-a putut supravieţui, după ce mai întîi a trebuit să i se amputeze picioarele. La funeraliile sale, în biserica Sainte-Marie-des-Batignolles, asistă ministrul Paul Marion, ambasadorul Otto Abetz, celebra artistă Mistinguette şi 3 000 de persoane.

Fugind din Marsilia în august 1944, Spirito profită de contactele sale vechi cu Mafia pentru a se stabili în Statele Unite. Extrădat abia în 1954, după ce stătuse doi ani în închisoare pentru trafic de stupefiante, el va ieşi basma curată din trei procese, după care avea să moară de cancer, în 1967, în restaurantul său de la Sausset-les-Pins.

Dar, după eliberare, alţi corsicani au preluat ştafeta în lumea interlopă din Marsilia. Aşa se face că Spirito şi Carbone au renunţat, încetul cu încetul, la controlul afacerilor legate de prostituţie, în favoarea lui Antoine Guerini şi a fratelui său Barthelemy, zis Meme. Fraţii Guerini moştenesc, aşadar, localurile de noapte părăsite de „colegii" lor colaboraţionişti. Un al treilea şef de bandă, Jo Renucci, a părăsit din vreme tabăra colaboraţionistă pentru a-şi adjudeca, la Paris, o parte din piaţa prostituţiei de la Pigalle. Ia parte la o răfuială între viitorul său ajutor, Antoine „Planche" Paolini, şi un primejdios asasin miop, Ange Salicetti, pe care îl lichidează în 1950 la Porte de Pantin. Apoi se stabileşte la Tanger, port liber, devenit cap de pod al unei contrabande în plin avînt: cea cu ţigări „blonde". Aici o regăseşte pe fosta amantă a lui Carbone şi — lucru mai interesant — intră în legătură cu Lucky Luciano, marele boss al Mafiei. El recrutează tineri corsicani înclinaţi spre delincvenţă, printre care se află Nick Venturi. Venit la Paris pentru a-şi încerca norocul în umbra lui Renucci, Venturi este rănit de un glonţ la 10 iulie 1946, într-un bar din Pigalle, de către banda lui Ange Salicetti. În octombrie 1947, Renucci este arestat în flagrant delict de port de armă, împreună cu Planche Paolini, care, trei ani mai tîrziu, îi va da pe mînă controlul asupra traficului cu ţigări.

Între timp, familia Guerini îşi consolidează poziţia la Marsilia, datorită faptului că îşi oferă concursul serviciilor secrete franceze şi americane în operaţiunile de alungare, de pe cheiuri şi din docuri, a celor care se opun livrărilor din cadrul planului Marshall. Marsilia, singurul dintre marile porturi care a rămas aproape intact după război, devine astfel un prim teren de desfăşurare a războiului rece. Un reprezentant al C.I.A. remite suma de 15 000 de dolari delegatului sindicatelor americane în Europa, Irving Brown, pentru a favoriza sciziunea centralei sindicale franceze C.G.T. şi pentru a recruta o echipă de „duri", capabilă să-i neutralizeze pe grevişti. Un comisar de poliţie, Robert Blemant, îl pune pe Brown în contact cu fraţii Guerini, care, folosind armele, se lansează asupra pichetelor de grevă. O demonstraţie împotriva creşterii preţurilor este primită cu împuşcături de către clanul Guerini. Un tînăr manifestant este ucis. Meme este arestat, dar Antoine

reuşeşte să-l elibereze după numai o zi. Dindu-şi demisia din poliţie, Blemant trece în tabăra infractorilor, asociindu-se clanului Guerini. El deschide un cabaret la Tanger, unde, conform unei înţelegeri cu bossul mafiot Lucky Luciano, Jo Renucci acaparează controlul traficului de ţigări: pe de o parte, Jo percepe un procent la fiecare încărcătură, pe de altă parte, el încredinţează echipei Paolini-Venturi primirea şi redistribuirea ţigărilor de contrabandă. În acest scop, el organizează o întreagă flotilă de vedete. Într-o noapte, un cargou olandez, „Combinatie", încărcat cu 2 700 de lăzi cu ţigări de contrabandă, este interceptat în apropiere de capul spaniol Ballnal, de către vedeta rapidă „Esme", aflată la ordinele tandemului Luciano-Renucci. După o debarcare eşuată în portul Marsiliei, cele două vase îşi găsesc refugiu în golful Ajaccio, unde marfa de contrabandă este depozitată în cavourile unui cimitir aflat pe şoseaua Sartene. Eliberat, echipajul lui „Combinatie" îi denunţă pe cei aflaţi pe vasul „Esme", fără a-şi imagina că această dezvăluire va declanşa cea mai sîngeroasă operaţiune de răzbunare din cîte au fost vreodată cunoscute în mediul traficanţilor din Marsilia. Cuprins de nelinişte, Planche Paolini se apucă să distribuie stocul de ţigări ascuns, evitîndu-i pe asociaţii săi. Avertizaţi, aceştia vor încerca să se răzbune. Pentru moment, Paolini scapă, lăsîndu-se arestat de poliţie. La ieşirea din închisoare, asupra lui se trag trei rafale. Drept care trece la recrutarea de asasini. Aceştia îl vor secera, în ziua de 17 ianuarie 1955, pe omul lui Venturi în Corsica, Jean Colonna, care, după ce fusese urmărit pe străzile din Ajaccio, se adăpostise sub o maşină. La 12 martie 1955, în apropierea sediului poliţiei din Marsilia, Planche este atins de trei gloanţe trase dintr-un vehicul aparţinînd lui Nick. Venturi este eliberat după două săptămîni, din lipsă de probe. La 4 noiembrie, şeful bandei „Bluzele cenuşii", Marius „Meu" Salvati, unul dintre ultimii fideli ai lui Paolini, îşi predă căpetenia duşmanilor săi. Planche este împuşcat în faţa zidului unui cimitir. Trei luni mai tîrziu, se deschide procesul „Combinatie". Din 35 de inculpaţi, nu mai sînt în viaţă decît 23. Venturi încasează patru luni de închisoare. Baletul sîngelui şi al morţii avea să continue pînă la executarea, 16 ani mai tîrziu, a lui Meu Salvati, care ieşise să-şi plimbe cîinele pe o străduţă din

localitatea Panier. Nick Venturi se „reciclează" în alte afaceri. Amator de iahting şi de vile luxoase, el este cunoscut ca şeful unei pretinse „cooperative de lucrări publice".

În aceeaşi vreme, Antoine Guerini face o călătorie la Neapole pentru a-l întîlni pe Lucky Luciano, căpetenia mafiotă, şi alta la Bordeaux, pentru o misterioasă întîlnire cu reprezentantul sindicatelor americane, Irving Brown, cu prietenul său Ferri-Pisani şi cu Jo Cesari, singurul „chimist" capabil să rafineze heroina în proporţie de peste 95 la sută. Aceste contacte au loc, ca din întîmplare, după o deplasare la Geneva a trezorierului Mafiei americane, Meir Lansky, şi după prima descoperire a unui laborator clandestin în apropiere de Marsilia, la 23 mai 1951. Este punctul de plecare al „filierei franceze", pe care o misiune senatorială americană o va denunţa, două decenii mai tîrziu, punînd sub învinuire patru căpetenii corsicane: Nick Venturi (avîndu-l ca asociat pe fratele său, Jean, din Canada), Marcel Francisci, Antoine Guerini şi Joseph Orsoni. „Aceşti oameni — va declara, în august 1971, reprezentantul lui „Narcotics Bureau" în Europa, John T. Cusack — se simt perfect acoperiţi la Marsilia". Împotriva lor nu se găsesc probe. Singurul indiciu aflat în posesia poliţiei franceze este o întîlnire Nick Venturi — Jo Renucci, la Paris, în septembrie 1956, şi prezenţa lui Nick în Elveţia cu 20 000 de dolari, în iunie 1959, în momentul trecerii pe acolo a unui libanez, cunoscut ca exportator de stupefiante. Împotriva fraţilor Guerini, consacraţi drept „judecători de pace" ai mediului interlop, nu se găseşte nici o probă, în afară de o condamnare a lui Meme la trei ani închisoare cu suspendare, pentru că a „arbitrat" un litigiu între traficanţi. Fraţii Guerini au investit în drog ca nişte adevăraţi bancheri şi, chiar dacă nu ştiu să citească, ştiu să numere. De unde şi diferendul lor cu fostul poliţist Blemant, care, amestecîndu-se în cercurile de joc pariziene, a încredinţat interesele sale din Marsilia unui gangster format la şcoala „Bluzelor cenuşii", Gaetano Zampa, zis Tany. La 5 februarie 1965, Blemant este ucis la volanul noului său

Mercedes, în apropiere de Margnane, în baza unui „contract" de 150 000 de franci. La 23 iunie 1967, Antoine Guerini cade, la rîndul său, sub gloanțele trase de doi „îngeri ai morții", care inaugurează seria execuțiilor de pe motocicletă. Din acest moment, clanul este cuprins de nebunie. Mai ales după ce, în timpul înmormîntării lui Antoine, sînt furate bijuteriile văduvei sale. Asasinarea hoțului, un mic pungaș inconștient, precipită căderea clanului. Meme și frații săi sînt judecați la Paris și condamnați la 20 de ani. Borfașii demodați din era artizanală, ei sînt, mai întîi, victimele unei redistribuiri a surselor de profit. Dinastia fiind decimată, imperiul nu mai are moștenitori. Noii afaceriști ai crimei nu mai au nevoie să forțeze respectul, căci fațada lor burgheză a devenit respectabilă. Lichidarea „filierei franceze" a drogurilor îl face pe Jo Cesari, acest „chimist" analfabet care își punea pe pereți operele lui Dante ilustrate de Dali, să se spînzure în celula sa, după o a doua arestare, în februarie 1972.

În ce-i privește pe „lupii tineri", ei se sfîșie unul pe altul, într-un interminabil război de succesiune pentru controlul traficului cu droguri, al cazinourilor și al curselor hipice aranjate. Constantin „Tintin" Tramini, fost coechipier al lui Salicetti, Venturi și Biemant, pretendent la titlul de nou „naș" al traficanților, este împușcat la ferma sa din Berre, la 27 octombrie 1972. Tany Zampa nu se impune decît după ce-l ucide pe fostul său asociat Francis Vancerberghe, zis și Belgianul, condamnat la 17 ani închisoare pentru trafic de droguri, după masacrarea a cinci dintre clienții săi, la barul Tanagra, la 31 martie 1973. La 1 februarie 1977, Tany îl asasinează pe cel de-al doilea asociat al său, Jacques Imbert, cu șapte gloanțe trase în plin. Însumînd 27 de cadavre într-un răstimp de cinci ani, răfuiala nu se terminase între ultimii doi șefi de bandă din Marsilia. Urmează alte asasinate. În seara de 3 octombrie 1978, „Bar du Telephone", sediul jucătorilor de cărți, este teatrul unui masacru fără precedent: zece jucători de cărți mitraliați de trei asasini. Cu această ocazie este depășit recordul istoric, stabilit la 14 februarie 1929 de Al Capone la Chicago, cu șapte morți. Trafic de monedă falsă sau răfuială murdară între membrii diverselor bande? În zilele de 18—19 iulie 1981, crima atinge culmea cruzimii: întreaga familie a lui Jacques Massie, comandant de poliție, este exterminată de către un comando al aceleiași bande. La 21 octombrie 1981, judecătorul Pierre Michel, dușmanul înverșunat al „filierei siciliene" a drogurilor, este asasinat în plină stradă de doi motocicliști care purtau mască pe față...

Traducere și adaptare după „L'Express"

„Poate în anul 2000"...

Două corpuri desfigurate de gloanțe, într-o seară de vară la Palermo. 3 septembrie 1982: Mafia lansează cea mai mare sfidare statului italian, asasinîndu-i pe prefectul orașului, generalul Carlo Alberto Dalla Chiesa, și soția sa, Emanuela. Din acel moment, lupta împotriva Mafiei devine prioritară pentru autorități. Un an mai tîrziu, organizația criminală continuă să ucidă: 70 de morți în primele nouă luni ale lui '83, 9 asasinate la Palermo, numai în prima jumătate a lui august. Ianuarie 1983: asasinarea procurorului general al Palermo-ului, Ciaccio Montalto. Iunie 1983: asasinarea căpitanului Mario d'Aleo, responsabil cu numeroase anchete anti-Mafia. 29 iulie '83: asasinarea judecătorului de instrucție Rocco Chinnicci, care ancheta în afacerea Dalla Chiesa. Asasinate care au un dublu obiectiv — se consideră la Roma: să decapiteze acțiunea „anti-Mafia" și să distrugă un simbol — reprezentanții statului.

În fața criminalei „mîini negre", cum este supranumită Mafia, anchetele avansează dificil, în mare măsură din cauza celebrei „omertà" (lege a tăcerii) și a fricii. Mandate de arest au fost lansate împotriva comanditarilor prezumtivi ai asasinării generalului Dalla Chiesa: familia Greco — Salvatore, alias „papa", și fratele său Miguel, poreclit „senatorul", patron al traficului de droguri —, un mafiot din Catania, Benedetto Santapaola, precum și alți zece suspecți. „Papa" și „senatorul" figurează printre asasinii prezumtivi ai lui Rocco Chinnicci, care-i înscrisese pe o listă cu 162 de mafioți bănuiți de trafic de droguri. Dar ancheta este plină de mistere și polemici. Astfel, magistratul asasinat a lăsat să planeze îndoieli asupra zelului unor colaboratori ai săi, într-un misterios „jurnal" personal.

Înfrîngerea Mafiei va cere mult timp și multă răbdare, „poate pînă în anul 2000" — a declarat, la comemorarea unui an de la asasinarea lui Dalla Chiesa, înaltul comisar al luptei anti-Mafia, Emanuele De Francesco. Succesor al generalului Dalla Chiesa, Emanuele De Francesco a declarat, într-un interviu acordat cotidianului „Corriere della Sera", că „va trebui mult timp pentru a înfrînge Mafia. Va fi nevoie de o nouă generație, de încă 15 sau 20 de ani, pentru ca tinerii să scape de sub puterea Mafiei". Dezmembrarea Mafiei va fi posibilă — sînt de părere autoritățile — printr-o „muncă de rutină": control al bugetelor întreprinderilor, control al conturilor bancare, control al banilor suspecți. Primele rezultate ale controlării conturilor bancare, posibilă datorită legii anti-Mafia, au permis poliției fiscale să ceară anchetarea a 251 de averi suspecte. 558 de mafioți prezumtivi au fost denunțați pentru „asociere de răufăcători". „Dar — explică De Francesco — există întîrzieri în executarea acestor cereri, întîrzieri datorate tribunalelor, în fața cărora înaltul comisar n-are nici o putere". Respingînd tentația unor acțiuni spectaculoase contra Mafiei, De Francesco este de părere că va trebui să se procedeze „cu o viteză de croazieră deloc excesivă". Căci, „trebuie timp pentru a schimba indiferența unui oraș ca Palermo și obiceiul de a nu avea încredere în stat. În loc să țipe că vor dreptate, de ce palermitanii nu spun poliției ceea ce văd sau știu? Nu vom putea schimba această mentalitate — conchide înaltul comisar — mai devreme de anul 2000 sau 2100"...

Protecţie

De curînd, Fondul Mondial pentru Protecţia Naturii (World Wildlife Fund) a cerut ca şase specii de balene să fie incluse în lista animalelor care beneficiază de maximum de protecţie internaţională pentru a preveni dispariţia lor. Este, desigur, o iniţiativă lăudabilă, care totuşi nu ne poate face să uităm că omul, cel care luptă pentru protecţia vieţii a zeci de plante sau animale în primejdie, îşi pune zilnic propria viaţă sub semnul întrebării, datorită acumulării nesăbuite — în arsenalele lumii — de arme menite să-l distrugă, fie ele convenţionale, nucleare sau mai sofisticate încă, proaspăt descinse din scenariile de science-fiction. Dar s-au luat oare măsuri pentru maximum de protecţie internaţională a speciei umane? E drept, în acest domeniu s-ar părea că funcţionează deviza „omule, ajută-te singur". Şi totuşi?...

Nu trece o zi fără ca presa de pe diverse meridiane să înregistreze declaraţii sau acţiuni care indică cu claritate că oamenii, cei care au făcut lumea să existe aşa cum este, nu doresc să trăiască terorizaţi de posibilitatea unei îngrozitoare anihilări colective.

Cîteva exemple luate la întîmplare din bogatul calendar de acţiuni pentru pace în lume sînt suficiente.

Cu circa o lună în urmă, în 120 de oraşe din S.U.A. au fost organizate mitinguri şi marşuri sub egida unui grup multirasial care, pornind de la ideea că, zilnic, asistăm la necuvenite strădanii de a transforma plugurile, şi aşa insuficiente, în arme de război, a cerut reducerea semnificativă a cheltuielilor militare şi reorientarea fondurilor spre crearea de locuri de muncă.

În Marea Britanie, de mai multe luni sînt în curs adevărate cascade de demonstraţii pentru pace, împotriva instalării — prevăzută pentru sfîrşitul acestui an — a rachetelor Cruise la bazele militare americane din această ţară. După Greenham Common, unde principala forţă care a manifestat au fost femeile, la Upper Heyford (localitate situată la 130 km NV de Londra) zeci de manifestanţi au făcut un adevărat lanţ de trupuri ce blochează de mai multe zile intrarea giganticei baze S.U.A. unde staţionează avioane F-111 destinate transportului de arme nucleare.

În Spania, la Zaragoza, circa 20.000 de demonstranţi au făcut un lanţ de trupuri, lung de 14 km, din oraş pînă la baza militară americană învecinată, lanţ pe care l-au numit „podul păcii", cerînd desfiinţarea bazelor militare străine din ţară.

Ce-i drept, asistăm uneori şi la manifestări bizare, care par să dea apă la moară partizanilor „terorii nucleare" deghizată în chezaşă a păcii. Astfel, în luna mai, orăşelul Bradford, unul din cele circa 150 de oraşe engleze care s-au declarat în mod unilateral zone denuclearizate, a revenit asupra deciziei sale. Dar bucuria celor care nu văd cu ochi buni campania de dezarmare nucleară n-a ţinut mult, deoarece motivaţia acestei reveniri de decizie a fost clară: considerînd o astfel de decizie unilaterală ca insuficientă, consiliul municipal a declarat că singura cale realistă spre pace este dezarmarea multilaterală.

În sfîrşit, trecînd de la deziderate la măsuri efective de protecţie a omului, să trecem în revistă o opinie oficială şi profesionistă. Un recent raport al Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii (OMS), dezbătut de cele 158 de ţări membre, a fost elaborat de experţi din domeniile ştiinţei şi sănătăţii publice. El a luat în consideraţie 3 posibile scenarii: a) cazul cînd o bombă nucleară de o megatonă e detonată deasupra unei metropole, ucigînd şi rănind peste 3 milioane de oameni; b) cazul unui război nuclear limitat, purtat cu arme tactice totalizînd 20 megatone, care ar face 9 milioane de victime; c) un război nuclear total folosind o jumătate din actualele stocuri de armament nuclear, care ar răni şi ucide peste 2 miliarde de oameni.

Admiratori

În zilele lui de succes, marele scriitor francez Honoré de Balzac dădea autografe admiratorilor într-o staţiune. O bătrînică s-a apropiat de el şi i-a pus în mînă un caiet îmbrăcat în hîrtie albastră, spunîndu-i:

— Vreţi să vă aruncaţi privirea peste aceste compoziţii şi să-mi spuneţi dacă tînărul lor autor ar avea talent?

Cu indulgenţă, Balzac răsfoieşte caietul şi, după un timp, îi spune:

— Doamnă! Îmi place să fiu sincer. Cel care a făcut aceste compoziţii este, în mod evident, fără imaginaţie şi total lipsit de talent. Pregătiţi-l să devină gunoier, dacă doriţi; în nici un caz, vă rog, nu-l încurajaţi să scrie.

— Ooo... ce fascinant, spuse bătrînica rîzînd. Dacă vă veţi uita la numele de pe coperta acestui caiet, veţi afla că este chiar caietul dv. de pe vremea cînd eraţi un mic băieţel la şcoala domnului Herriot.

Inflaţie

Un senator american a remarcat, în intervenţia sa, cu prilejul discutării inflaţiei, că, în timp ce preţurile cresc, serviciile poştale nu se îmbunătăţesc, dar, în schimb, timbrele sînt de dimensiuni mai mari.

Se precizează că, în nici unul din cele trei cazuri, serviciile medicale nu ar putea face față efectelor — catastrofale — imediate, cu atît mai puțin efectelor pe termen lung care, acționînd nu numai asupra oamenilor, ci și asupra mediului, ar produce foamete și boli.

În concluzie, raportul indică drept singur remediu al efectelor exploziilor nucleare asupra sănătății omului... prevenirea războiului atomic.

Indiferent de nivelul la care se situează (local, național sau internațional), indiferent de motivele care le generează, exemplele de mai sus demonstrează cu claritate stringența unor măsuri pentru salvgardarea unui ideal larg împărtășit — pacea — și pentru protecția unei specii — cea umană —, asupra căreia politica de înarmare aruncă o sinistră și nedorită umbră.

4 voturi pentru trecut...

Membrii Camerei Reprezentanților din Baton Rouge, statul Louisiana, au aprobat recent, cu 90 de voturi pentru și 4 contra, propunerea de anulare a unei legi considerată învechită: legea conform căreia o persoană cu a 32-a parte sînge negru... este de rasă neagră.

Trimisă spre examinare unui comitet senatorial, propunerea ar avea, odată aprobată, consecința că rasa unui copil ar fi determinată la naștere de către părinții săi. Se mai menționează însă că, învechită sau nu, legea a funcționat ca un îndreptar pentru cei nesiguri de ascendența lor rasială. Desigur, nu se poate nega nici faptul că legea dădea dreptul autorităților statale să modifice certificatul de naștere al unei persoane, în cazul cînd exista presupunerea că acesteia i-ar curge prin vine... o 32-ime de sînge negru!

Propunerea de anulare a acestei legi a fost făcută ca urmare a unui recent proces intentat de o femeie cu pielea albă (originară din sud-vestul Louisianei), care a cerut modificarea mențiunii de rasă de pe certificatul său de naștere din „neagră" în „albă". Judecătorul a refuzat această cerere, motivînd că femeia nu poate produce probe indubitabile că nu are a 32-a parte sînge negru.

Lăudabilă inițiativa Camerei Reprezentanților din Louisiana, care, scuturîndu-se de amintirea multor secole de ținere în sclavie a negrilor, le dă „libertatea" de a pătrunde printre albi... acelora care au 31 de părți de sînge alb în vine! O libertate care, după „mărturiile" statisticilor oficiale, îi scapă:

a) din capcana șomajului (în 1977, doar 71% dintre negri aveau un loc de muncă față de 85% în 1954);

b) din capcana salariilor discriminatorii (bărbații negri cîștigau în 1980 doar 70% din salariile celor albi, deși, e drept, femeile negre erau... la fel de prost plătite ca și cele albe);

c) de coșmarul căutării unui loc de muncă (la sfîrșitul acestui deceniu, un post care necesită pregătire medie va fi „vînat" în S.U.A. de 13 bărbați albi, 3 femei și 3 (!) reprezentanți ai minorității de culoare).

Nu mai comentăm ce înseamnă această libertate din „lumea tuturor posibilităților", fiindcă numai vagile ecouri redate între parantezele de mai sus evocă o realitate mult diferită de etichetele propagandistice. Nu ne mai întrebăm nici la ce folosește înscrierea rasei copilului pe certificatul de naștere; s-ar putea găsi unii care să ne răspundă cu sfruntare că... acest fapt nu are nici un scop discriminatoriu.

Putem însă să ne întrebăm nostalgia cărui veac au simțit-o cei patru care au votat împotriva anulării legii — împotriva unei schimbări care, practic, nu schimbă prea mult, dar are cel puțin meritul de a scoate din bibliotecile juriștilor unul din scandaloasele acte care consfințeau inegalitatea raselor.

Olga Gheorghe

1000+1

Frînghii

Doi industriași americani, buni prieteni, au hotărît să escaladeze, într-unul din week-end-uri, un munte prăpăstios din statul lor. Cînd au ajuns spre vîrf, la cel mai periculos punct, unul dintre ei a început să tremure de frică.

— Ți-e teamă de ultimele sute de metri?, îl întrebă prietenul său.

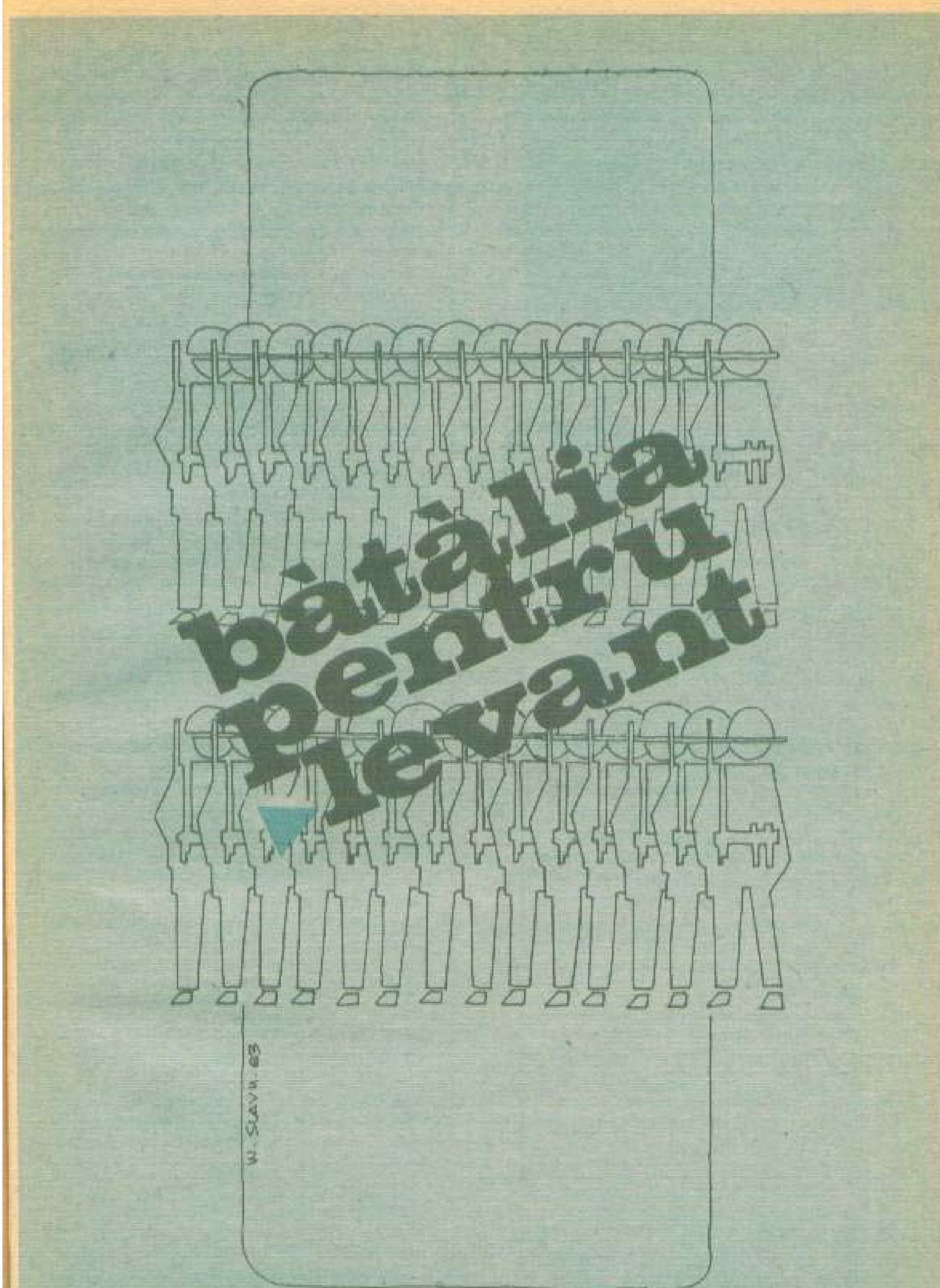
— Nu, mă gîndeam la frînghiile pe care le folosim. Sînt făcute în fabrica mea, a fost răspunsul acestuia.

Detector

— Sînt convins că ceva nu este în regulă cu detectorul nostru de minciuni, îi spuse șefului său un tînăr criminolog zelos din New York.

— Ce te face să crezi așa ceva? îl întrebă indulgentul șef.

— Păi, răspunse acesta, detectorul a probat astăzi de dimineață că toți liftierii de la noua clădire cu 90 de etaje de pe bulevardul nostru trebuie să fie concediați, pentru că tuturor le vine amețeală îndată ce urcă mai sus de etajul 10. Apoi, astăzi după amiază, a dovedit că fiecare muncitor de la uzina de avioane Boeing a dus acasă, cel puțin o dată pe săptămînă, un avion reactor ascuns sub haină.

bătălia
pentru
levant

Neașteptata descoperire a unui avion de recunoaștere

De două săptămîni, pe linia nedefinită a frontului din zona El Agheila domnea acalmia, neființd nimic deosebit de semnalat în afara unor schimburi sporadice de focuri, în deșert, între patrulele de cercetare ale celor două părți beligerante.

Aici, la El Agheila – localitate plasată în extremitatea sudică a golfului Sirta, unde deșertul se află în cel mai apropiat punct al său față de mare, de pe întreaga lungime de 1 800 km a litoralului libian al Mediteranei – se oprise, la 9 februarie 1941, înaintarea coloanelor motorizate ale generalului Archibald Wavell, comandantul șef al trupelor britanice din Orientul Mijlociu, după ce ele fugăriseră, timp de două luni, fără întrerupere, rămășițele nefericitei armate a mareșalului italian Graziani pe care o zdrobiseră, în lupte succesive, pe parcursul acestei scurte campanii.

Atacul britanic fusese declanșat în noaptea de 7 spre 8 decembrie 1940 din dreptul lui Sidi El Barrani, localitate situată pe țărmul mediteranean, la 80 km în interiorul Egiptului, unde italienii ajunseseră, în septembrie același an, la începutul războiului din Africa, cînd în zona de frontieră nu staționau decît unități subțiri de acoperire. „Armata Nilului" comandată de Wavell, dispunînd, în momentul contraofensivei din decembrie, de 30 000 de combatanți și 225 de blindate, se afla într-o vădită inferioritate numerică față de armata mareșalului Graziani, cu un efectiv de 200 000 de oameni. Dar pregătirea militară a britanicilor se va dovedi net superioară atît în privința instruirii trupei, cît și a calității comandamentului, iar tancurile de tip Valentine, Mathilda și Crusader, cu tunuri de 37 mm pe turele mobile, vor surclasa, pur și simplu, carele de luptă ușoare M 33 și M 11 ale italienilor, armate doar cu mitraliere grele în turele fixe.

După opt zile de ofensivă, britanicii atingeau frontiera libiană, avansînd apoi, într-o lună și jumătate, peste 800 km, în adîncime, de-a lungul litoralului, cucerind rînd pe rînd porturile Tobruk, Derna, Benghazi, și măturînd din calea lor întreaga concentrare de trupe inamice. Italienii pierduseră, în acest scurt răstimp, 130 000 de oameni, 400 de tancuri, 1 200 de tunuri, în timp ce forțele britanice nu înregistraseră decît un bilanț negativ insignifiant – 2 000 de morți, răniți și dispăruți.

Marșul triumfal al „Armatei Nilului" trebuise, pînă la urmă, să ia o pauză pentru refacere și aprovizionare, liniile sale de comunicații depărtîndu-se extrem de mult de bazele din Egipt. Continuarea ofensivei generalului Wavell necesita pregătiri adecvate și, acestea odată terminate, forțele destrămate ale italienilor, ajunse la capătul puterilor, ar fi putut cu greu să mențină ce mai rămăsese din posesiunile lor de pe țărmul african al Mediteranei. În tabăra britanică, părerea dominantă era că victoria totală în Libia se contura cu tot mai multă siguranță și n-avea cum să-i scape. Dar, la 21 februarie 1941, un avion britanic de recunoaștere, efectuînd o misiune de rutină deasupra deșertului, în apropiere de El Agheila, va face o descoperire neașteptată, marcînd o etapă cu totul nouă în războiul ce se desfășura de opt luni, în Africa de Nord, între englezi și italieni.

În momentul în care pilotul tocmai vira aparatul pentru a se rein-

toarce la baza de decolare, observatorul i-a cerut să facă încă un tur pentru a lua cîteva fotografii de la o altitudine mai joasă. Pe o pistă, folosită obișnuit de caravanele de cămile, șerpuind printre dunele de nisip, observatorul zărise, rulînd, un vehicul neobișnuit, ce nu semăna cu nici unul din mijloacele auto ale armatei italiene: un transportor de trupe cu opt roți aflat doar în dotarea Wehrmachtului hitlerist. Developarea clișeului la baza aeriană britanică va confirma, cu precizie, identitatea acestui vehicul, crucea germană de pe portiere distingîndu-se destul de clar.

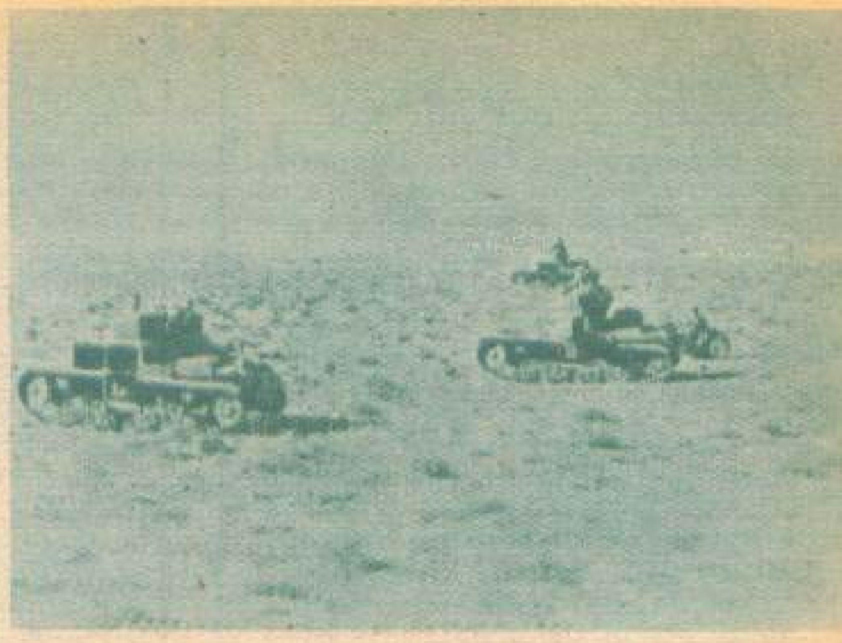
Cîteva zile mai tîrziu, agenții britanici din Tripoli semnalau centralei lor de informații de la Cairo că, în portul libian, debarcase o unitate de care blindate, cam de efectivul unui regiment, aparținînd diviziei a 5-a ușoare a Wehrmachtului, ce avea să se afle, foarte curînd, în întregime, pe solul african. La scurtă vreme, vor sosi alte două divizii hitleriste Panzer, echipate cu tancuri Mark IV, dispunînd de un tun de 75 mm și un blindaj apreciabil, mult superioare tuturor mașinilor de luptă aflate în dotarea armatei britanice din nordul Africii. La 8 martie, agentura engleză de la Tripoli comunica numele comandantului noii grupări militare hitleriste botezată „Afrika Korps": generalul Erwin Rommel, în vîrstă de 50 de ani, care se remarcase pe parcursul campaniilor din Polonia și Franța în fruntea celei de a 7-a Panzerdivision. Sfîrșitul lui februarie 1941 consemna, astfel, începutul intervenției lui Hitler în Africa, Wehrmachtul fiind prezent, pentru prima oară de la declanșarea celui de al doilea război mondial, dincolo de granițele continentului european. Al III-lea Reich intra acum, direct, în bătălia pentru Levant, zonă geografică cuprinzînd bazinul răsăritean al Mării Mediterane, cunoscută, în continuare, mai mult sub denumirea englezească de Middle East (Orientul Mijlociu).

Între invazia Gibraltarului și atacul în Orient

În accepțiunea strategică generală privind desfășurarea războiului, noțiunea respectivă se referea la ansamblul geopolitic format din: Egipt, Libia, Grecia, Siria, Liban, Transiordania, Palestina, Irak, Peninsula Arabică și Iran, denumirea de Orientul Mijlociu fiind tot mai des uzitată în limbajul comunicatelor militare și al acțiunilor politico-diplomatice întreprinse de puterile beligerante în această parte a lumii.

Levantul — care interesase atît de mult Reichul Kaiserului Wilhelm al II-lea înaintea și în timpul primului război mondial, cînd cohorte întregi de spioni și ofițeri instructori germani împînziseră regiunea aflată atunci sub stăpînirea imperiului otoman — nu s-a plasat în sfera preocupărilor regimului hitlerist în primii ani de la venirea lui la putere, nefiind inclus în planurile sale politico-militare. Fusese neglijat, de asemenea, și în „Mein Kampf" a lui Hitler, biblia orientării strategico-militare a nazismului.

Primele semne de interes, în această direcție, au început să se manifeste, debil, începînd din 1936, cînd, la universitățile din Berlin, Hamburg, Gottingen, Leipzig, Bonn, Munchen, fusese înființată o rețea de „cursuri coloniale" cu un număr apreciabil de profesori specializați în probleme arabe. Mai tîrziu, guvernul hitlerist, în încercarea de a-și face prozeliți, avea să ofere burse studenților egipteni, sirieni, irakieni, palestinieni pentru a se înscrie la școlile tehnice din Darmstadt, Brunschweig, Stuttgart, și va crea o serie de asociații și cercuri de studii, în diverse orașe universitare, sub denumiri semnificative: Deutscher Orient Verein (Uniunea germană pentru Orient) sau Deutscher Kolonial Dienst (Serviciul colonial german). În același timp, geologi și arheologi germani erau cuprinși, subit, de pasiunea pentru săpături în Orient — cale comodă, uzitată, încă de la începutul secolului, de serviciile de spionaj ale diverselor puteri pentru a-și implanta agenți în zonă. Abwehr-ul amiralului Canaris va acționa astfel, din vreme, creîndu-și agenturi în punctele-cheie din Orient și lăsîndu-le în conservare pînă la momentul potrivit.

Carele de luptă italiene s-au dovedit a fi o pradă ușoară pentru tancurile britanice

Urmează, la rînd, o serie de firme și bănci germane care își instalează filiale la Cairo, Alexandria, Bagdad și Ierusalim. Cam în aceeași perioadă, Baldur von Schirach, șeful Hitlerjungend-ului, întreprinde un turneu de propagandă în Orientul Mijlociu, fiind reperat la Cairo, Damasc, Bagdad, Teheran, unde ține numeroase discursuri pe tema „asemănării dintre renașterea panarabă și deșteptarea germană". Ciracii lui Goebbels nu se lasă, nici ei, mai prejos și împînzesc bazarele Orientului cu ediții populare, în limba arabă, ale cărții „Mein Kampf" și portrete ale lui Hitler, subvenționează ziare locale, plătesc emisiuni radiofonice, creează societăți sportive și invită tineri egipteni, sirieni și libanezi să asiste la congresele de la Nürnberg ale partidului nazist.

Dificultățile britanice din Palestina sub mandat — în special în perioada 1936—1939, cînd incidentele dintre populația arabă și cea evreiască se întind, luînd proporții — facilitează pătrunderea spionilor germani, care năpădesc regiunea, încercînd să pescuiască în apă tulbure. La 15 ianuarie 1938, ziarul englez „Manchester Guardian" publica documente edificatoare descoperite, întîmplător, în Spania, de unul din trimișii săi speciali. Acestea menționau prezența unor spioni hitleriști la Ierusalim și Iaffa, cu sarcina de a distribui în Palestina broșuri antibritanice și antievreiești, subsidii și arme. Era clar că noile planuri naziste aveau în vedere slăbirea imperiului britanic în zona Canalului Suez și în Peninsula Arabică, visurile Germaniei împăratului Wilhelm de implantare în Orientul Mijlociu fiind nutrite acum, cu și mai multă asiduitate, de Reichul hitlerist, ținînd seama și de faptul că, în răstimp, mirosul petrolului țîșnind în cantități sporite, în diverse puncte ale regiunii, devenise foarte ademenitor pentru țelurile de dominație mondială ale dictatorului de la Berlin.

Declanșarea războiului în Europa, campaniile din Polonia, Norvegia, Danemarca, Belgia, Olanda, Luxemburg și Franța plasează, deocamdată, pe un loc secundar preocupările lui Hitler pentru regiunile din afara Europei. După încheierea, în vara lui 1940, a operațiunilor militare în vestul continentului, Wehrmachtul și Luftwaffe pregătesc, din ordinul lui Hitler, invazia insulelor britanice.

La 8 august 1940, Luftwaffe începea bătălia aeriană împotriva Angliei, în timp ce Wehrmachtul executa exerciții de desant pe coastele Mării Nordului și Canalului Mînecii, în ale căror porturi se adunase o adevărată Armada de debarcare, formată din mii de nave de toate mărimile. Rămînea doar ca aviația lui Goering să nimicească apărarea antiaeriană engleză, așa după cum lăudărosul mareșal promisese că o va face într-un timp extrem de scurt, pentru ca invazia să pornească. Dar leul britanic, care, în campania din Franța, s-a ales cu răni serioase, pierzînd pe plăjile de la Dunkerque un prețios material de război, dar reușind, totuși, să reîmbarce și să salveze 337 000 de oameni (225 000 englezi și 112 000 francezi), nu înțelegea să se dea bătut. Într-un timp record, se efectuează ample lucrări de apărare de-a lungul întregii coaste a insulei și, alături de trupele regulate, 1.200.000 de luptători improvizați ai lui Home Guard — înarmați cu tot ce-i posibil, de la armament obișnuit aflat în dotarea trupelor de infanterie și pînă la puști de vînătoare sau arme de muzeu — sînt gata să-i întîmpine, așa cum se cuvine, pe invadatorii hitleriști. Iar în aer avionul de vînătoare „Spitfire", cu o viteză de 585 km la oră și 8 mitraliere instalate în aripi, se dovedește superior lui „Messerschmidt-109", cu 530 km la oră și numai 4 mitraliere la bordul de atac. Introducerea în luptă a bimotorului „Messerschmidt-110" cu 2 tunuri, 4 mitraliere și aceeași viteză ca a rapidului aparat de vînătoare britanic monomotor, dar mult mai puțin manevrabil decît acesta, nu reușește să-i aducă Luftwaffei superioritatea necesară. Bilanțul celor patru faze succesive ale marii bătălii aeriene, desfășurată între 8 august și 31 octombrie, este net defavorabil aviatorilor hitleriști. Royal Air Force a pierdut, în unsprezece săptămîni, 733 de aparate (dar numai

375 piloți), iar Luftwaffe — 1 733 avioane, exact cu o mie mai mult, și foarte puțini piloți și membri ai echipajelor sale au mai putut fi recuperați. În același timp, bimotoarele și cvadrimotoarele lui „Bomber Command" au scufundat sau împrăștiat, în mare parte, concentrările hitleriste de cargouri, remorchere, șlepuri, vedete rapide din Le Havre, Rotterdam și celelalte porturi de pe continent, de unde urma să pornească invazia.

La 17 septembrie — după ce, cu două zile înainte, din 500 de avioane germane care atacaseră Londra, 56, adică mai mult de o zecime, nu se mai întorseseră la bazele lor —, Hitler hotăra amînarea „sine die" a invaziei în Anglia, corul propagandei lui Goebbels grăbindu-se să dea vina pe „timpul nefavorabil". Fuhrerul înțelesese, însă, că tactica „Blitzkrig"-ului era inadecvată împotriva insulelor britanice, apărate de o flotă puternică și de o aviație ieșită întărită din apriga confruntare.

Prin urmare, imperiul britanic trebuia să fie lovit în altă parte, și alegerea lui Hitler se oprise, în continuare, asupra stîncii Gibraltarului, ce controla trecerea în Mediterană, și asupra insulelor din largul coastei africane a Atlanticului, pentru a închide și această cale maritimă de legătură cu posesiunile Angliei din Africa și Asia. La 12 noiembrie 1940, Hitler va semna directiva nr. 18 care fixa linia generală de a duce, în continuare, războiul, prevăzînd atacul Gibraltarului. Numită în cod operațiunea „Felix", directiva specifica următoarele: „a) Gibraltarul va fi ocupat și strîmtoarea închisă; b) Se va interzice englezilor să stabilească un cap de pod în Peninsula Iberică și în insulele Atlanticului; c) Insulele din Atlantic și, în primul rînd, Canarele și cele ale Capului Verde vor avea o mare importanță după ocuparea Gibraltarului. Comandanții șefi ai marinei și aviației trebuie să studieze mijloacele de a întări apărarea spaniolă a Canarelor și posibilitatea de a ocupa insulele Capului Verde. Problema ocupării Maderei și Azorelor (portugheze — n.n) trebuie, de asemenea, să fie studiată; rezultatul acestor studii îmi vor fi supuse cît mai repede posibil... semnat: Adolf Hitler".

După cum se poate vedea din această directivă, Hitler nu dădea nici două parale pe neutralitatea Portugaliei, pe care intenționa s-o încalce fără nici cel mai mic scrupul, în caz de necesitate pentru planurile sale, nu numai în Madera, Azore și Capul Verde, dar chiar și pe continent (conform altor documente germane).

Atacul Gibraltarului urma să fie întreprins cu concursul Spaniei franchiste, acesteia rezervîndu-i-se doar un rol secundar. Rolul principal îi era atribuit aviației și trupelor de parașutiști germane. În paralel, planul tactic prevedea o puternică concentrare de submarine în jurul Gibraltarului, cu misiunea de a torpila navele britanice în cursul evacuării portului. Pentru cucerirea insulelor Capului Verde, amiralul Raeder, comandantul șef al marinei hitleriste din acea vreme, considera indispensabil să obțină utilizarea portului Dakar, din Senegal, aflat sub stăpînirea autorităților franceze de la Vichy.

Șase zile după semnarea directivei de război „Felix", Hitler convocă, la reședința sa de la Berchtesgaden, din Alpii bavarezi, pe Serrano Suner, ministrul de externe al Spaniei franchiste. Șeful acestuia, generalul Franco, îl întîlnise pe Hitler cu trei săptămîni mai înainte, la poalele Pirineilor, în stațiunea balneară franceză Hendaye, de la frontiera cu Spania. Cu acest prilej, Franco promisese că va intra în război alături de puterile Axei, fără însă a preciza data și emițînd o serie de pretenții pe care Hitler le-a considerat excesive. Înaintea plecării lui Suner la Berchtesgaden, acesta, împreună cu Franco, ținuse o conferință cu șefii militari spanioli. Participanții fuseseră, cu toții, de acord ca șeful diplomației franchiste să facă tot ce-i va sta în putință pentru a evita intrarea Spaniei în război.

În cursul întrevederii de la Berchtesgaden, Hitler l-a anunțat pe ministrul spaniol că are de gînd să atace Gibraltarul: „Operațiunea este pregătită cu minuțiozitate. Din 230 de divizii germane, 186 sînt, în acest moment, inactive". Amenințarea era prea străvezie ca să nu fie pricepută de Suner. Dar, conform consemnului primit la plecarea din Madrid, ministrul

Soldați neozeelandezi într-o poziție de apărare în deșertul libian

spaniol a replicat că ocuparea Gibraltarului ar fi inoportună pînă ce Axa nu va cuceri Canalul Suez, menționînd, totodată, că Spania nu este pregătită de război.

La 7 decembrie, amiralul Canaris, șeful Abwehrului, poposi la Madrid într-o nouă încercare de a-l convinge pe Franco. Dar dictatorul spaniol se eschivă încă odată. De abia ieșit dintr-un război civil ce durase trei ani și cu o opoziție în rîndul populației pe care o înăbușise, temporar, doar pe calea armelor, Franco se temea să transforme din nou Spania în cîmp de luptă, mai cu seamă că avea în vedere o posibilă intrare în conflictul mondial și a Statelor Unite. După cît se pare, vizita făcută la Madrid de un trimis al lui Roosevelt, colonelul Donovan, care va deveni curînd șeful serviciilor secrete americane, jucase un anumit rol în ezitările lui Franco.

La 11 decembrie, conform instrucțiunilor date de Hitler, generalul Keitel, șeful O.K.W., semna următorul ordin: „Operațiunea Felix nu va mai fi întreprinsă deocamdată, condițiile politice dorite nefiind încă îndeplinite. Studiile vor continua... Pregătirea va fi amînată". La 31 decembrie, Hitler îi scria lui Mussolini: „Toate dispozițiile noastre erau date pentru a fi intrat în Spania la 10 ianuarie și a ataca Gibraltarul la începutul lui februarie. Sînt foarte afectat de decizia lui Franco, care nu corespunde deloc ajutorului pe care noi — dumneavoastră Duce și eu — i l-am dat cînd se găsea în dificultate" (în timpul războiului civil — n.n.).

De ce a renunțat Hitler la operațiunea „Felix" și nu și-a împins trupele, deja masate la Hendaye, dincolo, peste frontiera spaniolă, în ciuda eschivării lui Franco, rămîne unul din misterele istoriei. Scrupule față de un aliat ideologic? Mai puțin de crezut, dat fiind caracterul Fuhrerului. Conservarea unui potențial aliat total la caz de nevoie? Discutabil. Mai plauzibil ar fi că Hitler era influențat, în acel moment, de necazurile prietenului său Mussolini, a cărui armată abia își mai trăgea suflul printre nămeții de zăpadă din munții Albaniei și în nisipurile deșertului libian, unde continua să sufere înfrîngere după înfrîngere, una mai umilitoare decît alta, în fața unor adversari cu mult inferiori numericește. Abandonînd planul „Felix" de ocupare a Gibraltarului, Hitler va hotărî să-și trimită armatele în Balcani și în Africa pentru a salva cît de cît prestigiul terfelit al nevoiașului său aliat, apropiindu-se, astfel, de zona Orientului Mijlociu și sperînd să poată da, aici, o lovitură distrugătoare imperiului britanic.

Ducele avea nevoie de... niște morți!

Italia lui Mussolini intrase oficial în cel de al doilea război mondial, la 10 iunie 1940 după multe ezitări și tergiversări datorate șefilor militari care considerau că nici armata și nici țara nu sînt pregătite pentru a participa la un conflict de asemenea proporții. Generalii înțelegeau destul de bine că un război modern era cu totul altceva decît măcelărirea soldați-

Rommel împreună cu generalul Gariboldi, comandantul trupelor italiene din Africa de Nord, în cursul unei parăzi mixte la Tripoli.

„Messerschmidt-109", principalul pion hitlerist în bătălia Angliei

Patrulă de „Spitfire" în întîmpinarea inamicului

lor desculți ai Negusului cu ajutorul aviației, tancurilor și gazelor asfixiante sau decît debarcarea într-o mică țară, ca Albania, în care regele ei, lipsit de o armată cît de cît, a luat-o la fugă, în momentul apariției în largul mării a primului crucișător italian, lăsînd cale liberă invadatorilor. Experiența din Spania războiului civil se dovedise edificatoare: „Cămășile negre", unitățile de tancuri și escadrilele de aviație italiene, trimise în sprijinul lui Franco, fuseseră decimate din primele zile, fiind puse pe fugă de armata și milițiile republicane mult mai slab înarmate.

Dar fostul institutor și ziarist obscur, aflat la putere de optsprezece ani, — perioadă în care regimul său de teroare, dublat de extravaganțe ale grandomaniei în decor de operetă, adusese destule nenorociri poporului italian — se credea tot mai mult cuprins de chemarea geniului militar, ce abia aștepta să se manifeste prin fapte de arme. În definitiv, cu ce ar fi fost el mai prejos decît caporalul de la Berlin, ajuns șef peste o cohortă de generali ai vechii școli de război prusace și care obținea succese după succese de la începutul celui de al doilea război mondial?

Gelos pe gloria Führerului, Il Duce ar fi dorit să aibă, și el, o parte din ea, dar regele, generalii, anturajul său și, în primul rînd, ginerele Ciano căutau, tot timpul, să-l tempereze, încercînd a-l face să înțeleagă că urmările războiului n-ar putea fi decît catastrofale pentru Italia. Ezitările sale se destrămau, însă, după fiecare campanie victorioasă a lui Hitler, promițîndu-i acestuia, de fiecare dată, intrarea grabnică în război.

La 18 martie 1940, în cursul întrevederii sale cu Hitler, la Brenner, Mussolini îi declara că va ataca „imediat după o primă victorie a Germaniei". La 11 aprilie, a doua zi după invadarea Norvegiei de către armata nazistă, ducele îi scria Führerului: „Aprob complet decizia dvs... Vă confirm că, mîine 12 aprilie, flota italiană va fi în întregime pe picior de război și voi accelera ritmul în ceea ce privește celelalte arme", adăugînd: „cu toate că poporul italian ar dori să amîne lucrurile pentru a se pregăti mai bine, el este acum convins că nu poate evita intrarea în conflict". Discutînd în aceeași zi cu ginerele său, Mussolini îi spunea: „Regele ar vrea ca noi să nu intervenim decît pentru a strînge cioburile. Esențialul este să nu le spargem mai înainte pe capul nostru; în afară de asta, este umilitor să rămîi cu mîinile în buzunar, în timp ce alții scriu istoria".

La 2 mai, Mussolini îi scria, din nou, lui Hitler: „Evenimentele din Norvegia ne umplu de entuziasm. Am chemat sub drapel contingentul 1916. Alte contingente vor fi chemate succesiv, astfel ca două milioane de oameni să fie pregătiți pentru luptă, în cursul acestei veri". A doua zi, Ciano nota în jurnalul său intim: „Noutățile din Norvegia îl exaltă, pur și simplu, pe Duce, care afirmă, cu o energie crescîndă, certitudinea sa în victoria germană".

O săptămînă mai tîrziu, coloanele de tancuri hitleriste treceau frontierele olandeză, belgiană și luxemburgheză, în timp ce trupele de parașutiști ocupau punctele strategice din țările invadate. Bătălia Franței începuse. La 13 mai, Mussolini îi menționa lui Ciano: „De mai multe luni, am spus că aliații au pierdut victoria. Astăzi spun că ei au pierdut războiul. Noi, italienii, sîntem deja dezonorați. Orice întîrziere este de neconceput: n-avem timp de pierdut. Înainte de sfîrșitul lunii, declar război. Vom ataca Franța și Anglia pe mare și în aer. Nu mă mai gîndesc la o acțiune împotriva Iugoslaviei, pentru că aceasta n-ar fi decît un expedient umilitor". (Inițial, Mussolini plănuise un atac împotriva Iugoslaviei, dar fusese sfătuit de Hitler să rămînă liniștit, deoarece acesta intenționa s-o atragă în orbita sa — n.n). În aceeași zi, el va comunica lui Hitler: „Marina este gata și, la sfîrșitul lui mai, vom avea două grupuri de ar-

mate pregătite, în vest şi în est, precum şi formaţii de aviaţie şi apărare antiaeriană". Dar, şi acum, ezita să fixeze data intervenţiei sale.

În sfîrşit, la 26 mai, ducele convoca pe mareşalii Pietro Badoglio şi Italo Balbo. Acesta din urmă, guvernator al Libiei şi mareşal al aviaţiei, ce avea să fie ucis o lună mai tîrziu la Tobruk, doborît, din greşeală, de propria antiaeriană, preciza că armata de sub comanda sa nu este pregătită pentru o confruntare în Africa de Nord. Mussolini le-a spus atunci răspicat celor doi mareşali: „Ieri, i-am trimis lui Hitler o declaraţie scrisă pentru a-l înştiinţa că n-am intenţia să rămîn cu braţele încrucişate şi că, începînd de la 5 iunie, voi fi gata să declar război Angliei". Răspunzînd, Badoglio a considerat că acest act „ar fi o sinucidere, deoarece Italia nu este încă pregătită". Mussolini a ţinut să pună imediat punctul pe i: „În septembrie, totul va fi terminat şi n-am nevoie decît de cîteva mii de morţi pentru a mă aşeza, în calitate de beligerant, la masa păcii".

Intrînd în război, Italia avea să înregistreze peste 400 000 de morţi, şi nu doar cîteva mii, cum preconiza Mussolini că i-ar fi fost... necesari. Ea va pierde întregul imperiu colonial de care era atît de mîndru Il Duce şi va suferi distrugeri grave în cursul operaţiunilor militare desfăşurate pe propriul teritoriu. Cît despre Mussolini, în loc să se instaleze victorios într-un fotoliu confortabil la ospăţul de la masa păcii, el se va aşeza docil la un zid din satul Dongo, în regiunea lacului Como, pentru a primi o rafală de gloanţe din pistolul mitralieră al colonelului de partizani Valerio, care executa astfel sentinţa de condamnare la moarte a dictatorului fascist pentru crimele săvîrşite împotriva poporului italian. Acest lucru avea să se petreacă, însă, cu aproape cinci ani mai tîrziu de la hotărîrea sa de a intra în război. Dar, să nu anticipăm...

Echipajul unui bombardier Heinkel-111 doborît deasupra Angliei este luat prizonier de militarii britanici.

În iunie 1940, ducele vedea încă viitorul în roz, entuziasmat de succesele facile ale prietenului său Hitler, ale cărui armate blindate, după ce ocupaseră Belgia, Olanda, Luxemburgul, înaintau fără stavile serioase pe pămîntul Franţei trădate de o conducere slabă, înfricoşată de puterea militară a adversarului, orientată mai mult spre capitulare, incapabilă să organizeze o rezistenţă adecvată în calea invadatorilor. Orice ezitare, după părerea sa, nu mai avea nici un rost acum. Reunind pe şefii de stat major, în sala Mappemonde din Palazzo Veneto, la 29 mai, ducele, în plină euforie, declamase cu obişnuita sa demagogie: „Astăzi, două sentimente animă poporul italian: primul, teama de a sosi prea tîrziu într-o situaţie care ar devaloriza intervenţia noastră; al doilea, o anumită emulaţie care îl stimulează şi îl incită să sară cu paraşuta, să tragă împotriva tancurilor... Este un lucru ce ne face plăcere, pentru că demonstrează stofa solidă din care este croit poporul italian".

Hitler, sigur de victorie, şi fără sprijinul aliatului său de la Roma, cu care nu dorea deloc să-şi împartă laurii gloriei, îi scrie, la 1 iunie, sfătuindu-l să nu se grăbească şi să mai amîne cu cîteva zile intervenţia italiană. Mussolini, decepţionat, este nevoit să se supună, influenţat şi de generalii săi, care îi aduceau mereu noi argumente, demonstrînd că stadiul pregătirii armatei pentru a intra în război nu este încă corespunzător. Dar neastîmpărul său va eluda orice judecată de bun simţ şi, la 10 iunie, declară război Franţei.

Participarea Italiei lui Mussolini la campania împotriva Franţei a fost mai mult simbolică, în ciuda faptului că mobilizase, de-a lungul frontierei, 32 de divizii, cărora generalul

francez Olry le va face față cu succes dispunînd doar de efectivele a 6 divizii, în parte batalioane de vînători alpini însărcinate cu asigurarea apărării punctelor fortificate din munți. Campania n-a durat decît patru zile și s-a terminat printr-un eșec spectaculos al armatei italiene, aceasta nereușind să depășească, în nici un punct, frontiera franceză. Abia după ce Franța a cerut armistițiu Germaniei, grupul de armate al prințului Umberto, cu o superioritate numerică zdrobitoare, a ajuns să ocupe două mici orășele franceze de graniță, Mondane și Briancon. Iar, în extremitatea sudică a frontierei dintre cele două țări, în cursul unei lupte de stradă, în localitatea Menton, italienii, fiind respinși, au lăsat pe teren 150 de morți, în timp ce francezii nu pierduseră nici un singur om. În rest, doar cîteva slabe atacuri ale aviației italiene asupra porturilor Calvi și Bastia din Corsica, la Toulon și Marsilia și împotriva bazei navale de la Bizerta (Tunisia), ceea ce a provocat, drept represalii, un bombardament al flotei franceze, la 14 iunie, în zona Genova, precum și mai multe raiduri aeriene împotriva porturilor Savona, Genova, Livorno, Cagliari și Palermo.

Armistițiul cu Franța — încheiat în seara de 24 iunie 1940 la Villa Incisa din Roma și intrat în vigoare la miezul nopții, două zile după ce o delegație franceză, condusă de generalul Huntziger, semnase la Rethondes, în regiunea Compiegne, acordul similar cu Germania nazistă — prevedea demilitarizarea unei zone largi de 50 km de la frontiera franceză spre interior, a cîtorva porturi din sudul metropolei și nordul Africii, precum și dreptul pentru Italia de a folosi liber portul Djibuti și linia ferată cu Addis-Abeba. După cum se vede, Mussolini nu se alesese cu mare lucru de pe urma intervenției sale împotriva Franței și, în plus, reușise să demonstreze, concret, incapacitatea armatei sale de a face față războiului. Dar dictatorul fascist, nețiinînd seama de lecția primită, se avîntă, imediat, spre noi aventuri, considerînd că

În „Home Guard" se înscriseseră chiar și slujitori ai bisericii, luînd arma în mînă pentru a face față unei eventuale invazii naziste

este momentul să dea marea lovitură în Africa, unde adversarul britanic, rămas singur în luptă, dispunea de forțe terestre reduse.

La sfîrșitul lui iunie 1940, cînd războiul încetase pe continent, Mussolini avea concentrată în Etiopia, cucerită în 1935—1936 și incorporată imperiului colonial al Italiei, o forță militară estimată la peste 200 000 de oameni, 400 de tunuri și 200 de avioane. Alți 200 000 de soldați italieni, sprijiniți de cîteva sute de tancuri și 400 avioane moderne, se aliniau, gata de luptă, la frontiera dintre Libia și Egipt.

În fața acestor mari grupări militare, generalul Archibald Wavell, comandantul șef al forțelor terestre britanice din Orientul Mijlociu, al cărui stat major își avea sediul la Cairo, dispunea doar de 82 000 de oameni împrăștiați într-o zonă uriașă: de la frontiera libiană pînă în golful arabo-persic, de la țărmul Mediteranei la cel al Oceanului Indian. Unitățile sale din Egipt numărau 36 000 de oameni; încă 27 000 staționau în Palestina; 9 000 în Sudan, 8 500 în Kenya, 1 500 în Somaliland (Somalia britanică). Îi lipsea armamentul greu, nici o formație n-avea echipament complet, apărarea antiaeriană și antitanc era slabă, aviația se reducea la o sută de aparate de model perimat. Întăririle din metropolă soseau cu dificultate. Convoaiele de aprovizionare trebuiau să treacă prin strîmtoarea Siciliei, puternic minată de italieni, zonă primejdioasă și datorită bombardierelor, amplasate pe aerodromurile din insulă, acestea avînd de parcurs o distanță extrem de mică pentru a ataca. O bună bucată de timp,

Ambasadorul japonez de la Berlin vorbind la ceremonia semnării Pactului tripartit, sub privirea contelui Ciano, ministrul de externe italian, și a lui Hitler

convoaiele de aprovizionare au fost nevoite să împrumute o altă cale de acces, ocolind întregul continent african, pentru a ajunge în Egipt. Distanța Londra—Alexandria creștea astfel de la 3 097 mile, prin Gibraltar și Mediterană, la 11 608 mile pe la Capul Bunei Speranțe. Ulterior, englezii au organizat o cale aeriană numită „Tokaradi". Avioanele erau transportate din Anglia, cu navele, pînă la Tokaradi, în Coasta de Fildeș, unde erau montate, iar de aici, tăind continentul, cu escale la Accra, Lagos, Kano, Fort Lamy, Khartum, Wadi Half, ajungeau la Cairo.

Italienii au început atacul împotriva britanicilor mai întîi în Africa Orientală. În iulie 1940, trupele lui Mussolini din Eritreea au trecut în Sudan, ocupînd cîteva posturi de frontieră, dar s-au oprit repede din înaintarea programată spre Khartum, datorită apropierii sezonului ploios. Pentru a compensa acest prim insucces, 25 000 de soldați italieni au fost trimiși împotriva Somaliei britanice. Apărată de o garnizoană însumînd doar 2 000 de oameni din „Somaliland Camel Corps", care nu puteau rezista prea mult unei asemenea superiorități numerice, Berbera, capitala coloniei, va fi ocupată la 17 august de italieni, trupele și materialul britanic fiind evacuat, fără mari pierderi, pe mare. Cu ocuparea Berberei s-au încheiat și operațiunile ofensive italiene din Africa Orientală, foarte curînd avînd să urmeze contraofensiva britanică care a eliberat, într-un timp destul de scurt, toate posesiunile italiene din această parte a lumii: Eritreea, Somalia Italiană, Etiopia. Întreaga campanie se încheia la 27 noiembrie 1941, cînd, odată cu capitularea citadelei de la Gondar, în nordul Etiopiei, ultimii soldați italieni din Africa Orientală erau făcuți prizonieri. Mussolini pierduse, în această regiune a continentului african, pe parcursul a cîteva luni, 300 000 de oameni și un imens material de război.

A doua linie strategică de atac a armatei italiene în Africa a constituit-o litoralul mediteranean, în direcția Egiptului, unde mareșalul Graziani, care îl înlocuise pe Italo Balbo, declanșa la 13 septembrie 1940 o ofensivă cu toate forțele de care dispunea, intrînd, trei zile mai tîrziu, în Sidi El Barrani, prima localitate mai importantă de peste frontieră. Obiectivul următor era Marsah-Matruh, unde ajungea calea ferată de la Alexandria (290 km). Dar trupele italiene n-au reușit să treacă mai departe, continuînd să bată pasul pe loc la Sidi El Barrani.

Hitler privea cu indiferență eforturile infructuoase ale aliatului său pe fronturile din Africa și nu se gîndea deocamdată să intervină, lăsîndu-l pe Mussolini să se descurce singur. Într-o instrucțiune de război dată de dictatorul nazist, în noiembrie 1940, se specifica: „Intervenția forțelor germane nu se are în vedere decît după ajungerea italienilor la Marsah-Matruh. Luftwaffe nu va fi folosită decît atunci cînd italienii vor pune la dispoziția noastră bazele necesare. În vederea acțiunii germane vor fi efectuate următoarele preparative. Armata: va ține la dispoziție o divizie blindată; marina: echiparea navelor comerciale germane refugiate în Italia; aviația: pregătirea atacului aerian al Alexandriei și Canalului Suez".

Mussolini, atîta vreme cît acțiunile sale militare pe fronturile din Africa nu se transformaseră în catastrofă, nu se grăbea, nici el, să solicite intervenția germană, dorind ca sprijinul aliatului său să se limiteze îndeosebi la trimiterea de materiale și echipament de război. „Dacă germanii vin la noi, ei nu vor mai pleca niciodată" spunea el și, conform instrucțiunilor sale, mareșalul Badoglio avea să refuze oferta lui Keitel, șeful O.K.W., de a trimite, în Africa, unități germane constituite.

Ambiguitățile de acest gen între partenerii din Axă se manifestau în momentul cînd la Berlin tocmai se semnase (la 27 septembrie 1940) pactul tripartit prin care Germania, Italia și Japonia își împărțeau „sferele de existență" în Europa, Africa și Asia. Sfera japoneză se întindea pînă în India; sferele germane și italiene îi veneau în întîmpinare, traversînd Orientul Mijlociu. Deși, prin articolul 5, cele trei țări declarau că pactul nu afectează statutul politic existent între fiecare dintre ele și Uniunea Sovietică, Hitler anunțase generalilor săi, încă din iulie 1940, intenția sa de a ataca în răsărit și O.K.W.-ul începuse să elaboreze planul „Otto", care va fi rebotezat „Fritz", apoi „Barbarossa", prevăzînd detaliile războiului antisovietic. Aplicarea lui va fi întîrziată puțin datorită intervenției germane din primăvara anului 1941 în Balcani, unde, pe frontul grecesc, armata lui Mussolini suferea înfrîngeri umilitoare de mai multe luni.

În octombrie 1940, cînd ducele hotăra să dezlănțuie războiul împotriva Greciei, el nu se arătase deloc preocupat să se sfătuiască, în prealabil, cu Hitler. Fusese o decizie personală luată într-un cadru restrîns. (Mareșalul Graziani care comanda frontul din Africa avea să declare că a auzit doar de la radio de invazia în Grecia). Campania avusese, ca răgaz de pregătire, numai două săptămîni de la adoptarea hotărîrii de război.

La 28 octombrie, ora 3 dimineața, ministrul plenipotențiar italian la Atena îl scula din somn pe generalul Metaxas, primul ministru și omul forte al regimului militar ce conducea țara, pentru a-i remite un ultimatum din partea lui Mussolini. Documentul respectiv aducea Greciei acuzația că marina britanică se servește de porturile acesteia și Intelligence Service s-a instalat pretutindeni în țară. În consecință, pentru a fi sigură de neutralitatea grecească, Italia cerea să ocupe, pe toată durata războiului, insulele Corfu și Creta, Epirul și portul Pireu. Metaxas a respins, firește, insolentul ultimatum, decretînd imediat mobilizarea generală. Două ore mai tîrziu, armatele a 9-a și a 11-a italiene invadau teritoriul grecesc, în timp ce Salonic, Patras, Pireu și alte orașe erau supuse bombardamentelor aeriene. Dar euforia primului moment avea să dureze foarte puțin.

Armata greacă, luată la început prin surprindere, se regrupează, stăvilește atacul și,

Convoi britanic la sud de insula Pantelleria

Marinari și aviatori britanici într-o barcă, în sudul Greciei, așteptînd să fie evacuați de un hidroavion

Soldați din „Afrika Korps" în plin deșert

Militari britanici de pe frontul din Libia în așteptarea unui atac dușman

peste cîteva zile, respingîndu-i pe agresori, trece frontiera în Albania, aplicîndu-le o usturătoare corecție. Aventura grecească a ducelui se transforma în catastrofă. Într-o lungă scrisoare remisă la Viena lui Ciano, pentru socrul său, la 20 noiembrie, Hitler reproșează că „n-am fost informați decît vag" despre atacul împotriva Greciei. Răspunzîndu-i, Mussolini încearcă să-și justifice înfrîngerea: „Înaintarea armatelor italiene în Grecia, care, la început, a fost rapidă și încurajatoare, s-a oprit și forțele grecești au putut lua inițiativa". În continuare, dă vina pentru eșec pe „timpul urît", cu ploi violente, ce i-au blocat în noroi diviziile motorizate; pe bulgarii care „au permis grecilor să-și retragă o parte din trupele aflate în Tracia"; pe „defecțiunea aproape totală a forțelor albaneze, care s-au răsculat împotriva unităților noastre". Hitler, cu o puternică doză de ironie, se arată mîhnit de pățaniile ducelui, manifestîndu-și compasiunea, dar îl avertizează să nu se aștepte la o intervenție germană în Balcani înainte de martie 1941. Pînă atunci va trebui să se descurce singur. Noroc de căderile abundente de zăpadă din munții Albaniei care încetinesc ofensiva grecească și împiedică astfel aruncarea în mare a armatelor italiene...

Dar, cum o nenorocire nu vine niciodată singură, în decembrie 1940, generalul Wavell, ce și-a întărit între timp forțele, contraatacă pe frontul din Libia. Înaintînd vijelios de-a lungul litoralului mediteranean. Este momentul în care Hitler hotărăște intervenția directă în bazinul mediteranean, trimițîndu-l pe Rommel, cu „Afrika Korps", în Libia, în timp ce O.K.W. pregătește intens planul „Marita" de invazie germană în Balcani.

Parașutiștii atacă în Creta

La 6 ianuarie 1941, un convoi britanic, format din patru mari cargouri rapide, transportînd material de război și întăriri pentru armata din Orientul Mijlociu, ridica ancora din Gibraltar în direcția Malta și Egipt, fiind escortat de forța H: cuirasatele Renown și Malaya, portavionul Ark Royal, patru crucișătoare și o flotilă de torpiloare. Forța H, cu bază permanentă la Gibraltar, va conduce convoiul cam pînă la jumătatea drumului, în apropierea Maltei, de unde misiunea însoțirii îi revenea flotei din Mediterană, cu baza la Alexandria. În seara de 9 ianuarie, cuirasatele și portavionul forței H se reîntorceau la Gibraltar lăsînd convoiul să-și continue drumul escortat de crucișătoarele Southampton, Gloucester și Bonaventure. De la intrarea în Mediterană și pînă în momentul respectiv, în jurnalele de bord nu se înscrisese nimic demn de semnalat. În cursul nopții, după depășirea insulei Pantelleria, dintre Sicilia și coasta tunisiană, două torpiloare italiene încercară să atace convoiul. Prins în cîmpul de tragere al tunurilor de pe crucișătorul Bonaventure, unul din torpiloare, Vega, avea să dispară, la scurt timp, în adîncul valurilor. Convoiul nu suferise nici cea mai mică pagubă.

Dimineața, la orizont, își făceau apariția navele flotei de la Alexandria, preluînd, în continuare, paza celor patru mari vase de transport. La amiază, matrozii de cart sunară alarma aeriană. În zare, pe fundalul senin al cerului, se distingeau siluetele unor avioane cu care flota britanică din Mediterană nu mai avusese de-a face pînă atunci: pe aripi și fuselaj

în locul fasciilor italiene, acestea aveau pictate crucea germană și zvastica. Atacul a patruzeci de Junkers-87, faimoasele Stukas, monomotoare de bombardament în picaj, însoțite de o puternică escortă de avioane de vînătoare, constituia prima acțiune de luptă întreprinsă de Luftwaffe în bazinul Mării Mediterane, de la începutul războiului.

Cel de-al zecelea corp aerian german numit de italieni X.CAT (corpo aereo tedesco) se instalase, de curînd, în Sicilia, pe aerodromurile de la Catania, Comiso, Trapani, Palermo și în extremitatea sudică a peninsulei, la Reggio Calabria. El avea în dotare bombardiere în picaj Ju-87, monomotoare, și Ju-88, bimotoare, bombardiere rapide Heinkel-111, avioane de vînătoare Messerschmidt-110, în total aproape 500 de aparate. Aviatorii hitleriști primiseră misiunea să apere comunicațiile cu Libia, să interzică trecerea convoaielor britanice spre Orientul Mijlociu prin Mediterană și să participe la atacul împotriva Maltei, bastion britanic care sta ca un spin în drumul navelor italiene spre porturile africane.

Acest prim atac al aviației germane în Mediterană va provoca pierderi serioase britanicilor. Primul lovit a fost portavionul Illustrious aparținînd flotei de la Alexandria. O bombă de 500 kg, traversînd puntea blindată și explodînd la pupă, i-a avariat grav cîrma, marea navă tîrîndu-se cu greu spre Malta și primind, în drum, alte lovituri. Reparat aici, provizoriu, Illustrious a reușit să ajungă cu dificultate, la 23 ianuarie, în rada de la Alexandria, de unde va fi trimis, pentru reparații, în Statele Unite. Timp de cîteva luni, flota britanică din Mediterană va rămîne, astfel, fără nici un portavion, fapt atîrnînd greu în balanță pe parcursul campaniei din Grecia și al apărării insulei Creta. În plus, convoaiele de aprovizionare trebuiră să renunțe, o bucată de vreme, la ruta prin Mediterană, tocmai cînd „Afrika Korps" a lui Rommel declanșa prima sa ofensivă pe frontul libian.

Ofensiva germană din Libia a început la 31 martie 1941 de la El Agheila, punctul limită unde ajunsese în februarie înaintarea armatei lui Wavell. Fără a cere permisiunea O.K.W.-ului, care îl avertizase să nu riște, Rommel atacă pe trei direcții: de-a lungul litoralului, cu o parte din divizia a 5-a ușoară și divizia italiană Brescia; prin zona înaltă Djebel Akdar, cu un regiment german de tancuri; prin deșert, cu restul diviziei a 5-a ușoară și divizia italiană Ariette. Comanda nominală a trupelor Axei în Libia o avea generalul Gariboldi care îl înlocuise pe mareșalul Graziani după înfrîngerea din decembrie-februarie, dar Rommel nu dădea prea multe parale pe părerile aliaților italieni și acționa după cum îl tăia capul. Însăși dezlănțuirea ofensivei condusese la controverse grave cu generalul italian Gariboldi; acesta, considerînd planul de atac o pură aventură, amenințase că își dă demisia.

În timp ce Afrika Korps se pregătea de atac, guvernul britanic ceruse lui Wavell să disloce o parte din unitățile sale în Grecia, unde, conform estimării serviciilor de informații, intervenția hitleristă se profila ca foarte apropiată. Comandamentul de la Cairo al forțelor britanice din Orientul Mijlociu, neavînd în vedere o acțiune ofensivă imediată pe frontul libian, nu ridică obiecții la această solicitare. La 4 martie, un corp expediționar britanic începea să debarce la Pireu. El va fi format din două divizii neozeelandeze, o divizie australiană și o bri-

Trupele „Franței Libere" atacă poziții hitleriste

gadă poloneză. În total, 58 000 oameni susținuți de 80 avioane de vînătoare. Cum, în Etiopia, campania fusese încheiată în linii mari, rămînînd doar centre izolate de rezistență ale italienilor (la 10 aprilie, generalul Cunningham, fratele amiralului comandant al flotei din Mediterană, venit din Kenya, va intra în fruntea trupelor sale în Addis-Abeba), Wavell considera că divizia a 4-a indiană și o divizie sud-africană, care luaseră parte la războiul din Africa Orientală și se aflau acum pe drum, vor avea tot timpul să ajungă pe frontul libian înaintea unei eventuale ofensive a lui Rommel. De altfel, generalul englez — informat probabil eronat despre potențialul de luptă al lui Afrika Korps sosit numai cu o parte din efectiv în Libia, și, acela, considerat neexperimentat pentru războiul în deșert — nu își făcea deloc griji. Atacul lui Rommel a reușit, în primele momente, tocmai datorită surprizei. La 6 aprilie, după ce, cu două zile înainte, recuperase Benghazi, avangarda sa avea să surprindă trei generali englezi dormind în automobilele lor de campanie, care, odată treziți din somn, nu înțelegeau deloc cum de au ajuns prizonieri. În decurs de două săptămîni, Afrika Korps va atinge frontiera egipteană, unde armata engleză, întărită, în sfîrșit, cu unitățile venite din Etiopia și Palestina, îi va bloca înaintarea, această a treia fază a „războiului din deșert" încheindu-se în același punct de unde, în septembrie 1940, începuse prima ofensivă italiană.

Între timp, în bazinul mediteranean fusese deschis un nou front prin declanșarea la 6 aprilie a invaziei Wehrmachtului în Grecia, simultan cu atacul împotriva Iugoslaviei. Războiul din Balcani se va încheia în decurs de trei săptămîni prin ocuparea întregii Grecii continentale. Royal Navy reușise să reîmbarce cea mai mare parte a corpului expediționar, amiralul Cunningham, comandantul flotei din Mediterană, anunțînd, la 3 mai, că 43 000 de oameni din totalul de 58 000 au fost scoși din Grecia. Dar britanicii pierduseră toate blindatele și artileria corpului expediționar. Ocupînd, în scurt timp, o parte din insulele arhipelagului grecesc, hitleriștii se pregăteau acum pentru un ultim atac menit să le întărească pozițiile lor în Mediterana răsăriteană. Obiectivul îl constituia cea mai mare insulă grecească, Creta, situată la 320 km, în linie dreaptă, de coasta libiană, fiind, astfel, un punct strategic important în contextul general al războiului ce se purta în Africa.

Ținînd seama de prezența flotei britanice din Mediterană, care anihilase flota italiană în cursul bătăliei din golful Tarento, la 11 noiembrie 1940 (trei cuirasate și două crucișătoare scoase din luptă) și de la Cap Matapan, în sudul Greciei continentale, la 28—29 martie 1941 (trei crucișătoare scufundate și un cuirasat avariat), comandamentul hitlerist a decis să întreprindă, pentru cucerirea Cretei, o operațiune bazată în special pe transportul aerian al trupelor de invazie.

Insula era apărată, în momentul atacului, de 32 000 de militari englezi, neozeelandezi, australieni și 14 000 greci — tot acest dispozitiv, comandat de generalul neozeelandez Froyberg, posedind, ca artilerie, doar cinci baterii antiaeriene și... două avioane Hurricane, de vînătoare. Forțele naziste de debarcare aveau ca susținere aeriană: 280 de bombardiere și 180 aparate de vînătoare plus 530 avioane de transport, 40 de recunoaștere și 100 de planoare. La 20 mai, în prima zi a atacului, trimotoarele grele Ju-52 deversară în zona golfului Sude 3 000 de parașutiști. Un transport maritim, de 1 500 de oameni, plecat în cursul nopții din insula Milos spre Creta, fusese surprins pe drum și distrus complet de flota britanică. De asemenea, un alt transport de 4 000 de infanteriști germani, acroșat de o escadră a flotei britanice, a fost nevoit să se reîntoarcă în porturile de unde plecase. Dar alți 3 000 de parașutiști aterizară, în aceeași zi, în alte puncte ale insulei, avînd ca obiectiv principal ocuparea aerodroamelor, cheia apărării insulei. Întărite cu un regiment de asalt și o divizie de vînători alpini, ambele unități transportate în cea mai mare parte pe calea aerului, forțele hitleriste, susținute puternic de bombardiere și avioane de vînătoare, reușiră să înainteze înfrîngînd rezistența dîrză a britanicilor în netă inferioritate tehnică.

Cucerirea Cretei se încheia la 31 mai, dar pierderile suferite de trupele hitleriste — peste 10 000 de oameni și 170 de avioane — se dovediseră mai mari decît cele din întreaga campanie în Balcani. Cînd generalul Student, comandantul parașutiștilor, chemat de Hitler să-i raporteze despre campania din Creta, propuse să se organizeze o nouă operație aeropurtată asupra Ciprului, Führerul respinse cu brutalitate ideea, subliniind că „era parașutiștilor este terminată". Iritarea sa apărea cu atît mai mare cu cît, în acel moment, tocmai eșuase operațiunea din Irak, pe care contase pentru a dezorganiza dispozitivul britanic din regiunea Orientului Mijlociu.

„Careul de aur" pierde partida

Stația de pompare H4 — situată la extremitatea de nord-vest a emiratului Transiordaniei, pe traseul conductei lui „Irak Petroleum Company" (I.P.C.), ce lega, în acel timp, cîmpurile „aurului negru" din Kirkuk de portul palestinian Haifa — cunoștea, la începutul lui mai 1941, o animație puțin obișnuită pentru un asemenea punct izolat din deșert. Se adunaseră aici, de cîteva zile, subunități ale brigăzii motorizate britanice din Palestina, 350 de soldați ai „Legiunii arabe" (armata emiratului), sub comanda maiorului englez John Glubb, cunoscut, în zonă, mai mult sub numele de Glubb Pașa, iar, pe aerodromul din vecinătatea stației de

pompare, debarcase o companie din regimentul 1 Essex, fiind adusă pe calea aerului pentru a grăbi pregătirile de constituire a coloanei de luptă și a-i întări efectivul. La 5 mai, coloana, comandată de generalul englez Kingstone, de unde și denumirea codificată Kingcol, porni la drum trecînd granița irakiană.

Primul popas îl va constitui punctul Rutba, tot pe traseul pipe-line-ului I.P.C. În mod obișnuit, la Rutba se afla o mică garnizoană engleză. Ea fusese însă alungată, cu cîteva zile mai înainte, de elemente ale armatei irakiene. Dar oamenii lui Glubb Pașa, plasați în avangardă, restabiliră repede situația, și Kingcol își va continua înaintarea pe traseul de circa cinci sute de kilometri în direcția Habbaniya, pe Eufrat, și mai departe spre capitala irakiană — Bagdad de pe fluviu Tigru. Traversarea deșertului va dura două săptămîni, în condițiile unei clime greu de suportat, cu temperaturi trecînd, în luna mai, de 40 grade Celsius, și cu vîrtejuri de nisip ridicate de hamsîn (vîntul celor cincizeci de zile), ce astupau respirația oamenilor și blocau motoarele vehiculelor, lăsîndu-le în pană, unul după altul, la fiecare zece-douăzeci de kilometri parcurși. Între timp, la Habbaniya, baza militară britanică din apropierea Bagdadului, se dădeau lupte înverșunate, fiind folosite blindatele, artileria, aviația. La 16 mai, cu două zile înainte de sosirea coloanei Kingstone, deasupra aerodromului evoluaseră, pentru prima oară, trei Messerschmidt-109, cu crucea germană pe fuselaj, atacînd, de la mică înălțime, pozițiile engleze.

„Afacerea irakiană" — nume sub care sînt cunoscute, în istoria celui de-al doilea război mondial, evenimentele petrecute, în primăvara lui 1941, pe teritoriul țării dintre Tigru și Eufrat — demarase, la începutul lunii aprilie, printr-o lovitură de stat condusă de patru colonei ai armatei irakiene, formînd așa numitul „careu de aur" (organizație secretă cu caracter naționalist). Aceștia oferiseră conducerea guvernului lui Rașid Ali Gaylani, de profesie avocat, în vîrstă de 49 de ani, vechi politician ce deținuse, în repetate rînduri, portofolii ministeriale, iar, în 1935, ocupase și postul de prim ministru. Între aprilie 1940 și ianuarie 1941, Gaylani se aflase din nou în fruntea guvernului, dar, la presiunea britanicilor, nemulțumiți de orientarea sa spre puterile Axei, fusese înlocuit, rămînînd în opoziție.

Conform tratatului încheiat, la 30 iunie 1930, cu Marea Britanie, care exercitase pînă atunci mandatul asupra acestei țări, Irakul devenise, de la acea dată, stat independent, fiind primit peste doi ani, la 3 octombrie 1932, ca membru în Societatea Națiunilor. Respectivul tratat, ce recunoștea independența Irakului, o condiționa de menținerea pe o perioadă de 25 de ani a unor importante privilegii pentru Marea Britanie, printre care și două baze militare, la Habbaniya, aproape de Bagdad, și la Shuiba, în apropierea portului Bassra, pe Shatt El Arab.

Primul rege al Irakului, Feisal I, erou al revoltei arabe antiotomane din timpul primului război mondial și întemeietorul casei domnitoare hașemite de la Bagdad, decedase la 2 septembrie 1933, în urma unui atac de cord, în Elveția, unde venise pentru a participa la lucrările Societății Națiunilor. Îi urmase la tron fiul său, Ghazi, în vîrstă de 21 ani, mort, șase ani mai tîrziu, într-un accident de automobil care suscitase anumite speculații privind participarea serviciilor secrete engleze, nemulțumite de orientarea prea independentă a tînărului rege. Noul suveran, Feisal II, avea în 1939 doar patru ani, regența fiind exercitată de fratele tatălui său, Abdulillah, cunoscut pentru atitudinea sa probritanică și al cărui om de bază era Nuri Said, personaj omnipotent în istoria tînărului stat irakian, fost, ca și regele Feisal I, tovarăș de luptă și prieten apropiat al celebrului colonel Lawrence, din timpul revoltei arabe antiotomane. Ca urmare a loviturii de stat condusă de coloneii „careului de aur", regentul, împreună cu micuțul rege și întreaga camarilă filobritanică, trecuse în grabă granița, căutîndu-și adăpost în Transiordania, unde domnea o altă ramură hașemită, a emirului Abdallah, fratele primului monarh al Irakului.

Ajuns la putere, în primăvara anului 1941, cînd mașina de război hitleristă se apropiase amenințător de regiunea Orientului Mijlociu, blindatele lui Rommel înaintînd prin deșertul libian spre frontiera egipteană, iar steagul cu zvastica fîlfîind deasupra Acropolei, noul regim irakian al lui Rașid Ali Gaylani, influențat și de cohorta de agenți naziști infiltrați în țară, va începe, la scurt timp, să-și îndrepte privirile spre cel de al treilea Reich, cu ajutorul căruia spera să-i scoată complet din țară pe englezi. În sprijinul lui Gaylani, venise și fostul mare muftiu al Ierusalimului, Hajd Amin al-Husseini, intrat clandestin în Irak, înaintea loviturii de stat, personaj controversat, cu orientare net antiengleză și, ulterior, progermană (după lichidarea „afacerii irakiene" găsindu-și refugiu la Berlin), acesta predicînd „războiul sfînt" și incitînd pe toate căile populația la revoltă împotriva englezilor.

În paralel cu evenimentele din Irak, în extremitatea estică a regiunii Orientului Mijlociu, britanicii se pomeniră confruntați cu o nouă defecțiune: Riza Șah Pahlevi, suveranul Iranului, decisese să abroge tratatele cu Anglia, în timp ce, la Teheran, agenții serviciilor naziste de spionaj își făceau apariția în număr tot mai mare.

Cam în aceeași perioadă, serviciile de informații britanice lansau un semnal de alarmă privind o posibilă înțelegere între Berlin și Vichy pe tema debarcării de trupe ale Axei în Siria și Liban, teritorii aflate sub controlul regimului capitulard al mareșalului Petain. Nu era exclusă nici ocuparea, în prealabil, a insulei Cipru, aflată doar la 70 km de țărmul sirian. Toate aceste ipoteze, mai mult sau mai puțin reale, provocau vădită îngrijorare guvernului britanic, confruntat astfel cu perspectiva sumbră de a-i fi întors întregul său dispozitiv din Orientul Mijlociu, inclusiv cel de pe Canalul Suez, pe direcția căruia înaintau blindatele lui Rommel, ajunse, în prima parte a lunii aprilie, la frontiera egipteană.

Istoricii celui de al doilea război mondial sînt de părere că, după încheierea campaniei din Balcani, Hitler n-a avut în vedere o invazie masivă și deschiderea unui nou front în Orientul Mijlociu. Desigur, orice cap de pod stabilit în spatele dispozitivului britanic, fără participarea efectivă a trupelor naziste, i-ar fi fost binevenit, mai cu seamă dacă s-ar fi întîm-

plat să fie scoase castanele din foc cu mîinile altora. Aceasta este, de altfel, interpretarea ce ar putea fi dată dispozițiilor cuprinse în directiva nr. 30 semnată de Hitler: „Orientul Mijlociu. Mișcarea de eliberare arabă este în Orientul Mijlociu aliata noastră firească împotriva Angliei. Din acest punct de vedere, este deosebit de important să provocăm o rebeliune în Irak. Această rebeliune se va extinde dincolo de frontierele irakiene și va avea drept efect să galvanizeze forțele ostile Angliei, să taie căile de comunicație britanice, în detrimentul altor teatre de operațiuni. Din aceste motive, am hotărît să înlesnesc dezvoltarea unor acțiuni în Orientul Mijlociu, printr-o intervenție în favoarea Irakului. Oare ar fi posibil ca mai tîrziu, și în ce condiții, să ruinăm definitiv poziția Angliei între Mediterană și Golful Persic, printr-o ofensivă împotriva Canalului Suez? Acesta este secretul zeilor...!"

Motivul principal al ezitării lui Hitler de a organiza o intervenție masivă în Orientul Mijlociu îl constituia planul „Barbarossa", de invazie împotriva Uniunii Sovietice, căruia OKW tocmai îi dădea ultimele retușuri și a cărui aplicare dictatorul nazist nu dorea s-o întîrzie, cu nimic, peste data stabilită.

În plus, se pare că Hitler, în acel moment, nu lua în seamă, cum trebuia, importanța deosebită a exploatărilor petroliere din Orientul Mijlociu, factor de bază în ducerea războiului motorizat, considerînd că polul mondial al „aurului negru" era regiunea Baku spre care s-a străduit, cu încăpățînare, să pătrundă, în prima parte a campaniei din Uniunea Sovietică. El nutrea convingerea că, odată ajuns acolo, întregul Orient Mijlociu îi va cădea în mînă ca un fruct copt, deschizîndu-i-se, totodată, drum liber spre India.

Așa se explică că, odată încheiată campania din Balcani, trupele hitleriste, rămase disponibile, în loc să fie debarcate în Orientul Mijlociu, unde, dată fiind situația existentă, britanicii cu greu ar fi putut să stabilească o linie de rezistență, ele au fost transferate spre zonele de pornire a atacului împotriva Uniunii Sovietice.

Conducîndu-se după logica firească a strategiei războiului și ignorînd planurile fanteziste ale Führerului de la Berlin, britanicii aveau toate motivele să se preocupe de lichidarea grabnică a defecțiunilor deja ivite sau posibile să apară în regiunea asiatică a Orientului Mijlociu.

Obiectivul prioritar, în această direcție, l-a constituit, în perioada aprilie-mai, rezolvarea neîntîrziată a „afacerii irakiene", ținînd seama de faptul că petrolul din cîmpurile de la Kirkuk, transportat prin pipe-line-ul I.P.C. pînă în portul Haifa, aproviziona atît flota din Mediterană, cît și toate mijloacele motorizate britanice de pe frontul libian. În acest scop, Churchill dădea indicații comandamentului britanic din Orientul Mijlociu să ia toate măsurile adecvate, inclusiv de ordin militar, pentru a pune capăt defecțiunii irakiene. Generalul Wavell, conștient de lipsa rezervelor — în acele momente critice de pe frontul african și, în față, cu perspectiva apropiatei invadări a Cretei de către naziști — era înclinat mai mult spre o soluționare pașnică. „Consider de datoria mea — îi transmitea el lui Churchill — de a vă avertiza în mod categoric că, după opinia proprie, prelungirea luptei în Irak ar compromite grav apărarea Palestinei și Egiptului. Repercusiunile politice ar fi incalculabile și ar putea provoca ceea ce mă străduiesc să evit de aproape doi ani — producerea de serioase tulburări în interiorul țărilor unde noi posedăm baze. În consecință, insist din nou, cu un ultim efort, pentru ca un aranjament să fie negociat cît mai curînd posibil".

Premierul britanic nu se lăsă, însă, impresionat de argumentele generalului Wavell și ordonă măsuri energice pentru rezolvarea „afacerii irakiene". „Îmi face impresia — îi spunea Churchill generalului Ismay, șeful statului major imperial — că el (Wavell) se lasă doborît de oboseală". În consecință, îl însărcină pe generalul Clark să ia în mînă dispozitivul de luptă al bazei de la Habbaniya, trimițînd în grabă, ca întărire, cîteva escadrile de bombardiere Wellington, și ordonă generalului Auchinleck să debarce un corp expediționar din armata Indiilor în zona Shatt El Arab, de unde să urce pe cursul fluviului spre Bagdad. De asemenea, dădu dispoziție generalului Kingstone, din Palestina, să formeze o coloană motorizată cu care să pătrundă prin Transiordania în Irak, străbătînd deșertul, în direcția capitalei de pe Tigru.

Între timp, primul ministru Rașid Ali Gaylani, care obținuse puteri depline și dizolvase parlamentul, hotărî să se opună cu forța armelor, contînd și pe faptul că intervenția britanică va stîrni indignare atît în rîndurile armatei, cît și ale poporului irakian. Totodată, el apelă la cel de al treilea Reich pentru a-i veni în ajutor. Dar Hitler care nu avea în vedere, așa cum menționam anterior, să participe masiv la o operațiune în zonă, se mulțumi să-i trimită — via Rhodos și Alep — o unitate de aviație cuprinzînd circa 30 de aparate și ceva armament din stocurile armatei franceze a Levantului, depozitate în Siria, după armistițiul din iunie 1940, sub controlul unei comisii mixte germano-italiene.

La 2 mai, armata irakiană — care număra în total patru divizii de infanterie, o brigadă motorizată dispunînd de treizeci care de luptă și două batalioane autopurtate, precum și de șaizeci de avioane — înconjura baza britanică de la Habbaniya, în timp ce unitățile diviziei a 10-a indiene, sub comanda generalului Auchinleck, debarcate în sudul Irakului, la 18 aprilie, înaintau anevoie pe drumurile blocate de inundații, iar coloana Kingstone nu plecase încă din Transiordania. Totodată, irakienii tăiară conducta petrolieră spre Mediterană a I.P.C.

Lupte extrem de violente s-au dat la Habbaniya între 2—6 mai, tehnica superioară de luptă a englezilor și, în special, aviația avînd să-și spună un cuvînt decisiv, pierderile irakiene ridicîndu-se la 500 de morți, 400 prizonieri, 72 de vehicule distruse. Inițial, la Habbaniya se aflau 80 de avioane ale școlii a 4-a de antrenament aerian, în general aparate de modele perimate: 18 autoblindate de tip vechi și circa o mie de mercenari asirieni (populație creștină din nordul Irakului) care asigurau paza bazei. După declanșarea ostilităților, dispozitivul britanic a fost întărit cu cîteva escadrile de bombardiere Wellington, plus două batalioane

aduse pe calea aerului: un batalion din regimentul 1 Essex și un batalion din regimentul 4 Gurkhas (soldați profesioniști originari din Nepal). La 18 mai, brigada palestiniană făcea joncțiunea cu unitățile aflate la Habbaniya, ceea ce a permis trecerea neîntîrziată la ofensivă împotriva Bagdadului.

Întăririle aeriene hitleriste, ajunse pe aerodromul de la Mossul, n-au reușit să intre decît parțial în luptă, majoritatea avioanelor avînd defecțiuni tehnice la motoare, iar maiorul Axel von Blomberg, trimis să coordoneze operațiunile acestei unități a Luftwaffe, va fi ucis, la aterizare, de un proiectil tras, din eroare, de antiaeriana irakiană. La 2 iunie, un batalion Gurkhas aerotransportat, ocupînd prin surprindere aeroportul de la Mossul, va captura, aici, mai mulți piloți germani, împreună cu aparatele lor.

Brigada din Palestina și celelalte întăriri britanice, după ce au despresurat rapid baza de la Habbaniya, vor determina, în continuare, dezorganizarea armatei irakiene și încetarea oricărei acțiuni ofensive din partea ei. La 29 mai, o delegație formată din notabilități irakiene, cunoscute pentru sentimentele lor probritanice — fiul lui Nuri Said, un fost prim ministru și aghiotantul regentului Abdulillah — sosiră la Hotel Imperial Airways, de la Habbaniya, fiind primiți de generalul Clark, pentru a solicita încheierea unui armistițiu care, odată acceptat, urma să intre în vigoare la miezul nopții. Bagdadul era evacuat la 1 iunie de armata irakiană, securitatea orașului urmînd să fie asigurată de patrule mixte de poliție arabo-britanice. Un

Generalul de Gaulle, împreună cu generalul Wilson, în preajma campaniei din Siria

rol important în vederea încheierii ostilităților îl jucase Glubb Pașa, comandantul Legiunii arabe, abilitat în negocieri cu localnicii și avînd ample legături printre personalitățile politice din regiune.

Regentul Abdulillah, împreună cu partizanii săi, va reintra a doua zi în capitală, instalînd un nou guvern ce se va angaja să „faciliteze prin toate mijloacele" activitatea armatei britanice în lupta ei împotriva Germaniei și Italiei. Dar, ținînd seama de atmosfera din țară, guvernul irakian, în fruntea căruia se afla acum Nuri Pașa Said, nu va declara război puterilor Axei decît la 13 ianuarie 1943.

Rașid Ali Gaylani, condamnat la moarte în contumacie, s-a refugiat, în iunie 1941, mai întîi în Turcia, apoi în Germania, iar, la sfîrșitul războiului, în Arabia Saudită și apoi în Egipt. El se va reîntoarce, în Irak, în toamna lui 1958. Acuzat de a fi pus la cale un complot, va fi arestat împreună cu doi colaboratori ai săi și condamnat la moarte. Dar sentința n-a fost executată, patru ani mai tîrziu fiind amnistiat.

Cît despre „careul de aur", care pierduse partida în mai 1941, el va avea un sfîrșit tragic. Cei patru colonei — Salah Eddin al Sabagh, Mahmud Salman, Fahmi Said și Naji Shahib —, organizatorii loviturii de stat anti-britanice, refugiați în Iran după eșecul acțiunii lor, vor fi, ulterior, extrădați, traduși în fața unei curți marțiale și executați.

„Afacerea irakiană" se încheiase, pînă la urmă, în favoarea Angliei. Dar pericolul ce plana peste pozițiile britanice din Orientul Mijlociu nu era încă înlăturat. Va urma, la rînd, Siria, Libanul și Iranul, iar, apoi, bătălia victorioasă a deșertului, pentru ca Londra să poată răsufla ușurată.

Episodul Saint Jean d'Acre

Sub aripile avionului cu însemnele lui Royal Air Force, coborînd la aterizare, se derula, impunătoare, panorama celui mai mare oraș de pe continentul african, cu sutele sale de minarete sfredelind albastrul cerului și cu linia verde a Nilului purtîndu-și, molcom, apele, prin mijlocul vechilor cartiere ale bătrînului Cairo, în drum spre apropiata sa resfirare în brațele și canalele celebrei delte. În stînga, la marginea nordică a capitalei de pe Nil, grupul celor trei piramide de la Giza, ale lui Keops, Khefren, Mikerinos, străjuite de silueta monumentală a Sfinxului — în umbra căruia se bătuseră, cîndva, armatele franceze de sub comanda lui Napoleon Bonaparte — sublinia măreția civilizațiilor antice ce împodobiseră, cu nestematele lor nemuritoare, străbunul pămînt al Egiptului.

În cabina avionului, sosit din direcția Khartum, un general în uniforma armatei franceze aștepta cu nerăbdare întîlnirea cu capitala egipteană, unde, în acea vreme, se concentraseră firele conducătoare ale tuturor operațiunilor militare aliate din zona Orientului Mijlociu. Generalul, de o statură impresionantă, comandase, la începutul celui de al doilea război mondial, cu grad de colonel, mai întîi regimentul 507 tancuri, apoi divizia a 4-a blindată franceză, care dăduse, în sectorul Abeville, o neașteptată lovitură înaintării Wehrmachtului hitlerist, pînă atunci puțin stînjenit în rapidul său marș pe solul martirizat al Franței. Ulterior, cu puțin timp înainte de încheierea armistițiului, proaspăt avansat general de brigadă, recunoscîndu-i-se calitățile și justețea ideilor sale privind ducerea modernă a războiului, fusese numit — e adevărat tardiv — subsecretar de stat la ministerul apărării din guvernul Paul Reynaud. Iar, în zilele sumbre ale lui iunie 1940, cînd negura deznădejdii se întindea peste Franța, trădată și lăsată pradă cotropitorilor naziști de spiritul capitulard al unei conduceri înspăimîntate și debusolate, glasul acestui general, înalt de statură, răsunase pe calea undelor, de la Londra, ca un adevărat clopot al speranței, chemîndu-i pe francezi să nu părăsească armele și să continue lupta oriunde s-ar fi aflat ei. Așa se născuseră forțele combatante ale „Franței Libere", în frunte cu generalul, atunci în vîrstă de 50 de ani, ce purta numele Charles de Gaulle, devenit foarte curînd simbolul renașterii franceze. Lui i se alăturase, la scurt timp de la istorica chemare, o serie de teritorii ale imperiului colonial francez: la 18 iulie 1940 și-au dat adeziunea autoritățile din Noile Hebride; în 26 august — Ciadul, la 27 — Camerunul; la 29 — Congo Mijlociu (Brazaville); la 30 — Oubangui; la 31 — Tahiti; la 9 septembrie — enclavele franceze din India (Pondichery, Karikal, Mahe, Chandernagor); la 24 septembrie — Noua Caledonie; între 27 octombrie — 12 noiembrie 1940, forțele „franceze libere" au ocupat Gabonul.

Cea mai mare parte a autorităților imperiului continuau să dea, însă, ascultare regimului de la Vichy, resemnat cu ideea înfrîngerii și alunecînd treptat spre o rușinoasă colaborare cu învingătorii hitleriști. Deocamdată, forțele militare naziste nu apăruseră în teritoriile de dincolo de mări, controlate de guvernul de la Vichy. Dar un asemenea pericol începea să se contureze și punctul nevralgic, spre jumătatea anului 1941, îl constituia regiunea Orientului Mijlociu, îndeosebi Siria și Liban, unde hitleriștii, ajunși în bazinul răsăritean al Mediteranei, puteau oricînd să-și instaleze un cap de pod. O astfel de perspectivă era extrem de gravă, deoarece aerodromurile de la Beirut, Rayak și Damasc se găseau doar la o oră și jumătate-două de zborul unui bombardier, pînă la Canalul Suez și Cairo. În plus, o debarcare a Wehrmachtului pe litoralul siro-libanez ar fi prins, între două focuri, întregul dispozitiv militar britanic din Orientul Mijlociu, ducînd, mai mult ca sigur, la lichidarea sa rapidă.

„Zburam către complicatul Orient cu o idee limpede — mărturisea generalul de Gaulle în Memoriile sale. Știam că aici, în vălmășagul unor factori încîlciți, se juca o partidă tare. Trebuia, deci, să luăm și noi parte la ea. Știam că, pentru aliați, cheia acțiunii era Canalul Suez și că pierderea lui echivalează cu abandonarea Asiei Mici și a Egiptului pe mîna Axei. Și, dimpotrivă, deținerea lor oferea aliaților posibilitatea de a acționa, într-o bună zi, de la Est spre Vest, asupra Tunisiei, Italiei și sudului Franței".

De Gaulle sosea, la Cairo, în ziua de 1 aprilie 1941, cînd generalul Archibald Wawell, „commander in chief Middle East" (comandantul șef al forțelor terestre din Orientul Mijlociu) nu-și mai vedea capul de griji. Cu o zi înainte, Rommel dezlănțuise prima sa ofensivă pe frontul din Libia; în Irak se produsese lovitura de stat anti-britanică a „careului de aur"; antenele Intelligence Service-ului din Balcani anunțau concentrări masive de trupe germane la frontierele iugoslave și grecești și iminența unei invazii naziste; bombardierele în picaj ale corpului 10 aerian al Luftwaffe, staționate în Sicilia, atacau fără întrerupere Malta și făceau aproape imposibilă trecerea oricărei nave britanice dinspre Gibraltar la Alexandria. Or, tocmai atunci, șeful „Franței Libere" venea la ei să discute un subiect complicat și nu prea agreat nici de militarii și nici de diplomații britanici: ralierea Levantului francez, aflat în acel moment sub controlul guvernului de la Vichy.

Comandamentul britanic de la Cairo, care avea și așa destule probleme greu de rezolvat, nu era deloc tentat de perspectiva deschiderii unui nou front în Orientul Mijlociu și prefera să se arate cît mai îngăduitor față de autoritățile vichyste din Siria și Liban, permițînd trecerea navelor lor de aprovizionare spre porturile Beirut și Lattakia. Iar diplomația britanică, considerînd că prezența Franței în Levant după destrămarea imperiului otoman fusese doar urmarea nefericită a unor concesii de conjunctură făcute de Londra la sfîrșitul primului

război mondial, nu avea deloc în vedere să accepte, în anul 1941, schimbarea unei administrații franceze șubrede cu alta de aceeași naționalitate avînd perspectiva de a dăinui la încheierea victorioasă a acestui război. Așa că insistențele lui de Gaulle, care venise la Cairo cu un plan detaliat de acțiune, se loviră aici de ezitări și tergiversări vădite, lăsînd să se deslușească intenții nefavorabile orientărilor „Franței Libere", britanicii continuînd jocul cu autoritățile vichyste din Levant și Djibouti (Somalia franceză).

Întors la Brazaville, principalul centru al „Franței Libere" pe continentul african, generalul de Gaulle ținu să dea un avertisment duplicității autorităților militaro-politice britanice, decizînd să retragă de la Cairo pe Înaltul Comisar francez pentru Orient, generalul Catroux. Fermitatea de care a dat dovadă de Gaulle în această afacere este exprimată clar în telegrama sa adresată de la Brazaville, în 12 mai, delegației „Franței libere" din capitala britanică: „Avînd în vedere politica negativă adoptată față de noi de englezi în ce privește Siria și Djibouti, am hotărît că generalul Catroux va trebui să părăsească Cairo, unde prezența unui Înalt Comisar nu mai este în prezent justificată".

Apropierea forțelor Reichului hitlerist de coastele Levantului, după încheierea campaniei din Balcani, și spectrul unei eventuale debarcări germane în Siria și Liban a condus însă la reconsiderarea poziției Londrei în această regiune. Patru zile mai tîrziu, de Gaulle trimitea o nouă telegramă delegației „Franței Libere": „Dat fiind schimbarea satisfăcătoare de atitudine a aliaților noștri englezi în legătură cu Siria și Djibouti, am aminat rechemarea generalului Catroux. Voi pleca în curînd la Cairo". Schimbarea fusese determinată de informația primită de centrala Intelligence Service-ului de la Cairo, conform căreia, la 12 mai, pe aerodromuri din Siria aterizaseră avioane ale Luftwaffe în drum spre Bagdad, unde „afacerea ira-

Damasc, iunie 1941. Generalul Catroux, delegatul generalului de Gaulle în Orientul Mijlociu, împreună cu generalul Legentilhomme, comandantul diviziei I ușoare a „Franței Libere", rănit cu cîteva zile înainte, în cursul unui atac aerian

kiană" nu fusese încă lichidată și se afla chiar în plină efervescență. În același timp, se aflase că autoritățile vichyste din Levant, la cererea Berlinului, trimiteau material de război spre frontiera irakiană. Armele erau destinate, evident, protagoniștilor loviturii de stat anti-britanice. Cerîndu-li-se explicații de către englezi, autoritățile franceze din Levant dădură un răspuns evaziv, fără a nega faptele, adăugind că, dacă vor primi ordin de la Vichy de a lăsa trupele germane să debarce, se vor supune ordinului. Generalul de Gaulle va remarca în Memoriile sale că aceasta „echivala cu a spune că ordinul era deja dat"; în plus, se aflase „că plajele pe care trebuia să debarce inamicul fuseseră dinainte stabilite".

Exacte sau doar prezumții, aceste ultime considerente au determinat o cotitură bruscă în atitudinea guvernului de la Londra, care se decise să adopte punctul de vedere al francezilor liberi, pregătind acțiunea în Siria și Liban. Un rol important în direcția respectivă l-au jucat și concesiile făcute lui Hitler de amiralul Darlan, șeful cabinetului de la Vichy, la întîlnirea cu dictatorul nazist, de la Berchtesgaden, în cursul căreia se presupunea că a fost abordată și problema unei eventuale prezențe germane pe teritoriile din Levant. Lucrurile luînd o întorsătură favorabilă, de Gaulle va sosi din nou în capitala egipteană, la 25 mai, pentru a pregăti și urmări direct acțiunea.

Înalt Comisar al Vichyului pentru Levant era, în mai 1941, generalul Henri Dentz, în vîrstă de 60 de ani, fost guvernator militar al Parisului în momentul ocupării capitalei franceze de către Wehrmachtul nazist. În decembrie 1940, mareșalul Petain numise în acest post din Orient pe Jean Chiappe, prefectul poliției pariziene, dar avionul care îl transporta pe acesta spre Beirut fusese doborît în largul insulei Creta, fără să se afle vreodată de cine. Îi urmase generalul Dentz, admirator fervent al mareșalului, un militar cu orizont îngust, fanatic al disciplinei față de autoritățile superioare. Ajuns în capitala libaneză, unde, în corpul ofițeresc și în aparatul administrativ, spiritul „gaullist" avea mulți adepți, Dentz se puse imediat pe treabă, făcînd „ordine" și expediind în Franța sute de militari și funcționari ce nu se împăcau cu politica capitulardă a Vichy-ului. Fără să fie filo-german, Dentz, după toate aprecierile istoricilor, ar fi fost gata să deschidă porțile trupelor hitleriste dacă superiorii săi i-ar fi ordonat, sau, invers, s-ar fi împotrivit cu toată fermitatea, dacă i s-ar fi cerut așa ceva. Forțele

sale însumau, în acel moment, 27 de batalioane, majoritatea militari de profesie — legiunea străină, trupe coloniale, unități indigene etc., în total peste 30 000 de oameni, susținuți de 84 tunuri, 90 care de luptă și 90 de avioane de diferite tipuri. Sprijinul naval era, însă, insignifiant: două contratorpiloare și trei submarine.

Generalul de Gaulle, sperind ralierea celei mai mari părți a armatei lui Dentz în cursul acțiunii din Siria și Liban, considera, însă, că acest lucru nu se va produce decît în cazul în care Marea Britanie și „Franța Liberă" vor alinia, încă de la început, forțe net superioare. Altfel, exista riscul ca acțiunea să se transforme într-un război singeros, în care se vor înfrunta francezii lui Dentz, francezii liberi și britanicii. Ceea ce, pînă la urmă, s-a și întîmplat.

Comanda militară a acțiunii a fost încredințată generalului Wilson, șeful forțelor aliate din Palestina și Transiordania, care dispunea, pentru operațiunea proiectată, de divizia a 7-a australiană (cu două brigăzi), de brigada a 5-a indiană și de divizia I ușoară a „Franței Libere" — în total 15 batalioane, 40 de tunuri, 12 care de luptă, 70 de avioane. În schimb, forța navală de sprijin era net superioară (trei crucișătoare și șase distrugătoare). Cu cîteva zile mai înainte, colonelul francez Collet, venind din Siria, trecea frontiera emiratului Transiordaniei, aducînd ca întărire diviziei I (ce număra 5 400 de oameni sub comanda generalului Le-

Soldați francezi din trupele lui Denz trimiși să moară în deșertul sirian, pentru o cauză ce nu era a lor

gentilhomme) escadroanele sale de cerchezi (populație musulmană minoritară din Orientul Mijlociu, originară din Caucaz, de unde a emigrat în secolul 19) — în total 36 de ofițeri, 65 subofițeri și 352 cavaleriști, hotărîți să se ralieze „Franței Libere".

La 8 iunie 1941, comandamentul forțelor franceze libere comunica din Cairo: „În cooperare cu aliații noștri britanici, trupele noastre au intrat, în această dimineață, în Siria și Liban". Totodată, generalul Catroux, delegat al generalului de Gaulle pentru Orientul Mijlociu, dădea, în numele acestuia, a proclamație de independență a statelor din Levant — Siria și Liban. Desfășurînd o largă campanie propagandistică, radio Cairo transmitea apeluri după apeluri francezilor din Levant, îndemnîndu-i să se alăture cauzei aliaților, iar aviația lansa nori de manifeste deasupra trupelor franceze din Siria și Liban. Dar generalul Dentz și ofițerii de sub comanda sa, dînd o interpretare eronată disciplinei și onoarei militare, hotărîseră să rămînă credincioși mareșalului Petain și regimului său de la Vichy, conducînd astfel la o tragică confruntare între soldați francezi aflați în tabere diferite. Un război în toată regula începea în vara lui 1941, în Levant...

Generalul australian Lavarak, responsabilul operațiunilor terestre, își împărți forțele în două grupe: una franco-britanică (divizia I franceză și brigada a 5-a indiană) urma să-și desfășoare acțiunea în Siria, în timp ce brigăzile 21 și 25 australiene aveau ca misiune un atac pe două axe în Liban, înaintarea pornind simultan în dimineața zilei de 8 iunie. De fapt, ostilitățile începuseră ceva mai înainte: de trei săptămîni, aviația britanică ataca aerodromurile din Siria și Liban pe care staționaseră, în pasaj, avioane ale Luftwaffe. Primii răniți ai războiului din Levant au fost militari francezi din trupele de întreținere ale aerodromurilor și servanți de la antiaeriană; primii morți — membrii echipajului unui bombardier britanic interceptat în apropiere de Alep și doborît de aviația de vînătoare franceză.

Între 8 și 15 iunie, trupele aliate înaintară pe tot frontul, întîmpinînd, însă, o rezistență care le întîrzia deplasarea. Brigada a 21-a australiană, ce avea ca misiune ocuparea șoselei litoralului libanez, progresa extrem de lent; cu tot sprijinul primit prin tirul puternic al crucișătoarelor și distrugătoarelor lui Royal Navy, brigăzii i-au trebuit 30 de zile ca să parcurgă 120 de kilometri, de la Haifa, de unde plecase, pînă la porțile Beirutului. Brigada a 25-a australiană fusese oprită în partea de mijloc a sudului Libanului, în zona Marjayoun — Nabatieh. În Siria, brigada a 5-a indiană și divizia I ușoară a „Franței Libere" înaintau dinspre sud și sud-vest pe axele șoselelor Deraa — Damasc (100 km) și Kuneitra — Damasc (65 km), avînd ca prim obiectiv ocuparea capitalei siriene. Dar, la 15 iunie, trupele generalului Dentz, susținute de aviație, declanșară o contraofensivă pe tot frontul sirian, provocînd pierderi însemnate aliaților. Cartierul general al diviziei I ușoare suferi trei atacuri aeriene în aceeași zi și însuși generalul Legentilhomme fu rănit, continuînd însă să-și conducă trupele. Conștienți de pericolul situației, britanicii își luară atunci riscul să retragă brigada a 16-a australiană de pe frontul din Egipt — unde, nici acolo, lucrurile nu mergeau prea bine — pentru a o trimite în Siria, spre a evita o eventuală respingere dincolo de frontiere, de unde începuseră operațiunile militare. La 21 iunie, „Legiunea arabă" a lui Glubb Pașa și elemente motorizate ale diviziei I de cavalerie britanică, venind din Irak, pătrundeau în Siria, înaintînd pe direcția Pal-

Soldați africani din divizia I a „Franței Libere" înaintînd în sudul Siriei

myra, la nord-est de Damasc și amenințînd, astfel, din flanc, pozițiile trupelor vichyste care opuneau rezistență forțelor franceze libere, ajunse în capitala siriană. (Un episod straniu l-a constituit, în acel moment, apariția, nu se știe de unde, a unui bombardier german, care a aruncat patru bombe la întîmplare asupra Damascului). Ceva mai tîrziu, alte trupe britanice (divizia a 10-a indiană venită de la Bagdad) ocupau nordul Siriei tăind retragerea armatei lui Dentz spre frontiera turcă. Acesta, dat fiind atacul concentric la care erau supuse trupele sale, a fost silit să ceară armistițiu.

În urma negocierilor desfășurate între 9 și 14 iulie, la Saint Jean d'Acre (Palestina), războiul din Levant lua sfîrșit. Generalul Dentz, care primise ordine exprese de la Vichy de a nu trata cu forțele „Franței Libere", transmise Marii Britanii mandatul asupra țărilor din Levant, obținînd repatrierea militarilor și civililor de sub comanda sa în Franța, pe navele franceze ce aveau să-i fie puse la dispoziție. În scurt timp, 37 563 de persoane părăseau Levantul, îndreptîndu-se spre porturile franceze din metropolă. Printre ele se afla și generalul Henri Dentz, a cărui obtuzitate condusese la vărsarea sîngelui francez de către francezi. Judecat în 1945 și condamnat la moarte, pedeapsă preschimbată ulterior în detențiune pe viață, Dentz avea să decedeze, la scurt timp, în închisoarea Fresnes din Paris.

Politica britanică, nutrind de mult dorința de a-și exercita dominația asupra Siriei și Libanului, considera că, facilitînd repatrierea membrilor fostei autorități militare și civile franceze, îl va lipsi pe generalul de Gaulle de personalul calificat necesar viitoarei administrații. Dar era clar că acordul de la Saint Jean d'Acre și modul său de aplicare nu puteau fi acceptate de generalul de Gaulle, și britanicii trebuiră, pînă la sfîrșit, să semneze, împreună cu francezii liberi, la 25 iulie, un act interpretativ care reglementa relațiile franco-britanice în Levant. Utilizînd personalul pe care-l avea la dispoziție, generalul de Gaulle și-a asumat toate responsabilitățile mandatului privind Siria și Libanul, executarea sa încredințînd-o generalului Catroux, delegat al său pentru Orientul Mijlociu.

Pînă la urmă, 127 de ofiţeri şi 6 000 subofiţeri şi soldaţi din fosta armată a lui Dentz (a cincea parte a efectivului) se alăturară generalului de Gaulle. De asemenea, la scurt timp, au fost reconstituite unităţile siriene şi libaneze, totalizînd 290 de ofiţeri şi 14 000 soldaţi.

Bătălia pentru Levant luase sfîrşit prin victoria aliaţilor care, operînd rapid, îi împiedicaseră pe hitlerişti să intervină şi să se instaleze în regiune cu sprijinul regimului de la Vichy, şi să transforme Siria şi Libanul într-un eventual cap de pod pentru planurile lor expansioniste de viitor. Dar acest război de 36 de zile, în care francezii luptaseră împotriva francezilor, provocase pierderi sîngeroase de o parte şi de alta: trupele de sub comanda lui Dentz aveau 1 066 de morţi şi 5 400 de răniţi; numărul morţilor şi răniţilor din rîndurile trupelor aliate se ridica la 3 740, dintre care 1 160 australieni, 1 900 englezi şi indieni şi 650 francezi liberi. La 14 iulie, în momentul încheierii operaţiunilor militare din Siria şi Liban, generalul de Gaulle, vorbind despre participarea noii armate a „Franţei Libere" pe cîmpurile de bătălie din Africa şi Levant, declara: „În Siria, această armată a susţinut lupte nu mai puţin dure, dar infinit mai dureroase. Echivocul creat de Vichy a trebuit să fie tranşat cu sabia. Lupta nemiloasă care ne-a fost impusă era necesară. Dar noi nu putem să ne bucurăm de succesul obţinut împotriva fraţilor noştri. Chiar şi după victorie, vom continua să purtăm doliu pentru cei ce au căzut în Siria, fie că aceştia au luptat în rîndurile noastre, fie în cele ale adversarilor, victime ale trădării cîtorva oameni care au sacrificat Franţa pentru a-l servi mai bine pe Hitler".

Patrule de meharişti ai armatei regimului de la Vichy, însărcinată cu protejarea instalaţiilor petroliere din zona portului libanez Tripoli, survolată de un biplan al forţelor proprii

Trupele aliate au rămas în Siria şi Liban pînă la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial. Ele au avut misiunea să întărească flancul frontului din Africa de nord pînă la zdrobirea completă a armatei fasciste germano-italiene pe acest continent, asigurînd, în continuare, pînă la izgonirea hitleriştilor din Balcani, controlul bazinului răsăritean al Mediteranei. Evacuarea ultimilor soldaţi francezi din această regiune, în 1946, a consfinţit independenţa completă a tinerelor state din Levant — Siria şi Liban. Retragerea acestora din Siria şi Liban avea, însă, să întîrzie, în ciuda promisiunilor anterioare, fapt ce a dat naştere la mari frămîntări în rîndurile populaţiei autohtone care dorea o independenţă reală. La 26 noiembrie 1941, generalul Cartoux, noul Înalt Comisar francez, declara, în numele „Franţei Libere", recunoaşterea deplină a independenţei Siriei şi Libanului. După această declaraţie, independenţa celor două state din Levant a fost recunoscută imediat de Marea Britanie, S.U.A., U.R.S.S., cît şi de o serie de ţări arabe şi asiatice. Trecerea puterii în mîinile autorităţilor naţionale s-a tergiversat, conducînd la grave disensiuni între autorităţile franceze şi forţele politice locale. Astfel, în Liban, administraţia militară franceză, pentru a tranşa lucrurile în favoarea sa, a organizat la 11 noiembrie 1943 o lovitură de forţă arestînd pe noul preşedinte ales al ţării, împreună cu guvernul său. Dar, în urma unor uriaşe manifestaţii de protest ale maselor populare libaneze, autorităţile franceze au fost nevoite să cedeze şi să elibereze conducerea tînărului stat, la 22 noiembrie 1943, dată intrată, de atunci, în istoria Libanului ca sărbătoarea independenţei naţionale. O situaţie oarecum similară s-a produs la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial în Siria, ajungîndu-se pînă la bombardarea Damascului, la 29 mai 1945, de către artileria franceză. Şi în acest caz, autorităţile militare franceze au trebuit să cedeze în faţa unităţii şi voinţei de independenţă a poporului sirian. La 17 aprilie 1946, ultimul soldat francez părăsea teritoriul sirian, şi acea dată a devenit ziua naţională a noii Sirii independente. Evacuarea completă a trupelor franceze din Liban s-a încheiat la 31 decembrie 1946.

*
* *

În vara lui 1941, după lichidarea „afacerii irakiene" şi sfîrşitul campaniei militare desfăşurate în Siria şi Liban, poziţiile britanice din Orientul Mijlociu se întăriseră considerabil,

permițînd concentrarea forțelor pe frontul din Africa de Nord. Rămăsese încă de rezolvat defecțiunea iraniană care se agrava tot mai serios, printr-o adevărată invazie de agenți naziști la Teheran. Defecțiunea iraniană căpătase proporții deosebite în condițiile războiului declanșat de Hitler împotriva Uniunii Sovietice și ale înaintării armatelor sale spre Caucaz. Ea tăia astfel legătura dintre sovietici și aliații lor britanici în zona Orientului Mijlociu, împiedicînd transporturile de echipament militar destinate Uniunii Sovietice prin Oceanul Indian, Golf și pe calea ferată Transiraniană-Caspică.

De comun acord, britanicii și sovieticii hotărîră să pătrundă simultan în Iran, pentru a pune capăt activităților îndreptate împotriva lor. Ei prezentară șahului, la 5 august, o notă cerîndu-i expulzarea agenților germani, închiderea oficiilor diplomatice ale puterilor Axei, încetarea activităților împotriva aliaților. Neprimind un răspuns satisfăcător, guvernul sovietic, bazîndu-se pe tratatul de alianță încheiat în 1921, care-i dădea dreptul să intervină „în cazul în care această țară n-ar fi putut să-și apere singură neutralitatea", trimise trupe pe teritoriul Iranului. Două coloane motorizate sovietice înaintară din nord – una de-a lungul țărmului caspic, cealaltă din dreptul frontierelor turce spre Tabriz. Concomitent, din sud, două coloane britanice, pătrunzînd în Iran sub comanda generalului Quinan, ocupară porturile de la Golf și regiunea petrolieră, îndreptîndu-se în continuare spre Teheran. La sfîrșitul lui august, începutul lui septembrie, sovieticii și englezii făceau prima joncțiune mai importantă, la Kazvin. Două săptămîni mai tîrziu, șahul abdica în favoarea fiului său Mohamed Reza Pahlavi. Un tratat anglo-sovietic-iranian a fost negociat atunci, stabilindu-se condițiile prezenței armatelor aliate pe teritoriul Iranului pentru întreaga perioadă a războiului.

Pericolul potențial al infiltrării hitleriste, ce planase, în tot acest timp, asupra pozițiilor britanice din Orientul Mijlociu, avea să fie complet înlăturat odată cu debarcarea anglo-americană în Africa de nord, în noiembrie 1942, și zdrobirea lui Afrika Korps a lui Rommel prins între două focuri, care, însă, în iunie-iulie, mai avusese încă puterea să dea mari emoții comandamentului britanic de la Cairo, blindatele naziste ajungînd pînă aproape de Alexandria, în cursul unei vijelioase ofensive.

Bătălia Levantului era încheiată. Vor urma marile bătălii eliberatoare de pe diferitele fronturi ale Europei, ce vor lua sfîrșit în mai 1945, odată cu capitularea Germaniei naziste.

Crăciun Ionescu

(fragment din cartea „Furtună deasupra Orientului" în pregătire pentru Editura Politică)

1000+1

După 47 de ani

Poetul spaniol Federico García Lorca a fost împușcat, împreună cu doi toreadori și un învățător, în zorii zilei de 19 august 1936 — potrivit revelațiilor făcute, după 47 de ani, de un martor ocular, José Roldán, care s-a decis să relateze faptele, în cadrul unui interviu acordat revistei spaniole „Cambio 16". Sînt clarificate astfel numeroasele necunoscute ce planau asupra morții marelui poet și care, pînă acum, nu fuseseră lămurite, în ciuda investigațiilor făcute de istorici din lumea întreagă.

José Roldán povestește că, la 19 august 1936, dimineața devreme, primise însărcinarea să ducă, din partea guvernului militar din Granada, în localitatea Viznar, din apropiere, un plic, pe care să-l predea urgent comandantului de sector și să se întoarcă la garnizoană cu un om, ce urma să fie eliberat. Însoțit de o persoană despre care știe doar că „se numea Blanco și că a murit apoi pe frontul de la Madrid", Roldán s-a dus cu motocicleta la Viznar, unde, cînd a ajuns, a auzit împușcături. „Sînt exerciții de tir ale falangiștilor" — i-a explicat un ofițer. Cum comandantul de sector, căpitanul Nestares, nu era în biroul său, Roldán și Blanco s-au dus să bea un coniac la restaurantul din apropiere și, pe drum, au auzit, din nou, împușcături. „Se lumina de ziuă. Ne-am uitat la ceas: era 7 fără un sfert — povestește Roldán. Ne deplasam încet cu motocicleta cînd, deodată, am văzut, în mijlocul drumului, la o curbă, patru trupuri lungite și cîțiva oameni ce se ascundeau în umbră. Țineau în mîini măciuci, așa cum purtau gărzile de asalt" (corp de poliție de pe vremea celei de a II-a republici spaniole). „La început — continuă Roldán — nu mi-am dat seama că, între cei patru, se află și García Lorca. I-am recunoscut doar pe cei doi toreadori, Galadi și Cabezas, doi «banderilleros» celebri în Granada. Unul dintre ei avea brațele legate cu sîrmă de cele ale lui García Lorca. Celălalt toreador era legat de piciorul de lemn al celei de a patra persoane", identificată, apoi, drept profesorul Don Dioscoro.

Roldán, care, la vremea aceea, avea 19 ani, declară că relatarea sa este reală: „E ca și cum — explică el — mi s-ar fi gravat cu foc în memorie".

Certitudinea că, între cadavre, se afla și cel al lui García Lorca, Roldán a avut-o la bodegă, în timp ce-și bea coniacul. Cînd au revenit la postul de poliție, comandantul tot nu sosise. Atunci, Blanco i-a spus: „Să ne întoarcem la Granada, omul pe care trebuia să-l luăm cu noi este acum mort"...

DICTIONAR ... de materii prime

W. SLAVU-83

manganul

Principalul consumator de mangan este industria siderurgică. Spre deosebire de fier, însă, manganul — rudă apropiată, de altfel, a acestuia — nu are un rol de sine stătător. El „înnobilează" oțelul, fiind, deci, un metal tipic destinat aliajelor. Cu ajutorul manganului, oțelurile devin mai dure, mai rezistente la coroziune, se lasă mai ușor forjate și sudate. Manganul contribuie, ca un nici alt adaos, în procesul de elaborare a oțelului, la desulfurare și dezoxidare, devenind, din acest punct de vedere, aproape indispensabil.

Nouă zecimi din totalul producției de mangan revine metalurgiei. Dar sînt înnobilate, cu ajutorul său, și metalele neferoase, spre exemplu aluminiul, magneziul sau cuprul. Compoziții pe bază de mangan se găsesc, de asemenea, în rezistențele aparatelor electronice de precizie și în baterii, în soluțiile pentru developarea peliculelor fotografice, în coloranți, medicamente și, nu în cele din urmă, în produse ceramice și de sticlă.

Piroluzita — cel mai important minereu de mangan — era cunoscută încă din antichitate. Adăugată la topirea sticlei, era folosită pentru limpezirea acesteia și pentru a-i conferi anumite nuanțe de culoare.

Manganul și-a primit, însă, actualul nume abia în 1808, anul în care a fost descoperit magneziul. Încă înainte, C.W. Scheele a arătat că piroluzita nu conține fier, cum se credea, ci un element nou, necunoscut. În 1774, suedezul I.G. Gahn a reușit, primul, să separe, în laborator, manganul — un metal dur, casant, ușor solubil în acizi și, cum s-a constatat mai tîrziu, otrăvitor. În stare pură are culoare alb-argintie; cu impurități — are culoarea fierului; în contact cu aerul devine cenușiu, cîteodată chiar multicolor. Se găsește numai în combinații, cel mai adesea ca o componentă auxiliară a altor roci metalifere.

În 1860 au fost topite într-un furnal, pentru prima oară împreună, mangan și fontă. Și astăzi, cel mai adesea, manganul nu este adăugat direct la topirea oțelului, ci, în prealabil, se obțin aliaje de mangan și fontă, acestea fiind, apoi, combinate cu oțelul. Dintre aceste aliaje, cel mai răspîndit este feromanganul. În producerea lui s-au specializat, îndeosebi, Franța și Norvegia, ele deținînd primul loc în exportul mondial de feromangan, deși îl realizează pe baza materiilor prime importate.

Anual, în lume sînt extrase circa 29 milioane tone de minereu de mangan, cantitate ce întrece cu mult pe cele înregistrate la alte metale de aliaj. Extrag această prețioasă rocă peste 30 de state; totuși, două dintre ele — Uniunea Sovietică și, la o diferență sensibilă, Republica Sud-Africană — dețin două treimi din producție și peste patru cincimi din rezervele mondiale. Sînt, de asemenea, mari producători de minereu de mangan Brazilia, Gabon, Australia, India și China (fiecare cu peste un milion tone anual), Mexic, Ghana, S.U.A., Maroc și Ungaria.

Rezervele continentale de mangan sînt apreciate la aproximativ 2 miliarde tone — ceea ce ar putea satisface nevoile industriale pînă în secolul următor.

Rezervele marine încep să fie, de asemenea, luate în considerare. Ceea ce a înaripat, pe acest plan, fantezia experţilor în materii prime a fost descoperirea, în adîncul oceanelor, a nodulilor metalici. De fapt, acele obiecte de formă ciudată, cel mai adesea elipsoidală, de culoare negru-brună, ce conţin, în concentraţie diversă, metale, sînt denumite şi noduli de mangan, datorită procentului ridicat deţinut din acest element.

În urmă cu aproximativ 100 de ani, cercetători britanici au descoperit, întîmplător, cîteva exemplare de noduli de mangan. Au devenit curiozităţi ale muzeelor. Abia metodele moderne de explorare marină au permis să se constate, la faţa locului, că aceşti noduli se află răspîndiţi pe nisipul celor mai mari adîncimi din Pacific, asemănător cartofilor pe ogor, în momentul recoltării. Cantitatea nodulilor de mangan variază între 0,5 şi 25 kilograme pe metrul pătrat, în unele cazuri poate atinge 100 kg/mp. Iar totalul suprafeţei „semănate" cu asemenea „cartofi" în Pacific se ridică, potrivit estimărilor, la 2,5 milioane kmp!.

Provenienţa nodulilor de mangan nu este încă satisfăcător explicată. Se presupune că, în decursul a milioane de ani, în jurul unui nucleu dur, respectiv al unei sfărîmături de rocă vulcanică, ori — ocazional — a unui dinte de rechin, s-a depus treptat, în straturi subţiri, o crustă metalică.

În afară de mangan (între 15 şi 30 la sută), nodulii conţin fier (5 pînă la 15 procente), ca şi — în procente mici — o serie de neferoase ca nichel (circa 1,4 la sută), cupru (circa 1,2 la sută) şi cobalt (0,25 la sută). Tocmai acestea din urmă contribuie la sporirea interesului pentru nodulii de mangan, deoarece dobîndirea lor din resurse continentale rămîne, în continuare, complicată şi costisitoare. Deja prin tehnologii actuale, spre exemplu, s-ar putea extrage, anual, din nodulii de mangan circa 7 000 tone de cobalt, cifră ce reprezintă o pătrime din actuala producţie mondială.

Nici dimensiunile şi nici gradul de valorificare al acestei bogăţii submarine nu pot fi încă, decît în limite extrem de largi, evaluate. Se consideră, astfel, că, pe fundul mărilor şi oceanelor, ar aştepta să fie exploatate de om cam un miliard de tone de minereuri metalifere.

Nodulii de mangan se „hrănesc" din cantitatea inimaginabilă de circa 50 000 miliarde tone de minerale dizolvate în apa mării, şi întregită permanent fie prin erupţiile vulcanilor submarini, fie prin ceea ce transportă rîurile şi fluviile în mare. În orice caz, va mai dura pînă ce aceste bogăţii vor putea fi valorificate la scară industrială.

lemnul

Spre deosebire de petrol sau de oţel, lemnul nu este un favorit al publicităţii. Se pare că îi lipseşte aspectul dramatic. Resursele de bogăţii fosile şi minerale se epuizează într-o perioadă mai scurtă sau mai lungă; în ceea ce priveşte lemnul însă, rezervele, în principiu, se reînnoiesc continuu. Şi apoi, cu lemnul sîntem mai obişnuiţi decît cu alte materiale. Această materie primă ne-a fost la îndemînă încă de la începuturi. Prima roată, care marchează şi startul progresului tehnic al umanităţii, a fost discul rezultat din tăierea transversală a trunchiului unui copac. Lemnul a rămas, peste secole, pînă în zilele noastre, parte componentă a sculelor elementare — topoare, tîrnăcoape, ciocane etc.

Iniţial, lemnul a fost folosit drept combustibil. Cu 150 de ani în urmă, în Europa Centrală era ars 85 la sută din totalul lemnului doborît. Pentru asigurarea combustibilului, au fost despădurite, în decursul timpului, regiuni întinse. Zone geografice întregi s-au transformat în stepe, în terenuri acoperite de pietriş sau chiar în deşerturi nisipoase, deoarece nu mai existau pădurile care reglau conţinutul de apă al solului. Fireşte, au fost tăiate păduri şi pentru a se cîştiga mai mult ogor şi mai multă păşune.

Era utilizării productive a lemnului a început odată cu industrializarea, îndeosebi odată cu creşterea rapidă a necesităţilor de lemn în industria constructivă, a mobilei şi a ambalajelor. Acum, peste 90 la sută din lemnul tăiat din păduri este dirijat în diverse ramuri ale economiei. În pofida presupunerilor uzuale, numărul produselor industriale din lemn sporeşte continuu: în urmă cu două decenii, acesta era de 4000; astăzi, el se ridică la peste 15 000.

Economia mondială „înghite", într-adevăr, tot mai mult lemn. În 1983, cantitatea de lemn doborîtă din păduri a înregistrat în jur de 2,50 miliarde metri cubi; în urmă cu două decenii, cifra se situa abia cu ceva peste un miliard şi jumătate de metri cubi. 50 la sută din totalul de lemn luat pădurilor este folosit în scopuri industriale. Restul este folosit, şi astăzi încă, fie pentru încălzire, fie pentru gătit.

În ceea ce priveşte domeniile de utilizare industrială a lemnului, modificările sînt rapide. Pentru traversele de cale ferată şi pentru stîlpii de susţinere a firelor electrice sau telefonice, spre exemplu, se foloseşte din ce în ce mai mult betonul. Nici pentru şarpantele acoperişului sau duşumele nu se mai recurge, în mare măsură, la lemn. În construcţia de vehicule şi de nave mai ales, dominant este acum metalul. Industria de ambalaje se orientează tot mai mult spre recipiente de aluminiu sau din tablă de oţel, în locul lăzilor de lemn. Şi în minerit, în susţinerea galeriilor, ca şi în alte sectoare, lemnul este înlocuit, treptat, de metal. În schimb, industria celulozei şi hîrtiei consumă din ce în ce mai mult lemn.

DICTIONAR ... de materii prime

Inițial, hîrtia se fabrica din zdrențe. La mijlocul secolului trecut, saxonul Weber Keller a avut geniala idee de a înlocui scamele textile cu talaș fin. Hîrtia rezultată era sfărîmicioasă și se îngălbenea repede. Curînd însă s-a reușit ca din lemnul folosit să fie extras, pe cale chimică, ligninul, substanță ce cauza defectele menționate.

În prezent, industria de hîrtie și celuloză consumă numai în Europa (fără URSS) circa 16 la sută din producția de lemn; industria construcțiilor, ca și cea a ambalajelor, întrebuințează cam o pătrime, iar industria mobilei aproximativ opt procente. Prognozele vorbesc însă de o creștere de 4—5 ori pînă în 1985 a necesităților consumului de lemn pentru producerea hîrtiei și celulozei.

Locul întîi în rîndul țărilor producătoare de lemn este deținut de Uniunea Sovietică. Din pădurile ei se extrage peste o cincime din cantitatea de lemn folosit în economia mondială. Urmează SUA (19 la sută din producția de lemn), China și Brazilia (cîte 10 procente fiecare), Canada (6 la sută). Marii producători de lemn sînt, după cum se vede, statele deținînd teritorii foarte mari. Cele cinci țări menționate acoperă circa două treimi din necesarul mondial de această materie primă. O cincime din necesar este satisfăcută de alte 11 țări: Nigeria, Suedia, Japonia, Finlanda, Franța, Tanzania, R.F. Germania, Columbia, România, Etiopia și Sudan. Japonia (la mare distanță), SUA și RFG se numără, alături de Marea Britanie, Italia și Olanda, și printre marii importatori de lemn, deși producția proprie este considerabilă.

În cadrul producției mondiale de materii prime, lemnul ocupă locul trei, după cărbune și petrol. Fapt cert, el va juca și în viitor un rol important în economie, cu atît mai mult cu cît, așa cum se menționa anterior, este o materie primă regenerabilă. Din punct de vedere tehnic, satisfacerea necesarului de lemn pe plan internațional nu ridică, nici pentru o perspectivă mai îndepărtată, probleme. În momentul de față, spre exemplu, uriașe zone împădurite de pe Terra nu sînt utilizate pentru obținerea lemnului. În plus, noile tehnologii pentru refolosirea deșeurilor fac estimările și mai optimiste. Dificultățile provin — și ele nu sînt mărunte, dimpotrivă — din lezarea tot mai frecventă a funcțiilor ecologice ale pădurilor.

N. SLAVU. 85

lîna

Coloana vertebrală a producției și comerțului cu lînă este cel de-al cincilea continent: Australia acoperă circa o jumătate din livrările internaționale cu această materie primă.

Se presupune că lîna își va pierde din importanță tot mai mult, înlocuită fiind de fibra sintetică. Statisticile întăresc această impresie. Astfel, rata revenită lînei din totalul materiilor prime pentru textile se ridică la abia 6 procente, comparativ cu peste 52 de procente cît revine fibrei sintetice și 28 procente — bumbacului. Dar — atenție! — în chiar ramura cheie a sectorului textil, respectiv în industria confecțiilor, lîna a devenit din nou — cu o pondere de aproximativ 50 la sută — materia primă favorită. Aceasta, în primul rînd, datorită calităților sale specifice. Firele de lînă pot fi întinse, fără să se rupă, cu pînă la 30 procente din lungimea lor. Apoi, celulele din care sînt formate se pot îmbiba de apă — din atmosferă sau de la corpul uman — cu pînă la o treime din greutatea lor, fără să se simtă, totuși, jilave, la pipăit; în schimb, cedează căldură. Același lucru se întîmplă, însă, și invers: căldura este preluată de către firele de lînă și transmisă umiditatea, totul în concordanță cu temperatura exterioară. Într-un cuvînt, lîna reglează transpirația pielii omului, acționînd ca o veritabilă instalație de climatizare. Din acest punct de vedere, fibrele obținute pe cale chimică sînt net inferioare, lîna rămînînd în industria confecțiilor o materie primă indispensabilă.

Lîna este cel mai vechi material filabil cunoscut de om. În mitologia greacă se vorbește deja despre ghemul de lînă: cu ajutorul lui, viteazul Tezeu a putut să se reîntoarcă din peștera-labirint a minotaurului, după răpunerea acestuia. De asemenea, tabele scrise ale babilonienilor relatează despre „turme întinse de oi" în Orientul Apropiat. Se presupune, de altfel, că Ninive a fost prima piață de licitație a lînei.

Nu se mai știe precis cine (maurii sau venețienii) au aclimatizat, în Spania, oaia merinos, originară din Asia Mică și extrem de căutată pentru lîna sa cu firul scurt,

dar extrem de fin. În orice caz, comerțul cu lîna merinos s-a dovedit atît de profitabil, încît granzii spanioli au încercat să-și asigure monopolul asupra acestuia. Cine încerca să scoată din Spania oi merinos era pasibil de... pedeapsa cu moartea. Abia în 1723 a consimțit Madridul să ajute Suedia la organizarea unei mici crescătorii de oi merinos. Dar și după aceasta, la curțile europene era socotit un gest de mare favoare, și nu unul ofensator, trimiterea în dar, de către coroana spaniolă, a unui... berbec merinos. Și astăzi, creșterea berbecilor din această rasă este extrem de bine cotată.

Un alt stat european care a început de timpuriu și la scară mare să se ocupe de creșterea oilor a fost Anglia. Aici a fost, însă, dezvoltată o altă rasă — Lincoln, respectiv Leicester, oaie a cărei lînă are firul lung, însă gros și puțin încrețit. Crescătorului Samuel Marsden i-a reușit, la începutul secolului al XIX-lea, încrucișarea oilor merinos și Leicester. Oaia Crossbreds, rezultată din încrucișare, îmbină caracterele ambelor rase. Creșterea oilor a condus la rezultate din ce în ce mai bune, cantitatea de lînă obținută la un tuns ajungînd să sporească, în unele centre, de la media de un kilogram, la cea de peste cinci kilograme. Dar lîna, așa cum e luată de pe oaie, își pierde la spălat aproximativ jumătate din greutate, înainte deci de a fi preluată pentru a deveni ceea ce se numește, în limbajul curent, „lînă pură".

Deținînd peste o pătrime din producția mondială de lînă, Australia se află, la mare distanță, pe primul loc al listei țărilor producătoare de această prețioasă materie primă. Cele 29 de oi, care au rămas, în 1788, împreună cu cei 750 de deținuți abandonați la Sidney, sînt strămoșii imenselor turme care, între timp, au populat cel de-al cincilea continent. Reversul medaliei îl reprezintă faptul că o mare parte din vegetație, atît de importantă pentru apele freatice și climă, a fost distrusă tocmai de turmele producătoare de lînă.

Creșterea oilor a găsit în Australia cele mai bune condiții de dezvoltare. Au fost, însă, și momente de puternice regrese. La începutul secolului al XIX-lea, pe continent s-a răspîndit „epidemic" o plantă decorativă importată — cactusul. El a „asfixiat" păduri, ogoare și pășuni, trebuind 50 de ani pentru a se putea pune capăt (printr-o larvă de molie ce-și lua hrana din cactus, distrugîndu-l) acestei „invazii". Pierderile suferite de crescătorii de oi în această lungă perioadă au fost, se înțelege, considerabile. La fel s-a întîmplat și cînd s-a trecut la importul masiv de iepuri, pentru organizarea de vînători. Distracția i-a costat, din nou, scump pe australieni, deoarece micile rozătoare s-au înmulțit într-o asemenea măsură, încît au periclitat hrana oilor: 10 iepuri ingurgitau aceeași cantitate de iarbă ca și o oaie. A trebuit să se recurgă la răspîndirea, pe cale artificială, a unei maladii specifice iepurilor, în vederea distrugerii lor.

În afara Australiei, U.R.S.S., Noua Zeelandă, Argentina și Africa de Sud reprezintă principalele surse de aprovizionare pentru industria lînei.

Rubrică realizată de
Vasile Crișu

1000+1

Nazca

Celebrele linii Nazca, din sudul Peru-ului, au fost desenate între secolul VIII î.e.n. și secolul V e.n. și sînt inspirate de cultul apei — susține arheologul italian Giuseppe Orefici. Specialist în arta rupestră și în culturile vechi peruane, Orefici este de părere că există legături între aceste linii și cultul fertilității și al apei, precum și raporturi între desenele geometrice și mișcările Lunii și Soarelui. Arheologul italian își fundamentează teoria pe studiul evoluției ceramicii Nazca și al resturilor arheologice găsite în pampa, în apropiere de marile linii desenate pe sol, la 400 kilometri sud de Lima. Cultura Nazca este celebră prin necropolele sale, precum și prin liniile trasate pe pămînt și care i-au intrigat întotdeauna pe experți.

Artificii

Cea mai mare rachetă pentru focuri de artificii a fost lansată, vara aceasta, la o serbare nocturnă organizată la Sapporo (nordul Japoniei), la care au participat 100 000 persoane. După cum relatează agenția „France Presse", racheta — cu un diametru de 108 metri și o greutate de 421 kg — a fost lansată de pe o platformă specială și a desenat pe cer un cerc cu un diametru de 900 m. Organizatorii serbării se așteaptă ca performanțele rachetei, care a costat peste 20 000 dolari, să fie consemnate în cartea recordurilor „Guiness". Pînă în prezent, recordul în materie era deținut de o rachetă de 102,8 metri, cu o greutate de 236,6 kg, lansată în Florida, la 22 octombrie 1977.

Ploi

1 500 milioane tone de apă — atît au totalizat precipitațiile diluviene care au căzut, în luna august, în partea de nord a Spaniei, potrivit aprecierilor emise de meteorologi. Noi date alimentează polemica privind factorii ce au contribuit la înregistrarea acestor ploi catastrofale. Se reamintește astfel că, în ultima perioadă, în zonele afectate au fost semnalate vînturi intense, cel mai sever pericol de secetă, temperatura cea mai înaltă, vara cea mai furtunoasă, potrivit unei informări a Centrului meteorologic din San Sebastián. Meteorologii din San Sebastián apreciază că, între cauzele acestor fenomene, pot fi enumerate despădurirea masivă, ascensiunea latitudinii Saharei, creșterea cantității de anhidridă carbonică în atmosferă. Nu este exclusă nici posibilitatea ca precipitațiile masive să facă parte dintr-un ciclu climatic mai amplu.

Cutremure

Numărul cutremurelor înregistrate la scara întregii planete în primul semestru al anului în curs a crescut ușor, dar pierderile de vieți omenești s-au redus, în comparație cu perioada corespunzătoare a anului trecut — a anunțat Centrul american de studii geologice, citat de „Associated Press". În primele șase luni ale anului, s-au semnalat 31 mișcări seismice de mai mare intensitate, în urma cărora și-au pierdut viața 154 de persoane, față de 167, în primul semestru al anului trecut. Cutremurul soldat cu cele mai numeroase victime, anul acesta, s-a produs la 26 mai, în largul coastei insulei japoneze Honshu. Seismul a antrenat un imens val de apă, care a provocat moartea a 104 persoane.

Cine l-a eliberat pe James Lee Dozier?

Răpirea

După ce, timp de patru luni, nu se mai manifestase în nici un fel, organizaţia teroristă „Brigăzile roşii" (B.r.) îl răpesc, joi 17 decembrie 1981, orele 17,30, din locuinţa sa de la etajul trei, dintr-o clădire nepăzită din „centrul istoric" al Veronei, pe generalul american James Lee Dozier (50 ani), şef de stat major adjunct al forţelor terestre ale N.A.T.O. (E.T.A.S.E.), din sudul Europei.

Un comando de opt terorişti, între care şi o femeie, au năvălit în apartamentul generalului şi, după ce au percheziţionat toate încăperile, probabil în căutarea unor documente secrete, l-au sechestrat pe James Dozier, în prezenţa soţiei sale, închizîndu-l într-un cufăr şi transportîndu-l într-o furgonetă închiriată sub nume fals. Perioada scursă între răpire şi alertarea poliţiei — trei ore — a îngreunat operaţiunile de căutare ale statului major operaţional, constituit de ministrul de interne, sub conducerea directă a şefului acestui minister, Virgilio Rognoni.

A doua zi, un interlocutor anonim, ce s-a prezentat a vorbi din partea B.r., telefona filialei din Verona a agenţiei „Ansa", pentru a declara că principalele patru „coloane" ale organizaţiei (din Veneţia, Milano, Neapole şi Roma) au participat la operaţiuni. La 19 decembrie, era găsit, în centrul Romei, „comunicatul nr. 1" al B.r., ce conţinea patru sloganuri scrise cu majuscule şi nici un fel de cerere de răscumpărare. Se anunţa doar că Dozier este închis şi că va fi „judecat".

Reacţiile, în Italia şi în lume, au fost imediate. Preşedintele Sandro Pertini îşi exprima, într-un mesaj adresat preşedintelui Reagan, „viile regrete" şi „profunda indignare". De la Washington, Ronald Reagan preciza că Statele Unite vor face totul pentru a rezolva această „teribilă situaţie". Vineri 18 decembrie, poliţiile americană şi vest-germană îşi ofereau ajutorul ministrului de interne italian pentru găsirea generalului Dozier.

Operaţiunea „90 de secunde"

S-au scurs, într-o cavalcadă a „comunicatelor B.r.", 42 de zile de nelinişte, în care despre ostaticul american nu s-a ştiut nimic, deşi răpirea a declanşat una din cele mai mari operaţiuni de căutare a unui ostatic din istoria Italiei. Poate doar căutarea preşedintelui democrat-creştin Aldo Moro ar putea suferi comparaţie, dar, din păcate, deznodămîntul a fost atunci (în 1978) altul.

De această dată, deznodămîntul a durat doar 90 de secunde. Totul s-a petrecut rapid, fără schimburi de focuri şi fără vărsare de sînge, joi 28 ianuarie 1982, la orele 11 şi 30 de minute, într-un apartament situat deasu-

pra unui supermarket din Via Pindemonte nr. 2, în centrul Padovei. Zece membri ai poliţiei speciale italiene, constituită în epoca răpirii lui Aldo Moro, au pătruns cu forţa — dar fără ca mulţimea de cumpărători aflaţi în supermagazinul de la parterul imobilului să bănuiască vreo clipă ce se întîmplă — în apartamentul în care era sechestrat generalul Dozier. În prima încăpere, un terorist era surprins şi imobilizat imediat, în a doua — ceilalţi patru „brigadişti" (cum sînt numiţi în Italia membrii organizaţiei teroriste B.r.) erau făcuţi inofensivi, înainte de a putea schiţa vreun gest. Primele cuvinte ale generalului Dozier, instalat într-un cort în mijlocul încăperii, au fost: „Meraviglioso, O.K. polizia". Ulterior avea să declare: „N-am văzut în viaţa mea ceva mai extraordinar!"

Întrebarea

A fost, într-adevăr, o extraordinară acţiune poliţienească, ce şi-a cîştigat o notorietate mondială, însemnînd, în acelaşi timp, începutul sfîrşitului „Brigăzilor roşii", organizaţie care, de la începutul anilor '70, a terorizat întreaga Italie. S-a aflat cine au fost teroriştii care au participat la comando-ul ce l-a răpit pe Dozier: între aceştia, Antonio Savasta şi prietena sa Emilia Libera, ambii condamnaţi, în 1981, de către un tribunal din Cagliari, la 30 de ani închisoare. S-au aflat, în cursul procesului desfăşurat, timp de 17 zile (8—25 martie 1982), la Verona, detalii — le-a furnizat Savasta — privind „operaţiunea puiului", cum au fost botezate de B.r. răpirea şi sechestrarea generalului american. S-a aflat că operaţiunea a costat Brigăzile roşii 18 milioane lire italiene şi că, deoarece membrii organizaţiei teroriste nu cunoşteau gradele şi uniformele armatei americane, au cumpărat — pentru documentare! —, dintr-un magazin de jucării, un catalog folosit pentru pictarea soldaţilor de plumb. S-a aflat că ostaticul a fost, imediat după răpire, transportat la Padova, unde avea să fie descoperit de cei zece poliţişti ai N.O.C.S. (nucleul operaţional interpoliţie) sau „căştile de piele", cum i se spune unităţii de elită, ai cărei membri poartă căşti de piele ce le acoperă faţa şi gîtul, precum şi ochelari pen-

42 de zile generalul Dozier le-a petrecut în acest cort, situat în apartamentul de pe Via Pindemonte

tru raze infraroşii, ce le permit să vadă în întuneric.

Un singur lucru nu s-a aflat: modul în care autorităţile italiene l-au găsit pe generalul american în ascunzătoarea din Padova.

Iată însă că, în numărul din 28 februarie a.c., revista americană „Time" publică un articol, semnat de corespondenţii săi la Roma, Jonathan Beaty şi Barry Kalb, în care se relevă că, în operaţiunea de localizare a generalului Dozier, serviciile de informaţii americane şi italiene au beneficiat de ajutorul Mafiei italiene şi americane (Cosa Nostra). Revista americană dă amănunte, fără a preciza însă sursele. Subliniază că secretul operaţiunii a fost atît de mare, încît nici măcar ambasadorul Statelor Unite la Roma, Maxwell Rabb, n-a fost informat. Va afla despre participarea Mafiei la această operaţiune de la cei doi ziarişti de la „Time".

Iată, însă, ce relatează Jonathan Beaty:

Decizia

Două zile după răpirea generalului american, ofiţeri de rang superior ai SISMI (agenţia italiană de spionaj) decid să contacteze Mafia pentru găsirea lui Dozier. SISMI era la curent cu faptul că Mafia detestă Brigăzile roşii, a căror apariţie şi manifestare a declanşat în Italia un val de urmăriri şi operaţiuni de poliţie, cărora Mafia însăşi le-a căzut victimă. Pe de altă parte însă, SISMI ştia că orice contact oficial cu Mafia — organizaţie cu ramificaţii dintre cele mai nebănuite, extinsă în întreaga Italie — ar fi declanşat un adevărat scandal public. În consecinţă, s-a recurs la un plan mult mai subtil: contactarea — prin intermediul oficialităţilor americane — a mafioţilor americani pentru ca aceştia să intre, la rîndul lor, în legătură cu mafioţii italieni.

Contactul

Marcello Campione, la vremea aceea ataşat militar al misiunii italiene la O.N.U, a primit însărcinarea să facă investigaţii în cercurile mafiote newyorkeze. Însuşindu-şi pseudonimul „Tailor" (Croitorul), Campione intră în legătură cu „Fat Man" (Grăsanul), un „consilier" influent al Mafiei din Brooklyn, specializat în plasarea în Statele Unite a mafioţilor italieni transfugi. Fat Man, cunoscut în lumea interlopă drept intermediar în diverse afaceri, acceptă să-l pună pe Campione în contact cu un mafiot italian transfug, care se ascundea la New York. Mafiotul în cauză era Dominic Lombino, avocat milanez, printre ai cărui clienţi se număra şi Franchino Restelli, cunoscut şef mafiot în nordul Italiei. Întemniţat pentru scurt timp în 1978 pentru legăturile sale cu Mafia, Lombino fugise în Statele Unite în iulie 1981, după ce autorităţile italiene îi ridicaseră paşaportul, indicînd clar că intenţionau să-l pună sub acuzare. Întîlnindu-l la New York, ataşatul militar italian îi asigură pe Lombino că, dacă va colabora în rezolvarea „cazului Dozier", va cîştiga o mare sumă de bani. La 22 decembrie, la numai cinci zile de la răpirea lui Dozier, Lombino îi telefonează „Grăsanului" şi apoi lui Armando Sportelli, şeful secţiei operaţiuni externe a SISMI din Roma. Îl informează pe Sportelli că Dozier este ascuns undeva, în triunghiul format de oraşele Verona, Padova şi Bologna. A doua zi, după ce a contactat telefonic o serie de mafioţi italieni, Lombino anunţă SISMI că generalul ame-

rican se află la Padova. Lombino nu știa, însă, adresa exactă și, de aceea, sugerează autorităților italiene să apeleze la vechiul său client Restelli, aflat în renumita închisoare milaneză San Vittore. Acesta — e de părere Lombino — este singurul în măsură să furnizeze adresa exactă unde este ascuns Dozier. Se punea o singură problemă, și anume aceea ca Lombino să intre în contact direct cu Restelli, pentru a-l convinge să dea adresa. Atașatul militar Marcello Campione consimte imediat și, în timpul sărbătorilor de Crăciun, elaborează un plan pentru scoaterea lui Lombino din Statele Unite și aducerea lui în Italia, la Milano. Acțiune dificilă, deoarece Lombino se afla clandestin în S.U.A., fără pașaport. Prima etapă: obținerea unui pașaport. Cu ajutorul lui Fat Man, Lombino obține pașaportul unui instructor auto de la un liceu din Brooklyn, în timp ce un preot din Manhattan îi furnizează, contra cost, un certificat de botez fals.

Interferențe

La 27 decembrie, Lombino, îmbrăcat în blue-jeans „LEVI'S", cu adidași în picioare și ochelari negri de soare, se prezintă la oficiul de pașapoarte al SUA, din Manhattan, pe Fifth Avenue. Cu toate că i se dăduseră toate asigurările că nu va avea probleme, Lombino, însoțit de Campione, inspectează mai întîi, timp de o oră și jumătate, împrejurimile. Constată că sînt prea mulți indivizi îmbrăcați în impermeabile și cu un ziar în mînă... Simțind pericolul, Lombino fuge și sare într-un taxi, înainte de a fi capturat. La rîndul lui, Campione dispare în mulțime... Urmăritorii nu erau alții decît agenți F.B.I., care fuseseră informați că un mafiot italian, ce locuiește clandestin în Statele Unite, încearcă să obțină o viză pe un pașaport fals, pentru a se înapoia în Italia. Timp de cîteva ore, agenți ai F.B.I. îi vor interoga atît pe Campione, cît și pe „Grăsan", încercînd să afle de la ei de ce autoritățile italiene îl ajută pe un transfug mafiot să se întoarcă în Italia. Cuprins de panică, atașatul militar îi telefonează lui Sportelli la Roma, pentru a-l întreba dacă poate dezvălui F.B.I.-ului adevărul.

Șeful secției operațiuni externe a SISMI îl anunță imediat pe „M", agent C.I.A. la Roma, care era, și el, implicat în rezolvarea „cazului Dozier", dar care nu fusese, pînă acum, pus la curent cu conspirația. Agentul C.I.A. transmite F.B.I.-ului să lasă din acțiune și începe să negocieze direct, prin telefon, cu Lombino. Și aceasta, deoarece Lombino declarase că nu mai are încredere în SISMI. Îi pune drept condiție lui „M", pentru colaborare, ca Statele Unite să-i asigure protecție, precum și asigurarea că, dacă va merge la Milano să-l întîlnească pe Restelli, va putea să se întoarcă nestingherit în SUA. Imediat, Departamentul Justiției promite să-i aprobe rezidența în Statele Unite. Drept urmare, la începutul lui ianuarie 1982, Lombino face prima din cele două călătorii ale sale la Washington, pentru a se întîlni cu agenți C.I.A.

Din motive neștiute, voiajul lui Lombino în Italia este amînat.

Călătoria

În sfîrșit, la 23 ianuarie, Lombino se îmbarcă, pe aeroportul Kennedy din New York, pe cursa „Alitalia" cu destinația Roma. Însoțit de Campione și purtînd perucă, Lombino are un pașaport furnizat de C.I.A., pe numele de Andrew Dimanso. Cînd cei doi aterizează la Roma, sînt întîmpinați de „M", precum și de cîțiva membri ai serviciilor secrete american și italian. Lombino este găzduit într-un hotel proprietate a ambasadei americane. A doua zi, se va întîlni cu Franca Musi, persoană de legătură a Brigăzilor roșii, care fusese arestată, cu două săptămîni în urmă, la Roma. Italienii sperau ca Franca, a cărei familie avea legături cu lumea interlopă, să-i poată da informații utile lui Lombino, dar ea declară că știe doar că Dozier este ascuns undeva în Padova.

Era timpul să aibă loc întrevederea cu Restelli. În noaptea de 26 ianuarie, Lombino, însoțit de patru polițiști, se îndreaptă, într-o „Alfa Romeo" albă, spre Milano. În spatele lor — o a doua mașină, în care se află Campione și ofițerii de la SISMI. E doar o parte din caravana ce pornise, în noaptea aceea, pe autostrada Roma-Milano. Italienii sînt escortați de cel puțin două Mercedesuri, pline cu mafioți înarmați cu pistoale și mitraliere. Primiseră instrucțiuni să-l apere pe Lombino. Într-o altă mașină, se află agentul C.I.A.

Întîlnirea

Lombino și ofițerii SISMI se întîlnesc, într-un birou de la Palatul de Justiție, cu Restelli, scos special din celula sa de la închisoarea San Vittorio.

Lombino i se adresează lui Restelli: „Este foarte important pentru Statele Unite să-l găsim pe general. Poți să ne ajuți?". Restelli nu pare surprins. De fapt, Lombino îl contactase deja pe Restelli prin intermediari și, din închisoare, boss-ul mafiot ordonase oamenilor săi să dea de urma generalului american. În

„Căștile de piele" (nucleul operațional interpoliție) în acțiune...

schimbul serviciilor sale, Franchino Restelli spera un tratament mai bun în închisoare pentru mafioții deținuți.

Potrivit relatărilor unui participant la întrevedere, la 27 ianuarie, Restelli le-a dat agenților SISMI adresa apartamentului în care era ascuns Dozier.

Misiunea sa fiind încheiată, Lombino se întoarce la Roma. A doua zi, 28 ianuarie, spre prînz, se află, împreună cu „M", în camera sa din Hotelul Boston, cînd îi se anunță marea veste: Dozier a fost eliberat de o echipă specială a poliției italiene pe Via Pindemonte nr. 2, în inima Padovei. „M" se întoarce spre Lombino: „Mulțumesc pentru ajutor".

Precizări

La încheierea operațiunii de salvare a generalului Dozier, atît Roma, cît și Washingtonul — e de părere „Time" — au căzut de acord să atribuie succesul acestei acțiuni exclusiv poliției italiene, precum și informațiilor primite de aceasta de la membrii „pocăiți" ai Brigăzilor roșii, arestați în cele șase săptămîni de căutare a ofițerului american. Cînd, în februarie 1983, cu două săptămîni înainte de publicarea articolului din „Time", corespondentul revistei l-a întrebat pe ambasadorul Statelor Unite la Roma, Maxwell Rabb, dacă e adevărat că C.I.A. și Mafia au participat la operațiunile de salvare a lui Dozier, acesta a negat: „Așa ceva nu s-a întîmplat".

Cînd amestecul Mafiei în această afacere a fost dezvăluit, ambasadorul Rabb — relatează „Time" — s-a oferit să verifice știrea la șeful „stației" (centrul rețelei C.I.A. dintr-o țară, situat, în general, în capitală) C.I.A. din Roma. S-a întors în birou, după patruzeci de minute, destul de încurcat, recunoscînd că SISMI a negociat cu Lombino și că Statele Unite i-au oferit acestuia protecție, garantîndu-i, totodată, întoarcerea fără probleme în S.U.A. Ambasadorul a recunoscut și că Lombino a sosit apoi la Roma, unde a luat legătura cu „M", agentul C.I.A. Maxwell Rabb a insistat, însă, asupra faptului că Lombino n-a avut, practic, nici un rol în eliberarea generalului Dozier. „Totul a fost un bluff" — a declarat, în încheiere, ambasadorul.

La rîndul lor, F.B.I și Departamentul Justiției au refuzat să confirme sau să infirme acest lucru, în timp ce C.I.A. a declarat: „no comment". După publicarea articolului din „Time", Virgilio Rognoni, ministrul italian de interne, a dezmințit formal că elemente ale Mafiei ar fi intervenit pentru eliberarea lui James Lee Dozier.

S-ar putea — scrie, în continuare, „Time" — ca niciodată să nu se știe exact cît de util a fost ajutorul dat de Mafie în eliberarea lui James Lee Dozier. Explicația lui Rabb, care minimalizează aportul Mafiei, ar putea fi exactă. Poliția italiană a efectuat, într-adevăr, cîteva arestări-cheie, în rîndul Brigăzilor roșii, chiar înaintea operațiunii „90 de secunde". Mai mult, în zilele ce au precedat eliberarea generalului, raidurile de poliție fuseseră atît de strînse, încît e posibil ca Dozier să fi putut fi găsit și fără ajutorul lui Restelli.

Pe de altă parte însă, magistrații italieni confirmă că, la 26 ianuarie, Restelli a fost transferat, în secret, de la închisoarea San Vittorio, pentru a se întîlni, la Milano, cu reprezentanți ai autorităților. Iar personalul ambasadei americane la Roma declară că adresa unde a fost sechestrat Dozier n-a fost cunoscută pînă în noaptea dinaintea eliberării sale, adică chiar noaptea în care Restelli a dat autorităților adresa.

Epilog

Astăzi — relatează „Time" — generalul Dozier se află la baza U.S. Army din Fort Knox, Kentucky. Marcello Campione a fost detașat la Khartum, în Sudan. Franchino Restelli a fost transferat din închisoarea milaneză San Vittorio într-o închisoare mai ospitalieră din Parma. Dominic Lombino s-a întors la New York, așteptînd ca Departamentul Justiției să-i aprobe cererea de rezidență înaintată de C.I.A. Cei 500 000 de dolari promiși de SISMI lui Lombino au dispărut fără urmă. „Grăsanul" locuiește tot în Brooklyn, unde face „aranjamente" pentru prieteni...

Rodica Dumitrescu

Precedente

În cazul în care s-ar confirma amestecul Mafiei în eliberarea generalului Dozier, acesta n-ar fi primul de acest gen. Mai există un precedent, relatat de revista „Historia". S-a întîmplat în 1943, cînd Aliații au decis debarcarea în Sicilia. Serviciile speciale americane și-au amintit atunci de celebrul „capomafia", Lucky Luciano. Ce ambasador mai bun pentru a obține ajutorul Mafiei siciliene, dornică să scape de Mussolini, care a încercat s-o dezmembreze?

Luciano, transferat la închisoarea din Albany, mult mai confortabilă, a beneficiat brusc de o surprinzătoare libertate de mișcare, dispărînd – povestesc codeținuții săi – „zile întregi, și chiar săptămîni".

Contactele cu Sicilia au fost restabilite prin Vito Genovese, fostul său adjunct de la New York, care, în 1937, fugise în Italia. Prin el, Luciano va intra în legătură cu Calogero Vizzini, „Don Calo", considerat drept „nașul" Mafiei siciliene. Potrivit legendei, debarcat noaptea, în apropiere de Gela, de un submarin, gangsterul italo-american a fost primit de Don Calo în persoană, însoțit de un ofițer american de la O.S.S. (serviciile secrete americane, pînă în 1947).

În după-amiaza zilei de 15 iulie 1943, un mic avion al U.S. Air-Force a survolat zona, fief al lui Don Calo. De-a lungul carlingii, se putea distinge o eșarfă galbenă,

avînd în centru un imens L negru. L de la Luciano. Zburînd razant deasupra caselor, pilotul a aruncat un pachet pe care scria: Zu Calo.

În aceeași seară, un tînăr părăsea Villalba îndreptîndu-se spre Mussomeli. Ducea lui Genco Russo, șeful Mafiei în zona muntelui Cammarata, un mesaj al lui Don Calo, în care se spunea: **„Vacile** *(soldații americani)* **și trăsurile** *(blindatele)* **vor sosi la 20 iulie** *(la Mussomeli).* **Voi pleca în aceeași zi cu vacile, trăsurile și taurul** *(șeful)...* **Avertizați prietenii să fie gata... Cînd voi ajunge, mă voi gîndi la restul..."**

Strategii îi rezervaseră armatei a 7-a americane, întărită de un mic contingent de franco-marocani, o sarcină aparent foarte dificilă: curățarea centrului muntos al insulei și cucerirea muntelui Cammarata, poziție-cheie, deținută de unitățile italiene aflate sub conducerea lt-colonelului Salemi. La 20 iulie, primele blindate și coloana franco-marocană s-au oprit la marginea satului Mussomeli. Simultan, trei tancuri, dintre care unul purta însemnul galben al lui Luciano, se opreau în mijlocul satului Villalba. Un ofițer american a întrebat de Don Calo. Acesta a apărut șchiopătînd, cu vesta pe braț, țigara între buze, cu un aer de țăran blajin. Scoțînd din buzunar o batistă galbenă, i-a arătat-o ofițerului și a urcat apoi într-un tanc, ce s-a îndreptat spre Mussomeli.

În noaptea de 20 spre 21 iulie, două treimi din soldații colonelului Salemi au îmbrăcat hainele civile aduse de oamenii lui Genco Russo și au dezertat, abandonîndu-și armele. În zori, Salemi era arestat de Mafie și închis în primăria din Mussomeli.

Muntele Cammarata a căzut în mîinile Aliaților fără să se fi tras un singur foc. Sub conducerea lui Don Calo, supranumit „generalul Mafia", americanii au cucerit, practic fără luptă, nordul și vestul insulei. În acest răstimp, soldații armatei a 8-a britanice cădeau cu sutele. „Armata a 8-a luptă dur – raporta postul de radio BBC –, în timp ce armata a 7-a U.S. dispune de atîtea distracții, încît soldații mănîncă struguri și se scaldă în apa caldă a Mediteranei"...

La vremea aceea, englezii ignorau misterioasa putere a batistelor galbene și a literei L.

În semn de mulțumire, Lucky Luciano a fost eliberat din închisoare în 1946 și expulzat, în virtutea procedurii de deportare (ce permite trimiterea, în țara de origine, a imigranților ce au avut de-a face cu justiția). Instalat la Neapole, el a reorganizat rețelele de trafic de droguri, pe care le-a controlat pînă la moartea sa, în 1962.

Mai există, însă, și alte exemple de colaborare între serviciile secrete americane și Mafie, mai mult sau mai puțin cunoscute:

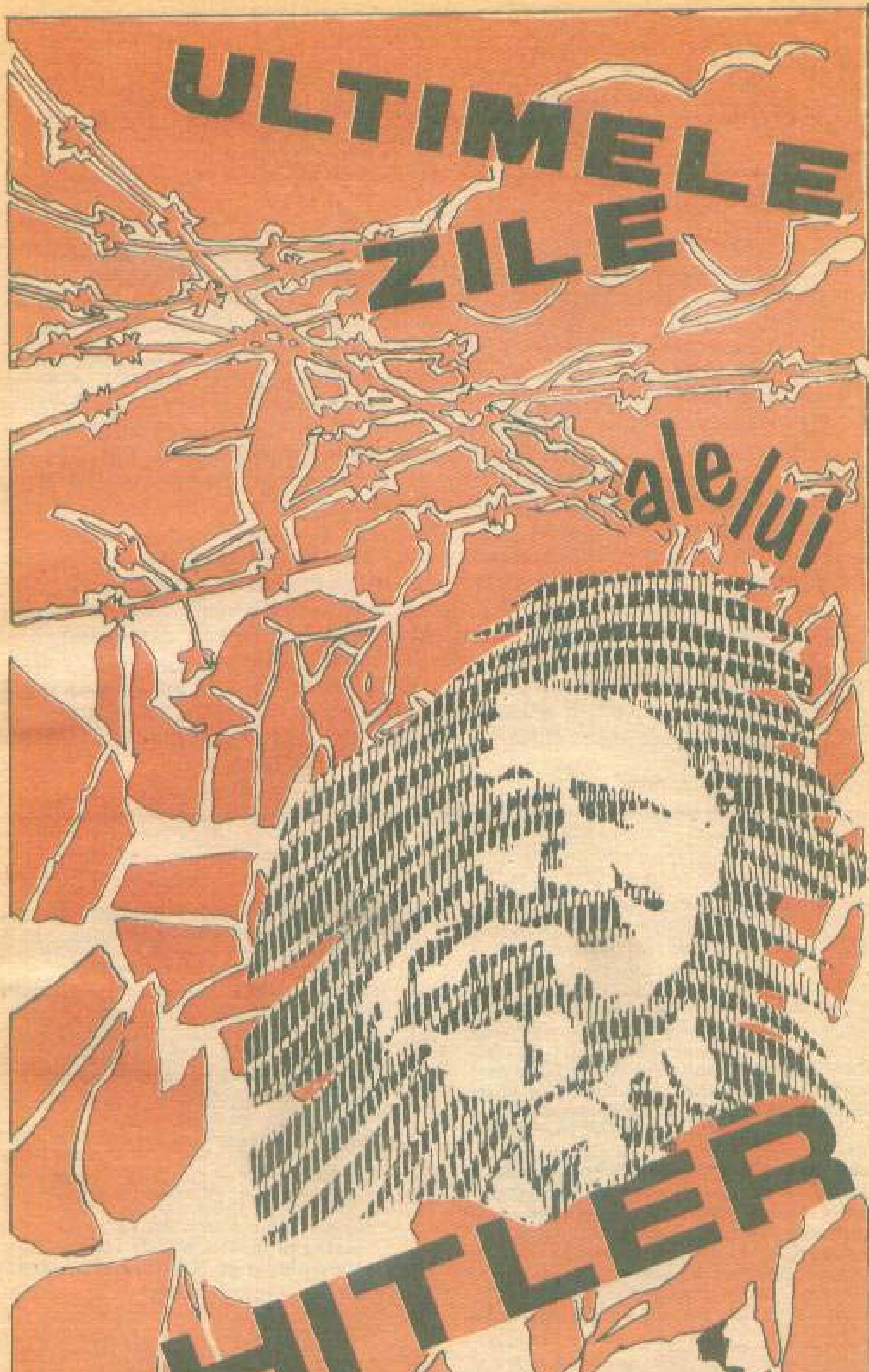
– După al doilea război mondial, O.S.S. (Office of Strategic Services), apoi C.I.A. au apelat la serviciile gangsterilor sicilieni din Neapole sau Genova, precum și la ale celor corsicani din Marsilia pentru a sparge grevele docherilor din porturile Mediteranei, pentru a crea noi sindicate anticomuniste și pentru a susține politicieni pro-americani.

– În timpul anilor '50, C.I.A. (precum și alte servicii secrete – englez, francez, italian) la legătură cu traficanții și contrabandiștii lui Lucky Luciano din Mediterana: traficul de arme și traficul de droguri iau, adesea, aceeași cale. Nu e deloc imposibil ca, la acea epocă, beneficiile acestor tranzacții să fi finanțat operații clandestine ale C.I.A.

– În cursul anilor '60, în Asia de Sud-Est, pe măsură ce intervenția americană se face tot mai resimțită, C.I.A. preia controlul gangsterismului corsican și sicilian care asigură traficul de droguri cu lumea interlopă din Taiwan și Hong Kong. În cîțiva ani, se ajunge la o situație paradoxală: către 1970, cea mai mare parte din traficul mondial de heroină se efectuează sub controlul C.I.A., pe liniile aeriene controlate de agenția americană și este dirijat de oameni politici promovați de americani.

– C.I.A. recrutează ucigași nu numai din rîndurile Mafiei americane (Cosa Nostra), ci și din rîndurile gangsterismului vest-european. Se bănuiește că acești ucigași mafioți sînt la originea lichidării rețelelor de droguri în Asia de Sud-Est, după 1972 și în Mediterana occidentală („războiul gangsterilor", din 1971–1974). Utilizarea de intermediari ai Mafiei sau de gangsteri vest-europeni a fost menționată deseori în operațiuni criminale atribuite C.I.A., precum și altor servicii secrete (eliminarea unor oameni politici, furturi, șantaje, corupție, creare de armate secrete de mercenari, fraude și manipulări bancare).

R.D.

ULTIMELE
ZILE
ale lui
HITLER
V. ARGINT 83

Despre Hitler și regimul său s-a scris și se va mai scrie, desigur, o cascadă de lucrări. Dar fie că-i vorba de istorici, de scriitori, de psihologi sau de medici, aproape mai toți s-au întrebat: cum se poate explica, în mod rațional, irezistibila ascensiune a lui Adolf Hitler? Într-o Germanie umilită, dezmembrată de tratatul de la Versailles, pe care crizele economice și inflația o reduseseră la mizerie, tînărul caporal a știut să-și croiască drum. Unde a dus acest drum — pe el și întreaga Germanie — o știm azi cu toții. În orice caz, întîlnirea dintre acest «mare gangster» — cum l-a numit odată Churchill pe Hitler — și Germania trebuie socotită un accident tulburător al istoriei, un accident cu atît mai surprinzător, cu cît, ducînd la o crimă împotriva democrației (înainte de a deveni una împotriva umanității) s-a petrecut în plin secol al XX-lea.

Cum a putut să apară nazismul? Aceasta-i întrebarea pe care și-o pune istoricul francez Christian Bernadac în stufoasa sa lucrare «Pînza de păianjen» (4 vol., editura France-Empire, Paris, 1981—1982). Cunoscut, desigur, cititorilor noștri din lucrările «Medicii blestemați» (traducere Paul B. Marian, ed. Politică, 1970), «Medicii imposibilului» (traducere Ilca Melinescu și Virgil Tiberiu Spînu, ed. Politică, 1972), «186 de trepte» (traducere Paul B. Marian, ed. Politică, 1983), Christian Bernadac și-a închinat toată viața sa de pînă acum unor vaste anchete istorice despre lagărele de exter-

Bonzii luptă pentru putere

Pe ultima pagină a carnetului său de marș[1], caporalul șef Brenner (sau Breuner), cu picioarele sfîrtecate de schijele unui obuz, mai are putere să scrie șapte rînduri, înainte de a muri:

«Să înceteze să mai curgă sîngele și lacrimile. Și eu să fiu ultimul mort din Berlin. Ultimul mort al acestei nebunii voită de un singur om. Care e nenorocirea noastră. A Germaniei. Nu există justiție ca să-i condamne pe responsabili. Germania este un cimitir iar eu mor într-un cimitir. Astă seară va fi...»

În seara aceea, mai exista vreun combatant care să creadă în victorie? În acea «pace onorabilă» de care îndrăzneau, în fine, să vorbească unii ofițeri?...

La Plön, în Holstein — fostul ducat al Sfîntului imperiu germanic — marele amiral Karl Dönitz[2] s-a închis în biroul său. E ora 18. Odată cu înserarea, a început să cadă o ploaie măruntă. «Telegrama aceea, noua mea misiune, va scrie el mai tîrziu, au constituit pentru mine o surpriză completă». Foaia de hîrtie pelur galbenă zace pe masa hărților. El cunoaște textul pe dinafară.

«30 aprilie, Berlin, ora 18,35»

«Domnule mare amiral. Führerul v-a desemnat să-i succedați în locul ex-Reichsmarshallului Goering. Vă vor fi trimise împuternicirile scrise. Rămîne ca dv. să luați chiar

---

1 Carnetul este clasat în arhivele militare din Moscova, părinții caporalului-șef neputînd fi găsiți (n.a.)

2 Karl Dönitz (n. 1891), organizatorul războiului submarin împotriva Angliei (1940—1942), comandantul suprem al marinei de război în 1943. Condamnat la Nurnberg (1946), eliberat în 1956 (n.tr.)

minare din timpul celui de al doilea război mondial, publicînd, rînd pe rînd — în afara lucrărilor mai sus citate — «Vrăjitorii cerului» (1969), «Trenul morții» (1970), încununată cu premiul Malherbe, «Manechinele goale» (1971), «Lagărul femeilor» (1972), «Comandouri de femei» (1973), «Al nouălea cerc» (1975), «Zile fără sfîrșit» (1976), «Căciula îmblănită» (1975), «Misterul lui Otto Rahn» (1978), «Holocaustul uitat» (1979). Acum, spre a putea răspunde la întrebarea pe care alți mulți istorici și-au pus-o înaintea lui, istoricul francez a cercetat, timp îndelungat, arhivele procesului internațional de la Nürnberg, alegînd, dintre mărturiile actorilor dramei, tot ce putea ajuta unui răspuns cît mai exact cu realitatea. În sutele și sutele de pagini ale acestei monumentale lucrări «Pînza de păianjen», vedem defilînd și-i auzim pe Goering, Dönitz, von Papen, von Ribbentrop, Streicher, Speer, Hess, Keitel, Rosenberg, Kaltenbrunner și încă mulți alți complici ai lui Hitler, și astfel ajungem să înțelegem mult mai bine tot ce s-a întîmplat.

«Pînza de păianjen» nu ne descoperă doar oamenii și circumstanțele care au permis înscăunarea puterii absolute a nazismului, dar ne dezvăluie și cinismul liderilor naziști, precum și multe fapte, rămase necunoscute sau prea puțin cunoscute. Din această importantă lucrare, a cărei lectură îți dă mult de gîndit, redăm pentru cititorii noștri fragmentele de mai jos.

de acum toate măsurile impuse de situație.»
Semnat: Martin Bormann[1].

De ce eu?

Dönitz se ridică, trage perdelele, bea o ceașcă de ceai rece, reia telegrama. Ah, dacă cel puțin l-ar fi ascultat! Dacă submarinele promise... Dar acum nu mai e timp pentru regrete. Da, de ce tocmai Dönitz, pe care nu l-a tentat niciodată puterea și n-a fost niciodată atras de jocul alianțelor și al intrigilor? Poate că tocmai de aceea. Cu siguranță că așa trebuie să fie... Da. De la 22 aprilie, el e Delegatul civil al nordului Germaniei, însărcinat cu operațiile militare, dacă situația o va cere. Nordul a păstrat o aparentă organizare, ceea ce în zilele acelea de înfrîngere înseamnă forță și loialitate. Hitler n-avea alegere. Karl Dönitz deschide ușa biroului amiralului Kummetz, comandantul forțelor din Baltica. Acesta-i în picioare, scotocind într-un clasor-bibliotecă, înconjurat de căpitanul de covertă Lüdde Neurath și de Albert Speer[4], arhitectul care ar fi vrut să fie Hitler, confidentul zilelor de triumf, ministrul armamentului, cel care a pus la punct instrumentele apocalipsului pe care, dacă Führerul ar fi vrut....

— Luați loc, domnilor....

Dönitz, palid «cu ochii înroșiți și pleoapele umflate din cauza insomniei», întinde telegrama lui Bormann.

Fiecare o citește, fără să spună vreun cuvînt. Kummetz își imaginează mutra pe care ar face-o Himmler (se întîlniseră chiar

[1] Martin Bormann (n. 1900), Reichsleiter SS (1933), atașat statului major particular al Fuhrerului (1938), apoi șef al cancelariei (1941), confidentul și secretarul lui Hitler, care l-a desemnat ca executorul său testamentar (1945), condamnat la moarte în contumacie la Nürnberg (1946) (n.tr.)

[4] Albert Speer (n. 1905), ministrul armamentului (1942) și șeful organizației Todt. Condamnat la Nürnberg la 20 de ani închisoare (1946) (n.tr.)

în după-amiaza aceea la Lübeck), care afirma că-i succesorul desemnat, dacă ar afla această numire «stupefiantă». Speer, unul din puținii care a fost admis în acele ultime zile în buncărul sepulcral din Berlin, ajutat de imaginile care i s-au întipărit pentru de-apururi în minte, înțelege mai bine decizia luată.

După speranța nebunească a contraofensivei din Ardennes[5] pe care, în primele zile, a condus-o chiar el, de la cartierul său general din Ziegenberg, Hitler s-a ascuns în buncărul din Berlin. Marea lui armată «cu o mie de victorii pentru un Reich de o mie de ani» nu mai e decît o amintire, chiar dacă el se mai hrănește cu iluzia că, deplasînd divizii aproape fantomatice, desenînd săgeți roșii, albastre și verzi pe hărțile de stat-major, forțele lui ar mai putea stăvili atacul impetuos al aliaților. În Vest, de la 7 martie, americanii au trecut Rinul pe podul Remagen, salvat de la distrugere datorită unui concurs de împrejurări care țin de miracol. Iar trupele sovietice, conduse în mod energic de Jukov, sînt încă, de la jumătatea lunii februarie, la vreo 100 km de capitală. O jumătate milion de germani au și murit de la ridicarea cortinei acestui act final. Și printre ei, acei «copilandri», pe care Hitler îi felicitase, mîngîindu-i pe obraji, în cursul ultimei ceremonii în care va mai fi văzut Hitler, înainte de prăbușirea ultimului meterez al citadelei: Oderul.

În ziua aceea de 23 aprilie, Speer nu l-a întîlnit pe prietenul său intim Hitler, ci umbra lui. Un om îmbătrînit, gîrbovit, lipsit de viață, dar probabil liniștit, care, de două-trei ori pe zi, «acceptă» evidența scadenței, străbătînd încoace și încolo coridorul central al buncărului.

— Dacă mi se întîmplă ceva, Germania va rămîne fără conducător. N-am succesor. Hess e nebun și prizonier; Goering a pierdut simpatia poporului, iar Himmler va fi respins de partid... Frămîntă-ți mintea și găsește-mi un succesor, declară el într-o zi uneia din secretarele lui.

Albert Speer își depune revolverul la postul de gardă.

— Grăbiți-vă! Führerul a trimis după dv. Vă așteaptă. El coboară cele treizeci și șapte de trepte. Zidurile de beton sînt reci, miros a umezeală. Pe palier, un șorț și o mătură uitate de vreun servitor. Totu-i tăcut, mort. Bormann, palid, cu fălcile încleștate, pare că mormăie ceva în bărbie. Apoi, i se adresează lui Speer:

— Führerul o să te întrebe cu siguranță dacă să rămînă aici sau să se întoarcă la Berchtesgaden cu avionul... Caută să-l convingi să plece.

Speer zîmbește nervos și încearcă să scape de presiunea lui Bormann.

— Führerul nu-și comunică hotărîrile decît în ultima clipă. Nici chiar azi nu cred că s-a schimbat.

Mai fac zece pași. O ușă blindată.

— Poți intra.

Speer își stăpînește cu greu surprinderea descoperind în Hitler un om pipernicit, vrednic de plîns, care-i vine în întîmpinare. Obrazul îi tresare în ticuri nervoase, brațul drept îi tremură, de cînd cu teribila explozie a atentatului ratat din 20 iulie.

— Ce surpriză plăcută! exclamă Hitler.

Capul i se bălăngăne greu și încet, ca o ciutură mare și hodorogită. Un cap de mort încărunțit. După banalitățile obișnuite, în care se pomenesc «marile sarcini ce-i așteaptă pe reconstructori», Hitler își regă-

[5] Începută la 16 decembrie 1944, această contraofensivă disperată, condusă de Feldmareșalul von Rundstedt, a eșuat complet (n.tr.)

Ultimii soldați ai lui Hitler: copilandri ce nu aveau decît 15 ani. Nefericiților, dictatorul le oferă medalii pentru o moarte sigură

sește «aerul acela pe care îl ia totdeauna cînd e vorba de reglementarea unor probleme și care-i permite să-și ascundă adevăratele intenții».

— Ce crezi despre felul cum activează amiralul Dönitz?

Cum ar fi putut Speer, care era deprins cu limbajul curții, chiar acum, cînd se aflau pe marginea prăpastiei, să spună adevărul despre conducătorul atotputernic al marinei de război, considerat de toți demnitarii un perfect executant, un funcționar lipsit de imaginație politică.. Și apoi, Hitler îl cunoaște doar bine pe Dönitz!

— ...Dönitz n-ar putea trăda Reichul și pe Führer, în timp ce....

— Toți stăruie să părăsesc Berlinul. Jodl[6] mi-a spus că miine nu va mai fi timp.

Speer (și de ce n-am da crezare memoriilor lui?) răspunde:

— Rămîneți la Berlin. Dacă ar fi să se întîmple să vă încheiați viața, cred că ar fi mai bine s-o faceți aici, ca Führer, în capitala dv., decît în casa dv. de la țară.

— Și eu cred la fel. Sînt hotărît să rămîn, voiam doar să-ți cunosc părerea. Nu voi mai lupta. Pericolul de a fi rănit și de a cădea viu în miinile rușilor e prea mare. N-aș vrea nici ca dușmanii mei să-mi trateze cadavrul ca pe un stîrv. Am ordonat să fiu ars. Crede-mă, Speer, nu mi-e greu să-mi pun capăt zilelor. E deajuns o clipă, și scap de viața asta plină de zbucium!

În ziua aceea, pentru Speer, Hitler era deja mort. Numai Bormann, care se agită grozav, nu vrea să creadă asta: — Führere, iertați-mă că vă deranjez, dar vă rog să citiți radiotelegrama asta pe care am primit-o adineauri de la Goering.

— Rămîi, îi spune Hitler lui Speer.

Apoi citește:

«Mein Führer,

În urma hotărîrii dv. de a rămîne în fortăreața Berlinului, sînteți de acord să-mi încredințați imediat postul de comandant al Reichului, avînd libertatea totală de a acționa pentru afacerile interne, cît și externe? Astfel, voi acționa ca delegatul dv. în temeiul decretului dv. din 29 iunie 1941. Dacă nu primesc răspunsul dv. pînă în 22 de ore, voi considera că nu mai dispuneți de libertate de acțiune și că, fiind astfel îndeplinite condițiile decretului dv., eu sînt acela care trebuie să preiau conducerea țării și a poporului. Îmi cunoașteți sentimentele ce le nutresc față de dv., în acest ceas, cel mai grav din viața mea. Îmi lipsesc cuvintele spre a vă exprima ce simt acum. Să vă ocrotească dumnezeu și să vă ajute să ne întîlnim cît mai curînd, în ciuda tuturor întîmplărilor vitrege.

Al dv. credincios,
Hermann Goering».

Hitler dă din umeri, fără să spună ceva. Bormann nu va reuși să-l trezească din letargie, decît aducîndu-i, spre seară, altă telegramă, adresată de Goering lui Ribbentrop[7], pe care el a interceptat-o.

— Știu că Goering e un om descompus moral! O știu demult. El a depravat aviația. E corupt. A fost un exemplu prost care a făcut să se instaleze corupția în statul nostru. Afară de asta, se mai droghează cu morfină de ani de zile. Știu de mult toate astea!

Furiei îi urmează renunțarea.

— Și în definitiv, ce-i cu asta?! Goering ar putea negocia foarte bine capitularea. Dacă războiul e pierdut, ce importanță are cine va negocia?!

Bormann își mușcă buzele, spre a-și înăbuși un zîmbet. Doar cîteva ore, și puterea nu-i va mai scăpa din miini!

— Dar un trădător ca Goering nu poate negocia în mod serios în numele dv. Un trădător, mein Führer!

Hitler se trezește din nou.

— Ai dreptate. N-o să fiu cruțat de nici una din rătăcirile netrebnicilor. Nu se mai respectă nici un jurămînt, onoarea nu mai contează. Am să cunosc toate trădările. Și acum, tot ce-i mai rău! Am suportat totul....

Lui Bormann nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să ordone arestarea imediată a uzurpatorului buhăit și a statului său major pentru înaltă trădare, ceea ce se va întîmpla încă înainte de căderea nopții. Goering, orgoliosul mareșal, arestat de S.S.-iști, pe care are nerușinarea să-i inspecteze, îmbrăcat într-un halat de mătase mov.

Miezul nopții. Un subofițer bate la ușa lui Speer, care s-a hotărît să-și petreacă noaptea în buncăr. Eva Braun îl invită să vină să-și ia rămas bun.

Odăița în care locuiește tovarășa lui Hitler e și dormitor și salon. Albert Speer a desenat toate mobilele, care nu se armonizează deloc cu zidurile groaznice de beton jilăvite de umezeală.

— Ce-ai spune de o sticlă de șampanie? Și prăjiturele. Sînt sigură că n-ai mîncat nimic... E bine c-ai venit. Führerului i-a plăcut ce i-ai spus. S-a hotărît să rămînă aici și eu n-am să-l părăsesc. Ce-o să se întîmple după aceea... Cred că bănuiești.

Eva Braun, care trăiește de treisprezece ani cu Adolf Hitler, a ales. Speer i se pare că descoperă, în privirea ei liniștită, nu resem-

[6] Generalul Alfred Jodl (1890–1946), șeful Biroului operațiilor forțelor armate (1938–1945) sub ordinele lui Keitel, șeful statului major al guvernului Dönitz, a semnat la Reims, la 7 mai 1945, actul de predare al armatei germane; judecat la Nürnberg și spînzurat (n.tr.)

[7] Joachim von Ribbentrop (1893—1946), ambasadorul Reichului la Londra (1936), ministrul afacerilor externe din 1938. Condamnat la moarte la Nürnberg și executat (n.tr.)

narea, ci acceptarea unei situații, al cărei sfirșit nu putea fi decît dramatic.

— A vrut să mă trimită la München. Dar n-am vrut. Am venit aici să mor... De ce trebuie să moară atîția bărbați și atîtea femei? Nu mai are nici un sens!

În zori, Speer se prezintă în fața lui Hitler.

— Așadar, pleci? Bine!

— Da, plec.

— Bine! La revedere.

«Cuvintele îi erau tot atît de reci ca și mîna», va scrie Speer în memoriile lui.

Hitler se îndepărtează, bălăngănindu-și capul, tîrîndu-și piciorul: o paiață bătrînă de nici 56 de ani, care nu mai domnește decît peste o gaură de șoareci.

Speer aterizează la Hamburg, unde trebuie să-l întîlnească pe Heinrich Himmler, «cel mai credincios dintre credincioși», executorul celor mai josnice acțiuni și furnizorul molohului concentraționar care, «spre a-și salva pielea», negociază la Stockholm, Geneva și Roma, fără să-l fi prevenit pe solitarul din buncărul cancelariei. Speer povestește tot ce s-a întîmplat în buncăr — «incidentul Goering». Himmler nu crede nici un cuvînt.

— Goering va fi succesorul. Am convenit demult că eu voi fi primul lui ministru. Am și luat contact cu diverse persoane care vor intra în cabinetul meu. Trebuie dealtfel să-l primesc pe Keitel[8] imediat.

Speer are impresia că visează. Himmler continuă:

— Fără mine, Europa nu va fi salvată. Ea mai are nevoie de mine ca ministru al poliției, spre a menține ordinea. Îmi va fi deajuns să stau doar o oră de vorbă cu Eisenhower, și el va fi convins de asta.

Nu spusese, cu o zi mai înainte, interlocutorului său «oficios», contele Bernadotte, la consulatul suedez din Lübeck: «Viața grandioasă a Führerului se apropie de sfîrșit»? În orbirea lui naivă, adaugă că războiul va continua în Răsărit, pînă ce aliații vor prelua ofensiva împotriva rușilor. Redactează chiar o ciornă de predare și, ca un gaj de bunăvoință, eliberează deportați și organizează evacuarea «spre nord» a mai multor lagăre de concentrare. Se știe că mii de deținuți au pierit astfel pe aceste «DRUMURI ALE MORȚII».

— Vreți să folosiți avionul meu, îi propune Speer, ca să faceți o ultimă vizită Führerului?

— Nici nu poate fi vorba! Trebuie să pregătesc un nou guvern. Și afară de asta, eu sînt mult mai important pentru viitorul poporului german, ca să accept riscul de a mă duce la Berlin.

— Comunicați-i lui Himmler că am un mesaj al Führerului care trebuie ținut secret. Să vină imediat spre a-l cunoaște.

Dönitz s-a închis în biroul său. Aici, pe terenul său, s-a hotărît să-l înfrunte pe cel care, în ajun, îi afirma că datoria lui cea mai sfîntă era să ia în mînă — Hitler nemaiavînd acum legături cu armata — soarta Germaniei.

E miezul nopții cînd Himmler trece poarta de sîrmă ghimpată a marelui cartier general al lui Dönitz. E însoțit de șase S.S.-iști înarmați. Marele amiral a ordonat să se dubleze garda și ofițerul de securitate, contrariu «obiceiului», va asista la întrevedere. Dönitz s-a lăsat convins să ascundă un revolver sub dosarele de pe birou.

— Intră!

— Era chiar atît de urgent, atît de confidențial?

Himmler se așază fără să fi fost poftit.

— Mai bine citește.

Reichsführerul S.S., omul care a fost, pînă în ultimele săptămîni, cel mai puternic în stat și care speră să fie ales de americani spre a înfăptui, odată pacea semnată, reconstrucția Germaniei, citește telegrama lui Bormann, datată 30 aprilie. E lesne de imaginat decepția «unchiului Heinrich», furia lui în fața unei astfel de ingratitudini.

Dönitz! Amiralul ăsta de nimic! Un marinar să-i succeadă lui Hitler!

Himmler se scoală și pocnește din călcîie.

— Permiteți-mi să fiu secundul în statul dv.

— Nu se poate! În împrejurările actuale, trebuie să alegem oameni, ofițeri.... sau civili care au stat retrași, nu care s-au bucurat de vază, așa că....

— Aliații vor avea nevoie de mine. Vor avea nevoie de S.S.-iști ca să restabilească ordinea și doar ei o pot face. Or, S.S.-iștii mi-au rămas credincioși. N-or să asculte decît de ordinele mele. N-or să asculte decît de mine. Războiul dintre Răsărit și Apus se accentuează din zi în zi. Dar eu și S.S.-iștii vom fi împuterniciți, peste cîteva săptămîni, să jucăm rolul arbitrilor. Asta-i primordial.

Himmler va monologa două ore în șir; se va înfunda în himerele lui. Calm, imperturbabil, Dönitz va repeta mereu aceleași argumente și-l va însoți pînă în curte, urîndu-i: «Noroc, dragul meu prieten».

Se crapă de ziuă. Dönitz a adormit pe o canapea.

— Un nou mesaj de la cancelarie.

Berlin, 1 mai, ora 7.40

Pentru marele amiral Dönitz.

Foarte urgent, foarte secret.

Testament în vigoare. Ne vom întîlni cum va fi posibil. Pînă atunci sînt de părere să amînați anunțarea publică.

Semnat: M. Bormann.

---

[8] Feldmareșalul Wilhelm Keitel (1882—1946), comandantul suprem al forțelor armate germane între 1938—1945, brațul drept al lui Hitler în problemele militare, el va impune directivele date de Führer statelor majore, semnatarul capitulării Reichului la 8 mai 1945, la Berlin, condamnat la moarte la Nürnberg și spînzurat (n. tr.)

Ce s-a întîmplat la Berlin?

Textul ambiguu al lui Bormann pare să confirme moartea lui Hitler, dar e deajuns? Dönitz va ezita toată dimineața, apoi se hotărăște să acționeze. Nu-i el acum noul conducător desemnat, cel care va trebui să folosească fragilele speranțe ale păcii? La ce bun să se mai încurce cu sfaturile unui secretar ca Bormann, care n-a știut decît să țeasă în jurul lui un păienjeniș de uri și de nemulțumiri? Trebuie să vorbească. Imediat. Fără să mai aștepte ca să se stîrnească și să se răspîndească zvonuri, ca alt «glas» să anunțe moartea Führerului, numirea succesorului.

— Am să vorbesc diseară la radio Hamburg. O declarație capitală. Faceți tot ce-i necesar ca să fie anunțată pe cît posibil ora emisiunii.

După primele măsuri ale simfoniei a șaptea de Brückner, cu glas slab, căruia tehnicienii se străduiesc să-i dea vibrații metalice, Dönitz citește primul său mesaj ca Führer:

— Bărbați și femei ai poporului german, ostași ai Wehrmachtului! Führerul nostru Adolf Hitler a murit. Germania se închină cu cel mai mare respect și cea mai mare tristețe. El și-a dat seama din timp de pericolul bolșevismului și și-a închinat viața spre a-l combate. La sfîrșitul acestei lupte, după o viață dreaptă, și-a găsit moartea eroilor în capitala Reichului german. Toată existența lui a fost consacrată în slujba Germaniei. Führerul m-a desemnat să-i succed. Deplin conștient de răspunderile mele, iau conducerea poporului german, în acest ceas atît de greu al destinului. Prima mea misiune constă în apărarea compatrioților mei împotriva exterminării lor de către dușmanul bolșevic. Doar în acest scop lupta militară va continua. În măsura în care britanicii și americanii vor împiedica executarea acestei misiuni și atîta vreme cît ei o vor face, noi vom continua să ne apărăm cu armele împotriva lor.

Aliații «necomuniști» vor analiza acest text, fără să aibă nevoie de lupă. Discursul e clar: nu mai există decît un singur dușman al Germaniei: cel din răsărit.

Der Chef ist tod

Dönitz, omul ales nu spre a cîștiga, ci spre a negocia, va trebui să aștepte 48 de ore ca să cunoască evenimentele care au precedat, în buncărul acela rece din Berlin, desemnarea sa.

Berlin, 29 aprilie, ora 0.30. Eva Braun, zîmbitoare, își pune fericită parafa pe actul de căsătorie, care face din ea soția legală a lui Adolf Hitler. Ea scrie Eva apoi B al numelui Braun, ridică ochii și izbucnește în rîz. Hitler se pleacă.

— Trebuie să ștergi....

Eva trage o linie peste B... Eva Hitler, născută Braun. «Logodnica» ascunsă, invitata din capul mesei, metresa oficială, a devenit acum doamna Hitler.

O fotografie datată 19 martie 1945. Înconjurat de cîțiva din «fidelii» săi de ultimă oră, Hitler a făcut cîțiva pași prin grădinile reședinței sale.

Participanților la această nuntă funebră li se servesc cîteva pateuri și prăjiturele, cît îngăduie rațiile respective, în timp ce afară artileria sovietică bombardează intens. Noroc că mai există șampanie, hohotele de rîs ale secretarelor, glumele forțate ale lui Goebbels și grimasele de clovn trist ale lui Bormann. Paranteza s-a închis repede. Hitler se retrage ca să termine redactarea testamentului său politic. «După șase ani de război care, în pofida înfrîngerilor, se va înscrie într-o zi în istorie ca cea mai glorioasă și mai eroică

manifestare a dorinței de a trăi a unei națiuni, nu-mi pot părăsi orașul care e capitala țării noastre... Țin să împărtășesc soarta milioanelor de oameni care au acceptat să rămînă aici. În afară de aceasta, nu vreau să cad în mîinile dușmanului... Am hotărît, deci, să rămîn la Berlin și să-mi aleg de bunăvoie moartea, în momentul cînd voi socoti că poziția de Führer și aceea a cancelariei nu mai pot fi menținute. Mor bucuros, conștient de realizările imense ale poporului nostru și de aportul incomparabil pe care tineretul ce-mi poartă numele l-a adus istoriei.

Înainte de a muri, exclud din partid pe ex-Reichsmarshalul Hermann Goering și-i retrag toate drepturile ce i-au fost conferite prin decretul din 20 iunie 1941... În locul lui, îl numesc pe amiralul Dönitz președinte al Reichului și comandant suprem al forțelor armate. Înainte de a muri, exclud din partid și-i retrag toate sarcinile ex-Reichsführerului S.S. și ministru de interne Heinrich Himmler. În afară de lipsa lor de loialitate față de mine, Goering și Himmler au atras asupra întregii națiuni o rușine de neșters negociind în secret cu inamicul, fără știrea mea și împotriva voinței mele, încercînd în același timp să acapareze în mod ilegal puterea».

După aceste măsuri, Hitler mai stabilește cîteva clauze personale și recomandări postume:

«Cu toate că în toți anii de luptă n-am putut asuma răspunderea unei căsătorii, acum — înainte de sfîrșitul vieții mele — am hotărît să mă însor cu femeia care, după ani de prietenie fidelă, a venit, nesilită de nimeni, să se întîlnească cu mine, în acest oraș, aproape încercuit, spre a-mi împărtăși soarta. Ea va păși în moarte cu mine după propria-i dorință, ca soția mea legitimă. Pentru noi va fi o compensație pentru tot ce am fost lipsiți din cauza exigențelor misiunii mele în slujba poporului meu. Soția mea și cu mine am preferat să murim spre a scăpa de rușinea unei înfrîngeri sau a unei capitulări. Dorim să fim incinerați imediat chiar pe locul unde mi-am îndeplinit cea mai mare parte din opera mea, timp de mulți ani trăiți în slujba poporului meu (...)

Bormann, executorul testamentar, și Goebbels semnează și ei documentul. E patru dimineața.

— Cred că am să dorm puțin, Bormann...

Bormann, ascunzîndu-și cu greu bucuria, primește ordinul, «în fața martorilor», de a se întîlni cu Dönitz. Fidelitatea lui nu merge chiar pînă acolo încît să se gîndească să-și sacrifice viața, așa că se grăbește să-și pregătească fuga. Mai consecvent, Goebbels refuză să plece. Pe pragul camerei sale, Hitler se întoarce:

— N-am de gînd să mă las prins de ruși, care m-ar expune ca pe o piesă de muzeu... Național-socialismul a murit. Am pierdut partida. Nu ne mai rămîne decît să murim cu demnitate.

În timp ce Hitler doarme, Goebbels scrie «Apendice la testamentul politic al Führerului»:

«Führerul mi-a ordonat să părăsesc Berlinul. Pentru prima oară în viața mea, sînt constrîns să nu-i ascult ordinele... Dacă aș acționa astfel, mi-aș pierde respectul față de mine însumi, ca și respectul concetățenilor mei. În coșmarul trădării ce-l învăluie pe Führer în aceste zile sumbre, cineva trebuie să rămînă lîngă el pînă la moarte... Sînt absolut hotărît să nu părăsesc capitala, chiar dacă ar cădea în mîinile dușmanului și, în acest caz, sînt hotărît să-mi pun capăt vieții odată cu Führerul, să sacrific o viață care n-ar mai avea nici un preț pentru mine dacă n-o pot trăi în slujba Führerului».

În ziua de 29 aprilie, la prînz, Hitler convoacă conferința statului major. Deși conferința pare să aibă caracterul ei obișnuit, toți participanții sînt indispuși, cu atît mai mult cu cît au aflat de executarea lui Mussolini și a Clarei Petucci[9]. Hitler a înțeles valoarea

[9] Prinși de partizani în apropiere de lacul Como la 27 aprilie 1944, în momentul cînd voiau să fugă în Elveția, Mussolini și amanta sa au fost executați a doua zi și spînzurați în piațeta Loreto din Milano (n.tr.)

Amiralul Dönitz (în centru) «moștenitorul» lui Hitler în fruntea celui de-al treilea Reich

4 mai 1945: plenipotențiarii germani sosesc la cartierul general al lui Montgomery spre a capitula necondiționat

simbolică a acestui fapt și s-a hotărît să declanșeze procesul ireversibil al morții lui, pe care a fixat-o în cele mai mici amănunte, sperind totuși, în sinea lui, că nu se va înfăptui niciodată.

În timp ce secretarele, înainte de a tria arhivele spre a arde toate documentele confidențiale și îndeosebi cele semnate de Hitler sau Bormann, primesc, la cererea lor, o fiolă de cianură, Führerul se joacă pentru ultima oară cu Blondie, cîinele ciobănesc, probabil singura ființă pe care a iubit-o cu adevărat, apoi îl încredințează vechiului lui chirurg, profesorul Hasse:

— Nu vreau să sufere. Dă-i o doză dublă și, dacă-i nevoie, lovitura de grație....

Spre seară, Hitler anunță că dorește să mulțumească «doamnelor» care se mai află în adăposturile cancelariei. Nimeni nu se duce să se culce. Vreo douăzeci de ofițeri și femei se adună în sufragerie. Hitler n-apare decît pe la ora 2 dimineață: alb la față, cu ochii împăienjeniți. «Ai fi spus că-i drogat», va declara mai tîrziu d-ra Junge. Führerul strînge mîna tuturor celor prezenți, ascultă complimentele, dar nu scoate o vorbă. Toți înțeleg că această ceremonie ciudată trebuie socotită ca o despărțire oficială de stăpînul lor.

Un ultim gest al mîinii, fără un cuvînt, și atît!

Ușa se închide. În sufragerie, grupurile se formează. «L-ai văzut?» «O să se sinucidă acum». «S-a terminat totul!» Sînt aduse mai multe sticle de șampanie, prăjituri și țigări. «Sînt ultimele».

Fără să se știe cine l-a pus, un patefon difuzează în cameră un vals lent. «Dacă am dansa?» «Trebuie să dansăm». Scaunele și mesele sînt date deoparte, îngrămădite lîngă zidul din fund. Și perechile încep să se înfiripeze și să se învîrtească în ritmul dansului... Noapte imprevizibilă, de neconceput aproape. Soldați și ordonanțe aleargă. Totul se petrece acum, ca și cum Hitler ar fi deja mort, iar războiul terminat. Această bucurie neașteptată ce-și răsfrînge ecourile în buncărul rece e un fel de sărbătoare a eliberării. Dans. Cîntece. Strigăte. Aplauze. Cineva vine din apartamentul Führerului și reclamă «puțină liniște». Dar nimeni nu-i acordă nici o atenție. Alte discuri, alte rîsete, alte cîntece.

Un croitor, W. O. Müller, care lucra la cartierul general al Führerului și era închis cu ceilalți în cancelarie, a fost surprins văzîndu-l pe Brigadeführer-ul Rattenhuber, comandantul gărzii poliției și general S.S., bătîndu-l prietenește pe umăr și vorbindu-i cu o familiaritate neobișnuită [10]. Ținînd seama de ierarhia strictă ce se păstra în buncăr, croitorul a fost uluit. «Pentru prima oară în viața mea», a mărturisit el mai tîrziu, auzeam pe un general spunîndu-mi «Bună seara». Am conchis că atmosfera s-a schimbat complet. Apoi, un alt meșteșugar, aflat și el în adăpost, i-a explicat această bruscă și neobișnuită familiaritate: Hitler și-a luat rămas bun de la colaboratorii lui și se va sinucide.

Pe la prînz, ofițerii s-au adunat din nou la o conferință a statului major, care va fi și ultima. Situația era din cele mai proaste. Rușii se aflau pretutindeni, adică la mai puțin de 200 metri de buncăr. Nimeni n-ar fi fost surprins, dacă i-ar auzi — peste o clipă

[10] Fapt menționat în lucrarea istoricului britanic Hugh R. Trevor-Roper «Ultimele zile ale lui Hitler» (n.tr.)

— năvălind pe scările de beton ale buncărului.

— Subterana metroului din Friedrichstrasse a căzut în miinile lor. Au ocupat și pe aceea din Voostrasse, aflată doar la cîțiva pași de cancelarie. Zona Tiergarten, Potsdamer Platz, Weidendammer Brücke e de asemenea ocupată.

Spre sfîrșitul reuniunii, Arthur Axmann, șeful Tineretului hitlerist, se apropie de Führer.

— Mi-au mai rămas două sute de oameni bine înarmați și un tanc. Îngăduiți-mi să încerc de a vă scoate de aici.

— Nu. E inutil. Trebuie să mor.

În timpul conferinței, gărzilor din buncăr li se distribuie rații alimentare. Ele au primit ordinul să rămînă pe loc. Nimeni, sub nici un pretext, n-are voie să treacă pe coridorul central ce duce la apartamentul domnului și doamnei Adolf Hitler. Sturmbanführerul însărcinat cu transporturile, Erich Kempka, trebuie să ducă în grădina cancelariei două sute litri de benzină.

— Dar de unde să găsesc eu două sute de litri? Dacă o să pot face rost de treizeci sau patruzeci, obiectează el.

— Trebuie două sute!

Kempka, ajutat de șase oameni, va aduna, lîngă ieșirea adăpostului din buncăr, 180 litri. Santinela, intrigată, întreabă:

— Dar ce-s cu bidoanele astea?

— Pentru ventilație.

— Sînteți nebuni! O să faceți să sară totul în aer.

Heinz Linge, valetul lui Hitler, care supraveghează pregătirile, intervine:

— Treaba ta e să stai de pază, nu să pui întrebări. Răspunzi cu viața de bidoanele astea. Acum, asta-i misiunea ta.

Ora 13.45: Hitler ia dejunul la masa rezervată bucătăresei lui și celor două secretare. Eva Braun a fost servită în camera ei. Discuție banală, fără să se facă nici cea mai mică aluzie la înaintarea trupelor sovietice, cucerirea buncărului, eventuala sinucidere. După masă, Hitler, care s-a dus s-o ia pe Eva Braun, «improvizează» o nouă ședință de rămas bun. Doar doamna Goebbels n-asistă la ceremonie. În răstimp, Linge s-a închis în apartamentul particular, ca să facă puțină ordine și să pună lîngă pat un revolver Walther P.P. 7,65 rezervat Führerului și altul de 6.35 pentru Eva Braun. Hitler, îmbrăcat cu o uniformă nouă, și-a pus pe piept insigna de aur a partidului, Crucea de fier și medalia de fost combatant din primul război mondial.

— Haide, spune el bucătăresei Manzialy, nu plînge. Nu merită. Războiul se va termina curînd. Să nu rămîi aici....

Ora 15.25: o singură împușcătură. Hitler și-a tras un glonte în tîmpla dreaptă. Zace răsturnat pe canapea. Lîngă el, Eva Braun a ales otrava. Linge șoptește: «Der Chef ist tod». («Conducătorul a murit»). Pentru ocupanții buncărului, Hitler era «șeful». Doi S.S.-iști îl ajută pe Linge să învelească trupurile în două pături. Capul lui Hitler, cu fruntea găurită de glonte, nu se vede, dar picioarele ies afară din cuvertură. Kempka ia în brațe corpul Evei Braun.

Afară, artileria sovietică s-a dezlănțuit. Orgile lui Stalin își împrăștie neîntrerupt rachetele lor incendiare. Trupurile celor doi sînt stropite cu benzină și Guensche dă foc unei cîrpe îmbibate cu petrol. Asistenții iau poziție de drepți, salută cu brațul întins și dispar în buncăr, spre a-și pregăti fuga printre liniile inamicului.

Peste cincisprezece luni, la 3 iulie 1946, doar Kempka va putea depune mărturie în fața Tribunalului internațional de la Nürnberg despre moartea «șefului».

Fuga

Berlin, 1 mai, ora 14.46
Pentru marele amiral Dönitz
Personal. Să fie descifrată de un ofițer.

Führerul decedat ieri la 15.30. Testamentul din 29 aprilie vă atribuie funcția de președinte al Reichului, aceea de cancelar — Reichsminister-ului Goebbels, aceea de ministru al Partidului — Reichsleiterului Bormann, aceea de ministru al Afacerilor externe — Reichsminister-ului Seyss-Inquart[10]. Din ordinul Führerului, acest testament a fost trimis dv. și mareșalului Schoerner[11], al treilea exemplar fiind expediat în afara Berlinului spre a se garanta siguranța publicării lui. Reichsleiterul Bormann va încerca chiar azi să vă întîlnească spre a vă informa asupra situației. Forma și momentul anunțării oficiale a trupelor și publicului sînt lăsate la dispoziția dv. Confirmați primirea.

Goebbels-Bormann

— Asta-i nebunie curată! E imposibil, cu totul imposibil! A mai citit cineva mesajul ăsta?

Lüdde Neurath răspunde lui Dönitz că radiograma n-a fost citită decît de recepționist și ofițerul cifrului.

— Să nu spună nimic. E un secret de stat.

Speer intră în birou. Dönitz îl pironește cu privirea.

---

[10] Arthur Seyss-Inquart (1892—1946), șeful naziștilor austrieci, consilier de stat în cabinetul Schuschnigg (1937), ministru de interne, apoi cancelar (1938), guvernator general al Poloniei (1939), comisar al Reichului în Olanda (1940—1945), condamnat la moarte la Nurnberg și executat (n.tr.)

[11] Ferdinand Schoerner (n. 1892), comandantul unei diviziuni de munte (1940), apoi al trupelor din Norvegia de nord (1943), comandantul armatei din Ucraina (1944), comandantul șef al grupului de armate din Centru (1944—1945), prizonier în URSS, eliberat în 1955 (n.tr.)

— Ce-o să facem dacă Bormann și Goebbels vin într-adevăr? În nici un caz n-am să colaborez cu ei.

Dar Bormann și Goebbels nu vor constitui nici un obstacol noului șef al statului. Goebbels, cancelar al Reichului, nu-și va îndeplini funcția decît 24 de ore, iar autoritatea sa nu va depăși limitele buncărului. Seara, și-a convocat adjunctul, Guenther Schwaegermann:

— Schwaegermann, ceea ce se întîmplă acum e una din cele mai groaznice trădări. Generalii l-au trădat pe Führer. Totu-i pierdut. Am să mor cu soția și copiii mei. Ai să-mi arzi corpul. Poți să faci asta pentru mine?

Schwaegermann îi promite și Goebbels ia de pe biroul său fotografia lui Hitler, purtînd o lungă dedicație și încadrată într-o ramă de argint.

grație. Leșurile sînt stropite apoi cu benzină și li se dă foc. După aceea începe o debandadă de nedescris, căci nu mai e mult pînă la ultimul termen stabilit pentru părăsirea generală a buncărului. Rach a păstrat un bidon de benzină pe care îl împrăștie în sala de conferințe. Peste zece minute, Brigadeführerul Mohnke aprinde un chibrit. Sus, în grădină, focul s-a stins, dar nimănui nu-i mai pasă dacă trupurile soților Goebbels au ars sau nu complet. A doua zi, sovieticii vor găsi cadavrele abia calcinate și ușor de recunoscut.

Demnitarii partidului, soldații, secretarii, bucătăreasa, toți sînt gata de plecare, nervoși, agitați, înfricoșați. «Nu mai există nici un comandant. Toți alergau în toate părțile, ca niște găini speriate de un uliu», va declara mai tîrziu W.O. Muller. Planul e simplu: împărțiți în cinci sau șase grupe,

8 mai 1945 — la cartierul general sovietic din Berlin, Keitel își pune semnătura pe documentul capitulării

— E tot ce am eu mai prețios. Te rog s-o accepți.

Apoi, în cameră intră soția și cei șase copii ai săi, care s-au oprit din joacă, spre a fi «vaccinați».

— O să venim sus. Ne vom duce la îndeplinire hotărîrea în grădină. E pregătit totul. N-o să trebuie să ni se care corpurile.

Ora 20.30. Goebbels și soția lui trec prin fața lui Schwaegermann și a șoferului Rach (care a strîns trei bidoane de benzină la piciorul scărilor). Treizeci și șapte de trepte. O împușcătură. Goebbels se prăbușește peste corpul Magdei, care, întocmai ca și Eva Braun, a preferat fiola de cianură. Ordonanța lui Schwaegermann se apleacă asupra celor două trupuri și le dă lovitura de

fugarii trebuie să ajungă, prin culoarele subterane, în stația metroului din Wilhelmplatz și de acolo, prin gura metroului, luînd-o de-a lungul liniilor lui, la peroanele stației Friedrichstrasse, de unde să urce la suprafață, încercînd să găsească unul din punctele de rezistență ținut de soldații lui Mohnke, însărcinat să întîrzie înaintarea sovieticilor spre «inima Reichului» (cancelaria), să treacă rîul Spree și să se strecoare în liniile inamicului. La această tentativă disperată de a se salva, generalul Krebs[1] și Burgdorf, ca și Schedler, Hauptsturmer-Führerul corpului

[1] Hans Krebs (1896—1945), șeful statului major al armatei de uscat (1945) (n.tr.)

de gardă, nu vor participa, ei preferînd să se sinucidă.

Istoricul H.R. Trevor Roper a putut sta de vorbă, după capitulare, cu supraviețuitorii acestei acțiuni, descrierea pe care a lăsat-o despre această noapte de pomină constituind un adevărat document, iar ziaristul Jochen Von Lang, care a ajutat la descoperirea osemintelor lui Martin Bormann în 1972, nu s-a înșelat în afirmațiile sale, deoarece ancheta efectuată de el s-a sprijinit tocmai pe aceste mărturii.

— După ce a ajuns la stația din Friedrichstrasse, grupul de fugari a ieșit în stradă, dar aci îi aștepta un spectacol extraordinar. Ruinele Berlinului păreau că ard de pretutindeni, iar obuzele cădeau din toate părțile. Grupul își păstra totuși coeziunea. Tîrîndu-se prin subteranele cruțate, ajunse la Spree și-l trecu pe o pasarelă de fier, paralelă cu Weidendammer Brucke, apoi, mergînd înainte, ajunse la spitalul Charite, se opri o clipă, în timp ce conducătorii grupului, Mohnke și Guensche, încercau să afle ce s-a întîmplat cu grupurile ce-i urmau. Dar în zadar. Nici unul din ele n-a reușit să treacă rîul Spree.

Urcaseră și ele la stația din Friedrichstrasse, dar în haosul de afară și-au pierdut coeziunea, fiecare dintre membrii lor pornind singur de-a lungul străzii, ca să ajungă la Weidendammer Brucke. La capătul nordic al acestui pod era un baraj antitanc, pe care nici unul dintre ei nu l-a putut trece, atît erau de intense tragerile sovietice. Retrăgîndu-se deci pînă la fostul palat al Amiralității, la capătul sudic al podului, ei au așteptat apariția unor tancuri nemțești, ca, la adăpostul lor, să poată trece mai departe. Au mai înaintat deci, grupîndu-se în jurul acestor tancuri. Printre ei se aflau Bormann, Stumpfegger, Axmann, Kempka, Beetz (al doilea pilot al lui Hitler), Naumann, Schwaegermann și Rach. Cîțiva au trecut barajul cu un tanc și au ajuns, după vreo trei sute de metri, în Ziegelstrasse, dar acolo un Panzerfaust, lovind tancul în plin, a provocat o violentă explozie. Beetz și Axmann au fost răniți, Kempka, o clipă, a fost amețit și orbit, Bormann și Stumpfegger zvîrliți la pămînt, poate leșinați, dar nu răniți. Grupul a fost nevoit să se înapoieze la pod.

Dîndu-și seama că nu se pot salva în grup, cîțiva dintre fugari au încercat atunci să se salveze individual. Kempka a reușit să treacă rîul peste o pasarelă, s-a ascuns toată ziua printre femeile iugoslave, sub un viaduct, în timp ce rușii sărbătoreau în mijlocul lor căderea Berlinului, dar în cele din urmă a fost prins. A reușit să evadeze, să treacă înot Elba, dar a căzut în mîinile americanilor. Despre Beetz nu s-a mai auzit nimic: a murit probabil sau a fost luat prizonier.

Ceilalți, Bormann, Naumann, Schwaegermann, Axmann, Stumpfegger, Rach și încă unul,au rămas mai întîi grupați, mergînd de-a lungul liniilor ferate, înspre gara Lehrter. Acolo, s-au despărțit și, în timp ce Bormann și Stumpfegger s-au îndreptat spre răsărit, pe Invalidenstrasse, înspre gara Stettiner, ceilalți și-au continuat drumul spre apus, în direcția Alt Moabit. Au mers despărțiți și în cele din urmă s-au împrăștiat. Schwegermann și Rach au scăpat, primul căzînd în mîinile americanilor; Naumann a scăpat și el. Dar Axmann, dînd peste o patrulă sovietică, s-a întors și a pornit-o în direcția spre care se îndreptaseră Bormann și Stumpfegger, pe care, după puțin timp, i-a și ajuns. I-a găsit în spatele podului, prin care strada Invalizilor trece peste linia de cale ferată. Zăceau întinși pe spate, bine luminați de lună. El s-a oprit o clipă și constată că erau morți, dar tirul artileriei rusești l-a împiedicat să cerceteze mai serios lucrurile. Nu păreau răniți, nici o urmă nu arăta că ar fi fost victimele unei explozii. Fuseseră probabil loviți în spate. Axmann și-a continuat singur drumul și a reușit, în cele din urmă, să ajungă resturile Tineretului său hitlerist, care supraviețuiseră șase luni într-un colț pierdut din Alpii bavarezi. Dar a fost luat și el prizonier și a povestit după aceea toată întîmplarea [41].

După Axmann, grupul care număra cam vreo zece oameni urcase la stația de pe Friedrichstrasse și o luase de-a lungul liniilor spre vest. Ajunși la baraj, oamenii și-au smuls insignele de pe uniforme și și-au zvîrlit armele. Axmann, care avea experiența frontului — își pierduse brațul drept în război — observă că Bormann era grozav de îngrijorat. Uneori, se grăbea ca să depășească grupul, ca și cum i-ar fi fost teamă că n-o să se îndepărteze prea repede de locul catastrofei. Curînd, s-au apropiat de stația gării Lehrter și au zărit pe peronul gării soldați ai Armatei roșii. Ca să dispară cît mai repede, grupul s-a împărțit. Bormann, Naumann, Schwaegermann, Axmann,Weltzin și Stumpfegger au sărit de pe rambleul căii ferate pe strada Invalizilor, unde au aterizat lîngă un post al gărzii ruse. Rușii, luîndu-i drept niște membri rătăciți ai miliției populare, le-au oferit țigări și au pornit cu ei o discuție prin semne, punctată cu exclamații «Hitler kaputt!»

Toate astea l-au făcut pe Bormann să devină teribil de nervos și urmat de Stumpfegger, a plecat, grăbind din ce în ce mai mult pasul spre Charite. N-au mers prea departe, căci pe podul Sandkrüg (azi loc de trecere dintr-un sector într-altul) au dat din nou peste ruși. Ceilalți tovarăși au observat că fuga lor a trezit bănuielile soldaților ruși și ei au încercat să scape, îndreptîndu-se spre vest, pe strada Invalizilor. Naumann și Schwaegermann au dispărut în crîngul unui teren de expoziție. Führerii Tineretului hitlerist n-au făcut cale întoarsă decît cînd au auzit

---

[41] Joachim von Lang, «Martin Bormann, eminența cenușie a lui Hitler» (n.a.)

zgomotul carelor de luptă înaintînd spre ei. Revenind, au zărit în apropiere de gara Lehrter, în lumina palidă a zorilor, două corpuri întinse pe pasarela ce trece peste calea ferată a gării de mărfuri Lehrter. I-au recunoscut imediat pe Bormann și Stumpfegger care erau, evident, morți, dar nu aveau nici o urmă de sînge, nici de rană. Cum Axmann știa că toți ștabii din buncăr primiseră cîte o fiolă cu otravă, el a presupus că ei s-au sinucis.

Capitulare fără condiții

Marele amiral Dőnitz, președintele statului, își termină prima sa conferință de stat-major. Toți ofițerii prezenți au admis că, întocmai ca și Hitler, el este comandantul suprem al forțelor armate germane și că nimeni nu va putea pune la îndoială «legitimitatea juridică» a acestei răspunderi.

Dőnitz s-a hotărît să renunțe la ofensive și să termine războiul «fără grabă», pentru ca, astfel, un număr cît mai mare de germani, care se retrag pe șoselele din răsărit, să aibă posibilitatea să treacă în vestul țării.

Evacuarea răsăritului va fi obsesia lui, laitmotivul tuturor conferințelor de stat-major și, spre a-și sprijini această decizie, Dőnitz flutură harta Germaniei, pe care serviciile de contraspionaj (e ultima lor victorie) au șterpelit-o din dosarul «Eclipsa», pus la punct și semnat de Stalin, Roosevelt și Churchill la Yalta. Pe acest document, apare linia de împărțire dintre Est și Vest, inclusiv aceea a Berlinului. Keitel și Jodl nu pot decît să aprobe acest «plan de salvare» a populației germane aflată încă în zona răsăriteană.

La 1 mai, Dőnitz își formează guvernul «însărcinat să expedieze afacerile curente ale Reichului», prezidat de contele Schwerin-Krosigk, care deține și portofoliul afacerilor externe și al finanțelor. Lui Speer i se încredințează Internele și Instrucția publică. Ciudat cabinet, care n-are nici o putere reală asupra situației externe și care intenționează, un timp, să numească un ministru de stat spre a purta tratative cu aliații, dar nu reușește să stabilească numele titularului. Evenimentele se precipită. Montgomery[15] și grupul său de armată, care staționa în fața orașelor Bremen și Hamburg, solid implantat pe capul de pod al Elbei, trece la atac. Dőnitz și guvernul său părăsesc Plőnul. De la Baltica pînă la Elba, toate drumurile sînt blocate. «Fantomele» lui Dőnitz, refugiate în extremul nord-vest, doar la zece kilometri de frontiera daneză, așteaptă căderea Berlinului spre a «accepta o capitulare fără condiții». Toți aprobă ultimul mesaj al generalului, comandantul garnizoanei orașului: «Führerul, sinucigîndu-se la 30 aprilie, ne-a abandonat pe noi care i-am prestat jurămînt să-i rămînem credincioși. Potrivit ordinelor

Semnarea capitulării forțelor naziste din Nord-Vest (Vestphalia, Danemarca și Olanda). În imagine poate fi văzut și Montgomery...

[15] Mareșalul Bernard Law Montgomery (1887), însărcinat cu apărarea Angliei de sud-est (1940—1941); comandantul armatei a VIII în Egipt (1942); învingătorul nemților la El-Alamein, apoi în Tunisia, comandantul forțelor terestre de debarcare în Normandia, apoi al grupului XXI-lea de armate (1944), eliberatorul nordului Franței și al Belgiei (1944—1945), comandant-adjunct al forțelor atlantice în Europa (19?1—19?8) (n.tr.)

Führerului, noi, trupele germane, ar trebui să ne mai batem în Berlin, deși rezervele de muniții sînt epuizate iar situația generală împiedică orice nouă rezistență să mai aibă vreo semnificație. Ordon, deci, încetarea imediată a oricărui act de rezistență».

La 3 mai, Hamburgul e ocupat. Dar această zi va rămîne pentru de-a pururi marcată de cea mai înspăimîntătoare «greșeală» comisă în cursul celui de al doilea război mondial: bombardarea de către R.A.F. a patru vase germane, pline vîrf cu deportați. O dramă pe care aliații au trecut-o sub tăcere, fără să deschidă vreo anchetă, și pe care istoricii, în general, au uitat-o, iar cei puțini, care au pomenit de ea, au atribuit răspunderea lui Himmler.

Neuengamne era atunci cel mai mare lagăr din nordul Germaniei. Instalat în 1938 pe malul drept al Elbei, într-o regiune mlăștinoasă, la vreo 20 de km de Hamburg, el depindea mai întîi de centrala lagărelor Oranienburg-Sachsenhausen. Devenit lagăr autonom la 4 iunie 1940, el s-a dezvoltat mereu, avînd la un moment dat 58 de comandouri de muncă, prin care se vor perinda 100 000 de deportați. În momentul evacuării lagărului central, contele Bernadotte îl convinsese pe Himmler să îndrume deținuții din Neuengamne spre Suedia. Himmler, care știa că acest gest de bunăvoință o să fie luat în seamă, a acceptat. Opt sau zece mii de deținuți au fost deci îmbarcați în rada portului Lübeck pe vasele «Cap Arcona», «Athena», «Thielbeck» și «Deutschland». Oamenii aceștia știau că la capătul unei călătorii de vreo cîteva ore, la bordul acelor pacheboturi de lux — «Cap Arcona» cu trei coșuri, putea rivaliza cu «Normandie» și «Queen Mary» — se află libertatea. Azi, e aproape imposibil să se stabilească răspunderea acestei tragedii, căci, așa cum am spus mai sus, nu s-a deschis niciodată nici o anchetă. Puținul care se știe e că bombardiere britanice, însoțite de avioane de vînătoare, zărind vasele, le-au atacat, deviind de la obiectivele lor portuare. Unul dintre vase, poate chiar două, a înălțat drapelul alb, dar bombele s-au și abătut asupra lor. Vasele au fost scufundate și odată cu ele au pierit, în apele mării, 6 000 sau 8 000 de deținuți.

În aceeași zi, amiralul von Friedenberg și escorta lui ajung la cartierul general al lui Montgomery, stabilit în landul Luneburg. Tratativele încep în rulota cartierului general al șefului de stat-major britanic. Von Friedenburg propuse ca trupele înfrînte să se predea lui Montgomery și nu sovieticilor.

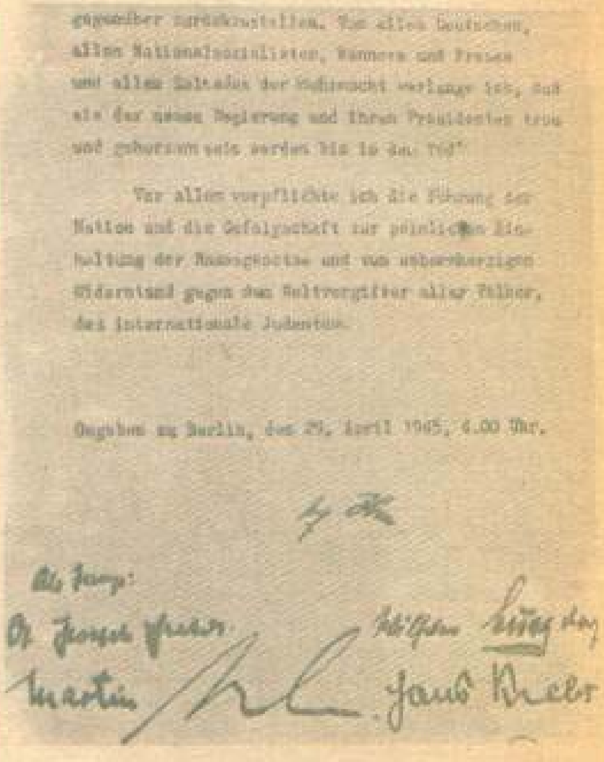
— Nu! Trebuie să predați armele rușilor. Trebuia să vă gîndiți la această eventualitate atunci cînd ați atacat Uniunea Sovietică în 1941.

Fapt curios: Monty nu cere capitularea generală și exigențele lui pot fi considerate destul de minore: alipirea Olandei și a Danemarcei la zona nord-vest, predarea tuturor vaselor de război și de comerț din zona aflată în discuție, încetarea ostilităților pe mare. Von Friedenburg relatează cele discutate lui Dönitz, în prezența lui Keitel și Jodl. Șeful statului acceptă condițiile și anulează ordinul «Regenbogen», sabordarea vaselor, pe care Montgomery nici n-o evocase!

Revenit la cartierul general britanic, von Friedenburg semnează capitularea. Bombardamentele încetează; armistițiul intră în vigoare.

Despre aceste zile decisive, arhivele germane oferă două documente semnificative: jurnalul amiralului Dönitz și ultimul mesaj al comandamentului suprem al Wehrmachtului.

Extragem din jurnalul amiralului Dönitz: 2 mai 1945. Discuții asupra chestiunilor de principiu. Situația militară e disperată. În

gegenüber durchzustellen. Von allen Deutschen, allen Nationalsozialisten, Männern und Frauen und allen Soldaten der Wehrmacht verlange ich, daß sie der neuen Regierung und ihrem Präsidenten treu und gehorsam sein werden bis in den Tod.

Vor allem verpflichte ich die Führung der Nation und die Gefolgschaft zur peinlichen Einhaltung der Rassegesetze und zum unbarmherzigen Widerstand gegen den Weltvergifter aller Völker, das internationale Judentum.

Gegeben zu Berlin, den 29. April 1945, 4.00 Uhr.

«Testamentul» lui Hitler, întocmit la 29 aprilie 1945, la orele 4, în buncărul din Berlin

stadiul actual, obiectivul principal al guvernului e să salvăm cîți mai mulți germani de a fi exterminați. În măsura în care anglo-saxonii se vor opune acestui lucru, lupta trebuie continuată împotriva lor.

Ora 16: situația. Faptul cel mai important: străpungerea efectuată de englezi din Luneburg spre Lübeck și aceea a americanilor din Schwerin spre Wismar. Aceste străpungeri închid ultimul drum care ar fi permis replierea germanilor din regiunile Mecklenburg și Pomerania înspre cele controlate de noi. O

continuare a luptei împotriva anglo-americanilor în sectorul de nord, care n-ar permite decît să mențină această cale deschisă, n-are nici un sens. De aceea, am luat decizia de a începe cît mai repede cu putință negocieri cu Montgomery, sarcină pe care i-am încredințat-o amiralului von Friedenburg.

3 mai 1945: **Ora 4:** în timpul nopții și în cursul dimineții, au sosit mai multe mesaje necontrolabile despre înaintarea rapidă a englezilor în zona nord-vest. Amiralul a dat directive de a apăra cît va fi cu putință, cu toate mijloacele, canalul Kiel,[16] spre a se asigura guvernului libertatea de acțiune și de negocieri.

ora 9.30: **Conferință asupra problemei Boemiei.** Protectorul Boemiei, ministrul de stat Frank[17], ministrul afacerilor externe, mareșalul Keitel, generalul de armată Jodl, gauleiterul Wegener, ministrul de stat Speer. Boemia e în pragul revoluției. Pînă la urmă, protectoratul nu mai poate fi menținut, nici din punct de vedere militar, nici din punct de vedere politic. Totuși, ar mai exista poate o soluție cu noi. Scopul principal: de a salva cît mai mulți germani aflați în ținut.

ora 11: **conferință asupra Norvegiei și Danemarcei.**

Plenipotențiarul Reichului pentru Danemarca, doctorul Best, generalul de armată Lindemann, comisarul Reichului, Terboven[18], generalul Böhme, alți participanți.

a) Norvegia: situația militară bună. Ușor de menținut, bine aprovizionată. Comandantul șef e convins de capacitatea de rezistență în sectorul său. Situația politică deocamdată favorabilă, ținînd seama că tendințele generale în fața prăbușirii așteptate a Germaniei și sfîrșitul apropiat al războiului sînt de a scăpa teafăr și nevătămat. De aceea, nu există prea mult entuziasm pentru o răscoală.

b) Danemarca: situația militară e bine menținută. Valoarea combativă a trupei intactă, chiar și după moartea Führerului. Danezilor le e teamă de starea de război la ei în țară.

ora 15.30: **problema olandeză.** Comisar al Reichului Seyss-Inquart, ministrul afacerilor externe al Reichului, gauleiterul Wegener.

Comisarul Reichului informează despre negocierile întreprinse pînă acum cu adversarul, care s-au desfășurat în mod satisfăcător, ținînd seama că toate părțile au interes să se mențină ordinea în timpul perioadei de tranziție. El consideră că problema unei capitulări parțiale este dificilă, deoarece are impresia că între aliați colaborarea continuă. Totuși, tentativa trebuie continuată pe căile deja utilizate. În privința atitudinii noastre față de Olanda: îndeplinirea misiunii militare, dar nu inundarea țării.

ora 17: **situația din Germania de sud.** Secretar de stat Heilert, ministru al afacerilor externe, mareșalul Keitel, gauleiterul Wegener.

Kesselring[19] informează prin mesaj că a trebuit să garanteze cu numele său capitularea grupului de armate din sud-vest. E de părere că nu mai poate rezista cu trupele sale și cere, deci, încuviințarea de a trata cu rușii, independent de celelalte tratative. Amiralul acordă încuviințarea, ținînd seama că ne putem «bucura» de salvarea fiecărei regiuni ocupate de americani și nu de ruși. Preocuparea principală rămîne armata lui Schoerner. Situația generală impune capitularea, dar aceasta e imposibilă, deoarece în acest caz Schoerner și armata lui vor cădea în mîinile rușilor.

ora 23: **amiralul von Friedenburg înapoiat de la cartierul general al lui Montgomery.** Informații despre desfășurarea negocierilor.

Iar acum, iată ultimul comunicat al comandamentului superior al Wehrmachtului:

«În Prusia orientală, diviziile germane au mai apărat pînă la capăt, și marți, gura fluviului Vistula și partea orientală a lui «Frische Nehrung». Dintre toate s-a distins divizia a 7-a de infanterie. Comandantul diviziei, generalul von Saucker a fost decorat cu frunzele de stejar cu spadă și briliante ale crucii de cavaler al Crucii de fier pentru comportarea lui exemplară. Grosul grupului nostru de armate din Curlanda care, timp de luni, sub comanda generalului de infanterie Hilpert, a rezistat formațiilor sovietice de infanterie și de tancuri mult superioare și a rezistat cu mult curaj în cursul a șase mari bătălii, a cucerit o glorie nemuritoare. El a refuzat orice capitulare prematură. Într-o ordine impecabilă, avioanele decolînd spre vest au evacuat răniți și părinți de familie. Ofițerii și statele majore au rămas cu trupele lor. La miezul nopții, conform condițiilor acceptate de noi, ostilitățile și orice mișcare de trupe au fost suspendate.

Apărătorii orașului Breslau, care, timp de două luni, au înfruntat toate atacurile sovie-

---

[16] Canalul Kiel, la gura fluviului Elba, care unește marea Baltică cu marea Nordului, prezenta un mare interes strategic (n.tr.)

[17] Karl Hermann Frank (1896—1946), adjunctul lui Heinlein în regiunea sudeților (1937), gauleiterul adjunct al sudeților (1938), secretar de stat al Boemiei și Moraviei (1939—1943), executat la Praga (1946) pentru masacrele de la Lidice și Lezaky (n.tr.)

[18] Joseph Terboven (1898—1945), gauleiterul Ruhrului, apoi comisar în Norvegia ocupată (1940—1946) (n.tr.)

[19] Feldmareșalul Albert Kesselring (1885—1960), comandantul armatei I, apoi al flotei a 2-a aeriene (1939—1940), comandantul armatei a X-a și al frontului din sud (Mediterana–Africa) (1942), al grupului de armată (în Italia) (1943—1944), apoi comandantul frontului din Vest (februarie 1945), condamnat la moarte ca criminal de război (1946), comutată pedeapsa în detenție pe viață, eliberat în 1952 (n.tr.)

tice, au cedat în ultima clipă superiorității inamice, după o rezistență eroică.

Pe frontul de răsărit și de sud-vest, toate statele majore ale marilor unități, pînă la Dresda, au primit ordinul să înceteze focul. Răscoala cehilor în aproape toată Boemia și Moravia ar putea stînjeni îndeplinirea condițiilor capitulării și a legăturilor noastre în această regiune. Pînă acum, comandamentul superior n-a primit nici o informație despre grupurile de armate Löhr, Rendulic și Schoerner.

Departe de patrie, apărătorii bazelor din Atlantic, trupele din Norvegia și garnizoanele din insulele mării Egee au apărat, cu supunere și disciplină, onoarea ostașului german.

Începînd de la miezul nopții, focul a încetat pe toate fronturile. Din ordinul Amiralului, forțele armate au încetat lupta lipsită de speranță. Astfel se termină eroica luptă de aproape șase ani. Ea ne-a adus mari victorii, dar și grele înfrîngeri. Pînă la urmă, forțele armate germane au trebuit să cedeze, cu onoare, unei covîrșitoare superiorități.

În dimineața de 6 mai, generalul Kimzel, membru al delegației conduse de von Friedenburg și Wagner, îl informează pe Dönitz despre negocierile angajate cu americanii: «Nici o capitulare parțială», pretinde Eisenhower, ci o predare totală, pe toate fronturile, chiar și pe cele din răsărit. Dönitz, care consideră aceste condiții inacceptabile, îl trimite la Reims pe Jodl în ajutorul lui Friedenburg, recomandîndu-i să nu accepte «această capitulare decît cu condiția ca ostașii germani să se poată deplasa nestînjenit spre liniile americane». În noaptea de 6 spre 7 mai, Jodl îi expediază lui Dönitz o telegramă:

«Generalul Eisenhower insistă să semnăm chiar azi. Altfel, fronturile aliate se vor închide chiar persoanelor care vor încerca să se îndrepte spre ele izolat și toate tratativele vor fi întrerupte. Nu văd decît o alternativă: haosul sau semnătura. Cer confirmare imediată, prin radio, că am într-adevăr depline puteri spre a semna capitularea, care va putea intra atunci în vigoare. Ostilitățile vor înceta la 9 mai, ora 0, după orarul de vară german. Semnat: Jodl».

La ora 1.30, el primește răspunsul care pune capăt celui de al doilea război mondial: «Vi s-au acordat depline puteri pentru a semna. Pentru marele amiral Dönitz, semnat: Keitel».

Ostașii germani vor profita de acest răgaz de 48 de ore, spre a încerca să ajungă în liniile americane. O «măsură de clemență», negociată de Keitel, care nu trebuie trecută la activul lui Eisenhower, ci mai degrabă încăpățînării șefului său de stat-major, generalul Beddel-Smith[20], care va semna chiar el textul. Lui Ike îi repugnă să se angajeze personal, de teamă să nu fie dezavuat de sovietici. La 7 mai 1945, ora 2,41, capitularea generală este semnată într-o școală din Reims. Delegații guvernului Dönitz sînt amiralul von Friedenburg, generalul Jodl, maiorul Oremius; comandamentul suprem aliat este reprezentat de generalul Bedell-Smith și generalul Susloparov. Cît privește comandamentul francez, el este reprezentat de generalul Sevez, care semnează actul, jos, la stînga, ca martor. Actul de capitulare de la Reims nu e, de fapt, decît o simplă repetiție a adevăratei ceremonii, care se va desfășura a doua zi la Berlin. Așa dorise Stalin. Un ziarist al agenției americane de presă «Associated Press» reușește să dejoace interdicția de publicare a știrii și, încălcînd embargo-ul, transmite lumii întregi formidabila veste: «Războiul s-a terminat».

În ziua de 8 mai, generalul de Lattre de Tassigny[21], după cîteva dificultăți, reușește să contrasemneze actul «oficial» de capitulare în calitate de «prim martor», ceea ce, evident, nu înseamnă mare lucru. De Lattre povestește:

«Era frig și-ți dădeai seama că toți sînt obosiți. În sfîrșit, un tînăr ofițer rus se prezintă și ne poftește la vila mareșalului Jukov. Cînd intrăm înăuntru, spectacolul e minunat. Toată vila e luminată. Mareșalul e îmbrăcat în mare ținută și și-a pus toate decorațiile pe piept. E înconjurat de o mulțime de generali și de ofițeri. Pe lîngă uniformele lor somptuoase, «battle-dress»-urile[22] noastre par foarte terne.

Ofițerii delegațiilor se instalează la mesele din dreapta și din stînga, «occidentalii» ocupînd doar jumătate din ultima, cu spatele la ușă.

De-a lungul zidului din dreapta sînt masați cineaști, fotografi, ziariști, toți la pîndă.

Exact la ora 0.F — deci 9 mai — mareșalul Jukov deschide în mod solemn ședința, rostind cîteva cuvinte de bun venit adresate reprezentanților aliați. Apoi ordonă să fie

---

[20] Generalul Walter-Bedell Smith (1895—1955), secretar al statului major al apărării naționale (1938—1941), primul secretar de stat american, major combinat interaliat (1941—1942), șef de stat major al armatelor aliate în Africa de Nord, în Sicilia și în Italia (1942—1943), șef de stat-major al forțelor aliate în Europa (1943—1945) (n.tr.)

[21] Mareșalul Jean Marie de Lattre de Tassigny (1889—1952), general în 1939, șef de stat-major al armatei a V-a, apoi comandant al diviziei 14 de infanterie (1940), comandant superior al trupelor din Tunis (1941), s-a opus ocupării zonei libere a Franței de către germani și a fost închis de guvernul din Vichy în 1942, evadează și ajunge la Alger, devenind comandantul armatei I franceze, debarcă în Provența (1944) și-și conduce armata de la Rin pînă la Dunăre, inspector general al armatei (194ɔ—1948), înalt comisar al Franței în Indochina (1950—1952) (n.tr.)

[22] În englezește în original, uniforme de luptă, bluzoane militare (n.tr.)

introdusă delegația inamică.

Ora 0.10. Keitel înaintează și clipește sub focul proiectoarelor. E îmbrăcat în mare ținută, cu lampasuri roșii la pantaloni, pe uniformă strălucind două Cruci de fier. Toată înfățișarea lui e grozav de prusacă. Pocnește din călcîie și salută, trufaș, cu bastonul lui de mareșal. Nimeni nu se scoală. Keitel privește mai întîi în fața lui și, ținîndu-și mai departe bastonul, își rotește încet ochii de la stînga la dreapta, pînă în clipa cînd privirea i se oprește pe drapelul tricolor francez. Apoi mă zări pe mine: «Ah!, mormăie el, sînt și francezii! Numai asta mai lipsea!» Își aruncă atunci bastonul și șapca pe masă și se așază. La dreapta lui ia loc generalul

— Aveți de formulat vreo observație în legătură cu executarea actului de capitulare pe care urmează să-l semnați?

Keitel cere un răgaz de 24 de ore pentru încetarea focului pe tot frontul. Jukov ne consultă cu privirea, ridică din umeri și răspunde:

— Cererea a fost deja respinsă. Nu există nici o modificare. Aveți să ne prezentați alte observații?

— Nein.

— Atunci, semnați.

Toate întrebările au fost puse în rusește și traduse imediat în engleză și germană.

E ora 0.16. Keitel se ridică, își potrivește monoclul și se îndreaptă spre capătul din

Berlin, 1945. Cei patru comandanți care au constituit o comisie aliată de control pe teritoriul german: Montgomery, Jukov, Eisenhower și Koenig

Stumpf, comandantul aviației, succesorul lui Goering, și, la stînga lui, amiralul de flotă von Friedenburg, cadaveric. Șase ofițeri germani rămîn în picioare, drepți, în spatele șefilor lor. Îi examinez cu atenție: sînt bărbați falnici, care poartă toți Crucea de fier cu spade și diamante. Fapt curios, toți șase aparțin marinei și aviației, nici unul Wehrmachtului. Se și gîndesc oare la viitor, spre a spune într-o bună zi că acesta n-a capitulat?

Mareșalul Jukov se ridică și pune întrebarea sacramentală lui Keitel:

— Ați luat cunoștiință de protocolul capitulării?

Keitel rămîne pe scaun, la dosarul aflat înaintea lui și răspunde scurt.

— Ja.

— Aveți depline puteri să semnați?

— Ja.

— Arătați-ni-le.

Keitel i le prezintă.

stînga al mesei noastre, unde protocoalele capitulării au fost puse într-un dosar albastru. Se așază lîngă mine, pe un scaun de la capătul mesei și-și pune șapca și bastonul în fața mea. Cum îi fac semn să le pună în altă parte, mareșalul Reichului și le trage lîngă el, apoi, sub privirea mea, semnează. Stumpf și Friedenburg semnează după el.

Ora 0.28, germanii au parafat toate textele și se întorc la masa lor. Documentele sînt atunci prezentate spre semnare mareșalului Jukov, apoi mareșalului de aviație Tedder[23]. Cînd vine rîndul nostru, generalului Spaatz

[23] Sir Arthur Tedder (1890), mareșal britanic, comandantul forțelor aeriene în Extremul Orient (1936—1938), apoi în Orientul Mijlociu (1940) și în Libia (1941), comandantul forțelor aeriene aliate în Mediterana occidentală (1943), adjunctul lui Eisenhower la comandamentul suprem al forțelor aliate, șeful statului major al armatei aeriene (1943—1949) (n.tr.)

și mie, constatăm că nici unul n-avem stilou. Am recurs la acela al colonelului Demetz.

S-a terminat. Keitel se scoală, salută cu bastonul și iese cu suita lui. E ora 0.45».

Începe marea vînătoare

La 9 mai, elementele armatei a VII-a înaintează în Tirol, care va fi ultimul bastion al Reichului: «De aci, regrupați, noi putem să examinăm posibilitatea recuceririi teritoriilor pierdute» (Himmler). Lîngă Salzburg, într-un larg viraj al șoselei Brück, un automotor german, dezarmat, arborînd un steag alb, așteaptă avangarda diviziei 36 de infanterie. Sergentul Treeps, cu pistolul mitralieră atîrnat de șold, acoperit de șase oameni, se apropie de portiera vehiculului.

— Coborîți! Mîinile sus!

— Sînt colonelul von Brauschitsch. Mă prezint în calitate de parlamentar, în numele și pentru maresalul Hermann Goering.

Generalul Dahlquest, comandantul diviziei 36 infanterie, și adjunctul său, generalul Stack, care-l primise pe trimisul special al lui Goering, nu știu că mareșalul aviației, profitind de trecerea unei unități a aviației, la Manternjorf, cu patru zile înainte, a scăpat de paznicii lui S.S.-iști, deoarece el era convins că un comando de parașutiști S.S. a fost lansat în urmărirea lui spre a-l «lichida», chiar după semnarea capitulării. Von Brauschitsch parlamentează. Goering nerăbdător, pornește la drum cu convoiul său personal, alcătuit din 17 camioane și 10 blindate însărcinate cu paza lui. Peste o oră, își va opri «Mercedes»-ul blindat lîngă jeepul minuscul al generalului Stack. Imediat, o mulțime de fotografi-corespondenți de război se năpustesc asupra celor doi oameni, fixind pentru istorie predarea celui care a fost, de-a lungul tuturor acestor ani, personajul nr. doi al regimului nazist. Goering buhăit — căci are 129 kg — e îmbrăcat într-o uniformă albă de paradă. Zîmbește, salută milităresțe și întinde mîna învingătorului, care n-are prezența de spirit să nu i-o strîngă. Această strîngere de mînă îl va otrăvi pe Eisenhower mai bine de o săptămînă. El va publica nenumărate comunicate, blamîndu-și și dezavuîndu-și subordonatul care, de altfel, va fi condamnat fără drept de apel de Camera Lorzilor: «Războiul nu e un meci amical, care trebuie să se termine printr-o strîngere de mînă». Stack și Dahlquest nu mai reușesc însă să stăvilească indiscrețiile ziariștilor: «Ce puteam face? Primisem ordin să-i lăsăm pe reporteri să-și facă meseria». În cursul primei lui mese ca deținut, Goering înfulecă două plăcinte, o pulpă de pui și două bucăți de piept de pui, cu piure de cartofi și fasole verde și golește fructiera ce i-o prezintă, de mai multe ori, ordonanța: portocale, mere, ananas, grepfruit, înainte de a bea o cafea veritabilă. «Scandalul» acesta, după cel al «strîngerii de mînă» îl riciie la inimă pe Eisenhower, nevoit să pună lucrurile la punct, printr-un comunicat: «Masa servită mareșalului Goering în ziua de 9 mai era aceeași cu cea servită în aceeași zi soldaților din armata a VII-a».

Generalul Quinn, șeful serviciului de informații al armatei a VII-a, îl răpește pe stînjenitorul mareșal acestor «gafori stupizi» spre a-l duce la Kitzbühel, unde s-a improvizat o conferință de presă sub un umbrar plăcut. Goering se cufundă într-un fotoliu:

— Domnilor....

Fotografii își pregătesc aparatele.

— Vă ascult.

— Ați fost comandantul suprem al aviației. Deci, dv. sînteți acela, cel puțin așa e logic, care ați ordonat bombardarea orașului Coventry[24].

— Da. Coventry era un important centru industrial și, după informațiile noastre, existau numeroase uzine de aviație.

— Dar Canterbury[25]?

— Canterbury a fost bombardat în urma unor instrucțiuni primite de sus, ca represalii ale unui atac britanic asupra unuia din orașele noastre universitare.

— Care?

— Să mă gîndesc o clipă.... Nu-mi mai amintesc.

— Cînd ați înțeles că Germania a pierdut războiul?

— Cîteva zile după debarcarea din Normandia și străpungerea frontului din răsărit.

— După părerea dv. care a fost principalul factor al acestei înfrîngeri?

— Ofensiva aeriană timp de 24 de ore fără întrerupere.

— Nu s-a încercat niciodată să i se arate lui Hitler că a devenit inutilă continuarea războiului?

— Ba da. Și nu numai o dată. Cel puțin trei sau patru comandanți militari i-au demonstrat că riscăm să fim bătuți. De fiecare dată, reacția lui Hitler a fost negativă. Nici nu voia s-audă vorbindu-se. Apoi, a interzis orice discuție despre acest subiect. De fapt, el refuza să țină seama de altă eventualitate decît aceea a victoriei noastre.

— Cine poartă răspunderea creării lagărelor de concentrare și a regimului lor îngrozitor?

— Chiar Hitler. Personalul administrației concentraționare, de la funcționarii superiori pînă la scribi și gardieni S.S., depindeau în mod direct de el. Organele oficiale ale statului erau ținute de-o parte.

---

[24] Oraș britanic, avînd o universitate și o catedrală, datînd din secolul al XIV-lea, care în ziua de 14 noiembrie 1940 a fost supus unui distrugător bombardament al aviației germane, soldat cu 300 de morți (n.tr.)

[25] Sediul arhiepiscopiei primate a Angliei, avînd o catedrală celebră, construită între 1070—1503. (n.tr.)

— Cum vedeți viitorul Germaniei?

— Învingătorilor le revine sarcina să găsească posibilitățile de existență și de refacere a poporului german. Dacă aliații se vor dovedi incapabili să facă aceasta, atunci viitorul Germaniei și al lumii întregi va fi foarte sumbru. Desigur, toată lumea dorește pacea, dar nu-i deajuns doar această dorință.

— Mareșalul n-are nimic de adăugat? Poate o declarație cu caracter personal?

— Aș dori să adresez un apel conștiinței lumii: poporul german trebuie ajutat să trăiască, să se ridice. Mi-ar place, de asemenea, să-mi exprim recunoștința față de acest popor curajos, care a continuat lupta chiar atunci cînd știa că totul era pierdut.

Mai tîrziu, la «reședința» sa, un ziarist îl va întreba pe Goering: «Știți că numele dv. figurează pe o listă a criminalilor de război?»

— Nu-i cu putință! Nu văd dealtfel de ce ar figura numele meu pe o astfel de listă.

înainte de orice de a-și organiza zona lor de influență. Așa cum remarcă prea bine Speer: «De la tragedie, s-a trecut la tragicomedie».

O mașină veche «Mercedes» a lui Hitler — venită de unde? — îl duce pe Dönitz de la Școala navală la reședința sa (500 de metri), iar ședințele de lucru ale guvernului se țin mai mult pentru a satisface exigențele ziariștilor decît pentru lucruri practice.

În răstimp, a început vînătoarea criminalilor de război. La 15 mai, e arestat șeful serviciilor de securitate, Ernst Kaltenbrunner[26]. Peste alte două zile, e descoperit într-un grup de deportați, președintele Băncii Reichului, Hjalmar Schacht. Condamnat pentru că s-a compromis în atentatul împotriva lui Hitler de la 20 iulie, el a trecut prin lagărele de la Ravensbrück, Flossenburg, Dachau ca, pînă la urmă, să ajungă într-o celulă britanică. Francezii, la rîndul lor, au pus mîna pe ministrul afacerilor externe, Konstantin

8 mai 1945: la cartierul general sovietic de la Berlin — semnează reprezentanții aliaților

Guvernul Dönitz, în bivuacul său de la Flensburg, nu-și face nici o iluzie asupra viitorului său. «Ne jucăm de-a guvernarea», zice marele amiral Dönitz primindu-l pe Keitel, pe care britanicii îl vor aresta curînd, împreună cu Jodl. De fapt, toate deciziile le ia o comisie de control inter-aliată, prezidată de generalul american Rooks și instalată în cele mai bune apartamente ale pachebotului «Patria», în acord cu diverse comandamente militare. Așa încît te poți întreba asupra rostului menținerii acestui «cabinet fantoșă». Se pare că doar guvernul american a dorit această iluzie, spre a se organiza împărțirea teritorială a Reichului, care să fie, chipurile, acceptată și de repezentanții națiunii germane. Această explicație nu satisface însă pe nici un observator. Poate că această perioadă de ezitări și de contraordine nu e, pur și simplu, decît urmarea logică a luptelor politice purtate de învingători, preocupați

von Neurath[27]. Apoi va veni rîndul lui Walther Funk[28], șeful propagandei, al lui Hans Fritsch, mîna dreaptă a lui Goebbels și al lui

[26] Jurist nazist (1903—1946), comandantul S.S.-iștilor austrieci (1935—1938), șeful securității, apoi al administrației centrale a securității S.S., comisar general al Gestapoului pentru teritoriile ocupate la moartea lui Heydrich (1942), condamnat la moarte la Nürnberg și spînzurat (n.tr.)

[27] Baronul Konstantin von Neurath (1873—1956), ministrul afacerilor externe (1932—1938), protector al Boemiei și Moraviei (1939—1941), considerat vinovat la Nürnberg de masacrele de la Lidice, a fost condamnat la 15 ani închisoare, apoi eliberat în 1954. (n.tr.)

[28] Walther Funk (1890—1960), secretar de stat la Propagandă (1933), ministru al Economiei Reichului (1937), președintele Băncii Reichului (1939), condamnat la închisoare pe viață la Nürnberg, eliberat în 1957 (n.tr.)

Wilhelm Frick[29], fostul ministru de interne. Hans Frank[30], «măcelarul din Cracovia», s-a ascuns într-un lagăr de prizonieri, îmbrăcîndu-şi uniforma unui caporal de transmisie. Cînd se face apelul, leşină. Transportat la infirmerie, i se găsesc în buzunar două fiole cu cianură. Supus unui interogatoriu, mărturiseşte adevărul. E trimis alături de ceilalţi criminali de război, la centrul de internare din Montdorf-les-Bains, în Luxemburg, unde colonelul american Burton Andrus îl primeşte cu cuvintele:

— Aici ai să fii mai bine tratat decît au fost milioanele voastre de deţinuţi şi prizonieri. Nu-ţi fie teamă, aici nu există cameră de gazare şi te vei putea duşui cu adevărat de două ori pe zi.

— Nu înţeleg deloc umorul englez.

— Eu sînt cetăţean al Statelor Unite.

— E acelaşi lucru.

Krupp[31], cu toate că zăcea bolnav în pat, a fost silit să părăsească într-o ambulanţă castelul şi cele şase infirmiere. Sauckel[32] şi Robert Ley[33], fostul director al Frontului Muncii, sînt arestaţi în ziua de 26 mai. Acesta din urmă se refugiase într-o vilă din apropierea Berchtesgaden-ului. Denunţat ca suspect de un ţăran din regiune, el îi primeşte pe paraşutiştii americani fluturînd vreo zece acte de identitate purtînd numele de Ernst Distelmayer. Toate astea sînt prea frumoase ca să fie şi adevărate. Distelmayer e dus la cartierul general al diviziei, unde Frantz Schwartz, casierul partidului nazist, văzîndu-l, exclamă:

— Şi d-ta, doctore Ley!

În aceeaşi zi, englezii îl descoperă, în spitalul militar din Flensburg-Marwick, pe Alfred Rosenberg[34], doctrinarul partidului nazist, autorul celebrului «Mit al secolului al XX-lea».

A doua zi, sovieticii se instalează şi ei la Flensburg. Sosirea lor înseamnă «sfîrşitul comediei», deoarece chiar în seara aceea sovieticii informează pe reprezentanţii comisiei inter-aliate că, de aci înainte, «colaborarea cu criminalii de război nu mai e posibilă». De altfel, ne spune Rooks, «Eisenhower gîndeşte la fel ca şi noi».

La 22 mai, Ludde Neurath îl anunţă pe marele amiral că reprezentanţii aliaţi îl aşteaptă a doua zi, la bordul vasului «Patria», inclusiv pe Friedenburg şi Jodl. «Aşadar, ziua de 23 mai va fi adevărata înfrîngere a Germaniei, spune el, nimic nu ne va fi cruţat. De aici înainte, nu vom fi decît prizonieri de război, ca şi ceilalţi». Într-adevăr, la 23 mai, în barul vasului, ultimii «demnitari» ai Reichului muribund, sub fleşurile fotografilor, se întîlnesc cu Rooks, generalul, şi sovieticul Truskov. Rooks se apropie de microfon:

— Domnilor, generalul Eisenhower m-a însărcinat să vă convoc spre a vă informa că guvernul provizoriu german, ca şi înaltul comandament al Wehrmachtului, împreună cu toţi membrii lor, vor fi de aci înainte trataţi ca prizonieri de război. În consecinţă, fiecare dintre dv. va trebui, chiar din clipa aceasta, să vă consideraţi în captivitate. Veţi părăsi această odaie sub escorta unui ofiţer aliat. Veţi fi însoţiţi la locuinţele dv. spre a vă face valizele şi a vă aranja repede afacerile dv. personale.

Întorcîndu-se spre Dönitz, el adaugă:

— Aveţi ceva de spus?

— Orice cuvînt ar fi de prisos.

În aceeaşi clipă, la Şcoala navală, sînt arestaţi ceilalţi colaboratori ai «conducătorului statului». E ora 10. Tancurile diviziei a 2-a britanice de blindate ocupă teritoriul «protejat» Flensburg-Murwick şi primele patrule pornesc în recunoaşterea străzilor şi cartierelor, iar un batalion asediază sediul guvernului, cu baioneta la armă. Uşa sălii de consiliu e spartă: «Sus mîinile!»

Agitaţie.

— Daţi-vă jos pantalonii!

Toţi se execută jenaţi. Nimeni nu se gîndeşte să protesteze.

— Aşezaţi-vă la zid. Şi rămîneţi cu mîinile sus!

Profitînd de învălmăşeală, von Friedenburg se sinucide, strivind în gură o fiolă cu cianură. Doi soldaţi îl tîrăsc pe un coridor, acoperindu-i corpul cu un covor verde.

În timp ce fotografii fixează pe pelicule aceste scene ridicole — miniştrii în chiloţi —

---

29) Wilhelm Frick (1877—1946), ministru de interne al Reichului (1933—1943), protector al Boemiei şi Moraviei (1943—1945), condamnat la moarte la Nürnberg şi spînzurat (n.tr.)

30) Hans Frank (1906—1946), ministru al Justiţiei în Bavaria (1933—1935), guvernator general al Poloniei (1939), el a ordonat exterminarea evreilor şi a intelectualităţii poloneze, a fost spînzurat (n.tr.)

31) Ultimul descendent al familiei Krupp, care a condus unul dintre cele mai mari concerne metalurgice din Germania, aflat la Essen (Ruhr), a susţinut participarea Germaniei naziste la cel de al doilea război mondial, autorizînd, conducînd şi participînd la crimele de război şi cele împotriva umanităţii, îndeosebi exploatarea deportaţilor. (n.tr.)

32) Fritz Sauckel (1894—1946), gauleiterul Turingiei, apoi înalt comisar al serviciului Muncii (1942), condamnat la moarte şi executat la Nürnberg. (n.tr.)

33) Robert Ley (1890—1945) a desfiinţat sindicatele şi a întemeiat Frontul Muncii («Deutsche Arbeitsfront»), şeful Serviciului de muncă obligatorie (S.T.V.), el a organizat deportarea în Germania a muncitorilor din ţările ocupate, s-a sinucis la Nürnberg în cursul procesului (n.tr.)

34) Alfred Rosenberg (1893—1946), şeful serviciului afacerilor externe al Partidului nazist, ministru al Teritoriilor ocupate din Răsărit (1941), el a organizat deportarea masivă a populaţiilor slave; condamnat la moarte şi executat la Nürnberg. (n.tr.)

un detașament s-a dus la vila din Glucksburg, unde Albert Speer și-a instalat serviciile «producției industriale». El va fi ultimul ministru în exercițiu arestat. După-amiază, Dönitz și colaboratorii săi urcă la bordul a două avioane cargouri unde n-au pe ce se așeza decît pe valizele lor.

În ziua aceea de 23 mai, cel de al III-lea Reich a încetat să mai existe.

Iar în toată Germania, continuă vînătoarea criminalilor de război. Ca și aceea a savanților. Se cunoaște azi bine lupta dusă de cele patru mari puteri pentru a-i găsi pe cercetătorii germani, arhivele și materialul lor. În acest domeniu, nu rareori aliații s-au întrebat dacă savanții au fost sau nu criminali de război. Un Werner von Braun[35], de pildă, omul care a făcut posibil zborul spre Lună, ar fi putut fi inclus, foarte bine, pe lista

Întîlnire pe Elba între militarii americani și sovietici. O imagine devenită simbol al unității antifasciste...

criminalilor de război, fiindcă el folosise în uzinele sale germane și în lagărul de concentrare de la Dora[36] mii de deportați. Interesele tehnologice și științifice ale învingătorilor au hotărît altfel.

Pe coamele însorite ale Alpilor Bavarezi patrulează un jeep. Ofițerul zărește pe coasta colinei silueta unui om aplecat deasupra unui șevalet.

— Stați! Vreau să văd ce mîzgălește artistul ăla. Nu-s decît vaci în jurul lui.

Cow-boy-ul începe să se cațere pe stînci, cu casca în mînă. Ajuns sus, angajează o discuție cu «pictorul».

— La noi, în America....

Pictorul pare terorizat. Comandantul Blitt examinează fața ca de pară uscată și-l recunoaște imediat. De o lună, el consulta în fiece dimineață portretele celor «urmăriți pentru crime împotriva umanității», fără să-și închipuie că o întîmplare....

— Știi că semeni foarte mult cu Julius Streicher?[37]

— Cum m-ai recunoscut?

Lista se închide

Heinrich Himmler, Reichsführerul S.S.-iștilor, acela «fără de care nimic nu era posibil», «stăpînul suprem și paznicul trupurilor și sufletelor», mai credea încă în destinul său chiar și după orele ce au urmat primirii unei scrisori neînduplecate, ingrate, semnată de Dönitz.

«Ținînd seama de situația actuală, am hotărît să mă dispensez de aci înainte de ajutorul d-tale, atît ca ministru de interne al

---

35) Inginer german, naturalizat american (n. 1912), creatorul rachetei V2 (1944), cu care naziștii au bombardat Anglia, și al navelor spațiale americane (n.tr.)

36) Lagăr de deținuți în apropierea orașului Nordhausen, înființat în vara anului 1943, în care funcționau mai multe ateliere unde se fabricau, sub direcția savantului Werner von Braun, așa-zisele arme secrete V1 și V2. În acest lagăr, deținuții munceau în condiții înspăimîntătoare, 12—14 ore, pînă ce ajungeau «buni pentru fiare vechi», cum spuneau SS-iștii. Din cauza acestor condiții, în lagăr mureau zilnic 100 de deținuți. În vara anului 1944, numărul deținuților era de 28 000, dar, după 1 aprilie 1945, la apropierea aliaților, ei fiind evacuați spre Bergen-Belsen, cei mai mulți au pierit. (n.tr.)

37) Julius Streicher (1885—1946), gauleiter al Franconiei (1924), antisemit notoriu și creatorul legilor rasiale de la Nürnberg (1936); condamnat la moarte la Nürnberg și executat. (n.tr.)

Reichului şi de membru al guvernului Reichului, cît şi de comandant şef al armatei de rezervă şi şef al poliţiei. Consider că de aci înainte toate sarcinile d-tale au fost desfiinţate. Îţi mulţumesc pentru serviciile aduse Reichului».

«Dar ce crede marinarul ăsta că e?». Nu mai trebuie să întîrzie nici o clipă şi să-i trimită imediat scrisoarea lui Montgomery. Ce i-a scris? Pur şi simplu proiectele noului Partid Naţional Socialist Reformat. O şansă pentru Germania batjocorită, o speranţă pentru lume, ultimul stăvilar împotriva furiei ucigaşe şi a ideologiei sovietice... Himmler visează, convoacă, întruneşte, se înfurie. Procedează ca şi cum n-ar fi primit niciodată scrisoarea lui Dönitz, îşi menţine statul său major de 150 persoane, secretarii, telexiştii, detaşamentul de radiotelegrafişti şi unitatea blindată însărcinată să-i asigure protecţia.

«Ai primit răspunsul lui Montgomery?» îl întreabă Himmler pe unul din secretarii lui. Reichul capitulează la Reims şi la Berlin. Himmler pare să ignore acest fapt şi-şi continuă redactarea planurilor lui de restaurare a noii Germanii. «Partidul nostru Naţional Socialist Reformat va fi creuzetul de unde se vor recruta conducătorii pe care se vor sprijini aliaţii....»

Iluzia naivă stăruie mai mult de zece zile. Apoi, într-o seară, Himmler, împreună cu secretarul său şi cu unul din ofiţerii lui, o pornesc la drum. S-au îmbrăcat într-o ţinută circumstanţială: pantaloni militari, cămaşă şi haine civile. Himmler şi-a ras mustaţa şi şi-a pus o legătură neagră peste ochiul drept. Cei trei inşi au rătăcit patruzeci şi opt de ore, mergînd de la un grup de fugari la altul, amestecîndu-se apoi printr-un grup de infanterişti, încercînd astfel să treacă podul Meinstedt de pe Oste, un afluent al Weserului.

— Actele!

Himmler întinde un buletin de identitate nou, căruia nu-i lipseşte absolut nimic: stampile, o grămadă de semnături. Sentinelele n-au mai văzut pînă acum aşa ceva, astfel că examinează buletinul pe toate feţele.

— D-ta eşti Heinrich Hitzinger? întreabă unul dintre ei. Nu mişca, mă întorc îndată.

Într-adevăr, sentinela se întoarce peste cîteva minute, însoţit de un ofiţer.

— Te rog să mă urmezi.

Mania asta a lui Himmler de a face totul bine, dacă se poate chiar perfect, l-a pierdut. Britanicii sînt convinşi că actele pe care le-a prezentat sînt false. Numai un personaj important putea să şi le procure. Hitzinger este dus într-un fel de lagăr de triere, unde au fost adunaţi toţi suspecţii. Aşteptînd răspunsul Serviciului de informaţii al armatei a II-a britanice, căruia i s-au transmis actele, fotografiile şi semnalmentele, Himmler se întinde pe două scaune de paie şi adoarme. Trezindu-se, cere să fie dus în faţa comandantului lagărului.

— Spuneţi-i doar că numele meu adevărat e Heinrich Himmler şi că trebuie să iau de urgenţă legătură cu generalul Montgomery.

Comandantul soseşte în grabă.

— Spui că eşti....

— Heinrich Himmler.

Şi pocneşte din călcîie, îşi smulge legătura neagră ce-i masca ochiul, fixîndu-şi pe nas ochelarii săi cu ramă metalică.

— Trebuie să stau de vorbă cît mai repede cu putinţă cu comandantul dv. şef, generalul Montgomery.

Himmler este dus sub o escortă dublă într-o celulă spaţioasă. Între timp, cartierul general al armatei a II-a e în fierbere. Colonelul Murphy se hotărăşte să se ducă la Luneburg, după ce a examinat actele lui Heinrich Hitzinger.

— Nu mai încape nici o îndoială, el e. Nu poate fi decît el. Şi-a păstrat pronumele şi aceeaşi iniţială a numelui.... E pueril! Să se telefoneze imediat. Vreau să iau cu mine un expert grafolog. Pînă atunci să-l pună pe Hitzinger ăsta să scrie şi să semneze «Himmler». Şi mai ales să-l percheziţioneze. Fără brutalitate. Mai mult ca sigur că are otravă cu el. Toţi au. Arestarea lui să rămînă secretă. Să nu fie interogat. Să i se spună că transmitem cererea lui Monty. Vin imediat.

Himmler se supune cu multă neplăcere acestor cercetări, pe care le numeşte «vexaţiuni grave», comise de paznicii lui. Dezbrăcat, percheziţionat, umilit, omul care a fost, indiscutabil, cel mai puternic în Reich după Hitler refuză să îmbrace o uniformă britanică.

— Am să rămîn în chiloţi şi maieu.

Ofiţerii lagărului cedează, înapoindu-i costumul cu care se deghizase, deoarece, pentru prima dată de cînd prizonierul şi-a declinat identitatea lui adevărată, ei respiră uşuraţi: i-au descoperit înlăuntrul buzunarului hainei, cusută cu multă grijă, o fiolă de cianură: «Nu mai riscă să se sinucidă».

— N-aţi primit încă răspuns de la Montgomery?

Puţin timp după miezul nopţii, soseşte şi Murphy. Compară semnăturile înainte de a se duce în celulă.

— E într-adevăr Himmler, constată el. L-aţi percheziţionat?

— Da. I-am găsit o fiolă de otravă.

— Unde?

— Într-un buzunar.

— L-aţi percheziţionat şi corporal?

— Corporal? se bîiguie comandantul lagărului.

— În gură şi-n.... Ce, vrei să-ţi desenez acum unde?

— Nu.

— Ai medici aici?

Maiorul şi Murphy intră în celulă.

— Trebuie să discut neapărat cu mareşalul Montgomery, reclamă Himmler.

— Natural! Dar pînă atunci, medicul o să te percheziţioneze.

— Dar am mai fost percheziţionat.

Berlinul în ruine este „scurătat" stradă cu stradă. Ultimele puncte de rezistență naziste se prăbușesc

— Asta-i regulamentul prizonierilor. Dezbracă-te!

Colonelul Murphy, în cele cîteva minute cît a discutat cu Himmler, nu pare că a procedat — e tot ce se poate spune mai puțin — ca un fin psiholog. Dealtfel, nu există prea multe amănunte despre această întîlnire. Versiunea oficială afirmă — ceea ce e desigur adevărat — că medicul a căutat să cerceteze cavitatea bucală a prizonierului și că, atunci cînd i-a cerut să deschidă gura, Himmler a spart o capsulă pe care o ținea ascunsă între doi molari. Tot ce i s-a administrat: vomitive, spălături stomacale n-au ajutat să-l salveze. Reichsfuhrerul S.S. Heinrich Himmler a reușit să se sinucidă. Murphy l-ar fi putut împiedica? În orice caz i s-a reproșat foarte mult că, procedînd cum a procedat, acuzatul vedetă al procesului criminalilor de război n-a putut fi prezent în incinta tribunalului de la Nürnberg. Peste două zile, patru subofițeri ai serviciului secret britanic au ridicat cadavrul și l-au îngropat, în mod discret, undeva în landul Luneburg. Locul mormîntului nu va fi niciodată dezvăluit.

Dar vînătoarea nu s-a terminat încă.

Seyss-Inquart s-a întors pur și simplu acasă la el. Aici l-au găsit canadienii, în halat și papuci, ațipit în fața căminului, unde ardeau mai mulți butuci. În luna iunie, Joachim von Ribbentrop va cădea și el în mîinile aliaților. Ministrul afacerilor externe al Reichului, amintindu-și că-și începuse viața ca reprezentant al marilor firme de șampanie franțuzească și al vinurilor de pe văile Rinului, s-a dus la Hamburg și a bătut la ușa a doi negustori care, din fericire, n-au dispărut în vîltoare.

— Mă recunoașteți? Sînt ministrul von Ribbentrop. Trebuie să obțin ceva de lucru, căci am o misiune importantă, capitală, care privește viitorul Germaniei...

— Unde puteți fi găsit?

— Ca să nu atrag atenția, am închiriat o cămăruță la mansardă.

A doua zi, patru polițiști militari sparg ușa mansardei. «Ministrul» e într-o companie plăcută.

— Doamna n-are nici un amestec! o apără von Ribbentrop.

— Doamna să se îmbrace și să ne urmeze.

În buzunarul lui von Ribbentrop, inevitabila fiolă cu cianură și trei scrisori adresate lui Montgomery, Eden și Vincent (sic!) Churchill. Ciudată zăpăceală din partea unui ministru de externe, chiar dacă nu-și mai îndeplinea funcția.

Altă captură extraordinară: aceea a lui von Schirach[32], FührerulTineretului hitlerist. Ascuns sub numele de Falk, el reușise să găsească un post de interpret la un serviciu al armatei americane. Dar această situație îi devine la un moment dat insuportabilă: suferă de insomnii, nu mai are poftă de mîncare, are amețeli. Așa că preferă să se denunțe.

— Doar un tribunal îmi va face dreptate.

Schirach fusese dat dispărut după bătălia Berlinului. Pentru autoritatea militară, această subită înviere e o «glumă proastă». De aceea, vor trebui să treacă zece ore de interogatorii pînă ce ofițerul britanic de informații să se lase convins de mărturia lui Schirach.

În sfîrșit, la 23 iunie, sovieticii pun mîna și pe amiralul Raeder[33], într-un cartier periferic al Berlinului. El va fi uluit cînd i se va spune că-i urmărit pentru crime de război.

Vînătoarea s-a terminat.

Cu Rudolf Hess, deținut încă din 1941 de englezi, aliații se pregătesc să aducă douăzeci și unu de acuzați în fața tribunalului istoriei, la unul din cele mai mari și mai senzaționale procese care s-au desfășurat vreodată.

---

[32] Baldur von Schirach (n. 1907), șeful Tineretului hitlerist (1933), guvernatorul Vienei (1940—1945); condamnat la Nürnberg la 20 ani închisoare, eliberat în 1966 (n.tr.)

[33] Erich Raeder (1876—1960), mare amiral, comandant șef al marinei germane (1935), înlocuit cu Dönitz în 1943; condamnat la detențiune pe viață la Nürnberg, eliberat în 1956 (n.tr.)

Prezentare, note și traducere de Paul B. Marian (după Christian Bernadac)

Trenurile viitorului

De la „trenurile cu reacţie" la „trenurile rachetă" supersonice

Au trecut doar ceva mai mult de o sută de ani de cînd majoritatea japonezilor călătoreau pe jos şi le trebuiau — desigur celor tineri şi vînjoşi — peste zece zile să străbată distanţa de 500 kilometri dintre Tokio şi Osaka. Nu exista practic nici o altă soluţie deoarece primul tren a circulat, în Japonia, în 1872, pe distanţa de 29,1 kilometri, între Tokio (gara Shinbashi) şi Yokohama, cu viteza de 32,9 kilometri pe oră.

Acest „vapor terestru", cum îl porecliseră japonezii, era curiozitatea cea mai mare a zilei, atrăgînd nu numai în cele două gări, dar şi pe parcursul liniei ferate, mii de oameni care-l aşteptau, uneori nopţi întregi (cum scria periodicul „Mainichi Daily News", citind presa vremii) să-l vadă alergînd zgomotos pe şinele de fier. Ceea ce-i şoca pe cei mai mulţi era „viteza uluitoare". „Am închis ochii şi ne-am astupat urechile cu ambele mîini cînd „vaporul terestru" venea spre noi pufăind pe coş fumul negru" şi „numai după ce a trecut am deschis ochii şi ne-am spus unii altora cît eram de surprinşi de viteza" mare a trenului, scriau ziarele vremii în reportajele lor despre această minune a transporturilor terestre.

În intervalul celor 110 ani scurşi de la punerea în funcţiune a primului tren, transporturile feroviare nipone au făcut progrese mari. Astăzi, în arhipelag circulă vestitele trenuri Hikari cu viteze de pînă la 250 km pe oră, care le permit să străbată distanţa Tokio—Osaka în circa trei ore. Este un salt important în transporturile feroviare, comparativ cu anul 1872. Ele au rămas, totuşi, în urmă faţă de transporturile aeriene. „Concorde" a transportat deja pasageri cu de două ori viteza sunetului „rămînînd la sol" nu din motive tehnice, ci mai de grabă din cauza concurenţei acerbe dintre producătorii şi utilizatorii avioanelor cu reacţie pentru pasageri şi transportul de mărfuri.

Cele mai rapide trenuri din lume vor deveni, dacă nu chiar au și devenit, învechite și depășite sub raportul necesității de a realiza viteze tot mai mari. De aceea, nu va mai trece mult pînă ce ele vor fi înlocuite de trenuri mult mai rapide. Aceasta este convingerea profesorului japonez Kyunojo Ozawa, de la Universitatea Meijo din Nagoya. El susține că, asa cum s-a realizat visul omului de a călători în spațiul cosmic, va veni, fără îndoială, vremea în care se va circula cu trenuri capabile să depășească viteza sunetului. Profesorul își bazează afirmațiile pe o serie de experimente făcute cu un tren supersonic pe poligonul experimental al Universității Meijo, de la periferia orașului Nagoya. Împreună cu profesorii Akiyoshi Banno și Chizo Imura și sprijinit de un grup de studenți eminenți și entuziaști, Ozawa a făcut, începînd din 1959, numeroase experiențe cu mai multe modele de trenuri. Expert în construcția de avioane și rachete, dar și înțelegînd dezavantajele vitezei reduse a mijloacelor de transport terestru, Ozawa s-a angajat în realizarea unor trenuri foarte rapide. Adesea, zborul cu avionul dintr-o țară în alta, spune el, ia o oră sau două iar distanța de la aeroport în centrul orașului ia uneori mai mult de o oră.

„Trenul cu reacție" OST-68 A alergînd cu viteza de 1140 km pe oră, pe „linia de glisare" de lîngă Nagoya

Trenurile viitorului

Trenurile viitorului

Acasă la Ozawa

Pe Kyonojo Ozawa l-am vizitat la Universitatea Meijo din Nagoya, cu cîţiva ani în urmă. A fost surprins că un ziarist venit tocmai din România se interesează de trenurile sale. Am avut o convorbire mai îndelungată în cursul căreia profesorul mi-a explicat, cu creionul în mînă, ce înseamnă „sonic glider", „tren rachetă", vitezele cu care ar fi capabil acesta să circule. Mi-a prezentat şi un film cu experienţele făcute de domnia sa, în care modelele experimentale se deplasau cu viteze uluitoare, greu de urmărit cu ochiul liber chiar şi pe ecran.

— Puneţi accent mai mare pe conceperea trenurilor viitorului şi proiectării lor sau pe experimentarea unor modele la scară mai redusă?

— Cred că experimentarea este încă cel mai bun sfătuitor. Ideile, concepţia joacă un rol important, dar, dacă acestea nu se verifică în practică, nu sînt bune, precizează profesorul.

— Cam cîte experienţe aţi făcut cu modele mai perfecţionate?

— Multe, foarte multe. Primul experiment l-am făcut în terenul agricol al universităţii cu un model de „tren linear", lung de 1,1 metri şi cu diametrul de 0,25 metri. Era construit din plastic, cîntărea 11 kg şi era dotat cu un motor de rachetă. Pus în funcţiune, modelul s-a deplasat deasupra unor stîlpi, înşiraţi în linie dreaptă, pe distanţa de 200 metri, cu viteza de 50 km pe oră. Nu era o viteză mare, dar am considerat experimentul un succes pentru că era primul de acest fel.

— Ce s-a întîmplat în continuare?

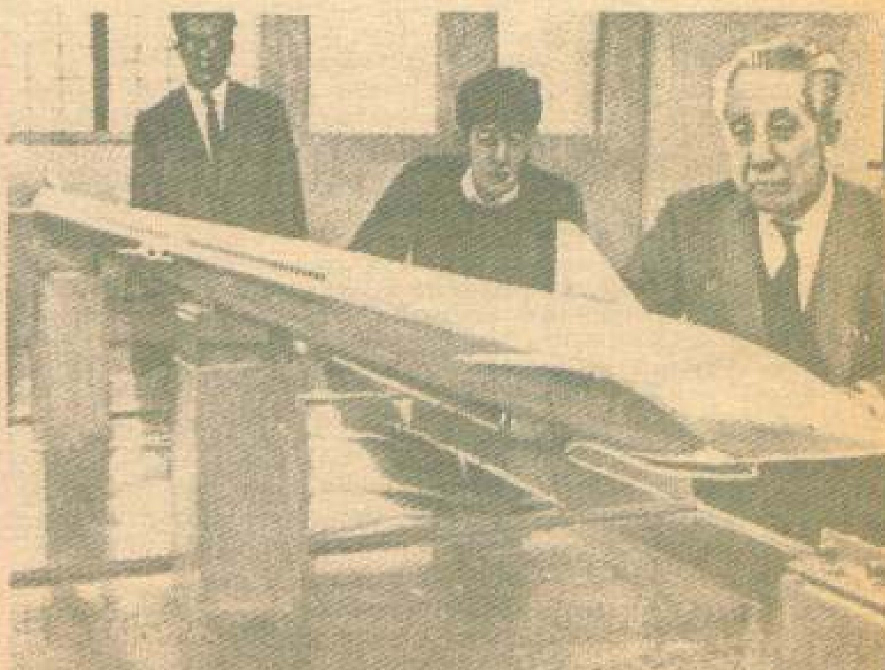
— La al doilea experiment, făcut în anul următor, am obţinut viteza de 500 km pe oră. De atunci viteza a crescut cu fiecare experiment nou.

Discutînd despre aceste experimente, am aflat că, prin martie 1968, Ozawa a construit o „linie de ghidare" alcătuită din 233 de piloni amplasaţi la distanţe egale unii faţă de alţii şi avînd în vîrf nişte role-rulmenţi. Această „linie de ghidare" era dreaptă, cu urcuşuri şi coborîşuri uşoare şi cu cotituri destul de accentuate. Trenul pe care Ozawa l-a lăsat să alunece pe aceşti piloni era exact replica trenului supersonic la care visa el, denumit OST—68A (Ozawa Supersonic Train — 68A). Era dotat cu trei motoare de rachetă, amplasate în coada trenului şi alimentate cu combustibil solid pe bază de nitroglicerină. Fiecare motor dezvolta o putere de 350 kgs şi funcţiona 1,6 secunde. Pus în funcţiune, modelul a străbătut întreaga distanţă în 1,74 secunde, la viteza de 1140 km pe oră sau Mach 0,93.

— A alergat aşa de repede, îşi amintea Ozawa, că unii fotoreporteri trimişi de ziare să facă fotografii nu au reuşit nici măcar să declanşeze aparatele.

Pentru un „sonic glider" adevărat

Experimentarea cu succes a modelului OST—68A a întărit încrederea colectivului condus de profesorul Ozawa că, în orice moment, un asemenea tren poate fi

Profesorul K. Ozawa şi doi colaboratori ai săi lîngă macheta „trenului cu reacţie" OST-68 A.

construit şi pus în exploatare, că nu trebuie să fie dotat, deocamdată, cu motoare de rachetă, ci cu motoare cu reacţie de tipul celor folosite de avioanele cu reacţie DC8. În acest fel, viteza trenului OST—68A ar fi limitată la 980 km pe oră (Mach 0,8), adică destul de mult sub viteza sunetului pentru a nu se cauza un şoc al pragului sunetului. La o asemenea viteză, distanţa dintre Tokio şi Osaka ar putea fi străbătută în 35 de minute. Ar fi cam viteza cu care zboară în prezent avioanele moderne, dar care nu prezintă o siguranţă totală de zbor. Cam 80 la sută din numărul catastrofelor aeriene se petrec la decolare şi aterizare, iar în condiţii meteorologice dificile riscul creşte şi mai mult. În afară de aceasta, avioanele lasă pasagerii departe de oraşe, în timp ce „trenurile cu reacţie" pornesc din centrele oraşelor şi ajung tot în centrele acestora, nemaifiind nevoie de ore întregi pentru transportul din oraş la aeroport şi invers.

L-am rugat pe profesorul Ozawa să-mi descrie un tren OST-68A, aşa cum l-ar vedea el pus în funcţiune, în viitor.

— Acest tren — spune Ozawa — va avea o lungime de 220 metri şi va putea transporta 1000 persoane. Va alerga pe piloni amplasaţi la distanţe de 25 m unii de alţii. În vîrful fiecărui pilon s-ar afla un dispozitiv cu role-rulmenţi. Trenul ar aluneca pe aceste role în direcţia liniei formate de piloni, evitîndu-se în mare măsură frecarea existentă în cazul şinelor de cale ferată obişnuită, ceea ce permite realizarea vitezelor mari. El ar fi pus în mişcare şi scos din staţii şi oraşe prin învîrtirea cu ajutorul electromotoarelor a rolelor de pe pilonii principali, amplasaţi din 100 în 100 de metri. După ce trenul iese din oraş şi prinde viteză, în zonele rurale, intră în funcţiune motoarele cu reacţie, imprimîndu-i viteza de 980 km la oră. Pilonii principali, dar şi cei dintre ei, amplasaţi din 25 în 25 de metri, vor juca rolul de suport al trenului, dar şi de ghidare a lui, adică exact rolul jucat în prezent de cele două şine de cale ferată întinse pe pămînt.

O altă calitate a acestui tren este, după părerea lui Ozawa, aceea că cheltuielile de construire a „liniei de ghidare şi de sprijin" a „trenului cu reacţie", formată din piloni, cum arătam mai sus, sînt mult mai mici, iar linia se construieşte mai uşor, fără să ridice probleme tehnice deosebite şi salvîndu-se mari suprafeţe de terenuri agricole. Mai mult. Liniile de cale ferată obişnuite sau autostrăzile, construite deja, se pot uşor converti în „linii de ghidare" a noilor „trenuri cu reacţie". Poate că cele mai bune pentru acest scop sînt liniile ferate ale Noului Tokaido pe care circulă trenurile Hikari, deoarece acestea sînt mai drepte, curburile nu sînt aşa de arcuite, ceea ce conferă condiţii ideale pentru circulaţia în siguranţă, la viteze atît de mari, a „trenului cu reacţie".

După părerea profesorului Ozawa, un asemenea tren OST—68A ar trebui să aibă următoarele caracteristici: lungime 220 metri, diametrul fuselajului 5 metri, 4 motoare turboreactoare cu o putere de cîte 10 000 kgs fiecare, 1000 de locuri în 8 compartimente a cîte 125 de locuri fiecare, capacitate de bagaje 100 tone, greutate totală a trenului 350 tone. Trenul s-ar deplasa în curbe maxime de 2500 metri, ca şi Hikari, cu viteza de 980 km pe oră.

Întrebat dacă pasagerii nu vor avea ameţeli la această viteză, Ozawa a precizat că este suficient doar să ne gîndim la avioanele cu reacţie în care nimeni nu mai intră în panică în timpul zborului. Dacă se elimină decolările şi aterizările care au nevoie de piste lungi de pînă la 3 kilometri, nici un călător cu avionul nu se plînge de lipsă de confort. „Trenul cu reacţie" se va opri printr-o frînă de aer.

Cît priveşte confortul din interiorul „trenului cu reacţie", în fuselajul acestuia va fi spaţiu mult mai mare decît în avion şi nu se va mai pune problema greutăţii bagajului transportat de fiecare pasager. Cei ce doresc îşi pot transporta, cu acelaşi tren, chiar şi automobilul, urmînd ca după 35 de minute să circule pe străzile oraşului Osaka cu aceeaşi maşină cu care circulaseră de pildă în Ginza, la Tokio, cu nici o oră mai înainte. În tren pot fi amenajate şi încăperi speciale destinate celor ce au nevoie de birouri, în timp ce călătoresc, pentru a lucra.

Trenul rachetă

Experimentarea cu succes a modelului OST—68A a adus satisfacţia şi certitudinea realizării acestuia. De aceea Ozawa şi echipa sa au lăsat realizarea propriu-zisă a proiectului pe seama oamenilor de afaceri şi autorităţilor feroviare nipone şi s-au lansat în noi experimentări ştiinţifice pentru realizarea unor trenuri cu viteze şi mai mari. Ei au trecut la elaborarea modelului unui tren care să depăşească viteza sunetului.

— Credeţi că va fi posibil? — l-am întrebat pe profesorul Ozawa.

— Credem că îl putem realiza cu succes. Am construit deja un model pe care l-am experimentat cu rezultate promiţătoare. Mergînd pe căile deschise de experimentările anterioare cu „trenul cu reacţie", am reuşit să obţinem cu un model perfecţionat, dotat cu motoare de rachetă, viteza de 2430 km pe oră, adică Mach 1,98, de aproape două ori viteza sunetului. Această reuşită ne dă dreptul — susţine Ozawa — să credem că cel puţin teoretic este posibilă realizarea „trenului rachetă". Mai este nevoie, însă, de foarte multe experienţe pentru a se perfecţiona proiectul de realizare a lui.

De atunci s-au făcut numeroase experimentări. Dacă acest „tren rachetă" se va realiza, el va umbri chiar şi „trenul cu reacţie" OST—68A, deoarece va străbate distanţa Tokio—Osaka doar în 15 minute.

Milioanele de călători de pe Noul Tokaido — cel al liniei pe care circulă trenurile Hikari — din Japonia de astăzi aşteaptă cu interes punerea în practică a noilor trenuri care să concureze cu succes vitezele aeronavelor cu reacţie ce străbat în prezent văzduhul. Cînd se vor realiza asemenea trenuri este greu de prevăzut deoarece costul lor este foarte ridicat.

Florea Ţuiu

Despre „globuri cereşti“ şi baloane

Poate fi nostalgie numai. Poate fi încăpăţînarea omenească de a-şi învinge propriile performanţe. Poate fi şi sport, ca atîtea altele. Poate fi romantism într-o epocă de tehnică ultrasofisticată. Sau pot fi toate acestea la un loc.

Aşa cum unii se încăpăţînează să traverseze oceanele în iahturi sau bărci, alţii doresc să străbată mult mai primejdiosul ocean aerian. Există o tradiţie. Baloanele, cu sau fără om, zboară de două sute de ani. Au surprins, au uimit, s-au pus în ele multe speranţe, dovedite prea mari, au fost abandonate, neglijate, uitate, au revenit periodic sub alte forme, pasionaţi s-au găsit întotdeauna pentru zboruri mai scurte sau mai lungi, atîrnînd în nacela suspendată de o sferă plină cu aer. Jules Verne le-a dat gloria şi nemurirea. Mark Twain le-a dat candoarea. Că recunoaştem sau nu, fiecare ne-am visat, la o anume vîrstă, participînd la grozave peripeţii cu Tom Sawyer şi Huck Finn.

„Las reuşita generaţiei viitoare“

Din 1906 se organizează anual o competiţie a baloanelor. A iniţiat-o James Gordon Bennett, fondatorul ziarului care se numeşte astăzi „International Herald Tribune“. În 1908 s-a atins şi o performanţă rară: 73 de ore de zbor. În 1983, competiţia, desfăşurată la sfîrşitul lunii iunie, avea un mărturisit caracter aniversativ: două secole de la primul zbor cu balonul. Dar evenimentul a fost trist, chiar tragic.

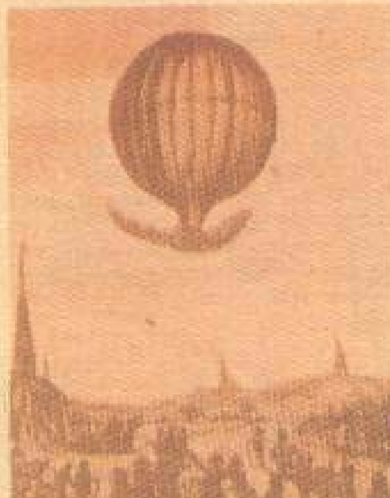
Participau echipaje din multe ţări: pasionaţi care îşi construiesc singuri baloanele umplute cu heliu; despre isprăvile solitare ale multora lumea a auzit din timp în timp. Mai întîi, însă, vremea a fost potrivnică: ploaie, uneori în rafale, şi vînturi puternice. 15 echipaje abandonează. Rămîn în competiţie trei echipaje americane şi unul elveţian. Concursul de durată se desfăşura în sudul Germaniei federale. De la Bad Kissinger, telexurile au început să transmită ştirile îndoliate: Max Anderson şi Don Ida s-au prăbuşit, pierzîndu-şi vieţile.

Unii şi-l amintesc pe Maxie Leroy Anderson: un milionar american de 48 de ani, din Albuquerque, New Mexico. N-a avut altă pasiune mai mare ca baloanele. Între 11 şi 17 august 1978, a traversat în balon Atlanticul — 5149,km cu „Double Eagle II“. Plecase de pe ţărmul statului Maine, a ajuns în Franţa după 137 ore. Celebritatea care se revărsase cu decenii în urmă asupra lui Charles Lindberg îl onora acum pe el: reuşise prima traversare în balon. În mai 1980, a traversat, împreună cu fiul său Chris, continentul american, 5 043 km, însă o călătorie mai puţin primejdioasă. În anul următor, vrea să înconjoare lumea în balon. Pleacă de la Luxor, Egipt, spre India, în februarie 1981. Nu reuşeşte să treacă peste munţii Himalaya. Încearcă din nou peste cîteva luni, dar zborul se încheie după cîteva ore, lîngă New Delhi. Balonul avea un nume predestinat performanţelor: „Jules Verne“. În noiembrie 1982, se ridică din nou în aer, de lîngă Rapid City, în Dakota de Sud. După cîteva ore se opreşte în Ontario. De fiecare dată — defecţiuni. „Am încercat de trei ori — declară cu amărăciune Anderson. De fiecare dată, am avut necazuri cu balonul. E prea mult. Nu-mi place să cedez. Dar cred că e mai bine să fii înţelept. Las reuşita generaţiei viitoare“.

Îl însoţise, în cele mai multe din zborurile sale, Don Ida, 49 de ani, un american de origine japoneză. În 1978, zburase peste Alpi, din Elveţia în Italia.

Dar, de la marea aniversare a anului 1983, nu puteau lipsi nici unul. Nici nu se puteau lăsa învinşi de condiţiile meteorologice. Şi-au luat zborul, în ciuda vîntului foarte puternic, s-au decis, la un moment dat, să aterizeze, s-au apropiat de pămînt. Balonul nu s-a desprins de gondola cu cei doi aeronauţi, a luat înălţime săltînd cu el şi gondola. La 130 de picioare deasupra solului, balonul s-a desprins în sfîrşit. Ultima defecţiune. Fracturile celor doi au fost mortale. Balonul a fost găsit la vreo şase kilometri, prins într-un copac.

Primul zbor la Vidalon -lès-Annonay. Spre deosebire de ceea ce e înfăţişat în această stampă de epocă, cei 1800 „nasturi“ care închideau „globul celest“ erau dispuşi orizontal şi nu vertical

„Réveillon" zboară peste Paris

Primejdiile vor fi fost şi mai mari în urmă cu două veacuri, cînd se înălţau ici-colo, întrucîtva la concurenţă, baloanele. Nici măcar nu erau numite baloane, ci „globuri cereşti". La 4 iunie 1783 — aproximativ la orele cinci după amiază, spun arhivele — pe cerul cenuşiu de la Vidalon-lès-Annonay s-a ridicat un „glob" făurit de fraţii Joseph şi Etienne Montgolfier. Îl numiseră „Séraphine", avea 11 metri în diametru, era confecţionat din fîşii de pînză albastră şi roşie, care alternau. Dus de un vînt uşor, „globul" s-a ridicat şi a rămas în aer cîteva minute bune, înainte să cadă într-o vie la 2,4 km depărtare. Pe jumătate sfîşiat şi ars, nu putea fi recuperat. Fusese umplut cu hidrogen, gazul cel mai uşor identificat pe atunci (englezul Cavendish, în 1766). Baronul de Breteuil, ministru al Casei regelui Louis XVI, îi cere lui Condorcet, secretarul Academiei, să-i invite pe fraţii Montgolfier la Paris, pentru o demonstraţie în faţa regelui.

„Concurenţa" nu lipsea. Fraţii Anne-Jean şi Nicholas Robert construiau şi ei „globuri celeste", însă mult mai mici. Cu unul avînd un diametru de 3,88 m au şi reuşit „premiera" pariziană: la 27 august, balonul lor s-a înălţat de pe Cîmpul lui Marte; a căzut, 45 minute mai tîrziu, la 16 km depărtare, în satul Gonesse. Dar gloria o vor obţine Montgolfierii, ceva mai tîrziu.

Aceştia îşi încheie, între timp, confecţionarea balonului lor gigantic: de formă biconică, de aproximativ 24 metri înălţime şi 13 m diametru, decorat cu aur pe un fond albastru, din bumbac ignifugat în interior cu o vopsea specială, „Réveillon" urma să se înalţe la 19 septembrie, la Versailles. Cu atîţia străini încă în oraş (la 3 septembrie se ratificaseră tratatele care au consacrat sfîrşitul războiului independenţei americane), zborul n-ar fi făcut decît să crească gloria Franţei. Dar, cu o săptămînă înainte, îmbibat de apa ploilor torenţiale, „globul" se deşiră. E reparat la timp, dar proporţiile sînt mai modeste: doar 18 pe 13 metri. În ziua stabilită, într-o vineri, după semnalul de bombardă, globul e umplut cu aer cald, i se agaţă greutăţi stabilizatoare şi o cuşcă cu o oaie, un cocoş şi o raţă. O sută de mii de persoane asistă la înălţarea maiestuoasă a balonului. Cînd atinge 140 m, începe să coboare. Zborul se termină după opt minute, într-un stejar aflat la 3,4 km depărtare. Fusese demonstrat că „globul ceresc" poate ridica greutăţi. Rămînea de construit şi „globul" care să poarte un om.

Va fi un balon uriaş, cu o capacitate de aproape 2000 metri cubi, 23,30 m înălţime şi 15,30 m diametru. Inte-

Turnul Eiffel... de vînzare

De astă dată, o veche farsă devine realitate: „turnul Eiffel este vîndut, turnul Eiffel se vinde". „Este de necrezut" — admite Jean Kardas, un om de afaceri căruia nu îi lipseşte curajul şi, ca dovadă, se lansează să „exporte" din vechea glorie naţională franceză tăiată în prealabil în bucăţi de 280 de grame.

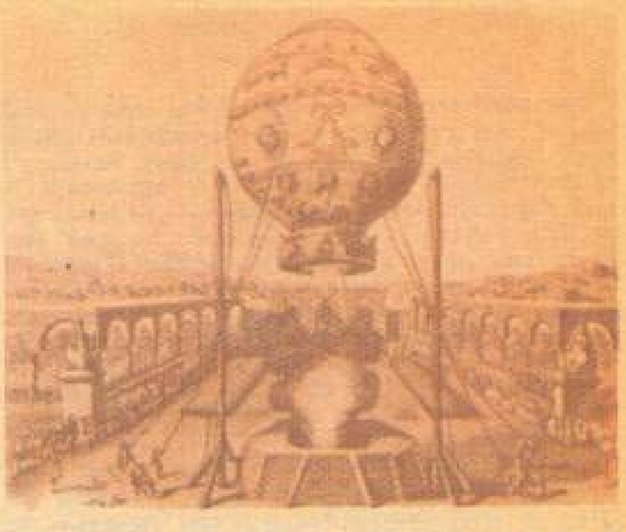
Totul a început într-o toamnă. Kardas, în imaginea alăturată, îşi petrecea vacanţa în regiunea Drôme, cînd a primit apelul emoţionat al unui prieten: „Alo! se vînd bucăţi din turnul Eiffel..." Omul nostru se decide, aproape fără ezitare: „A vinde capodopera lui Eiffel este fără îndoială o bună afacere". Cîteva zile mai tîrziu, Kardas se prezintă pe şantierul din Champs-de-Mars, unde o întreprindere de reparaţii se pregăteşte să uşureze turnul de un excedent de oţel pentru a-i reda o nouă tinereţe. Negocierile sînt dificile: fierăria aparţine societăţii noi de exploatare a turnului Eiffel, care a decretat că grămada de bare mici de oţel, rezultată din „lifting" e mai util să fie folosită în furnalele înalte din Lorena, unde va fi redusă la starea vulgară de lingouri de 30 de centimetri kilogramul. „Se poate, gîndeşte Kardas, lăsa un exemplar celebru al culturii franceze într-o stare atît de tristă?".

Atunci inventează o istorioară: soţia sa, sculptor cu idei cît se poate de originale, visa să utilizeze fierul devenit celebru pentru una din operele sale. Astfel, Kardas va salva de la fontă 15 tone de... turn Eiffel. După tăiere şi polisare, barele de 280 de grame — în format de prespapier — au fost introduse în plastic şi comercializate, apoi, în Statele Unite şi Japonia, la preţul de 80 de dolari „bucăţica" de turn Eiffel.

Ana Bedelean

„Globul celest" de azur și aur care, la 21 noiembrie 1783, s-a înălțat cu primii oameni: marchizul François D'Arlandes și chimistul și fizicianul François Pilâtre de Rozier. Desenul a fost făcut după natură de Desrais

riorul va fi acoperit cu vopseaua ignifugă. Exteriorul — cu semnele zodiacale, „L"-ul dublu al regelui, intercalat de scutul Minervei și capul Meduzei, iar în partea inferioară — capete de lei, patru vulturi mari și frunze de laur. Mai jos era fixată o balustradă acoperită cu o pînză roșie, cu franjuri aurite.

Vor fi doi pasageri: marchizul Francois d'Arlandes, maior de infanterie, 41 de ani, care îl cunoscuse pe Joseph Montgolfier la colegiul iezuit din Toulon; și Francois Pilâtre de Rozier, chimist și fizician, 27 ani, care s-a propus ca navigator în „Le Journal de Paris".

Zborul a fost fixat inițial pentru 20 noiembrie. A fost amînat pe a doua zi, datorită timpului nefavorabil. „Globul" se numea tot „Réveillon". Urcat pe un fel de eșafod care să-i permită umplerea cu aer cald, „globul" n-a fost scutit de necazuri. O rafală de vînt l-a lovit zdravăn de unul din catargele de manevră. „Réveillon" s-a deșirat în bună parte. Au urmat două ore de muncă asiduă, încheiate cu refacerea balonului.

La orele 13,54, sfera de azur, de care atîrnau d'Arlande și Pilâtre (fiecare în cîte un coș, de o parte și de alta, așezați simetric, pentru echilibru), și-a luat zborul. A traversat Parisul de la vest spre est, la vreo 1 000 metri înălțime, și a aterizat lîngă o moară de apă. Cei care urmăriseră zborul au sosit după un timp în ajutor. Totul decursese bine. Începea istoria agitată, plină de surprize și îndelungată a zborului uman.

Angela Jianu

De 10 franci... evaziune

Cărțulii cu coperți lucioase înfățișînd doi eroi frumoși, un „el" și o „ea", ochi în ochi, înlănțuiți pe sub palmieri... Colecțiile romanului „roz" nu fac economie de învelișuri colorate și, ca mărgelele de sticlă strălucitoare, atrag fără greș un public de o anumită categorie. Și cînd, răsfoindu-le, dau de scene „palpitante", de aventuri amoroase trăite sub constelațiile celeilalte emisfere, iar, la capătul suspensului, au satisfacția unui happy end, gospodinele se grăbesc să le așeze în coș printre cîrnați și zarzavaturi (costă doar 10 franci). Elevele și le trec pe sub bancă, vînzătoarele și coafezele le devorează în extaz.

Pare un lucru minor. Dintotdeauna au existat romane dulceag-sentimentale satisfăcînd gusturi îndoielnice.

Dar romanul „roz" s-a transformat, în ultimul timp, într-un produs de copleșitoare serie. Pentru că a găsit, ca orice articol cu priză la public în societatea de consum, minți interesate care au pus pe roate, în acest caz, o întreagă „industrie a inimii".

În Franța, de exemplu, „mareea roz" amenință să invadeze piața cărții prin 18 000 de centre de vînzare, în rafale de cîte 110 000 — 170 000 exemplare pentru fiecare din cele 34 de titluri lunare. Totul pare fabulos, ca și cifra de afaceri a societății „Harlequin-France"*: 300 milioane de franci pe an, din care 20 la sută beneficii.*

„Harlequin"*, în anii 50 o mică editură canadiană ce se ocupa cu retipărirea unor cărți englezești nu de cea mai bună calitate, după alianța cu puternicul grup de presă „Torstar" și o reorganizare pe bază de supermanagement în stil american, a ajuns azi să vîndă 200 milioane de volume pe an în Statele Unite, 140 milioane în 23 țări, din Japonia pînă în America Latină, trecînd prin Australia și lumea arabă.*

În Franța, „industria inimii" montată de „Harlequin" folosește 70 traducători, care transcriu din goana condeiului „romanțuri" englezești, și vreo 50 de autori francezi, în cea mai mare parte femei, care „creează" sub strictul control al directoarei literare. Nimic nu e lăsat la întîmplare. Rețeta sigură care atinge corzile sensibile ale publicului consumator a fost cu grijă elaborată de o echipă de marketing, după ce a fost testată pe un eșantion de cititoare.

Să vedem deci cam ce li se servește, într-o limbă care nu ocolește nici un clișeu. Eroina este fecioară, de preferință orfană, bineînțeles tulburător de frumoasă, slabă și vulnerabilă. Bărbatul este, cum spun spaniolii, „macho", pasionat, de condiție socială superioară (chirurg de renume, moștenitor bogat etc.). Ei își „desfășoară" amorul pe un fundal exotic, prin labirinturile vreunui palat sau chiar pe la Hollywood. Important e că, la sfîrșit, după circa 180 pagini de pasiune furtunoasă, urmăriri, „malentendu"-uri, fericirea cuplului în cauză face fericirea sensibilelor cititoare... și a ingenioșilor fabricanți de iluzie.

Expansiunea romanului facil este cu atît mai îngrijorătoare cu cît cuprinde o mai mare parte a producției de carte accesibilă tuturor: „Livre de poche"*. Și această industrie nu este amenințată cu stagnarea nici chiar de criza economică. Dimpotrivă, sînt destule femei care doresc să-și cumpere, în vremuri de austeritate, cu numai 10 franci o evaziune din realitatea incomodă.*

A.B.

FORMULA 1: business şi risc...

Cursele de Formula 1 se desfăşoară, an de an, pe un teren extrem de tensionat, pe care îşi dispută întîietatea marile firme producătoare de automobile. Limitele posibilului sînt împinse din ce în ce mai departe, într-o luptă strînsă, unde fiecare secundă cîştigată, printr-o ingeniozitate tehnică sau o manevră tactică, costă imens. Imens costă şi organizarea fiecărei competiţii, în care se află angrenate, în afară de protagoniştii constructori şi piloţi, o întreagă serie de alte forţe care se înfruntă, se elimină sau se completează.

Sportul automobilistic înseamnă în Franţa, de exemplu, un volum de afaceri anual de 700 milioane de franci. Cine-i dă, cine-i înghite şi cui prodest?

Mai vizibil este cine-i înghite. În primul rînd, elementul fundamental al acestei competiţii spectaculoase: motorul, care are şi bugetul cel mai important. Un motor Ford-Cosworth DFY, ultimul model, costă nici mai mult, nici mai puţin decît 400 000 franci. În 1984, creşterea puterii motoarelor Renault-turbo V6 de la Ligier-Gitanes va costa 5—6 milioane de franci. Şi într-un domeniu în care supralicitarea tehnică este raţiunea de a fi, învechirea morală intervine vertiginos. Astfel, la sfîrşitul fiecărui sezon, motoarele care n-au crăpat sînt deja demodate.

Apoi, preocuparea pentru a scădea mereu greutatea maşinilor. Un şasiu de Formula 1 a ajuns să cîntărească 30 kg. În ce priveşte caroseria, aluminiul şi fibra de sticlă, prea grele acum, sînt înlocuite cu „sandwichuri" de fibră de carbon, sau „faguri de albine" de tip Kevlar. Fiecare kilogram pierdut prin folosirea unui material nou este estimat la 20 000 franci. În ultimii doi ani, automobilele de Formula 1 „au slăbit" cu 15 kg.

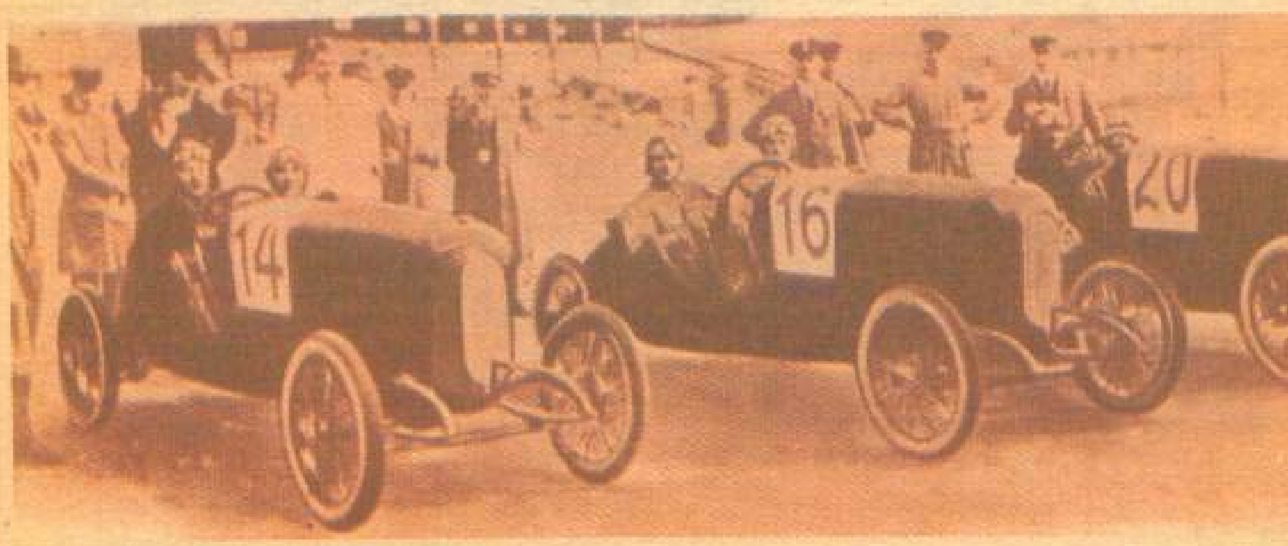
Cauciucurile, la rîndul lor, sînt extrem de solicitate şi se consumă în cantităţi industriale. În toate variantele, de la cele de pistă uscată pînă la cele pentru ploaie torenţială, Formula 1 are nevoie anual în Franţa de 25 000 cauciucuri a 5 000 franci bucata.

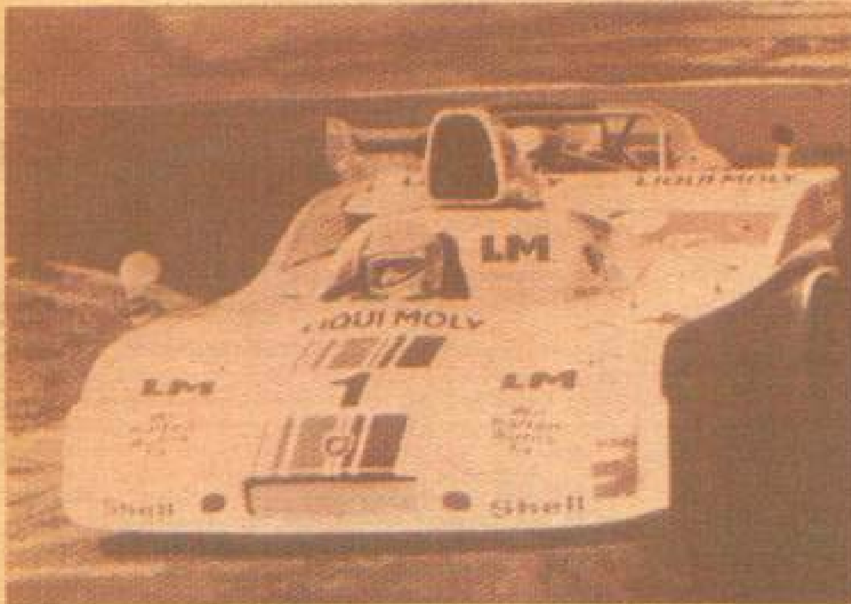
În lupta contracronometru intervin şi manevre tactice costisitoare. Schimbarea roţilor şi alimentarea la jumătatea cursei duc la cîştigarea unei secunde plătită cu 500 000 franci. Căci, pentru a turna 200 litri de benzină într-un motor încins la 800°C şi a schimba 4 roţi în 13 secunde, trebuie o echipă supraantrenată de 13 oameni.

Contrar aşteptărilor, piloţii, virtuozi ai volanului, reprezintă, în bugetul Formulei 1, o cantitate neglijabilă. O mică parte sînt extraordinar plătiţi, ajungînd pînă la 8 milioane de franci pe an, în timp ce alţii, în mod paradoxal, trebuie să plătească pentru a putea intra în rîndurile competiţionarilor. De exemplu, pentru ca brazilianul Paul Boesel să ocupe un loc în echipa de la garajul Ligier-Gitanes, Societatea Braziliană de Cafea a plătit 3 milioane de franci. Chiar şi pe austriacul Niki Lauda, fost campion mondial în 1975—77, o bancă din ţara sa l-a „sprijinit" în 1971 pentru a-şi face debutul. Ca să-şi mărească veniturile, piloţii fac publicitate. Ei negociază, gospodăreşte, fiecare locşor rămas liber pe combinezonul lor pentru a înscrie numele firmelor doritoare.

Şi mulţi dintre aceşti temerari, care trăiesc mereu la marginea riscului, plătesc cu viaţa. În ultimii 10 ani, au murit în accidente a treia parte din cîştigătorii tuturor concursurilor dotate cu Marele Premiu.

1934. La start automobile-sport NSU, cu motor de 4 cilindri şi capacitate de 1300 cc

Automobil de cursă sau sandwich publicitar?

Cine finanțează acest sport extrem de costisitor? În Franța există 16 garaje, fiecare avînd între 30—160 angajați care se ocupă de construirea și întreținerea a cel puțin trei mașini. Sînt foarte rare garajele care reușesc să se autofinanțeze. Pentru restul, investițiile sînt făcute de ramurile industriale care se ocupă de șosele, combustibili, mașini, ba chiar și alte sectoare interesate. De aici rezultă asocieri foarte frecvente între firme constructoare de automobile și companii petroliere, ca Ferrari-Agip, sau Renault-Elf. Apar și asociații mai insolite, ca cea între Union Jack (Marea Britanie) și Flamura verde saudită.

Sumele investite sînt greu de apreciat, dar, de exemplu, în cazul Regiei Renault (104 miliarde franci cifră de afaceri anuală) participarea la Formula 1 echivalează cu cheltuielile pentru a lansa un nou model în Europa și se apreciază că ar pune în joc cam 100 milioane de franci.

Susținătorii extrasportivi joacă un rol foarte important. În lupta pentru a-și impune produsele pe piață, o sumedenie de firme au găsit în cursele de Formula 1, atît de spectaculoase și îndrăgite de public, locul pentru a-și plasa cea mai sigură reclamă. Și aceasta fiindcă Formula 1, în afară de spectatorii de pe marginea pistei, strînge anual, în fața micilor ecrane, 8 miliarde de telespectatori!

Camera de luat vederi insistă asupra fiecărei vedete circa 13 secunde (și aici, mai este loc de tîrguieli), durata unui „spot" publicitar mediu, și deci înscrierea numelui unui produs sau firme la vedere, pe caroserie, combinezoane și casca pilotului, pe panourile de pe marginea traseului, este foarte percutantă. Reclama făcută de cîștigător înseamnă creșteri spectaculoase la vînzarea respectivelor produse. Deci cîștigătorii sînt cei mai solicitați de „extrasportivi", și lupta pentru primele locuri este acerbă.

Organizatorul, managerul întregii afaceri, este în Franța Asociația Constructorilor de Formula 1, FOCA. La sfîrșit, ea împarte „potul" între garaje, ținînd seama de nenumărate criterii, pe prim plan fiind, însă, recordurile de tur de încercare și clasificările la campionatele mondiale. În mîinile celor care luptă pentru obținerea performanțelor — constructorii și piloții — rămîn puțini bani. Își iau partea cei care stau în spatele garajelor, fiecare după investițiile făcute. Și vor investi din nou în cei mai rentabili, în cei mai buni.

Alida Burada

LUMEA '84
almanah realizat de revista
«LUMEA»
săptămînal de politică externă

Prezentarea grafică:
CONSTANTIN CIAREC,
VICTORIA ARGINT, VLADIMIR SLAVU
Coperta: SERGIU GEORGESCU

Redactarea Almanahului a fost încheiată la 25 octombrie a.c.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"

LUMEA

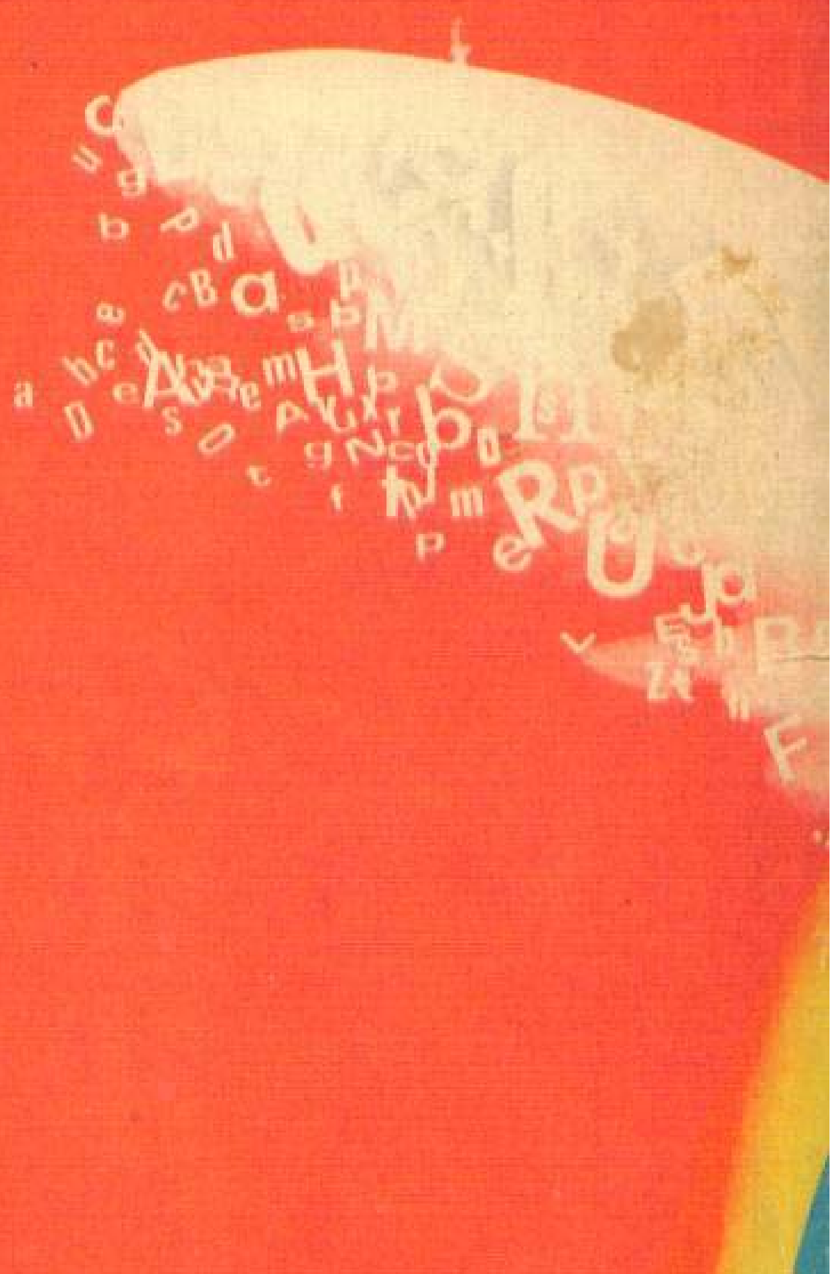
noiembrie 1963

LUMEA 20

noiembrie 1983

mea

lumea

Lei 25